

Uppföljning av de fiskepolitiska
insatsernas resultat och konsekvenser
för företag inom fiskeområdet

Andra reviderade upplagan

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-85943-06-7
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2008

Förord

Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att följa upp och utvärdera vissa mål och beslut beträffande verksamhetsområdet Fiske inom politikområdet Livsmedelspolitik. Uppföljningen har inriktats på de företag som är verk-samma inom yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism. Huvudfrågan är vilka resultat och konsekvenser som olika statliga insatser får för dessa företag.

Uppföljningen har genomförts av utskottets uppföljnings- och utvärde-ringsgrupp. Underlagen till uppföljningen har på gruppens uppdrag tagits fram inom riksdagsförvaltningen av utvärderaren Christer Åström vid utvär-derings- och forskningsfunktionen i samarbete med uppföljnings- och utvär-deringsgruppens sekreterare, föredraganden Madeleine Holst vid miljö- och jordbruksutskottets kansli. I arbetet har även deltagit föredraganden Pernilla Flanck Zetterström, forskningssekreteraren Helene Limén, utredaren Lena Broman och utvärderaren Cecilia Forsberg.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen överlämnar härmed sin rapport där resultaten av uppföljningen redovisas.

Stockholm i oktober 2007

Sven Gunnar Persson (kd)

Jan-Olof Larsson (s)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Erik A. Eriksson (c)

Tina Ehn (mp)

Rune Wikström (m)

Lars Tysklind (fp)

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	6
1 Inledning	22
1.1 Bakgrund	22
1.2 Riksdagens tidigare behandling av fiskefrågor	23
1.3 Uppföljningens syfte och inriktning	25
1.4 Uppföljningens upplägg och genomförande	26
2 Fiskepolitik	28
2.1 Den gemensamma fiskepolitiken	28
2.2 Fiskepolitik i Sverige	36
3 Yrkesfiske	48
3.1 Salt- och sötvattensfiske	48
3.2 Fiskeflottan	51
3.3 Sysselsättning inom yrkesfisket	56
3.4 Havsmiljön, fiskresursen och bilden av yrkesfisket	62
3.5 Det ekonomiska läget för yrkesfisket	69
3.6 Yrkesfiskets betydelse i Sverige	73
3.7 Förädling, försäljning och konsumtion av fisk	88
4 De statliga insatsernas resultat och konsekvenser för yrkesfisket	98
4.1 Insatser för fiskeflottans omstrukturering	98
4.2 Yrkesfiskelicenser	122
4.3 Fiskekvoter	126
4.4 Andra resurspolitiska insatser	142
4.5 Utbildning och kompetensutveckling	165
4.6 Förvaltningen av statliga fiskeinsatser	169
4.7 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning	183
5 Vattenbruk	194
5.1 Vattenbrukets omfattning och betydelse	194
5.2 Vattenbrukets problem och möjligheter	200
5.3 Resultat och konsekvenser av olika insatser	210
5.4 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning	231
6 Fisketurism	235
6.1 Fisketurismens omfattning och betydelse	235
6.2 Problem och möjligheter	243
6.3 Insatser, resultat och konsekvenser	253
6.4 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning	274
Referenser	277

Bilagor

1 Vissa statistikuppgifter	284
2 Fiskeflottan i några av EU:s medlemsländer	301
3 Forskning om fisk och fiske	308
4 Beskrivning av fisket i de tre studerade regionerna.....	319
5 Fiskeriverkets bedömning av resursläget 2007	336
6 Ekonomiska läget i fiskeflottan	343
7 Definitioner och förkortningar	347
8 Länsstyrelsens uppgifter inom fiskeområdet	352

Sammanfattning

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning i korthet:

Yrkesfiske

- Yrkesfisket står inför olika problem. Många fiskbestånd befinner sig utanför biologiskt säkra gränser och havsmiljön är utsatt för olika hot. Flera av problemen inom fisket måste lösas på EU-nivå. Det är därför viktigt att Sverige även fortsättningsvis lyfter fram de problem som den gemensamma politiken medför för företagen och särskilt det småskaliga fisket. Det är vidare viktigt att ha en helhetssyn på fortsatta insatser för fiskens roll i ekosystemet. Det är av vikt att lyfta fram att fisk är ett nyttigt och betydelsefullt livsmedel. Det finns problem kring distributionen av fisk och konsumenters tillgång till färsk fisk, vilket bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet. Det är viktigt att det ges en allsidig information om svenskt fiske i förhållande till de problem kring utfiskning, illegalt fiske och andra frågor som diskuteras i bl.a. medier.
- Målet för omstruktureringen av fiskeflottan har varit otydligt. De fiskepolitiska insatserna har ännu inte varit tillräckliga för att skapa en anpassning av fiskekapaciteten i förhållande till fiskemöjligheterna. Fiskeflottan bör få en sådan struktur att fiskresursen säkras samtidigt som yrkesfisket ges rimliga förutsättningar att verka inom ramen för en hållbar utveckling. Den s.k. tonnagehandeln har medfört en ökad regional obalans och försvårat nyrekrytering till näringen, varför det noga bör följas hur den påverkar näringen och det småskaliga fisket. Det är viktigt att olika intressenter deltar i omstruktureringsarbetet. En redovisning och analys av hur sammansättningen av fiskeflottan förändras över tiden och en belysning av effekterna för det småskaliga fisket efterlyses. Det finns en positiv inställning till det småskaliga fisket, men flera av de insatser som har genomförts har lett till problem för i första hand de småskaliga yrkesfiskarna. Det finns utvecklingsmöjligheter för det småskaliga fisket som bör värnas i den fortsatta omstruktureringen.
- Strukturstödens effekt på fiskenäringen är oklar. När det gäller skrotningsbidraget finns indikationer på att det är de fartyg som har åstadkommit det minsta uttaget av fisk som har skrotats, varför det kan sägas vara oklart om syftet med skrotningsbidraget har uppfyllts. Bidragen borde kunna göras mer träffsäkra och inriktas på de delar av fiskeflottan som har överkapacitet. Det är viktigt att skrotningsbidraget inte går ut över det småskaliga fisket. Ansökningsprocessen kring strukturstöden upplevs av företagen som så komplicerad att företag kanske till och med avstår från att söka strukturbidrag. För att öka effektiviteten i medlen är det viktigt att närmare analysera de problem som företagen har mött, bl.a. vad gäller orsakerna till den låga användningen av strukturstöden och strukturstödens

inriktning. De administrativa rutinerna kring strukturstöden bör kunna förenklas och åtgärder vidtas för att öka kännedomen i berörda kommuner och regioner om strukturstöden inom fiskeområdet.

- Det är i näringens intresse att fisket bedrivs i samklang med en hållbar utveckling. Olika insatser görs för att styra fisket i en sådan riktning, bl.a. genom att den vetenskapliga rådgivningen ska vara utgångspunkt för de resurspolitiska besluten. Gruppen konstaterar att det finns problem i det nuvarande kvotsystemet. I det fortsatta arbetet bör frågan om fiskestopp och dess konsekvenser för det småskaliga fisket beaktas. En konsekvens av kvotsystemet är att fisk kastas tillbaka i havet, vilket leder till en så hög fiskedödlighet att det i många fall kan sägas vara ett direkt hot mot fiskbestånden. Detta är ett stort problem och det är angeläget att åtgärder vidtas för att minimera utkast av fisk. Från fiskenäringen har kritik framförts mot insatserna för laxen och ålen. Ett stort problem är att ål och lax dör i kraftverksturbiner, varför det är viktigt att vattendomar omprövas eller andra åtgärder vidtas så att problemen kan lösas. Statens insatser för att begränsa sälars och skarvars skador på yrkesfisket har till viss del förbättrat det småskaliga fiskets situation, men säl och skarv är fortfarande ett stort problem för yrkesfisket.
- Ur företagens synvinkel präglas fiskeförvaltningen av kortsiktighet, vilket gör det svårt att planera verksamheten. Det är viktigt att fortsatta ansträngningar görs för att förbättra förhållandet mellan fiskare, forskare och myndigheter, bl.a. genom att engagera yrkesfiskarna i förvaltningen. Som exempel kan nämnas att omställningen av lax- och ålfisket bör kunna genomföras på ett hållbart sätt i samverkan med yrkesfiskarna. Gruppen vill även hänvisa till den modell som tillämpas i Danmark när det gäller samarbete mellan fiskenäringen och forskningen i att bl.a. planera och koordinera fiskeundersökningarnas insamling av biologiska data ombord på danska fiskefartyg. Det är vidare viktigt med tydliga och långsiktiga regler som förstås och accepteras inom fiskeområdet. Regelförenklingsarbetet bör drivas vidare, och det kan vara värt att överväga om samma regelverk ska gälla för alla yrkesfiskare i de fall som reglerna i dag sammanfaller. Kravet på yrkesfiskelicens kan vara ett hinder för att utveckla fisketurismen, vilket är en fråga som behöver lösas. I det fortsatta arbetet bör jämställdhetsarbetet i samband med yrkesfiskelicenser uppmärksammas. När det gäller förädlingen av fiskråvaran är det nödvändigt att uppmärksamma de små livsmedelsproducenterna och deras särskilda förutsättningar.

Vattenbruk

- Det är svårt att få en tydlig bild av det svenska vattenbruket. Ett flertal olika problem har uppmärksammas. Vattenbruket har en potential att expandera, men i praktiken har inte mycket hänt. Det är därför viktigt att problemen lyfts fram och åtgärdas. Det finns bl.a. behov av en genomgri-

pande analys av näringen och dess kapacitet för tillväxt. Aktörerna inom området måste få tydliga signaler om att de problem och hinder som har uppmärksammats i uppföljningen kan undanröjas.

- Det finns ett flertal problem kring tillståndsgivning och tillsyn. Tillståndsgivningen är dyr och komplicerad, och tillsynen ser olika ut i olika delar av landet. Både tillståndsgivning och tillsyn bör kunna förenklas och göras mer likformig över landet, samtidigt som höga miljökrav upprätthålls. Det kan finnas behov av en läns- och kommunövergripande kompetensutveckling för berörda tjänstemän inom tillstånds- och tillsynsmyndigheterna.
- Det är svårt att dra några slutsatser om strukturstödets måluppfyllelse. Gruppen utgår från att de problem kring stöden som har framkommit i uppföljningen tas till vara i arbetet med den nya strukturfondsperioden.
- Det finns en splittrad myndighetsbild när det gäller statens insatser gentemot vattenbruksnäringen. Det är viktigt att tydliggöra myndigheternas ansvarsområden och samordna deras insatser. Det är viktigt att vattenbruksfrågor prioriteras tydligare av myndigheterna.

Fisketurism

- Sverige har goda förutsättningar för fiske- och upplevelseturism. Samtidigt finns det olika problem för denna nya näring, bl.a. vad gäller rådgivningen över fiskeresursen. Det finns ett visst konkurrensförhållande mellan yrkesfiske och fritidsfiske, bl.a. när det gäller laxfiske. Det är viktigt att både yrkesfisket och fisketurismen kommer till tals i förvaltningsfrågor.
- Det är viktigt att det tydliggörs vilken myndighet som har huvudansvaret för frågor rörande fisketurism. Vattenkraftsproduktionen medför stora problem, varför det är viktigt att vattendomar omprövas eller andra åtgärder vidtas så att problem med fisk som fastnar i kraftverksturbiner kan lösas.

Fortsatt uppföljning och utvärdering

- Det är viktigt att fortsättningsvis uppmärksamma de olika frågor som gruppen har lyft fram i denna uppföljning kring yrkesfiskets, vattenbrukets och fisketurismens betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

Inledning

Miljö- och jordbruksutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp har genomfört en uppföljning av vilka resultat och konsekvenser som de fiskepoli-

tiska insatserna får för företag inom yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism. Syftet med uppföljningen har varit att ge utskottet ett fördjupat beslutsunderlag. Utskottet avser att redovisa uppföljningen i samband med behandlingen av statsbudgeten för år 2008. Uppföljningen bygger på intervjuer med dels fiskeföretag och företrädare för lokala och regionala myndigheter i Kalmar, Västerbottens och Västra Götalands län, dels representanter för centrala myndigheter och andra aktörer. Dessutom bygger uppföljningen på studier av tidigare utredningar, statistik och rapporter inom området.

Fiske är en del av politikområdet Livsmedelspolitik. Riksdagen har beslutat att målet för livsmedelspolitiken är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar livsmedelsproduktion som speglar konsumenternas efterfrågan. En stor del av de fiskepolitiska insatserna i Sverige görs inom ramen för EU:s gemensamma fiskepolitik, medan andra delar är nationellt reglerade. Den gemensamma politiken sätter t.ex. ramar för uttag av vissa kvoterade fiskarter, medan bl.a. kust- och inlandsfisket, fritidsfisket och fiskevården i huvudsak regleras nationellt.

Yrkesfiske

Tillståndet och utvecklingen för yrkesfisket

Yrkesmässigt saltvattensfiske bedrivs i de havsområden som angränsar till Sveriges kust, medan yrkesmässigt sötvattensfiske bedrivs i de fem stora sjöarna och i ett antal övriga sjöar. Antalet fartyg i det svenska saltvattensfisket har minskat från ca 6 600 fartyg år 1970 till ca 1 600 fartyg år 2006. Samtidigt har fartygens genomsnittliga maskinkraft och bruttotonnage ökat. De svenska fiskefartygen är i genomsnitt ca 30 år gamla. Fiskeflottan har blivit alltmer koncentrerad till västkusten.

Stora delar av det svenska yrkesfisket har problem med lönsamheten. Samtidigt som antalet fiskefartyg har minskat har det blivit färre personer i besättningarna på fiskefartygen. Antalet yrkesfiskare har minskat från knappt 5 500 år 1970 till 1 881 yrkesfiskare år 2006. Nio av tio är aktiva inom saltvattensfisket. Yrkesfiskarnas genomsnittsålder har ökat och det finns svårigheter att rekrytera unga fiskare till yrket. Det kan vidare konstateras att fiskaryrket är mycket mansdominerat.

Fisket är en näring med lång tradition i Sverige. Flera aktörer har betonat fiskets betydelse för landsbygden och kulturarvet. På en aggregerad nationell nivå har fisket fått mindre betydelse, men i vissa orter har fisket stor betydelse för sysselsättningen och ekonomin. I uppföljningen har det pekats på att det minskande antalet fiskeföretag leder till problem för fiskehamnarna, vilket i sin tur försvårar för de kvarvarande yrkesfiskarna. I vissa delar av landet finns problem kring distributionen av fisk. Även bl.a. konsumenternas tillgång till färsk fisk har lyfts fram som ett problem.

I uppföljningen har *inte* ingått att analysera de fiskepolitiska insatsernas resultat och konsekvenser för bl.a. fisken och havsmiljön. Samtidigt konstate-

ras att miljöns tillstånd har direkt inverkan på fiskenäringens utveckling, samtidigt som fiskenäringen genom sin verksamhet påverkar miljön. Yrkesfiskets konsekvenser för fiskresursen belyses, liksom bl.a. övergödningens, giftutsläppens, klimatförändringarnas och vattenkraftsproduktionens konsekvenser för fiskresursen och därmed fiskenäringen. I uppföljningen konstateras att yrkesfiskarna upplever att det förmedlas en negativ bild av dem i bl.a. medier.

De statliga insatsernas resultat och konsekvenser för yrkesfisket

Fiskeflottans omstrukturering

Inom ramen för den gemensamma fiskepolitiken görs olika insatser för att omstrukturera fiskeflottorna i EU:s medlemsländer. Det finns hittills ingen analys av resultatet av de insatser som har gjorts för att reglera fiskeflottans kapacitet, men det finns indikationer på att rationaliseringen av flottan delvis har slagit mot det småskaliga fisket. I uppföljningen har flera av de tillfrågade pekat på att åtgärderna inte har varit tillräckliga för att för svensk del skapa en långsiktig anpassning av fiskekapaciteten i förhållande till fiskemöjligheterna. För de enskilda fiskeföretagen leder överkapacitet till låg lönsamhet. I uppföljningen har framkommit att det råder en enighet om att kapaciteten är för stor i den svenska pelagiska flottan, men att det råder delade meningar om den övriga fiskeflottans kapacitet i förhållande till fiskresursen. Från fiskenäringen framförs att utifrån nuvarande kvoter bör antalet yrkesfiskare i Sverige minska.

När det gäller insatserna kring inträde i och utträde ur flottan verkar regelverket i sig inte utgöra något stort problem för yrkesfisket. De tak som har satts på kapaciteten i fisket har dock gett upphov till att en marknad för handel med kapacitet har uppstått, där rättigheter att äga fartygskapacitet och att använda fartygen för fiske köps och säljs. I uppföljningen har flera pekat på att denna tonnagehandel har lett till en ökad koncentration av fiskeflottan till västkusten och ökade svårigheter vad gäller nyrekrytering till näringen.

Under perioden 2000–2006 har strukturstöden uppgått till ca 100 miljoner kronor per år. Stöden har använts dels som investeringsstöd, dels som projektstöd. De berörda myndigheterna är positiva till strukturstöden och i uppföljningen har olika exempel på åtgärder som har haft positiva effekter på landsbygdsutvecklingen lyfts fram. Det har bl.a. framförts att stöden har varit till stor hjälp i samband med investeringar och att de har bidragit till en mer positiv utveckling för fiskenäringen. Samtidigt har många pekat på att stöden har använts i förhållandevis liten omfattning, bl.a. på grund av det osäkra läget inom yrkesfisket och därmed låg investeringsvilja samt sänkta stödsatser och krav på egenfinansiering. Det har även pekats på att strukturstöden har haft en begränsad effekt på fiskenäringens struktur och att programmet inte i tillräcklig omfattning har fokuserat på problemen med överkapacitet. Från aktörer på ostkusten har dessutom framförts att nyttjandegraden har varit

högre på västkusten, vilket har förstärkt den regionala obalansen inom yrkesfisket.

Under perioden skrotades 58 fartyg med strukturstöd. Fartyg från västkusten svarade för knappt hälften av antalet och knappt 70 % av det skrotade tonnaget och maskinkraften. I uppföljningen har aktörerna pekat på både för- och nackdelar med skrotningsbidraget. Ett lågt bidrag gör att yrkesfiskarna inte har råd att skrota sina båtar, medan ett högt bidrag kan leda till att alltför många båtar skrotas. Flera har pekat på att det är fel båtar som har skrotats, medan andra har framfört att skrotningsbidraget kan ha varit positivt i och med att gamla fiskefartyg har skrotats. I uppföljningen har framkommit att det förefaller som om de fiskare som skrotat sina fartyg även har slutat med fisket, även om den som skrotar kan köpa en ny båt och kapacitet (tonnage) för erhållna bidrag. Samtidigt finns indikationer på att dessa fiskare inte har bedrivit något intensivt fiske de närmaste åren före skrotningen. Det innebär att det torde vara de fartyg som har åstadkommit det minsta uttaget ur fiskresursen som har skrotats. Ett alternativ till skrotning är att fiskaren säljer fartyget utomlands och själv för in ett nytt fartyg i fisket.

I uppföljningen har flera problem kring strukturstödets administration uppmärksamats. Flera aktörer har framfört att det finns brister i handläggningen av strukturstöden och att företagen till och med tvekar eller avstår från att söka strukturstöd på grund av en komplicerad ansökningsprocess och en låg stödnivå. Även berörda myndigheter menar att det finns behov av förenklade administrativa rutiner och ett förenklat ansökningsförfarande. Det har även framförts att strukturstöden inom fisket inte har marknadsförts tillräckligt.

Yrkesfiskelicenser

För att bedriva yrkesmässigt fiske på allmänt vatten krävs en personlig yrkesfiskelicens. Detta krav infördes redan före Sveriges EU-medlemskap och innebar att antalet yrkesfiskare minskade. I uppföljningen har framkommit att det från de licensierade yrkesfiskarna finns en positiv syn på licenssystemet. Det finns dock ett antal småskaliga fiskare som inte når upp till kraven för licens som är missnöjda med systemet. För dem som tidigare hade fisket som en binäring har kraven på yrkesfiskelicens inneburit att de har tvingats sluta med fisket. I uppföljningen har det också pekats på att kraven på licens kan vara ett hinder för den som vill kombinera fisket med turismverksamhet och/eller vidareförädling av fiskprodukter.

I uppföljningen har det även pekats på några problem kring administrationen av licenserna, bl.a. i samband med förnyande av licensen.

Vid prövning av yrkesfiskelicenser ska hänsyn tas till jämställdhetsaspekter. Trots detta kan det konstateras att den stora majoriteten av yrkesfiskarna är män och att ansvarig myndighet bedömer att andelen kvinnor inom yrkesfisket inte kommer att öka i framtiden.

Kvoter och andra resurspolitiska insatser

Den gemensamma fiskepolitiken ska garantera att levande vattenresurser nyttjas på ett sätt som skapar ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet. Några av EU:s uttalade mål är att stegvis införa en ekosystembaserad fiskeförvaltning, bidra till ett ändamålsenligt fiske inom en konkurrenskraftig och lönsam industri, se till att de som är beroende av fisket får en skälig levnadsstandard och ta hänsyn till konsumenternas intressen. En del av den gemensamma fiskepolitiken innebär att saltvattensfisket regleras genom beslut om totala tillåtna fångster (TAC) och nationella kvoter, vilka fördelas på olika sätt inom EU:s medlemsländer. För svensk del är huvuddelen av kvoterna inte fördelade på fartygsnivå, utan alla yrkesfiskare har möjlighet att fiska på dessa kvoter. Detta system har kritiserats utifrån mer teoretiska utgångspunkter eftersom det kan sägas uppmuntra varje enskilt fartyg att befinna sig först på fiskeplatsen för att maximera sin fångst. Systemet ger inga incitament för enskilda yrkesfiskare att anpassa fisket till perioder då marknaden efterfrågar leveranser och priserna är som högst.

Hur systemet med kvoter är utformat är av stort intresse för svenskt fiske, inte minst mot bakgrund av att 95 % av det svenska landningsvärdet kommer från kvoterade arter. I uppföljningen har framkommit att det finns en förståelse inom näringen för att det på något sätt måste bedömas hur mycket som kan fiskas, men samtidigt har flera aktörer pekat på problem med det nuvarande kvotsystemet. Ökad fiskekapacitet i kombination med sjunkande kvoter har medfört problem. Det har i uppföljningen framkommit olika uppfattningar i frågan om det småskaliga, kustnära fisket drabbas särskilt av kvoter och andra resurspolitiska insatser. Det kan dock konstateras att regleringarna med anledning av de svaga torskbestånden i Östersjön har försämrat förutsättningarna för det småskaliga kustfisket längs ostkusten. Även det minskade ålbeståndet påverkar det småskaliga fisket.

En konsekvens av kvotsystemet är s.k. fiskestopp. I uppföljningen har kritik riktats mot hanteringen av fiskestoppen, bl.a. att de införs med dålig framförhållning och att de leder till en ryckighet i yrkesfiskarnas försörjning och arbetsbörda samt skapar problem på marknaden. Det har särskilt framförts kritik mot sommarstoppens konsekvenser för det småskaliga kustnära fisket. Små båtar är mer väderberoende och mer beroende av de lokala marknaderna. På sommaren innebär vädret att det småskaliga fisket ofta har bättre möjligheter att fiska och också bättre möjligheter att få sälja fångsterna till t.ex. somargäster i fiskelägena.

Det har också framkommit att det finns problem med kvoter i blandfisken där flera arter fångas tillsammans och då kvoten av en art i fångsterna är mer begränsad än övriga arter. Detta ger upphov till att fisk som inte får landas måste kastas tillbaka i havet. Fisk kastas också tillbaka för att den är för liten och därmed ger ett lägre pris, för att arten bedöms ge för dålig avkastning, för att fisken understiger minimimått och därmed är otillåten eller för att arten inte får fiskas på grund av andra regleringar. I uppföljningen har flera aktörer påtalat att utkast är ett stort problem.

EU-beslutet om utfasningen av drivgarnsfisket i Östersjön har lett till att antalet drivgarnsfiskare i Östersjön har minskat. Från näringen har kritiska synpunkter framförts mot drivgarnsförbudet. Det ses bl.a. som ett exempel på hur näringens förtroende för myndigheter och politiker urholkas. När det gäller laxfisket i Östersjön har även kraftverksindustrins utsättning av lax och konkurrensen från fritidsfiske och fisketurism uppmärksammats.

Ålen är en hotad art. Begränsningarna av ålfisket innebär stora inkomstförluster i det småskaliga fisket. Ål är den enda okvoterade arten som har ett högt ekonomiskt värde för fisket och då särskilt för det småskaliga kust- och insjöfisket. Restriktionerna kommer att innebära krav på omställning av ålfiskare till andra fisken eller verksamheter. Begränsningarna har mötts av protester från ålfiskare. När det gäller andra resurspolitiska insatser, t.ex. redskapsbegränsningar, fredningstider och minimimått, har i uppföljningen inga entydiga konsekvenser för företagen framförts.

När det gäller de insatser som görs för att begränsa sälars och skarvars skador har i uppföljningen framkommit att utvecklingsarbetet kring sälsäkra redskap till viss del har förbättrat det småskaliga kust- och insjöfiskets situation. Fortfarande bedöms dock säl och skarv vara ett stort problem för det svenska yrkesfisket. I uppföljningen har flera aktörer pekat på att det finns behov av fortsatt redskapsutveckling inom trålfisket och fisket med fasta redskap.

Förvaltningen av statliga fiskeinsatser

Yrkesfiskarna är på olika sätt engagerade i dagens fiskeförvaltning. I uppföljningen har flera aktörer pekat på betydelsen av att yrkesfiskarna engageras ytterligare i både beståndsförvaltningen och redskapsutvecklingen. Det har bl.a. framförts att de regionala rådgivande nämnderna har en viktig roll.

I uppföljningen har framkommit flera exempel på problem i relationen mellan yrkesfiskare och myndigheter. Kritik har framför allt framförts mot den centrala myndigheten, medan näringen upplever en större förståelse och ett större intresse på regional nivå. Från näringen finns vidare en misstänksamhet mot forskningen och de beståndsanalyser som tas fram som underlag för myndighetsbeslut.

Fisket är en näring med många regler och där förutsättningarna kan ändras från dag till dag. I uppföljningen har framkommit att det är viktigt med tydliga och långsiktiga regler. Flera aktörer menar att dagens regelverk har låg trovärdighet bland yrkesfiskarna och dess utformning ses som ett hinder. Det är svårt för yrkesfiskarna att planera sin verksamhet eftersom det inte går att förutse vad som händer om ett eller två år. Yrkesfisket berörs även av regler inom andra områden, bl.a. regelverken kring livsmedel. Det har även ifrågasatts om samma regelverk behövs för alla fiskare, oavsett omfattningen på fisket.

I uppföljningen har flera aktörer pekat på den administrativa börda som regelverket innebär för de enskilda yrkesfiskarna. Kvotssystemet innebär att fångster ska bokföras och rapporteras. I uppföljningen har flera av de tillfrå-

gade framfört att rapporteringen tar mycket tid och att den borde kunna lösas på ett enklare sätt än i dag. Det är till övervägande del direkta EU-krav och nationellt anpassade EU-baserade krav som leder till administrativa kostnader för företagen. Det mest kostsamma kravet uppges vara skyldigheten att föra loggbok vid fiske till havs. Detta är ett krav som företagen själva inte upplever sig ha någon nytta av. Yrkesfiskarna upplever dessutom att tillsyns- och kontrollinsatserna är överdimensionerade. Från Fiskeriverket betonas däremot att fångstrapportering är en grundläggande förutsättning för förvaltningen av fisket.

Utbildning och kompetensutveckling

Utbudet av utbildning och kompetensutveckling inom fiskeområdet är begränsat. Samtidigt förändras den traditionella kunskapsöverföringen inom yrket. I uppföljningen har flera aktörer pekat på att det finns behov av kompetensutveckling inom bl.a. fartygsutrustning, IT, livsmedelsregelverk, företagsekonomi och ekosystemens uppbyggnad.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning

Yrkesfisket står inför en rad olika problem. Många fiskbestånd befinner sig utanför biologiskt säkra gränser och havsmiljön är ständigt utsatt för olika hot. Det är viktigt att ha en helhetssyn på fortsatta insatser för fiskens roll i ekosystemet. Flera av problemen inom fisket är av sådan art att de måste hanteras och lösas på EU-nivå. Det är därför viktigt att Sverige även fortsättningsvis lyfter fram de problem som den gemensamma politiken och dess regelverk medför för företagen och särskilt det småskaliga fisket. Fisket har fått en allt mindre roll på den nationella nivån, men i flera orter är fisket fortfarande viktigt. Det finns problem kring distributionen av fisk och konsumenters tillgång till färsk fisk, vilket bör uppmärksammas i det fortsatta fiskepolitiska arbetet. Det är dessutom viktigt att lyfta fram yrkesfiskets betydelse för och behov av andra näringar. Det är viktigt att det ges en allsidig information om den svenska fiskenäringen i förhållande till de problem kring utfiskning, illegalt fiske och andra frågor som diskuteras i bl.a. medier. Det är vidare av vikt att lyfta fram att fisken är ett nyttigt och betydelsefullt livsmedel.

Målet för omstruktureringen av fiskeflottan har enligt gruppens bedömning varit otydligt. De fiskepolitiska insatserna har ännu inte varit tillräckliga för att skapa en långsiktig anpassning av fiskekapaciteten i förhållande till fiskemöjligheterna. Det är viktigt att fiskeflottan får en sådan struktur att fiskeresursen säkras samtidigt som yrkesfisket ges rimliga förutsättningar att verka inom ramen för en hållbar utveckling. Det är vidare viktigt att engagera olika intressenter i det fortsatta arbetet med att omstrukturera den svenska fiskeflottan. Den s.k. tonnagehandeln har medfört en ökad regional obalans och försvårat nyrekrytering till näringen. Det bör noga följas hur tonnagehandeln påverkar fiskenäringen och det småskaliga fisket.

Gruppen menar att det småskaliga fisket bör uppmärksammas i arbetet med att omstrukturera flottan. Det finns en positiv inställning till det småskaliga fisket, men flera av de insatser som har gjorts under senare år har inneburit problem för i första hand de småskaliga yrkesfiskarna. En redovisning och analys av hur sammansättningen av fiskeflottan förändras över tiden och en belysning av effekterna för det småskaliga fisket efterlyses. Det finns utvecklingsmöjligheter för det småskaliga fisket och det bör värnas i den fortsatta omstruktureringen.

Strukturstödens effekt på fiskenäringen är enligt gruppens bedömning oklar, och det finns problem kring administrationen av strukturstöden. Det är viktigt att dessa problem beaktas så att förenklade administrativa rutiner och förenklat ansökningsförfarande kan uppnås. Särskilda åtgärder bör vidtas för att öka kännedomen om strukturstöden inom fiskeområdet. Det är viktigt att inför den nya programperioden närmare analysera de problem som företagen har mött, bl.a. vad gäller orsakerna till den låga användningen av strukturstöden och strukturstödens inriktning. Detta är viktigt för att öka effektiviteten i medlen. När det gäller skrotningsbidraget finns indikationer på att det är de fartyg som har åstadkommit det minsta uttaget av fisk som har skrotats, varför det kan sägas vara oklart om syftet med skrotningsbidraget har uppfyllts. Bidragen borde kunna göras mer träffsäkra och inriktas på de delar av fiskeflottan som har överkapacitet. Det är viktigt att skrotningsbidraget inte går ut över det småskaliga fisket.

Kravet på yrkesfiskelicens kan vara ett hinder för att utveckla fisketurismen. Detta är en fråga som behöver lösas. I det fortsatta arbetet bör jämställdhetsarbetet i samband med yrkesfiskelicenser uppmärksammas. Det är vidare nödvändigt att uppmärksamma de små livsmedelsproducenterna och deras särskilda förutsättningar i det fortsatta utvecklingsarbetet kring bl.a. regelverk, tillsyn och tillståndsgivning inom livsmedelsområdet.

Det är i näringsens intresse att fisket bedrivs i samklang med en hållbar utveckling. Olika insatser görs för att styra fisket i en sådan riktning, bl.a. genom att den vetenskapliga rådgivningen ska vara utgångspunkt för de resurspolitiska besluten. Gruppen menar att en viktig fråga att beakta i det fortsatta fiskepolitiska arbetet är frågan om fiskestopp och dess negativa konsekvenser för det småskaliga fisket. Det är vidare nödvändigt att problemen med utkast av fisk ges stor tyngd i det fortsatta arbetet. Omställningen av bl.a. lax- och ålfisket bör genomföras på ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart sätt i nära samverkan med yrkesfiskarna. I de analyser som föregår sådana insatser är det viktigt att ta ett helhetsgrepp på ekosystemet och bedöma fiskenäringens roll i förhållande till andra faktorer som påverkar fiskens situation. Det är t.ex. ett stort problem att ål och lax dör i kraftverksturbiner, varför det är viktigt att vattendomar omprövas eller andra åtgärder vidtas och att problemen löses. Statens insatser för att begränsa sälars och skarvars skador på yrkesfisket har till viss del förbättrat det småskaliga fiskets situation, men säl och skarv är fortfarande ett stort problem. Det är därför viktigt att utveck-

lingsarbetet fortsätter. Genom skydds jakt får yrkesfiskarna ökade möjligheter att skydda sina redskap och fångster.

Det finns enligt gruppens bedömning flera problem i relationen mellan fiskare och myndigheter. Från näringen finns en misstänksamhet mot forskningen. Det är därför viktigt att fortsatta ansträngningar görs för att förbättra förhållandet mellan fiskare, forskare och myndigheter, bl.a. genom att engagera yrkesfiskarna i förvaltningen. Gruppen vill bl.a. hänvisa till den modell som tillämpas i Danmark när det gäller samarbete mellan fiskenäringen och forskningen i att bl.a. planera och koordinera fiskeundersökningarnas insamling av biologiska data ombord på danska fiskerfartyg. Ur företagets synvinkel präglas fiskeförvaltningen av kortsiktighet, vilket gör det svårt att planera verksamheten. Regelverkets utformning ses som ett hinder för näringens utveckling. Det finns en stor mängd regler, vilka innebär kostnader för företagen. Det är till övervägande del EU-krav som leder till administrativa kostnader för företagen. Det är viktigt med tydliga och långsiktiga regler som förstås och accepteras inom fiskeområdet. Regelförenklingsarbetet bör därför drivas vidare. Det kan bl.a. vara värt att överväga om samma regelverk ska gälla för alla yrkesfiskare i de fall som reglerna i dag sammanfaller. Slutligen bedömer gruppen att behoven av kompetensutveckling inom yrkesfisket torde vara fortsatt stora.

Gruppen menar att det är viktigt att fortsättningsvis uppmärksamma de olika frågor som har lyfts fram i denna uppföljning kring yrkesfiskets betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

Vattenbruk

Tillståndet och utvecklingen för vattenbruket

Vattenbruk är benämningen på odling av fisk och skaldjur under kontrollerade former. Det finns inga entydiga uppgifter om hur stor omfattning som vattenbruket har i Sverige. Enligt den officiella statistiken fanns år 2006 ca 300 odlingar. Uppskattningsvis är 400–500 personer sysselsatta inom vattenbruket. I förhållande till yrkesfisket har vattenbruket liten volym och låg omsättning.

I uppföljningen framför många aktörer att vattenbruket har potential att expandera och skapa fler arbetstillfällen på landsbygden. Mot bakgrund av de vilda fiskpopulationernas nedgång kommer vattenbruket att få ännu större betydelse i framtiden. Det finns flera exempel från andra länder på att vattenbruket utvecklas. I uppföljningen framkommer också indikationer på att särskilt de stora fiskodlingsföretagen i Sverige har god ekonomi. Det har också uppmärksamats att vattenbruk kan ha positiva miljöeffekter, bl.a. i reglerade vattendrag. Mussel- och ostronodlingar bedöms ha positiva effekter på övergödda vatten. Fiskhälsoläget i Sverige är gott. Liksom för yrkesfiske och

fisketurism pekar flera aktörer på att en möjlighet för fortsatt utveckling är diversifiering, bl.a. genom att satsa på vidareförädling av fiskråvaran och/eller komplettera verksamheten med turism.

Trots att ett antal olika möjligheter inom vattenbruket har framkommit i uppföljningen överväger de mer probleminriktade beskrivningarna av tillståndet och utvecklingen för vattenbruket. Aktörerna har pekat på ett flertal olika problem inom näringen och flera menar att vattenbruket har dåligt rykte och är eftersatt i Sverige. Det sker för närvarande inga nysatsningar och ingen generationsväxling i företagen. Det finns problem med kapitalförsörjningen och i uppföljningen har framkommit att branschföreträdaren har stora ekonomiska problem. Regelverket kring vattenbruket upplevs vara strängt, särskilt vad gäller miljöaspekterna. Svenskodlad fisk är sällsynt för försäljning på svensk färskvarumarknad. Konkurrenten från framför allt det norska vattenbruket är stor.

Statliga insatsers resultat och konsekvenser för vattenbruket

Tillståndsgivning

För att få anlägga och driva en fiskodling krävs olika tillstånd. I uppföljningen har det pekats på att de höga ambitionsnivåerna inom miljöområdet har medfört att det är svårt för fiskodlingar att få tillstånd. Från näringen har framförts att den försiktighet som råder inom tillståndsgivningen riskerar att kväva nya idéer och gör att inga nya vattenbruk tillkommer.

Tillståndsprövningen för fiskodlingsföretag är en lång, dyrbar och komplicerad process, där företagen t.ex. behöver anlita extra hjälp för att upprätta miljökonsekvensbeskrivningar. Kraven på de olika rapporter som ska lämnas in upplevs som dåligt anpassade för vattenbruksverksamhet.

Tillsyn och kontroll

Offentlig tillsyn och kontroll av vattenbruk görs enligt olika regelverk, bl.a. djurskyddslagstiftningen och miljöbalken. I uppföljningen har framkommit att tillsynen är förknippad med olika typer av problem. Från näringen upplevs att mycket ska redovisas för myndigheterna, samtidigt som företagen inte tror att myndigheterna verkligen använder all den information som samlas in. Dessutom framför företagen att kommunens inspektörer ofta inte har kompetens inom vattenbruksområdet, trots att avgifterna upplevs vara mycket höga. Det har vidare pekats på att tillsynen ser olika ut i olika kommuner. Dessutom upplevs regelverket kring lokalproducerade livsmedel vara krångligt. Företagen har lyft fram att det är konstigt att samma regler gäller för såväl stora livsmedelsindustrier som små lokala producenter.

Strukturstöd

Under perioden 2001–2006 investerades sammanlagt knappt 58 miljoner kronor inom vattenbrukssektorn med stöd från strukturfonden, varav 14 mil-

joner kronor var strukturbidrag. I uppföljningen har framkommit att intresset för och möjligheten till att investera har varit begränsat. Det beviljades nästan dubbelt så mycket medel som sedan faktiskt användes.

Det har vidare framkommit att det har varit svårt att dra några slutsatser om strukturstödets måluppfyllelse. Från regionala myndigheter har framförts att stöden har varit positiva. I uppföljningen har vidare pekats på att det finns vissa problem kring strukturstöden, bl.a. att stöden betalas ut efter så lång tid att företagens likviditet belastas. Synpunkter har även framförts gällande kontrollen och stödsatsernas storlek.

Förvaltningen av statliga insatser

Ett flertal statliga och kommunala myndigheter är involverade i frågor kring vattenbruken. I uppföljningen har flera aktörer framfört att den splittrade myndighetsbilden försvårar vattenbrukens kontakter med myndigheter. Olika myndigheter har olika syn i t.ex. tillståndsgivning och tillsyn, vilket av företagen upplevs som ett stort problem. Tillsynen sköts av ett stort antal kommuner och länsstyrelser.

I uppföljningen har vidare framkommit att myndigheternas inställning till vattenbruket är mycket varierande. Det upplevs vara en mer positiv inställning till vattenbruken i norra Sverige. Vattenbruken själva har en negativ inställning till myndigheterna. Från näringen upplevs att flera myndigheter nonchalerar eller till och med motarbetar vattenbruken.

Utbildning och kompetensutveckling

I uppföljningen har från olika håll lyfts fram att Sverige i dag har få fungerande yrkesutbildningar inom vattenbruk. Trots detta bedöms det tekniska kunnandet vara högt inom näringen. Från företagen har framförts att det är svårt att rekrytera personal med rätt kompetens.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning

Det är enligt gruppens bedömning svårt att få en tydlig bild av tillståndet och utvecklingen för det svenska vattenbruket. I uppföljningen har ett flertal olika problem inom näringen uppmärksammats. Många menar att vattenbruket har en potential att expandera, men i praktiken har inte mycket hänt. Gruppen menar att det därför är viktigt att problemen nu lyfts fram och åtgärdas. Det finns bl.a. ett behov av en genomgripande analys av näringen och dess kapacitet för tillväxt. Aktörerna inom området måste snart få tydliga signaler om att de problem och hinder som har uppmärksammats i uppföljningen kan undanröjas.

Det finns ett flertal problem kring både tillståndsgivning och tillsyn, vilka kan verka hämmande på vattenbrukets fortsatta utveckling. Det är enligt gruppen viktigt att ta hänsyn till de problem som har framkommit i uppföljningen i syfte att finna en hantering av tillstånds- och tillsynsfrågor så att bästa möjliga resultat uppnås. Gruppen menar att både tillståndsgivningen och

tillsynen bör kunna förenklas, samtidigt som höga miljökrav upprätthålls. Tillståndsgivning och tillsyn bör göras mer likformig över landet.

Enligt gruppens bedömning är det svårt att dra några slutsatser om strukturstödens måluppfyllelse. Från myndigheter har positiva synpunkter på stöden framförts, medan det från bl.a. näringen har pekats på ett antal olika problem kring stöden och deras administration. Det är paradoxalt att myndigheterna är mer nöjda med strukturstöden än vad berörda fiskeföretag är. Gruppen utgår från att uppföljningens resultat kommer att tas till vara i arbetet med den nya strukturfondsperioden.

Det finns en splittrad myndighetsbild när det gäller statens insatser gentemot vattenbruksnäringen. Gruppen menar att det är viktigt att tydliggöra de olika myndigheternas ansvarsområden och samordna deras insatser i syfte att öka effektiviteten i den statliga förvaltningen och förbättra möjligheterna för vattenbrukets utveckling. Det är viktigt att vattenbruksfrågor prioriteras tydligare av myndigheterna. Det är vidare av stor vikt att det finns utbildningar och möjlighet till kompetensutveckling inom vattenbruksområdet. Det kan bl.a. finnas behov av en läns- och kommunövergripande kompetensutveckling för berörda tjänstemän inom tillstånds- och tillsynsmyndigheterna.

Gruppen menar att det är viktigt att fortsättningsvis uppmärksamma de olika frågor som har lyfts fram i denna uppföljning kring vattenbrukets betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

Fisketurism

Tillståndet och utvecklingen för fisketurismen

Fiske är en populär fritidsaktivitet och turism är en av de snabbast växande näringarna i världen. Fisketurism har en lång historia i Sverige, men det är först på senare år som fiske- och upplevelseturismen har lyfts fram. Fisketurism kombineras ofta med annan verksamhet. Enligt en utredning fanns år 2002 ca 300 företag där den fisketuristiska produkten var av central betydelse. Verksamheten genererade ca 370 årsarbetskrafter.

I uppföljningen har från flera aktörer framförts att Sverige har mycket goda förutsättningar för fisketurism och att näringen har potential att bidra till ökad sysselsättning och bättre ekonomi på landsbygden. Flera aktörer har en positiv syn på utvecklingsmöjligheterna och menar att fisketurism innebär en möjlighet att få i gång verksamheter på landsbygden. Det har även pekats på att fisketurism innebär nya möjligheter för yrkesfiskare och vattenbrukare.

Samtidigt har det i uppföljningen redovisats olika problem och hinder för den fortsatta utvecklingen av fisketurismen. Ett sådant hinder är tillgången på fisk. Det har även framförts att nivån på den fisketuristiska produktens kvalitet kan vara ett problem. Ett annat problem handlar om turistföretagens begränsade rådgivning över fiskresursen. I praktiken har det varit svårt för en-

skilda entreprenörer att få tillgång till fiske genom upplåtelse eller arrende. För företagen är det viktigt med exklusiviteten, att kunna garantera att kunden får ensam tillgång till fiskeupplevelsen. Det har även tagits upp att fisketurism kan leda till konflikter mellan olika kategorier fiskande. Ett dilemma är t.ex. avvägningen mellan fisketurismen i norra Sveriges älvar och det småskaliga yrkesfisket i Bottenviken. Ett annat problem som har tagits upp i uppföljningen handlar om att kraven på yrkesfiskelicens för att bedriva yrkesmässigt fiske på allmänt vatten i vissa fall kan innebära begränsningar när det gäller att bedriva fisketurism till havs. Från näringen har även framförts att det faktum att fisketurismen inte uppmärksammas i fiskelagstiftningen är ett problem.

Statliga insatsernas resultat och konsekvenser för fisketurismen

Staten genomför olika typer av åtgärder, vilka får konsekvenser för fisketurismen. I uppföljningen redovisas olika insatser som görs inom ramen för fiskevården, bl.a. förstärkningsutsättningar, kalkning av sjöar och olika former av regleringar. Staten svarar vidare för fisketillsyn. Riksdagen beslutar årligen om ett anslag till fiskevården som år 2007 uppgår till knappt 27 miljoner kronor. I uppföljningen har flera aktörer framfört att de statliga insatserna är begränsade i förhållande till de ekonomiska insatser för fiskevård som bl.a. fiskevårdsområden genomför.

En annan statlig insats som har uppmärksamats i uppföljningen är regleringen av det yrkesmässiga laxfisket. Från fritidsfiskare uppges att havsfisket på lax är ett problem och att de statliga insatserna endast utgår från det traditionella yrkesfiskets intressen, medan det från yrkesfisket uppges att det finns lax så att det räcker åt alla. Det har vidare framförts att vattenregleringen har lett till problem för fisketurismen. Flera har pekat på problem vad gäller kompensationsutsättningar, bl.a. att laxens återvandring till älvarna för att leka har minskat.

En annan fråga som har tagits upp i uppföljningen rör ägande och förvaltning av fiskevatten. Från näringen har framförts att det behövs en omedelbar förändring av fiskelagstiftningen så att fisketurismen erkänns som resursbrukare och därmed tillerkänns rättigheter till resursen. För- och nackdelar med införandet av fiskevårdsområden och det fria handredskapsfisket på södra ostkusten och i de stora sjöarna har framförts från olika aktörer. Fiskevatensägarna ser mycket positivt på införandet av fiskevårdsområden, medan man menar att beslutet om införandet av det fria handredskapsfisket har gjort det svårt att få i gång fisketurismen i sydöstra Sverige. Från Sportfiskarna ser man däremot positivt på införandet av det fria handredskapsfisket och dess konsekvenser för fisketurismföretagen.

Andra frågor som har tagits upp är statens förvaltning av vatten ovan odlingsgränsen och problem att få bygglov för strandnära turistanläggningar. Det pekas på att det länge har varit oklart hur statens vatten ovan odlingsgränsen kan nyttjas för turismverksamhet.

I uppföljningen redovisas några exempel på fisketuristiska projekt som har fått stöd från olika strukturfonder. Båda projekten har lett till att nätverk med turistföretag som bl.a. vänder sig till utländska kunder har startats.

För Fiskeriverket är fisketurism en relativt ny företeelse som man ännu inte har arbetat särskilt mycket med. På regional och lokal nivå finns i allmänhet en välvillig inställning till fisketurism som en ny näring, liksom från Nutek. Slutligen konstateras att utbildnings- och fortbildningsmöjligheterna inom fisketurism är mycket begränsade.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning

Enligt gruppens bedömning har Sverige mycket goda förutsättningar för fiske- och upplevelseturism. Det är mot den bakgrunden viktigt att det görs tydligt att fisketurismen är en näring och en försörjningsmöjlighet för bl.a. entreprenörer, fiskeguider och ägare av fiskevatten i hela Sverige. Samtidigt betonar gruppen att förutsättningarna för fisketurism skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Fisketurismen kan även innebära nya utvecklingsmöjligheter för yrkesfiskare och vattenbrukare.

Det råder ett visst konkurrensförhållande mellan yrkesfiske och fritidsfiske, särskilt när det gäller laxfiske i norra Sverige. Gruppen är medveten om att denna konflikt har funnits under lång tid. Det är viktigt att både den gamla näringen, yrkesfisket, och den nya näringen, fisketurismen, kommer till tals i förvaltningsfrågor där båda näringarna berörs. Gruppen betonar även att vattenkraftsproduktionen medför stora problem för laxen och menar att det är viktigt att vattendomarna omprövas eller andra åtgärder vidtas och att problemen med fisk som fastnar i kraftverksturbiner löses.

Turismföretagens begränsade rådighet över fiskeresursen är en annan viktig fråga för näringens fortsatta utveckling. Gruppen framhåller att det är viktigt att fortsatt följa dessa frågor. Gruppen menar även att det är av stor betydelse för fisketurismen att frågan om fiskevården och dess finansiering får en lösning.

Ett flertal myndigheter är involverade i frågor som rör fisketurism. Det är enligt gruppens bedömning viktigt att det tydliggörs vilken myndighet som har huvudansvaret för frågor rörande fisketurism och att de problem som har framkommit i denna uppföljning uppmärksammas. Det är även viktigt att de erfarenheter som har gjorts på lokal och regional nivå tas till vara i det fortsatta arbetet med att utveckla denna näring. Gruppen lyfter fram att frågan om kravet på yrkesfiskelicens kan vara ett hinder för att utveckla fisketurismen bör få en lösning.

Gruppen menar att det är viktigt att fortsättningsvis uppmärksamma de olika frågor som har lyfts fram i denna uppföljning kring fisketurismens betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Utskottens uppföljning och utvärdering

Riksdagen har beslutat att målet för livsmedelspolitiken är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar livsmedelsproduktion som speglar konsumenternas efterfrågan. En del av livsmedelspolitiken är de olika insatser som görs inom fiskeområdet. Sverige är ett land med en lång kust och ett mycket stort antal insjöar och vattendrag. Fisket är därmed ett viktigt verksamhetsområde utifrån flera olika aspekter. Utifrån producentperspektivet är fisket en viktig näringsgren som skapar arbetstillfällen och bidrar till landsbygdens utveckling. Utifrån konsumentperspektivet är fisk ett viktigt livsmedel. Fisket är dessutom en viktig resurs för rekreation och fritid samt en del av kulturarvet.

I utskottens beredning av ärenden ingår uppgiften att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut.¹ Riksdagen beslutade i juni 2006 om riktlinjer för att utveckla riksdagens arbete med uppföljning och utvärdering. Av riktlinjerna framgår bl.a. att uppföljning och utvärdering inom riksdagen bör användas till att ge underlag för väl underbyggda ställningstaganden i utskottens beredningsarbete samt som ett instrument för att bedöma vilka eventuella justeringar i budget eller lagstiftning som kan behövas. Av riktlinjerna framgår vidare att arbetet med uppföljning och utvärdering är en naturlig del i det löpande utskottsarbetet.²

Miljö- och jordbruksutskottets beslut om uppföljningen

Vid sitt sammanträde den 14 februari 2006 beslutade miljö- och jordbruksutskottet att följa upp och utvärdera vissa mål och beslut beträffande verksamhetsområdet Fiske inom politikområdet Livsmedelspolitik. Den fortsatta beredningen överlämnades till utskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp.³

Vid uppföljnings- och utvärderingsgruppens möte den 21 mars 2006 beslutades att uppföljningsprojektet skulle delas in i tre delar.

Som en första del i uppföljningen genomförde gruppen under våren 2006 en förstudie. Syftet var att dels närmare kartlägga fiskeområdet, dels ta fram ett underlag för ställningstagande till den fortsatta inriktningen på uppföljningens huvudstudie. Förstudien avslutades med gruppens förslag till huvudstudie. Utskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp behandlade förstudien den 30 maj och beslutade att utskottets fortsatta uppföljning skulle ske i form av en huvudstudie i två delar. Frågan om den fortsatta inriktningen på utskot-

¹ 4 kap. 18 § riksdagsordningen (1974:153).

² Framställning 2005/06:RS3, bet. 2005/06:KU21.

³ Miljö- och jordbruksutskottet, protokoll utskottssammanträde 2005/06:14 § 3.

tets uppföljning behandlades därefter av utskottet vid utskottssammanträdet den 19 oktober 2006.

Den andra delen i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning var en analys av regeringens resultatredovisning till riksdagen. Denna del av uppföljningen genomfördes under hösten 2006. Syftet var att ge miljö- och jordbruksutskottet ett fördjupat beslutsunderlag inför behandlingen av budgetpropositionen för 2007. I uppföljningen gjordes en genomgång av mål, insatser och redovisade resultat för fiskeområdet. I uppföljningen beskrevs och analyserades resultatredovisningen, både avseende struktur och innehåll. Uppföljningen innefattade även en genomgång av resultatredovisningen för livsmedelspolitiken som helhet i syfte att följa upp den studie som miljö- och jordbruksutskottet genomförde hösten 2005. Gruppen behandlade denna del av uppföljningen vid sina möten den 7 och 14 november 2006. Gruppens uppföljningspromemoria behandlades därefter av miljö- och jordbruksutskottet vid sammanträdet den 21 november 2006 och redovisades i budgetbetänkandet. I betänkandet föreslog utskottet att riksdagen skulle godkänna vad utskottet anfört i avsnittet om resultatredovisning för verksamhetsområdet Fiske och för politikområdet Livsmedelspolitik. Riksdagen beslutade i december 2006 i enlighet med utskottets förslag.⁴

Den tredje och avslutande delen har varit inriktad på att följa upp de insatser som görs inom det fiskepolitiska området och vilka resultat och konsekvenser dessa får för yrkesfiskare, vattenbruk och fisketurism. Resultatet av denna del av uppföljningen redovisas i denna rapport.

1.2 Riksdagens tidigare behandling av fiskefrågor

Nationell politik för kust- och insjöfisket samt fritidsfisket och vattenbruket

Regeringen överlämnade i december 2003 en proposition om kust- och insjöfiske samt vattenbruk till riksdagen. Propositionen innehöll förslag om riktlinjer för en nationell politik för kust- och insjöfisket inklusive fritidsfisket samt vattenbruket. Miljö- och jordbruksutskottet anslöt sig till vad regeringen föreslog i propositionen i fråga om mål och inriktning. Detta innebär att en ekologiskt hållbar förvaltning av fiskresurserna inom ramen för de av riksdagen fastställda miljö kvalitetsmålen ska bidra till att återskapa och bevara den biologiska mångfalden samt till utvecklingen av ett livskraftigt, ekologiskt hållbart och därmed miljöanpassat fiske. Kust- och insjöfisket samt vattenbruket och fritidsfisket ska bidra till en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Fiskenäringens, miljöorganisationers och andra berörda intressenters inflytande och ställning i förvaltningen av fiskresurserna ska stärkas. Slutligen ska konsumenternas krav på säkra livsmedel, näringsriktig kost och hållbar produktion beaktas.

⁴ Bet. 2006/07: MJU2.

Utskottet lyfte bl.a. fram att kust- och insjöfisket samt fritidsfisket inom ramen för tillgängliga resurser ska bedrivas ekologiskt och ekonomiskt hållbart samt bidra till att skapa attraktiva arbetsplatser. Detta gäller även för vattenbruket inom ramen för ett hållbart nyttjande av miljön, vilket är särskilt viktigt i regioner där alternativa sysselsättningsmöjligheter är begränsade. Utskottet pekade vidare bl.a. på att de ändringar som har gjorts i fiskelagen borde bidra till ökade möjligheter att bedriva kustfiske och till att förnygra fiskarkåren samt att det är angeläget att styrmedel används på ett sådant sätt att etablering av småskalig och lokalt förankrad verksamhet främjas. Utskottet betonade att den lokala kunskapen hos fiskare och andra intressenter bör tas till vara. Utskottet framförde vidare bl.a. att utbildning bör utformas så att nyrekrytering till sektorn samt fortbildning säkerställs.⁵

Vissa fiskepolitiska frågor

Regeringen lämnade i mars 2006 en skrivelse om fiskepolitiska frågor. I skrivelsen redogjorde regeringen bl.a. för resultatet av den reform av den gemensamma fiskepolitiken som genomfördes 2002 och hur genomförandet och tillämpningen därefter framskridit. I skrivelsen redovisade regeringen sina bedömningar i ett antal olika frågor inom fiskeområdet.

Regeringen menade bl.a. att en översyn och revidering av fiskelagen (1993:787) borde genomföras i syfte att modernisera lagen mot en ökad miljöhänsyn och ett hållbart nyttjande. Regeringen pekade ut en övergripande nationell strategi för svenskt fiske 2007–2013, vilken ska ligga som grund för den nationella strategiska plan och därefter det operationella program som ska överlämnas till Europeiska kommissionen för det svenska genomförandet av åtgärder inom ramen för Europeiska fiskefonden under perioden 2007–2013. I skrivelsen pekades vidare bl.a. på att det i ökad utsträckning bör tas hänsyn till fisketurism, fisketuristiskt företagande och fritidsfiskets behov. Även för vattenbruket finns enligt regeringen goda förutsättningar att utvecklas, särskilt mot bakgrund av de betydande miljömässiga framsteg som gjorts. I skrivelsen redogjorde regeringen för sin bedömning av hur ansvarsfördelning och arbetsuppgifter för fiskekontrollen ska fördelas mellan berörda myndigheter.

Miljö- och jordbruksutskottet behandlade skrivelsen våren 2006. I utskottets betänkande konstaterades bl.a. att fiskeflottans kapacitet måste minskas för att på så sätt skapa bättre balans mellan fiskekapacitet och tillgängliga fiskresurser. Utskottet pekade på att fördelningen av den svenska kvoten och tillträdet till fiskresursen ska användas mer aktivt som styrmedel för att bl.a. stärka det kustnära och småskaliga fisket. I betänkandet uppmärksammades vidare bl.a. att fiskenäringen har tydliga kopplingar till landsbygdens utveckling. Fisketuristiskt företagande lyftes fram, liksom det kustnära fiskets betydelse för en levande kust och skärgård. Det framfördes vidare att vattenbruket är en relativt ung näring som har haft svårt att hävda sina intressen och sin

⁵ Prop. 2003/04:51, bet. 2003/04:MJU13.

nytta. Utskottet konstaterade också bl.a. att behovet av utbildning inom fiskerieringen har vuxit under senare år.⁶

Riksdagen har dessutom vid andra tillfällen behandlat fiskepolitiska frågor. Som exempel kan nämnas att miljö- och jordbruksutskottet våren 2007 behandlade ett stort antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden gällande fiskepolitik.⁷

1.3 Uppföljningens syfte och inriktning

Syfte

Miljö- och jordbruksutskottets uppföljning syftar till att ge utskottet ett fördjupat beslutsunderlag inför beredningen av motioner och eventuella propositioner och skrivelser inom fiskeområdet. Utskottet avser att redovisa uppföljningen i samband med behandlingen av statsbudgeten för år 2008.

Uppföljningen inriktas på de företag som är verksamma inom yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism. Den huvudfråga som uppföljningen syftar till att belysa är vilka resultat och konsekvenser som de olika statliga insatserna får för dessa företag.

Avgränsningar

Riksdagen har beslutat om dels målet för livsmedelspolitiken, dels målet för en nationell politik för kust- och insjöfisket samt för fritidsfisket och vattenbruket. Denna uppföljning inriktas i första hand på de delar av målen som avser den socialt och ekonomiskt hållbara utvecklingen, dvs. dels en ekonomiskt och socialt hållbar livsmedelsproduktion, dels att kust- och insjöfisket samt vattenbruket och fritidsfisket ska bidra till en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden.

Ekosystemansatsen innebär att fiskeförvaltningen ska skydda och återställa ekosystemens funktion och struktur och att människans roll i ekosystemet beaktas så att god ekologisk status uppnås i naturliga system. Ekosystemansatsen utgör en viktig grund för både miljömålen och den gemensamma fiskepolitiken. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen har i sin tidigare uppföljning och analys av regeringens resultatredovisning för fiskeområdet föreslagit att regeringen tar fram en resultatskrivelse där det görs en analys av de fiskepolitiska insatsernas effekter på fiskbestånden. Vidare genomför gruppen en särskild resultatuppföljning av statens insatser för havsmiljön i samband med budgetberedningen hösten 2007. Mot den bakgrunden har det *inte* ingått i denna uppföljning att närmare analysera de fiskepolitiska insatsernas resultat och konsekvenser utifrån målens ekologiska aspekter, dvs. vilken inverkan de olika insatserna har haft på bl.a. fiskeresursen och havsmiljön.

⁶ Skr. 2005/06:171, bet. 2005/06:MJU27.

⁷ Bet. 2006/07:MJU14.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen har tidigare även föreslagit att regeringen tar fram en resultatskrivelse där det görs en analys av i vilken grad som statens insatser leder till en produktion som bättre speglar konsumenternas efterfrågan. Gruppen har i sin tidigare uppföljning och analys av regeringens resultatredovisning för fiskeområdet dessutom pekat på att regeringen bör utveckla resultatindikatorer för konsumentaspekterna. Det livsmedelspolitiska målets konsumentaspekter har därmed inte analyserats närmare i denna uppföljning.

När det gäller den del av det nationella målet som avser olika intressenters inflytande och ställning i förvaltningen av fiskresurserna har detta berörts endast i begränsad omfattning. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen har redan tidigare pekat på att regeringen bör utveckla resultatindikatorer för intressenternas aspekter.

Fiskekontrollen har nyligen varit föremål för utredning. Våren 2005 lämnade utredningen om den svenska fiskekontrollen sitt betänkande, där det bl.a. framgick att effektiviteten av den samlade fiskekontrollen inte varit fullt möjlig att bedöma eftersom det saknades väsentliga uppgifter om det olagliga fisket. I de delar som utredningen hade underlag för att bedöma fiskekontrollen fungerade den i stort sett väl. Det fanns dock enligt utredningen utrymme för effektivisering av kontrollen, behov av att förtydliga ansvaret för fiskekontrollen, brister i samverkan och samordning mellan myndigheterna samt behov av att utveckla styrning och uppföljning av fiskekontrollen. Utskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp har i sin tidigare uppföljning och analys av regeringens resultatredovisning för fiskeområdet framfört att regeringen om några år bör återkomma till riksdagen med en uppföljning av vilka resultat som uppnåtts genom den förstärkning av fiskekontrollen som föreslogs i budgetpropositionen för 2007. Resultaten och konsekvenserna för företagen av fiskekontrollen har därför inte närmare behandlats i denna uppföljning.

När det gäller distribution och förädling av fiskråvaran samt försäljning av fiskprodukter behandlas detta endast mycket översiktligt. Resultat och konsekvenser utifrån aspekter, såsom fiskets betydelse för kulturarvet och medborgarnas rekreativsmöjligheter m.m., har inte heller närmare följts upp i denna studie.

1.4 Uppföljningens upplägg och genomförande

Underlag för utskottets uppföljning har inhämtats dels i form av statistik och olika skriftliga underlag såsom rapporter, förordningar, regleringsbrev och årsredovisningar, dels genom intervjuer med företag, myndigheter och andra aktörer på lokal, regional och central nivå. I uppföljningen har på regional nivå ingått Kalmar län, Västerbottens län och Västra Götalands län. På lokal nivå har ingått Borgholms, Västerviks, Lycksele, Umeå, Lidköpings och Öckerö kommuner (se bilaga 4).

I uppföljningen har ingått att genomföra en kartläggning av de olika insatser som görs inom det fiskepolitiska området. Uppföljningen har i första hand inriktats på svenska myndigheters insatser som är av sådan art att deras inriktning kan påverkas på nationell eller regional/lokal nivå. Detta handlar både om insatser som görs inom ramen för den svenska fiskepolitiken och som ett led i att implementera den gemensamma fiskepolitiken. I synnerhet har Fiskeriverkets och länsstyrelsernas insatser för företagen studerats.

I uppföljningen har ingått att studera vilka resultat och konsekvenser som de statliga insatserna har fått för yrkesfiskare, vattenbruk och fisketurismföretag. Som ett led i detta redovisas hur olika aktörer ser på de statliga insatserna och hur insatserna fungerar utifrån målet om en socialt och ekonomiskt hållbar utveckling. En del i uppföljningen har även varit att belysa vilken betydelse som fiskeföretagen har för landsbygdens hållbara utveckling och hur myndigheter och andra ser på fiskeföretagens betydelse.

Uppföljningen avslutas med att uppnådda resultat och konstaterade konsekvenser analyseras. Utgångspunkt för gruppens bedömningar har varit de socialt och ekonomiskt hållbara delarna av de av riksdagen beslutade målen samt utskottets tidigare ställningstaganden kring yrkesfiskare, vattenbruk och fisketurism.

I bilaga 7 förklaras en del av de begrepp och förkortningar som förekommer i rapporten.

Delar av rapporten har i utkastform överlämnats till Jordbruksdepartementet och Fiskeriverket för faktagranskning.

2 Fiskepolitik

I detta avsnitt redogörs inledningsvis för den gemensamma fiskepolitiken och dess fyra delar. Därefter görs en genomgång av den svenska fiskepolitikens mål och insatser. I avsnittet redovisas även vilka myndigheter och organisationer som finns inom fiskeområdet.

2.1 Den gemensamma fiskepolitiken

2.1.1 Den gemensamma fiskepolitikens fyra delar

Bakgrund

Det är svårt för enskilda länder att kontrollera hur fiskbestånden utnyttjas. Fisk är en rörlig resurs som inte tar någon hänsyn till nationella gränser. EU har därför en gemensam fiskepolitik. Under 1970- och 1980-talen lades övergripande ramar för fiskepolitikens utformning fast. Något senare började fiskepolitiken att framstå som ett fristående politikområde. I början av 1990-talet genomgick den gemensamma fiskepolitiken en genomgripande reform. Hörnstenen i det nya systemet var den förordning om inrättandet av en gemenskapsordning för fiske och vattenbruk som antogs år 1992.

Den senaste reformen av den gemensamma fiskepolitiken beslutades i december 2002 efter förslag från kommissionen. Den nya gemensamma fiskepolitiken trädde i kraft den 1 januari 2003. Bakgrunden till den förändrade fiskepolitiken beskrivs på följande sätt av kommissionen:

Den behövde verkligen reformeras, eftersom den inte tillräckligt effektivt fyllde den uppgift som den skapats för att fylla, det vill säga att bevara fiskbestånd, skydda havsmiljön, säkerställa de europeiska flottornas ekonomiska livskraft och förse konsumenter med livsmedel av god kvalitet. Skälet var att alltför mycket fisk hade tagits ur havet genom fiske, vilket lämnade alltför få lekmogna fiskar att förnya och återuppbygga bestånden. I dag är flera viktiga fiskbestånd, såsom torsk, på gränsen till kollaps. Utöver den skada som åsamkas själva fiskbestånden har en sådan situation en betydande negativ dominoeffekt på yrkesfiskares inkomst, det marina ekosystemets balans och leveransen av fisk till EU:s marknad. En reform var nödvändig för att åstadkomma ett biologiskt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart fiske.⁸

Mål

Målet för den gemensamma fiskepolitiken är att säkerställa att levande akvatiska resurser utnyttjas på ett hållbart sätt i ekonomiskt, miljömässigt och socialt hänseende.⁹ I detta syfte ska gemenskapen

⁸ Europeiska kommissionen, 2003.

⁹ Rådets förordning (EG) nr 2371/2002 av den 20 december 2002.

- tillämpa försiktighetsmetoden genom att vidta åtgärder för att skydda och bevara levande akvatiska resurser, arbeta för ett hållbart utnyttjande av dem samt minimera fiskeverksamhetens påverkan på de marina ekosystemen,
- sträva efter att gradvis genomföra ett synsätt i fiskeförvaltningen som grundar sig på ekosystemen,
- bidra till en effektiv fiskeverksamhet inom ramen för en ekonomiskt lönsam och konkurrenskraftig fiske- och vattenbruksnäring som ger en rimlig levnadsstandard till dem som är beroende av fisket samt ta hänsyn till konsumenternas intressen.

Ledstjärnan för den gemensamma fiskepolitiken ska vara ett antal principer om gott styre:

- En tydlig definition av ansvaret på gemenskapsnivå samt på nationell och lokal nivå.
- En beslutsprocess som bygger på välgrundade vetenskapliga rön som ger snabba resultat.
- Ett brett deltagande av aktörer i alla stadier av politiken från begreppsbildningen till genomförandet.
- Överensstämmelse med annan gemenskapspolitik, särskilt miljö-, social-, regional-, utvecklings-, hälso- och konsumentskyddspolitik.

Regelverk

Den gemensamma fiskepolitiken kommer främst till uttryck i förordningar utfärdade av Europeiska gemenskapen.¹⁰ Den rättsliga grunden är artiklarna 32 till 38 i EG-fördraget. Enligt EU:s regler räknas fiskets produkter som jordbruksprodukter, vilket innebär att EU:s lagstiftning om fisket därför ingår i fördragets avdelning om jordbruk. Liksom för den gemensamma jordbrukspolitiken delar EU och medlemsstaterna på behörigheten.

Grunderna för den gemensamma fiskepolitiken följer av den s.k. grundförordningen från december 2002.¹¹ Av denna framgår att fiskepolitiken i huvudsak avser sådan näringsverksamhet inom områdena resurser, marknad och struktur som utgår från fiske och vattenbruk i havet. Därför ankommer det på medlemsstaterna att utfärda de resursreglerande föreskrifter som behövs i sötvattensområdena och avseende fritidsverksamheter.

De fyra delarna

I den gemensamma fiskepolitiken ingår fyra grundläggande delar:¹²

- *Resurser:* För att begränsa fisket av vissa arter fastställer EU en högsta tillåten fångst för de viktigaste fiskarterna samt delar ut fångstkvoter till

¹⁰ För att underlätta läsningen av denna rapport används fortsättningsvis begreppet EU även i de fall som egentligen den europeiska gemenskapen, EG, avses.

¹¹ Rådets förordning (EG) nr 2371/2002 av den 20 december 2002.

¹² Se bl.a. riksdagens EU-upplysnings webbplats www.eu-upplysningen.se och kommissionens webbplats http://ec.europa.eu/fisheries/index_sv.htm.

medlemsländerna. Kvoter delas även ut till utomstående länder som har rätt att fiska i EU:s vatten.

- *Marknad*: Marknadspolitiken syftar till att skapa en balans mellan utbud och efterfrågan. Den ska också garantera fisk av god kvalitet samt ge anställda i fiskenäringen en jämn och skälig inkomst.
- *Strukturåtgärder*: Åtgärderna är inriktade på att anpassa fiskekapaciteten efter tillgången till fisk i haven. Detta innebär i dag att fiskeflottans storlek ska minskas, och fartygens fångstförmåga får således inte öka.
- *Internationella avtal*: EU sluter fiskeavtal med länder som inte är medlemmar i unionen. Avtalen kan innebära att EU byter fiskerätter eller att EU betalar avtalslandet för att ge medlemsländernas fiskare tillgång till fiskbestånd.

EU:s gemensamma fiskepolitik berör yrkesmässig fiskeverksamhet i haven. Fritidsfisket och yrkesmässigt fiske i inlandsvatten berörs inte. EU:s gemensamma fiskepolitik reglerar fisket upp till 200 sjömil utanför EU-ländernas kuster. Upp till 12 nautiska mil från land kan medlemsländerna vidta vissa ytterligare åtgärder. För zonen närmast land och för annat än yrkesmässigt fiske kompletterar den nationella lagstiftningen EU:s gemensamma politik. I Sverige är detta reglerat genom fiskelagen (1993:787).

När det gäller tillträde till vatten har medlemsländer rätt att reservera sitt territorialvatten (upp till 12 nautiska mil från kusten) för det egna kustnära fisket. Sverige har sedan länge avtal med bl.a. Norge och Danmark för Skagerrak och norra Kattegatt om gemensamt fiske intill 4 nautiska mil från baslinjen, och med Danmark om gemensamt fiske in till 3 nautiska mil från ”det andra landets kust eller ytterst därutanför liggande holmar och skär, som inte ständigt av vatten översköljas.”¹³ Dessa avtal försvårar ensidiga åtgärder ut till 12 nautiska mil på västkusten. Medlemsländernas rätt att reservera sitt territorialvatten är ett tidsbegränsat undantag från den allmänna principen i den gemensamma fiskepolitiken om lika tillträde till fiskevatten för alla fiskerionationer. Undantaget gäller till år 2012.¹⁴

Fiskefrågor berörs även inom andra politikområden inom EU. Som exempel kan nämnas att fiskepolitiken tas upp i samband med diskussionerna om en europeisk havspolitik. I det svenska svaret till kommissionen med anledning av kommissionens konsultation om en havspolitik för EU anges bl.a. att en integrerad havspolitik i ordets sanna bemärkelse på gemenskapsnivå på ett tydligare sätt även bör integrera EU:s gemensamma fiskepolitik samt att fiskepolitikens fortsatta utvecklingspotential är helt beroende av en sund och välmående marin och akvatisk miljö.¹⁵

¹³ Kungl. maj:ts kungörelse med vissa bestämmelser rörande fiskeriförhållanden i de till Sverige och Danmark gränsande farvattnen.

¹⁴ SOU 2005:27 och Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

¹⁵ Näringsdepartementet, promemoria 2007.

2.1.2 Resurspolitik inom fiskesektorn

Fiskar och andra vattenlevande djur ses som en förnybar resurs. EU har infört en rad åtgärder för att undvika utfiskning i gemenskapens vatten. Det handlar bl.a. om att begränsa fångstmängder, skapa metoder som minimerar fångster av oönskad fisk och vidta tillfälliga nödgärder vid allvarliga hot mot fiskresurserna eller den marina miljön. När gemenskapen vidtar åtgärder för att skydda och bevara levande vattenresurser ska den tillämpa försiktighetsprincipen, så att resurserna utnyttjas hållbart och fiskets inverkan på ekosystemet minimeras.

Som följd av de minskande fångsterna under 1980-talet efterfrågades *instrument* som kunde begränsa fisket och göra det mer urskiljande. År 1986 införde EU regler för att minimera bifångsterna av oönskad fisk. Reglerna gäller nätreddskap och hur de ska utformas i fråga om bl.a. nätmaskor. EU fastställde också minsta storlek på vissa fiskarter och förbjöd fiske av vissa arter med en del redskap.¹⁶ EU har kompletterat reglerna från 1986 flera gånger. När man såg över fiskepolitiken 2002 presenterade kommissionen också en handlingsplan för att minska mängden oönskad fisk som kastas överbord. Från 1995 infördes ett tvång för alla fiskebåtar hemmahörande i EU, eller fiskare i gemenskapens vatten, att ha ett speciellt *tillstånd*. Respektive land beslutar om fartygstillstånd.

EU:s ministerråd fastställer varje år en *högsta tillåten fångst*, TAC,¹⁷ för de viktigaste fiskarterna och fördelar dessa mellan medlemsländerna i form av *fångstkvoter*. Länder utanför EU som har rätt att fiska i EU:s vatten får också kvoter.

Ministerrådet antar fleråriga *återhämtningsplaner* för bestånd som ligger utanför säkra biologiska gränser, dvs. som hotas av utfiskning. Planerna ska innehålla mål för hur beståndet ska återhämta sig och åtgärder för att uppnå detta. Ministerrådet har bl.a. beslutat om en återhämtningsplan för vissa torskbestånd och för bestånden av nordlig kummel. På liknande sätt ska rådet anta fleråriga *förvaltningsplaner* för bestånd inom de biologiskt säkra gränserna för att säkerställa att de utnyttjas hållbart och inte hotas av utfiskning.

Ministerrådet har vidare beslutat att inrätta sju *regionala rådgivande nämnder* (RAC).¹⁸ Deras uppgift är bl.a. att ge råd till EU:s institutioner om fiskeförvaltning inom respektive geografiskt område. Nämnderna består av representanter för fiskare, miljö- och branschorganisationer samt andra intressen. I november 2004 bildades den första rådgivande nämnden, vilken omfattar Nordsjön. I augusti 2005 inledde den rådgivande nämnden för pelagiska bestånd sin verksamhet och månaden efter började nämnden för nordvästliga vatten sitt arbete. I mars 2006 startade den regionala rådgivande nämnden för Östersjön.

EU:s medlemsstater har ansvaret för att ett fiskefartyg som seglar under deras flagg följer fiskelagstiftningen både inom och utanför EU:s vatten. I

¹⁶ Rådets förordning 894/97, konsoliderad version.

¹⁷ Total Allowable Catch (TAC).

¹⁸ Rådets beslut av den 19 juli 2004 (2004/585/EG).

Sverige är det Fiskeriverket som har det övergripande ansvaret för *fiskekontrollen*. EU-kommissionen övervakar fiskekontrollen i medlemsstaterna för att den ska ske på ett rättvist och enhetligt sätt inom hela EU. Ministerrådet har dessutom beslutat att inrätta en gemensam kontrollmyndighet som ska samordna kontrollen i olika fiskevatten och därmed göra den mer effektiv och enhetlig. Myndigheten ska placeras i Vigo i Spanien. Myndigheten har inlett sitt arbete och är inledningsvis placerad i Bryssel.

2.1.3 Marknadsordning

Syftet med EU:s marknadsordning var från början att försäkra fiskenäringen en jämn, skäligen inkomst och att garantera konsumenterna tillgång till fisk av god kvalitet. Numera är organisationen av marknaden i högre grad än tidigare inriktad på att anpassa utbudet till efterfrågan. Frågan om att garantera producenternas inkomster kan sägas ha blivit mindre framträdande. Regleringen av marknaden består av flera delar: gemensamma produktnormer för de viktigaste arterna, dvs. regler för vilken kvalitet och storlek fiskarna måste vara för att få säljas samt olika marknadsreglerande styrmedel för att kontrollera utbud, priser och löner.

För att engagera producenterna i administrationen av fiskepolitiken uppmuntrar EU att s.k. *producentorganisationer* bildas. En producentorganisation är en frivillig sammanslutning av fiskare eller vattenbrukare som kan få till uppgift av medlemslandet att planera och reglera fisket i ett visst område.

År 2001 trädde en ny förordning om den gemensamma marknadsorganisationen i kraft.¹⁹ I förordningen anges bl.a. följande:

Vid produktion och saluföring av fiskeprodukter bör hänsyn tas till behovet av att stödja ett hållbart fiske. Den gemensamma organisationen av marknaden för dessa produkter bör därför omfatta åtgärder som främjar en bättre jämvikt mellan utbud och efterfrågan, både när det gäller kvantitet och kvalitet, samt ökar produkternas lönsamhet, både ur ovannämnd synpunkt och för att genom stabila marknadspriser förbättra producenternas inkomster.

I förordningen ingår även regler för märkning av alla typer av fiskeprodukter. Meningen är att öka spårbarheten och att informera konsumenterna om stegen från fångstorten till affären. Märkningsreglerna innebär att produktens artnamn och handelsbeteckning ska framgå av märkningen, liksom hur fisken producerats (hav, insjö eller vattenbruk) och var den har fångats. I ursprungsmärkningen för att informera fiskkonsumenten om fångstzon används "Östersjön" respektive "Nordostatlanten" för svenskfångad fisk. Nordostatlantens omfattar samtliga för svensk del aktuella havsområden utom Östersjön, dvs. Skagerrak, Kattegatt, Nordsjön och Norska havet. För havsfångad fisk är det enligt EU:s regler obligatoriskt att ange platsen för fångsten med användandet av fångstzoner.²⁰

¹⁹ Rådets förordning (EG) 104/2000.

²⁰ Kommissionens förordning (EG) nr 2065/2001 av den 22 oktober 2001. På FAO:s webbplats finns samtliga fångstzoner redovisade på en karta

Ministerrådet beslutar årligen om orienteringspriser för vissa fiskslag. Priserna ska gälla för hela EU. Syftet är enligt förordningen att bidra till stabila priser men också till viss del att upprätthålla fiskeföretagens inkomster. Orienteringspriset grundar sig på de senaste årens genomsnittliga marknadspriser. Producentorganisationerna får fastställa ett återtagspris under vilket de inte får sälja produkterna.²¹ Återtagspriset får aldrig vara högre än 90 % av orienteringspriset. Medlemsländerna ska ge ekonomisk ersättning till de producentorganisationer som återtar produkter.

2.1.4 Strukturpolitik inom fiskesektorn

Strukturåtgärder och förvaltning av flottan är ett av fyra huvudområden inom EU:s gemensamma fiskepolitik. Syftet med dessa åtgärder är att hjälpa fiske- och vattenbruksföretagen att anpassa sina anläggningar och sin organisation och att vidta åtgärder för att skapa jämvikt mellan fiskeansträngningen och tillgängliga fiskresurser.

EU:s strukturåtgärder inom fiskepolitiken har under perioden 2000–2006 varit inriktade på att minska fiskeflottans storlek och därmed anpassa fiskekapaciteten till tillgängliga fiskresurser, dvs. de mängder fisk som finns. Stödet till förändringarna har utgått främst från *Fonden för fiskets utveckling (FFU)* men även från andra strukturfonder.²² FFU har skötts genom fleråriga program som varit specialutformade för att åtgärda strukturförändringar i fiskesektorn. De viktigaste åtgärderna som har medfinansierats genom FFU är bl.a. anpassning av fiskeansträngningen och tillfälligt upphörande av fiskeverksamhet.

När EU gjorde en större översyn av fiskepolitiken 2002 förstärktes omläggningen av strukturstödet. Fiskeflottans storlek ska minskas och resurserna styras över till andra branscher och aktiviteter. Bland annat fasades därför stödet till förnyelse av fiskeflottan ut till 2005, vilket innebär att inga stöd beviljas för nybyggnad av fartyg. Stödet till modernisering av flottan ska bara användas för att höja säkerheten, förbättra arbetsmiljön och införa selektiva fångstredskap eller satellitövervakningssystem på båtar äldre än fem år. Moderniseringen får inte leda till en ökning av fartygets fångstförmåga.

Den totala budgeten för FFU under perioden 2000–2006 uppgick till 4,1 miljarder euro. Sverige erhöll sammanlagt 1,9 % av dessa medel. Två av de största posterna utgjordes av skrotning av fiskefartyg och konstruktion av nya fartyg.

Kommissionen föreslog i juli 2004 att en ny europeisk fiskefond ska inrättas för perioden 2007–2013. Ministerrådet började behandla kommissionens förslag om ny fiskefond under hösten 2004. Den 19 juni 2006 enades fiskeministrarna i ministerrådet om att anta förordningen om *Europeiska fiskefon-*

(ftp://frp.fao.org/fi/maps/world_2001.gif). Nordostatlantens definieras här som FAO-område 27. I denna fångstzon ingår inte Östersjön som definieras med FAO-nummer 27.III d.

²¹ Se webbplatsen www.sfpo.se/html/lp.htm där aktuella priser anges.

²² KOM (2004) 497 slutlig. Förordning (EG) 2792/99.

den (EFF), som fr.o.m. den 1 januari 2007 ersätter Fonden för fiskets utveckling. Stöd från EFF kan utgå till fiskenäringen för att anpassa flottan så att den blir mer konkurrenskraftig samt för åtgärder som skyddar och förbättrar miljön. De fiskesamhällen som påverkas mest av förändringarna kan också få hjälp att diversifiera sin ekonomiska bas. Vidare kommer EFF att ge ett ökat stöd till åtgärder för att garantera att näringen kan fortsätta att få tillgång till den yrkeskunniga arbetskraft som krävs.²³

2.1.5 Internationella avtal

För att bereda fångstmöjligheter och säkra tillgången till fisk har EU slutit avtal om fiskerättigheter med ett tjugotal länder. EU deltar också i ett flertal regionala fiskeorganisationer som förvaltar fiskresurser på internationellt vatten.

EU:s fiskeavtal med andra länder har sin bakgrund i de förändringar av fiskezoner som genomfördes under 1970-talet. EU:s medlemsländer beslutade i mitten av 1970-talet, som ett led i en global trend, att utsträcka sina fiskezoner. FN sanktionerade 1982 att världens kustländer inrättade enskilda ekonomiska zoner på 200 nautiska mil från kusten. Det innebar att ca 35 % av havsytan och nästan 90 % av all fångbar fisk hamnade under kustländernas egna zoner. För yrkesfiskarna i EU innebar det att tillträdet till många vatten som tidigare utnyttjats stängdes. För att bereda fångstmöjligheter och säkra tillgången till fisk slöt EU därför ett flertal bilaterala avtal om fiskerättigheter.

Avtalen med enskilda länder kan se olika ut. Fiskerätter kan t.ex. bytas rakt av, eller så kan EU-ländernas fiskare få tillgång till fiskebestånd mot att avtalslandet kompenseras ekonomiskt. EU har fiskeavtal med ett tjugotal länder i Västafrika, västra Indiska oceanen och Stilla havet: Angola, Kap Verde, Komorererna, Elfenbenskusten, Gabon, Grönland, Guinea, Guinea-Bissau, Kiribati, Madagaskar, Mauritius, Mauretanien, Moçambique, Sao Tomé och Príncipe, Senegal, Seychellerna, Salomonöarna, Färöarna, Island och Norge.²⁴ De länder från EU som dominerar utnyttjandet av avtalen uppges vara Spanien, Portugal och Frankrike. Det har från olika håll riktats kritik mot dessa avtal. Den ersättning som avtalsländerna får för fiskeavtalen med EU bestäms i förhandlingar med respektive land. Det har bl.a. framförts att avtalsländerna ofta inte får betalt för hela fångsten, och att de därför i förhandlingarna eftersträvar att få så stora förskottsbetalningar som möjligt, vilket kan sägas bidra till att öka fångsterna inom avtalen än mer.²⁵ Fiskeriverket menar dock att fiskepartnerskapsavtalen nu har fått en sådan form att det kan anses bättre för utvecklingskuststater att ha sådana avtal med EU än att inte alls ha avtal med EU.²⁶

Utöver fiskeavtalen deltar EU i ett tiotal regionala fiskeorganisationer som har kommit till genom överenskommelser mellan flera berörda länder. Myck-

²³ Europeiska kommissionen, 2006.

²⁴ Kommissionens webbplats www.europa.eu.int/comm/fisheries.

²⁵ Se bl.a. Naturskyddsföreningens webbplats www.snf.se.

²⁶ Fiskeriverket, 2007t och e-brev 2007-10-10.

et av samarbetet inom de regionala organisationerna går ut på att kontrollera förvaltningen av resurserna. Det kan t.ex. vara att komma överens om en högsta tillåten fångst och fördelning av denna samt att reglera tillåtna redskap och fisketekniker. Exempel på regionala organisationer är Nordostatlantiska fiskerikommissionen och Allmänna kommissionen för fiske i Medelhavet.

2.1.6 EU:s institutioner

Europaparlamentet

Parlamentets fiskeutskott (PECH) bereder frågor som rör den gemensamma fiskepolitiken, dess utveckling och förvaltning, bevarande av fiskbestånden, den gemensamma organisationen av marknaden för fiskeprodukter, strukturpolitik inom fiske- och vattenbrukssektorerna, däribland de finansiella instrumenten för utveckling av fisket samt internationella fiskeavtal.²⁷

Ministerrådet

Rådet för jordbruks- och fiskefrågor möts ungefär en gång i månaden. Rådets beslut förbereds av de ständiga representanternas kommitté (Coreper), vars beslut i sin tur förbereds av olika rådsarbetsgrupper. Inom fiskeområdet finns följande rådsarbetsgrupper:²⁸

- *Arbetsgruppen för extern fiskepolitik:* I gruppen behandlas EU:s externa relationer inom fiskeområdet. Arbetet i gruppen omfattar förberedelser inför förhandlingar bilateralt med andra stater och multilateralt inom ramen för internationella organisationer. Vidare är EU för närvarande medlem i elva regionala fiskeorganisationer med verksamhet i olika delar av världen. I gruppen utarbetas EU:s positioner inför möten i dessa organisationer.
- *Arbetsgruppen för intern fiskepolitik:* Gruppen hanterar frågor om EU:s interna fiskepolitik. Detta omfattar resurspolitiken, bl.a. frågor om TAC och kvoter, tekniska bevarandeåtgärder m.m. Vidare behandlas frågor om strukturpolitik, marknads- och handelspolitik samt fiskekontroll.
- *Arbetsgruppen med direktörerna för fiskefrågor:* Varje ordförandeskap anordnar ett möte med EU:s direktörer för fiskefrågor. Mötena är av informell karaktär. Vid mötena diskuteras ofta frågor som rent allmänt står på EU:s dagordning. Även frågor som senare kommer att behandlas i EU avhandlas vid arbetsgruppens möten. Resultatet av överläggningarna ligger ofta till grund för vidare behandling och beslut.

Europeiska kommissionen

Generaldirektoratet för fiske och havsfrågor ansvarar för genomförandet av kommissionens politiska prioriteringar inom områdena fiske, havsrätt och havsfrågor. På kommissionens vägnar ansvarar det också för hur den gemensamma fiskepolitiken (GFP) omsätts i praktiken. Målet är att lägga grunden

²⁷ Se utskottets webbplats www.europarl.eu.int/committees/pech_home_en.htm.

²⁸ Webbplatsen www.utrikes.regeringen.se/sb/d/6459;jsessionid=aj3AzKjT_5X7.

för ett hållbart fiske i och utanför EU:s vatten, med hänsyn till ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter och i enlighet med principer för goda styrelseformer. Generaldirektoratet har bl.a. följande uppgifter:

- att utarbeta och föreslå åtgärder för att bevara och förvalta fiskeresurserna och garantera att de utnyttjas på ett hållbart sätt,
- att svara för den löpande resursförvaltningen, genom fångst- och fiskeansträngningsrapporter samt utbyte och justeringar av tillgängliga fiskemöjligheter,
- att sörja för att GFP:s bestämmelser genomförs ordentligt och att medlemsstaterna inrättar och tillämpar de system och regler som behövs för att förvalta och kontrollera gällande begränsningar i fråga om fiskemöjligheter och fiskeansträngning och se till att de efterlevs,
- att främja en dialog mellan fiskare, forskare och alla andra personer som berörs av GFP, i synnerhet inom de nyligen inrättade regionala rådgivande nämnderna,
- att företräda EU i olika internationella och regionala fiskeorganisationer och verka bl.a. för att bekämpa olagligt fiske,
- att förhandla fram och administrera fiskeavtal, i synnerhet partnerskapsavtal med utvecklingsländer,
- att ansvara för Fonden för fiskets utveckling (FFU), från den 1 januari 2007 Europeiska fiskefonden (EFF), som ger ekonomiskt stöd för att bidra till att de viktigaste målen med GFP uppnås och som främjar utarbetandet av åtgärder som kompletterar GFP inom ramen för sammanhållningspolitiken,
- att främja datainsamling, vetenskapliga bedömningar och forskning inom fiskeområdet,
- att ansvara för den gemensamma organisationen av marknaderna och bevaka fiskefrågor i samband med internationell handel.²⁹

2.2 Fiskepolitik i Sverige

2.2.1 Mål för verksamheten

Mål som har beslutats av riksdagen

Fiske är en del av politikområdet Livsmedelspolitik. Politikområdet omfattar jordbruks- och fiskepolitiken samt området säkra livsmedel. Riksdagen har beslutat om följande mål för politikområdet.³⁰

- Målet för livsmedelspolitiken är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar livsmedelsproduktion som speglar konsumenternas efterfrågan.

Vidare beslutade riksdagen i maj 1998 om följande tre övergripande mål för regeringens arbete med att förändra jordbruks- och livsmedelspolitiken inom EU:³¹

²⁹ Kommissionens webbplats http://europa.eu.int/comm/dgs/fisheries/missn_sv.htm.

³⁰ Prop. 2004/05:1 utg.omr. 23, bet. 2004/05:MJU2.

³¹ Prop. 1997/98:142, bet. 1997/98:JoU23.

- Jordbruks- och livsmedelsföretagens produktion ska styras av konsumenternas efterfrågan.
- Produktionen ska vara långsiktigt hållbar både från ekologiska och ekonomiska utgångspunkter.
- EU ska medverka till global livsmedelssäkerhet, bl.a. genom att hävda frihandelns principer även på jordbruks- och livsmedelsområdet.

Riksdagen har dessutom beslutat om följande mål för en nationell politik för kust- och insjöfisket samt för fritidsfisket och vattenbruket:³²

- En ekologiskt hållbar förvaltning av fiskresurserna inom ramen för de av riksdagen fastställda miljö kvalitetsmålen ska bidra till att återskapa och bevara den biologiska mångfalden samt till utvecklingen av ett livskraftigt, ekologiskt hållbart och därmed miljöanpassat fiske.
- Kust- och insjöfisket samt vattenbruket och fritidsfisket ska bidra till en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden.
- Fiskerinäringens, miljöorganisationers och andra berörda intressenters inflytande och ställning i förvaltningen av fiskresurserna ska stärkas.
- Konsumenternas krav på säkra livsmedel, näringsriktig kost och hållbar produktion ska beaktas.

Mål som har beslutats av regeringen

Politikområdet Livsmedelspolitik har av regeringen delats in i olika verksamhetsområden, däribland Fiske. Målet för verksamhetsområdet Fiske har av regeringen formulerats på följande sätt för år 2007:

- Ett ekologiskt hållbart nyttjande av fiskresursen.
- En ekonomiskt och socialt hållbar utveckling och tillväxt av landsbygden.
- Att miljö kvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård och Storslagen fjällmiljö enligt proposition 2004/05:150 uppnås.

Verksamhetsområdet Fiske har av regeringen delats in i tre verksamhetsgrenar med följande mål för år 2007:³³

- *Kunskapsuppbyggnad:* a) Vetenskapliga underlag av hög kvalitet till gagn för utvecklingen av ett långsiktigt hållbart yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk samt som underlag till att miljö kvalitetsmålen uppfylls. b) Kunskap och strategier för ekosystemansatsens tillämpning i fiskeriförvaltningen. c) God kunskap om fiskepolitikens samhällsekonomiska effekter.
- *Naturresursförvaltning:* a) Den biologiska mångfalden bevaras och förlusten hejdas. b) Yrkes- och fritidsfiske, fisketurism, vattenbruk samt fiskberedning till gagn för en hållbar utveckling av landsbygden. c) Kunskapen hos konsumenter om resurstillgång och fiskproduktion har ökat.
- *Fiskekontroll:* a) Fastställda fiskekvoter, andra begränsningar samt andra fiskebestämmelser ska efterlevas. Överträdelser ska förebyggas. b) Hög tillgänglighet till relevant fiskeinformation.

³² Prop. 2003/04:51, bet. 2003/04: MJU13.

³³ Regeringsbeslut 2006-12-21.

2.2.2 Statliga insatser inom det fiskepolitiska området

De fiskepolitiska insatsernas tre delar

Insatser som görs på nationell nivå inom fiskeområdet kan delas in i tre delar:

- En första del är olika typer av fiskevårds- och förvaltningsåtgärder, bl.a. förvaltnings- och återhämtningsplaner, fastställande av högsta tillåten fångst, effortregleringar, regleringar av exempelvis redskap, minimimått och geografiska områden, fiskevårdsinsatser, habitatrestaurering samt utsättningar av fisk.
- En andra del är fiskekontrollen, dvs. kontrollverksamhet och regleringar om yrkesfiskares rapporteringsskyldigheter m.m.
- En tredje del är de insatser som görs för omstrukturering av näringen, dvs. ekonomiska stöd inom ramen för strukturprogrammen och förvaltningen av fiskeflottan.

En stor del av de fiskepolitiska insatserna bedrivs inom ramen för EU:s gemensamma fiskepolitik, medan andra delar är nationellt reglerade. Den gemensamma politiken sätter ramar för uttag av vissa kvoterade fiskarter, medan bl.a. kust- och inlandsfisket, fritidsfisket och fiskevården i huvudsak regleras nationellt.

Från staten görs även insatser inom ramen för andra politikområden som på olika sätt berör fiskeföretagen. Detta kan gälla t.ex. miljöpolitiken, näringspolitiken, landsbygdspolitiken, djurpolitiken och utbildningspolitiken.

Anslag

För att uppnå målen för verksamheten har riksdagen anslagit medel på fyra anslag (se tabellen nedan). Anslag 43:6 disponeras för Fiskeriverkets förvaltningskostnader. Fiskeriverket bedriver dessutom uppdragsverksamhet och tjänsteexport. Anslag 43:7 används framför allt till nationellt stöd till åtgärder som medfinansieras av EU inom ramen för strukturåtgärder inom fiskenäringsen. Under anslag 43:8 anvisas det belopp som motsvarar EU:s medfinansiering av strukturstöd till fisket m.m. Anslag 43:9 disponeras av Fiskeriverket och används bl.a. för bildande av fiskevårdsområden, fisketillsyn, främjande av den biologiska mångfalden och biotopvård, insatser för bevarandet av hotade arter samt utsättning av fisk.³⁴

³⁴ Prop. 2006/07:1 utg.omr. 23.

Tabell 1: Anslag inom fiskeområdet (miljoner kronor)

<i>Nr</i>	<i>Anslag</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
43:6	Fiskeriverket	101,2	111,4	129,1	137,2
43:7	Strukturstöd till fisket m.m.	28,4	28,2	28,0	28,0
43:8	Från EG-budgeten finansierade strukturstöd till fisket m.m.	80,0	83,4	70,0	70,0
43:9	Fiskevård	28,0	26,8	26,8	26,8
<i>Summa verksamhetsområde Fiske</i>		<i>237,6</i>	<i>249,8</i>	<i>253,9</i>	<i>262,0</i>

Källa: Prop. 2005/06:1, 2006/07:1 och 2007/08:1 utg.omr. 23.

Regelverk

I den svenska fiskelagstiftningen finns föreskrifter dels för komplettering och verkställighet av den gemensamma fiskepolitiken, dels föreskrifter av helt nationell karaktär.

I Sverige regleras det nationella fisket främst genom fiskelagen (1993:787). Fiskelagen reglerar rätten till fiske samt fisket inom Sveriges sjöterritorium och inom Sveriges ekonomiska zon. I de fall som anges särskilt gäller lagen även svenskt havsfiske utanför den ekonomiska zonen. Enligt fiskelagen får regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, utfärda föreskrifter dels för fiskevården som förbjuder eller begränsar fiske i vissa avseenden, dels om vilken hänsyn fisket ska ta till naturvårdens intressen. Regeringen har i huvudsak lämnat föreskriftsrätten vidare till Fiskeriverket. Huvudparten av de nationella detaljföreskrifterna finns därför samlade i Fiskeriverkets författningssamling (FIFS). Även miljöbalken ger i vissa fall möjlighet att reglera fisket.

Regeringen beslutade den 4 oktober 2007 att tillsätta en utredning för att se över fiskelagstiftningen i syfte att ge förbättrade förutsättningar för ett hållbart nyttjande av fiskresurserna, vilket enligt regeringen ska gynna både näringsverksamheten och den biologiska mångfalden.³⁵

Bestämmelser om den ekonomiska zonen finns i lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon. Vidare kan nämnas lagen (1994:1709) om EG:s förordningar om den gemensamma fiskepolitiken, lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde, lagen (1981:533) om fiskevårdsområden och lagen (1957:390) om fiskearrenden. Regeringen har utfärdat förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskenäringen och förordningen (1998:1343) om stöd till fiskevården.

³⁵ Dir. 2007:125.

2.2.3 Ansvarsfördelning mellan statliga myndigheter

Fiskeriverket

Fiskeriverket är central förvaltningsmyndighet för bevarande och nyttjande av fiskresurserna. Verket har ett samlat ansvar, sektorsansvar, för miljöfrågor med anknytning till verkets verksamhetsområde. Verket ska inom ramen för detta ansvar vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter. Fiskeriverket ska enligt sin instruktion³⁶

1. verka för ett rikt och varierat fiskbestånd, en ekologiskt hållbar förvaltning av fiskresurserna samt ett ekologiskt hållbart och miljöanpassat fiske och vattenbruk,
2. ha ett särskilt sektorsansvar för miljömålsarbetet,
3. medverka i Sveriges strävan att inom den gemensamma fiskepolitiken uppnå ett ekologiskt och ekonomiskt hållbart fiske,
4. bidra till en livskraftig och miljöanpassad livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna,
5. följa, utvärdera och hålla regeringen informerad om fiskresursernas tillstånd och utvecklingen inom fiskenäringen,
6. bistå regeringen och medverka i arbetet med internationella fiskefrågor och förhandlingar,
7. medverka till att öka allmänhetens fiskemöjligheter,
8. främja och bedriva forskning och utvecklingsverksamhet inom fiskets område,
9. medverka i genomförandet av politiken för regional utveckling och
10. ha det övergripande ansvaret för fiskekontrollen.

Fiskeriverket är den myndighet i Sverige som under regeringen ansvarar för tillämpningen av fiskepolitiken. Fiskeriverket biträder även regeringen i fiskefrågor såväl nationellt som internationellt. Verket utfärdar föreskrifter om fiske och ansvarar bl.a. för tillsyn av fiskets bedrivande. Verket ansvarar också för fiskenäringens ekonomiska och strukturella utveckling genom bl.a. det strukturprogram som ger möjlighet till ekonomiskt stöd för vissa åtgärder. Vidare bedrivs inom Fiskeriverket omfattande forskning på fiskets område. Fiskeriverket har också ansvaret för officiell statistik.

Fiskeriverket ska arbeta för en ansvarsfull hushållning med fiskresurserna inom ramen för riksdagens beslutade miljö kvalitetsmål. Syftet är att skapa förutsättningar för ett fiske i balans som ger god långsiktig avkastning, säkerställa den biologiska mångfalden, skapa förutsättningar för att utveckla konkurrenskraftiga företag och säkra tillgången på fisk av god kvalitet.

Fiskeriverket har uppdraget att anpassa uttaget av fisk så att fiskresurserna kan återhämta sig, att bifångsterna minskar och att skyddet av hotade arter och skyddsvärda akvatiska miljöer utökas. Dessutom ska Fiskeriverket säkerställa en fiskekontroll som innebär att fiskresurserna bevaras genom att efterlevnaden av fastställda fiskekvoter och uppgiftslämnandet från yrkesfisket förbättras. EU:s krav på fiskekontroll ska uppfyllas genom kontrollsystem

³⁶ Förordning (1996:145) med instruktion för Fiskeriverket.

såväl till sjöss som i hamnar. Fiskeriverket ska också verka för att öka allmänhetens fiskemöjligheter i allmänt vatten.

I den omstrukturerad av fiskesektorn som pågår ska Fiskeriverket särskilt ta hänsyn till fiskresurserna på lång sikt, den regionala utvecklingen inom fisket och det småskaliga kustfisket. Fiskeriverkets uppdrag omfattar också att säkerställa en jämnare tillförsel av råvara till marknaden och att stärka konsumentperspektivet på fiskets område genom att utveckla metoder för bättre kvalitet i hanteringen av fisk och fiskprodukter samt att öka tillgängligheten på färsk fisk av god kvalitet.³⁷

Genom riksdagens beslut i juni 2006 tydliggjordes Fiskeriverkets ansvar till att omfatta all fiskekontroll som inte åligger någon annan myndighet att utföra. Verket fick bl.a. överta ansvaret för landnings- och kvalitetskontrollen från Kustbevakningen.³⁸

Länsstyrelser

På regional nivå har länsstyrelserna ansvaret för fiskefrågor, främst för fiskevård och strukturstödet. Länsstyrelsernas ansvar inom fiskeområdet omfattar yrkesfiske, vattenbruk, fritidsfiske och fiskevård.

Länsstyrelserna kan ge och hjälpa till med olika bidrag till fiskenäringen och fiskevården. Hos länsstyrelsen söks tillstånd för fisk- och kräftodlingar, fisketillsyn samt utsättning av fisk och kräftor. Länsstyrelsen kan stötta med rådgivning inom olika utvecklingsprojekt. Målsättningen är livskraftiga fiskbestånd, ett långsiktigt hållbart yrkesfiske och ett rikt varierat sport- och fritidsfiske. Länsstyrelserna ansvarar även för fysisk restaurering av länens vatten samt svarar för information om gällande fiskebestämmelser och fakta om fisket i länen i samråd med Fiskeriverket.³⁹

Länsstyrelsernas arbete med fiskeåtgärder ska enligt regleringsbrev bidra till fastställda mål och strategier i de EU-finansierade programmen för fiskenäringen samt landsbygdsprogrammet. Vidare ska länsstyrelsernas arbete bidra till målet för den regionala utvecklingspolitiken. Länsstyrelserna ska även aktivt medverka till en positiv utveckling av fisketurismnäringen. Länsstyrelserna ska vidare, inom ramen för miljömålsarbetet, arbeta med bl.a. fiskevård. Länsstyrelsernas miljötillsynsarbete ska bidra till att miljö kvalitetsmålen nås och att miljöskador inte uppkommer.⁴⁰

En av de tre länsstyrelser som har ingått i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är länsstyrelsen i Västra Götalands län. Den uppger att en av dess huvuduppgifter inom fisket är ärenden som berör yrkesfisket och övrig fiskenäring. Därtill handlägger länsstyrelsen ärenden som rör fiskevård och fritidsfiske. Inom fiskenäringen svarar länsstyrelsen för bl.a. ärendehantering av EU-stöden till fisket, förvaltning av fiskelån och avskrivningslån, vattenbruksfrågor, fasta redskap etc. När det gäller yrkesfiskelicenser skickas blan-

³⁷ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

³⁸ Skr. 2005/06:171, bet. 2005/06: MJU27.

³⁹ Länsstyrelsernas webbplats <http://www.lst.se/lst/sv/amnen/Fiske/>.

⁴⁰ Regeringsbeslut 2006-12-21.

ketten in till länsstyrelsen som därefter översänder den, med eget yttrande och förslag till beslut, till Fiskeriverket för prövning. Fiskevårdsärendena berör bl.a. frågor om fisketillsyn, fiskevårdsbidrag, tillstånd (utplanteringar, elfisken och rotenon), fiskevårdsplaner, dispenser m.m. Fritidsfisket handlar bl.a. om turistfiskeprojekt och fritidsfiske i sötvatten och havet. I bilaga 8 lämnas en förteckning över uppgifter som handläggs av länsstyrelsen inom sakområdet fiske. Sammanställningen har tagits fram av länsstyrelsen i Västra Götaland. Under varje rubrik exemplifieras uppgifter som kräver särskild kompetens för deluppgifterna. Det bör noteras att en stor del av det svenska yrkesfisket är beläget inom Västra Götalands län, varför sammanställningen inte gör anspråk på att vara representativ för landets länsstyrelser.

Kustbevakningen

Kustbevakningen har till uppgift att bedriva sjöövervakning i Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon samt på land i anslutning till dessa vatten. Med sjöövervakning avses att ansvara för eller bistå andra myndigheter med övervakning, brottsbekämpande verksamhet samt kontroll och tillsyn. Kustbevakningen ska i den utsträckning det följer av föreskrifter, och i förekommande fall efter överenskommelse med annan myndighet, bedriva tillsyns- och kontrollverksamhet i fråga om bl.a. fiske och därtill anknuten verksamhet.⁴¹

De övergripande målen för verksamhetsgrenen fiskekontroll är ett ekologiskt hållbart fiske och vattenbruk och en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden samt att miljö kvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag och Hav i balans samt levande kust och skärgård uppnås. Enligt regleringsbrevet är målsättningen att fiskebrott ska förhindras och att såväl gemenskapslagstiftning som nationell lagstiftning efterlevs. Kustbevakningen ska genomföra en effektiv riskanalysbaserad fiskeövervakning och kontroll till sjöss och i hamnar. Åtgärder som leder till en hög regelefterlevnad ska prioriteras. Det olaga fisket ska vara försumbart.

Fiskekontrollen ska genomföras i enlighet med den gemensamma fiskepolitiken. Fiskekontrollen ska därutöver genomföras riskanalysbaserat. Syftet är att fiskekvoter inte överskrids och att kvaliteten på lämnade redovisningar från yrkesfiskarna är tillräckligt hög för att säkerställa uppföljningen av fisket. Fiskekontrollen ska ske i nära samverkan med Fiskeriverket.

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket är central förvaltningsmyndighet på miljöområdet och ska vara pådrivande och samlande i miljöarbetet. Verkets arbete ska syfta till att främja hållbar utveckling med utgångspunkt från den ekologiska dimensionen. Därvid ska de av riksdagen fastställda miljö kvalitetsmålen och strategierna för att uppnå dessa vara vägledande. Naturvårdsverket ska bidra med underlag och expertkunskap för det arbete på miljöområdet som regeringen

⁴¹ Förordning (2005:742) med instruktion för Kustbevakningen.

bedriver nationellt och internationellt. Inom verket finns ett råd för havsmiljöfrågor. Rådet ska vara ett rådgivande samrådsorgan och bistå verket och samordningsgruppen för havsmiljöfrågor i havsmiljöarbetet.⁴²

Statens jordbruksverk

Som central förvaltningsmyndighet inom jordbrukets område ska Statens jordbruksverk arbeta aktivt för en konkurrenskraftig och miljö- och djurskyddsanpassad livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna. Jordbruksverket ska bl.a. följa, utvärdera och hålla regeringen informerad om utvecklingen inom näringarna, bistå regeringen och medverka i det internationella arbetet med jordbruksfrågor och säkerställa ett gott djurhälsotillstånd hos husdjuren samt förebygga spridning av och bekämpa smittsamma djursjukdomar. Jordbruksverket ansvarar för distriktsveterinärorganisationen och utövar tillsyn över veterinärerna. Jordbruksverket har vidare uppgifter vad gäller att säkerställa kontrollen av efterlevnaden av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd.⁴³

Fram till den 1 juli 2007 hade Djurskyddsmyndigheten det centrala myndighetsansvaret för djurskyddslagen. Enligt regeringsbeslut har Djurskyddsmyndigheten avvecklats och dess uppgifter inom djurskyddet flyttats till Jordbruksverket. Jordbruksverket är central myndighet för djurskyddslagen. I uppdraget ingår att samordna och vägleda kommuners och länsstyrelser djurskyddsarbete.

Livsmedelsverket

Livsmedelsverket är central förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor. Verket ska i konsumenternas intresse arbeta aktivt för säkra livsmedel av hög kvalitet, redlighet i livsmedelshandlingen och bra matvanor. Livsmedelsverket ska bl.a. utarbeta regler inom livsmedelsområdet, utöva offentlig kontroll enligt livsmedelslagen samt leda och samordna livsmedelskontrollen.⁴⁴

Statens veterinärmedicinska anstalt

Statens veterinärmedicinska anstalt har till uppgift att vara veterinärmedicinskt expert- och serviceorgan åt myndigheter och enskilda. Veterinärmedicinska anstalten ska bl.a. utreda smittsamma djursjukdomars uppkomst, orsak och spridningssätt, vara veterinärmedicinskt centrallaboratorium, utföra diagnostik av djursjukdomar, medverka i förebyggande och bekämpande av djursjukdomar samt bedriva forsknings- och utvecklingsarbete inom sitt verksamhetsområde. Veterinärmedicinska anstalten ska i första hand utföra de undersökningar och utredningar som Statens jordbruksverk begär. Veterinär-

⁴² Förordning (2001:1096) med instruktion för Naturvårdsverket.

⁴³ Förordning (1998:415) med instruktion för Statens jordbruksverk.

⁴⁴ Förordning (2001:1259) med instruktion för Livsmedelsverket.

medicinska anstalten ska om möjligt också med förtur utföra de undersökningar som andra statliga myndigheter begär.⁴⁵

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)

Vid Lantbruksuniversitetet i Umeå har det tidigare funnits en institution för vattenbruk. Från och med januari 2007 har institutionerna för vattenbruk och skoglig zoekologi gått samman till en ny institution för vilt, fisk och miljö.

Institutionen bedriver riktad grundforskning inom områdena fiskars ekologi, fysiologi och genetik, med tillämpningar inom vattenbruk och fiskevård. Flera av projekten drivs i samarbete med andra institutioner inom och utom landet. Förutom grundforskning bedrivs även flera tillämpade projekt.

Institutionen bedriver undervisning på följande tre nivåer: 1) grundkurser i fiskbiologi med inriktning på fiskevård och vattenbruk, 2) påbyggnadskurser för agronom-, skogsvetar- och biologistudenter, t.ex. viltvård, fiskevård, fiskekologi, fiskbiologi och vattenbruk samt 3) forskarkurser inom doktorandutbildningen.

2.2.4 Bransch- och intresseorganisationer m.m.

Förutom EU:s institutioner och svenska myndigheter är en lång rad andra organisationer m.m. på olika sätt aktiva inom fiskeområdet. I det följande görs en kort genomgång av några av dessa aktörer.

Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) representerar yrkesfiske och yrkesfiskare i Sverige. SFR arbetar för ett uthålligt nyttjande, ekologiskt och ekonomiskt, av biologiska resurser vid hav, kust och sjöar. SFR:s säte är Göteborg men genom avdelningar, medlemmar och förtroendevalda bedrivs verksamheten över hela landet. Förbundet har ca 1 800 medlemmar, varav 1 500 är aktiva fiskare. *Svenska Väst kustfiskarnas Centralförbund* har ca 1 200 medlemmar. Förbundet bildade tillsammans med övriga regionalförbund 1948 SFR. En annan del av SFR är *Svenska Insjöfiskarnas Centralförbund*. *Svensk Fisk* är en ekonomisk förening som bildades 1968 då ett flertal prisregleringsföreningar slogs samman. Från 2001 drivs och finansieras Svensk Fisk av fiskenäringen i syfte att skapa och driva informations- och marknadsaktiviteter för att göra fisk och fiskprodukter mer önskvärda. Genom sin webbplats vill föreningen ”inspirera, informera och utbilda om fisk och skalldjur”.⁴⁶

Producentorganisationerna för yrkesfiske har i första hand till uppgift att administrera återttag inom ramen för marknadsordningen. Enligt Fiskeriverket ansluter sig de flesta fiskarna till dessa frivilliga organ. I Sverige finns för närvarande fem av Fiskeriverket godkända producentorganisationer:

⁴⁵ Förordning (1999:341) med instruktion för Statens veterinärmedicinska anstalt.

⁴⁶ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17 samt webbplatserna www.yrkesfiskarna.se, www.vfisk.com och www.svenskfisk.se.

- Hallandsfiskarnas PO
- PO Gävlefisk
- Sveriges Fiskares PO
- Sveriges Pelagiska PO
- Swedish Pelagic Group PO.

Fiskeriverket, SFR och Sveriges Pelagiska Producentorganisation har under år 2006 haft ett flertal möten i syfte att utarbeta ett system för fördelningen av fiskemöjligheter som anknyts till pelagiska fiskefartyg. Sveriges Fiskares Producentorganisation hade 2004 drygt 1 000 fiskelag som medlemmar.⁴⁷

Sveriges Kust- och Insjöfiskares Organisation (Skifo) är en riksorganisation som vill ta till vara den husbehovsfiskande kust-, insjö- och skärgårdsbefolkningens intressen i Sverige. Enligt organisationens stadgar ska Skifo ”hävda kust- och skärgårdsbefolkningens urgamla rätt till kustnära fritids-, husbehovs- och deltidsfiske med sedvanliga redskap i Sveriges allmänna vatten i hav och insjöar”. Skifo ska också arbeta för att fiskelagstiftningen anpassas till och tar hänsyn till de olika lokala förhållandena vid landets kuster och stora insjöar. *Sveriges Yrkesfiskares Ekonomiska Förening (Syef)* är en organisation som företräder det småskaliga och kustnära fisket i Östersjön med medlemmar från Norrland till Skånes sydkust som fiskar med garn och krok. Föreningen startades 1999 i Blekinge i syfte att värna om de små och medelstora fiskeföretagen.⁴⁸

Vattenbrukarnas Riksförbund har som syfte att ta tillvara Sveriges vattenbrukares intressen gentemot myndigheter och beslutsfattare, regionalt, nationellt och internationellt. Förbundet företräder branschen och har genom ett serviceaktiebolag gett medlemmarna service så att förutsättningarna för ett livskraftigt vattenbruk främjas i harmoni med det ekologiska systemet. Enligt uppgift från förbundets ordförande avvecklas verksamheten under hösten 2007.⁴⁹

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) är en ideell organisation som ska tillvarata medlemmarnas intressen i frågor rörande sportfiske. Sportfiskarnas strävan är bl.a. att utveckla ett så bra sportfiske som möjligt. Sportfiskarna har sex huvudsakliga uppgifter: Att utveckla ett sportfiske för alla, att värna och vårda vatten, att sätta sportfisket i centrum för all verksamhet, att skapa opinion i samhället för sportfiske och fiskevård, att företräda medlemmarnas gemensamma intressen samt att stimulera och utveckla fiske- och naturintresset hos barn och ungdomar.⁵⁰

Sveriges Fiskevattenägareförbund (Fiskevattenägarna) är en politiskt obunden organisation med uppgift att tillvarata fiskevattenägarnas gemensamma intressen och verka för fiskevårdens och fiskets utveckling i landet i syfte att ge ett ekonomiskt och ändamålsenligt utnyttjande av vattnen. För-

⁴⁷ Fiskeriverket, 2007a samt webbplatserna www.fiskeriverket.se och www.sfpo.se.

⁴⁸ Webbplatserna <http://www.skifo.org/> och <http://www.syef.dinstudio.se/index.htm>.

⁴⁹ Webbplatsen www.vattenbrukarna.se samt Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervjuer 2007-04-17 och 2007-08-27.

⁵⁰ Webbplatsen www.sportfiskarna.se.

bundet består av 16 läns- och regionförbund som representerar ca 110 000 fiskevattenägare. Förbundet samarbetar nära med Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) och samverkar med hushållningssällskapen om information och rådgivning kring fisket och har via länsförbunden också tillgång till egen fiskebiologisk kompetens. Förbundet bildades 1968 på initiativ av hushållningssällskapen och LRF. Av landets ca 2 000 fiskevårdsområden uppges cirka hälften vara medlemmar i förbundet. Andra medlemmar är kyrkan, kommuner, enskilda vattenägare och Sveaskog. Förbundets vision är att utveckla fiskevatten som resurs för landsbygdens utveckling.⁵¹

Sveriges Fisketurismföretagare (Seff) är en branschorganisation för fisketurismföretagare. Seff verkar för en positiv utveckling av svensk fisketurism och har bl.a. till uppgift att främja sina medlemmars branschintresse genom att utveckla goda relationer till myndigheter, näringsliv, andra organisationer och massmedier. Seff ska vidare verka för en positiv utveckling av svensk fisketurism, till gagn för både näringsliv och samhället i övrigt. Medlem i organisationen kan alla bli som sluter upp bakom syftena och bedriver företagande inom fisketurismen.⁵²

Fiskbranschens Riksförbund (FR) är en organisation för handel och industri inom fiskets område i Sverige. FR består av grundorganisationer för olika delbranscher samt ett antal större och mindre direktanslutna företag. FR:s huvuduppgift är att verka för en positiv utveckling av branschen samt att ta till vara medlemsföretagens intressen i samhället. Fiskeriverket har regelbundna möten med FR. Dessutom kan nämnas *Svenska Fiskhandelsförbundet i Göteborg*.⁵³

Fiskesekretariatet bildades 2003 i Stockholm och finansieras delvis med statliga stöd. Organisationens främsta syfte är att samla och sprida kunskap om förvaltningen av bestånden samt att identifiera möjliga åtgärder för att uppnå en hållbar utveckling.⁵⁴

Fiskhälsan FH AB är ett aktiebolag, men kan ses både som myndighet och näringsorgan. Fiskhälsan har sedan 1990 branschens och myndigheternas uppdrag att ansvara för den organiserade hälsokontrollen av odlad fisk.⁵⁵ Sedan 1994 har Fiskhälsan även Jordbruksverkets uppdrag att administrera, genomföra provtagningar och besiktningar ingående i det obligatoriska fiskhälsoövervakningsprogrammet.⁵⁶ Fiskhälsan ägs av fiskodlingsnäringen genom Laxforskningsinstitutet och Vattenbrukarnas Service AB.⁵⁷

I sammanhanget kan även *hushållningssällskapen* nämnas. Hushållningssällskapen erbjuder tjänster inom fiske, vatten och miljö genom samverkan i ett rikstäckande nätverk, HS Fiske Sverige. HS Fiske Sverige består av tio

⁵¹ Fiskevattenägarna, intervju 2007-06-04 samt webbplatsen www.fiskevatten.org.

⁵² Webbplatsen www.seff.org.

⁵³ Webbplatsen www.fiskbranschen.se och Fiskeriverket, 2007a.

⁵⁴ Webbplatsen <http://www.fishsec.org/>.

⁵⁵ Lagen (2006:807) om kontroll av husdjur m.m. och Statens jordbruksverks föreskrifter SJVFS 1993:42.

⁵⁶ Lagen (2006:806) om provtagning på djur m.m. och Statens jordbruksverks föreskrifter SJVFS 1994:94.

⁵⁷ Fiskhälsan, brev 2007-09-10 och webbplatsen <http://www.fiskhalsan.se/>.

fiskekonsulenter/fiskebiologer som är placerade på hushållningssällskapen i Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland samt Kalmar-Kronoberg-Blekinge. Hushållningssällskapen har även en lång tradition av att arbeta med fiskodling.⁵⁸

⁵⁸ Webbplatsen www.hush.se.

3 Yrkesfiske

I detta avsnitt redogörs inledningsvis för bl.a. fångsterna inom salt- och sötvattensfisket. Därefter görs en genomgång av den svenska fiskeflottan och sysselsättningen inom yrkesfisket. Det konstateras att antalet fiskefartyg och antalet yrkesfiskare har minskat betydligt under senare år. I avsnittet redovisas att yrkesfiskets betydelse på den nationella nivån har fått mindre betydelse, men att fisket fortfarande har stor betydelse i vissa regioner. Yrkesfisket har problem med lönsamheten och det finns svårigheter att rekrytera unga fiskare till yrket. I avsnittet görs även en genomgång av olika frågor och problem som rör distribution, förädling, försäljning och konsumtion av fisk. I avsnittet konstateras att yrkesfiskarna upplever att det förmedlas en negativ bild av dem i bl.a. medierna.

3.1 Salt- och sötvattensfiske

Fiske i EU:s medlemsstater

EU:s medlemsländer svarar för omkring 5 % av den totala produktionen av fisk i världen. År 2003 producerades ca 7,3 miljoner ton fisk (levande vikt) i EU:s medlemsstater. Av detta avsåg knappt 20 % vattenbruk och drygt 80 % fiske. Danmark och Spanien är de största producenterna mätt i total volym (fiske och vattenbruk).

Inom yrkesfisket är Danmark, Spanien och Frankrike de länder som hade den mest omfattande fångsten. EU-ländernas fiske sker till största delen i vatten som gränsar till EU, främst nordöstra Atlanten. Djuphavsfiskar som sill, skarpsill och makrill utgör enligt kommissionen basen i fångsterna. Mängden fisk som landas i hamnar inom EU fortsätter att minska, vilket enligt kommissionen framför allt beror på att ett antal fiskbestånd överutnyttjas.⁵⁹ I bilaga 1 redovisas statistik från Europeiska kommissionen och Eurostat vad gäller bl.a. fångstmängder, fördelad på EU:s medlemsländer samt några andra länder, bl.a. Island och Norge.

Svenskt saltvattensfiske

Yrkesmässigt havsfiske bedrivs i de havsområden som angränsar till Sveriges kust, dvs. Skagerrak, Kattegatt och Östersjön. Svenskt fiske har även tillträde till Nordsjön och Norska havet. För det svenska yrkesfisket innebär den gemensamma fiskepolitiken att svenska fiskare får fiska i andra medlemsstaters vatten och att fiskare som är hemmahörande i ett annat medlemsland har rätt att fiska i svenska vatten. Fångst kan landas i vilken medlemsstat som helst.

⁵⁹ Europeiska kommissionen, 2004 och 2005.

Från och med den 1 maj 2004, då EU fick tio nya medlemsstater, är Östersjön, med undantag av de ryska delarna, gemensamt fiskevatten för alla EU-stater. Fiske bedrivs frekvent i annat medlemslands vatten. Exempelvis fiskar danska, polska, lettiska, estniska, litauiska, finländska och tyska fartyg på svenska vatten. Svenska fiskare kan bedriva fiske in till 12 nautiska mil (ca 22 km) från baslinjerna (de olika ländernas kust) utan särskild licens och utan att radorapportera vid gränspassagen. I dansk och finländsk del av EU-zonen får svenska fiskare bedriva fiske in till 4 nautiska mil från baslinjerna.⁶⁰

Svenskt sötvattensfiske

Yrkesmässigt insjöfiske i Sverige bedrivs på allmänt vatten i de fem stora sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön. För detta krävs yrkesfiskelicens. Utöver fisket i de stora sjöarna förekommer yrkesmässigt fiske i 21 sjöar i Syd- och Mellansverige samt i 13 sjöar i norra Sverige och där främst i Luleälvens vattensystem. Detta fiske bedrivs med stöd av enskild fiskerätt, där licens inte är ett krav.⁶¹

Svensk fångst av fisk, skaldjur och blötdjur

Enligt internationell statistik kommer Sverige på 47:e plats bland fiskerikationerna i världen när det gäller fångst av fisk, skaldjur och blötdjur inom yrkesmässigt havs- och insjöfiske. År 2003 uppgick fångsten för Sveriges del till 0,3 miljoner ton, vilket kan jämföras med 17,1 miljoner ton för Kina som är världens största fiskerikation. När det gäller de nordiska grannländerna uppgick fångsten för Norges del till 2,6 miljoner ton, Island 2,0 miljoner ton och Danmark 1,0 miljoner ton. År 2005 uppgick den landade vikten för saltsjöfisket i Sverige till ca 254 000 ton, varav 40 % landades i Sverige och 56 % i Danmark. Den landade kvantiteten fördelade sig på följande sätt:⁶²

- 214 000 ton härrör från bestånd som Sverige har en egen kvot av
- 33 000 ton kommer från gemensamma kvoter
- 7 000 ton avser ej reglerade fångstmängder.

Ilandföringen av svenskfångad fisk från saltsjöfisket för år 2006 framgår av tabellen nedan.

⁶⁰ SOU 2005:27 och Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

⁶¹ Fiskeriverket, 2007i och Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

⁶² Europeiska kommissionen, 2006c och Fiskeriverket, 2007a.

Tabell 2: Ilandföring av svenskfångad fisk (saltsjöfiske) i Sverige och utlandet år 2006

Kust- sträcka	Fångstmängd (landad vikt i ton)			Foder- fisk	Kräft- och blötdjur	Total ilandfö- ring
	Konsumtionsfisk		Övriga			
	Sill/ström- ming	Torsk				
Väst- kusten	26 319	736	5 382	921	3 524	36 882
Sydkus- ten	12 024	9 990	2 058	4 462	0	28 534
Ostkus- ten	5 647	247	20 030	19 034	0	44 957
<i>Summa</i>						
<i>Sverige</i>	43 990	10 972	27 470	24 417	3 524	110 372
Utlandet	23 003	465	4 805	123 192	27	151 492
<i>Totalt</i>	66 992	11 437	32 275	147 609	3 551	261 864

Källa: Fiskeriverket, 2007f.

Sedan år 1970 har den landade vikten per år varierat mellan ca 203 000 ton (år 1976) och 396 000 ton (år 1995). De mest betydelsefulla fiskarterna i det yrkesmässiga saltsjöfisket är torsk, sill och strömming, foderfisk samt kräft- och blötdjur. Avkastningen för saltsjöfisket var år 2004 ca 822 miljoner kronor (varav 40 % avsåg fisk landad på västkusten, 24 % på sydkusten, 8 % på ostkusten och 29 % i utlandet). När det gäller ilandföring av svenskfångad fisk i utlandet sker detta i första hand i Danmark, och den dominerande produkten är foderfisk. Det totala landningsvärdet år 2006 uppgick preliminärt till 1 miljard kronor. Värdet av de utnyttjade kvantiteterna av tillgängliga svenska kvoter uppskattas motsvara ca 131 miljoner kronor.⁶³

När det gäller fångsterna från det yrkesmässiga fisket i sötvatten uppgick de till ca 1 400 ton både 2004 och 2005, men år 2006 ökade fångsten till drygt 1 600 ton (se tabell nedan). Knappt 40 % av fångsten utgjordes av gös och 17 % av siklöja. År 2006 svarade fisket i Väneren för 39 %, Mälaren 18 %, Hjälmaren 26 %, Vättern 8 % och fisket i övriga vatten svarade för 9 %.

⁶³ Fiskeriverket, 2007a.

Tabell 3: Det yrkesmässiga fisket i sötvatten 2006, fångstmängd i ton

<i>Fiskslag</i>	<i>Vänern</i>	<i>Vättern</i>	<i>Mälaren</i>	<i>Hjälmaren</i>	<i>Övriga</i>	<i>Summa</i>
Lax	16	3	0,1	–	–	20
Öring	5	2	0	–	1	8
Röding	–	4	–	–	4	9
Sik	115	7	0,1	0	3	126
Siklöja	263	1	11	–	1	276
Gädda	35	1	31	40	14	121
Gös	98	0	179	289	94	649
Abborre	59	2	10	43	8	122
Ål	21	–	45	21	36	125
Kräfta	–	99	–	23	3	124
Övriga	33	9	17	4	–	64
<i>Summa</i>	<i>645</i>	<i>128</i>	<i>294</i>	<i>420</i>	<i>155</i>	<i>1 642</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007e.

Värdet i första handelsledet för det yrkesmässiga sötvattensfisket har ökat kraftigt under senare år – från ca 49 miljoner kronor år 2004 till knappt 72 miljoner kronor år 2006 (varav 27 % avser fisket i Hjälmaren och 26 % avser fisket i Vänern). De ekonomiskt mest betydelsefulla fiskarterna i det yrkesmässiga sötvattensfisket år 2006 var gös, kräfte och ål.⁶⁴

I norra Sverige och Vättern är målarterna i första hand röding och sik, medan främst gös, ål, gädda och abborre är målararter i de övriga sjöarna. I Vänern fiskas dessutom siklöja (rom) och sik. Gös har enligt Fiskeriverket blivit den ekonomiskt mest värdefulla arten i insjöfisket. Den inplanterade signalkräftan, som i huvudsak bara fiskas i Vättern och Hjälmaren, har där fått stor ekonomisk betydelse.

3.2 Fiskeflottan

Den europeiska fiskeflottan

Fiskeflottans utveckling över tid kan mätas på olika sätt. Av statistik från kommissionen framgår att *antalet fiskefartyg* inom EU under perioden 1995–2006 minskade med ca 16 %. Det sammanlagda *tonnaget (bruttoton, BT)* minskade med ca 5 % och den sammanlagda *maskinkraften (kilowatt, kW)* med ca 13 %.⁶⁵ Samtidigt ökade det genomsnittliga tonnaget från ca 20 till 23 BT och den genomsnittliga maskinkraften från ca 78 till 82 kW (se tabell nedan och bilaga 1). Av bilagan framgår vidare bl.a. fördelningen av fiskeflottan på EU:s medlemsländer och utvecklingen de senaste åren i de olika medlemsländerna. Vilket land som har den största fiskeflottan beror på vilket mått som väljs: År 2005 stod Spanien för närmare en fjärdedel av det sam-

⁶⁴ Fiskeriverket, 2007e.

⁶⁵ Europeiska kommissionen, 2006c.

manlagda tonnage, medan Italien stod för ca 17 % av maskinkraften och Grekland för ca 20 % av antalet fartyg.

Tabell 4: EU:s fiskeflotta åren 1995 och 2006

	År 1995	År 2006
Antal fartyg	106 684	89 666
Sammanlagt tonnage (BT)	2 150 268	2 034 389
Bruttoton per fartyg (BT)	20,2	22,7
Sammanlagd maskinkraft (kW)	8 410 003	7 287 224
Maskinkraft per fartyg (kW)	78,8	81,3

Källa: Europeiska kommissionen, 2006c.

Utvecklingen för den svenska fiskeflottan

Den svenska fiskeflottan för saltvattensfisket brukar grovt delas in i följande fem huvudgrupper (segment):

- Fartyg vars längd understiger 12 meter och som fiskar enbart med passiva redskap (nät, ryssjor, burar och långrev).
- Räktrålare. Fartyg vars fångst av räka räknat i ton per kalenderår uppgår till minst 20 % av fartygets totala fångst.
- Pelagiska trålare och notfartyg. Fartyg som fiskar med trål eller vad och vars fångst av pelagiska arter (t.ex. sill/strömning, makrill och skarpsill) räknat i ton per kalenderår uppgår till minst 90 % av fartygets totala fångst.
- Demersala trålare. Fartyg som bedriver fiske med trål, vad eller snurrevad efter bottenlevande arter (t.ex. torsk, rödtunga och havskräfta).
- Fartyg som är 12 meter eller mer och fiskar enbart med passiva redskap.⁶⁶

Antalet fiskefartyg har minskat från ca 6 600 fartyg år 1970 till ca 1 600 fartyg år 2006. Enligt Fiskeriverket fanns det den 31 december 2006 totalt 1 552 svenska fartyg som hade tillstånd att bedriva yrkesmässigt fiske till havs. Enligt statistik från kommissionen utgjorde den svenska flottan 1,8 % av antalet fartyg i EU-flottan, 2,2 % av tonnage och 3,0 % av maskinkraften av EU:s totala fiskeflotta.⁶⁷

När det gäller utvecklingen inom den svenska fiskeflottan skiljer den sig mellan den pelagiska delen och den övriga flottan. Sedan 1995 har inom det pelagiska segmentet gjorts stora investeringar i ökad fångstkapacitet. Under perioden 1995–2002 ökade bruttotonnaget med 19 % och den samlade motorstyrkan med 14 %. Visserligen minskade antalet fartyg med ca 15 %, men genomsnittstonnaget per fartyg ökade med 40 %. Inom övriga flottan däremot minskade antalet fartyg inom havsfisket mellan 1995 och 2004 totalt med

⁶⁶ Tidigare var detta segment uppdelat på ett för fartyg som fiskar efter torsk och ett för fartyg över 12 meter som fiskar lax med passiva redskap. I samband med att drivgarnsfiske efter lax förbjöds har dessa slagits ihop till ett segment.

⁶⁷ Fiskeriverket, 2005a och 2007i samt Europeiska kommissionen, 2006c.

37 %, från 2 540 till 1 597. Den relativa förändringen var störst i det minsta tonnaget. En jämförelse mellan 1998 och 2003 visar att fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap minskade med 244 fartyg under denna period. Antalsmässigt var den största minskningen i Västra Götaland, Blekinge, Skåne och Kalmar län. Den största procentuella minskningen var i Östergötland, Södermanland och Stockholms län.⁶⁸

Den svenska flottkapaciteten (fartyg med fartygstillstånd) under perioden 2002–2006 räknat i antal fartyg samt bruttodräktighet och kilowatt framgår av nedanstående tabell.

Tabell 5: Antal fartyg med fartygstillstånd i den svenska fiskeflottan

År	Antal fartyg	Brutto- dräktighet (BT)	Genom- snitt (BT)	Maskinstyr- ka (kW)	Genom- snitt (kW)
2002	1 809	45 629	25,2	223 757	123,7
2003	1 705	44 696	26,2	220 379	129,3
2004	1 597	44 479	27,9	217 490	136,2
2005	1 589	44 110	27,8	216 892	136,5
2006	1 555	43 886	28,2	215 774	138,8
<i>Föränd- ring under perioden</i>	-14 %	-4 %	+12 %	-4 %	+12 %

Källa: Fiskeriverket, 2007a.

För insjöfisket finns ingen statistik angående antalet fiskefartyg tillgänglig.⁶⁹ Det finns inget samlat register över fartyg som används i insjöfisket. Storleken på fartygen varierar dock mellan fyra och tolv meter, där de största fartygen fiskar i Vänern. Besättningen består av en till två personer per fartyg.⁷⁰

Fiskeflottans ålder

Sverige har enligt uppgift från Fiskeriverket en av Europas äldsta fiskeflottor. I genomsnitt är de svenska fiskefartygen ca 30 år gamla. Det totala försäkringsvärdet för den samlade svenska fiskeflottan uppgår till ca 3 miljarder kronor. Enligt Fiskeriverket är investeringarna på en sådan låg nivå att genomsnittsåldern på fartyg fortsätter att stiga. Även med denna låga investeringsnivå ökar enligt verket kapaciteten kontinuerligt på grund av den tekniska utvecklingen. Enligt verket går förbättringar i arbetsmiljö och sjösäkerhet mycket långsamt.⁷¹

⁶⁸ Skr. 2005/06:171.

⁶⁹ Enligt grundförordningen behöver insjöfiskefartygen inte vara registrerade, varför det inte behövs något särskilt fartygstillstånd för dessa fartyg. Fiskeriverket har därför inget register över dessa fartyg. De ingår inte heller i de olika segmenten.

⁷⁰ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

⁷¹ Fiskeriverket, 2007g.

Från fiskenäringen pekas på att den svaga lönsamheten inom flera segment har gjort att nyinvesteringar i fartyg och utrustning har blivit eftersatta. Det har t.ex. framförts att det finns behov av motoreffektiviseringar för att sänka bränsleförbrukningen. Tillgången på kapital bedöms av Fiskeriverket vara dålig. Samtidigt som fiskeflottan bedöms vara omodern och innehålla gamla fartyg har det skett överinvesteringar i vissa fisken.⁷² Vid t.ex. södra ostkusten har medelåldern på fiskefartygen ökat under senare år, vilket framgår av tabellen nedan. Antalet nybyggen av fiskefartyg vid södra ostkusten har enligt länsstyrelserna varit låg, dels till följd av låg lönsamhet, dels som en konsekvens av EU:s anpassningsprogram för fiskeflottan.

Tabell 6: Medelåldern på fiskefartyg vid södra ostkusten

År	1990	1995	2003
Fartyg över 12 meter	31 år	35 år	40 år
Fartyg under 12 meter	16 år	19 år	30 år

Källa: Länsstyrelsen Östergötland m.fl., 2005.

Den svenska fiskeflottans regionala hemmahörighet

År 2004 fanns 43 % av fartygen inom saltsjöfisket på västkusten, 24 % på sydkusten och 34 % på ostkusten. Mellan åren 1997 och 2006 har antalet fartyg i fiskeflottan minskat med 28 %. Samtidigt som de Östersjöbaserade trålfartygen har minskat med 32 % (från 144 till 98) har trålfloTTan på västkusten ökat med 4 % (från 237 till 247) under perioden 1997–2006. När det gäller båtar med passiva redskap har de mindre båtarna (< 12 meter) minskat med 31 % och de större båtarna (> 12 meter) med 49 % (se tabell nedan).

Fartygen inom kustfiskesegmentet försvinner alltmer i alla län. Den procentuellt största nedgången finns i Södermanlands och Östergötlands län, följt av Blekinge och Gotlands län. Även de större fartygen som fiskar med passiva redskap har minskat kraftigt. Enligt uppgift från Fiskeriverket beror detta troligen på att det ekonomiska utbytet i framför allt det kustnära, småskaliga fisket är för lågt för att i längden kunna ge bärgning åt de berörda yrkesfiskarna.

Trålfiskeflottan blir alltmer koncentrerad till västkusten. Enligt Fiskeriverket kan samtidigt skönjas en förskjutning av flottan från norra Bohuslän till Göteborgsregionen. Från Fiskeriverket framförs att den totala ökningen av västkusttrålfloTTan bl.a. kan förklaras med den bättre flexibiliteten i fisket och därmed bättre möjlighet att parera svängningar i beståndsutvecklingen.⁷³

I Västra Götaland har antalet fiskefartyg som är mindre än 12 meter minskat med 37 % under perioden 1995–2005. Under samma period minskade antalet fiskefartyg som är större än 12 meter med 19 %. De stora fartygens

⁷² Carlberg, 2007 och Fiskeriverket, 2007i.

⁷³ Fiskeriverket, 2007a och 2007g.

antalsmässiga andel av länets fiskeflotta har under perioden ökat från 24 % till 29 %.

Tabell 7: Länsvis fördelning av fiskefartyg i olika segment

Län	Passiva < 12 m	Räkrål	Pelagisk trål	Demersal trål	Passiva > 12 m	Summa
<i>Västkusten</i>						
V. Götaland	361	66	48	86	2	563
Halland	62	1	8	38	1	110
<i>Sydkusten</i>						
Skåne	174	0	4	15	6	199
Blekinge	133	0	6	10	9	158
<i>Södra ostkusten</i>						
Stockholm	30	0	1	0	1	32
Södermanland	6	0	3	1	0	10
Östergötland	16	0	0	0	0	16
Kalmar	110	0	4	3	7	124
Gotland	32	0	4	1	3	40
<i>Norra ostkusten</i>						
Uppsala	33	0	0	0	2	35
Gävleborg	63	0	6	0	2	71
Västernorrland	39	0	1	1	0	41
Västerbotten	40	0	0	0	0	40
Norrbottn	67	0	0	38	1	106
<i>Summa</i>	<i>1 166</i>	<i>67</i>	<i>85</i>	<i>193</i>	<i>34</i>	<i>1 545</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007g.

Fartyg från Östersjölänen bedriver sitt fiske i Östersjön, medan fartyg från västkusten bedriver fiske i alla för Sverige tillgängliga fiskeområden. En förhållandevis liten andel av de fiskeresurser som Sverige förfogar över i Östersjön används av fartyg från Östersjölänen. Enligt Fiskeriverket kan det förklaras med att det numera finns förhållandevis få större fartyg kvar i Östersjöregionen.

I Atlanten, Nordsjön och Skagerrak fiskas sill nästan helt av fartyg från Västra Götaland. I Kattegatt fiskas sill nästan till hälften av fartyg från Halland och i övrigt av fartyg från Västra Götaland. I Östersjön tas 70 % av sillen av västkustbåtar och i övrigt av fartyg från Östersjölänen, särskilt från Skåne. Vad gäller skarpsill tas i princip all fångst i Skagerrak och Nordsjön av fartyg från Västra Götaland. I Kattegatt tas cirka tre fjärdedelar av fångsten av fartyg från Halland och resten av fartyg från Västra Götaland. Även i Östersjön dominerar fartygen från Västra Götaland (drygt 80 % av fångsten). I Nordsjön och Skagerrak svarar fartyg från Västra Götaland för merparten av torskfångsterna. I Kattegatt tas drygt hälften av fartyg från Halland och resten av fartyg från Västra Götaland. I Östersjön tas drygt hälften av fångsterna av

väst kustbåtar. I övrigt är det främst båtar från Skåne och Blekinge som fångar torsk i Östersjön.

Tabell 8: Länsvis fördelning av olika fisken (procent)

<i>Län</i>	<i>Sill</i>	<i>Skarpsill</i>	<i>Torsk</i>
<i>Västkusten</i>			
Västra Götaland	77,47	80,85	32,12
Halland	7,88	2,90	25,99
<i>Sydkusten</i>			
Skåne	9,25	4,51	15,68
Blekinge	2,09	4,47	16,15
<i>Södra ostkusten</i>			
Stockholm	0,00	0,00	1,49
Södermanland	0,05	0,00	0,74
Östergötland	0,00	0,00	0,00
Kalmar	0,97	3,08	5,89
Gotland	1,45	4,18	0,36
<i>Norra ostkusten</i>			
Uppsala	0,02	0,00	0,00
Gävleborg	0,51	0,00	0,00
Västernorrland	0,08	0,00	0,00
Västerbotten	0,00	0,00	0,00
Norrbottn	0,24	0,00	1,58
<i>Summa</i>	<i>100 %</i>	<i>100 %</i>	<i>100 %</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007g.

3.3 Sysselsättning inom yrkesfisket

3.3.1 Antal sysselsatta

Sysselsatta inom yrkesfiske, vattenbruk och fiskförädling

År 2003 sysselsattes sammanlagt ca 405 000 personer inom yrkesfiske, vattenbruk och förädlingsindustri i EU:s medlemsstater. Ungefär 205 000 personer arbetade år 2003 ombord på gemenskapens fiskefartyg, varav 95 000 i det kustnära fisket. År 2005 fanns ca 190 000 yrkesfiskare inom EU. Antalet yrkesfiskare i Europa minskar med ca 4–5 % per år.

Kommissionen har uppskattat att yrkesfiske, vattenbruk och förädlingsindustri sysselsatte knappt 4 000 personer i Sverige år 2003, vilket motsvarar ca 0,1 % av den totala sysselsättningen i Sverige. Av dessa arbetade ca 1 900 inom yrkesfisket, ca 1 800 inom förädlingsindustrin och ca 200 inom vattenbruket.

Kommissionen har i en rapport konstaterat att sysselsättningen inom yrkesfisket påverkas både på efterfråge- och utbudssidan. Efterfrågan på arbetskraft inom fisket styrs av faktorer som fiskeflottans storlek, arbetsintensiteten i den

teknik som används samt fiskefartygens lönsamhet. Minskningen av fiskeflottan förklarar enligt kommissionen ca 40 % av sysselsättningsminskningen.⁷⁴

Utveckling vad gäller antal sysselsatta inom yrkesfisket

Av statistik från Fiskeriverket framgår att antalet yrkesfiskare minskar. Under den senaste tioårsperioden har antalet yrkesfiskare nästan halverats. Enligt Fiskeriverkets statistik fanns det år 1970 knappt 5 500 yrkesfiskare (s.k. huvudnäringfiskare). Den 31 december 2006 hade 1 881 yrkesfiskare licens. Enligt Fiskeriverket är trenden för antalet yrkesfiskare fortsatt nedåtgående. Utvecklingen under 2000-talet framgår av tabellen nedan.

Tabell 9: Antal licensierade yrkesfiskare i Sverige åren 2000–2006

År	Män	Kvinnor	Summa
2000	2 297	18	2 315
2001	2 219	16	2 235
2002	2 211	16	2 227
2003	2 050	16	2 066
2004	1 896	17	1 913
2005	1 883	19	1 902
2006	1 859	21	1 880
<i>Förändring</i>			
<i>under perioden</i>	<i>-19 %</i>	<i>+17 %</i>	<i>-19 %</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007a.

Av yrkesfiskarna var 188 aktiva inom sötvattensfisket och 1 693 inom saltvattensfisket. Huvuddelen av nyetableringarna sker på västkusten, men i stora delar av landet i övrigt minskar antalet yrkesfiskare. Av saltvattensfiskarna finns ca 51 % på västkusten, 22 % på sydkusten och 27 % på ostkusten. Även på västkusten har antalet yrkesfiskare minskat. Under perioden 1995–2004 minskade antalet yrkesfiskare i Västra Götalands län med ca 40 %.

Av de licensierade sötvattensfiskarna finns ett sjuttioal i Väneren, ett tjugotal i Vättern och cirka fyrtio i vardera Mälaren och Hjälmaren. Enligt Fiskeriverket finns ett intresse för nyetableringar av yrkesfiskare inom insjöfisket. Under år 2006 tillkom sju yrkesfiskare. Vilka kommuner som har flest yrkesfiskare framgår av tabellen nedan.

⁷⁴ Europeiska kommissionen, 2006b.

Tabell 10: Kommuner med flest antal yrkesfiskare år 2003

<i>Kommun</i>	<i>Antal yrkesfiskare</i>	<i>Medelålder (medianvärde)</i>
Göteborg	335	42
Öckerö	277	44
Tanum	136	50
Varberg	136	55
Sölvesborg	119	52
Tjörn	110	47,5
Sotenäs	108	49,5
Karlskrona	107	50
Simrishamn	100	50
Strömstad	83	58
Gotland	73	48
Borgholm	56	45,5
Falkenberg	50	52,5

Källa: Fiskeriverket, 2004.

Sveriges Fiskares Riksförbund bedömer att minskningen av antalet yrkesfiskare kommer att fortsätta. Inom de kommande tio åren räknar SFR med ett ytterligare bortfall på 20–25 %. Livsmedelsekonomiska institutet (SLI) uppmärksammar i ett pågående projekt att antalet yrkesfiskare i Sverige har minskat kontinuerligt under lång tid och att den nedåtgående trenden kan förväntas fortsätta på grund av de lönsamhetsproblem som finns i stora delar av fiskesektorn. I projektet analyseras vad som karakteriserar individer som stannat kvar respektive lämnat fiskesektorn mellan 1989 och 2003. Projektet syftar till att bidra till att öka kunskapen om den strukturomvandling som skett inom fiskesektorn under en period som karakteriseras av kraftigt minskade fiskbestånd. Projektet beräknas vara slutfört under våren 2008.⁷⁵

Det bör observeras att ovan redovisade uppgifter avser antalet yrkesfiskare med licens, inte hur många som faktiskt är sysselsatta direkt inom fisket eller i andra kringnäringar som är beroende av fisket. Från Fiskeriverket framförs att den totala sysselsättningen inom yrkesfisket är högre än antalet yrkesfiskare, eftersom alla som arbetar ombord på fiskefartyg inte har licens.⁷⁶ Dessutom påverkar yrkesfisket sysselsättningen inom andra kringliggande näringar. Det finns inga uppgifter om hur stor denna samlade sysselsättningseffekt är. I en utvärdering av Fiskeriverket pekas på att verket borde analysera hela näringsens sammanlagda sysselsättningseffekter. Utvärderarna menar att utvecklingen av den licensierade yrkesfiskarkåren får för stort genomslag när sysselsättningsfrågor uppmärksammas. Utvärderarna frågar sig dessutom vad Fiske-

⁷⁵ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17 och webbplatsen www.sli.lu.se.

⁷⁶ I Fiskeriverkets senaste årsredovisning redovisas 458 anställda fiskare och vattenbrukare inkl. serviceföretag för år 2005. Antalet yrkesfiskare uppgick till 1 902 och antalet anställda inom fiskberedningsindustrin var samma år 1 941.

riverket gör åt den regionala obalansen samt vilka effekter verkets insatser får.⁷⁷

Allt mindre besättningar på fiskefartygen

Det har skett en snabb teknisk utveckling inom fisket. Olika innovationer har fått stor genomslagskraft och även påverkat produktionsmönstret. Fisket kan sägas ha industrialiserats och fått en ökad intensitet. Produktionen har blivit mer kapitalintensiv. Tjänstemän vid Fiskeriverket pekar på att detta har inneburit ett ökat tryck gentemot fiskeresurserna och att sviktande bestånd har betytt lönsamhetsproblem i många fisken. Från Fiskeriverket uppges vidare att den dåliga lönsamheten inom fisket har resulterat i att fartygens besättningar i många fall har minimerats. Från verket pekas på att det har inneburit att arbetsförhållandena ombord har blivit tyngre och hårdare. I en intervjuundersökning som Fiskeriverket har genomfört framgår att ett flertal av de intervjuade yrkesfiskarna uppges att de ser stora hälsorisker med de hårt minimerade besättningarna där besättningsmännen knappt har tid att sova.

Länsstyrelserna på västkusten menar att minskade besättningar har lett till att sårbarheten hos fiskelagen har ökat och att många lag inte kan bedriva fiske om någon ur besättningen uteblir. En yrkesfiskare i Västra Götaland menar att modernisering och effektivisering av fiskefartygen har medfört att besättningarna på fiskefartygen har minskat från ca 8 personer till 3–4 personer. I dag har den pelagiska flottan ca 6–8 personer per fartyg, räkrålarna har ca 4 personer och kustbåtarna har i genomsnitt 2 personer i besättningen.⁷⁸

3.3.2 Åldersstrukturen inom fiskarkåren

Ökad genomsnittsålder

Parallellt med att antalet fiskare och fiskefartyg minskar ökar genomsnittsåldern inom fiskarkåren alltmer. Andelen fiskare under 50 år har enligt uppgift från Fiskeriverket minskat med 28 % samtidigt som andelen över 65 år har ökat. Medianåldern har stigit från 48 år 2001 till 55 år 2006. År 2004 var 39 % av kåren över 55 år (ca 13 % var äldre än 65 år).

Fiskeriverket menar att detta kommer att på sikt få stora konsekvenser för att behålla en fiskenäring i många delar av landet. Den mest negativa utvecklingen kan iaktas i vissa av Östersjölänen. Enligt verket är svårigheten att locka unga människor till fisket främst ett resultat av yrkets lönsamhetsproblem, delvis kopplat till sviktande fiskbestånd. Som redan framgått har flera av dem som har intervjuats i uppföljningen framfört att intresset bland ungdomar för att välja fiskaryrket inte längre är så stort. Från t.ex. Skifo framförs i uppföljningen att åldersstrukturen hos dem som är sysselsatta inom den

⁷⁷ Andersson m.fl., 2007.

⁷⁸ Fiskeriverket, 2007g, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005 samt yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

svenska fiskenäringen ”inger allvarliga farhågor för framtiden”.⁷⁹ Länsstyrelserna på västkusten har uttryckt det på följande sätt:

En utveckling av det kustnära fisket förutsätter att det skapas intresse för nyetableringar. Fisket måste återfå en attraktionskraft hos unga människor. Genom utbildningsinsatser kan intresset för fiskaryrket åter öka.⁸⁰

Länsstyrelsen i Västra Götaland pekar dock på att under de senaste två åren har flera yngre fiskare beviljats licens för att bedriva ett yrkesmässigt insjöfiske i Väneren. De yngre fiskarna har då tagit över fiskeföretaget från etablerade yrkesfiskare som på grund av ålder eller andra skäl har önskat avveckla sitt fiske. Lidköpings kommun menar dock att åldersstrukturen är skev och att det är nödvändigt att ge yngre personer som vill komma in i yrket bättre möjligheter. Kommunen har i uppföljningen framfört att det är svårt att få licens för att bygga upp ett fiskeföretag. Kommunen har även framfört att Fiskeriverket, i samarbete med yrkesfiskarnas organisationer, har genomfört ganska omfattande regeländringar och restriktioner för bevarandet av fiskbestånden. Från kommunen har betonats att det emellertid är viktigt att det också får bedrivas ett effektivt och resurssnålt yrkesfiske i framtiden.⁸¹

Generationsväxling

Problemen med rekryteringen till fiskenäringen återfinns även i andra av EU:s medlemsstater. Kommissionen har i en rapport konstaterat att utbudet av arbetskraft, dvs. viljan att arbeta ombord på ett fiskefartyg, styrs av en komplex interaktion av sociala och ekonomiska faktorer. Enligt kommissionen minskar intresset för att arbeta på fiskefartyg. Kommissionen menar att detta beror på bl.a. försämrade löner, försämrade utsikter att kunna bli fartygsägare, förbättrade yrkesmöjligheter utanför fisket, förändringar i traditionell livsstil och uppskattning av det sociala livet i land.⁸²

I Sverige har länge pågått en utveckling som innebär att befolkningen på landsbygden minskar, inte minst i kust- och skärgårdsområdena. Sedan 1950- och 1960-talen har de tidigare homogena och välintegrerade fiskelägena förändrats på olika sätt. Bland annat förändringar på arbetsmarknaden och förbättrade kommunikationsmöjligheter har lett till att den homogena yrkesstrukturen i fiskelägena har kommit att lösas upp. Rekryteringen till fisket har nästan alltid skett från fiskelägena, och väldigt få personer från andra miljöer har kommit in i fisket. Tidigare var valet av fiskaryrket närmast en självklarhet i fiskelägena. Numera har fiskaryrkets olika nackdelar blivit mer tydliga i jämförelse med andra yrken.

I ett underlag från SFR till Fiskeriverket pekas på att det är av utomordentlig betydelse att en generationsväxling förbereds medan dagens fiskare ännu är yrkesverksamma. Företrädare för Fiskeriverket har i uppföljningen konsta-

⁷⁹ Fiskeriverket, 2006a och 2007g samt Skifo, e-brev 2007-08-29.

⁸⁰ Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

⁸¹ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05 och Lidköpings kommun, e-brev 2007-09-17.

⁸² Europeiska kommissionen, 2006b.

terat att åldersstrukturen innebär att pensioneringar kommer att ske, men många fiskare förväntas arbeta vidare efter 65 års ålder. Från Fiskeriverket uppges att det inom svenskt fiske i dag nästan inte sker någon generationsväxling. Särskilt besvärligt är läget vid Östersjökusten, där mycket få ungdomar uppges söka sig till fisket. Dålig lönsamhet för fisket är en huvudförklaring till utvecklingen. En annan förklaring är att fiskefartygen i dag har så små besättningar att det inte finns utrymme för folk som ännu inte är fullt kompetenta att fullgöra alla funktioner i fisket. Denna utveckling har enligt Fiskeriverket inneburit svårigheter för ungdomar att komma in i fisket och successivt lära upp sig. Speciellt gäller detta ungdomar som inte har någon släktrelation i fisket.

Länsstyrelserna vid södra ostkusten har pekat på ytterligare ett problem vad gäller rekryteringen till fisket. Det yrkesfiske som avvecklas inom skärgårdsområdet kommer inte att kunna övertas genom nyetablering, eftersom detta fiske i första hand utgår från den egna fastighetens fiskerätt. Länsstyrelserna gör bedömningen att eventuella framtida nyetableringar därför måste utgå från en bosättning på fastlandet på grund av rådande fastighetspriser i skärgården. Detta får betydligt längre transporter som följd.⁸³

Unga fiskare lämnar yrket

Fiskeriverket har intervjuat ett antal ungdomar som lämnat fisket. Dålig lönsamhet och familjesituationen är två huvudskäl som lyfts fram i intervjuerna. Fiskaryrket innebär ofta långa arbetsdagar, låg timförtjänst och svårigheter att kombinera arbetet med föräldraskap. Den försämrade lönsamheten har också inneburit att äldre fiskare har saknat drivkrafter att föra yrkestraditionen vidare inom familjen. Den naturliga rekryteringsbasen till fisket har därigenom i det närmaste kommit att upphöra i många traditionella fiskelägen. Enligt tjänstemän vid Fiskeriverket finns det fortfarande ett antal fiskelägen där flera av de grundläggande strukturerna fortfarande finns kvar, men det kan konstateras att utvecklingen går i samma riktning, även om den ännu inte har gått så långt.⁸⁴

3.3.3 Könnsstrukturen inom fiskarkåren

Fiskaryrket är av tradition mansdominerat. Enligt statistiken var år 2006 mindre än 1 % av yrkesfiskarna kvinnor, dvs. 21 personer (se tabell i tidigare avsnitt om antal sysselsatta). Länsstyrelserna på västkusten menar i en rapport från 2005 att det finns ”outtalade hinder i form av traditioner och fördomar mot kvinnor” inom fiskeyrket. Länsstyrelserna på södra ostkusten lyfter i en annan rapport fram kvinnornas betydelse inom fisket:

Inte minst inom det småskaliga fisket har kvinnor i många fall en viktig osynlig roll i företagens skötsel. Modern teknik innebär att många av de

⁸³ Fiskeriverket, 2007g och intervju 2007-05-30 samt Länsstyrelsen i Östergötland m.fl., 2005.

⁸⁴ Fiskeriverket, 2007g.

tunga fysiska hindren för kvinnliga fiskare är undanröjda. För en bättre fördelning och jämställdhet mellan könen krävs dock även att människans möjligheter att ta aktiv del i familjelivet ökar. En utveckling av ett kustnära fiske med korta fångstresor ger i detta perspektiv goda möjligheter att kunna klara av ett liv som både förälder och fiskare, oavsett kön.⁸⁵

Fiskeriverket fick 2006 i uppdrag av regeringen att anpassa indikatorer som beskriver jämställdheten mellan kvinnor och män till kommande strukturprogram för fiskenäringen. Därutöver fick verket i uppdrag att utveckla samarbetsformer samt utveckla eller tillämpa indikatorer för arbetet med jämställdhetsfrågor inom ramen för fiskepolitiken.⁸⁶

3.4 Havsmiljön, fiskresursen och bilden av yrkesfisket

3.4.1 Havsmiljön och fiskresursen

Ekosystemansatsen

Fiskeförvaltningen kan hittills till stor del sägas ha varit inriktad på enskilda arter. Det har från olika håll framförts att dagens förvaltning bör ändras om man vill få till stånd en mer hållbar fiskenäring. Ekosystemansatsen, en viktig ledstjärna för den gemensamma fiskepolitiken, innebär att förvaltningen ska skydda och återställa ekosystemens funktion och struktur och att människans roll i ekosystemet beaktas så att god ekologisk status uppnås i naturliga system. För fisket innebär detta bl.a. att påverkan på icke-målarter, bottnar och fisksamhällets struktur och genetiska mångfald också ska tas i beaktande i förvaltningen. Man kan t.ex. behöva göra avvägningar på basis av hur fisket påverkar icke kommersiellt nyttjade arter och hur ekosystemet i övrigt påverkas av fiske och fiskemetoder, t.ex. näringsväven och andra komponenter i ekosystemet som sjöfågel, marina däggdjur och bottendjur.

Ansatsen har även fått en central roll i Fiskeriverkets arbete, även om mål för ekosystemansatsen inte finns definierat. I Fiskeriverkets vision står bl.a. att verksamheten utgår från ekosystemansatsen och försiktighetsprincipen. Förvaltningen syftar till ett hållbart utnyttjande av fiskresursen samtidigt som ekosystemens struktur och funktion bevaras. Ekosystemansatsen innebär också ett erkännande av människans rättighet att använda det ekosystemen producerar.

Utvecklingen inom havsmiljöområdet

När det gäller de långsiktiga möjligheterna för fiskenäringen att fortsatt kunna bedriva ett fiske är utvecklingen inom miljöområdet och havsmiljön av central betydelse.

För att mer systematiskt kunna följa utvecklingen inom miljöområdet har riksdagen beslutat om 16 miljö kvalitetsmål som årligen följs upp av regering-

⁸⁵ Länsstyrelsen i Östergötland m.fl., 2005.

⁸⁶ Fiskeriverket, 2007b.

en. Ett viktigt underlag för regeringens uppföljning är den årsrapport som Miljömålsrådet presenterar för regeringen. I årsrapporten redovisas resultaten av Miljömålsrådets årliga uppföljningar samt dess prognoser för om de beslutade miljökvalitetsmålen kommer att uppnås fram till år 2020. Återrapporteringen från regeringen till riksdagen kring utvecklingen och tillståndet för miljökvalitetsmålen sker bl.a. i budgetpropositionen.

För havsmiljöområdet kan miljömålen Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning, Giftfri miljö samt Ett rikt växt- och djurliv ses som särskilt viktiga. Formuleringarna av dessa fyra miljökvalitetsmål är följande.

- *Hav i balans samt Levande kust och skärgård:* Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.
- *Ingen övergödning:* Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.
- *Giftfri miljö:* Miljön ska vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.
- *Ett rikt växt- och djurliv:* Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arterna ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Den bedömning som Miljömålsrådet redovisar i årsrapporten för 2007 för vartdera av miljökvalitetsmålen är att målen är mycket svåra att nå inom den utsatta tidsramen även om ytterligare åtgärder sätts in/genomförs. För de fyra angivna målen anges vidare i rapporten att man inte kan se någon tydlig utvecklingsinriktning för tillståndet i miljön.

Fisk är en förnybar biologisk resurs

I uppföljningen har inte ingått att analysera de fiskepolitiska insatsernas resultat och konsekvenser för bl.a. fiskeresursen och havsmiljön. Samtidigt kan konstateras att miljöns tillstånd har direkt inverkan på fiskenäringens utveckling, samtidigt som fiskenäringen genom sin verksamhet påverkar miljön. I uppföljningen har ett flertal aktörer pekat på fiskepolitikens och fiskenäringens betydelse för en långsiktigt hållbar utveckling av havsmiljön. Bland annat Miljövårdsberedningen har pekat på att fisken fyller centrala funktioner i ekosystemen och bidrar genom dessa till viktiga naturvärden. Alla fiskbestånd

måste förvaltas inom säkra biologiska gränser. Förvaltningen måste ske så att det är möjligt att långsiktigt säkra fiskresursen.⁸⁷

Ett aktuellt exempel är en rapport från Världsnaturfonden som uppmärksammar att de nio Östersjöländerna inte lever upp till de åtaganden de lovat att genomföra för att skydda havsmiljön. Rapporten rankar hur länderna levt upp till internationella och regionala överenskommelser på havsmiljöområdet inom fem områden – sjöfart, miljögifter, bevarande av biologisk mångfald, fiske och övergödning. I rapporten framförs att det bara är när det gäller att uppfylla överenskommelser för att få bukt med föroreningar och miljögifter som länderna har gjort tydliga framsteg. På fiskeområdet får samtliga Östersjöländer underkänt.⁸⁸

Fiskeriverket gör bedömningen att fisket under det gångna seklet haft den största direkta biologiska påverkan på det marina ekosystemet genom uttaget av fisk. Fiskeriverket konstaterar att råvarubristen samtidigt är ett stort hot mot yrkesfiskets fortsatta utveckling, bl.a. vad gäller torsk och ål. För att kunna skapa långsiktigt lönsamma företag inom yrkesfisket krävs livskraftiga fiskbestånd att fiska på. I uppföljningen har ett flertal aktörer pekat på att beståndssituationen för vissa fiskarter inte är tillräckligt god. Från bl.a. Naturvårdsverket har pekats på den drastiska tillbakagången för torsken i Östersjön och överfiskets betydelse för detta. Bland annat Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att det därför är viktigt att fångstuttaget fastställs på biologiska grunder och att återuppbyggnadsplaner för olika fiskarter antas. Situationen för bl.a. ålen har uppmärksammats av flera aktörer.

I uppföljningen har framförts att miljöförstöring i kustområden, orsakad av såväl lokala som externa faktorer, har haft en negativ inverkan på fiskerieringen. Det har pekats på negativa reaktioner från konsumenter, både på grund av miljögifter i havet och på grund av att fisket inte upplevs ta tillräckligt stort ansvar för fiskresursen. Flera befarar att halten av dioxin i strömming och lax i Östersjön på sikt kan stoppa fisket. Det har pekats på att svenska kuster och skärgårdar dessutom gradvis har utsatts för en ökande exploatering genom vägar och bebyggelse nära vattnet. Dessutom är en stor mängd vattendrag reglerade genom vattenkraftsanläggningar, vilket har medfört försämrade möjligheter för vandrande fiskarters lek och uppväxt.

Naturvårdsverket har tillsammans med 15 andra myndigheter, däribland Fiskeriverket, tagit fram förslag på åtgärder i en handlingsplan för havsmiljön. I handlingsplanen konstateras bl.a. att trots stora insatser under de senaste 30 åren är miljötillståndet i Östersjön och Västerhavet fortfarande dåligt, bl.a. inger överutnyttjande av fiskbestånd stor oro. Bland förslagen finns ett antal som handlar om fisket, bl.a. att skona hotade djuphavsfiskar, att reglera antalet fiskedagar, att förbehålla visst fiske för passiva redskap, att införa fiskekonto för stabilare ekonomi och att starta yrkesutbildning för fiskare.⁸⁹

⁸⁷ Miljövårdsberedningen, 2006.

⁸⁸ Världsnaturfonden, 2007.

⁸⁹ Fiskeriverket, 2007i, Naturvårdsverket, 2005, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02, Lövin, 2007 och Naturvårdsverket m.fl., 2006.

Från fiskenäringen har framförts att yrkesfisket arbetar för ett uthålligt nyttjande, ekologiskt och ekonomiskt, av biologiska resurser vid hav, kust och sjöar. SFR menar att en helhetssyn på ekosystemet med fiskaren i centrum bör vara utgångspunkten för all fiskeförvaltning:

Förvaltningsfrågorna är centrala för utvecklingen av svensk fiskenäring. Yrkesfiskarna för en aktiv och kontinuerlig dialog med myndigheter och politiker, såväl som havsforskare, andra näringar och intresseorganisationer. Det finns ett gemensamt mål om ett hållbart fiske. Genom att arbeta tillsammans finns det möjligheter att utveckla såväl fisket som havsmiljön i positiv riktning. – – – Sveriges fiskare är beroende av ett långsiktigt hållbart uttag av bestånden. Det finns ingen yrkesgrupp som förlorar mer på utfiskning och svaga bestånd. Yrkesfiskeföretag lämnas i arv till uppväxande generationer, liksom andra familjeföretag. Därför arbetar SFR och näringen för selektiva redskap och fiskets anpassning till biologiska och ekologiska förhållanden.⁹⁰

Från yrkesfiskarna har i uppföljningen betonats att fiskenäringen bygger på en förnybar biologisk resurs som ska ses som en tillgång för svensk ekonomi, inte en belastning. Ett exempel kan hämtas från ett underlag till Fiskeriverket:

Sveriges ägande av en förnybar biologisk resurs, som utgör råvara för produkter med hög efterfrågan och betydande marknadsvärde, är en tillgång som även fortsättningsvis bör utnyttjas för näringslivsutveckling. Det kan synas överflödigt att särskilt betona att den fiskbara resursen är en tillgång för svensk ekonomi, men påpekandet bör göras mot bakgrund av att fiske sedan en tid tillbaka främst framställs som en belastning för miljön men också för samhället.⁹¹

I bilaga 7 redovisas Fiskeriverkets bedömning av resursläget 2007.

3.4.2 Bilden av yrkesfisket och yrkesfiskarna

Den negativa bilden av yrkesfisket

Det finns en negativ bild av fisket i medierna och i den allmänna opinionen. I den allmänna debatten förknippas yrkesfiske ofta med misshushållning av den biologiska resursen, rapporter om olagligt fiske och utarmning av fiskens livsmiljö. Näringen har ett trovärdighetsproblem både hos konsumenter och bland livsmedelshandlare. Även bland yrkesfiskarna själva är framtidstron dålig och det råder oro och osäkerhet.⁹²

Det finns även andra faktorer som bidrar till den negativa bilden av yrkesfisket. Som exempel kan nämnas att länsstyrelserna på södra ostkusten i en rapport från 2005 konstaterar att fiskaryrket i dag är ett avancerat och kvalificerat arbete men att det trots detta har låg status. En bidragande orsak till detta är enligt länsstyrelserna avsaknaden av yrkesinriktad utbildning.

⁹⁰ Sveriges Fiskares Riksförbund, Fisk för framtiden.

⁹¹ Carlberg, 2007.

⁹² Se bl.a. Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

Yrkesfiskarnas egna upplevelser av bilden av yrkesfisket

Fiskeriverket har genomfört en intervjuundersökning där det framkommer att yrkesfiskarna själva upplever att det finns en negativ bild av dem – ”att alla är ute efter oss”. Tjänstemän på Fiskeriverket beskriver att förändringen av bilden av yrkesfisket har varit stor. Yrkeskåren betraktades tidigare mer eller mindre som hjältar ute på haven, medan de nu betraktas som miljömarodörer och fuskare. Yrkesfiskarna upplever att även sommargäster har en negativ syn på dem, vilket är en stor och för yrkesfiskarna kännbar förändring. I Fiskeriverkets intervjuundersökning har samtliga intervjuade fiskare, oavsett vilket fiske de bedriver, uppgett att de känt sig orättvist behandlade i mediedebatten. Det har t.ex. framförts att yrkesfiskarna anser sig stämplade som busar som bedriver en olaglig verksamhet. Vissa fiskare uppger att de knappast vågar berätta att de är fiskare, och någon uppger att även deras barn trakasseras om de berättar att de kommer från en fiskarfamilj. Av Fiskeriverkets undersökning framgår vidare att många fiskare anser att fiske har fått en sådan dålig klang att det påverkar lusten att vara fiskare, men också viljan bland yngre att bli fiskare.⁹³ Även andra har pekat på att yrkesfiskarna möts med skepsis och ifrågasättanden. I ett underlag som tagits fram för Fiskeriverket framför en fiskare bl.a. följande:

Folk tror att vi ägnar oss åt rovfiske och kan inte förstå att vi faktiskt bryr oss om miljön.⁹⁴

Från fiskenäringen betonas att flera av problemen beror på iakttagelser som avser andra länder eller sådant som har hänt i historisk tid. Flera av de intervjuade menar att svenskt fiske har en framgångsrik och uthållig förvaltning av fiskeresursen. Länsstyrelserna på sydkusten har pekat på att den negativa synen på yrkesfiskare slår även mot de fiskare i Sverige som inte annat önskar än en mer långsiktig förvaltning. Länsstyrelserna på västkusten har i en tidigare rapport pekat på behovet av insatser för att förbättra bilden av svenskt fiske:

Det måste förmedlas en positiv bild av svenskfångad fisk som är fångad på lagligt vis inom tillåtna kvoter och med selektiva redskap. Svenska hushåll ska självklart välja exempelvis torskfilé från svenska vatten före hokifilé eller smörfisk från andra sidan jorden.⁹⁵

Orapporterat fiske

Från fiskenäringen har framförts misstro mot de uppgifter om orapporterat svenskt fiske som har kommit från kommissionen och Fiskeriverket. SFR menar att Fiskeriverket och kommissionen försöker påvisa överfiske med statistiska avvikelser genom att räkna fram värden på landningar av torsk i Östersjön jämfört med fisketid. Metoden visar att landningarna varierar mellan olika fiskeresor, vilket enligt SFR är helt naturligt. SFR har riktat stark

⁹³ Fiskeriverket, 2007g och intervju 2007-05-30.

⁹⁴ Carlberg, 2007.

⁹⁵ Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

kritik mot detta.⁹⁶ Ett annat exempel är följande kritik som SFR riktade mot Fiskeriverket i augusti 2007:

Fiskeriverket vill minska årets svenska torskkvot i Östersjön för att kompensera för det påstådda orapporterade svenska fisket. — — — Om förslaget beslutas innebär det en kollektiv bestraffning. Stoppet drabbar såväl det överväldigande flertalet laglydiga yrkesfiskare som följt ransoner och bestämmelser, som – för det fall det finns några – dem som inte efterföljt de gällande bestämmelserna. Självfallet ska de som inte efterlevt de gällande reglerna straffas, men då är det fråga om individuell bestraffning.⁹⁷

Fiskeriverket har i en kommentar konstaterat att SFR har riktat stark kritik mot den beräkningsmetod som används. Från verket betonas att både kommissionen och Fiskeriverket har kommit fram till att det finns ett orapporterat fiske. Fiskeriverkets beräkningar visar dock på en lägre andel än kommissionen. Verket fortsätter sin kommentar:

Det som är viktigast i sammanhanget är att det fanns en reell risk för att kommissionen skulle stänga svenskt fiske vilket alla var införstådda med och som dessutom senare har bekräftats och kommenterats av jordbruksministern. SFR var fullt införstådd med att en sådan åtgärd skulle vara djupt olyckligt för såväl svenskt fiske som Sverige.⁹⁸

3.4.3 Konkurrens om fiskresursen

Konkurrens om fiskresursen mellan yrkes- och fritidsfisket

En fråga som har kommit upp på olika sätt i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är förhållandet mellan yrkesfiske och fritidsfiske i förhållande till fiskresursen. I en ESO-rapport från 1997 pekas på att det finns en konflikt mellan yrkes- och fritidsfisket:

Sportfisket och yrkesfisket framstår ofta, inte minst genom sina egna organ, som huvudkonkurrenter om fiskresursen. Ledarskribenterna i bägge läger bröstar av sina salvor i ganska höga och inte sällan raljanta tonlägen, och drar sig inte för att anklaga motståndarlägret för oseriös argumentation och osanningar. Yrkesfiskarkåren anklagas för att vara ointresserad av miljön, fuskbenägen och för att hysa en monopolistisk inställning till fiskevatten och fiskresursen. Fritidsfiskarna anklagas å andra sidan för att vilja sabotera allt yrkesfiske och för att inkräkta på yrkesfiskarens hävdgamla rätt till resursen.⁹⁹

I den intervjuundersökning som Fiskeriverket har genomfört bland yrkesfiskare har dock inte framkommit att yrkesfiskarna generellt ser fritidsfisket som en konkurrent om fiskresursen. I de flesta fall uppger yrkesfiskarna att de inte har något problem med fritidsfiskare. Det är främst i fisket efter vissa arter och inom vissa områden som det finns motsättningar. Ett exempel är hummerfisket på västkusten där det finns en konkurrens om resursen som uppges påverka det yrkesmässiga kustfisket negativt. Länsstyrelserna på västkusten

⁹⁶ Sveriges Fiskares Riksförbund, 2007a.

⁹⁷ Sveriges Fiskares Riksförbund, 2007b.

⁹⁸ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-15.

⁹⁹ Ds 1997:81.

har i en rapport från 2005 refererat en uppskattning att fritidsfisket fångar ungefär fyra gånger så mycket hummer som licensierade yrkesfiskare. Ett annat exempel är laxen i Östersjön. På södra ostkusten, där fritt handredskapsfiske har införts på enskilt vatten, finns konflikter mellan yrkesfiske och fritidsfiske/fisketurism. Enligt Fiskeriverkets undersökning hävdas från yrkesfiskehåll att lokala bestånd har påverkats av det ökade fritidsfisket.¹⁰⁰

En yrkesfiskare i Kalmar län menar att fisketurismen har skapat stora konflikter. Fiskaren menar att införandet av det fria handredskapsfisket inte syftade till den kommersiella verksamhet som nu växer fram, bl.a. i Västervik, med stöd från kommunen och EU. Fiskaren menar att de som är fiskevattenägare och medlemmar i fiskevårdsområden inte får någon ersättning för all den fisk som fisketuristerna drar upp:

Ingen annan yrkesgrupp i Sverige skulle acceptera ett intrång i sitt arbete och på enskilt ägande som vi tvingas göra. – – Till och med enskilda sommarstugeägare hyr vissa tider ut hus och båt och profiterar på andras bekostnad. Allt detta beror på att skärgårdsborna inte har rådighet över sina vatten på samma villkor som råder på insjövatten.¹⁰¹

Konkurrensen om fiskresursen mellan yrkesfisket och fritidsfisket lyfts även fram av bl.a. länsstyrelserna vid de stora sjöarna. I en rapport från 2005 konstateras att konkurrensen om fiskresursen är tämligen hård med fritidsfisket, som beräknas fånga 22 % av totalfångsten i Väneren. Länsstyrelserna vid sydkusten menar dock i en rapport från 2005 att man generellt inte kan säga att konkurrensen från fritidsfisket är något hot mot fiskenäringen på sydkusten. Ett undantag är emellertid Öresund, där fritidsfisket efter torsk uppges vara så omfattande att en konkurrens om såväl torsken som fiskeplatserna förekommer.

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) har uppgett att Fiskeriverkets och Statistiska centralbyråns uppskattningar av handredskapsfiskets fångster generellt är orrealistiskt höga. Detta gäller bl.a. hummer, ål och lax. I Fiskeriverkets och SCB:s undersökning från 2005 av fritidsfisket uppskattas fångsten av hummer med handredskap till 177 ton. Från Sportfiskarna framförs att detta är en orimlig uppgift, bl.a. eftersom hummer över huvud taget inte fångas med handredskap. Fångsten av lax med handredskap uppskattas av Fiskeriverket och SCB till 1 068 ton, vilket Sportfiskarna menar är omöjligt. Sportfiskarna uppskattar att handredskapsfisket efter lax uppgår till ca 66 ton.¹⁰²

I intervju med företrädare för Sportfiskarna betonas att förbundet inte är emot yrkesfisket, men att yrkesfisket måste ske på ett uthålligt sätt. Det är t.ex. helt naturligt att det finns ett yrkesfiske efter sill, men yrkesfisket har för stora flottor med alltför stor kapacitet. Från Sportfiskarna uppges att de försöker samverka med yrkesfiskarnas organisation men att det finns en konflikt

¹⁰⁰ Fiskeriverket, 2007g.

¹⁰¹ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

¹⁰² Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, intervju 2007-06-20 och skrivelse 2007-03-28.

kring laxfisket och torskfisket. Från SFR har framförts att det finns t.ex. lax så att det räcker åt alla.

I sammanhanget kan även nämnas att ett antal aktörer har pekat på att turism och sommarboende i områden nära storstäder leder till höga fastighetspriser och svårigheter för den bofasta befolkningen att stanna kvar.¹⁰³

Konkurrens om fiskresursen mellan olika yrkesfiskekategorier

I princip ska fisket inom ramen för givna kvoter vara fritt för alla yrkesfiskare. Detta innebär att det ska vara tillåtet för alla delar av den svenska flottan att fiska överallt och att fiska upp så mycket som möjligt inom ramen för kvoten. Detta innebär att det råder viss konkurrens om resursen mellan olika delar av fiskarkären.¹⁰⁴

I Fiskeriverkets intervjuundersökning framkommer att det finns en viss konkurrens mellan olika yrkesfiskekategorier. Exempelvis kan heltidsfiskande kustfiskare från västkusten uppleva rivalitet från yrkesfiskare från större fartyg som under sina friveckor fiskar på kustresurserna. En annan typ av konkurrens är när fiske sker med olika typer av redskap. Som exempel kan nämnas fiske efter havskräfta, som både kan trålas och fiskas med burar, där konfliktsituationer kan uppstå.¹⁰⁵ I den ovan citerade ESO-rapporten från 1997 lyfts fram att det finns en konflikt mellan det småskaliga, kustnära yrkesfisket och det storskaliga trålfisket. Fritt fiske inom ramen för den svenska kvoten innebär enligt rapporten att de mindre fiskebåtarna missgynnas:

De små båtarna har i denna konkurrens om råvaran en nackdel inte bara genom sitt mindre lastutrymme, utan framför allt genom sin större känslighet för svåra väderförhållanden och genom att de inte kan röra sig exempelvis från Kattegatt till Östersjön för att fiska. De mindre fiskarna har alltså inte möjlighet att konkurrera på de premisser som gäller i dag.¹⁰⁶

Bland annat länsstyrelserna på sydkusten har i en rapport från 2005 lyft upp att det även finns konflikter mellan olika länders fiskare. Som exempel nämns att fiskare från EU:s nya medlemsstater sätter garn i områden i Östersjön där det alltid bedrivits trålfiske. Sätts många garn omöjliggörs enligt länsstyrelserna trålfiske i dessa områden.

3.5 Det ekonomiska läget för yrkesfisket

Det ekonomiska läget för yrkesfisket i Europa

Europeiska kommissionen har på olika sätt uppmärksammat fiskenäringens ekonomiska situation. Kommissionen konstaterar i ett meddelande bl.a. att näringen har genomgått smärtsamma förändringar och att den ställs inför krympande lönsamhet, främst på grund av minskade inkomster. Kommissio-

¹⁰³ Se bl.a. Fiskeriverket, 2007i.

¹⁰⁴ Ds 1997:81.

¹⁰⁵ Fiskeriverket, 2007g.

¹⁰⁶ Ds 1997:81.

nen menar att näringen under överskådlig framtid kommer att ställas inför åtgärder för att begränsa fångsterna, fisketiderna och därmed vinsterna. Till detta kommer också ökade bränslepriser. Kommissionen menar att faktorer som ökande import av fisk till EU och vattenbrukets utveckling är mindre viktiga förklaringsfaktorer än andra, som att försäljningen alltmer koncentreras till stora distributionskedjor och att konkurrensen mellan fisk och andra livsmedel ökar. Detta slår enligt kommissionen hårdast mot yrkesfiskarna.

Kommissionen pekar på att hårt fiske som legat långt över de högsta värdena för ett hållbart fiske innebär att fiskbestånden har minskat och att den ekonomiska vinsten för yrkesfiskarna har sjunkit drastiskt. Kommissionen menar att yrkesfiskarna därför måste räkna med en betydande nedskärning av fångstmöjligheterna. Kommissionen beskriver den onda cirkeln på följande sätt:

Överfiske belastar bestånden och påskyndar deras utarmning, vilket i sin tur tvingar fartygen att öka sin sammanlagda fiskeansträngning och gör dem mindre benägna att efterleva fiskeförvaltningsreglerna. Det gäller att komma ur denna onda cirkel, som leder till lägre avkastning och inkomster för yrkesfiskarna. Fiskeansträngningen måste åter hamna på en nivå som är förenlig med högre och hållbar avkastning. Det finns olika sätt att minska fiskeansträngningen, men överkapaciteten är helt klart en viktig faktor som bidrar till överfiske. Ett viktigt mål är därför att bli av med denna överkapacitet.¹⁰⁷

Det ekonomiska läget för yrkesfisket i Sverige

Stora delar av det svenska yrkesfisket har problem med lönsamheten. Det svenska saltvattensfisket har under de senaste åren upplevt en kraftig nedgång i intäkter och lönsamhet. Sedan 2002 har landningsvärdet enligt Fiskeriverket minskat från 1 174 till 830 miljoner kronor, vilket är en minskning med närmare 30 %. Utvecklingen under 2004 följde den negativa trenden med 7 % lägre kvantitet och 5 % lägre intäkter. Den största kvantiteten fångad fisk utgjordes av foderfisk vars landningar uppgick till 61 %. Priset i första ledet för foderfisk sjönk med 10 % vilket förvärrade lönsamheten för de större pelagiska trålarna. Torsk var den viktigaste ekonomiska arten under 2004 med närmare en fjärdedel av flottans totala landningsvärde. Torskpriset sjönk med 5 % under året. Äl, skarpsill och makrill påvisade enligt Fiskeriverket en motsatt trend med stigande avräkningspriser under 2004.¹⁰⁸

Enligt uppgifter från Fiskeriverket bröts den negativa ekonomiska trenden för många fiskarter i saltvattnet under 2005. I stort sett ökade alla priser, men för torsk sjönk den landade kvantiteten så mycket att det totala ekonomiska utfallet föll med cirka 20 %. För sill/strömming för konsumtionsändamål ökade både medelpris och den landade kvantiteten avsevärt och denna art kom troligen att ersätta torsk som den mest värdefulla arten under 2005. För havskräfta ökade priset med nästan 20 % och för räka med ca 26 %. De regi-

¹⁰⁷ Europeiska kommissionen, 2006.

¹⁰⁸ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

onala variationerna var betydande, och eftersom Östersjölänen är mycket beroende av torskfisket försämrades den ekonomiska situationen där medan västkustföretagens lönsamhet förbättrades.

Bränslekostnaderna ökade enligt Fiskeriverket med 44 % mellan 2004 och 2005. Detta gynnade relativt sett fiske med passiva redskap och fick stora negativa effekter på lönsamheten hos det storskaliga fisket efter både pelagiska och demersala arter. För de stora pelagiska fartygen med en längd över 24 meter låg bränslekostnaden år 2004 på ca 45 % av de totala externa kostnaderna (exklusive arbetskostnaderna) och för övrigt trålfiske var motsvarande siffra ca 30 % medan det passiva fisket låg under 20 %. Sammantaget förbättrade fisket efter havskräfta och räka sin ekonomiska situation under 2005 medan dåliga fångster kom att påverka torskfisket negativt. För det stora pelagiska segmentet inträffade en viss förbättring på grund av ökade priser och ökad volym. Under 2006 försämrades den ekonomiska situationen för fiskeföretag i Östersjölänen till följd av minskade landningar av torsk. Västkustföretagens lönsamhet förbättrades. Bränslepriserna ökade med ca 18 % under året. I bilaga 6 görs en genomgång av det ekonomiska läget i fiskeflottans olika segment. Där redovisas även förädlingsvärdet per anställd som en indikator på utvecklingen av ekonomisk bärkraft för fiskeföretagen.

Den generellt dåliga lönsamheten i fisket är ett genomgående problem som kommer upp i de intervjuer som Fiskeriverket har genomfört med både aktiva och före detta yrkesfiskare. Många uppger att de har svårt att leva på sina inkomster från fisket och att det även är svårt att få lån för investeringar i båtar eller för andra investeringar. Av intervjuerna framgår att de fiskare som har betalat av lånen på sina båtar upplever att de klarar sig ”hyfsat”, medan de som köper eller har köpt relativt nya båtar uppger att de har svårt att klara avbetalningarna.

Det finns flera orsaker till problemen med lönsamhet inom yrkesfisket. En orsak är enligt Fiskeriverket att det finns en överkapacitet inom vissa delar av fiskeflottan. Priserna på fisk är i många fall låga och har inte utvecklats i samma takt som driftskostnaderna har ökat. Det har enligt Fiskeriverket inneburit att de företag som finns i dag måste vara mycket effektiva för att få lönsamhet. En annan orsak till den dåliga lönsamheten är att produktionskostnaderna har ökat kraftigt. Förutom bl.a. ökade bränslekostnader har även kostnaderna för att transportera fisken ökat. I takt med att antalet fiskare blir färre försvinner den service som tidigare fanns. I dag måste många fiskare sköta logistiken själva (se även avsnitt 3.7).

Från SFR har i uppföljningen framförts att man räknar med en fortsatt minskning av antalet yrkesfiskare, men att dessa kommer att få en starkare ekonomi än dagens fiskare. SFR uppskattar att dagens svenska kvoter räcker för att försörja dessa fiskare. Från Fiskeriverket har framförts att en möjlighet för yrkesfiskets fortsatta utveckling är att antalet fartyg i fiskeflottan minskas för att ge fiskeföretagen bättre företagsekonomisk lönsamhet.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Fiskeriverket, 2007g och 2007i samt Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

En av de fiskare som har intervjuats i samband med uppföljningen menar att det finns olika anledningar till att utvecklingen under senare år har varit negativ. En anledning är den ryckighet i fisket som kvoter och fiskestopp skapar. En annan anledning är de naturliga begränsningar som ett småskaligt fiske påverkas av, t.ex. stormar och is. Detta har inneburit att lönsamheten har blivit lägre och att inga nya företag tillkommer samtidigt som yrkesfiskarnas medelålder stiger för varje år.¹¹⁰

Arbetslöshetsersättning

Sveriges Fiskares Arbetslöshetskassa (SFA) är yrkesfiskarnas a-kassa. Den som är medlem i SFA omfattas av arbetslöshetsförsäkringen vid två slags arbetslöshet:

- tillfällig arbetslöshet vid avbrott i fisket på grund av storm, is, haverier, fiskestopp m.m.
- vanlig arbetslöshet, dvs. om medlemmen t.ex. slutar fiska på grund av såld eller skrotad båt, konkurs, uppsägning eller om fiskaren lägger sitt fiskeföretag vilande.

Under år 2006 betalade SFA ut 29 miljoner kronor i arbetslöshetsersättning för 47 417 arbetslösa dagar. Ersättningen fördelade sig på 862 ersättningstagare. Den enskilt största arbetslöshetsorsaken under 2006 var enligt uppgift fiskestopp som beslutats av Fiskeriverket/EU. SFA har även betalat ut ekonomiskt stöd (fartygsbidrag) på uppdrag av Fiskeriverket. Under 2006 har torskfiskeföretag fått sådan ersättning för vissa av de perioder då torskfiske var förbjudet i Östersjön.

Medlemmar i SFA kan vara företagare eller anställda. SFA har speciella regler som tillåter fiskare att vid tillfälliga uppehåll i verksamheten erhålla ersättning. Försäkringen, till skillnad från en vanlig försäkring, utgår alltså inte vid vad som normalt brukar definieras som arbetslöshet – att verksamheten upphört eller att den anställda blir uppsagd – utan endast under korta, påtvingade uppehåll i verksamheten. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen har utfärdat föreskrifter om ersättning till företagare som är medlemmar i SFA. Enligt föreskrifterna ska för en sökande som begär ersättning vid tillfälligt avbrott i verksamheten arbetsvillkoret vara fullgjort med fiske. Har den sökande, på grund av sådana fångstbegränsningar som har beslutats av EU eller av Fiskeriverket, inte haft möjlighet att fiska i tillräcklig omfattning för att uppfylla arbetsvillkoret, får även annat arbete tillgodoräknas vid prövningen. En sökande betraktas som arbetslös även vid sådana tillfälliga avbrott i verksamheten då fiske omöjliggörs på grund av bl.a. ishinder, andra väderleks- eller miljöförhållanden eller maskin- eller båthaveri.¹¹¹

Från Västra Götalandsregionen har pekats på att arbetslöshetsförsäkringen förutsätter att fiskaren inte har för stora intäkter från andra källor. Yrkesfiska-

¹¹⁰ Yrkesfiskare, brev 2007-08-28.

¹¹¹ Webbplatsen http://www.yrkesfiskarna.se/akassa_ark.asp, SOU 1996:150 samt IAFFS 2005:4.

re kan därmed sägas vara beroende av att inte ha för höga sidoinkomster. En yrkesfiskare i Västra Götaland har i uppföljningen framfört som ett problem att yrkesfiskarna i Östersjön har fått använda a-kassa vid fiskestopp, medan fiskarna på västkusten inte har kunnat göra det eftersom västkustfisket är ett blandfiske.¹¹²

3.6 Yrkesfiskets betydelse i Sverige

3.6.1 Fiskets betydelse

Fiskenäringens betydelse i Europa

Det kan konstateras att yrkesfiskets, vattenbrukets och beredningsindustrins bidrag till bruttonationalprodukten vanligen ligger under en procent i EU:s olika medlemsländer. Ändå spelar fisket, enligt kommissionen, en viktig roll när det gäller att skapa arbetstillfällen i områden där det ofta finns mycket få alternativ vad gäller sysselsättningsmöjligheter. Arbetstillfällena inom fisket utgör ryggraden i flera kustområden längs Europas kuster. Kommissionen pekar på att också i de områden där sysselsättningen inom fisket är låg är dessa arbeten ändå viktiga.¹¹³

Yrkesfiskets betydelse i Sverige

En av de frågor som har ingått i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har varit att undersöka vilken syn som olika aktörer har på yrkesfiskets betydelse för landsbygden och för de olika regionerna samt hur utvecklingen har sett ut under senare år. Från Fiskeriverket framförs att fiske är en traditionell näring i Sverige som bidrar till att behålla en levande skärgård, bevara ett kulturarv och skapa arbetstillfällen på landsbygden. För sysselsättningen på landsbygden och i kustsamhällen är fisket på vissa håll av stor betydelse, i synnerhet i de områden där de alternativa sysselsättningarna är begränsade. Enligt Fiskeriverket bidrar fisket – ofta i kombination med andra näringsverksamheter – till den lokala ekonomin i dessa samhällen. Fisket är tillsammans med jordbruket av avgörande betydelse för en levande landsbygd.

Från fiskenäringen och SFR har framförts att fisket är en av Sveriges basnäringar och har satt sin prägel på många kustområden. SFR har formulerat detta på följande sätt:

Traditionerna och historien kring fisket i Sverige är omfattande – och fisket fortsätter att spela en viktig roll, både för folkhushåll och försörjning, utvecklingen av kustområden och skärgården, samt det svenska köket. Yrkesfisket bidrar till att kustsamhällen lever året om. Yrkesfisket spelar också en viktig roll för kustens karaktär och kultur. Fisk direkt från havet eller insjön ger högt mervärde för både bofasta och besökare. Fisk är hälsosam föda, och efterfrågan på färsk fisk och fiskprodukter kommer att fortsätta växa. Samtidigt som näringen möter efterfrågan måste fisket ta

¹¹² Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30, yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

¹¹³ Kommissionens webbplats.

hänsyn till vad som biologiskt är möjligt. Det behövs regleringar med försiktighetsmarginaler för att säkra det framtida uttaget. En helhetssyn på ekosystemet med fiskaren i centrum bör vara utgångspunkten för all fiskeförvaltning.¹¹⁴

I riktlinjerna för SFR:s arbete under kongressperioden 2004–2007 pekas på att i fiskesamhällen kan näringslivets infrastruktur hållas i gång med hjälp av fisket. I många fall finns det enligt SFR en positiv samverkan mellan fisket och lokalsamhället med ömsesidig nytta för bägge parter. SFR menar att längs alla landets kuststräckor och insjöar finns exempel på vidareutveckling av näringen med positiva effekter på ekonomi och sysselsättning. Samtidigt konstateras att fiskets samhällsekonomiska betydelse inte har uppskattats fullt ut och att det finns utvecklingsmöjligheter som inte tagits till vara vid planeringen av infrastruktur och hamnområden, vilket har fått konsekvenser för yrkesfisket. Därför efterlyser SFR att fisket ska ges en plats i de regionala utvecklingsplanerna för kustområden. Genom att betrakta fisket som en tillgång som kan vidareutvecklas i samverkan med andra branscher kan både fisket och skärgården fortleva.

I intervju med SFR:s ordförande uppges att man från förbundet är medveten om att fisket på nationell nivå är en förhållandevis liten näring. På de lokala planet och i vissa regioner är fisket dock av betydelse. Från förbundet betonas att det finns en koppling mellan den nationella och den lokala nivån eftersom utformningen av den gemensamma och nationella fiskepolitiken har stor betydelse för fisket på det lokala och regionala planet.

Sveriges Kust- och Insjöfiskares Organisation (Skifo) menar att traditionellt kustfiske är ”en kulturyttring som sitter djupt i kustens liv och identitet”. Skifo menar att det vore en stor utarmning för kusten och landet om kustfisket skulle försvinna. Från Sveriges Yrkesfiskares Ekonomiska Förening (Syef) har framförts att kustfiske berör hela infrastrukturen i kustbygden och att det har betydelse för en levande kustbygd. Fisket ger arbetstillfällen, levande fiskehamnar, färsk lokalt fångad fiskråvara till fiskerieringen samt utgör ett kulturellt inslag för dem som bor i kustbygden och för turismen.¹¹⁵

Fiskets roll i det regionala utvecklingsarbetet

De regionala tillväxtprogrammen har inrättats för att vara instrument för ett processinriktat tillväxtarbete på länsnivå. I uppföljningen har gjorts en genomgång av vilken roll som fisket ges i dessa program. Det kan konstateras att fisket bara omnämns i något enstaka regionalt tillväxtprogram. Denna bild bekräftas i intervju med tjänstemän vid Fiskeriverket.¹¹⁶ Fiskeriverket deltar i det operativa arbetet främst genom kontakter med länsstyrelsernas fiskeenhet. Fiskeriverket har inte fått någon förfrågan om att medfinansiera något av de regionala tillväxtprogrammen under 2006. Från Fiskeriverket har framförts

¹¹⁴ Sveriges Fiskares Riksförbund, Fisk för framtiden.

¹¹⁵ Webbplatserna www.yrkesfiskarna.se, <http://www.skifo.org/> samt <http://www.syef.dinstudio.se/>.

¹¹⁶ Intervju Fiskeriverket 2007-05-30.

att kontakterna med enheter som arbetar för regional utveckling kan förbättras:

Fiskesektorns inflytande och betydelse i det regionala utvecklingsarbetet är begränsade, främst beroende på näringens relativt begränsade omfattning i många delar av landet.¹¹⁷

Ett exempel på ett län som lyfter fram fisket är Västerbotten. I tillväxtprogrammet lyfts fram att de areella näringarna skogsbruk, jordbruk, renskötsel, yrkesfiske samt vattenbruk har stor betydelse för sysselsättningen på landsbygden men också för att upprätthålla det kultur- och naturlandskap som präglar länet. Det kustbaserade yrkesfisket har en svag lönsamhet, medan vattenbruket har mycket goda förutsättningar att utvecklas och då främst i inlandet. Vidare lyfts fram att besöksnäringen i Västerbotten anses ha en mycket god utvecklingspotential. I tillväxtprogrammet konstateras att viktiga resurser för Västerbottens turistföretag är bl.a. fiskevatten av hög kvalitet. Det bedöms att Västerbotten har goda förutsättningar för sportfiske av hög internationell klass och därigenom möjligheter att utveckla fisketurismen. De flesta företag återfinns i glest befolkade områden, där de sannolikt redan spelar, eller kan komma att spela, en viktig roll för den lokala ekonomin.¹¹⁸

3.6.2 Fisket på västkusten

Situationen på västkusten

Fiskenäringen har stor betydelse på västkusten, framför allt i de åtta s.k. fiskekommunerna från Strömstad i norr till Öckerö i söder. Särskilt i området kring Göteborg är fisket viktigt. Sedan några år tillbaka pågår ett samarbete mellan de åtta fiskekommunerna. I området finns enligt SFR framtidstro och en vilja att investera i nya fartyg. Fiskarkåren på västkusten har också lägre genomsnittsålder än riksgenomsnittet. Även i Halland är fisket viktigt.¹¹⁹

Länsstyrelserna på västkusten har pekat på att fisket har präglat hela skärgårdskulturen på västkusten. Historiskt sett har västkusten haft en god fisketillgång men sett över en tjugooårsperiod har fiskfångsterna minskat kraftigt. Inom skaldjursfisket uppges beståndssituationen vara mer tillfredsställande. Under senare tid har det pågått en kraftig strukturomvandling inom västkustfisket med betydande minskningar i mindre fartyg och fartyg som bedriver ett utpräglat kustfiske. Den relativa andelen av fartyg som bedriver trålfiske och pelagiskt fiske har ökat. Det kustnära trålfisket på västkusten bedrivs med små båtar och är en kombination av kräfttrål och fisktrål. Fisket efter havskräfta har kommit att få stor ekonomisk betydelse för kustfisket. Likaså är räktrålfisket av stor ekonomisk betydelse. Inom det småskaliga kustfisket fiskar ungefär hälften ål i någon utsträckning. Fartyg på västkusten har enligt

¹¹⁷ Fiskeriverket, 2007a.

¹¹⁸ Länsstyrelsen i Västerbottens län, 2006.

¹¹⁹ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

länsstyrelserna och Fiskeriverket haft en bättre flexibilitet att klara omställningen inom fisket.¹²⁰

Det finns enligt Fiskeriverket ett flertal problem för västkustfisket, bl.a. dålig lönsamhet, låg investeringsvilja och dålig nyrekrytering till fiskenäringen. Torskbestånden är svaga och det har gjorts överinvesteringar i vissa segment, bl.a. det pelagiska och det demersala torskfisket. Fisket på kräfta och räka kan inte öka. Det finns en negativ bild av fisket i medierna och i den allmänna opinionen. Dessutom bedöms samarbetet mellan fiskare i vissa områden vara dåligt. Ytterligare hot mot fisket är bl.a. sjunkande priser och svagare bestånd. Överförbara kvoter kan skapa koncentration och hota det traditionella fisket där fiskarna också är delägare i fartygen. Stopp för ålfisket ger stora inkomstförluster i det småskaliga kustfisket. Samtidigt finns det enligt uppgift från Fiskeriverket starka bestånd av räka och kräfta samt relativt starka pelagiska bestånd med bra marknad. År 2007 stoppades dock för första gången kräftfisket på grund av att kvoten var uppfiskad. Logistik och mottagning av fisk bedöms fungera bra. Sälproblemen är inte så stora. Bland möjligheterna för västkustfisket är utvecklingen av nya marknader och ökat marknadskunnande, liksom ökad satsning på fisketurism. Om antalet fartyg inom det pelagiska segmentet minskade skulle större lönsamhet kunna skapas. Det småskaliga kustfisket behöver enligt Fiskeriverket utvecklas tekniskt för att få en ökad lönsamhet.¹²¹

Fiskenäringen i Västra Götalands län

I uppföljningen har Västra Götalands län studerats närmare. Länet är Sveriges största fiskelän vad avser saltvattens- och sötvattensfiske. Från länsstyrelsen uppges att närmare 40 % av landets licensierade fiskare finns i länet liksom ca 65 % av landets totalt anställda inom fiskberedningsindustrin. Ålfisket med ryssjor har varit en viktig näring, och längs norra delarna av kusten är skal- djursfisket med mindre fartyg mycket viktigt. I södra delarna av Västra Götalands skärgård är fisket efter sill, skarpsill och tobis enligt länsstyrelserna av stor betydelse. Förutom i havet bedrivs också yrkesfiske i Vänern och Vättern samt i några mindre sjöar inom länet. Inom länet pågår en förskjutning av flottan mot Göteborgsregionen. Vissa kommuner i norra Bohuslän har haft en kraftig nedgång i trålarflottan.¹²²

Länsstyrelsen gör bedömningen att yrkesfisket har stor betydelse för att bibehålla en levande skärgård och levande kustsamhällen året om. Till yrkesfisket kan indirekt även räknas de företag som är knutna till själva yrkesfisket, dvs. bl.a. fiskberednings-, redskaps- och transportföretag. Vid årsskiftet 2006/07 fanns 784 licensierade yrkesfiskare i länet. På fiskefartygen finns dessutom lottkarlar utan licens. Länsstyrelsen bedömer att det har varit en negativ trend, dvs. det har blivit färre licensierade yrkesfiskare. Fartygskapa-

¹²⁰ Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

¹²¹ Fiskeriverket, 2007g och e-brev 2007-10-10.

¹²² Fiskeriverket, 2007g.

citeten har varit för stor i förhållande till resurserna. Efter att skrotningspremier betalas ut för fartyg som tas bort från fisket förväntas det bli balans mellan fartygskapacitet och tillgängliga fångstkvoter. Lönsamheten kan därmed också bli bättre. Det är också viktigt att höja fiskets status för att få ett ökat intresse för nyrekryteringar till fiskenäringen. Enligt vad länsstyrelsen kan bedöma så förefaller det som det på vissa kuststräckor finns ett ökat intresse för nyetableringar inom yrkesfisket. För närvarande uppfattar länsstyrelsen i Västra Götalands län att det finns utvecklingsförutsättningar för yrkesfisket och fiskberedningsindustrin på västkusten.

I uppföljningen har även från Västra Götalandsregionen pekats på fiskets betydelse för länet. Kusten och havet har identifierats som den viktigaste resursen i regionen. Västra Götaland är det län som har den största fiskeflottan i Sverige. Länet svarar för mer än 80 % av Sveriges fångstmängd när det gäller yrkesfiske i saltvatten. Den höga salthalten i kombination med en stor variation i livsmiljöer gör att havet utanför Västra Götaland är det artrikaste i Sverige. Västra Götalandsregionen menar att Göteborg och fiskhamnen är centrum för svenskt fiske. I intervju med en tjänsteman vid regionen uppges att det finns stora problem inom branschen. Länet yrkesfiske har låg trovärdighet och dålig lönsamhet. Samtidigt pekas på att fisket i länet har stora utvecklingsmöjligheter. Från regionen framförs att det också finns en stor potential att fisket ska kunna bli en del av kusten som besöksmål.¹²³

Fiskets betydelse på kommunal nivå

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har fiskets betydelse studerats närmare på lokal nivå i Öckerö kommun. Från kommunen har i intervju framförts att fisket är av stor betydelse för kommunen och att det är viktigt för kommunens attraktivitet och därmed för turismen. Fisket är dessutom mycket viktigt för kommunens identitet. Kommunstyrelsens ordförande menar att fisket är av mycket stor betydelse för kulturmiljön, även om detta är något som är svårt att mäta. Rötterna i fiskesamhället tros t.ex. vara en anledning till att det finns en hög andel företagare i Öckerö som är kvinnor. Fisket uppges vidare vara av stor betydelse för de olika hamnarna inom kommunen.

Från yrkesfisket i Öckerö har i uppföljningen framförts att kommunen präglas av fisket och att det även finns många unga som söker sig till fiskenäringen. Yrkesfiskare från Öckerö tar upp ca 40 % av det samlade fångstvärdet i Sverige. Yrkesfiskarna upplever att fiskenäringen prioriteras av kommunen. Öckeröfiskarna menar att det finns en modern fiskeflotta i Göteborgs- och Öckeröområdet, medan kvaliteten på flottan är sämre i norra Bohuslän.¹²⁴

¹²³ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02 och Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30.

¹²⁴ Öckerö kommun, intervju 2007-05-31 och yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

3.6.3 Fisket på södra ostkusten

Fisket i södra Östersjön

Fisket på södra ostkusten har en lång historia. Traditionellt har det bedrivits kustnära från små fartyg med korta fångstresor från hemmahamnen. Torsk och lax har varit viktiga fisken. Under 1970-talet infördes ekonomiska zoner samtidigt som sillfisket i Nordsjön fick stora problem. Detta begränsade västkustfiskets fångstmöjligheter i Nordsjön. Västkustflottan började därför att fiska alltmer i Östersjön. Samtidigt innebar ett stort inflöde av saltvatten från Nordsjön att torsken i Östersjön fick mycket goda betingelser för reproduktion. Under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet uppmuntrades därför kapacitetsuppbyggnaden av torskfisket i Östersjön. Samtidigt började priserna på fisk att pressas. Huvuddelen av fångsterna och värdet av Östersjöns fisk kom att tas upp av fartyg från västkusten. Det är huvudsakligen genom vikan- de bestånd och miljöförändringar det har skett en generell tillbakagång i alla sorters fiske längs södra ostkusten. Den negativa utvecklingen har förstärkts genom sämre lönsamhet i fisket på grund av en dålig prisutveckling.

Sedan år 1979 har antalet fiskefartyg på södra ostkusten minskat med ca 1 500. Största minskningen, ca 85 %, har skett av fiskebåtar som är mindre än 12 meter. Från SFR har framförts att infrastrukturen kring fisket håller på att förfalla på ostkusten och att detta gör det svårt att bedriva fiske. Läget uppges bli svårare längre norrut längs ostkusten.¹²⁵

Under perioden 1995 till 1999 minskade den svenska flottan med 4 000 bruttoton (BT). Under de första åren försvann flera mindre fiskefartyg i samband med att de i periodens början beviljade avvecklingslicenserna upphörde att gälla. De stora minskningarna av flottan på syd- och ostkusten skedde i huvudsak inte med ianspråktagande av strukturmedel. I vissa enskilda fall nekade till och med Fiskeriverket att bevilja skrotningsbidrag, eftersom verket ansåg att det fanns ett regionalt intresse av att ha fartyget kvar i flottan och att skrotning hellre borde ske på västkusten. Under åren 1995 till 1999 försvann från sydkusten 197 fartyg, motsvarande 29 % av antalet fartyg i sydkustflottan, men endast 29 stycken av dessa fartyg togs ur flottan med hjälp av stöd. Enligt Fiskeriverket var anledningen till detta den s.k. tonnagehandeln, där priserna under långa perioder översteg skrotningsbidraget (se avsnitt 4.1).¹²⁶

För fisket i Östersjön är det svaga torskbeståndet ett problem. Fisket har även dålig lönsamhet och svårigheter att rekrytera besättningar till fartygen. Olika aktörer menar att Östersjöfisket präglas av en negativ mentalitet och framtidstro samtidigt som den bild som förmedlas i bl.a. medierna är negativ. Fiskeriverket har pekat på att många företag inte drivs efter företagsekonomiska principer och att det kommunala stödet för fisket är svagt på många platser. Sälproblemen har blivit allt större och det finns problem med logisti-

¹²⁵ Länsstyrelsen i Östergötland m.fl., 2005 och Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

¹²⁶ Wagnström, 2007.

ken på vissa avsnitt av ostkusten. Nedläggningen av beredningsindustri och färre uppköpare gör det svårare att nå marknaden.

De pelagiska bestånden bedöms vara relativt starka. En minskad flottkapacitet skulle enligt Fiskeriverket kunna skapa större lönsamhet i det kvarvarande fisket. Fiskeriverket menar vidare att fisketurismen på ostkusten kan utvecklas. I södra Östersjön är en restaurering av torskbeståndet enligt Fiskeriverket av yttersta vikt. För området från Östergötland till Västerbotten finns enligt verket inga enkla lösningar.¹²⁷

Fiskenäringen i Kalmar län

Ett av de län som har ingått i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är Kalmar. Från länsstyrelsen i Kalmar län görs bedömningen att yrkesfisket i länet har stor betydelse för det småskaliga företagandet. För både Öland och länets skärgårdsområden är yrkesfisket eller binäringsfisket en självklar näring. I länet finns 138 licensierade yrkesfiskare med 125 fartygstillstånd som har fisket som enda eller största inkomstkälla. Från länsstyrelsen betonas att fisket dock är större än vad statistiken visar eftersom det finns ca 7 000 fiskerättsbärande. Alla har naturligtvis inte inkomst från fisket, men enligt uppgift från länsstyrelsen har många biinkomster från fisket, då det är fullt möjligt att bedriva yrkesfiske med stöd av enskild rätt utan att inneha yrkesfiskelicens. I länet har Borgholms och Västerviks kommuner flest yrkesfiskare.¹²⁸

En av de fiskare från länet som har ingått i uppföljningen menar att yrkesfisket har en stor betydelse för regionen och särskilt för Öland:

Öland är omgivet av vatten och fisket har alltid haft stor betydelse för försörjningen. Längre tillbaka i tiden var det en kombination med jord- och skogsbruk. Numera finns en renodlad fiskarkår.¹²⁹

I Kalmar län bedrivs fortfarande ett mindre trålfiske efter torsk, strömming och skarpsill. Restaureringen av torskbeståndet är av stor betydelse för fisket i Kalmar län. Länets fiske har också påverkats av utfasningen av drivgarnsfisket efter lax. I Västervik finns en mottagningsanläggning för pelagisk fisk. Fisken fryses in i block för senare försäljning till konsumtionsändamål i östra Europa eller försäljning till djurfoder. Den östeuropeiska marknaden har enligt Fiskeriverket karakteriserats av fluktuationer. Råvaran levereras i huvudsak av trålare från västkusten.¹³⁰

Länsstyrelserna vid södra ostkusten har i rapport från 2005 konstaterat att Kalmar läns kustfiske står inför olika problem, främst på grund av minskad tillgång på fisk, restriktioner i fisket och de snabbt accelererande sälskadorna. Länsstyrelserna pekar på att nyckeln till överlevnad i gamla tiders kustfiske var möjligheten till mångfald i utnyttjandet av fiskresursen. Strömming, torsk, ål och lax utgjorde grundförutsättningen för fisket, medan övriga arter gav ett betydande ekonomiskt tillskott. I dag är fisket artspecialiserat och därmed

¹²⁷ Fiskeriverket, 2007g.

¹²⁸ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

¹²⁹ Yrkesfiskare, brev 2007-08-28.

¹³⁰ Fiskeriverket, 2007g.

mer sårbart. Traditionellt har kustfisket varit beroende av strömming. När strömmingsfisket minskade i lönsamhet gick fiskarkåren över till det mer lönsamma torskfisket, men sedan slutet av 1980-talet har torskfisket reducerats kraftigt genom allt mindre fångster. Ålfiske har sedan lång tid utgjort en viktig del av många kustfiskares försörjning. I dag är dock ålfisket en näringsinriktning på tillbakagång.¹³¹

När det gäller den fortsatta utvecklingen av yrkesfisket så konstateras från länsstyrelsen att yrkesfisket i länet följer den negativa trend som gäller för landet som helhet. Allt sämre fångster, på grund av vikande bestånd, har gjort att yrkesfiskarkåren har halverats sedan det stora torskfisket under 1980-talet. Medelåldern är hög och nyrekryteringen är liten. Från länsstyrelsen görs dock följande bedömning:

Svackor i fisket har alltid funnits och ökande fiskbestånd kommer sannolikt att åter sätta fisket i fokus i kustkommunerna.

Med den nedgång som rått inom fisket under senare år och som fortsätter, är länsstyrelsens bedömning för Kalmar län att den kritiska massan har passerats. En tjänsteman vid länsstyrelsen formulerar följande två handlingsvägar:

- Marknadskrafterna får styra vilket leder till en koncentration med det större tonnaget.
- Att politiken kläs i handling och en massiv satsning görs för att behålla och utveckla det småskaliga kustfisket.¹³²

En fiskare i länet konstaterar följande:

Tidigare blomstrade fisket och hamnarna; fiskarna belastade inte samhället. Men som det är i dag kan ingen nyetablering komma på tal. Vem ska se till att deras båtar kan gå runt och få lönsamhet när du ligger i hamn halva året?¹³³

En annan av länets fiskare ger en liknande bild av utvecklingen för fisket i Kalmar län. Han menar att enbart i norra länet finns det 26 byar där yrkesfisket har upphört. Han konstaterar vidare att trots att EU har slagit fast att man ska slå vakt om fisket i områden där antalet andra arbetstillfällen är få har inget hänt. Enligt fiskaren har utredningar staplats på varandra, men konkreta åtgärder har saknats. Han ser yrkesfiskets möjligheter till utveckling som mycket små.¹³⁴

Fiskets betydelse på kommunal nivå

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har fiskets betydelse studerats närmare på lokal nivå i Borgholms och Västerviks kommuner. Från Västerviks kommun har framförts att fisket storleksmässigt inte är någon stor näring i kommunen. Det blir allt färre fiskare, och i dag finns det endast ett begränsat antal yrkesfiskare som kan leva på fisket. Enligt kommunen har många fisket

¹³¹ Länsstyrelsen Östergötland m.fl., 2005.

¹³² Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

¹³³ Yrkesfiskare, e-brev 2007-08-27.

¹³⁴ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

som ett komplement till t.ex. jordbruk. Största aktören inom fisket är företag som har en anläggning i Västervik för att landa, sortera och frysa in strömming för vidare export. Där finns ca 10 anställda. Ingen förädling sker inom kommunen.

Från Borgholms kommun har framförts att det finns ett 70-tal licensierade yrkesfiskare på Öland, men att många av dessa dock inte är så aktivt verk-samma i dag. Kommunen försöker genom sitt engagemang för fisket bidra till en utveckling i stället för avveckling.¹³⁵

3.6.4 Fisket på norra ostkusten

Fisket vid Norrlandskusten

Antalet fiskare och fiskefartyg vid Norrlandskusten har minskat under en lång följd av år och yrkesfiskarnas medelålder har ökat. Det finns nästan ingen nyrekrytering av yrkesfiskare och i stort sett alla båtar som bedrivit trålfiske efter strömming har avvecklats. Norrlandskustens traditionella fisken med fasta redskap, nät och skötar har genomgått stora förändringar sedan 1990. Antalet fällor och ryssjor har minskat kraftigt. Enligt länsstyrelserna vid Norrlandskusten beror minskningen på fiskeregleringar, salskador och svag lönsamhet. Trålfisket efter strömming har minskat och trålarflottan har successivt avvecklats.

Länsstyrelserna vid Norrlandskusten har i en rapport från 2005 pekat på att det behövs betydande investeringar i regional trålfiskekapacitet med mindre och medelstora båtar för att säkerställa tillgången på strömming. Länsstyrelserna menar att det bör finnas möjligheter för bidrag eller kreditgarantier för inköp och utrustning av moderna båtar.

Från SFR har pekats på att yrkesfisket i Uppland i det närmaste har upphört på grund av sälarna. Yrkesfiskarna i Gävle uppges ha en kvot på 12 000 ton, men bara 2 000 ton används. Enligt SFR finns en potential att utveckla fisket utanför Gävle. Längs södra Norrlandskusten dominerar laxfisket. Sikfisket längs norra Norrlandskusten går bra och har t.ex. en klar marknadsstrategi. Det finns en framtidstro och i Kalix har kommunen ställt upp för att ursprungsskydda löjrom inom EU.¹³⁶

Fiskenäringen i Västerbottens län

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har läget för yrkesfisket i Västerbottens län studerats närmare. I uppföljningen har länsstyrelsen gjort bedömningen att yrkesfiske är en liten näring i länet, men att den lokalt kan vara betydelsefull. I länet finns 25 licensierade yrkesfiskare, 11 större fiskodlingar och 4 fiskberedningsföretag. Antalet sysselsatta inom yrkesfiske, vattenbruk och fiskberedning bedöms uppgå till totalt ca 75 personer, varav ca 10 % är

¹³⁵ Västerviks kommun, e-brev 2007-09-06, Borgholms kommun, e-brev 2007-10-31.

¹³⁶ Länsstyrelsen i Uppsala län m.fl., 2005 och Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

kvinnor, flertalet inom beredningsindustrin. Länets fiskberedningsföretag uppvisar enligt uppgift fortsatt god lönsamhet. Ett problem som framförs av tjänstemän vid länsstyrelsen är dock återväxten inom yrkesfisket.¹³⁷

I uppföljningen har representanter för näringen pekat på fiskets betydelse för länet och landsbygden. En yrkesfiskare i Västerbotten menar att fiskets kulturmiljövärde är stort. Han fortsätter:

Det är en gammal näring med djupa rötter efter hela Västerbottenskusten, vilket borgar för ett stort miljöengagemang som ”en levande skärgård” och ”havet är ingen sopstation”.¹³⁸

Det kan konstateras att yrkesfiskarna i Västerbotten är småskaliga. Utvecklingen för yrkesfisket i länet har varit negativ. Som exempel kan nämnas att Fiskeriverkets generaldirektör i uppföljningen har gjort bedömningen att det inte finns mycket kvar av det småskaliga fisket i Västerbotten. I uppföljningen har vidare pekats på att de småskaliga kustfiskarna hittills inte har ingått i landsbygdsutvecklingsprojekt etc. och att de problem som yrkesfiskarna i Västerbotten ställs inför inte tas upp av fiskets organisationer.

En yrkesfiskare i Västerbotten menar att yrkesfisket under lång tid har varit tillbakapressat av varierande fiskeförbud, både tidsmässigt och artmässigt. Han upplever att denna utveckling har pågått i stort sett sedan mitten av 1970-talet. Enligt fiskaren har vattenkraftsindustrin inte skött sina åtaganden i Västerbotten, speciellt vad gäller Umeälven och Vindelälven. Fiskaren uppger att det har varit misslyckade laxvandringar i laxtrappan samt mycket dåligt resultat i kompensationsodling av lax och öring. Detta har fått till följd att ungdomarna inte vill satsa på yrket, varför åldersstrukturen bland yrkesfiskarna är hög.

När det gäller synen på framtiden för yrkesfisket menar fiskaren att den ser olika ut på olika platser. Situationen är besvärligast efter ostkusten, men inte överallt där heller. Mindre fiskeföretag måste bereda sin fisk till produkter i dag för att få lönsamhet, men med det ökar kraven på kvalitet och hygien. Därför kan ett behov av stöd till dessa mindre enheter vara nödvändigt till en början. Den intervjuade fiskaren menar avslutningsvis att en förutsättning för yrkesfiske ska vara att man ska kunna fiska när, var och hur man vill – ”en riktig yrkesfiskare fiskar med ansvar”.

Från Umeå kommun har framförts att yrkesfisket har en plats i Umeås näringsliv men att det kan konstateras att yrkesfisket är av liten omfattning. Även från kommunen pekas på att många av yrkesfiskarna är äldre och att det är svårt att rekrytera nya och yngre fiskare. Från kommuntjänstemän betonas att fisket trots detta har betydelse för Umeå kommun och särskilt för de enskilda yrkesfiskarna.¹³⁹

¹³⁷ Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20.

¹³⁸ Yrkesfiskare, e-brev 2007-05-03.

¹³⁹ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30, information och intervjuer vid fisketurismkonferens 2007-03-26, yrkesfiskare, e-brev 2007-05-03 samt Umeå kommun, telefonintervju 2007-08-30.

3.6.5 Det småskaliga, kustnära fisket

Småskaligt kustfiske bedrivs med fartyg som är mindre än 12 meter och utrustade med passiva redskap. År 2006 var det 1 200 sådana fartyg som bedrev kustfiske. Enligt en annan definition av det småskaliga fisket – yrkesmässigt kust- och insjöfiske där huvuddelen av fiskeresorna inte är längre än en dag – var år 2000 över 1 100 fiskefartyg aktiva i småskaligt kust- och insjöfiske. Av en rapport från Fiskeriverket framgår att all fisk som fångades småskaligt år 2000 gick till konsumtion, och även om mängden fisk som togs upp i det småskaliga fisket endast var ca 5 % av hela den svenska fångsten mätt i vikt, så svarade den enligt Fiskeriverket för en tredjedel av värdet av den fisk som gick till konsumtion. En stor del av sysselsättningen inom yrkesfisket återfanns år 2000 inom det småskaliga fisket. Av rapporten framgår även att kust- och insjöfiskets inriktning varierade stort över landet.

Förutsättningarna för det småskaliga kustfisket skiljer sig fortfarande mellan de olika kuststräckorna. Det småskaliga yrkesfisket har en svag ekonomi och en hög medelålder bland yrkesfiskarna. Detta har konstaterats av flertalet aktörer som har ingått i uppföljningen. Bland de olika förklaringarna till detta pekar Fiskeriverket på att den tekniska utvecklingen, den ökade specialiseringen och de höga kraven på ekonomisk avkastning har gynnat de större fartygen, vilket har slagit hårt mot det småskaliga fisket. Fiskeriverket konstaterar att kustfisket även drabbas av sviktande fiskbestånd och minskade kvoter.¹⁴⁰

Det småskaliga kustfisket har enligt Fiskeriverket svårt att konkurrera med det storskaliga fisket som bedrivs med större och mer rationella fartyg. I uppföljningen har Fiskeriverkets generaldirektör framfört att det småskaliga fisket inte har utvecklat sin produktivitet. Det storskaliga fisket har haft en bättre produktivitet utveckling. Han menar vidare att framtiden för det småskaliga fisket i Östersjön är dyster och att det är nödvändigt med diversifiering av verksamheten, bl.a. genom förädling och turism. Han bedömer att det norr om Kalmar kommer att förekomma lite yrkesfiske. Enligt hans bedömning är problemen mycket stora i Östersjön, medan västkusten har bättre förutsättningar. Ett verktyg för att strukturera om fisket är skrotningsbidragen. Fiskeriverket har i en rapport konstaterat att utvecklingen har varit besvärlig för det småskaliga fisket:

Inom fisket har utvecklingstendensen under lång tid varit ökad storskalighet med bland annat färre antal yrkesfiskare i samtliga län som följd. Hårdast har detta slagit mot det småskaliga kustnära fisket. På orter där fisket har varit av stor betydelse påverkas även den lokala arbetsmarknaden, den allmänna servicenivån och allmänna kommunikationer m.m. Fiskets nedgång innebär även att kulturmiljövärden kopplade till fiskerieringen är hotade.¹⁴¹

I kustregionerna har fisket från icke-lokala fartyg ökat. Båtar inom segment 1, vilka är de som bedriver kustfiske med passiva redskap, fiskar nästan enbart

¹⁴⁰ Fiskeriverket, 2001 och 2007i.

¹⁴¹ Fiskeriverket, 2007i.

lokalt och flyttar sig inte mellan olika kuststräckor. Minskningen av det småskaliga och lokala fisket har fått till följd att antalet sysselsättningsstillfällen på land (t.ex. inom beredningsföretag) samt förutsättningar för att behålla och utveckla en social och kommersiell service har minskat drastiskt i många områden. Det har enligt Fiskeriverket även blivit svårt att behålla nödvändig infrastruktur för fisket. Samtidigt har annan kustnära verksamhet ökat, bl.a. sjötrafik och fritidsaktiviteter. Fiskeriverket pekar på att det råder konkurrens om de begränsade resurserna. Konkurrensen om utrymmet i och nära vattnet gör det svårt för företag inom både vattenbruk, beredning och fiske att utvecklas.

Ett stort problem för kustfisket är den begränsade resursen och skador från säl och skarv. Enligt Fiskeriverket har framför allt ostkusten drabbats hårt, eftersom fisket där till stor del bedrivs med små fartyg. Sill/strömming har tidigare varit ryggraden i kustfisket, men minskad efterfrågan och lägre priser har gjort att detta fiske har ersatts med andra målarter. Ålfisket utgör en viktig del av det svenska kustfisket. I Bottenviken har sälskador bidragit till att många fiskare har varit tvungna att sluta. Det minskade strömmingsfisket har gjort att salterierna har haft svårt att få tag på råvara.

Från t.ex. länsstyrelserna längs Norrlandskusten har framförts att det småskaliga kustfisket har en svag ekonomi på grund av att näringen har haft svårt att rationalisera fisket på samma sätt som det mer storskaliga havsfisket. Andra orsaker till problemen för fisket längs Norrlandskusten är få fiskbara arter och begränsad produktionskapacitet. Dessutom pekas på att kostnaden för skador av säl och skarv har dragit ned kustfiskets lönsamhet. Särskilt sikfiske och strömmingsfiske med skötar har haft en mycket svag ekonomisk utveckling på grund av sälskador. För laxfiskets del pekas även på prispressen från importerad lax.

Från bl.a. Fiskeriverket har i uppföljningen pekats på att det finns fisken som har en mer positiv ekonomisk utveckling. Ett sådant exempel är det fiske som bedrivs i Norrbotten, främst efter siklöja och strömming, men även till viss del lax. Enligt tjänstemän på Fiskeriverket ger strömming till surning och saltning bra ersättning och siklöjerommen ger mycket bra ekonomi. Med den relativt goda ekonomi som yrkesfiskarna i Norrbotten har kan investeringar göras i både maskiner och utveckling av nya marknader. Från länsstyrelserna vid Norrlandskusten framförs följande i en rapport från 2005:

När det gäller de olika fiskena står löjfisket med den eftertraktade löjrommen i särklass. Även om fångsterna kan variera mellan 500 och 2 000 ton finns det i grunden en god lönsamhet som gett utrymme för betydande investeringar.¹⁴²

Från Syef har framförts att det under en rad av år har blivit svårare att överleva som fiskare. De små fiskelägena längs Sveriges kuster avfolkas, och detta beror enligt föreningen på dålig sysselsättning. Samtidigt kan det småskaliga fisket utvecklas i framtiden, men då får inte alla regler som gäller det storska-

¹⁴² Länsstyrelsen i Uppsala län m.fl., 2005.

liga belasta det småskaliga fisket.¹⁴³ Länsstyrelserna på södra ostkusten har konstaterat att det småskaliga fisket pekats ut som en viktig utvecklingsfaktor och aktör för att nå målet med ett långsiktigt hållbart nyttjande av fiskresurserna och en levande landsbygd. Samtidigt konstaterar länsstyrelserna följande:

En paradox föreligger i det att samtidigt som globalisering och ökad marknadsekonomi verkar mot färre, rationellare och lönsammare enheter, vilket slår mot mindre enheter med sämre lönsamhet, pekar fiskepolitiken ut ett småskaligt och kustnära fiske som prioriterat för ett hållbart fiske. Om marknadskrafterna ska råda, kommer det småskaliga yrkesmässiga fisket sannolikt att slås ut på relativt kort sikt och hela ostkustens fiske på något längre sikt. Om politiken ska kläs i ord kommer det att innebära inskränkningar för det modernare tonnage och dess tillträde till fisket i Östersjön.¹⁴⁴

I uppföljningen har även pekats på att det småskaliga, kustnära fisket har betydelse för turismen. Bland annat Skifo har framfört att de små fiskesamhällena i skärgården och vid kusten har en särskilt stor dragningskraft på turister. Kulturmiljön har i hög grad varit präglad av det småskaliga yrkesfisket. När det småskaliga fisket upphör så minskar underhållet av sjöbodan, garnhagar och små hamnanläggningar som är typiska för dessa miljöer, vilket i sin tur bidrar till minskad dragningskraft på turister och därmed även minskad näringsverksamhet i anslutning till turismen.¹⁴⁵

3.6.6 Insjöfisket

Svenskt insjöfiske

Det svenska insjöfisket är ett småskaligt fiske som bedrivs på ett flertal arter med passiva redskap. För insjöfisket har de senaste årens ekonomiska utveckling enligt Fiskeriverket varit positiv med tillgång till hela EU-marknaden och med goda och växande bestånd av högprisarterna gös och insjökräftor. Gösen uppges ha gynnats av förhållandevis varma somrar. Det totala värdet på den levererade fisken har enligt verket ökat med 30 % under de senaste fem åren.

Det svenska insjöfisket är ekonomiskt beroende av ett fåtal arter. Älfisket kommer att upphöra och det finns risk för att ökad konkurrens på exportmarknaden kan pressa priserna på fisk. Det finns dessutom en viss konkurrens med fritidsfisket om resursen. Insjöfisket har samtidigt en rad olika möjligheter att fortsätta utvecklas. Från flera aktörer har i uppföljningen framförts att det finns en potential, bl.a. vad gäller fisket av gös i Hjälmaran, och att det finns en potential att utveckla exporten till bl.a. Tyskland. Landningsvärdet för gös är t.ex. tre gånger så högt som landningsvärdet för torsk. I intervjuer med företrädare för verket betonas dock att insjöfisket inte handlar om några stora volymer.

¹⁴³ Webbplatsen <http://www.syef.dinstudio.se/index.htm> och e-brev 2007-08-27.

¹⁴⁴ Länsstyrelsen Östergötland m.fl., 2005.

¹⁴⁵ Skifo, e-brev 2007-08-29.

I uppföljningen har flera av de intervjuade aktörerna pekat på den positiva utvecklingen i Hjälmarén. Här har fiskare gått samman och arbetat för ett långsiktigt bra fiske. Enligt uppgift från Fiskeriverket har detta resulterat i höga priser och ett gott rykte som har gjort vidare investeringar möjliga. Från verket framförs att det i huvudsak är en bra bestånds- och prisutveckling som ligger till grund för den positiva utvecklingen i Hjälmarén. Samtidigt har antalet yrkesfiskare i Hjälmarén halverats.

Marknaden för gös, kräfta och siklöjerom är stark, och enligt Fiskeriverket är bestånden av gös, kräfta och siklöja starka. Kostnaderna i fisket är låga och fiskarna bedöms i allmänhet ha ett gott marknadskunnande. Samarbetet mellan yrkesfiskarna och med myndigheterna bedöms vara gott. Beståndens storlek är enligt Fiskeriverket svårbedömda, och inverkan från fisket på bestånden varierar mellan olika sjöar.¹⁴⁶

Yrkesfisket i Västra Götaland

Ett av de län som har ingått i denna uppföljning är Västra Götalands län. I länet finns Sveriges två största sjöar, Vänern och Vättern, samt ett stort antal övriga insjövatten. Länet är Sveriges största fiskelän vad avser sötvattensfiske. Fisket har störst omfattning i Vänern och Vättern. Yrkesmässigt fiske förekommer även i sjöarna Ymsen, Viken och Bottensjön. Sveriges mest omfattande yrkesmässiga insjöfiske bedrivs i Vänern. Detta gäller såväl antal yrkesutövare, fångstmängd som fångstvärde. Antalet yrkesfiskare uppgick i början av 1980-talet till ca 200. År 2005 fanns 70 licensierade yrkesfiskare för fiske i Vänern. Länsstyrelserna vid de stora sjöarna har i en rapport från 2005 gjort bedömningen att fiskbeståndens utveckling är den största begränsande faktorn för fortlevnaden och utvecklingen av yrkesfisket i Vänern.

Yrkesfisket bedrivs från ett 40-tal fiskehamnar vilket medför att fisket enligt länsstyrelsen har stor betydelse för att bibehålla en levande skärgård. Antalet företag i de olika hamnarna varierar från den största, Spikens fiskehamn med 14 licensierade yrkesfiskare, till den privata bryggan som är hemmahamn för endast en yrkesfiskare. Av länets 61 licensierade yrkesfiskare i insjövatten bedriver 52 sin verksamhet i Vänern. I Vättern utövas fiske av 9 yrkesfiskare varav 4 även utövar fiske i några av de närliggande större sjöarna. Fisket utövas på heltid och i några få fall som binäring till skogs- eller lantbruk. Utöver de licensierade yrkesfiskarna tillkommer personal som är anställd på heltid eller deltid för att delta i försäljning och förädling av den fångade fisken. Från länsstyrelsen i Västra Götaland bedöms att varje licensierad insjöfiskare lokalt genererar två helårsarbeten. Totalt innebär denna beräkning att ca 180 personer är beroende av det yrkesmässiga insjöfisket i länet.

Länsstyrelsen har i uppföljningen bedömt att det yrkesmässiga insjöfisket har en positiv utveckling med stora möjligheter till ett framtida stabilt och

¹⁴⁶ Fiskeriverket, 2007g och 2007i; Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04 och Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

ekonomiskt bärkraftigt fiske. Efterfrågan på vildfångad insjöfisk har ökat, och priserna på den fångade fisken har ökat kraftigt under de senaste åren. Det yrkesmässiga fisket i Vänern är stabilt med goda och ökade fångster av de viktigaste fiskarterna gös, abborre, sik och siklöja (løjromsberedning). Det yrkesmässiga fisket i Vättern har dock problem. De i fisket viktiga bestånden av röding och sik har minskat kraftigt de senaste åren. Flera faktorer som exempelvis utbyggd rening av det kommunala avloppsvattnet, minskad näringstillgång, klimatförändringar och överfiske kan i samverkan ha påverkat beståndens utveckling. Beståndet av signalkräfta har ökat kraftigt och utgör den ekonomiska grunden för det yrkesmässiga fisket i Vättern. År 2006 kom ca 95 % av yrkesfiskets intäkter från kräftfisket. Det totala ekonomiska värdet av det yrkesmässiga fisket i Vättern är trots att fisket bedrivs i stort sett på en enda art betydligt högre i dag än det någonsin varit tidigare. Det yrkesmässiga fisket i Vättern är enligt länsstyrelsen i dag helt beroende av att kräftbeståndet inte drabbas av en nedgång på grund av sjukdomar eller av andra orsaker.

Länsstyrelsen har pekat på att i några fall är tillgången på fiskevatten ett hinder för fiskeföretagens utveckling. Det är ibland svårt att få arrende på enskilt vatten för fiske med exempelvis fasta redskap.¹⁴⁷

Fiskets betydelse på kommunal nivå

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har fiskets betydelse studerats närmare på lokal nivå i Lidköpings kommun. Spikens fiskehamn i Lidköping är den största insjöfiskehamnen i Sverige. Fisket i kommunen är helt koncentrerat till Kållandsö, en halvö ca 25 km från centrala Lidköping. Antalet licensierade yrkesfiskare uppgår till 23, varav 14 har sin hemmahamn i Spikens fiskehamn och de övriga 9 har sina hemmahamnar vid den enskilda bryggan. Spikens fiskehamn är byggd med statliga medel och medel från Lidköpings kommun. Spikenfiskarnas intresseförening har fördelat platser och bryggor till yrkesfisket. All fångst landas i Spiken, där det finns fiskebodas med kyl och frys samt rum för beredning av den fångade fisken. I några av bodarna finns anläggningar för rökning av fisk samt separata avdelningar för försäljning av färsk och förädlad fisk. Sjöbodas har byggts upp av den enskilde fiskaren. Bodarna får endast användas för yrkesfiskets behov. Till detta kommer anställda inom beredning och kringservice som enligt länsstyrelsen kan beräknas till ca 40 årsarbetstillfällen. Beredningsverksamheten sker i dag uteslutande genom mycket små företag, huvudsakligen drivna av yrkesfiskare, vilka har beredning som ett komplement till fisket.¹⁴⁸

Lidköpings kommun menar att både fisket och fisketurismen har stor betydelse för kommunen och nämner att fiskeläget Spiken är uppbyggt kring både aktiva fiskare och fisketurism. Från kommunen uppskattas att fisket ger

¹⁴⁷ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05 samt Länsstyrelsen i Jönköpings län m.fl., 2005.

¹⁴⁸ Ibid.

kommunen ca 50 årsarbeten och totalt ca 100 arbetstillfällen (inklusive förädling, vattenbruk och fisketurism).

Från kommunen har i uppföljningen vidare betonats att fisket i Vänern kan betraktas som hållbart, till skillnad från havsfisket. Det gör att det enligt kommunen finns en potential för en fantastisk framtid för fisket i Vänern. Enligt kommunen är en förutsättning dock att alla inblandade aktörer synliggör dagens situation samt fortsätter att förvalta resurserna på ett hållbart sätt och också sörjer för återväxten hos yrkeskåren. Det finns annars en risk att framtidsutsikterna ”schabblas bort”.¹⁴⁹

3.7 Förädling, försäljning och konsumtion av fisk

3.7.1 Mottagning och distribution av fisk

Fiskehamnar

Det finns flera svenska fiskehamnar som är av stor betydelse för fiskenäringen. Det rör sig dels om landningshamnar dit fångsten levereras, dels hemmahamnar för fiskefartygen, dels servicehamnar för fisket. Under 2006 landades fisk i ca 300 svenska landningshamnar och landningsplatser. De tio största landningshamnarna svarade för 77 % av volymen och 67 % av värdet. Hamnarna är belägna längs hela kusten. Bland hamnarna kan bl.a. Fiskebäck, Hönö, Göteborg, Västervik och Simrishamn nämnas. Dessutom landas fisk i danska hamnar, bl.a. Grenå, Køge, Skagen och Hirtshals.

I Sverige finns hamnar längs hela kusten, vilket medför relativt korta avstånd från fångstplats till landningsplats. Enligt Fiskeriverket behöver flera av dessa hamnar moderniseras för att kunna erbjuda yrkesfiskarna god service. Det finns enligt uppgift många mindre hamnar med små landningskvantiteter som har svårt att tillgodose fiskarnas krav, liksom att upprätthålla kraven på hög kvalitet vid mottagning och hantering.

Flera aktörer har uppmärksammat problem kring fiskehamnarna, särskilt på ost- och sydkusten. Som exempel kan nämnas att länsstyrelserna vid södra ostkusten i en rapport från 2005 har pekat på att ett minskande antal fiskeföretag medför att antalet hamnar har minskat. Detta har försvårat för kvarvarande fiskare att nå ut till marknaden med samordning av transporter. Även hamnarnas infrastruktur – kajer, slipar, isverk etc. – har fått ett mindre underlag, vilket ökat kostnaderna för att underhålla och vidmakthålla dessa. I vissa län längs ostkusten har tidigare fungerande fiskehamnar successivt tagits över av fritidsbåtar. Vidare kan nämnas att Skifo har pekat på att läget är svårt för många av de små fiskehamnarna på grund av det minskande småskaliga fisket.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Lidköpings kommun, e-brev 2007-09-17.

¹⁵⁰ Fiskeriverket, 2007i och Skifo, e-brev 2007-08-29.

Distribution från hamn till fiskhandlare m.m.

Huvuddelen av handeln med fisk sker via fiskauktionerna på västkusten, där också huvuddelen av beredningsindustrin finns. Länsstyrelserna på södra ostkusten har pekat på att transport av fångsten till auktionerna tar tid, är kostsam och kan innebära en kvalitetsförsämring innan fisken når konsumenten. Det konstateras att mottagningen av fisk blir allt kostsammare ju glesare det är mellan yrkesfiskarna. Länsstyrelserna har konkretiserat problemen i distributionen på följande sätt:

Det finns en konsumtionsmarknad för strömming, men fisket i regionen har problem att nå ut till marknaden. Brister i infrastrukturen (mottagning, beredning) gör att man i stor utsträckning är hänvisad antingen till att avsätta små mängder på lokala marknader till ett lågt pris i jämförelse med priset i större tätorter eller till att sälja stora mängder till lågt pris. Det låga priset gör det svårt för enskilda fiskeföretag att själva investera i ökad förädling. Ett exempel är att en fiskare i t.ex. Västervik får 3,50 kr/kg strömming som sedan säljs hel för 19 kr/kg i fiskaffär i Västervik, men för upp till 30 kr/kg i Norrköping.¹⁵¹

Fiskeriverket har genomfört intervjuer med både aktiva och före detta yrkesfiskare. Utifrån intervjuerna konstaterar Fiskeriverket att det i de flesta insjöar finns fungerande distributionssystem, varför insjöfiskare inte upplever logistiken från bryggan till köparen som ett stort problem. Fisket i insjöarna är inriktat på arter som betingar ett relativt högt pris som kan bära relativt höga transportkostnader. När det gäller saltvattenfisket tycks transportkedjan mellan landningshamn och köpare enligt Fiskeriverket fungera väl på väst- och sydkusten. Fisk och skaldjur landas antingen vid auktion, beredningsindustri eller transporteras med lastbil från landningsplatsen. I de flesta fall rör det sig om så stora kvantiteter att kostnaden blir överkomlig eller samtransporter kan ske med annan fisk eller andra varor.

Längs stora delar av ostkusten finns däremot logistikproblem. Av Fiskeriverkets undersökning framgår att fiskare i Norrbotten är vana vid att klara transporter på egen hand eller i samverkan. Fiskeföretagens ekonomiska styrka på grund av det lönsamma fisket efter siklöja har också gett dem ett handlingsutrymme som saknas i angränsande län. I området mellan Kalmar och Västerbottens län verkar logistiken däremot vara ett problem. Transportkostnaderna blir många gånger för höga i förhållande till försäljningsintäkterna. Enligt Fiskeriverket är en anledning till problemen och de höga kostnaderna på denna kuststräcka dels de stora avstånden, dels att volymfisken strömming har försvunnit som kostnadsbärare. De andra arterna uppges ha svårt att klara transportkostnaderna.

I undersökningen pekas det vidare på att det är ett problem att det på ett antal platser i Sverige i praktiken inte finns någon konkurrens mellan uppköparna. Ett problem som lyfts fram i Fiskeriverkets undersökning är att föreningar som t.ex. Gävlefisk har leveransplikt kvar i stadgarna, vilket tvingar fiskande medlemmar att sälja till föreningen trots att de skulle kunna få högre

¹⁵¹ Länsstyrelsen i Östergötland m.fl., 2005.

priser vid försäljning till annan uppköpare. Gävlefisk är den enda fiskarägda försäljningsföreningen som finns kvar på kusten mellan Kalmar och Västerbotten. Fiskare som är medlemmar i föreningen kan inte sälja till någon annan. Samtidigt garanterar föreningen, enligt Fiskeriverket, inte längre hämtning av fisken vid bryggan.

Flera aktörer har i uppföljningen pekat på vikten av att kunna garantera regelbundna leveranser av fisk och skaldjur. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har framfört att det för beredningsindustrin är mycket viktigt att tillgången på råvara är tillräcklig. Stora mängder råvara importeras till industrin, främst från Norge.¹⁵²

3.7.2 Vidareförädling av fisk och diversifiering

Fiskberedning

Fiskberedningsindustrin i Sverige har ett stort produktutbud. Huvuddelen av värdet kommer från olika former av sillprodukter. Den svenska beredningsindustrin fanns år 2004 i 24 kommuner med totalt 207 företag som bedrev verksamhet på 218 ställen. Sedan 1996 har antalet företag ökat med drygt 70 %. Flest arbetsställen återfinns i Västra Götaland med 75 beredningsindustrier. En tredjedel av de sysselsatta finns i Sotenäs kommun.

Den storskaliga beredningsindustrin domineras av få och stora företag med stor export av förädlade produkter. Dessa företag är inte beroende av svenska kvoter och landningar eftersom råvarorna i stor utsträckning hämtas utanför EU. Den småskaliga beredningsindustrin är däremot oftast beroende av dagliga landningar av färsk fisk. Fiskeriverket uppskattar att importberoendet värdemässigt uppgår till ca 80 %. Sysselsättningen inom beredningsindustrin har minskat de senaste åren till följd av rationaliseringar och minskad omsättning.

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har det från flera håll förts fram att förädlingen går alltmer mot stordrift. En yrkesfiskare från Västra Götaland som intervjuats under uppföljningen menar att svensk förädling av sill snart är borta, medan beredningsindustrin i t.ex. Danmark växer. Svensk beredningsindustri importerar fisk – bara 20 % av den fisk som används uppges vara svenskfångad. Fiskaren menar att ”fiskgrossister importerar fisk från jordens alla hörn i stället för att köpa svensk fisk”.¹⁵³

Diversifiering

Yrkesfiskaren har av tradition varit en råvaruproducent som levererat sin fångst vid kaj, till beredningsindustrin eller direkt till handeln. I uppföljningen har dock flera aktörer pekat på att det kan vara positivt om yrkesfisket kompletteras med annan verksamhet. En sådan möjlighet för yrkesfisket kan vara

¹⁵² Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02.

¹⁵³ Fiskeriverket, 2007i och webbplatsen www.fiskeriverket.se samt yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

beredning och vidareförädling av fisk. En annan möjlighet som har framhållits är satsningar på fisketurism och annan upplevelsenäring. En tredje möjlighet kan vara att kombinera fisket med vattenbruk, t.ex. mussel- och ostronodlingar.

I uppföljningen har de olika aktörerna i första hand uppmärksammat möjligheten att kombinera yrkesfiske med förädling av fisk. Exempelvis uppger länsstyrelsen i Kalmar län att länsstyrelsen stimulerar till småskalig företagsverksamhet inom fiskesektorn vad gäller t.ex. vidareförädling. Från länsstyrelsen uppges att vidareförädling i dagsläget är en av de två handlingsvägar som finns för fiskeföretagens utveckling och som förordas av länsstyrelsen för att rädda näringen, nämligen fisketurism och vidareförädling av de egna fångsterna.¹⁵⁴

Från SFR uppges att inom kust- och insjöfisket säljer och bereder många yrkesfiskare sin fisk själva. Specialiseringen är dock mer utpräglad inom fisket ute till havs efter sill, strömming och torsk. Denna bild bekräftas i denna uppföljning. Enligt uppgift har ett flertal försök att öka yrkesfiskets medverkan i förädlingsledet genomförts under senare år. Som exempel kan nämnas att insjöfiskarna i Väneren sedan lång tid vidareförädlar den fångade fisken. Rökning och fileing av fisk och lokal fiskhandel bedrivs numera av flera fiskare för att öka värdet av fångsten. Några mindre företag tar även emot fisk för rökning. Efter förädling distribueras fisken till fiskbutiker och övriga matbutiker runt Väneren. Ett annat exempel kan tas från sydkusten och det kustnära fisket. Länsstyrelserna i Skåne och Blekinge uppger i en rapport från 2005 att många fiskare på sydkusten har startat förädling och egenförsäljning av fisk och att de på så vis har kunnat mångdubbla värdet av den egna fångsten. Många av dessa företag uppges ha haft en mycket snabb tillväxt, och flera fiskare har på heltid gått över till denna verksamhet samt även anställt personal. Från Västerviks kommun har pekats på att förädling av fisk och fisketurism är två möjligheter för fiskeföretagens fortsatta utveckling.¹⁵⁵

Även Fiskeriverket har konstaterat att ett flertal fiskare har någon form av vidareförädling av fisken för att skapa ett mervärde och därmed få ut ett högre pris på sina produkter. Verket pekar dock på att när fiskare börjar med vidareförädling uppstår andra kostnader. Bland annat innebär livsmedelsföreskrifternas krav att investeringar måste göras för att uppfylla olika hygienkrav. Fiskeriverket har gjort bedömningen att den småskaliga beredningen kan utgöra en kompletterande verksamhet och en förutsättning för ett småskaligt fiskes möjlighet att överleva. Den småskaliga beredningsindustrin är oftast beroende av dagliga landningar av färsk fisk. Verkets generaldirektör menar att för en fiskare som förädlar sin fisk behövs en mycket mindre fångst för att finansiera företag och fartygsbesättning än för den yrkesfiskare som inte bedriver förädling.¹⁵⁶ Verket gör bl.a. följande bedömning:

¹⁵⁴ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

¹⁵⁵ Carlberg, 2007, Länsstyrelsen i Jönköpings län m.fl., 2005 samt Västerviks kommun, e-brev 2007-09-06.

¹⁵⁶ Fiskeriverket, 2007g och intervju 2007-05-30.

En fortsatt utveckling mot diversifierade företag förväntas kunna bidra till fler livskraftiga företag inom sektorn. En tydlig tendens är att fiskare, speciellt inom det småskaliga fisket, bereder sin egen fångst. Detta kan öka företagets omsättning, samtidigt som företagets sårbarhet minskar.¹⁵⁷

Från Västra Götalandsregionen har i uppföljningen framförts att det inte är vanligt med kontakter mellan yrkesfisket och förädlingen, bl.a. eftersom beredningsindustrin uppges vara inriktad på den storskaliga marknaden. Från regionen menar man att fiskenäringen inte har några kunskaper om t.ex. det detaljerade regelverket för livsmedelsområdet:

Fisket saknar kunskap om livsmedel och livsmedelssektorn saknar kunskap om fisket.¹⁵⁸

De små fiskeföretagen är bl.a. underleverantörer till restauranger. Från regionen framförs vidare att fisket länge har arbetat isolerat och man nämner som exempel att fisket inte brukar ingå i hushållningssällskapets olika satsningar. En förklaring kan vara att fiskenäringen är lokaliserad till begränsade delar av landet. En yrkesfiskare från Västra Götalandskusten bekräftar bilden från denna region och menar att förädling av fisken inte är en uppgift för yrkesfiskare:

Det finns ingen förädling här på ön. Att förädla fisken passar inte västkustfiskarna. De vill fiska och sedan får andra ta hand om resten...¹⁵⁹

En småskalig yrkesfiskare från Kalmar län menar att fisketurism och vattenbruk är bra möjligheter för människor som vill ägna sig åt det, men han tror inte att det är en lösning för att påverka yrkesfisket.

Inom insjöfisket verkar bilden vara något annorlunda. Länsstyrelsen i Västra Götalands län uppger att fiskeföretagen vid flera av fiskelägena vid Väneren och Vättern har försäljning av färsk och förädlad fisk. Flera företag har som komplement till fisket egen beredning av fisk, t.ex. rökerier, patétillverkning och beredning av siklöjerom.¹⁶⁰ Även Lidköpings kommun lyfter fram diversifieringen som en möjlighet för yrkesfisket:

Möjligheterna till fortsatt utveckling ligger helt klart i vidareutveckling kring förädling och försäljning av fiskprodukter, framförallt på den lokala marknaden i samband med utveckling av besöksnäringen för övrigt. Kringverksamheter som fiskesafari, båtturer och olika aktiviteter kring fisket, t.ex. vid löjromsberedningen, kan också utvecklas.¹⁶¹

Fiskevattenägarna har i uppföljningen konstaterat att alla talar väl om småskaligt kustfiske, men samtidigt måste man inse att det har små förutsättningar att kunna konkurrera. Om däremot vidareförädling och upplevelser kopplas till yrkesfisket så finns det dock möjligheter till fortsatt utveckling. Exempel på detta finns i t.ex. Stockholms skärgård. Från Skifo har det pekats på att turistnäringen är ett sätt för fiskare att skaffa inkomster och att skapa arbetstillfäl-

¹⁵⁷ Fiskeriverket, 2007i.

¹⁵⁸ Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30.

¹⁵⁹ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

¹⁶⁰ Yrkesfiskare, brev 2007-08-28 och Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

¹⁶¹ Lidköpings kommun, e-brev 2007-09-17.

len i skärgården. Förbundet menar att det finns stora möjligheter till samverkan mellan olika aktörer i turistnäringen.¹⁶²

3.7.3 Handel med fisk

Import och export av fiskprodukter

EU är världens största nettoimportör av fiskprodukter. Enligt kommissionen fortsätter importberoendet att öka. Danmark är det enskilt största exportlandet, både i värde och volym. Statistik från Eurostat angående olika länders export och import redovisas i bilaga 1.

För Sveriges del uppgick importen av fisk och fiskprodukter enligt Fiskeriverket år 2004 till 320 000 ton (9 501 miljoner kronor), medan exporten samma år uppgick till 333 000 ton (6 745 miljoner kronor). Sedan 1990-talet har både exporten och importen av fiskprodukter ökat. Ett betydande inslag i den svenska fiskexporten utgörs av beredda produkter. Beredningsindustrins råvaruinsatser upphandlas på en global marknad och utgörs endast till viss del av svenskfångade produkter.¹⁶³

Detaljhandel med fisk

Statistik från Fiskeriverket visar att antalet fiskaffärer under perioden 1998–2005 minskade med en dryg femtedel, från 453 till 361. Flest antal fiskaffärer finns på västkusten (år 2005 drygt 180 affärer).¹⁶⁴ Konsumenternas tillgång till färsk fisk kan därmed vara ett problem, vilket det har pekats på i bl.a. ett underlag till Fiskeriverket:

Det är tämligen uppenbart att distributionen av färsk fisk till detaljisterna är obefintlig i stora delar av landet. Visserligen har livsmedelskedjorna möjlighet att saluföra vakuumpackad färsk fisk i kyldiskarna, men utbudet är fortfarande mycket begränsat i jämförelse med det som erbjuds i en välsorterad fiskaffär eller fiskbil. Slutsatsen är att många av landets livsmedelskonsumenter inte får tillgång till färsk fisk.¹⁶⁵

Länsstyrelserna vid södra ostkusten konstaterade i en rapport 2005 att trots närheten till stora befolkningscentrum hade yrkesfiskarna i regionen svårt att nå marknaden. Enligt länsstyrelsernas bedömning gäller detta både transporter och möjligheten att komma in på en marknad som domineras av grossister som efterfrågar stora volymer. I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har Skifo pekats på att det till och med är svårt att få tag på fisk även i traditionella fiskarmiljöer:

Det är numera helt omöjligt att köpa färsk eller rökt fisk på många håll vid kusten och i skärgårdarna beroende på att fisket helt har upphört på många platser.¹⁶⁶

¹⁶² Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04. Skifo, e-brev 2007-08-29.

¹⁶³ Fiskeriverket 2005a och Carlberg, 2007. Ilandföring av svenskfångad fisk i utlandet ingår inte i uppgifterna för exporten.

¹⁶⁴ Fiskeriverket, 2006b.

¹⁶⁵ Carlberg, 2007.

¹⁶⁶ Skifo, e-brev 2007-08-29.

Efterfrågan på fisk

Konsumtionen av fiskprodukter varierar inom EU. År 2001 varierade konsumtionen mellan som mest drygt 56 kg per person och år i Portugal till som lägst drygt 4 kg per person och år i Ungern. I Sverige var konsumtionen knappt 28 kg per person och år. Enligt en rapport från Livsmedelsverket åter var fjärde svensk i dag fisk mer sällan än en gång per vecka och bara var tredje äter fisk två gånger per vecka eller mer.¹⁶⁷

Enligt flera aktörer förväntas efterfrågan på fisk och skaldjur öka i Sverige. En orsak till detta är att konsumenterna blir alltmer hälsomedvetna. Samtidigt ökar kraven från konsumenterna på spårbarhet och miljövänliga fiskesätt och transporter. Osäkerhet hos konsumenterna om vilka fisk- och skaldjursprodukter som bör väljas påverkar enligt Fiskeriverket efterfrågan negativt.¹⁶⁸

Länsstyrelserna vid södra ostkusten konstaterar att efterfrågan på hel fisk minskar, medan efterfrågan på vidareförädlade produkter stiger. I uppföljningen har flera aktörer pekat på att detta ger möjligheter för inte minst det småskaliga fisket att utveckla sina produkter. En ökad vidareförädlingsgrad lokalt ger möjligheter för enskilda fiskeföretag att öka lönsamheten. Samtidigt innebär detta merarbete för den enskilde yrkesfiskaren, vilket måste ställas i relation till vad förtjänsten på detta blir. Länsstyrelserna pekar även på att mer direkta vägar mellan fiskare och marknaden med färre mellanhänder kan öka yrkesfiskarens förtjänst. Från SFR betonas att konsumenternas medvetenhet ökar och att arbetet med ursprungsmärkningen av fisk är viktig.

Länsstyrelserna på sydkusten har i en rapport från 2005 uppmärksammat att en orsak till de låga priserna på fisk allmänt uppges vara ett köpmotstånd mot Östersjötorsk:

Detta grundar sig på uppmaningar om köpbojkott och larm om miljögifter i Östersjöfisk. Enligt länsstyrelsernas uppfattning skulle syftet med köpbojkotterna bättre uppnås genom en annan inriktning. De organisationer som uppmanar till köpbojkott bör i stället inrikta sig på att bojkotta fisk fångad av fiskare från de länder som vid bl.a. ministerrådsmötena motverkar en långsiktig förvaltning av fiskresurserna. På så vis gynnas fiskarna i de länder som driver på utvecklingen mot ett mer ansvarsfullt fiske, vilket givetvis skulle påverka fiskenäringen i fler länder att ändra sin attityd.¹⁶⁹

Från olika aktörer har pekats på att konsumenternas ökade intresse för livsmedlens hälsoaspekter samt närproducerade och ekologiskt producerade livsmedel borde innebära en utvecklingsmöjlighet för fisket. Från kommissionen framförs att fiskprodukter är en viktig del av kosten, både som värdefull proteinkälla och hälsosam mat. Livsmedelsverket menar att fisk är nyttig mat, rik på vitaminer och mineralämnen. Fiskeriverket menar att det mot den bakgrunden finns en stor utvecklingspotential inom näringen. Länsstyrelserna

¹⁶⁷ Europeiska kommissionen, 2006c och Livsmedelsverket, 2007.

¹⁶⁸ Fiskeriverket, 2007i. Bland annat Världsnaturfonden har tagit fram en fickguide för att underlätta för konsumenterna att göra mer miljövänliga köp av fisk- och skaldjursprodukter.

¹⁶⁹ Länsstyrelsen i Skåne län m.fl., 2005.

på västkusten har framfört att lönsamheten inom det kustnära fisket kan utvecklas genom att säkra, dokumentera och certifiera det miljöanpassade fisket.¹⁷⁰

Miljövårdsberedningen har pekat på att den svenska fiskeresursen bidrar positivt till folkhälsan genom sin nyttighet och näringsammansättning. Även från SFR framhålls att fisk är nyttig och hälsosam mat:

Fisk är nyckelhålmärkt. Det är bevisat att sill ger bättre kolesterolvärden och därmed förebygger hjärt- och kärlsjukdomar. Fisk innehåller även spårämnen som är nödvändiga för barns utveckling.¹⁷¹

Bland annat Fiskeriverket har konstaterat att utvecklingen pekar mot ökad efterfrågan av närproducerade och miljömärkta produkter, vilket enligt verket innebär goda utvecklingsmöjligheter för fiskenäringen. Dagens konsumenter bedöms vara miljö- och hälsomedvetna och vill ha tillgång till säkra och hälsoriktiga livsmedel, vilket enligt Fiskeriverkets bedömning kommer att ställa krav på fortsatta studier kring dioxin och andra miljögifter samt ökade insatser för spårbarhet.¹⁷² Länsstyrelserna på södra ostkusten konstaterar att fisk är hälsosam mat men att detta i stor utsträckning har skymts av de återkommande larmen om gifter och övergödning.

Av Livsmedelsverkets kostråd framgår att man bör äta fisk ofta, gärna tre gånger i veckan. Vissa insjöfiskar och feta ostkustfiskar har dock förhöjda halter av miljöföroreningar. Därför bör gravida och ammande enligt Livsmedelsverkets kostråd iakttäta försiktighet. De allra flesta konsumenter har dock ingen anledning att begränsa sin fiskkonsumtion. Livsmedelsverket anger följande exempel på fisk och fiskprodukter som har låga halter av miljöföroreningar och som alla kan äta utan inskränkning: torsk och plattfisk från Östersjön, odlad fisk, produkter som exempelvis fiskbullar, fiskpinnar, sillkonserver och konserverad tonfisk samt all fisk fångad på västkusten och i öppna havet, med undantag för stor hälleflundra, svärdfisk, haj, rocka och färsk eller fryst tonfisk. När det gäller abborre, gädda, gös, lake, ål och stor hälleflundra, strömming/sill från Östersjön och Bottniska viken, vildfångad lax och vildfångad öring från Vänern, Vättern, Östersjön och Bottniska viken samt vildfångad röding från Vättern rekommenderar Livsmedelsverket att man gärna äter sådan fisk en gång i veckan, men inte mer. För kvinnor som är gravida, ammar eller är i barnafödande ålder samt flickor finns särskilda kostråd.¹⁷³

I en rapport från Livsmedelsverket redovisas en genomgång av det vetenskapliga underlag som finns kring fisk, bl.a. två riskvärderingar kring miljöföroreningarna dioxin, PCB och kvicksilver. Riskerna har vägts mot de näringsmässiga fördelarna med fisk. Det konstateras att fisk t.ex. är rik på D-vitamin, jod och selen och fet fisk, som lax och sill, innehåller mycket omega-3-fettsyror. I rapporten redovisas att de flesta äter mycket lite av den fisk som kan innehålla högre halter miljöföroreningar. Aktuell forskning visar att ris-

¹⁷⁰ Carlberg, 2007, Europeiska kommissionen, 2006c samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

¹⁷¹ Sveriges Fiskares Riksförbund, Fisk för framtiden.

¹⁷² Fiskeriverket, 2007i.

¹⁷³ Livsmedelsverkets webbplats www.livsmedelsverket.se.

ken att drabbas av hjärt- och kärlsjukdomar minskar om man äter fisk. Rapporten ligger till grund för en översyn av kostråden om fisk som pågår vid Livsmedelsverket. I rapporten framförs att ett problem med de nuvarande råden är att riskerna med fisk ofta betonas mer än nyttan, vilket kan skrämja t.ex. gravida från att äta fisk. Eftersom foster bl.a. behöver de omega-3-fettsyror som finns i fisk skulle de blivande mammorna snarare behöva äta mer fisk.¹⁷⁴

Marknadens utveckling för olika fiskarter

Enligt Fiskeriverket är den långsiktiga marknadsbilden positiv för räka, havskräfta, flatfisk, kolja, havskatt, gråsej, krabba, siklöja, gös, sik och sötvattenkräfta. En växande marknad medför stabila eller stigande priser. För de kustfiskare i Västra Götaland som fiskar med passiva redskap är havskräfta den viktigaste arten. Siklöja, gös, sik och sötvattenkräfta är dominerande arter inom insjöfisket och vad gäller siklöja och sik också i Bottenviken.

Framtiden för de segment i den svenska flottan som fiskar torsk och hummer beror enligt Fiskeriverket i huvudsak på om fiskeförvaltningen lyckas eller misslyckas och inte på marknadens utveckling. En restaurering av torskbestånden bedöms vara av yttersta vikt. Det finns enligt verket inga tecken på att den långsiktiga marknadstrenden med ökad efterfrågan skulle brytas. För ål är marknadsutsikterna goda med ökad efterfrågan och stigande priser, men den bristande tillgången på glasål gör att fiskets hela framtid enligt Fiskeriverket är mycket mörk.

För lax har priset sedan ett tjugotal år sjunkit. Detta beror på att kostnaderna för att odla lax har reducerats, vilket har inneburit både en prispress och en ökning av den totala marknaden. På grund av förvaltningsåtgärder kommer havsfisket i Östersjön att minska, vilket enligt Fiskeriverket kommer att gynna det kustnära fisket längs Norrlandskusten och i älvarna. Om kostnaderna i fisket kan hållas låga finns goda förutsättningar för en ökad avsättning.

För sill/strömming och skarpsill har marknaden trendmässigt varit vikande de senaste 50 åren. Både volymen och priset har sjunkit. Speciellt markant har nedgången varit på marknaden för färsk sill/strömming, vilket, enligt Fiskeriverket, radikalt har förändrat förutsättningarna för fisket på ostkusten från Kalmar till Norrbotten. I många Östersjölän har strömmingsfisket mer eller mindre försvunnit, beroende på marknaden och konkurrensen från det mer storskaliga sillfisket:

Marknaden för färsk strömming har nästan helt försvunnit, vilket har inneburit att det småskaliga och arbetsintensiva passiva fisket efter strömming längs Östersjökusten i stort sett har upphört.¹⁷⁵

En av de yrkesfiskare som har intervjuats i uppföljningen menar att sill inte längre äts så mycket. Sillen blir i stället foder till fiskodlingar, kycklingupp-

¹⁷⁴ Livsmedelsverket, 2007.

¹⁷⁵ Fiskeriverket, 2007i.

födning etc.¹⁷⁶ Enligt Fiskeriverket avsätts dock större delen av sillfångsten i Västerhavet till beredningsindustrin i Danmark eller Sverige för s.k. human-konsumtion. Stora delar av kvoterna i Östersjön används till framställning av fiskmjöl och fiskolja i Danmark. Priserna för fiskaren är relativt låga, vilket enligt Fiskeriverket gör att det är tveksamt om detta fiske kan bära sina fasta kostnader utan att dessa täcks av det mer lönsamma fisket i Västerhavet. Från Fiskeriverket framförs att det inte finns några tecken på att konsumtionsmarknaden för sill kommer att öka inom överskådlig tid.

Makrill har haft en mycket stark marknadsutveckling under den senaste tioårsperioden, vilket enligt Fiskeriverket beror på ökad efterfrågan på den japanska marknaden.

Flera aktörer har i uppföljningen också pekat på att s.k. nischprodukter kan ge högre priser. Det har vidare framförts att produkternas höga kvalitet bör marknadsföras. Ett exempel från västkusten är genomlyst krabba som ses som en bra produkt som genom en effektiv kvalitetskontroll betingar ett mervärde. En annan möjlighet som lyfts fram är ökad efterfrågan från östra Europa på skarpsill och sill/strömming, vilket innebär att nya marknader öppnas för svensk fiskexport.

Från länsstyrelsen i Västra Götalands län pekas på att det yrkesmässiga insjöfisket har mycket stor betydelse för att trygga tillgången på närproducerade livsmedel, färsk och förädlad fisk, till den lokala, regionala och den övriga svenska marknaden. Efterfrågan på svenskfångad insjöfisk uppges även ha ökat i Europa.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

¹⁷⁷ Fiskeriverket, 2007g och 2007i, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005 samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

4 De statliga insatsernas resultat och konsekvenser för yrkesfisket

I detta avsnitt redogörs för resultat och konsekvenser för företagen av de insatser som görs inom ramen för fiskepolitiken. Inledningsvis beskrivs resultat och konsekvenser av statens insatser för att omstrukturera fiskeflottan. Olika problem kring strukturstöden och skrotningsbidraget lyfts fram, liksom den tonnagehandel som har uppstått till följd av regleringen av inträde i och utträde ur flottan. Det konstateras vidare att de licensierade yrkesfiskarna har en positiv syn på licenssystemet och att yrkesfisket även har en förståelse för att fiskets omfattning behöver regleras, men att det finns flera problem med det nuvarande kvotsystemet. I avsnittet beskrivs konsekvenserna för bl.a. det småskaliga fisket av ett antal olika regleringar, t.ex. utfasningen av drivgarnsfisket i Östersjön och begränsningarna av ålfisket. Det konstateras att det finns flera exempel på problem i relationen mellan yrkesfiske, forskning och myndigheter. I avsnittet beskrivs även att yrkesfisket upplever att det inte finns något långsiktigt regelverk samt att den administrativa bördan inom fiskeområdet är tung. Därefter beskrivs de utbildnings- och kompetensutvecklingsmöjligheter som finns inom yrkesfisket. Avsnittet avslutas med uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning.

4.1 Insatser för fiskeflottans omstrukturering

4.1.1 Begränsningar av fiskeflottans kapacitet

Inträde i och utträde ur flottan

Den senaste reformen av den gemensamma fiskepolitiken gjordes 2002. Kommissionen har beskrivit bakgrunden till den nya gemensamma fiskepolitiken på bl.a. följande sätt:

Fiskemöjligheterna och yrkesfiskarnas inkomst har redan minskat på grund av att så många fiskbestånd är utfiskade. De kan komma att minska ytterligare till följd av nödvändiga åtgärder i enlighet med de långsiktiga planer som syftar till att återställa eller bibehålla fiskbestånd på en säker nivå. I denna situation är det möjligt att fartygsägare och besättningsmedlemmar beslutar sig för att lämna näringen. EU har inte glömt dem som berörs av dessa förändringar.¹⁷⁸

Reformeringen av den gemensamma fiskepolitiken 2002 innebar bl.a. att ett nytt system för att begränsa EU-fiskeflottans fiskekapacitet infördes. Systemet innebär att kapaciteten i fiskeflottan gradvis ska minskas. Syftet är att få en bättre anpassning av flottan till de tillgängliga fiskeresurserna. De nationella fiskeflottorna begränsas genom bestämmelser om flottans sammanlagda ka-

¹⁷⁸ Europeiska kommissionen, 2003.

pacitet. Fartygskapaciteten uttrycks i bruttoton (BT) och motorstyrka (kW). Inträde i och utträde ur flottan, dvs. införande av ny kapacitet i flottan och skrotning av båtar, ska skötas på ett sådant sätt att den totala kapaciteten hos flottan minskar.

Av regelverket framgår att ”medlemsstaterna ska förvalta inträden i flottan och utträden i flottan på ett sådant sätt att från och med den 1 januari 2003 inträde av ny kapacitet utan offentligt stöd kompenseras av ett tidigare tillbakadragande utan offentligt stöd av minst samma kapacitet”.¹⁷⁹ I och med reformen måste ny kapacitet som införts i flottan utan offentligt stöd kompenseras genom indragning av en minst likvärdig kapacitet, även det utan stöd. Kapacitet som dras in permanent med offentligt stöd får inte ersättas – minskningen av flottans kapacitet måste vara permanent. I syfte att garantera att möjligheten att fiska inte bara överförs från ett fartyg som utranteras till andra som förblir i bruk, måste fiskelicenser och, i vissa fall, tillstånd för fartyg som skrotas med offentligt stöd återlämnas till berörda nationella myndigheter.

Krav på fartygstillstånd

För att få bedriva yrkesmässigt fiske i havet med ett fartyg som är fem meter eller mer krävs fartygstillstånd. Kravet på innehav av tillstånd för att få använda visst fartyg vid yrkesmässigt fiske vilar på gemenskapsrättslig grund. Som villkor för fartygstillstånd gäller enligt Fiskeriverket följande:¹⁸⁰

- Fartyget ska vara registrerat som fiskefartyg i Sjöfartsverkets sjöfartsregister.
- Fartyget ska ha en reell ekonomisk anknytning till Sverige.
- Tillståndshavare ska vara en fiskare med personlig yrkesfiskelicens.
- Befälhavare ska vid varje fisketillfälle vara en fiskare med yrkesfiskelicens.
- Fångstuppegifter ska lämnas inom föreskriven tid. Ansvarig uppgiftslämnare är fartygets befälhavare.
- Tillståndet ska i original eller fotostatkopier medföras ombord.

Ett fartygstillstånd kan beviljas med särskilda inskränkningar beträffande fångstområden, fångstätt, redskap och fiskarter. Tillståndet kan innefatta villkor om att fartygskapacitet ska föras ut ur den svenska fiskeflottan.

Krav på utförelse av kapacitet ur fiskeflottan gäller vid beviljande av fartygstillstånd som avser införelse av fartygskapacitet i flottan. Undantag från detta krav kan endast göras om kapacitetsökningen avser ombyggnad av fartyg som görs av säkerhetsskäl och under vissa förutsättningar. Vid införelse i fiskeflottan av fartyg med en längd understigande 12 meter och som fiskar enbart med passiva redskap gäller utförelsekrav med 100 % av den införda fartygskapaciteten. Detsamma gäller för fartyg som har hemmahamn på ost-

¹⁷⁹ Rådets förordning (EG) nr 2371/2002 av den 20 december 2002, artikel 13.

¹⁸⁰ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

kusten och där fartygets fiske begränsas till Östersjön. I de flesta övriga fall gäller utförelsekrav med 110 %.

Ett fartygstillstånd upphör att gälla om tillståndshavaren förlorar sin yrkesfiskelicens, förändringar sker i fartygets ägandeförhållanden eller ombyggnad av fartyget sker vad avser längd, bredd, bruttodräktighet eller maskinstyrka. Tillståndet upphör även att gälla om ett fartyg vars längd är mindre än 12 meter och som tidigare använts endast för fiske med passiva redskap i någon omfattning övergår till fiske med trål utan att sådant redskap finns angivet i fartygstillståndet. Ansökan om fartygstillstånd skickas till Fiskeriverket.

Enligt grundförordningen behöver insjöfiskefartygen inte vara registrerade, och därför behövs inte något särskilt fartygstillstånd för dessa fartyg.¹⁸¹

4.1.2 Strukturstöd perioden 2000–2006

Bakgrund

Det har i olika sammanhang pekats på att strukturåtgärderna inom fiskepolitiken tidigare i huvudsak var inriktade på att effektivisera fisket. På så sätt kan de enligt kommissionen sägas ha bidragit till överetablering och utfiskning. De strukturpolitiska åtgärder som infördes i början av 1990-talet, vilka bl.a. syftade till att begränsa fiskeflottans kapacitet, visade sig efter en tid vara otillräckliga. Enligt kommissionen försvårades också försöken att lösa problemet med överkapacitet i fiskeflottan i flera fall av att det parallellt med strukturåtgärderna utgick offentliga stöd till flottans modernisering och förnyelse. Det blev därför enligt kommissionens bedömning nödvändigt att genomföra en förändring för att skapa förutsättningar för ett ur biologisk, miljömässig och ekonomisk synvinkel hållbart fiske. Genom reformen av den gemensamma fiskepolitiken 2002 har möjligheterna att lämna investeringsstöd till fiskeflottan begränsats och stöd får inte beviljas för någon åtgärd som ökar ett fartygs fångstmöjligheter. Inom fiskeflottan finns enligt kommissionen fortfarande en överkapacitet som har medfört ett hårt tryck på fiskbestånden.¹⁸²

Fiskeriverket har i en rapport från 2005¹⁸³ granskat utvecklingen av den svenska pelagiska flottan under tiden 1995–2002. Verket konstaterade i rapporten att det fanns flera indikatorer på att fångstkapaciteten i förhållande till tillgängliga fiskresurser hade ökat under perioden. Verket påpekade även att om strukturstöd inte var den enda orsaken till överkapaciteten så var det uppenbart att stödet bidrog till en utveckling mot ökad ineffektivitet och att varken ekonomiskt stöd för skrotning av fiskefartyg eller förvaltningssystemet varit tillräckligt kraftfulla för att balansera investeringarna.¹⁸⁴ Länsstyrelserna på västkusten har i en rapport 2005 framfört att förvaltningen av havets resurser har misslyckats. Detta misslyckande har medverkat till att utvidga

¹⁸¹ Fiskeriverket, e-brev 2007-06-26.

¹⁸² Europeiska kommissionen, 2004.

¹⁸³ Fiskeriverket, 2005f.

¹⁸⁴ Skr. 2005/06:171.

förvaltningens målsättning till att omfatta hela de ekosystem i vilka fisk och andra nyttjade resurser förekommer (ekosystemansatsen).

EU:s strukturstöd har enligt kommissionen två mål:

- dels att bidra till de mål som satts upp inom den gemensamma fiskepolitiken,
- dels medverka till en ökad ekonomisk och social sammanhållning inom unionen.

Ett syfte med strukturpolitiken är att få en balans mellan tillgängliga fiskbestånd och fiskeflottans storlek. I den förordning som reglerar strukturstödet anges som ett huvudskäl till stödet att ”utvecklingen av gemenskapens fiskeflotta måste regleras”.¹⁸⁵ Sedan 2002 års reform av den gemensamma fiskepolitiken ansvarar medlemsländerna för att minska fiskekapaciteten i den mån som krävs för att EU:s fleråriga fiskeplaner ska följas.¹⁸⁶

EU-stöd till fiskerieringen för programperioden 2000–2006

Under programperioden 2000–2006 har stöd genom Fonden för fiskets utveckling (FFU) fått lämnas till bl.a. investeringar i fiskeföretag, fiskodlingsföretag, fiskberedningsföretag och utrustning i fiskehamnar samt nyskapande åtgärder och pilotprojekt.¹⁸⁷ För fiskets del har det inneburit möjlighet för näringen i hela landet att erhålla stöd. Under programperioden delades Sverige in i tre geografiska områden när det gäller stöd till fiskerieringen:

- Mål 1 Norra Norrland
- Mål 1 Södra skogslänen
- Övriga Sverige, dvs. områden utanför mål 1.

I de båda mål 1-programmen ingick fisket som en del i de sektorsövergripande programmen. Under programperioden hade fiskerieringen möjlighet att ansöka om stöd till investeringar eller projekt. Efter att ansökan kommit in kunde den sökande få ett särskilt förhandsmedgivande att få påbörja investeringen eller projektet innan beslut fattades.

Ansökningar om stöd utanför mål 1 avseende stödområdena vattenbruk, förädling och saluförande samt insjöfiske behandlades vid två fasta beslutsomgångar per år. Ansökan om stöd inom dessa områden skulle ha kommit in till länsstyrelsen senast den 1 mars respektive den 1 september för att kunna behandlas inom närmast påföljande beslutsomgång. Eftersom arbetet med programmet 2007–2013 är försenat har sista dag för ansökan om stöd inom programperioden 2000–2006 förlängts t.o.m. den 1 september 2007. Sista datum för att rekvidera medel är den 1 mars 2008.¹⁸⁸

Stöd lämnas endast om verksamheten bedöms vara företagsekonomiskt lönsam. Sökanden måste vara kreditvärdig och ha alla nödvändiga tillstånd

¹⁸⁵ Rådets förordning (EG) nr 1198/2006 av den 27 juli 2006.

¹⁸⁶ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

¹⁸⁷ Förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerieringen.

¹⁸⁸ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

för verksamheten. Kostnader som redovisas vid rekvisitionen av stöd får endast avse sådana åtgärder som omfattas av beslutet om stöd. I normalfallet stöds godkända projekt med 20 %. Om sökanden är ett offentligt organ eller om ett projekt finansieras med offentliga medel kan projekten stödjas till hälften. Åtgärder som rör sport-, fritids- och turistfiske är inte stödberättigade.¹⁸⁹

Strukturstödet omfattning 2001–2006

De beviljade strukturstöden från FFU under perioden 2001–2006 för de tre län som har studerats särskilt i denna uppföljning redovisas i en tabell i bilaga 1. Västra Götaland är det län som har fått högst andel av beviljade stöd (ca 46 %). Enligt Fiskeriverket bedöms dock utfallet återspegla verksamheternas lokalisering. Under år 2006 fick flera samförvaltningsinitiativ strukturstöd. Syftet var bl.a. att möjliggöra en ökad regional dialog, en gemensamt förvaltnad resurs och en förbättrad kommunikation mellan myndigheter, näring och forskning.¹⁹⁰

I tabell 11 redovisas hur stora ramar som har avsatts för olika insatser samt hur stor andel av ramen som beviljats respektive utbetalats. Dessutom anges omfattningen av sökta men inte beviljade bidrag. I bilaga 1 redovisas detta även uppdelat på de olika målområdena.

¹⁸⁹ Länsstyrelsen i Kalmar län, webbplatsen www.h.lst.se.

¹⁹⁰ Fiskeriverket, 2007a och 2007b.

Tabell 11: Strukturstöd från Fonden för fiskets utveckling (FFU) till projekt och investeringar inom målområdena (per 2007-06-07)

<i>Insats och målområde</i>	<i>Ram FFU</i>	<i>Beviljat (% av ram)</i>	<i>Utbetalt (% av ram)</i>	<i>Sökt, ej beviljat</i>	<i>Antal</i>
ANPASSNING AV FISKEANSTRÄNGNING					
Skrotning	63 959 121	87	77	876 700	132
Permanent överföring	1 293 543	99	99	0	3
FÖRNYELSE OCH MODERNISERING					
Nybyggnation av fiskefartyg	10 237 111	67	55	0	63
Modernisering av fiskefartyg	37 346 206	59	57	3 327 238	649
Indragning av fiskefar- tyg	0	0	0	0	0
SKYDD OCH UTVECKLING					
Akvatiska resurser	49 703 406	92	63	4 223 584	68
Vattenbruk	22 283 918	83	65	7 600 311	182
Utrustning i fiskeham- nar	52 108 887	92	80	3 027 625	207
Förädling och salufö- rande	122 110 409	80	63	11 406 970	437
Insjöfiske	1 134 157	71	66	493 290	65
ANDRA ÅTGÄRDER					
Småskaligt kust- och insjöfiske	5 138 860	84	65	467 250	110
Socioekonomiska åtgärder	999 999	41	41	0	18
Avsättningsfrämjande åtgärder	12 095 231	80	55	869 067	74
Branschgemensamma åtgärder	57 680 479	91	52	8 757 881	280
Tillfälligt upphörande	25 429 419	100	76	0	15
Nyskapande åtgärder och pilotprojekt	112 975 805	81	40	19 170 268	125
TEKNISKT STÖD					
Tekniskt stöd	23 050 728	78	59	0	148
SUMMA	597 547 279	83	60	60 220 184	2 576

Källa: Fiskeriverket, e-brev 2007-06-08.

Fartygsersättning under torskfiskestopp

Under 2005 och 2006 har det inom ramen för strukturstödet betalats ut stöd till de fartygsägare som normalt bedriver torskfiske i Östersjön och som påverkats av de ytterligare fiskestopp som införts. Stödet har avsett kostnader som kvarstår när fartyget ligger vid kaj och utgått för den tid som förflutit utöver genomsnittlig längd på fiskestopp för torsk i Östersjön.¹⁹¹

Fiskeriverket beslutade våren 2006 om regler för fartygsersättning under 2006 års fiskestopp för torskfiske i Östersjön. Ersättningen utgick för de extra stoppdagarna, dvs. 27 dagar för dem som fiskade på östra beståndet och 30 dagar för dem som fiskade på det västra beståndet. För att fartygsersättningen skulle kunna utgå behövdes bl.a. ett giltigt fartygstillstånd för fartyget, att torskfiske bedrevs i aktuellt område under motsvarande tidsperiod under 2004 eller 2005, att torskfiske bedrevs i aktuellt område i anslutning till stoppets ikraftträdande eller historiskt säsongsmässigt torskfiske skulle ha påbörjats samt att torskfisket hade uppgått till minst 12 ton torsk under referensåren 2004–2005.

För att få bidrag krävdes att fartyget inte nyttjades i yrkesmässigt fiske under den aktuella perioden. För det västra beståndet innebar det att inget fiske fick bedrivas under perioden 15 maj–13 juni och för det östra beståndet skulle fartyget ligga stilla 10 april–16 april, 3–4 juni, 16–17 september samt 16 december–31 december. Storleken på ersättningen beräknades utifrån värdet på den ranson som maximerar vad varje fartyg tilläts landa per vecka. Ransonnens storlek sattes till 1 200 kg. Värdet för fångsten beräknades utifrån genomsnittspriset per kilo torsk. Avdrag för kostnader gjordes med 72 % av bruttobeloppet. Ansökningar om fartygsersättning administrerades av Sveriges Fiskares Arbetslöshetskassa (SFA).¹⁹²

Fiskeriverket betalar ut s.k. fartygsbidrag för dagar med torskstopp under 2007. Från och med den 1 mars 2007 gäller delvis nya regler. Den som vill ansöka om fartygsbidrag måste först begära ett tillfälligt återkallande av fartygstillståndet under dessa perioder. Begäran måste ha inkommit till Fiskeriverket senast fyra vardagar före den första stoppdagen. Utebliven eller förse-nad ansökan om återkallande innebär att fartygsbidrag uteblir. Ansökan lämnas som tidigare till SFA. Har ansökan om återkallande av fartygstillståndet inte inkommit till Fiskeriverket i tid kommer bidraget inte att betalas ut. Värdet på den uteblivna fångsten beräknas utifrån en veckoranson om 2 000 kg och ett genomsnittspris på 16 kr per kg. Avdrag för kostnader görs med 72 % av bruttobeloppet. Fartyget ska ha tillstånd för torskfiske i Östersjön, i de fall ett sådant krävs. Torskfisket ska ha uppgått till minst 12 ton under perioden 1 januari 2005–31 december 2006. Torskfiske ska under åtminstone ett av de två senaste åren ha bedrivits under de månader då stoppet infaller. Torskfiske ska ha bedrivits i anslutning till fiskestoppet, eller så måste sökanden kunna

¹⁹¹ Prop. 2006/07:1 utg.omr. 23.

¹⁹² Se bl.a. webbplatsen www.yrkesfiskarna.se.

visa att ett årligen återkommande fiske skulle ha påbörjats under avbrottsperioden.¹⁹³

Vid fiskestopp har hittills utgått bidrag, men detta kommer enligt tjänstemän vid Fiskeriverket eventuellt inte att utgå nästa period. Ambitionen är att sådant stöd ska minska. Kommissionen vill hellre stödja omstrukturering av näringen och skrotning av båtar.¹⁹⁴

4.1.3 Strukturstöd till skrotning av fiskefartyg

Regelverk

Som framgått av föregående avsnitt utgör skrotningsbidrag en del av strukturstödet inom fiskeområdet. Som huvudregel kan skrotningsbidrag beviljas för fartyg i fiskeflottan under förutsättning att fartyget har fiskat minst 75 dagar till sjöss under respektive två tolv månadersperioder direkt föregående ansökan.¹⁹⁵ EU har bestämt maximigränsen för en medlemsstats skrotningsbidrag med hänsyn till det enskilda fartygets bruttotonnage och ålder. Ett maximalt bidrag kan därför räknas ut särskilt för varje fartyg i enlighet med dessa regler. Bidraget medfinansieras nationellt med 50 %. Det beräknade bidraget ska vid utbetalningen minskas med följande.

- Bidrag och lån till modernisering som beviljats för fartyget under de föregående fem åren, minskat proportionellt till antalet år sedan utbetalningen av stödet.
- Eventuell utestående kapitalskuld och upplupen ränta för äldre fiskelån i fartyget.
- Eventuellt stöd till tillfälligt upphörande under de senaste två åren ska också räknas av från bidraget.

Regelverket innebär att nya fartyg erhåller ett högre bidrag per ton än äldre fartyg och mindre fartyg erhåller ett högre bidrag per ton än större fartyg. Bidrag får inte ges till fartyg som är tio år eller yngre. Bidraget per BT blir alltså lägre ju äldre och större fartyget är. Fartyg som genomgått ombyggnader och moderniseringar har ofta både ett bokfört värde och ett försäkringsvärde samt en belåning som motsvarar betydligt högre belopp än för motsvarande icke-moderniserade fartyg. Möjligheten för fartygsägare att med hänsyn till ekonomiska skäl skrota sina fartyg med skrotningsbidrag enligt EU:s regler är beroende av det enskilda fartygets skuldbörda. Även banker och andra kreditgivare kan ha synpunkter på att fartygsägaren i dessa fall realiserar panten till ett värde som kan ligga långt under belånat värde.

Om offentligt stöd beviljas för skrotning ska den indragna kapaciteten automatiskt dras av från referensnivåerna för respektive lands kapacitet (se även tonnagehandeln i avsnitt 4.1.4). Referensnivåerna minskas genom skrotning.¹⁹⁶

¹⁹³ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

¹⁹⁴ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

¹⁹⁵ Rådets förordning (EG) nr 2792/1999.

¹⁹⁶ Rådets förordning (EG) nr 2371/2002, artikel 11.4.

Tabell 12: Exempel på EU:s maximigränser för skrotningsbidrag

<i>Byggår</i>	<i>Bruttoton (BT)</i>	<i>Bidrag, kronor</i>	<i>Bidrag/ton, kronor</i>
1985	19 (ca 12 m)	1 400 000	74 000
1957	115 (ca 24 m)	4 000 000	34 000
1976	270 (ca 32 m)	7 500 000	27 000
1980	400 (ca 38 m)	10 300 000	25 700
1990	700 (ca 42 m)	15 000 000	22 000

Källa: Fiskeriverket, 2005e.

EU har under programperioden 2000–2006 avsatt 482,5 miljoner euro till stöd för skrotning av fiskefartyg, vilket motsvarar ca 12 % av EU:s stöd till fiske-sektorn inom ramen för FFU. Sveriges andel av stödet till skrotning uppgick till ca 5,5 miljoner euro, vilket motsvarar ca 1,1 % av det samlade EU-stödet till skrotning. De nominellt största skrotningsstöden gick till Spanien (126 miljoner euro), Italien (105 miljoner euro) och Polen (80 miljoner euro).¹⁹⁷

De svenska reglerna för skrotning innebär att statligt stöd, i mån av tillgång på medel, får lämnas till åtgärder för anpassning av fiskeansträngningen.¹⁹⁸ Fiskeriverket är förvaltningsmyndighet i fråga om stöd utanför mål 1.¹⁹⁹ Stöd får lämnas till ägare av fiskefartyg med gällande fartygstillstånd i följande fall:

- när fartyget skrotas eller
- när det säljs till tredje land eller
- när det säljs till annat ändamål än fiske.

Av Fiskeriverkets föreskrifter²⁰⁰ framgår att stöd för anpassning av fiskeansträngningen vid skrotning av fiskefartyg och vid definitiv övergång till verksamhet knuten till bevarandet av kulturarv lämnas med högst 8 000 kr per BT. Vid skrotning av fiskefartyg understigande 27 BT lämnas därutöver ett engångsbelopp om 30 000 kr. Beviljat stöd utbetalas först när bevis föreligger om att fartyget är avregistrerat från fartygsregistret och när fartygsägaren visar intyg om destruktionsintyg från ett företag i Grenå, Danmark. För de fartygsägare som skrotar fartyget någon annanstans eller väljer att själva skrota sitt fartyg finns ett intyg som skrivs på av Sjöfartsinspektionen, Kustbevakningen eller Tullverket. Av intyget ska framgå att myndigheten intygar att skrovet skilts från kölen, att köl och skrov delats i tre delar etc. Syftet med åtgärderna är att undvika att skeppet kan användas igen.

Den 1 november 2002 ändrades Fiskeriverkets föreskrifter om statligt stöd till fiskerieringen på så sätt att det inte längre utgår stöd till skrotning av far-

¹⁹⁷ Europeiska kommissionen, 2006c.

¹⁹⁸ Förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerieringen.

¹⁹⁹ Rådets förordning (EG) nr 1260/1999.

²⁰⁰ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2001:1 om statligt stöd till fiskerieringen.

tyg som tillhör segment 1, dvs. fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap, såvida inte särskilda skäl föreligger. Anledningen till att denna regel infördes var att en mycket stor andel av skrotningsanslaget gick till skrotning av små fartyg i segment 1, utan att det ledde till en minskning av tonnage i segmentet, eftersom införsel av fartyg kunde ske obehindrat fram till den 20 maj 2003, då detta segment belades med utförselkrav.

Generellt kan sägas att de svenska kompletterande reglerna för bidrag till skrotning innebär att skrotningsbidragen i Sverige ligger tämligen långt under EU:s maximibelopp. Nivån 8 000 kr per BT var enligt Fiskeriverket satt för att tillgängliga medel skulle räcka för att skrota ut ett antal fartyg under stödperioden 2000–2006. Det fanns i februari 2006 ca 37 miljoner kronor i EU-medel för ändamålet. Eftersom skrotningsbidraget ska medfinansieras nationellt krävs att Sverige har avsatt ett lika stort belopp.²⁰¹

Skrotningskampanjer

För att locka fartygsägare att skrota sina fiskefartyg har ett antal särskilda skrotningskampanjer genomförts av Fiskeriverket.

Under tiden den 21 juni–31 oktober 2001 höjdes skrotningspremien tillfälligt till 18 000 kr per BT.

I oktober 2002 genomfördes en skrotningskampanj riktad till ägare av fartyg i segment 3, dvs. fartyg som bedriver pelagiskt fiske med trål eller vad. Fartygsägarna fick ansöka om en skrotningspremie enligt eget önskemål som kunde uppgå till EU:s maximibelopp.²⁰² Kampanjen ledde till att sju fartyg skrotades. Skrotningspremierna varierade mellan ca 26 000 kr och 44 000 kr per BT, med en genomsnittskostnad om 33 500 kr per BT.

Under perioden den 1 juli–den 30 september 2003 fanns möjligheten att erhålla ett skrotningsbidrag om högst 18 000 kr per BT för fartyg som fiskat huvudsakligen vitfisk och högst 28 000 kr per BT för fartyg som fiskat huvudsakligen sill. Kampanjen motiverades med behovet av minskad fiskekapacitet i fiskeflottans segment 3, dvs. fiskefartyg som bedriver pelagiskt fiske med trål eller vad, och i segment 4, dvs. fartyg som bedriver demersalt fiske med trål. Till grund för skrotningskampanjen fanns en rådsförordning²⁰³ om införande av nödgärd från gemenskapen för att möjliggöra särskilt förhöjt bidrag för skrotning av fiskefartyg som har fått sina infiskningsmöjligheter minskade med 25 % eller mer till följd av en av rådet antagen återhämtningsplan. Enligt förordningen kunde EU:s högst tillåtna skrotningsbidrag ökas med ytterligare 20 % för en sådan åtgärd. Kampanjen ledde till att 23 fartygsägare ansökte om skrotningsbidrag. Två av fartygsägarna beviljades det särskilt förhöjda skrotningsbidraget. Totalt skrotades ett tonnage om 729 BT och motorkapacitet om 2 362 kW. Flera fartygsägare ansökte om skrotningsbidrag som väsentligt översteg EU:s takbelopp. En slutsats av kampanjen var – för-

²⁰¹ Fiskeriverket, 2005e och e-brev 2007-01-23.

²⁰² Rådets förordning (EG) nr 2792/1999.

²⁰³ Rådets förordning (EG) nr 2370/2002.

utom att många fartygsägare inte fick tillräckligt stort belopp vid skrotningen genom EU:s takregler för att kunna gå skuldlösa ur fisket – att Fiskeriverkets erbjudande användes som jämförelse inför försäljning. Flera av de bidrag som beviljats nyttjades inte och i stället såldes fartygen inom flottan.

Ett fjärde exempel på skrotningskampanj genomfördes hösten 2006. Bakgrunden var EU:s beslut att fiske med drivgarn i Östersjön ska vara slutligen förbjudet fr.o.m. den 1 januari 2008. Fiskeriverket erbjöd därför under tiden den 4 oktober–30 november 2006 ett tillfälligt förhöjt stöd till skrotning av fartyg med särskilt tillstånd till fiske med drivgarn. Detta innebar att skrotningsbidrag, under vissa förutsättningar, för fartyg som haft sådant tillstånd något av åren 2005 och 2006, kunde lämnas med belopp som sökanden själv angav. Dock gällde att skrotningsbidraget inte fick överstiga EU:s maxgräns. Stöd kunde även lämnas för fartyg under 12 meter. Verket fick sammanlagt in 22 ansökningar rörande fartyg med hemmahamn i Skåne, Blekinge, Gotlands, Kalmar och Uppsala län, och samtliga avsåg bidrag upp till EU:s maximiträns, dvs. ca 1,5 miljoner kronor. Av dessa hade vid årets utgång 14 ansökningar beviljats. Skrotningarna genomförs under år 2007.²⁰⁴

4.1.4 Resultat och konsekvenser

Fiskeflottans kapacitet

Av Fiskeriverkets årsredovisning framgår att det under år 2005 har skett en fortsatt reduktion av fiskeflottans kapacitet. Ett problem är dock att den kapacitet som förs in i flottan i form av nya fartyg i regel är modernare än de utförda fartygen. En modern teknologi innebär en rationalisering som i sin tur möjliggör ett effektivare fiske, vilket kan bidra till att minskningen av BT och kW i fiskeflottan inte alltid leder till en minskad fiskekapacitet. För att motverka denna effekt gäller för vissa kuststräckor och fartygssegment att större kapacitet än den som förs in måste föras ut.

Fiskeriverket vidareutvecklade under år 2005 det nationella systemet för in- och utförsel av kapacitet. Verket beslöt t.ex. att införa lättnader i införselkraven för pelagiska fartyg som avsågs få hemmahamn utmed Norrlandskusten. Avsikten med differentierade in- och utförselkrav mellan olika regioner var att stimulera områden där fisket är på nedgång. Av årsredovisningen framgår vidare att Fiskeriverket i två fall under år 2005 lämnade tillstånd till ombyggnader av fartyg och att dessa ombyggnader medförde en ökning av flottkapaciteten utan att krav på kapacitetsutförsel ställdes. Ombyggnaderna motiverades av säkerhetsskäl, och EU:s villkor för att tillåta en höjning av referensnivån uppfylldes.²⁰⁵

Av årsredovisningen för 2006 framgår att Sverige har hållit sin fiskeflottas kapacitet inom de ramar som EU har beslutat. Fiskeriverket konstaterar dock att dessa åtgärder inte är tillräckliga för en långsiktig anpassning av fiskekapaciteten i förhållande till fiskemöjligheterna. Av årsredovisningen framgår

²⁰⁴ Fiskeriverket, 2007a.

²⁰⁵ Fiskeriverket, 2005c och 2006a.

att detta återspeglas i en låg lönsamhet bland vissa fiskeföretag och överkapacitet inom vissa fisken. Regleringen av flottkapaciteten har inte heller kunnat motverka den geografiska obalansen, med en fortsatt koncentration av fiskekapacitet till västkusten.

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har tjänstemän vid Fiskeriverket framfört att EU:s krav på in- och utförsel av kapacitet är viktigt. De menar att kraven är utformade så att de småskaliga båtarna gynnas: Införsel av trålkapacitet ställer krav på samtidig utförsel av 110 %, medan införsel av småskaliga båtar ställer krav på utförsel av endast 100 %. En tjänsteman vid Västra Götalandsregionen har framfört att reglerna kring in- och utträde ur fiskeflottan inte utgör något stort problem för yrkesfisket.²⁰⁶

I uppföljningen har ett flertal aktörer pekat på att fiskeflottan trots de insatser som hittills har gjorts fortfarande är för stor. Fiskeriverket har gjort bedömningen att kapaciteten inom det demersala torskfisket behöver halveras för att nå en rimlig företagsekonomisk lönsamhet. Inom räksegmentet behöver kapaciteten minska med 10 %. Det representerar ett försäkringsvärde på ca 90 miljoner kronor. För det pelagiska segmentet behöver ca 30 % av kapaciteten skrotas eller på annat sätt försvinna ur den svenska flottan. Försäkringsvärdet som denna överkapacitet representerar uppgår till drygt 590 miljoner kronor.

SFR har i uppföljningen framfört att det inte finns någon överkapacitet inom fiskeflottan i Sverige, med undantag för det pelagiska fisket. Tillsammans med Fiskeriverket och regeringen håller SFR nu på med en strukturering av det pelagiska fisket. SFR vill att företagen ska slås samman. De uppskattar att bortfallet av antalet yrkesfiskare inom det pelagiska fisket kommer att bli 150–200 fiskare. Även räkfisket skulle kunna ha lite mindre omfattning, men det kommer enligt SFR att lösas genom pensioneringar de kommande åren. De gör även bedömningen att om en fjärdedel av fiskeföretagen försvinner och om kvoterna består så kommer de enskilda företagen att få en större lönsamhet. Enligt SFR kan svensk fiskenäring rymma ca 1 000 yrkesfiskare.²⁰⁷

Yrkesfiskare i Västra Götaland har i uppföljningen framfört att vissa båtar behöver rationaliseras bort inom det pelagiska fisket. Fiskare med dåliga båtar skulle vilja köpa de större och bättre båtarna som ”blir över” vid en fortsatt omstrukturering.²⁰⁸ Från fiskenäringen har vidare framförts att fiske ska betraktas som en ekonomisk aktivitet och att yrkesfiskarna fiskar för en marknad där konsumenternas krav ska styra utbudet. I uppföljningen har även Fiskeriverkets generaldirektör framfört att fisket är en näring som i första hand bör styras av lönsamhetskriterier och av marknaden, inte av regleringar. Fisket måste vara lönsamt, och det ska gå att leva på det. Till följd av fortsatt låga eller ännu lägre kvoter och mycket låg lönsamhet inom fisket kommer yrkesfisket framöver att reduceras kraftigt.

²⁰⁶ Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30.

²⁰⁷ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

²⁰⁸ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

Från fiskenäringen har vidare framförts att det är problematiskt att den svenska fiskeflottan byggdes upp under torskboomen på 1980-talet.²⁰⁹ Detta har även uppmärksammats av bl.a. länsstyrelserna på södra ostkusten. Av en rapport från 2005 framgår att det fram till början av 1990-talet, tack vare starka sill- och torskbestånd, fanns utrymme för både en västkust- och en Östersjöflotta. Därefter har fiskresursen minskat drastiskt, och tillsammans med den löpande effektiviseringen av fisket har överkapaciteten inom fisket blivit betydande.

Genom beslut den 25 maj 1978 gav regeringen dåvarande Fiskeristyrelsen i uppdrag att – i enlighet med vad som anförts i proposition 1977/78:112 om riktlinjer för fiskepolitiken m.m. – i samråd med Jordbruksnämnden och i samarbete med Sveriges Fiskares Riksförbund genomföra en fortlöpande planering av fiskets omfattning och inriktning på kortare och längre sikt. Med anledning av regeringens uppdrag tillsatte Fiskeristyrelsen en kommitté som tog sig namnet Kommittén för fiskets kort- och långsiktiga planering (Planeringskommittén). I kommitténs arbete ingick bl.a. att utarbeta långsiktiga planer innehållande prognoser och åtgärdsförslag för yrkesfisket. Flera sådana planer och åtgärdsförslag utarbetades. Redan från början uppstod stora motsättningar mellan de statliga myndigheterna å ena sidan och SFR å andra sidan. Fiskeriverket uppger att bristen på politiskt stöd gjorde att verksamheten lades ned efter några år. Verket uppger att i grunden gällde motsättningarna att SFR ansåg att någon planering inte var nödvändig och att fisket alltid upplevt upp- och nedgångar och att detta låg i fiskets natur.²¹⁰

Av rapporten från 2005 framgår vidare att den bristande lönsamheten i fisket i början av 1990-talet innebar att många av södra ostkustens modernaste fartyg såldes eller att företagen gick i konkurs. Därefter uppges kapaciteten i flottan ha minskat genom skrotningsbidrag och genom att fartygen har köpts upp för att skapa expansion i det storskaliga västkustfisket. En fiskare från Kalmar län gör följande reflektion:

Redan på 1980-talet ställdes krav på effektivt och rationellt fiske utan att ägna en tanke åt beståndssituationen. Ett talande exempel är den extrema tillgången på torsk i mitten på 1980-talet. Då uppmanades yrkesfisket att investera i torsktrålare och fick stora subsidier för detta. Från vårt län protesterade vi mot den inriktningen, för den uppgången för torskpopulationen var inte normal utan grundade sig på extremt goda förutsättningar för leken några år tidigare och lågt fiske på grund av prisbilden. Detta resulterade i att när torsken återgick till normalt bestånd infördes långa fiskestopp och hårda ransoneringar. Den överkapacitet som regering och Fiskeriverk drev igenom var ett faktum och det är en klen tröst att vi blev sannspådda.²¹¹

Samme fiskare ger ett exempel på vad kapacitetsregleringen av flottan kan få för effekter på de enskilda yrkesfiskarna:

²⁰⁹ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-03-22 och Naturvårdsverket, 2005.

²¹⁰ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10.

²¹¹ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

Två yngre fiskare här sökte licens på en mindre trålare för strömmingsfiske. De kände sig tvingade på grund av att sälen påverkade torskfisket med garn alltför mycket. De fick ingen licens på grund av att allt var upptaget av trålare från västkusten – trots att detta är deras hemnavatten.

Enligt tjänstemän vid Jordbruksdepartementet finns hittills ingen analys av resultatet av de insatser som har gjorts för att reglera fiskeflottans kapacitet. Tjänstemännen tror att det är de mindre och äldre fartygen som har försvunnit, vilket kan sägas ha inneburit en rationalisering av fiskenäringen. Denna rationalisering tros delvis ha slagit mot det småskaliga fisket.²¹²

Tonnagehandel

De tak som har satts på kapaciteten i fisket har gett upphov till att en marknad för handel med kapacitet har uppstått. För att ny kapacitet ska kunna föras in i den svenska fiskeflottan måste minst motsvarande kapacitet i kW och BT föras ut. Detta sker genom den s.k. tonnagehandeln, som möjliggör in- och utträde i fiskeflottan och som direkt följer av bestämmelserna i en rådsförordning. Tonnagehandeln innebär att transaktioner med rättigheter att äga fartygskapacitet och använda fartygen för fiske sker. Detta innebär att den som i dag ska köpa ett fiskefartyg måste betala för dels fartygets reella värde, dels för det fiktiva värde som båtens rättigheter har (tonnage eller fartygskapacitet). Ett fartygstillsstånd upphör alltid att gälla då fartyget byter ägare. I de flesta fall överläts enligt Fiskeriverket fartyg med kapacitet. Kapacitet söks t.ex. genom fartygsmäklare. Det är vid införsel av ny kapacitet i fiskeflottan som kapaciteten, i form av bruttotonnage och kilowatt, behöver föras ut.²¹³

Denna tonnagehandel har enligt uppgift från tjänstemän vid Fiskeriverket fått bl.a. följande konsekvenser:

- en geografisk koncentration av fiskeflottan
- svårigheter för ungdomar att köpa båtar, främst inom trålsegmenten.

Tonnagehandeln har enligt Fiskeriverket haft betydelse för den utveckling som innebär en ökning av trålfloTTan på västkusten. Enligt ett underlag till Fiskeriverket kan handeln med fartygston ses som ett nollsummespel vad gäller flottans totala kapacitet, men den har fått störst effekter främst inom syd- och ostkustflottan där mindre och äldre tonnage har sålts för att bereda utrymme för nyare tonnage på västkusten.²¹⁴ Tonnagehandeln har också påskyndat den utveckling som innebär att förhållandevis lite av de fiskresurser (sill, skarpsill och torsk) som Sverige förfogar över i Östersjön används av fartyg från denna region. Tjänstemän vid Fiskeriverket menar dock att denna handel inte drabbar de småskaliga yrkesfiskarna. Detta beror på att små- och storskaliga fiskare inte konkurrerar om så många fiskarter. Att småskaliga fiskare försvinner beror enligt tjänstemännen inte på att de köps upp av storskaliga fiskare. Sillen har historiskt varit ett småskaligt fiske, men har av

²¹² Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

²¹³ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30 och e-brev 2007-10-10.

²¹⁴ Wagnström, 2007.

konkurrensskäl blivit storskaligt. Torsken är dock en art som små- och stor-skaliga fiskare konkurrerar om.

Av en undersökning som genomförts vid Fiskeriverket framgår att banker-na inte är villiga att bevilja lån vid nyetableringar. Dessa problem gäller även i viss mån etablerade fiskare på ostkusten. I intervjuer har fiskare uppgett att lönsamheten generellt sett är dålig i fisket men att det är särskilt svårt efter-som man i dag även måste betala för kapaciteten. Bankerna är inte villiga att låna ut pengar till tonnagehandel.

Från länsstyrelserna vid Norrlandskusten har i en rapport från 2005 fram-förts att handeln med tonnage har drabbat fisket i Bottenhavet mycket hårt. Enligt länsstyrelserna har handeln medfört att ekonomiskt lönsammare fiske-båtar från västkusten har kunnat betala mycket höga priser på tonnage, vilket i sin tur har medfört att äldre fiskare har sålt sitt tonnage och sina båtar och på så sätt fått ett kapital som har karaktären av en pensionsförsäkring. I rappor-ten anges att priset år 2005 var ca 15 000 kr per ton, dvs. en kostnad om ca 225 000 kr för enbart tonnaget för en fiskebåt på 15 ton. Fiskeriverket har i en kommentar gjort bedömningen att priserna på brottotonnage är betydligt lägre.²¹⁵

Enligt länsstyrelserna vid Norrlandskusten fanns det år 2005 endast en trå-lare på kuststräckan mellan Uppsala och Umeå. Ägare till mindre båtar vid Norrlandskusten hade på grund av dålig lönsamhet inte möjlighet att köpa nyare och större båtar och dessutom tonnage. Enligt länsstyrelserna har detta medfört att fisket längs Bottenhavskusten saknar båtar som är lämpade för att tillvarata den strömmingsmängd som erfordras för att förse norra Sverige med färsk strömming och salterierna med råvara för surströmmingstillverkning. Från tjänstemän vid länsstyrelsen i Västerbottens län har i uppföljningen framförts att införandet av handel med tonnage och motorstyrka i det småska-liga kustfisket har orsakat onödiga problem. Denna handel medför också att det blir än svårare att få någon nyrekrytering till branschen.²¹⁶ Länsstyrelser-na vid Norrlandskusten menar att det är viktigt att behålla trålfiske utefter Norrlandskusten eftersom det under långa perioder med drivis i havet är svårt att bedriva annat fiske. Det småskaliga kustfisket är beroende av att det finns en trålfiskeflotta i verksamhet för att trygga en jämn råvaruförsörjning till anläggningarna och uppsamlingstureorna utefter kusten. Länsstyrelserna menar att det måste skapas en möjlighet att kostnadsfritt tonnage ställs till Norr-landsfiskarnas förfogande.

En fiskare i Kalmar län har i uppföljningen framfört att tonnagehandeln har medfört att större delen av tonnaget har köpts upp och förts över till väst-kusten. Länsstyrelserna vid södra ostkusten har pekat på att EU:s nedskär-ningsprogram för flottans anpassning i kombination med en alltmer försämrad lönsamhet i ostkustens fiske har medfört att det varit mer förmånligt att sälja sina ton till framför allt västkustföretag med modernare och större fartyg än att skrota sina fartyg eller att investera i nya fiskefartyg. Länsstyrelserna

²¹⁵ Fiskeriverket, 2007g, intervju 2007-05-30 och e-brev 2007-10-10.

²¹⁶ Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20.

pekar i en rapport från 2005 på problem som slår direkt mot det småskaliga kustnära fisket och nämner följande exempel: För att byta till en starkare utombordsmotor på en skärgårdsfiskebåt måste motsvarande kapacitet köpas in för att föras ut. Länsstyrelserna menar bl.a. att det behövs undantag för kapacitetsutförelse inom det småskaliga kustnära fisket.

Yrkesfiskare i Västra Götaland menar att det är Fiskeriverket som har gjort så att det har uppstått en handel med tonnage och fartygskapacitet. En fiskare menar att rederier köper upp båtar och fiskar på den båtens sillkvot med rederiets egna fartyg. Det har på så sätt uppstått ”trixande och turbulens” och ”Fiskeriverket hänger inte med”. Från Öckerö kommun har i uppföljningen framförts att tonnagehandeln liknar handeln med taxitillstånd före saneringen: ”Det är inte friskt – det öppnar för fiffel och båg.”²¹⁷

Strukturstöden

För perioden 2000–2006 har strukturstöden uppgått till 100 miljoner kronor per år. Stöden har enligt uppgift från Fiskeriverket använts på två sätt:

- dels som investeringsstöd till 20 % av kostnader för investeringar inom beredningsindustri, vattenbruk och ombord på fiskebåtar,
- dels som projektstöd till nyskapande åtgärder m.m. – dessa medel har bl.a. använts till marinbiologiska utbildningar för fiskare, spårbarhet, flottleders återskapande m.m.

Fiskeriverket lyfter i sin årsredovisning för 2006 fram ett antal åtgärder som har haft positiva effekter på utvecklingen av landsbygden, bl.a. olika pilotprojekt, åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket samt utrustning i fiskehamnar. Fiskeriverket bedömer att strukturstödet har haft betydelse för att bibehålla vissa fiskehamnar och landningsplatser. Verket pekar på att levande fiskehamnar ger positiva effekter i form av arbetstillfällen inom kringnäringar och turism samt att en regions dragningskraft ökar med ett levande kustfiske. Enligt Fiskeriverket har strukturstödet till insjöfisket till mycket stor del gått till företag lokaliserade till landsbygd.

I uppföljningen har även länsstyrelserna varit positiva till strukturstöden. Länsstyrelsen i Västerbottens län har framfört att strukturstöden uppfattas vara till stor hjälp när fiskeföretagen ska genomföra investeringar. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har framfört att de EU-stöd som lämnats har bidragit till en positiv utveckling inom fiskenäringen i länet. Strukturstöden till bl.a. insjöfisket har för flera företag varit en förutsättning för de investeringar som gjorts. För insjöfiskets del har strukturstöden huvudsakligen använts till nya båtar, nät- och lindragare på båtarna, beredningslokaler med kyl, frys, ismaskin, rum för fileing och rökeriavdelning. Kollektiva åtgärder för insjöfisket har erhållit strukturstöd till säkerhetskurser, livsmedelsutbildning, erfarenhetsutbyte samt utveckling av selektiva fasta och rörliga redskap.

²¹⁷ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07 och intervju 2007-05-31, Länsstyrelsen i Östergötland m.fl., 2005 samt Öckerö kommun, intervju 2007-05-31.

Även Länsstyrelsen i Kalmar län har framfört att strukturstöden har haft stora fördelar för fiskets del. Samtidigt konstateras att fisket har haft en djup svacka under programperioden, vilket gjort att investeringsviljan har varit ganska låg inom många insatsområden. Enligt länsstyrelsen i Kalmar är inte särskilt stora investeringar gjorda i själva flottan, men flera goda exempel finns från beredning och saluförande. Ett ämnesområde som uppges ha lett till stor projektverksamhet är ”kollektiva åtgärder”. Här har länsstyrelsen genomfört ett flertal studieresor, utbildningar, försäljningsprojekt m.m. Detta har enligt länsstyrelsen stimulerat ”övervintringen” av fiskarkåren i avvaktan på att beståndssituationen åter får fisket på fötter. Åtskilliga fiskevårdsprojekt i form av restaureringar är också genomförda, vilka enligt länsstyrelsens bedömning indirekt gynnar kustfisket. Västerviks kommun har i uppföljningen lyft fram att strukturstöden har varit viktiga för utvecklingen av Västervik som landningsplats för strömming i Östersjön.

Av en rapport från länsstyrelserna runt de stora sjöarna framgår att yrkesfiskarna i Väneren i flera fall har nyttjat strukturmedel för investeringar i bl.a. nya båtar anpassade till Vänerens fiske, kylanläggningar, frysar, ismaskiner, rökar, nätdragare samt elektronisk utrustning. Det pågår vidare projekt för utveckling av selektiva fasta redskap (ryssjor) samt utbildningsverksamhet. Enligt länsstyrelserna har strukturmedlen visat sig vara mycket bra för att utveckla och förbättra förutsättningarna att kunna bedriva ett rationellt yrkesfiske i Väneren. Länsstyrelserna på sydkusten menar dock att strukturstöden har haft en begränsad strukturell effekt på fiskenäringen. Länsstyrelserna i Skåne och Blekinge konstaterar följande:

Stödet har förvisso underlättat många investeringar inom näringen, men flertalet av dessa hade sannolikt genomförts även utan stödet. Stödet till anpassning av fiskeflottan har dock medverkat till en minskad fiskekapacitet, men handel med fartygston – som uppstod på grund av begränsningen av flottans storlek – har haft en lika stor effekt.²¹⁸

I de svenska halvtidsutvärderingarna av strukturprogrammet för perioden 2000–2006 konstateras att programmet inte i tillräcklig omfattning har fokuserat på det centrala problemet i det svenska yrkesfisket, nämligen överkapaciteten. Det konstaterades också att projekt och ändamål som hade låg prioritet eller ingen prioritet alls hade beviljats stöd:

Detta kan ha drivit fram investeringar som både företagsekonomiskt och från en övergripande synvinkel inte borde ha genomförts.²¹⁹

I uppföljningen har framkommit att strukturstödets samhällsekonomiska effekter ännu inte har analyserats av Fiskeriverket. Från verkets tjänstemän har dock i intervju framförts att man avser att göra detta. I sammanhanget kan dock nämnas att Fiskeriverket nyligen har publicerat en analys av vattenbruket (se avsnitt 5.3.3).

²¹⁸ Länsstyrelsen i Skåne län m.fl., 2005.

²¹⁹ Fiskeriverket, 2007i.

Från Fiskeriverkets generaldirektör har i uppföljningen framförts att strukturstödet är ett viktigt redskap för den fortsatta omstruktureringen av fisket. Yrkesfisket kommer att minska, men det är oklart hur det ska gå till. Från Fiskeriverket är man medveten om att enskilda fiskare kommer att drabbas i omställningen. Från verket vill man ha samverkan med SFR i det fortsatta arbetet. Fiskeriverkets generaldirektör menar att det pelagiska fisket bör skäras ned med mellan 30 och 50 %. Verket menar vidare att samhället inte ska stå för kostnaden av nedskärning av det pelagiska fisket – det får marknaden klara. Om skrotningsbidrag skulle användas skulle det bli alltför dyrt. Det övriga fisket har Fiskeriverket inte analyserat ännu.²²⁰

I uppföljningen har flera pekat på att användningen av strukturmedel inom fiskeområdet har varit låg. Bland annat har länsstyrelserna på sydkusten lyft fram detta. SFR har i uppföljningen framfört att strukturåtgärderna i stort har fungerat bra men att det finns brister i utnyttjandegraden. Enligt SFR finns det främst två orsaker till detta. En orsak är den komplicerade byråkratin i Sverige. Ett flertal myndigheter och nivåer är inblandade i strukturstöden. En annan orsak är att ett antal fiskare har sökt strukturmedel för projekt som sedan inte har blivit av. SFR menar att handläggningen av strukturstöden bör bli smidigare. Länsstyrelserna har pekat på att den minskade efterfrågan av stödmedel främst beror på det osäkra läget inom näringen och de sänkta stödnivåerna.²²¹ En fiskare från Kalmar län framför:

När det gäller strukturstöd skulle detta ha varit för flera år sedan. I dag är ekonomin körd i botten – det finns ingen fiskare som kan sätta till pengar för att kanske göra något mer runt fisket.²²²

En annan yrkesfiskare från Kalmar län menar att EU-medlen måste användas mer långsiktigt under den kommande programperioden. Han menar att det är viktigt att investeringar kan göras under en längre period.

Fiskeriverket har framfört att avsaknaden av lönsamhet i kustfisket har ineburit att investeringsvilja och utnyttjande av strukturstöden för fysiska investeringar varit lågt under den gångna perioden. Regeringen delade Fiskeriverkets bedömning men pekade dock i budgetpropositionen för 2007 på att under år 2006 förbättrades utnyttjandegraden av tillgängliga medel. Enligt regeringen var en bidragande orsak till det relativt låga nyttjandet att stödnivåerna har varit lägre i pågående period än under föregående programperiod och att en högre egeninsats därmed har krävts vid investeringar.²²³

Länsstyrelserna vid södra ostkusten menar i en rapport från 2005 att erfarenheterna visar att nyttjandegraden på ostkusten varit låg i jämförelse med nyttjandet på västkusten, vilket har förstärkt den regionala obalansen. Länsstyrelserna pekar på olika orsaker till detta, bl.a. att det finns en större försiktighet att investera på ostkusten och att lönsamheten i det småskaliga kustnära fisket på ostkusten generellt har varit låg. Ett generellt problem har vidare

²²⁰ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

²²¹ Länsstyrelsen i Skåne län m.fl., 2005.

²²² Yrkesfiskare, e-brev 2007-08-27.

²²³ Fiskeriverket, 2007i samt prop. 2006/07:1 utg.omr. 23.

varit bristen på kapital inom det småskaliga kustnära fisket. Stödnivån har enligt länsstyrelserna inte varit tillräckligt hög. Länsstyrelserna pekar på behovet av investeringskapital. Även länsstyrelserna på sydkusten har uppmärksammat strukturstöden och den regionala obalansen inom fiskenäringen. En svag investeringsvilja på sydkusten har enligt länsstyrelserna medfört en låg efterfrågan på såväl investeringsstöd som projektstöd. Samtidigt fanns det fram till början av 2000-talet en stor investeringsvilja inom västkustflottan, vilket enligt länsstyrelserna har medfört en skev fördelning av stöden mellan kuststräckorna.

Fiskeriverket vill öka andelen projekt, men det är svårt eftersom näringen inte har den strukturen. Även kraven på egenfinansiering är svåra att uppnå. Även från Västra Götalandsregionen har framförts att det är svårt att driva EU-projekt inom fiskeområdet. Det behövs en projektledare med fria resurser för att driva projekt, men det är svårt att få tag på sådana resurser. Det är svårt för Fiskeriverket och länsstyrelserna att hitta projektledare med näringserfarenhet. Yrkesfiskarna hinner inte med att driva projekt samtidigt som man har sitt dagliga arbete. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet har i uppföljningen pekat på att t.ex. projekt av teknikutvecklingskaraktär är en typ av projekt som är svåra att genomföra på egen hand för en liten näring. För sådana projekt behövs EU-finansiering.

Sportfiskarna har framfört att strukturstöden borde användas för att vidta åtgärder för att rädda fiskbestånden och förbättra fiskens möjligheter att kunna överleva, t.ex. att lax och öring ska kunna passera kraftverk; ”det är absurt att näringen ska styra och få bidrag”.²²⁴

Skrotning av fiskefartyg

Sedan den 1 januari 2000 har sammanlagt 58 fartyg skrotats med strukturstöd. Sammanfattningsvis visar uppföljningen att av de skrotade fartygen kom knappt hälften (48 %) från västkusten, en dryg fjärdedel (26 %) från sydkusten, 17 % från södra ostkusten och 9 % från norra ostkusten. Knappt 70 % av tonnaget och 67 % av maskinkraften utgjordes av skrotade fartyg från västkusten.

Av de skrotade fartygen var 22 % fartyg under 12 meter som fiskade med passiva redskap (segment 1), 21 % räkfartyg (segment 2), 16 % silltrålare (segment 3), 31 % torskrålare och 10 % fartyg över 12 meter som fiskade med passiva redskap (segment 5). I bilaga 1 redovisas närmare de skrotade fartygen fördelade på olika segment och geografisk hemvist.

Fiskeriverket konstaterade i sin årsredovisning för 2005 att stöd till anpassning av fiskeansträngningen inte hade bidragit till någon nämnvärd strukturanpassning under år 2005. Skrotningsbidraget efterfrågades inte i någon större omfattning under året. Enligt verket berodde detta främst på att bidraget

²²⁴ Länsstyrelsen i Skåne län m.fl., 2005, Fiskeriverket, intervju 2007-05-30, Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30, Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29 samt Sportfiskarna, intervju 2007-06 20.

är för lågt för att täcka de utestående lån m.m. som fartygsägaren ofta har för fartyget. Denna bild bekräftas även i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning där bl.a. tjänstemän vid Fiskeriverket menar att skrotningsbidraget är alltför litet. Det kan användas när det gäller att skrota gamla fartyg där ägaren är skuldfri.

Länsstyrelserna på västkusten har i en rapport från 2005 framfört att flottan och fångstkapaciteten måste minska. Länsstyrelserna menar att det är svårt att sälja fiskefartygen och att många därför är tvungna att fortsätta fiska. Kraftigt höjda skrotningspremier skulle enligt länsstyrelserna råda bot på situationen och medföra att många fiskeföretag troligen skulle avvecklas.²²⁵

En yrkesfiskare i Västra Götaland menar att skrotningsbidraget är bra men att det borde vara högre. Han menar att bidraget skulle kunna användas mer aktivt för att omstrukturera fiskeflottan. Fiskaren menar att det inte är några fiskare i kommunen som hittills har försvunnit på grund av skrotningsbidraget. Han tror dock att när man får rätt att börja handla med individuella kvoter så kommer små båtar att bli uppköpta. När det under en period var ett förhöjt skrotningsbidrag på 17 000 kr per BT så försvann enligt fiskaren fel tonnage. I dag har fiskarna inte råd att skrota sina båtar. Om bidraget var högre så skulle kvoterna kunna delas av de färre fartyg som blir kvar. Han menar vidare att de små fiskebåtarna av låg kvalitet som finns på vissa håll längs kusten borde få skrotningsbidrag. Ett problem är dock att det skulle leda till att fiskelägena längs vissa delar av kusten skulle dö ut. Det är en svår balansgång: Det bör finnas en möjlighet för den enskilde fiskaren att lämna fisket utan att ta död på fiskenäringen.

En småskalig yrkesfiskare i Kalmar län menar att skrotningen kan ha varit positiv i vissa fall då det gäller gamla fiskefartyg. När det gäller skrotningen av laxbåtar menar dock fiskaren att ”det blev fel” – det var ju redskapen (drivgarn) som blev förbjudna, inte båtarna som skrotades. Detta innebar att många av de nya båtarna höggs upp, medan de gamla blev kvar.²²⁶

Enligt Fiskeriverket visar erfarenheterna från de senaste kampanjerna med förhöjda skrotningsbidrag att såväl försäkringsvärde som belåning på fartygen låg långt över det skrotningsbidrag som kunde erbjudas. För fartyg byggda under senare delen av 1960-talet och framåt och med ett tonnage på över 250 BT krävs – för att ägarna inte ska ha kvarstående skuld efter skrotningen – ett skrotningsbidrag som överstiger EU:s maximibelopp med ca 3–6 miljoner kronor. Enligt Fiskeriverket är det uppenbart att de medel som finns tillgängliga för skrotning inte räcker långt för att lösa problemet med en, i förhållande till resursen, överdimensionerad fiskeflotta. Fiskeriverket har gjort bedömningen att skrotning som instrument för anpassning av fiskeflottan kommer att vara effektivt först när ett högre skrotningsbidrag kan erbjudas och när möjligheten att flytta fartygen mellan segmenten begränsats. Fiskeriverket har vidare framfört att skrotningsbidraget numera nyttjas mera för riktade skrot-

²²⁵ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30 samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

²²⁶ Yrkesfiskare, brev 2007-08-28.

ningskampanjer mot segment där överkapacitet finns. Då delar av den äldre flottan skrotas ut är dock många av fartygen nu så moderna att skrotningspremien inte är ett alternativ vid anpassningen av flottans kapacitet. I uppföljningen har Länsstyrelsen i Kalmar län uppgett att det har varit positivt med det senaste förhöjda skrotningsbidraget till laxfiskefartyg.

Tjänstemän vid Fiskeriverket har även pekat på faror med alltför höga skrotningsbidrag. En hög skrotningspremie kan leda till att yrkesfiskaren köper en ny båt. Fiskaren kan antingen köpa en båt som har fartygstillstånd eller bygga en ny båt. För att få föra in denna kapacitet i flottan så måste kapacitet föras ut. Fisket blir då mer effektivt än tidigare. Sverige och EU i övrigt har hela tiden minskat antalet fartyg, men fartygen har blivit alltmer effektiva.²²⁷

Enligt Fiskeriverket förefaller det som om de fiskare som skrotat sina fartyg under senare år har slutat med fiske. Fiskeriverket konstaterar dock att dessa fiskare, i de flesta fall, inte har bedrivit något intensivt fiske de närmaste åren före skrotningen. Vissa fartygsägare har till och med haft svårigheter att kvalificera sig för skrotningsbidrag när det gäller antalet aktiva fiskedagar. De genomförda skrotningarna under 2005 visade enligt Fiskeriverket att de fartygsägare som ansåg sig kunna acceptera skrotningsbidrag om 8 000 kr inte tillhör den kategori vars fiskefartyg har åstadkommit det kraftigaste uttaget ur resursen. I uppföljningen har länsstyrelsen i Kalmar län uppgett att ett problem med skrotningsbidragen är kravet på havdagar de två senaste åren som föregås av skrotning:

Det är ju som så att en fiskare försöker hålla sig kvar i yrket så länge som möjligt vilket gör att när man väl bestämt sig för avveckling så uppfyller man inte kravet på antalet fiskedagar.²²⁸

En av de fiskare som har intervjuats i uppföljningen konstaterar att det är ett krav för att få skrotningsbidrag att man är ute och fiskar 75 dagar per år i två år. Detta gör fiskare som vill få bidraget. Den som skrotar sin båt kan köpa en ny båt för pengarna. Samtidigt måste man också köpa kapacitet (tonnage) från en annan fiskare. Fiskaren får behålla sin sillrättighet eller sitt torskstillstånd även då båten har skrotats.²²⁹

Fiskeriverket har uppgett att ytterligare några fartygsägare beviljats skrotningsbidrag varje år men att de avstått från att faktiskt genomföra skrotningen. Denna kategori fartygsägare använder ansökan om bidrag till skrotning som en värdemätare på fartyget. En ansökan om bidrag som sedan inte följs upp genom att fartygsägaren skrotar sitt fartyg kan också vara ett tecken på att ägaren har för avsikt att köpa in ett nytt fartyg och behöver använda sitt tonnage som utförelsekapacitet, vilket inte får ske efter genomförd skrotning. Fartygsägaren väljer då i stället att sälja fartyget utomlands och själv föra in ett nytt fartyg i fisket.

²²⁷ Wagnström, 2007, Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22 och Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

²²⁸ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22.

²²⁹ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

Det existerar knappast, enligt Fiskeriverket, något alternativt bidrag till skrotningsbidraget för att förmå fartygsägare att upphöra med fiske. Dock finns ett antal namngivna fartyg som är av stort intresse för kulturbevarande åtgärder. Ägarna till dessa fartyg har dock, enligt verket, inte visat något intresse för att acceptera bidrag för detta. Ett unikt fiskefartyg från 1930-talet såldes t.ex. nyligen för att fortsätta i fisket, trots att företrädare för ett museum varit i kontakt med ägarna. För att bidrag ska kunna ges för kulturändamål krävs dessutom att det finns en kulturorganisation som är villig att ansvara för fartyget.²³⁰

Enligt en rapport från länsstyrelserna på sydkusten saknas det i dag åtgärder för att styra flottans struktur mot de fiskepolitiska målen. Tillträdet till Östersjöfisket är fritt och skrotningsbidragen är generella för hela flottan, och detta medför att det i första hand är Östersjökustens äldre fartyg med låg lönsamhet som försvinner. Länsstyrelsen på södra ostkusten menar i en rapport från 2005 att skrotningsbidragen och tonnagehandeln har medfört att fiskeföretagen med sämre lönsamhet – och då främst i Östersjön – har blivit de företag som har slutat och att detta har förstärkt den regionala obalansen. Länsstyrelserna på sydkusten bedömer i en rapport från 2005 att skrotningsbidraget inte har medfört en ökad regional balans inom fisket utan snarare tvärtom. En fiskare i Kalmar län konstaterar följande:

När det gäller skrotningsbidrag så tror jag inte att de små vill ligga i hamn, utan de vill fiska.²³¹

Strukturstödens administration

En fråga som har tagits upp i denna uppföljning är strukturstödens administration. I halvtidsutvärderingen av programperioden 2000–2006 pekades på att de administrativa resurserna inte hade varit tillräckliga för att klara den löpande hanteringen och skapa goda rutiner för t.ex. uppföljningsrapporter. Det framfördes vidare att organisationer med dålig likviditet hade haft svårt att genomföra projekt med de regler som gällde för förskott. Enligt halvtidsutvärderingen hindrade detta ibland privata projekt från att genomföras effektivt.

I en utvärdering av Fiskeriverket konstateras att det finns brister i handläggningen av strukturstödsärenden. Det uppges att det i vissa fall har tagit mer än ett år från ansökningstillfället tills dess ett besked har lämnats. I utvärderingen hävdas att många i dag avstår från att söka strukturstöd på grund av en komplicerad ansökningsprocess och en låg stödnivå.²³²

Länsstyrelserna har framfört att det finns behov att förenkla administrativa rutiner och ansökningsförfarandet kring strukturstöden. Även branschen och SFR har framfört önskemål om förenklade rutiner för att söka stöd. Erfarenheter visar också att det kan vara svårt att få yrkesfiskare att driva projekt och

²³⁰ Fiskeriverket, e-brev 2007-01-23.

²³¹ Yrkesfiskare, e-brev 2007-08-27.

²³² Andersson m.fl., 2007.

att det är viktigt att programmen ger möjlighet att engagera professionella projektledare som kan driva projekt. Exempelvis Länsstyrelsen i Västerbottens län har framfört att hanteringen och administrationen av olika typer av EU-stöd generellt kan upplevas som mycket krånglig. Detta medför, enligt de intervjuade tjänstemännen, att många tvekar inför att starta projekt eller till och med avstår från att söka medel. En yrkesfiskare från Kalmar län har i uppföljningen framfört att strukturstöden är så byråkratiska att alltför många inte ens försöker ansöka.²³³

Öckerö kommun har framfört att fiskefonden inte är väl skött, och de intervjuade kommunföreträdarna nämner att informationen om fonden är dålig och att den till skillnad från andra strukturfonder inte har marknadsförts. Detta innebär bl.a. att yrkesfiskarna inte vet så mycket om den. Kommunen menar att ”det är mer skjuts kring andra strukturfonder med informationsmöten och liknande”. Från kommunen uppges att medlen från fiskefonden inte används utan lämnas tillbaka till Bryssel. Fiskeriverket borde därför ha fler seminarier och liknande så att kommuner och fiskare kan få idéer om hur medlen kan användas. Dessutom uppges handläggningstiden vara lång. En yrkesfiskare i Västra Götaland menar att yrkesfiskarna i kommunen inte har sökt bidrag i någon större utsträckning. Det är mer fiskare i andra delar av länet som gör det. Fiskaren understryker att EU-bidrag också ställer krav på medfinansiering. Det är därför viktigt att det finns nationella medel.²³⁴

4.1.5 Stöd till fiskenäringen programperioden 2007–2013

Ministerrådet beslutade i juni 2006 om införande av Europeiska fiskefonden (EFF) för stöd till fiskenäringen under perioden 2007–2013.²³⁵ Som ett led i införandet av den nya programperioden ska varje medlemsstat utarbeta dels en nationell strategisk plan (NSP), dels ett operativt program (OP).

- NSP ska beskriva fiskenäringen i stort och den strategi medlemslandet avser att genomföra under programperioden.
- OP ska närmare beskriva hur stöden ska användas för att nå uppsatta mål.

Regeringen beslutade i juli 2007 om en nationell strategisk plan för fiskenäringen, där mål och riktlinjer som ska gälla för fiskenäringen för programperioden 2007–2013 fastställs. Fiskeriverket höll en utfrågning om den nationella strategiska planen under hösten 2005 och skickade därefter i november 2005 ett underlag till regeringen. Fiskeriverket har sedan fortsatt arbetet med att ta fram underlag till ett operativt program, och i december 2006 och maj 2007 skickades sådana underlag till regeringen.²³⁶ Den 4 oktober 2007 beslutade regeringen om att till kommissionen överlämna Sveriges förslag till operativt

²³³ Fiskeriverket, 2007i, Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20 samt yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

²³⁴ Öckerö kommun, intervju 2007-05-31 och yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

²³⁵ Rådets förordning (EG) nr 1198/2006.

²³⁶ Fiskeriverket, 2007i.

program för fiskenäringen i Sverige 2007–2013. Enligt Jordbruksdepartementet innebär programmet en förstärkt inriktning på småskaligt fiske, bättre miljöanpassat fiske och en satsning på utveckling av lokala idéer. Jordbruksministern har uttalat att fisket har en viktig del i att skapa nya jobb i hela landet och då krävs att lönsamheten inom fisket ökar och att det småskaliga fisket kan fortsätta.²³⁷

För Sveriges del uppgår stödet till fiskenäringen till 1 miljard kronor, varav hälften från EU och hälften från nationella medel. I fokus för struktur- och fonderarbetet kommer att stå företagets lönsamhet och landsbygdsutveckling. Stödet omfattar hela Sverige. Många av stöden inom EFF fanns tidigare inom Fonden för fiskets utveckling (FFU) programperioden 2000–2006. En av nyheterna inom EFF är stöd till utveckling av fiskeområden. Här är tanken att lokala grupper kan bildas och ta fram en strategi för att utveckla verksamheter inom sitt område. I de fall utvecklingsstrategin behöver beskrivas utförligare kan den sökande gruppen få visst ekonomiskt stöd till vidare arbete.²³⁸

Huvudmålet för den nya europeiska fiskefonden är att ge ekonomiskt stöd till den europeiska fiskenäringen under perioden 2007–2013. Fonden har en total budget på ca 3,8 miljarder euro, och finansieringen är tillgänglig för alla sektorer inom fiskenäringen. Medlemsstaterna får själva bestämma hur de vill fördela pengarna mellan de olika huvudmålen. Ett av de prioriterade områdena är åtgärder för anpassning av EU:s fiskeflotta. EFF ska stödja fiskare och fartygsägare som påverkas av de åtgärder som vidtas i enlighet med de fleråriga återhämtningsplanerna för hotade fiskebestånd, inom ramen för nationella planer för att anpassa fiskeflottan. De som drabbas kan även få stöd i händelse av tillfälliga verksamhetsstopp till följd av nödatgärder, fiskeavtal som inte förnyas och fiskestopp av folkhälsoskäl eller till följd av naturkatastrofer. Användning av fiskeutrustning och fiskemetoder som är skonsamma mot miljön berättigar till stöd. Det gäller t.ex. om ett fartyg måste byta fiskemetod enligt en återhämtningsplan eller ställa om till annat fiske.

Enligt den nya fonden innebär en omstrukturering av fiskeflottan något annat än att bara minska den. Omstrukturering omfattar även andra åtgärder, t.ex. kompensation eller premier när fiskeverksamhet läggs ned för gott eller stoppas tillfälligt och även en rad åtgärder av ekonomiskt och socialt slag. Särskild vikt läggs vid småskaligt kustfiske (dvs. fiske med fartyg som har en totallängd av högst 12 meter och som inte använder släpredskap) för att bidra till omstruktureringen av denna känsliga del av fiskeflottan. Ägare av småbåtar kan erbjudas fördelaktiga ekonomiska villkor när de investerar för att förbättra selektiviteten, säkerheten och de hygieniska förhållandena.

Det statliga stödet kan även användas till modernisering av fartyg, på villkor att fartygets kapacitet eller förmåga att fånga fisk inte ökas. Möjligheterna att få stöd och kompensation för att permanent upphöra med att fiska med ett fartyg har utökats med ytterligare alternativ. Exempelvis kan man få stöd för fiskefartyg som ställs om till annan verksamhet. Ursprungligen var stödet

²³⁷ Jordbruksdepartementet, 2007b.

²³⁸ Webbplatsen www.fiskeriverket.se.

begränsat till icke vinstdrivande verksamheter, men nu kan det även utgå för vinstdrivande verksamhet. Det finns även fortsättningsvis finansiering för skrotning av fiskefartyg, och premierna har enligt kommissionen gjorts mer attraktiva än tidigare. Stöd kommer även att beviljas för motorbyte, på villkor att kapaciteten reduceras. Stödet till att förbättra säkerheten och de hygieniska förhållandena ombord på fiskefartyg kommer också att fortsätta. Inom det småskaliga fisket får den nya motorns effekt inte överstiga den utbytta motorns. Denna mer gynnsamma behandling motiveras av fartygens egenskaper. Eftersom de inte använder släpredskap har motoreffekten enligt kommissionen mindre betydelse för deras förmåga att fånga fisk. Motor används först och främst för att ta sig till fångstplatserna. En ny motor antas därför öka deras säkerhet. Nya motorer bidrar eventuellt också till att förbättra energieffektiviteten och till att minska utsläppen av föroreningar. Med de stränga villkoren för byte av fartygsmotorer tar man enligt kommissionen hänsyn till den tekniska utvecklingen och till hur effekten ska certifieras för att förhindra missbruk av systemet. Stöd till förbättrad selektivitet hos fiskeredskapen och miljövänliga fiskemetoder är också tänkt att bidra till att stärka miljöinslaget i den gemensamma fiskepolitiken.²³⁹

4.2 Yrkesfiskelicenser

Insatser

För att bedriva yrkesmässigt fiske på allmänt vatten krävs en personlig yrkesfiskelicens.²⁴⁰ Detta är inte något krav som ställs av gemenskapsrätten utan något som Sverige införde redan före EU-inträdet. För fiske på allmänt vatten i de fem stora sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön krävs yrkesfiskelicens, medan fisket i de övriga sjöarna bedrivs med stöd av enskild fiskerätt, där licens inte är ett krav.

Ett krav för att yrkesfiskelicens ska beviljas är att det fiske som bedrivs är av väsentlig betydelse för sökandens försörjning och att fisket har anknytning till svensk fiskenäring. För att fisket ska anses vara av väsentlig betydelse för försörjningen ska i normalfallet inkomsten av personligen bedrivet fiske under varje kalenderår inte understiga brutto två och netto ett halvt prisbasbelopp. För den som har annan inkomst än från fiske ska bruttoinkomsten från eget fiske, för att anses vara av väsentlig betydelse för försörjning, utgöra minst 20 % av sökandens samlade bruttoinkomst av tjänst och näringsverksamhet i genomsnitt under de tre senaste kalenderåren före ansökan. Den som under de tre senaste åren inte har bedrivit något yrkesfiske, och därför inte för denna period kan redovisa någon inkomst från fiske, ska till sin ansökan bifoga en plan över den tänkta verksamheten med uppgift om fiskeerfarenhet,

²³⁹ Europeiska kommissionens webbplats http://ec.europa.eu/fisheries/index_sv.htm.

²⁴⁰ Reglerna om yrkesfiskelicens finns i 30 § fiskelagen (1993:787), i 19 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen och i Fiskeriverkets föreskrift FIFS 2004:25.

planerad fiskeinriktning, fångstområden, hur stort belopp som avses investeras i fisket och beräknad inkomst från fisket. Vid prövningen av en ansökan om ny licens ska särskild vikt läggas vid vilket fiske sökanden uppger sig komma att bedriva. Om ansökan innebär en nyetablering ska vid beslutet även tas hänsyn till tillgången på fisk. För det framtida fisket är det angeläget med en fortlöpande förnyring av fiskarkåren. Även regionalpolitiska aspekter ska beaktas liksom den förbättring av jämställdheten mellan könen i fiskarkåren som licensgivningen kan bidra till.

Den som bedriver yrkesverksamhet på heltid vid sidan av fiske eller har bruttointkomst på deltid från yrkesverksamhet vid sidan av fiske överstigande åtta prisbasbelopp ska normalt inte beviljas licens. En ansökan om förnyad licens som kommer in mer än tre månader efter giltighetstidens utgång behandlas som en ansökan om ny licens. Ansökan om yrkesfiskelicens skickas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen yttrar sig över ansökan och skickar den vidare till Fiskeriverket som fattar beslut. En yrkesfiskelicens beviljas för högst fem år.

För insjöfiskare regleras tillträdet på allmänt vatten genom nationella regler. Yrkesfiskelicens krävs vid fiske med nät som är längre än 180 meter, i de stora sjöarna 100 meter, på allmänt vatten.

Det yrkesmässiga fisket i de stora sjöarna regleras genom bl.a. krav på yrkesfiskelicens. Länsstyrelserna deltar i prövningen av yrkesfiskelicenser. Fiskeriverket beslutar om yrkesfiskelicens efter yttrande från länsstyrelsen. Från Länsstyrelsen i Västra Götaland uppges att vid prövning av yrkesfiskelicenser tas alltid hänsyn till beståndssituationen så att fisket kan bedrivas långsiktigt och hållbart.²⁴¹

Resultat och konsekvenser

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har framkommit att bl.a. SFR har en positiv syn på systemet med yrkesfiskelicenser. Från t.ex. Västra Götalandsregionen framförs att det finns en stor acceptans bland yrkesfiskarna för licenser och tillstånd. Man vill inte se ”frilansare”. Från näringen anser man att det är bra att tillträdet begränsas och regleras på det sätt som görs i Sverige.²⁴² En småskalig yrkesfiskare från Kalmar län menar att fiskelicenser inte är något hinder för fisket. Han pekar dock på vissa problem som kan uppstå i samband med förnyande av licensen. Det kan t.ex. ha varit år som har varit hårt begränsade av fiskestopp vid dåligt väder eller t.ex. maskinhaveri, vilket kan påverka att det inte blir en femårig licens utan en treårig licens. Fiskaren menar att där måste mer regionala hänsyn tas. En annan yrkesfiskare i Kalmar län är dock mer kritisk till licenserna:

De ställda kraven för yrkesfiskelicens och båtlicens är så stränga att i stort sett ingen nyrekrytering är möjlig. Att som var brukligt förr – att en

²⁴¹ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se och 2007i samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

²⁴² Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30.

eller flera söner övertog fisket – är i dag i stort sett en omöjlighet.²⁴³

Även från Lidköpings kommun har det framförts att Fiskeriverket har en mycket restriktiv hållning när det gäller beviljande av nya yrkesfiskelicenser. Detta är en delförklaring till att nyföretagandet i Väneren är så dåligt. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet menar dock att näringen och de redan etablerade yrkesfiskarna tycker att det är bra med yrkesfiskelicenser. Från departementet uppges att det finns ett antal små grupper med framför allt småskaliga fiskare som inte når upp till kraven för licens och som är missnöjda. När systemet med yrkesfiskelicenser infördes år 1994 var det många fiskare som fick s.k. avvecklingslicenser under max fem år. I dag uppges att det inte är så många som är missnöjda med licenserna.²⁴⁴

Införandet av yrkesfiskelicenser inför EU-inträdet innebar att antalet yrkesfiskare minskade. Bland annat blev ett antal fiskare med alltför små inkomster ”avlicensierade”.²⁴⁵ Sveriges Kust- och Insjöfiskares Organisation (Skifo) har vid flera tillfällen föreslagit ett införande av differentierade fiskelicenser, en begränsad yrkesfiskarlicens (B-licens) avsedd för s.k. binäringsfiskare. Skifo menar att för den traditionella kustbon har fisket många gånger varit ett binäringsfiske som ingått som en större eller mindre del av försörjningen. Skifo konstaterar att denna möjlighet i dag är borta, vilket slår mycket hårt mot många kustbor. Enligt Skifo medför detta att en gammal kultur försvinner och kusten alltmer kommer att avfolkas:

De nu gällande redskapsbegränsningarna gör det omöjligt att bedriva småskaligt binäringsfiske för den som inte redan har yrkesfiskelicens eller tillgång till eget eller hyrt fiskevatten. – – – Det minskande småskaliga fisket har redan medfört att små fiskehamnar håller på att förfalla eftersom det naturliga inslaget, nämligen fisket, har upphört bl.a. till följd av den nya fiskelagens bestämmelser om yrkesfiskelicens.²⁴⁶

Tjänstemän vid Fiskeriverket uppges att när en licens ska prövas så tittar Fiskeriverket på beräknade inkomster från fisket. Bruttoinkomsten från eget fiske ska utgöra minst 20 % av sökandens samlade bruttoinkomst av tjänst och näringsverksamhet i genomsnitt under de tre senaste kalenderåren före ansökan. Detta är en nationellt utformad regel, och enligt tjänstemännen kan det för många fiskare vara svårt att komma upp till denna gräns. Fiskeriverket har möjlighet att se på regionala skäl och jämställdhet vid prövningen. Tjänstemännen uppges att det finns problem med inkomstkravet på framför allt ostkusten, där fisket av tradition kombineras med andra näringar, särskilt jordbruk.

Många som söker licens gör det för att komplettera andra inkomster. Ett vanligt förekommande komplement till yrkesmässigt fiske är olika former av turismverksamhet i form av fisketurer eller hummersafari m.m. Fiskeriverket

²⁴³ Yrkesfiskare, brev 2007-08-28.

²⁴⁴ Lidköpings kommun, e-brev 2007-09-17 och Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

²⁴⁵ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

²⁴⁶ Skifo, e-brev 2007-08-29 samt webbplatsen <http://www.skifo.org/>.

har dock hittills haft som utgångspunkt att licens endast lämnas till nyetablering av fiskare som avser att få sin huvudsakliga inkomst från fiske. Enligt Fiskeriverket pågår en översyn av regelverket för att skapa möjligheter till komplettering och diversifiering av yrkesfisket, vilket skulle kunna öka möjligheterna till utveckling av näringsverksamhet på landsbygden.

I uppföljningen har framkommit att rekryteringen av nya fiskare är liten, framför allt utmed Östersjökusten. Fiskeriverkets generaldirektör har i uppföljningen konstaterat att ny tillströmningen i yrket är mycket liten men att Fiskeriverket inte har några möjligheter att styra detta då det t.ex. inte är möjligt att vägra yrkesfiskelicens till fiskare över 65 år. Från verket uppges vidare att 20 %-regeln gäller även för pensioner, som likställs med annan inkomst när yrkesfiskelicens prövas. Om infiskningskravet inte uppfylls dras licensen i normalfallet in. Vid bedömningen av en ny ansökan om yrkesfiskelicens likställer Fiskeriverket intjänad pension med inkomst från yrkesverksamhet på heltid.²⁴⁷

Då majoriteten av yrkesfiskarna är män ska det vid prövning av yrkesfiskelicenser tas hänsyn till jämställdhetsaspekter. Trots att detta enligt Fiskeriverket görs bedömer verket att andelen kvinnor inom yrkesfisket inte kommer att öka i framtiden. Samtidigt gör verket följande bedömning:

Dock är det rimligt att ett fiske med kortare fisketurer som möjliggör för yrkesfiskaren att dela det dagliga ansvaret för hem och familj samt ge den andra parten lika möjlighet till utveckling i större grad kan attrahera nästa generation yrkesfiskare.²⁴⁸

Från länsstyrelserna vid Norrlandskusten har det framförts att det behövs en förenkling av den administrativa hanteringen av yrkesfiskelicenser. De pekar bl.a. på att licenserna borde kunna gälla tills vidare för etablerade yrkesfiskare. Vidare framförs att den samlade kunskapen om regionala och lokala förhållanden finns på länsstyrelserna. Därför menar länsstyrelserna att beslut om licenser till de fiskare som bedriver ett småskaligt kustfiske bör överföras till respektive länsstyrelse.

I uppföljningen har olika aktörer berört frågan om t.ex. krav på viss utbildning bör kunna ställas för att få en yrkesfiskelicens. Det kan konstateras att regeringen i oktober 2007 beslutade om utredningsdirektiv för en förändrad fiskelagstiftning. I direktiven ingår att utredaren ska utreda hur utbildningskrav kan anges för fiskelicens.²⁴⁹ (Se även avsnitt 4.5.)

²⁴⁷ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30, e-brev 2007-10-10 och 2007a.

²⁴⁸ Fiskeriverket, 2007i.

²⁴⁹ Dir. 2007:125.

4.3 Fiskekvoter

4.3.1 Totala tillåtna fångster och nationella kvoter

EU:s beslut om total tillåten fångst och fördelning på nationella kvoter

EU:s metod för att begränsa fångsterna är att årligen besluta om den totala tillåtna fångsten (TAC) för de olika bestånden. Genom dessa beslut är tanken att uttaget av fisk ska anpassas till beståndens utveckling. TAC ska visserligen följa de fleråriga målsättningarna för bestånden men inte kännetecknas av större variationer, dvs. minskningen respektive ökningen av TAC ska i princip begränsas till 15 %, oavsett beståndsutveckling.

Beslut om TAC för det kommande året fattas av ministerrådet i slutet av december varje år.²⁵⁰ TAC fördelas mellan medlemsstaterna enligt ett utarbetat system, där varje medlemsstats andel av TAC kallas för nationell kvot. För att beräkna den nationella kvoten har en formel utarbetats. I denna process ska en rad olika faktorer beaktas, bl.a. ländernas tidigare fångster. Formeln används på grundval av vad som betecknas som principen om relativ stabilitet, vilket innebär att varje medlemsstat tilldelas en på förhand bestämd procentuell andel av fiskemöjligheterna för varje kommersiell art.²⁵¹ Flertalet TAC och kvoter fastställs efter förhandlingar inom internationella organ och med tredje land. Rådsbeslutet föregås av en lång process där många länder och organisationer är involverade.

En aktör i denna process är Internationella havsforskningsrådet (ICES) i Köpenhamn som svarar för den biologiska rådgivningen om fiskbeståndens skötsel. Rådet analyserar uppgifter om hur mycket fisk det finns, hur många av fiskarna som är gamla nog att leka och hur stor andel som är ungfisk. Det finns ingen statistik över det illegala fisket. Forskarna inom ICES måste därför uppskatta mängden dumpad fisk, olagligt fiske samt andra former av orapporterat fiske. Utifrån dessa uppgifter ger ICES rekommendationer till kommissionen om hur stora kommande års fiskekvoter bör vara. Den s.k. biologiskt säkra nivån är ett gränsvärde satt av ICES. Rekommendationerna omfattar fler än 130 olika bestånd av fisk och skaldjur i Nordostatlanten (inklusive Östersjön). Underlaget till ICES:s beräkningar är statistik från yrkesfiskarnas loggböcker, avräkningsnotor och landningsdeklarationer samt information från forskningsfartyg. ICES:s rekommendationer per havsområde och fiskart publiceras på webbplatsen.²⁵²

När kommissionen har fått ICES rekommendationer överlägger kommissionen med sin vetenskapliga, tekniska och ekonomiska kommitté för fiskerieringen (STECF), som består av nationella experter, företrädare för fiskerieringen och andra berörda parter. Förhandlingar äger också rum med tredje länder och med relevanta regionala fiskeorganisationer. Kommissionen analy-

²⁵⁰ Rådets förordning (EEG) nr 3760/92 av den 20 december 1992.

²⁵¹ En kvot definieras som en andel av den TAC som tilldelas gemenskapen, en medlemsstat eller ett tredje land.

²⁵² Webbplatsen <http://www.ices.dk>.

serar de olika yttrandena och presenterar därefter ett förslag till högsta tillåtna fångstmängder för nästföljande år samt de förutsättningar under vilka dessa mängder får fångas.

Förslagen sänds till ministerrådet och behandlas i rådsarbetsgrupper som bl.a. tillhandahåller socioekonomiska aspekter på de konsekvenser som förslagen kan tänkas medföra för fiskenäringen. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att departementet i sitt arbete med de nationella kvoterna i huvudsak utgår från de vetenskapliga råden. Samtidigt görs dock avvägningar om hur det småskaliga fisket kan stödjas. Det hela kan liknas vid en våg där resursbevarande och näringskonsekvenser ligger i varsin vågskål. Tjänstemännen konstaterar att då fiskeresursen mår bra kan fiskenäringen överleva, men i närtid kan naturligtvis de olika insatserna få stora konsekvenser för näringen.²⁵³

Efter förhandlingar i arbetsgrupper och Coreper fattar ministerrådet det slutliga beslutet med kvalificerad majoritet. När beslut om TAC och nationella kvoter fattas av EU:s ministerråd är dessa ofta större än vad ICES har rekommenderat.²⁵⁴ I en rapport från Fiskeriverket beskrivs det på följande sätt:

Resultatet av dessa överläggningar blir oftast att det förslag som därefter når ministerrådet har modifierats så att mindre vikt lagts på långsiktiga bevarandaspekter och större vikt har lagts på kortsiktiga socioekonomiska konsekvenser.²⁵⁵

EU:s medlemsstater har i grundförordningen och i de särskilda förordningarna för fisket i Västerhavet, Östersjön och Medelhavet²⁵⁶ fått visst utrymme att vidta åtgärder för bevarande och förvaltning av resurserna i sina vatten. Medlemsstaterna ansvarar för att kontrollera att bestämmelserna följs, vilket bl.a. innebär att de övervakar sitt kvotuttag. Medlemsstaterna skickar regelbundet uppgifter om sitt kvotuttag till kommissionen som övervakar situationen på EU-nivå.

De svenska kvoterna

Medlemsstaterna kan själva välja hur de vill förvalta de nationella kvoter som de har tilldelats. Förvaltningen kan ske på olika sätt. Fördelningen av kvoter kan t.ex. ske genom att kvoterna läggs i en nationell pool där alla får fiska till dess att kvoterna är uppfiskade. Fördelningen kan också ske genom att kvoter fastställs för fartygsgrupper eller regioner eller att kvoterna relateras till enskilda fiskeföretag. För svensk del kan Fiskeriverket på olika sätt styra nyttjandet av de svenska fiskekvoterna. Verket utfärdar föreskrifter om kvoternas nyttjande och beslutar om fiskets påbörjande och avslutande – antingen generellt för hela fiskeflottan eller för enskilda fartyg genom särskilda fisketill-

²⁵³ Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

²⁵⁴ Fiskeriverket, 2005b.

²⁵⁵ Fiskeriverket, 2007j.

²⁵⁶ Rådets förordning (EG) nr 894/97 av den 29 april 1997, rådets förordning (EG) nr 88/98 av den 18 december 1998 samt rådets förordning (EG) nr 2550/2000 av den 17 november 2000.

stånd. I flera av Sveriges fisken sker en begränsning av fisket för att kvoten ska räcka under hela året.²⁵⁷

Under år 2006 tilldelades svenskt fiske 54 kvoter av EU:s årliga totala fångst. De fiskemöjligheter som Sverige tilldelades i direkt form av kvoter uppgick till 244 000 ton fisk. Utnyttjandet av kvoterna var i Västerhavet 82 % och i Östersjön 90 %. För åren 2004, 2005 och 2006 har inga överskridanden av fiskekvoter skett. Cirka 95 % av landningsvärdet kommer från kvoterade arter.²⁵⁸ I bilaga 1 redovisas TAC och de svenska kvoterna för olika fiskarter och havsområden för åren 2006 och 2007.

De nationella kvoterna som tilldelas Sverige fördelas vidare inom landet. I vissa fisken är det Fiskeriverket som fattar besluten om ransoner. Det gäller dels för det pelagiska fisket, dels för torskfisket i Östersjön, där Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) föreslår veckoransoner och verket sedan beslutar. I andra fisken omvandlas den nationella kvoten av SFR till s.k. ransoner per person på fartygen. Systemet med ransoner per person bygger på att alla ska ha sin försörjning (s.k. manslotter). Förbundet har inrättat olika kommittéer för olika fisken. Dessa kommittéer har sakansvar och beslutar om ransoner och regler. Regler för hur t.ex. räkfisket ska gå till har tagits fram tillsammans med Livsmedelsverket.²⁵⁹

Kvotering av torskfisket

Den 21 december 2006 kom fiskeministrarna inom EU överens om torskkvoterna för Skagerrak och Kattegatt för år 2007. Överenskommelsen innebär att torskkvoten i Kattegatt skars ned med 14 % och att fiskeansträngningen minskades med 10 %. Tidigare under hösten beslutades om en sänkning av kvoterna för torskfisket i Östersjön med 10 %, och antalet stoppdagar för torskfisket ökade med 10 %. Vid ministerrådsmötet i juni 2007 fastställdes torskplanen för Östersjön. Planen innebär en kombination av gemensamma fiskestopp och ett bestämt antal fiskedagar som fiskaren själv kan välja när han eller hon vill utnyttja. Havsområdet i höjd med Kalmar och norrut är undantaget från planen. Undantaget görs för att det även under lekstoppet ska kunna fiskas på andra arter i området.²⁶⁰

Torskkvoterna i Östersjön är inte fördelade på enskilda fartyg. Infiskningen per vecka regleras genom ett s.k. ransonsystem, som innebär att fartygen, beroende på deras storlek, maximalt får fiska en viss kvantitet per vecka. Aktuella ransoner finns i Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 2006:38) om fördelning av fiskemöjligheter av torsk i Östersjön under år 2007.

De nya reglerna för fisket i Östersjön under 2007 enligt TAC- och kvotförordningen (1941/2006) innebär att bl.a. kvoten i det västra torskbeståndet minskar med 6 % (från 28 400 ton till 26 696 ton) och i det östra torskbeståndet med 10 % (från 49 220 ton till 40 805 ton). Sveriges nationella kvot blev

²⁵⁷ Bet. 2003/04:MJU13, Fiskeriverket, 2007b och Miljövårdsberedningen, 2006.

²⁵⁸ Fiskeriverket, 2007a och 2007i.

²⁵⁹ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

²⁶⁰ Webbplatserna www.regeringen.se och www.fiskeriverket.se.

4 152 ton i det västra och 9 497 i det östra torsbeståndet. Fisket i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt under 2007 regleras enligt TAC- och kvotförordningen för Västerhavet (41/2007).²⁶¹

Kommissionens förslag till rådsförordning om fastställande av 2008 års fiskekvoter i Östersjön innebär generella sänkningar, vilket enligt Regeringskansliet flertalet medlemsstater har motsatt sig. I förslaget ingår även att reglera antalet dagar som fiskare är ute ur hamn. Den svenska regeringen stödjer kommissionens förslag men skulle vilja se en ökad reduktion av fiskeansträngningen i torskfisket. Den svenska ståndpunkten är att man ska sträva efter att efterleva ICES vetenskapliga rådgivning och att antalet dagar ute ur hamn bör sättas på en nivå så att en verklig effortreducering uppnås.²⁶² Vid jordbruks- och fiskerådet i Luxemburg den 23 oktober 2007 beslutades om en överenskommelse för torskfisket i Östersjön. Fiskeansträngningarna för torsken kommer att minskas genom att antalet tillåtna fiskedagar minskas med 41 dagar i östra Östersjön och 25 dagar i västra Östersjön. Torskkvoterna minskas med 28 % i västra Östersjön och med 5 % i östra Östersjön.

Nytt system för kvotering av sillfisket

I december 2006 fattade Fiskeriverket beslut om att för år 2007 införa årsransoner i stället för tvåveckorsransoner för sill- och skarpsillsfisket. Syftet med beslutet var att ge det pelagiska fisket ökade möjligheter att förbättra sin lönsamhet. Fiskeriverkets beslut innebär att de enskilda fiskefartygen för år 2007 får en årsranson vid fiske efter sill och skarpsill i Skagerrak, Kattegatt och Östersjön. Årsransoner finns redan sedan tidigare i Nordsjön. Årsransonen grundar sig på fiskefartygets historiska fiske. Åtgärden syftar till att yrkesfiskarna ska få mer förutsägbara inkomster i och med att de själva kan avgöra när under året som fisket ska bedrivas.²⁶³ Enligt tjänstemän vid Fiskeriverket har näringen varit pådrivande för individuell fördelning av kvoterna.

Beslutet innebär att Sveriges sillfiskare har egna årsransoner för varje fartyg. Fördelningen av 2007 års sillkvoter har gjorts så att varje svenskt sillfiskefartyg har fått en egen årskvot, i stället för som tidigare då alla fick dela på en gemensam kvot. Tilldelningen gäller enbart för 2007. Från Fiskeriverket uppges att ett viktigt skäl till förändringen är att både fiskare och beredningsindustri nu får bättre möjlighet att planera och att de på så sätt kan skapa bättre lönsamhet. Fiskeriverket bedömer att det kommer att ta tid innan systemet har kommit i gång ordentligt och nya affärskontakter utvecklats.

Systemet innebär bl.a. att det införs ett särskilt undantag för fiske efter strömming i Bottenhavet och Bottenviken, bl.a. för att underlätta försörjningen av råvaror till surströmmingsindustrin. Det görs vidare undantag för passiva redskap, trålare under 12 meter och fiske med mindre vad, vilket innebär att småskaliga fiskare kan fortsätta att fiska som tidigare utan att ta hänsyn till

²⁶¹ Fiskeriverket, e-brev 2007-01-23 och 2007l.

²⁶² Regeringskansliet, 2007.

²⁶³ Fiskeriverket, 2007a.

tilldelade fartygskvoter. Fiskeriverket menar att det finns en strävan att uppmuntra och förenkla för det småskaliga fisket.

Det nya regelverket innebär att Östersjöfiskare får ett regionalt tillägg och att småskaliga fiskare slipper söka tillstånd. Detta syftar bl.a. till att bibehålla infrastrukturen i Östersjöhamnarna.²⁶⁴ De grundläggande krav som ställs är att fartygen ska fiska i Östersjön och landa i Östersjöhamnar. Dessutom krävs att ägaren har anknytning till Östersjöregionen. Från Fiskeriverket har framförts att det är viktigt med kontinuitet och anknytning till Östersjön vid ägarbyten. Därför får dessa fiskare dels en grundtilldelning för det pelagiska fisket, dels en bonus för att de fiskar och landar i Östersjön. En orsak till Östersjöbonusen är enligt Fiskeriverket att sillfisket även i fortsättningen ska vara en angelägenhet för hela Sveriges kust. Verkets generaldirektör har uttalat följande:

Det finns en risk för en koncentration av fisket till västkusten som vi vill undvika. Vi vill värna om Östersjöfisket.²⁶⁵

Det nya systemet medför enligt Fiskeriverket stora förändringar, inte minst på grund av den särskilda kvoten för Östersjöfiskare. Enligt Fiskeriverket innebär påslaget en stor regional stimulans på ett sätt som Fiskeriverket aldrig har gett tidigare. Det uppges vara unikt att tilldela en kuststräcka denna typ av regional bonus.

Systemet med fartygskvoter kommer enligt uppgift att utvärderas flera gånger under året, inte minst för att se de biologiska konsekvenserna. Resultatet uppges vara en av de byggstenar som är avgörande för hur verket går vidare. Enligt Fiskeriverket måste inriktningen vara ett ekologiskt hållbart fiske som även är ekonomiskt lönsamt för den enskilde fiskaren.²⁶⁶

Fiskestopp

Systemet med kvotreglering innebär att fisket avbryts när den årliga kvoten är uppfylld. När kvoten för fisket på ett visst bestånd är uppfiskad får inte den arten längre landas och Fiskeriverket beslutar om fiskestopp. Under år 2006 införde Fiskeriverket tolv fiskestopp på olika kvoter då dessa bedömdes vara i det närmaste fullt nyttjade (2005 var det tio fiskestopp).

I de fall kvoten inte är fördelad inför Fiskeriverket ett fiskestopp när kvoten, enligt de uppgifter som skickas in från fisket, i det närmaste är uppfiskad. I dessa fall utfärdas en föreskrift. Om fartygen fiskar med stöd av särskilda tillstånd kan fisket även stoppas genom att tillstånden återkallas. Fiskeriverket kan även besluta om fiskets påbörjande. Detta görs antingen genom att tillåtna tider för fiske anges i föreskrifter eller, i de fall särskilt tillstånd krävs, genom att datum för fiskets påbörjande anges i tillståndet.²⁶⁷

²⁶⁴ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

²⁶⁵ Fiskeriverket, 2007m.

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Fiskeriverket, 2007a och Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2006:38.

Kvotbyten

Den nationella kvoten kan regleras under fiskeåret genom kvotbyten mellan medlemsländer. Kvotbyten får dock bara äga rum under förutsättning att den totala tillåtna fångstmängden inom EU inte påverkas. Enligt grundförordningen²⁶⁸ har medlemsstaterna i gemenskapen möjlighet att efter anmälan till kommissionen byta fiskemöjligheter med varandra. Sådana byten, som kan initieras av såväl Fiskeriverket som fiskenäringen, kan komma till stånd av olika orsaker. Det kan vara ett sätt att skapa bättre fiskemöjligheter under året eller att i efterhand kompensera för ett överskridande av den nationella kvoten. Fiskeriverket administrerade ca 25 kvotbyten under år 2005.

Om Fiskeriverket vid sin uppföljning märker att kvoten inte kommer att räcka året ut kan verket, i stället för att införa ett fiskestopp, göra en förfrågan till ett annat medlemsland om kvotbyte. Ett sådant byte måste framstå som lämpligt av t.ex. beståndsskäl. Innan en kontakt tas görs en fångstprognos för att uppskatta vilken kvantitet som behövs. Därefter tar Fiskeriverket kontakt med det medlemsland som kan förväntas ha överskott av den aktuella kvoten. Om den andra medlemsstaten är positiv till ett byte upprättas ett förslag om vad Sverige har att erbjuda i utbyte. När en preliminär överenskommelse har upprättats mellan Fiskeriverket och den andra statens myndighet kontaktar myndigheterna respektive fiskarorganisation för att höra deras åsikt i frågan. Om ingen har några invändningar mot det föreslagna bytet kan myndigheterna komma överens. När överenskommelsen är klar rapporteras bytet till kommissionen. Kvotbyte kan även initieras av fiskarorganisationerna som då tar direkt kontakt med näringen i det medlemsland som det är aktuellt att byta med. Därefter uppmärksammas Fiskeriverket på frågan.²⁶⁹

4.3.2 Fiskekvoternas resultat och konsekvenser

Kvoter

Svenskt fiske begränsas till stor del av kvoter. Enligt uppgift från Fiskeriverket kommer 95 % av landningsvärdet från kvoterade arter. Ökad kapacitet inom fisket i kombination med att kvoterna har gått ned har medfört problem. Från Fiskeriverket upplevs att yrkesfiskarna har förståelse för kvoterna, men att de inte tycker om systemet eftersom det pressar ned lönsamheten. Grundproblemet är enligt Fiskeriverket att det finns för många fiskebåtar.²⁷⁰

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har flera aktörer pekat på olika problem med kvoterna. SFR har framfört att kvoterna har tjänat ut sitt syfte och att kvotsystemet inte går ihop med stor överkapacitet. När kapaciteten överstiger kvoterna fungerar inte kvotsystemet som det var tänkt och då blir kontrollen extra viktig. SFR menar att kvotsystemet inte heller passar i blandfisker där fiske sker efter olika målarter, som i t.ex. Nordsjön, Skagerrak och

²⁶⁸ Rådets förordning (EEG) nr 3760/92.

²⁶⁹ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

²⁷⁰ Fiskeriverket, 2007g och intervju 2007-05-30.

Kattegatt. I ett underlag till Fiskeriverket har framförts att låga kvoter är en delförklaring till den svaga lönsamheten inom den svenska fiskeflottan. Inom vissa segment uppges kvoterna ha satts till så låg nivå att fiskefartygen inte kan utnyttja full produktionskapacitet.²⁷¹ I uppföljningen har framkommit att det tidigare systemet inom det pelagiska fisket med tvåveckorsransoner begränsade fiskeföretagens möjligheter att utnyttja fartygens fulla kapacitet. Systemet gav inga incitament för det enskilda fiskeföretaget att anpassa sitt fiske till perioder då marknaden efterfrågade leveranser och priserna var högst. Exempelvis Fiskeriverket konstaterar följande:

Genom osäkerheten beträffande ändrade ransonnivåer och eventuella fiskestopp var det för fisket fördelaktigast att fiska under varje tvåveckorsperiod för att få del av det tillgängliga fångstutrymmet. Den planeringsmöjlighet som fanns var huruvida fiske skulle bedrivas i Västerhavet eller i Östersjön under varje enskild ransoneringsperiod.²⁷²

I uppföljningen har Länsstyrelsen i Kalmar län framfört att torskransonererna i dagsläget bedöms vara tillräckliga för länets småskaliga flotta. Tilldelningen i det pelagiska fisket är enligt de fartyg i länet som fiskar sill och skarpsill tillräckliga för fisket 2007. Västerviks kommun har dock framfört att kvoterna för strömming är ett problem och hinder för fiskeföretagens fortsatta utveckling.

Fiskeriverket har anfört att dagens förvaltningssystem baserat på kvoter i kombination med vikande beståndssituationer för de flesta bottenlevande arter har lett till ett flertal problem. Problemen är enligt Fiskeriverket störst i blandfischen, där flera arter fångas tillsammans och då kvoten av en art i fångsterna är mer begränsad än övriga. Dagens förvaltningssystem kan ge upphov till utkast av fisk av landningsbar storlek på grund av att kvoten är uppfiskad, icke-rapporterad landning samt utkast av landningsbar fisk i hopp om att få mer prisvärd storlek på fisken i nästa tråldrag (s.k. high-grading).²⁷³ Även bl.a. SFR har framfört att dagens system med kvoter uppmuntrar utkast av fisk men att ingen fiskare egentligen vill kasta tillbaka fisk som fångats (se vidare avsnitt 4.4.4).

Tjänstemän vid Fiskeriverket menar att både allmänhet och fiskare är upprörda över utkastet av fisk. EU reglerar t.ex. att man får ha viss bifångst när man fiskar havskräfta med trål. Om gränsen för bifångst överskrids så slängs fisken överbord. I Kattegatt har på försök drivits ett projekt som har gått ut på att man har reglerat fisket genom att ange antal dagar per månad som man får fiska, i stället för genom kvoter. Ett syfte med detta var att motverka utkast. Årsransoner för det pelagiska fisket motverkar också utkast. De intervjuade tjänstemännen menar att årsransoner gör att yrkesfiskarna kan planera sitt fiske bättre.

²⁷¹ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17 och Carlberg, 2007.

²⁷² Fiskeriverket, 2007n.

²⁷³ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22, Västerviks kommun, e-brev 2007-09-06 samt Fiskeriverket, 2007j.

Det har i uppföljningen framförts att yrkesfiskarna har förståelse för att det måste bedömas hur mycket som kan fiskas och att dessa ransoner måste fördelas mellan olika länder. De är också överens om ransoner och fördelningar inom landet. Loggböcker finns det förståelse för, men kustfiskejournaler upplevs som jobbiga av yrkesfiskarna, bl.a. att de har ett blad för varje art. I stort är det dock berättigat med inrapportering av fisket, men man vill att det ska kännas som att rapporterna används. Yrkesfiskarna vill också att det räcker med en rapporteringsform, t.ex. loggböcker.

Enskilda kustnära fiskare fiskar begränsade volymer och har ofta god kontroll över detta. I uppföljningen har framförts att bokföring och rapportering för dessa borde kunna lösas på ett mycket enklare sätt än i dag. Fisket i Sverige är en liten näring. Det borde finnas ett större förtroende för yrkesfiskarna från myndigheternas sida. Kontroll skulle kunna utföras i högre grad genom stickprov och liknande.²⁷⁴

Fiskeriverkets fördelning av fiskemöjligheter mellan olika yrkesfiskare

Fiskeriverket fick genom en ändring i fiskelagen år 2003 ett uttalat mandat att fördela fiskemöjligheterna mellan olika kategorier yrkesfiskare. I propositionen exemplifierades detta med att Fiskeriverket kan dela ut fiskekvoterna som gruppkvoter, regionala kvoter eller individuella kvoter. Regeringen anförde att Fiskeriverket i högre utsträckning borde använda sitt bemyndigande att fördela kvoterade bestånd. Verket borde, enligt regeringen, utveckla principer och modeller för en fördelning och ta särskild hänsyn till den regionala utvecklingen, främjandet av kustfisket samt till behovet av en förankring hos det berörda yrkesfisket.²⁷⁵

Enligt Fiskeriverket är huvuddelen av de svenska fiskekvoterna inte fördelade på fartygsnivå. Det innebär att alla yrkesfiskare har möjlighet att fiska på dessa kvoter. Fiskeriverket har i uppföljningen framfört att verket kontinuerligt följer hur kvoterna nyttjas och beslutar vid behov om fiskestopp för att förhindra att kvoterna överfiskas. Tillträdet till vissa kvoter är dock begränsat. På verkets webbplats publiceras veckorapporter som visar uppgifter om hur stort fisket är i förhållande till kvoterna.

För vissa kvoter har en fördelning på fartygsnivå genomförts. Detta är sedan några år tillbaka fallet för sill i Nordsjön och i Norska havet och för makrill. Kvoten för blåvitling fördelades under år 2006. Även kvoterna för sill och skarpsill i Skagerrak, Kattegatt och Östersjön har för år 2007 fördelats ut på fartyg (se föregående avsnitt). För de kvoter som har fördelats på fartyg brukar enligt Fiskeriverket i tillstånden anges en avstämningsdag efter vilken Fiskeriverket har möjlighet att dra in kvantiteter som inte har utnyttjats och därefter fördela dessa till andra fartyg.²⁷⁶

²⁷⁴ Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30.

²⁷⁵ Prop. 2002/03:41, bet. 2002/03:MJU16, rskr. 2002/03:173 samt Fiskeriverkets webbplats och Fiskeriverket, 2005g.

²⁷⁶ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2004:25, 4 kap.

Fiskeriverket har vidare uppgett att en viss fördelning av den nationella fiskekvoten även har skett med utgångspunkt i fiskets karaktär. På frivillig väg har fisket ålagt sig olika typer av ransoneringar, vilka i vissa fall har fastställts av Fiskeriverket. I andra fall har verket, efter samverkan med fiskenäringen, genomfört sådana regleringar. Detta gäller exempelvis veckoransonerna inom torskfisket i Östersjön som är fastställda på sådant sätt att kustfisket de senaste åren i praktiken har kunnat fiska fritt, medan de inneburit begränsningar för det mer storskaliga tonnaget.

Från SFR har i uppföljningen framförts att det är svårt att föra över kvoter till det småskaliga kustnära fisket. SFR menar att det främst är det småskaliga fisket som hittills har drabbats av de fiskepolitiska begränsningarna. Enligt SFR finns redan i dagens system en viktning som gynnar de mindre fiskebåtarna. Staten skulle i och för sig kunna styra över en större del av kvoterna till det mindre tonnaget, men det skulle innebära att infrastrukturen skulle drabbas. Enligt SFR behövs både det mindre och det större tonnaget inom fiskeflottan.²⁷⁷

Konsekvenser av kollektiva kvoter

Det har i uppföljningen pekats på att den kollektiva kvoten uppmuntrar varje enskilt fartyg att befinna sig först på fiskeplatsen för att maximera sin fångst. Resultatet blir trängseffekter, periodvis intensivt fiske och ett beteende som styrs av fisktillgång snarare än prisförändringar. Kvoter kan därmed sägas leda till överfiske och att fiskeåret koncentreras till de första månaderna på året då det finns bättre chanser till hög produktivitet i form av höga fångster.²⁷⁸

I en ESO-rapport från 1997 beskrivs denna princip, ”först till kvarn får först mala” eller ”run for the catch”, som att den tenderar att driva fram en överkapitalisering av fiskesektorn eftersom den enskilde fiskaren har incitament att ha så stor kapacitet som möjligt under den tid som fisket pågår. Ett annat problem kan vara att man får en kort fångstperiod, vilket innebär att en mindre andel kan säljas som färsk matfisk till skillnad från om fisket bedrivs kontinuerligt.²⁷⁹ (Se vidare avsnitt 4.3.3.)

Konsekvenser av stoppdagar

I ESO-rapporten från 1997 konstateras att yrkesfisket uppfattar fiskestoppen som problematiska och att detta givetvis har sin grund i den enskilde fiskarens situation. Fiskestoppen orsakar en ryckighet i försörjning och arbetsbörda samt skapar problem på marknaden. I rapporten pekas bl.a. på att fiskberedningsindustrin behöver en jämn tillgång på råvara för att kunna fungera utan problem.²⁸⁰

²⁷⁷ Fiskeriverket, e-brev 2007-02-26 och Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

²⁷⁸ Se bl.a. Carlberg, 2007.

²⁷⁹ Ds 1997:81.

²⁸⁰ Ibid.

Även i denna uppföljning har flera aktörer pekat på negativa konsekvenser av fiskestoppen. För t.ex. torskfisket i Östersjön har EU bestämt både kvoter och stopptider. Fiskeriverket har genomfört intervjuer med både aktiva och före detta yrkesfiskare. Av dessa framgår att de många stoppdagarna utgör ett problem för torskfiskarna. Enligt uppgift från Fiskeriverket har många a-kassa under hälften av året. Yrkesfiskare från Västra Götaland menar att fiskestoppen har drabbat yrkesfiskarna hårt och att reglerna gör att det är svårt att försörja sig. En intervjuad fiskare menar att Fiskeriverket har mycket dålig framförhållning i sina beslut om fiskestopp och att delar av regleringen inom fiskeområdet till och med går att jämföra med näringsförbud. En småskalig yrkesfiskare från Kalmar län menar att kvoter och fiskestopp har en påtaglig påverkan på mindre fiskeföretag, eftersom dessa är mycket väderberoende och har en begränsad radie att fiska på med små båtar.²⁸¹

I uppföljningen har flera aktörer pekat på att sommarstoppen leder till att små företag har svårt att kunna upprätthålla verksamheten. Bland annat Västra Götalandsregionen har betonat att fungerande fiskeföretag längs kusten har stor betydelse för det lokala näringslivet. De småskaliga borde ha större frihet och inte detaljstyras som i dag. De borde inte omfattas av sommarstoppen. Deras fiske kunde regleras genom t.ex. ett visst antal fiskedagar per år och en högsta fångst per dag. Även Fiskeriverkets generaldirektör menar att EU:s regelverk med långa stopperioder i torskfisket på sommaren har fått svåra konsekvenser för det småskaliga fisket, särskilt i Östersjön. På sommaren är vädret bra och det finns fler kunder i hamnarna som kan köpa fångsten. Stopptiderna har drabbat det småskaliga fisket mer än trålfisket då små båtar både är mer väderberoende och mer beroende av den lokala marknaden. Trålarna däremot är inte lika väderberoende. De har kunnat fiska i början av året vid dåligt väder då de små båtarna ännu inte har hunnit vara ute på sjön. De små båtarna har därmed fått få dagar att välja på för sitt fiske. Fiskeriverket arbetar för att ändra på detta. Det är enligt verkets uppfattning en mycket viktig fråga. Sverige verkar för en större möjlighet för att de småskaliga fiskarna ska få fiska när de vill.²⁸²

En liknande bild ges av Länsstyrelsen i Kalmar län som i uppföljningen har framfört att torskfiskestoppen har slagit ganska hårt mot det småskaliga fisket, vilket är starkt väderberoende. Det uppges att situationen i år dock är lite annorlunda eftersom ett delområde är undantaget på sommaren. Från länsstyrelsen konstateras att torskfisket tyvärr är så dåligt i Kalmar län att den positiva effekten av detta undantag inte har fått någon nämnvärd effekt.²⁸³

Syef har i uppföljningen riktat stark kritik mot fiskestoppen. Som exempel ges att från nyår 2007 var det fiskestopp de första sju dagarna på året, sedan blåste det så de små båtarna hann med en fiskedag. I februari var det fiskestopp i fem dagar, men för småskaliga fiskare blev det många fler – och åter

²⁸¹ Fiskeriverket, 2007g, yrkesfiskare, intervju 2007-05-31 och brev 2007-08-28.

²⁸² Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30, Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

²⁸³ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22.

igen kunde de stora bolagen fiska. I påskas pågick stoppet enligt Syef nästan fjorton dagar. Syef har i uppföljningen vidare framfört följande:

Då staten i många år har sett till att fisket stoppats för de små, så har det blivit förödande. Vem blir stoppad i 143 dagar utan lön? Det är bara det sista året som båtbidrag har betalats ut – och det har ju kommit på efterkälken i år. Många fiskeföretag har lagt ner eller gått i konkurs.²⁸⁴

Syef menar att så länge som fiskestoppen får fortsätta kan inte det kustnära fisket överleva. Det kustnära och småskaliga fisket borde få fiska när vädret gör det möjligt. Där behövs varken kvoter eller stopp – det kustnära fisket selekterar sig själv beroende på väder och vind.

I uppföljningen har pekats på att fiskestopp kan leda till indirekta kostnader för fisket. Flera aktörer har i uppföljningen pekat på vikten av att kunna garantera regelbundna leveranser av fisk och skaldjur och att stopperioderna är ett problem i det sammanhanget. Bland annat innebär fiskestopp att fiskaren inte kan leverera regelbundet och långsiktigt till uppköpare och fiskhandel.²⁸⁵ Länsstyrelserna på sydkusten har i en rapport från 2005 pekat på att fiskestopp tillsammans med låga kvoter, dioxinlarm och köpmotstånd från vissa konsumentgrupper har vållat problem inom beredningsindustrin, som har svårt att långsiktigt planera sin verksamhet och personalstyrka. Länsstyrelserna menar att bristen och den ojämna tillgången på fisk framtvingar kompensation genom import samtidigt som nyttjandegraden i flera anläggningar periodvis är låg. Investeringsviljan hos de företag som främst nyttjar lokalt fångad fisk uppges ha minskat under de senaste åren.

Kvoternas konsekvenser för det småskaliga fisket

Av Fiskeriverkets årsredovisning för år 2006 framgår att de undantag som införts i gemenskapens regler när det gäller det småskaliga torskfisket i Östersjön inte kan anses underlätta situationen för denna del av den svenska fiskeflottan. Verket uppger att det i samråd med fiskets organisationer har beslutats att i möjligaste mån ta speciell hänsyn till det småskaliga fisket. Verket gör bedömningen att detta tillsammans med en förkortning av det obligatoriska sommarstoppet innebär att man i viss mån kan komma ifrån de längsta stopperioderna, vilket borde gynna såväl det småskaliga fisket som beredningsindustrin. Av Fiskeriverkets årsredovisning för 2006 framgår vidare att förslaget att avsätta en viss del av kvoten till det småskaliga fisket inte fick något positivt gensvar under hösten 2006. Enligt Fiskeriverket kommer Sverige dock att fortsätta driva denna fråga under 2007.

Fiskeriverket konstaterar att kustfisket drabbas av sviktande fiskbestånd och minskade kvoter. Utvecklingen av torskbestånden och därmed torskkvoterna har främst påverkat de mindre fartygen som slagits ut och inte kunnat anpassa sitt fiske till de regelverk som styr detta fiske.

²⁸⁴ Syef, e-brev 2007-08-27.

²⁸⁵ Carlberg, 2007 och Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02.

De svaga torskbestånden i Östersjön har medfört att regleringar för att stärka beståndet har försämrat förutsättningarna för det småskaliga kustfisket längs ostkusten, där torskfisket har varit en betydande inkomstkälla. Även det minskade ålbeståndet gör att förtjänstmöjligheterna minskar.²⁸⁶

Fiskeriverket har pekat på att en satsning på det småskaliga fisket är positiv för det marinekologiska kulturarvet som annars kan riskera att skadas vid bottentråning. Fiskeriverket menar vidare att stöd till det småskaliga kustfisket även kan leda till att fiskets kulturarv kan tillvaratas, t.ex. genom bevarande av hamnar, sjöbodas och båtar.

SFR har framfört att flera insatser som har genomförts under senare år har haft negativa konsekvenser för det mindre tonnaget i fiskeflottan. Som exempel nämns EU:s beslut 2002 om krav på landningshamnar för torskfisket för att underlätta kontrollen. Detta innebär att mindre båtar måste gå längre för att landa sin fångst, vilket bl.a. leder till högre transportkostnader. Ett annat exempel som SFR nämner är att garnfiskelängder har dragits ned med en fjärdedel, vilket uppges ha lett till att inkomsten också har minskat med en fjärdedel för det mindre tonnaget.²⁸⁷

Syef har framfört att det småskaliga och kustnära fisket i Östersjön under 2007 har varit stoppat i 143, av EU på förhand bestämt antal, dagar. Syef menar att de mindre båtarna fiskar efter modellen ”många fiskedagar med små fångster av färsk fisk som landas varje dag”. Det småskaliga fisket har av tradition bedrivits med olika typer av inriktning. Vissa perioder har det, utöver det dominerande torskfisket, inslag av fiske efter bl.a. piggvar, lax och flundra. När torskfisket minskar vid vissa perioder är det enligt Syef viktigt att kunna bedriva fiske efter andra arter. Det är viktigt att komma ihåg att vart och ett av dessa fisken inte alltid är lönsamma var för sig, men när yrkesfiskarna under vissa perioder kan utöva sådant fiske samtidigt med torskfisket blir det enligt Syef lönsamt. Föreningen menar att nuvarande metoder med stopperperioder ”slår sönder” många säsongsfiskare som kombinerar olika fisken. Föreningen menar vidare att sommarstoppen har lett till flera andra problem som påverkar hela kustsamhällen och dess utövare i allmänhet och yrkesfiskarna i synnerhet. Där fisket ligger nere i så långa perioder som nu läggs enligt Syef ”en död hand” över hamnarna. Detta leder till att den kommunala servicen dras in, att kringliggande verksamheter får lönsamhetsproblem och att vissa hamnar riskerar att mista sin fiskestatus.²⁸⁸ En fiskare från Kalmar län menar vidare:

Då det småskaliga och kustnära fisket inte har samma förutsättningar som det storskaliga så är det förödande för de små som har väder och vind att förlita sig till. Då de har små båtar och inte får fiska med mer än 90 garn kan de inte ta upp så mycket fisk och fyllt kvoten har de kanske gjort ett par gånger per säsong, medan det storskaliga drar med trålen ett

²⁸⁶ Fiskeriverket, 2007i.

²⁸⁷ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

²⁸⁸ Webbplatsen http://www.syef.dinstudio.se/kontakt_T13_R5.htm.

par gånger så har de fyllt kvoten. För att inte tala om hur många gånger det kustnära fisket har fått ligga i hamn för att kvoterna har tagits upp.²⁸⁹

Länsstyrelserna vid Norrlandskusten har i en rapport från 2005 pekat på att regelverket för fiske och naturvård bör anpassas så att kustfisket kan bedrivas utifrån sina speciella förutsättningar. Kustfisket måste t.ex. tillförsäkras fördelar i form av tillgång på fisk.

Yrkesfiskare i Västra Götaland framför att man från det pelagiska yrkesfisket på västkusten upplever att Fiskeriverket gör allt för att prioritera kustfisket. De pelagiska fiskarna upplever att verket vill värna om allt som är småskaligt och kustnära, vilket inte är bra. En yrkesfiskare uppger i uppföljningen att om alla sillkvoter skulle ges till småskaliga fiskare så skulle den svenska kvoten inte bli uppfiskad. Att trålgränsen har flyttats ut gör att de småskaliga båtarna tvingas längre ut från kusten.²⁹⁰

Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet har i uppföljningen framfört att den grundläggande principen i arbetet med kvoterna är att det småskaliga fisket ska värnas och att regional balans ska uppnås. När det gäller exempelvis torskfisket har det småskaliga fisket relativt sett fått en större andel av kvoterna än det storskaliga fisket. För det småskaliga fisket har ransonerna i praktiken inte inneburit någon stor begränsning. Den kombination av stoppdagar och antal dagar då fiskare får vara ute och fiska som införs i torskfisket ser tjänstemännen vid Jordbruksdepartementet som ett konkret exempel på hur Sverige tar hänsyn till det småskaliga fisket. När det gäller det pelagiska fisket och fördelningen av ransoner på enskilda fartyg har detta skett i samråd med näringen. I denna fördelning uppges verket ha tagit hänsyn till regional balans i och med att fiskare på syd- och ostkusterna har fått en större andel än vad de faktiskt har haft enligt historiska data. Även det småskaliga fisket har enligt tjänstemännen fått en extra andel av kvoten som inte är fördelad på enskilda fartyg.

4.3.3 Andra former för förvaltning av nationella kvoter

Rättighetsbaserad fiskeförvaltning

Livsmedelsekonomiska institutet (SLI) har pekat på att den ekonomiskt och biologiskt pressade situation som stora delar av det svenska fisket befinner sig i har lett till en diskussion om hur fisket ska förvaltas i framtiden. Enligt SLI pekar ekonomisk forskning på att det i ett oregrerat fiske kommer att uppstå överfiske, överkapacitet och dålig lönsamhet, och att även om fisket regleras kan dessa drivkrafter finnas kvar. SLI menar att fiskeförvaltningen står inför en rad problem, bl.a. en överdimensionerad europeisk fiskeflotta och kritiskt små bestånd av framför allt torsk.²⁹¹

²⁸⁹ Yrkesfiskare, e-brev 2007-08-27.

²⁹⁰ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

²⁹¹ Livsmedelsekonomiska institutet, 2007. I t.ex. Ds 1997:81 pekas på att avsaknaden av individuella äganderättigheter är ett grundproblem vid hushållning med världens fiskeresurser. Där hänvisas bl.a. till Gordon, 1954.

I en SLI-rapport från 2004 framförs att för att det ska vara företagsekonomiskt försvarbart för yrkesfiskarna att väga in de långsiktiga aspekterna behöver de äga rätten till sitt eget fiske. Problemet uttrycks på följande sätt:

Det faktum att äganderätter saknas och att fisken alltså är en gemensam resurs gör att det blir kapplöpning om fisken. För varje enskild fiskare blir det rationellt att kortsiktigt fånga så mycket fisk som möjligt. Även om det ligger i fiskets gemensamma intresse att bevara och vårda fiskeresurserna långsiktigt, finns det inga företagsekonomiska skäl för en enskild fiskare att väga in beståndens framtida utveckling i sitt agerande. De som gör det riskerar att konkurreras ut av andra fiskare. För den enskilde fiskaren är det därför ofta rationellt att överinvestera i fartyg och utrustning för att försäkra sig om att hinna få del av fångsten. Denna kamp om fisken driver alltså upp kostnaderna för fisket och gör det än mer angeläget att få mycket fisk. Resultatet är att kostnaderna i fisket blir höga i förhållande till intäkterna och resursrörelsen, havets ekonomiska potential, tas inte till vara. Mer fisk fångas än vad som är långsiktigt hållbart, samtidigt som fiskarens inkomster pressas.²⁹²

EU:s gemensamma fiskepolitik ger medlemsstaterna utrymme att på nationell nivå reglera fisket genom att fördela fiskemöjligheterna mellan olika fiskefartyg. SLI har i en rapport analyserat hur en s.k. rättighetsbaserad fiskeförvaltning med individuella kvoter skulle kunna fungera som instrument för att uppnå de fiskepolitiska målen. SLI har särskilt uppmärksammat den ekonomiska drivkraft som uppstår då en äganderätt kopplas till fångst- och fiskerätter. Enligt SLI förväntas dessa framför allt leda till en anpassning av flottans kapacitet till rådande fiskemöjligheter, vilket för de flesta fisken innebär en reduktion av rådande överkapacitet.²⁹³ Enligt SLI är rättighetsbaserad förvaltning ett sätt att vända den negativa utvecklingen i fisket. En sådan förvaltning innebär att individer eller grupper av individer får rätten till fångsterna och därmed en del av det ekonomiska utbyte som ökade bestånd och minskad kapacitet kan generera. SLI pekar på olika typer av rättighetsbaserad förvaltning, bl.a. individuellt överförbara fångstkvoter, lokal samförvaltning med starka äganderätter och havdagar.

SLI har i en rapport studerat den ekonomiska avkastning som utnyttjandet av fiskeresurserna ger för olika typer av fiskeförvaltning, den s.k. resursrörelsen²⁹⁴. För att uppnå en hög resursrörelse krävs, enligt SLI, att fisket är långsiktigt hållbart, att flottans kapacitet är i balans med fiskemöjligheterna och att det kan ske en automatisk strukturanpassning av flottan vid behov.

En annan modell för fiskeförvaltning innebär att rätten till fiske inom ett geografiskt område avsätts till ett lokalt samhälle eller en grupp fiskare inom ett särskilt område eller att en viss andel av ett bestånd avsätts för en grupp fiskare. Även dessa system har som syfte att skapa starkare incitament för yrkesfiskarna själva att förvalta resursen långsiktigt hållbart och därmed

²⁹² Livsmedelsekonomiska institutet, 2004.

²⁹³ Livsmedelsekonomiska institutet, 2007.

²⁹⁴ Med resursrörelsen avses den ekonomiska avkastning som fisket ger utöver vad motsvarande insatser av arbete och kapital ger om de investeras i andra sektorer i ekonomin.

minska behovet av myndighetsreglering.²⁹⁵ Miljövårdsberedningen har pekat på att territoriella nyttjanderätter, där en grupp fiskare ges tillstånd att fiska i ett avgränsat geografiskt område, ger incitament för att ett mer långsiktigt hållbart fiske kan skapas. Territoriella nyttjanderätter, eller andra former av lokal förvaltning, kan enligt beredningen ha stor potential för vissa arter och förespråkas i Sverige av många brukare, forskare och förvaltare. Beredningen konstaterar dock att territoriella nyttjanderätter har begränsad kapacitet för arter som rör sig över stora områden.²⁹⁶

Fiskeriverkets förslag om överförbara kvoter

Fiskeriverket har konstaterat att den kanske oftast diskuterade fördelningen av nationella kvoter är s.k. individuella överförbara kvoter²⁹⁷, vilket används som förvaltningsform i Nya Zeeland, Australien, Kanada och Island. Dessa länder har enligt Fiskeriverket som gemensam nämnare stora fiskeresurser som endast i mindre omfattning delas med andra länder. Det svenska fisket bedrivs dock i många avseenden under motsatta förhållanden och förfogar över ett 60-tal kvoter, samtliga i vatten där fiskerättigheterna delas med andra nationer. Det har också pekats på att det kanske svåraste problemet i en ägarrättsbaserad förvaltning är den initiala fördelningen mellan nyttjarna liksom den överföring av förmögenhet från samhället till enskilda som kan ske. Det har även framförts att det finns en risk för att antalet aktörer minskar med tiden och att det småskaliga fisket därmed skulle missgynnas. Det finns vidare exempel från andra länder på att t.ex. beredningsindustrier köper upp kvoter.

Som ett led i Fiskeriverkets arbete med frågor som rör fördelningen av kvoter lämnade verket i oktober 2005 ett förslag till regeringen om ett fördelningssystem för det pelagiska fisket.²⁹⁸ Förslaget innebar att ett frivilligt system med individuella överförbara kvoter skulle införas i det pelagiska fisket. Förslaget ledde inte till något regeringsuppdrag eller liknande.

Fiskeriverket har under våren 2007 på uppdrag av regeringen utrett hur reglerna för det framtida sillfisket ska se ut. Fiskeriverket lämnade i maj 2007 ett förslag till regeringen som innebär att överförbara kvoter bör införas inom det pelagiska fisket, vilket innebär att en yrkesfiskare ska kunna föra över sin individuella kvot till en annan fiskare. Syftet med förslaget är att komma till rätta med överkapaciteten. I förlängningen kan förslaget enligt Fiskeriverket möjliggöra att fiskekvoterna köps och säljs. Från Fiskeriverkets generaldirektör uppges att anledningen till att en sådan förändring görs för just det pelagiska fisket är att sillfisket är en konkurrensutsatt del av näringen där det måste skapas förutsättningar för företagen att konkurrera. I dag landas ca 70 % av det pelagiska fiskets fångster i Danmark.

²⁹⁵ Bet. 2003/04:MJU13.

²⁹⁶ Miljövårdsberedningen, 2006.

²⁹⁷ Individual Transferable Quota (ITQ).

²⁹⁸ Frågan har även initierats av fiskerinäringen bl.a. genom Sveriges Fiskares Riksförbund och Sveriges Pelagiska Producentorganisation.

I förslaget ingår även åtgärder som syftar till att gynna det småskaliga sillfisket i Östersjön och för att förhindra att det köps upp av det mer storskaliga fisket i avsikt att komma åt fiskemöjligheter. Fartyg med anknytning till Östersjön får en extra regional tilldelning. Dessutom ska det enligt förslaget vara fritt sillfiske på en särskild kustkvot som ska vara öppen för kustfiskare som fiskar med passiva redskap, mindre vad eller med trål om deras fartyg är mindre än 15 meter. Fiskeriverket föreslår även att nyetablering i Östersjön ska underlättas genom att en särskild kvot avsätts för nya fiskare så att de inte ska behöva köpa in sig. Fisket i Bottenhavet och Bottenviken förslås ha särskilda regler. Här föreslås att fisket är fritt för det regionalt baserade fisket och att en särskild kvot sätts upp för att göra det möjligt. Möjligheten för fartyg från andra landsdelar att inneha kvoter i dessa vatten begränsas.

Från bl.a. länsstyrelserna på västkusten har tidigare framförts att en risk med individuella överförbara kvoter är att de kan leda till ägarkoncentration och större företag. Länsstyrelserna har även pekat på att möjligheten att styra om så att kvoten ska innehas av flera mindre fartyg eller några få stora minskas. En yrkesfiskare från Kalmar län har i uppföljningen framfört att fisket i länet kommer att uttraderas om kvoterna blir köp- och säljbara.²⁹⁹

Försök med havdagar i Kattegatt

Effortreglering kan t.ex. innebära att antalet nät eller antalet fiskedagar (havadagar) regleras i stället för att fastställa kvoter och ransoner. Regleringen kan vara specifik för en båt eller för en nations hela fiskeflotta. Med andra ord är det fiskeansträngningen (effort) som regleras och inte antal kilo fångst. All fisk som håller minimimått får landas, vilket innebär att utkast av fisk på grund av att kvoterna är uppfiskade inte behöver förekomma och att den totala mängden fisk som kastas enligt Fiskeriverket bör minska avsevärt. Effortbaserad reglering används redan i bl.a. Medelhavet och kring Färöarna.

Miljövärdberedningen har pekat på att en sådan reglering är tydlig och enkel att förstå och följa, samtidigt som kontrollen underlättas. Systemet kräver dock en tydlig kalibrering för att man ska kunna jämföra ett visst antal redskap eller fångstillfällen med en viss mängd fisk. Fördelen med denna typ av reglering är enligt beredningen att all fångst då får ett värde, vilket gör att det inte finns något att tjäna på att kasta fisk överbord. Nackdelen är att det ger fiskaren incitament att öka sin effektivitet för att hinna ta upp så stor mängd fisk som möjligt under de godkända havdagarna.

År 2005 presenterade den av EU inrättade rådgivande kommittén för Nordsjön ett förslag om försök med effortbaserad förvaltning i Kattegatt. År 2006 genomförde Fiskeriverket tillsammans med samförvaltningsinitiativet i Halland ett försök i Kattegatt med havdagar i stället för reglering av fisket med kvoter. Syftet var bl.a. att mäta hur mycket effektivare ett fiske är då det

²⁹⁹ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30 samt 2005g, 2007n och 2007o. Yrkesfiskare, brev 2007-09-07 samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

inte begränsas av kvoter och ransoner. För att kunna räkna om kvoter till antal fiskedagar är det viktigt att ha ett tillförlitligt mått på fiskeflottornas effektivitet. Införandet av havdagar i Kattegatt har skjutits på framtiden av EU. Fiskeriverkets generaldirektör uppger att Danmark inte är intresserat av att fortsätta försöket eftersom man infört ett system med fartygskvoter. Försöket har därför stoppats och inte kommit i gång igen. På Fiskeriverket avvaktar man därför den fortsatta utvecklingen.³⁰⁰

4.4 Andra resurspolitiska insatser

4.4.1 Tekniska regleringar m.m.

Redskapsbegränsningar

Ett sätt att reglera fisket är genom redskapsbegränsningar och regleringar av redskapens utförande. Det kan gälla maskstorlek, selektionspaneler eller flyktöppningar. En annan form av tekniska åtgärder är restriktioner för användning av, antal eller struktur för fiskeredskap ombord på fiskebåtarna. Härutöver kan tekniska regleringar innebära en begränsning av en viss typ av fiske. För exempelvis fartyg över 24 meter är fiske efter sill och skarpsill tillåtet endast tre och en halv dag i veckan.

På enskilt vatten får yrkesfiskare använda vilket fiskeredskap som helst om Fiskeriverket inte har beslutat om begränsningar. I insjöarna regleras inte fisket genom kvoter utan genom olika bestämmelser kring t.ex. näten. Som exempel kan nämnas att fiske i Vänern är förbjudet med drivnät, bottensatta nät med en maskstorlek mellan 52 och 99 mm, förankrade flytnät och nät som genom annan metod inte är bottensatta med en maskstorlek överstigande 52 mm, nät efter siklöja perioderna den 1 september–9 oktober och den 11 december–31 december samt nät med en maskstorlek understigande 33 mm under perioden den 10 oktober–10 december.³⁰¹

Minimimått

En annan form av begränsning gäller bestämmelser om minimistorlekar för fisk som behålls ombord och/eller landas. Minimimått sätts så att individer i bestånden ska kunna reproducera sig minst en gång innan de riskerar att fångas.

Som ett exempel kan nämnas att minimimåttet för havsöring i Bottenviken år 2006 höjdes från 40 till 45 cm samtidigt som nätfiske förbjöds i vattenområden som är grundare än tre meter. Bakgrunden till detta var att beståndsstatusen för öringen i Bottenviken enligt Fiskeriverket är synnerligen svag.³⁰² Som ett annat exempel redovisas gällande minimimått för fångst längs kusten

³⁰⁰ Miljövårdsberedningen, 2006 samt Fiskeriverket, 2007a, intervju 2007-05-30 och e-brev 2007-10-10.

³⁰¹ Fiskeriverket, e-brev 2007-02-26 och Länsstyrelsen i Jönköpings län m.fl., 2005.

³⁰² Fiskeriverket, 2007j.

och i sötvattensområden inom Kalmar län i tabellen nedan. I sötvatten uppströms vandringsstopp från havet finns inga generella minimimått, men däremot finns det ofta lokala bestämmelser om minimimått, fisketider, fredningsområden m.m.

Tabell 13: Exempel på minimimått

<i>Fiskart</i>	<i>Hav</i>	<i>Sötvattensområde</i>
Lax	60 cm	50 cm
Gädda	40 cm	
Gös	40 cm	
Piggvar	30 cm	

Källa: Länsstyrelsen i Kalmar län (www.h.lst.se).

Fredade arter, tider och områden

Vissa arter är fredade, dvs. förbjudna att fiska. Det är t.ex. förbjudet att fiska skärkniv, havsnejonöga, småfläckig rödhaj, brugd, sillhaj (håbrand), slätrocka, knaggrocka, majfisk, staksill och blåfenad tonfisk.³⁰³

För en del arter finns även fredningstider. Dessa gäller oftast under lekperioden, t.ex. för hummer, piggvar, lax och öring. I exempelvis Kalmar län är det förbjudet att fiska mal och flodpärlmussla. Vidare är allt fiske efter gädda och abborre förbjudet på kusten från Emåns mynning ned till gränsen mot Blekinge samt runt hela Öland under tiden den 1 april–31 maj. Fiske efter lax och öring i Kalmar län är förbjudet under tiden den 1 oktober–31 december i vattendrag som mynnar i Östersjön. I Emån med bivattendrag är fiske efter lax och öring förbjudet under hela året, dock får fiske ske med handredskap under perioden den 1 mars–30 september.

Vidare finns två typer av fredningsområden: dels områden enligt miljöskyddslagstiftningen, dels områden enligt fiskelagstiftningen. Från Jordbruksdepartementet uppskattas att det finns ca 250 fredningsområden enligt fiskelagstiftningen. Dessa är ofta temporära, dvs. fiske sker under vissa tider på året. Det kan t.ex. handla om områden utanför åmynningar. Fredningsområden är inte detsamma som att totalt fiskeförbud råder. Ofta kan det innebära att visst fiske är tillåtet, som i t.ex. Gullmarn. Gullmarn brukar föras fram som ett välfungerande exempel där insatsen har fått en lokal förankring och där t.ex. fiskare och forskare har lärt känna varandra. Från Jordbruksdepartementet uppfattas Gullmarn som ett mönsterområde.

Fredningsområden som inrättas för att öka skyddet under lek och lekvandring innebär ofta att endast sådana redskap är tillåtna som inte kan fånga den art som skyddet avser.³⁰⁴ Inom fredningsområden i havet utanför vissa åmynningar gäller generellt sett totalt fiskeförbud under fredningstiden. Frednings-

³⁰³ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2004:36.

³⁰⁴ Fiskeriverket, 2007j.

områdenas omfattning finns angivna i författning.³⁰⁵ Förbud mot tillträde till vissa områden kan vara permanenta eller gälla under vissa tider på året. Syftet är att skydda ungfisk när den samlas i stora antal eller lekmogen fisk när den leker.

De senaste åren har fokus riktats mot helt fiskefria områden som en ny förvaltningsåtgärd. Fiskeriverket har fått i uppdrag av regeringen att senast år 2010 införa tre fiskefria områden i vardera Östersjön och Västerhavet. Enligt riksdagsbeslut ska fiskeförbudet i dessa områden gälla allt fiske under hela året. Dessutom ska fiskefria områden inrättas i både kust- och utsjöområden. Under år 2006 påbörjades processen genom inrättandet av en referensgrupp. Bakgrunden är att enligt miljömålspropositionen ska fler marina naturreservat med fiskeförbud inrättas. Det finns ett område runt Gotska sandön där det råder totalt fiskeförbud för både yrkes- och fritidsfiske. Effekterna av dessa fiskeförbudsområden på bl.a. fiskbestånden ska utvärderas. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att det i dag finns olika åsikter om vilken nytta områdena har. Det finns forskning kring fiskeförbudsområden men inte forskning om hur en sådan åtgärd fungerar i vattnen i Nordeuropa. Arbetet med införandet av de marina naturreservaten är på gång, men det har hittills tagit lång tid och varit relativt konfliktfyllt.³⁰⁶

Särskilda landningshamnar m.m.

I Fiskeriverkets föreskrifter regleras i vilka hamnar som fisk får landas. Som exempel kan nämnas att landning i Sverige av mer än två ton torsk eller kummel fångad eller förvarad ombord i Nordsjön, Skagerrak eller Kattegatt endast får göras i hamnarna Glommen, Träslövsläge, Bua, Göteborg, Öckerö, Smögen eller Strömstad. Landning i Sverige av mer än 750 kg torsk i levande vikt fångad i Östersjön får endast ske i hamnarna Torö i Stockholms län, Visby, Slite, Botvaldåvik, Herrvik och Ronehamn i Gotlands län, Västervik, Borgholm, Sandvik, Byxelkrok, Böda, Kårehamn, Bläsinge, Gräsgård och Grönhögen i Kalmar län, Sandhamn, Sturkö Ekenabben, Karlskrona Saltö, Hasslö, Ronneby, Karlshamn Vägga, Hörvik och Nogersund i Blekinge län, Åhus, Kivik, Simrishamn, Skillinge, Kåseberga, Ystad, Abbekås, Gislöv, Trelleborg, Skåre, Skanör, Klagshamn, Limhamn, Lomma, Borstahusen, Råå, Viken, Höganäs och Mölle i Skåne län samt i Glommen, Träslövsläge, Bua, Göteborg, Öckerö, Smögen eller Strömstad.³⁰⁷

Regleringen av antalet landningshamnar har varit ett led i att förbättra kontrollen av fisket. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att innan antalet hamnar bestämdes fördes en diskussion med fiskets organisationer. Från den 1 februari 2007 har antalet landningshamnar utökats på sätt som Sveriges Fiskares Riksförbund föreslagit. Utökningen av antalet landningshamnar har varit ett sätt att förenkla arbetet för yrkesfiskarna. Enligt uppgift

³⁰⁵ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2004:36.

³⁰⁶ Fiskeriverket, 2007a. och Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

³⁰⁷ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2004:25.

från Fiskeriverket pågår för närvarande inte några diskussioner mellan fiskerieringen och verket i denna fråga.

För torskfisket i Östersjön gäller att ett fiskefartyg får börja fiska om det har mindre än 175 kg torsk ombord. Denna regel ska inte tillämpas på fartyg som är utrustade med VMS.³⁰⁸ Hos de svenska kontrollmyndigheterna är det känt att bestämmelsen innebär problem för det småskaliga fisket.³⁰⁹

Resultat och konsekvenser

Fiskeriverket har på uppdrag av regeringen analyserat vilken inverkan befintliga akvatiska fredningsområden i svenska vatten har haft på bestånd av fisk och kräftdjur. Analyserna visar att fiskefria områden och områden med redskapsbegränsningar året om ger positiva effekter på bestånden inom områdena.³¹⁰ I uppföljningen har det från yrkesfisket framförts vissa synpunkter på bl.a. fiskefria områden och att konsekvenserna av denna styrning av fisket inte är klarlagda. I ett underlag till Fiskeriverket framförs följande:

En översyn av dessa styrmedel måste undersöka i vad mån vissa regler bidragit till att uppnå det avsedda syftet och i vilken utsträckning det rentav haft motsatt verkan. Stängda områden och geografiskt inrättade fiskeförbud kan t.ex. leda till ett intensivt fiske i andra områden. Konsekvenserna av styrmedlet är i dessa exempel inte i samklang med avsikten.³¹¹

I uppföljningen har olika synpunkter framförts vad gäller redskapsbegränsningar. Länsstyrelserna på västkusten har i en rapport från 2005 pekat på att selektiva redskap samt ökade minimimått måste införas i högre utsträckning. I Västerhavet borde torsken styra maskstorleken, och bottentrålar med mindre maskor än 100 millimeter i fyrkant borde inte vara tillåtna, med undantag för kräfttrålar med rist. Länsstyrelserna menar att ingen fisk borde få fångas före könsmognad. Länsstyrelserna har även framfört att det vore naturligt att stoppa fisket på vissa kommersiellt viktiga arter under deras lekperioder då fiskens kvalitet som livsmedel också är som sämst. Då det gäller valet av områden med totalt fiskeförbud menar länsstyrelserna att områdena bör väljas ut så att stoppet gynnar det småskaliga kustfisket. Länsstyrelsen i Kalmar län menar att fredningsområden och fredningstider, förutom stoppdagar för torskfisket, inte har någon större negativ inverkan på länets yrkesfiske.³¹²

Syef och fiskare i Kalmar län har framfört att när det gäller fiskebegränsningen så har de som fiskar i Östersjön bara torsken att förlita sig på. Dessa fiskare kan inte gå till någon annan fiskeplats när stoppet är i Östersjön. Så är det också med begränsningen till 90 garn. På de små båtarna kan två personer inte arbeta mer än 10–12 timmar som deras dagar omfattar. En fiskare i Kalmar län framför följande om fiskefria områden:

³⁰⁸ Rådets förordning (EG) nr 1941/2006 av den 11 december 2006.

³⁰⁹ Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29 och bl.a. bet. 2006/07:MJU14.

³¹⁰ Fiskeriverket, 2007c.

³¹¹ Carlberg, 2007.

³¹² Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005 samt Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22.

Med den befolkningsnedgång som skett i länet finns redan stora områden som kan liknas vid marina reservat. Förslaget om marina reservat är bara en ytterligare åtgärd för att urholka äganderätten. Vindkraftverk på grunda områden som är fiskens lekplatser och den ryska gasledningen visar på att de ekonomiska intressena går före värden av det marina livet.³¹³

Fiskevattenägarna har framfört att fiskefria områden, marina reservat och liknande inte ger någon biologisk grund. Företrädare för förbundet menar att det i stället är bättre med välförvaltade och fiskade områden där ”uthållig produktion” är nyckelordet.

Bland annat Sportfiskarna menar att bottentrålning borde förbjudas i Östersjön eftersom ”bottnarna ser ut som nyplöjda åkrar där det har bottentrålats”. Företrädare för Sportfiskarna har i uppföljningen vidare framfört att torskfisket har för låga minimimått och för höga kvoter.³¹⁴

Länsstyrelserna på södra ostkusten pekar i en rapport från 2005 på att kostnaderna för mindre fartyg att lossa i färre större hamnar blir alltför höga. I rapporten framförs att de bestämmelser om särskilda landningshamnar för torskfångster över 750 kg som infördes 2005 för att förbättra kontrollen tydligt har visat detta.

4.4.2 Särskilda tillstånd

För vissa fisken ställs krav på särskilda tillstånd, vilka administreras av Fiskeriverket. Ett exempel är att blåvitling får fiskas av ett svenskt fiskefartyg endast efter sådant särskilt tillstånd. Ett annat exempel är att fiske i Skagerrak och Kattegatt med burar efter snäckor endast får ske efter tillstånd av Fiskeriverket. Fast redskap som i någon del är högre än 1,5 meter får i Skagerrak och Kattegatt sättas ut i enskilt vatten endast efter tillstånd av länsstyrelsen. Andra exempel rör räkfiske i Gullmarn, fiske av musslor med redskap som släpas efter båt och trålning efter siklöja i Bottenhavet och Bottenviken.³¹⁵ Begränsningen av antalet fartyg som fiskar siklöja i Bottenhavet är en nationell begränsning. För närvarande har 40 fartyg sådana tillstånd.³¹⁶

I Nordsjön får sill och skarpsill fiskas av ett svenskt fiskefartyg endast efter särskilt tillstånd av Fiskeriverket. Även för torskfiske i Östersjön krävs särskilt tillstånd. Dessutom kräver gemenskapens regelverk att alla fartyg med en längd av 8 meter eller mer som använder redskap med en maskstorlek av 90 millimeter eller mer ska medföra ett särskilt torskfisketillstånd ombord. För att få ett sådant tillstånd ställs krav på att fartyget tidigare använts för sådant fiske i Östersjön. Gemenskapen kräver vidare, som en del i återhämtningsplanen för torsk i Skagerrak, Kattegatt och Nordsjön, att fartyg som använder torskfångande redskap bara får fiska ett visst antal dagar per år. Det tillåtna antalet dagar per fartyg har successivt reducerats och är för år 2007 nere i 95 fiskedagar per år för fiske med 90–99 millimeters maskstorlek. Av

³¹³ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

³¹⁴ Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04 samt Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, intervju 2007-06-20.

³¹⁵ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2004:25, 2004:36 och 2004:37.

³¹⁶ Fiskeriverket, 2007i.

EU:s regelverk³¹⁷ framgår vilka redskap som omfattas och det maximala antalet dagar för respektive redskap. För att få bedriva detta fiske krävs särskilt tillstånd, som även detta ställer krav på tidigare sådant fiske.

Tjänstemän vid Fiskeriverket uppger att för torskfiske i Västerhavet har SFR en egen begränsning, vilken inte är sanktionerad av Fiskeriverket. Fiskeriverket följer infiskningen och stoppar fisket när kvoten håller på att nås.³¹⁸

4.4.3 Insatser för laxen i Östersjön

Vattenreglering

För att vattenkraftverken i ett vattendrag ska kunna utnyttja tillrinningen på bästa sätt fordras att vattendraget regleras. Med vattenreglering avses planerade, oftast regelbundna, ingrepp i naturliga vattensystem med hjälp av regleringsdammar eller andra tekniska anordningar.³¹⁹ De flesta svenska vattendrag är påverkade av någon form av reglering. Fyra Norrlandsälvar är dock undantagna från utbyggnad och reglering enligt ett riksdagsbeslut 1993.

Genom regleringen kan vattennivån i sjöar och vattenföringen i älvar påverkas för olika syften. Viktigast och av störst omfattning är regleringen för elproduktion. Dess syfte är att förse elproduktionsindustrin med rätta vattenmängder året runt. Genom utbyggnaden av vattenenergiltillgångarna har i Sverige skapats ett stort antal vattenmagasin och kraftverk.

För att vattenenergin ska kunna användas så effektivt som möjligt lagras vatten i regleringsmagasin. I Sverige utgörs magasinerna vanligen av naturliga sjöar, som däms upp av en damm vid utloppet. Tappningen därifrån (utflödet av vatten) regleras genom utskovsluckor i dammen. Detta påverkar också sjöns vattennivå. Härigenom kan vatten sparas eller släppas på efter behov. Det finns också dammar som byggts för att skapa helt nya vattenmagasin.

Vattennivån i magasinerna får variera under året mellan fastställda gränser: sänkingsgräns och dämninggräns. Långtidsreglering kan vara flerårs- eller årsreglering. I ett flerårsmagasin sparas vatten under ett vattenrikt år till ett vattenfattigt år. En årsreglering syftar till att utjämna vattenföringens årstidsvariationer. Korttidsreglering syftar till att spara vatten under natten, veckoslut och helger, då elförbrukningen är mindre. En viss minimitappning, s.k. skönhetsvatten, föreskrivs i regel av vattendomstolen.

Vattendomstol var den domstol som fram till upphörandet den 1 januari 1999 i första instans avgjorde vattenmål, dvs. mål som gäller rätt till nyttjande av vatten särskilt i samband med utbyggnad av vattenkraft. Numera är det miljödomstolarna som prövar vattenmål. Enligt miljöbalken ska de tingsrätter som regeringen bestämmer vara regionala miljödomstolar. Miljööverdomstol är Svea hovrätt. Som sista domstol dömer Högsta domstolen.³²⁰

³¹⁷ Rådets förordning (EG) nr 41/2007, bilaga IIA.

³¹⁸ Fiskeriverket, e-brev 2007-02-26 och intervju 2007-05-30.

³¹⁹ Se bl.a. www.ne.se.

³²⁰ Miljöbalk (1998:808).

För driften av regleringsmagasinen i de utbyggda älvarna svarar speciella vattenregleringsföretag, som bildats enligt vattenlagens bestämmelser. Delägare är de elproducenter vilkas kraftverk får ökad produktion genom regleringarna. Vattenregleringarna innebär en kraftig omfördelning av vattenföringen i älvarna, eftersom vatten sparas från vår och sommar och ibland också från hösten för att utnyttjas vintertid då elbehovet är som störst och den naturliga vattentillgången som lägst. Dessa ingrepp kan också vålla skador av olika slag, bl.a. påverkas det biologiska livet av förändringarna i vattenflödets rytm.

Vattenregleringen har fått konsekvenser för fiskbeståndet. Längs de norrländska älvarna har man t.ex. byggt laxtrappor och kompensationsodlingar för att upprätthålla beståndet av bl.a. lax.

Vattenkraftverkens inverkan på lax, ål och andra fiskarter

Fiskpassage förbi vattenkraftverk är ett generellt problem, som gäller alla fiskarter som är beroende av fria vandringsmöjligheter i rinnande vatten. Dammbyggnader skapar uppdriftshinder. Denna aspekt är den som enligt Fiskeriverket främst har uppmärksammats i vattenlagens/miljöbalkens hantering av utbyggnadsärenden, eftersom utebliven fångstmöjlighet uppströms och förlorade reproduktionsmöjligheter ska kompenseras – antingen genom utsättning eller anordnande av uppdriftsvägar.

Det är enligt Fiskeriverket tekniskt svårare att hindra fisk under nedströmsvandring från att passera genom turbinerna eller fastna på intagsgaller. Dödligheten varierar för olika fiskarter och typer av turbiner. En översiktlig beräkning har gjorts av den totala turbindödligheten i Sverige. En uppdelning har gjorts på vattendistrikt. För varje distrikt finns data för vattenavrinningsområdenas yta uppdelat på sjöyta och rinnande vatten och genomsnittliga antalet kraftverksdammar per avrinningsområde. Det effektiva antalet turbinpassager har satts till en fjärdedel av antalet kraftverk per avrinningsområde för att ta hänsyn till att systemet är uppgrenat.

Undersökningar av smolt dödligheten (lax och havsöring) vid passage av kraftverk visar på en varierande dödlighet mellan ca 10 och 25 %. Dödligheten är dels storleksberoende, dvs. smolt av större storlek har en högre dödlighet jämfört med mindre smolt, dels beroende på vilken typ av turbin som fisken ska passera. Utvandring av vuxen utlekt lax och havsöring (s.k. kelt) uppvisar genom utförda försök i Piteälven och Vindelälven på en dödlighet av 25 % respektive 70 % vid passage genom kraftstationerna. För närvarande pågår försök i bl.a. Piteälven, Åbyälven och Vindelälven med installation av avledare för smolt och kelt. För Piteälven och Åbyälven är kraftbolagen ålagda enligt dom att, i samråd med Fiskeriverket, installera avledare för utvandrande fisk.

Ål är genom sin längd mer utsatt än flertalet andra arter. Genomsnittliga mortalitetstal från dessa och utländska studier ligger i intervallet 20–40 % per turbinpassage. Det finns flera möjligheter att åtgärda detta. Kostnaderna för att inrätta upp- och neddriftsvägar är enligt uppgift från Fiskeriverket avsevärda. En grov beräkning har gjorts baserat på några fallstudier i repre-

sentativa vattendrag i Sydsverige. Resultatet visar att det behövs en total investering på 950 miljoner kronor för att minska dödligheten till noll. Kostnadseffektiviteten skiljer sig avsevärt mellan olika vattendistrikt och för att uppnå 50 % reduktion bör man optimera insatserna till distrikt 5. Turbindödligheten kan också kompenseras genom utsättning av glasål i områden med fri passage till havet. För att producera 115 ton blankål krävs ca 500 kg glasål, till ett pris av ca 3,6 miljoner kronor. Detta är för att kompensera förlusten vid dagens låga invandring av ål. För att uppnå kompensation vid full invandring ökar enligt Fiskeriverket den årliga kostnaden väsentligt, till cirka 65 miljoner kronor. Ytterligare alternativ finns. Det mest kostnadseffektiva sättet att minska turbindödligheten där man har ett flertal kraftverkspassager nedströms ett större uppväxtområde torde enligt verket vara att fiska upp ålen och frakta den till kusten. Ett sätt att beräkna kostnaden för detta är att anta att det går att engagera fiskare för verksamheten baserat på att de får ett normalt kilopris på ålen, plus ersättning för transportkostnader. Att kompensera 115 ton ål skulle då kosta ca 10 miljoner kronor per år.³²¹

Laxfiske i Östersjön

Lax är en fisk som vistas i både sötvatten och saltvatten. Vattenregleringen har fått konsekvenser för fiskbeståndet. Vildlaxproduktionen i Östersjöområdet har enligt Fiskeriverket beräknats till ca 1,6 miljoner smolt årligen och utsättningarna har varit drygt 5 miljoner smolt årligen. Laxfisket i Östersjön är baserat på både vilda och odlade laxar som satts ut som kompensation för den skada som vattenkraftsutbyggnaderna har orsakat i lek- och uppväxtvattendragen.

I Östersjön bedrivs det svenska laxfisket företrädesvis med drivgarn, medan i Bottenhavet och Bottenviken fångas laxen huvudsakligen med olika typer av fasta redskap i det kommersiella fisket. Drivgarn innebär att garnen sätts ut med flöten på vattenytan och därefter driver med strömmen. Det svenska laxfisket till havs i egentliga Östersjön har minskat från ca 1 000 ton år 1989 till ca 183 ton år 2006. Även i Bottenhavet och Bottenviken har nedgången i laxfisket varit omfattande: från sammanlagt 400 ton år 1990 till 151 ton år 2006. Detta innebär att 64 respektive 52 % av Sveriges tilldelade kvot fiskades upp år 2006.

Sedan början av 1980-talet har kustfisket vid Norrlandskusten ålagts restriktioner för laxfiske såväl inom älvarnas fredningsområden som för kusten i övrigt.

Den internationella handlingsplanen för laxen i Östersjön (Salmon Action Plan) upprättades 1996 med målet att uppnå minst 50 % av den potentiella produktionen av vild lax senast år 2010. En del i planen har varit att all odlad lax ska fettfeneklippas för att man ska kunna utveckla ett selektivt yrkesfiske på den odlade laxen. Syftet är att maximera fisket på den odlade laxen samti-

³²¹ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10.

digt som det kan skapas möjligheter för vilda laxar att uppsöka sina lekplatser.

Förbud mot drivgarnsfiske

Enligt beslut av EU ska drivgarnsfisket i Östersjön fasas ut senast vid utgången av år 2007.³²² Orsaken är att drivgarnen tar tumlare. Minskningen av antalet drivgarnsfiskare ska följa en procentsats som anges i förordningen. Utfasningen av drivgarnsfisket inleddes 2005, och fr.o.m. den 1 januari 2008 kommer det att vara förbjudet att ha drivgarn ombord eller använda drivgarn för fiske. Under 2007 får svenska fiskefartyg använda drivgarn i Östersjön endast efter särskilt tillstånd från Fiskeriverket. Tillstånd för 2007 kan endast beviljas den som haft drivgarnstillstånd under 2006.

Fiskeriverket får enligt uppgift från verket inte ge någon ersättning till de berörda laxfiskarna (sammanlagt berörs 35 båtar). Frågan är prövad av kommissionen som beslutat att ersättning inte får ges. Däremot får laxfiskarna maximal ersättning för att skrota ut garnfiskebåtar. Fiskeriverket gav under tiden den 4 oktober till den 30 november 2006 möjlighet för ägarna till fiskefartyg som bedriver fiske med drivgarn efter lax att lämna in ansökan om ett förhöjt stöd till skrotning.³²³

Resultat och konsekvenser

Antalet drivgarnsfiskare i Östersjön minskade under år 2006 från 53 till 35 i enlighet med EU:s förordningskrav. I uppföljningen har flera aktörer haft synpunkter på insatserna för laxen i Östersjön. Länsstyrelserna vid södra ostkusten har i en rapport från 2005 framfört att ”drivgarnsförbudet för att skydda tumlare med stor sannolikhet kan bli den faktor som gör att laxfisket upphör att vara av betydelse i regionen”. I ett underlag till Fiskeriverket tas beslutet om utfasning av drivgarnsfisket som ett exempel på hur näringsens förtroende för myndigheters och politikerns beslutsfattande urholkas. Det vetenskapliga underlaget om tumlarbeståndet i Östersjön som låg till grund för beslutet har kritiserats från fiskenäringen. En fiskare i Kalmar län menar att bl.a. drivgarnsförbudet gör att det inte finns många möjligheter att få lönsamhet i fiskeföretagen. En annan fiskare i Kalmar län menar att förbudet visar att fritidsfiske är viktigare än näringen. Fiskaren menar att laxfisket har varit ett blandfiske som alltid har förekommit och att det nu inte finns några alternativ. Redskap för hundratusentals kronor har blivit värdelösa.³²⁴ Denna bild har bekräftats av tjänstemän vid Länsstyrelsen i Kalmar län:

Kommande drivgarnsförbud är något som retat upp fiskarkåren ordentligt. Flera av fiskarna i länet bedriver ett laxfiske som komplement till övrigt fiske. Man anser att förbudets införande för att bl.a. skydda tumlarstammen är ett påstående som saknar verklighetsförankring i Kalmar

³²² Rådets förordning (EG) nr 812/2004.

³²³ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30 och e-brev 2007-10-10.

³²⁴ Fiskeriverket, 2007b och Carlberg, 2007 samt yrkesfiskare, e-brev 2007-08-28 och brev 2007-09-07.

län. Personligen känner jag alla fiskare och jag har inte hört någon som fått tumlare de senaste 50 åren. Att ingen ersättning kan utgå för laxgarn när förbudet träder i kraft är ett stort bakslag. Mängder med fina och dyra laxgarn kommer att ligga obrukade och är omöjliga att sälja.³²⁵

Företrädare för Sportfiskarna uppger att förbundet sedan 1970-talet har varit med och drivit fram drivgarnsförbundet i Östersjön. Sportfiskarna menar att förbundet är utmärkt och självklart. Minskningen av lax kan inte med säkerhet skyllas enbart på yrkesfisket, men om drivgarnen tas bort så skulle enligt Sportfiskarna fler vilda laxar vandra upp i älvarna. Detta skulle öka värdet för samhället. I intervju uppges vidare att det finns uppgifter om att de svenska drivgarnen nu köps upp av fiskare i andra länder som försöker kalla dem något annat och som trycker på EU för att få använda dem som fiskeredskap i Östersjön

Även Fiskevattenägarna menar att förbudet mot drivgarnsfiske i Östersjön är bra. Företrädare har i intervju uppgett att förbudet ger tillbaka naturlig lax i älvarna. Även fisket vid älvmyningarna borde begränsas, men det är en större fråga som i så fall måste lösas genom att staten går in och arrenderar eller löser in fisket där. Liksom Sportfiskarna menar Fiskevattenägarna att fiske på spö i älvarna ger mycket större ekonomisk utdelning än yrkesfiske.

En annan fråga som tagits upp i uppföljningen är kraftverksindustrin och dess ansvar för laxen. Exempelvis SFR har framfört att kraftindustrin måste se till att smolten överlever. Det finns lax för både yrkesfiske och fisketurism – nyckeln till framgång är enligt SFR ett nära samarbete om fiskeresursen.³²⁶

Fiskeriverket konstaterar att uppvandringen av lekfisk år 2006 var den lägsta som noterats under 2000-talet. I fem studerade vattendrag var återvandringen av lax år 2006 endast 25–35 % av vad som vandrat upp som mest tidigare. Enligt verket är detta svårt att förklara, eftersom laxfisket har minskat i Östersjön. Fiskeriverket gör bedömningen att utfasning av drivgarnsfisket och dioxinproblematiken sannolikt kommer att medföra ett minskat fiske i åtminstone centrala Östersjön, där ca 60 % av laxen fångades i drivgarn 2006. Detta medför troligen att uppvandringen i älvarna åter ökar.

Länsstyrelserna längs Norrlandskusten har i en rapport från 2005 framfört att Fiskeriverkets föreskrifter för fisket efter lax och öring bedöms ha en alltför hämmande effekt på möjligheterna att fiska efter odlad lax och havsöring. Länsstyrelserna menar att det innebär att yrkesfiskarna endast kan tillgodogöra sig en mindre del av den potential som den odlade fisken utgör: ”Detta är olyckligt mot bakgrund av att den odlade fisken bör fiskas upp i största möjliga utsträckning.” Länsstyrelserna menar bl.a. att möjligheterna bör förbättras för yrkesfiskare att fiska efter odlad lax med icke garnade fällor utefter kusten utan hinder av den s.k. försommarfredningen. Enligt länsstyrelserna råder en stor osäkerhet bland yrkesfiskarna vid Norrlandskusten om hur det kommer att bli med fisket efter odlad och vild lax.

³²⁵ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22.

³²⁶ Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, intervju 2007-06-20 samt skrivelse 2007-05-22, Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04 och Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

4.4.4 Utkast av fisk

Bakgrund

Högsta tillåtna fångstmängder och nationella kvoter är, som tidigare nämnts, ett sätt att komma till rätta med överutnyttjande av fiskresursen. Delvis till följd av dessa regleringar finns i dag ett stort problem med höga utkast, dvs. fisk och andra arter som kastas över bord och sällan överlever. I de flesta fallen kastas fisken för att den är för liten och därmed ger ett lägre pris, för att arten bedöms ge för dålig avkastning, för att fisken understiger minimimåttet och därmed är otillåten, för att kvoten redan är slut eller för att arten inte får fiskas på grund av regleringar.

Stora mängder fisk kastas tillbaka i havet. Hur stora mängder det handlar om är enligt uppgift från Jordbruksdepartementet svårt att kvantifiera. Enligt departementet kastas ca 20–40 % av trålningsfångsten. Regeringen har redovisat att svenska fiskare varje år dumpar 5–20 % av all torsk som de fångar, hälften av havskräftan, 85 % av vitlingen samt mer än hälften av rödspotta, rödtunga och kolja.³²⁷ Kommissionen konstaterade 2003 att det fanns svårigheter med att åtgärda problemet med utkast av fisk eftersom det har sin grund i utformningen av förvaltningspolitiken. Tillsammans med de höga uttagen bidrar utkast av oönskad fisk till en så hög fiskdödlighet att de i många fall kan sägas vara ett direkt hot mot fiskbestånden. För att minimera kassering av fisk har de högsta tillåtna fångstmängderna och kvoterna även kompletterats med tekniska åtgärder för att begränsa fångster av ungfisk, icke-målarter och andra havslevande djur.

Insatser

Den tidigare regeringen bedömde i en skrivelse att omfattningen av den fisk som kastas ut är så stor att åtgärder måste vidtas. Regeringen menade att utkast av fisk på alla sätt måste minimeras. I skrivelsen gjordes bedömningen att en av orsakerna till problemet med utkast är att fiskeflottans kapacitet är större än vad fiskresurserna medger. Det skapar ett utrymme för yrkesfiskarna att ta upp mer fisk än vad kvoten tillåter och sedan endast behålla den del av fångsten som ger bäst betalt. Utvecklingen går i dag mot ett förbud av utkast av fisk som får landas i överensstämmelse med gällande EU-kvoter. Fiskeriverket har på uppdrag av regeringen utrett förutsättningarna för ett sådant förbud och har nu påbörjat ett arbete som syftar till ett förbud mot utkast av fisk och skaldjur som är tillåtna att landa. I Danmark är det sedan år 2002 förbjudet att göra utkast av fisk som får landas enligt gällande regler.³²⁸

Kommissionen har gett ut ett meddelande om hur bruket att kasta fångst överbord kan minskas för att till slut upphöra i EU:s fisken. Målet är att säkra att fisket i EU blir ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbart samt ger minimala effekter på det marina ekosystemet. De medel som föreslås är successivt införande av förbud mot att kasta fisk överbord – all fisk och alla

³²⁷ Jordbruksdepartementet, information 2007-05-10 och skr. 2005/06:171.

³²⁸ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

skaldjur som fångas måste också landas – tillsammans med kompletterande åtgärder som t.ex. uppmuntran till att förbättra fiskredskapens selektivitet, krav på byte av fiskeplats och fredningstider i realtid. Detta innebär att en granskning av EU:s fisken på sikt kommer att genomföras med målet att minska utkastet av fisk i varje enskilt fiske. De åtgärder som kan bli aktuella kommer att variera från fiske till fiske, då skilda förutsättningar råder för EU:s olika fisken.³²⁹

Som grundläggande princip föreslås att i första hand reglera vad som fångas snarare än vad som landas. Detta innebär att den framtida fiskeförvaltningen ska baseras på att krav ställs så att specificerade resultat uppnås – maximal godtagbar påverkan – snarare än nuvarande situation med förordningar med särskilda tekniska lösningar. En sådan resultatbaserad förvaltning kommer att i högre grad än nu involvera näringen för att finna tekniska lösningar som är ekonomiskt och praktiskt genomförbara och som ger de förväntade resultaten. Den föreslagna resultatbaserade förvaltningen innebär enligt Jordbruksdepartementet ett nytänkande som på sikt kan komma att medföra en betydande förändring av den gemensamma fiskepolitiken.

Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att fisk som kastas ut dör till nästan 100 %, vilket betecknas som ett slöseri med samhällsresurser. Det är vidare negativt för ekosystemet, oetiskt och svårt att försvara. Sverige ser positivt på mindre detaljreglering och mer resultatorientering. Vidare uppges att Sverige är intresserat av havdagar, dvs. att allt som fångas också får landas. Bland annat hänvisas till att Norge sedan flera år har ett förbud mot utkast, men det har aldrig utvärderats. Norge har även temporärt stängda områden, vilket EU också vill börja jobba med.

Aktörernas syn på utkast av fisk

I uppföljningen har flera aktörer pekat på de stora problemen med utkast. Yrkesfiskarnas organisation har framfört att det är synd och skam att slänga fångster i sjön. Det vore i stället bättre att minska antalet fiskedagar. I ett underlag till Fiskeriverket har framförts att ”utkastet representerar både ett biologiskt och ekonomiskt resursslöseri som upprör både fiskare, politiker och allmänhet”.³³⁰

Länsstyrelserna på västkusten har vidare pekat på att utkast sällan redovisas, varför det utifrån statistiken inte går att säga hur mycket fisk som fångas i haven. Det kan därför bli osäkra fångstuppgifter när prognoser ska utarbetas om den verkliga beståndssituationen. För att komma ifrån problemen med utkast har Länsstyrelsen i Västra Götaland framfört att ett system med havdagar bör prövas, dvs. att fiske bara får bedrivas under ett visst antal dagar inom ett havsområde och att all fångst då får landas.³³¹

³²⁹ Meddelande från kommissionen KOM (2007) 136 slutlig.

³³⁰ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-03-22 och Carlberg, 2007.

³³¹ Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005 samt Länsstyrelsen i Västra Götaland, e-brev 2007-07-02.

I uppföljningen har företrädare för t.ex. Öckerö kommun framfört att utkast är ett av de största problemen inom fisket. Kommunföreträdare menar att det är ofattbart att det är tillåtet att tonvis med fisk kastas tillbaka i havet. Samtidigt konstaterar de att det inte går att kontrollera förekomsten av utkast. Från kommunen menar man att havdagar skulle vara lösningen. Om yrkesfiskarna skulle få landa all fisk som fångas skulle det inte behövas någon kontroll.

EU har lagt fram förslag om förbud mot utkast av fisk. Fiskeriverket har ett uppdrag från regeringen i frågan och beredning pågår. Tjänstemän vid verket menar att frågan är svår. Att införa ett förbud som inte går att övervaka är verkningslöst. Det måste finnas incitament för att ta i land hela fångsten.³³²

4.4.5 Insatser för ålens bevarande

Bakgrund

Det europeiska ålbeståndet har minskat under många år. Mängden glasål som når Europas kuster har minskat dramatiskt under flera decennier. Samtidigt är ålen en av de ekonomiskt viktigaste arterna för det småskaliga kustfisket. Exempelvis har länsstyrelserna vid södra ostkusten tidigare konstaterat att ålfisket är en förutsättning för fiskets fortlevnad för den del av den fasta skärgårdsbefolkningen som bedriver kombinerad fiske-, jord- och skogsbruksverksamhet.³³³

Minskningen av ål har enligt Fiskeriverket sedan början av 1980-talet varit så drastisk att både arten som sådan och ålfisket bedöms vara starkt hotade. I och med att ålen är av stor eller avgörande betydelse för det småskaliga insjö- och kustnära fisket i de flesta av EU:s medlemsstater, så har bedömningen gjorts att ålfrågan är ett problem som bara kan lösas på ett internationellt plan.

År 2005 rapporterade 750 personer att de bedrev ålfiske i Sverige, med en sammanlagd fångst på 670 ton. Det totala antalet var enligt Fiskeriverket betydligt högre eftersom fiske på enskilt vatten inte rapporteras.³³⁴

Insatser

Hösten 2003 kom kommissionens meddelande om ål och därefter uppges intresset för ämnet ha ökat från såväl fiskare som biologer och en vidare allmänhet. Det har från bl.a. Fiskeriverkets sida bedömts nödvändigt att vidta åtgärder för att väsentligt öka andelen ålar som kan ta sig till Sargassohavet för lek och därmed bidra till en återhämtning av ålbeståndet. Samtidigt är det enligt verket viktigt att kunna behålla det småskaliga kust- och insjöfisket. Fiskeriverket har därför beslutat om tillståndskrav för ålfiske från den 1 maj 2007. Sådant tillstånd får beviljas av länsstyrelsen till fiskare som har redovisat en genomsnittlig årlig fångst av minst 400 kg ål under åren 2003–2005.

³³² Öckerö kommun, intervju 2007-05-31 och Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

³³³ Länsstyrelsen Östergötland m.fl., 2005.

³³⁴ Fiskeriverket, 2007p.

Fiskare som har egen förädling eller beredning av ål kan ansöka om undantag. Det finns enligt Fiskeriverket främst tre fall som utgör särskilda skäl till att ålfisketillstånd kan beviljas, trots att infiskningskravet på 400 kg inte är uppfyllt:

- om man fått yrkesfiskelicens under perioden 2003 och 2005 och inte har redovisade fångster för alla åren,
- om man haft förädling eller på annat sätt haft en inkomst av den infiskade ålen på minst 20 000 kr,
- om man under en längre sammanhängande del av perioden 2003–2005 varit förhindrad att fiska ål.³³⁵

I vissa vattenområden där Fiskeriverket bedömt att ålen sannolikt inte kan vandra ut till havet för att bidra till reproduktionen, t.ex. på grund av att den måste passera många kraftverk, kan dock ålfiske även i fortsättningen bedrivas utan tillstånd. I de vattenområden där tillstånd för ålfiske krävs får den som inte har tillstånd att fiska ål bedriva ryssjefiske om redskapet har flyktöppningar. Även andra insatser för att stärka ålbeståndet pågår i Sverige, bl.a. ska dödligheten i kraftverksturbiner minska (se avsnitt 4.4.3), produktionen av blankål ökas och fisket ytterligare minskas. Storleken på minskningen kommer enligt Fiskeriverket att beslutas i samråd med fiskets intressegrupper. EU:s fiskeministrar fattade i juni 2007 beslut om en återhämtningsplan för ålen. Samtidigt pågår även ett arbete med att reglera exporten av glasål från Europa.³³⁶

Resultat och konsekvenser

Enligt Fiskeriverket kommer fiskeintensiteten att reduceras väsentligt genom beslut om införande av speciella tillstånd för fiske av ål. Verket bedömer att de totala fångsterna kommer att minska med en tredjedel vid i övrigt oförändrat fiske. Enligt uppgift från tjänstemän vid Fiskeriverket kommer restriktionerna i ålfisket och en minskning av ålresursen att innebära krav på omställning av ålfiskare till andra fisken eller verksamheter. Stopp för ålfisket ger stora inkomstförluster i det småskaliga kustfisket. Fiskeriverkets generaldirektör uppger i en intervju att ålens tillstånd är mycket svårt och att det är oklart om fiskestoppet kan rädda ålen. Ålen har en lång livscykel. Nu fångas ålar från 1980-talet. Från Fiskeriverket uppges vidare att ålfiskare har rätt i kritiken mot kraftindustrin. Tjänstemän vid Fiskeriverket menar att eftersom ålen har en sådan lång livscykel kommer det först om några år att märkas att ålen håller på att försvinna. Detta har visats i rapporter m.m. som har tagits fram av ICES och ålforskare från hela Europa.

De nationella åtgärderna för att stärka ålbeståndet får konsekvenser för svenska fiskare. Ål är den enda okvoterade arten som har ett högt ekonomiskt värde för fisket. Ålfisket har en stor betydelse för det småskaliga kust- och

³³⁵ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10.

³³⁶ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

insjöfisket. Enligt uppgift från Fiskeriverket fiskar en tredjedel av alla svenska fiskare ål i någon utsträckning och ca 150 licensierade fiskare har mer än två tredjedelar av inkomsten från ål. Därtill kommer uppskattningsvis lika många med ett betydande ålfiske, men som fångar på egen fiskerätt och därmed inte syns i statistiken. Restriktionerna i ålfisket och minskningen av ålresursen kommer enligt tjänstemän vid Fiskeriverket att på sikt innebära att ålen kommer att få en mindre betydelse i insjöfisket.³³⁷

Länsstyrelsen i Kalmar län har i uppföljningen konstaterat att länet är ett av landets största ålfiskelän, och rätten att fiska ål med stöd av enskild rätt är något som nästan kan kallas ett kulturarv i länets skärgårdsområden. Den intervjuade tjänstemannen, som sitter med i den rådgivande grupp som utformat regelverket, menar att det helt klart är så att den vikande rekryteringen av glasål till svenska kusten stämmer med verkligheten och att åtgärder måste genomföras. Samtidigt konstaterar tjänstemannen att ”sällan har en författning beslutats som gett upphov till sådant ramaskri som när ålfiskeförbudet trädde i kraft”.

Länsstyrelsen i Kalmar län hade i augusti 2007 mottagit 145 ansökningar om ålfisketillstånd och länsstyrelsen och Fiskeriverket hade utfärdat 87 tillstånd i länet. Länsstyrelsen menar att den hamnat ganska rätt när det gäller tillståndsgivningen. Yrkesfisket fortsätter och det är fritidsfisket som får stå för det minskade fisket. Länsstyrelsen anser dock att yrkesfiskelicens borde berättiga till ett tillstånd. I dag finns flera exempel på licensierade yrkesfiskare som har haft ålfiske som viss inkomst, men som inte fått tillstånd då de inte uppfyller infiskningskravet. Det finns också exempel på heltidsarbetande i andra yrken som fått tillstånd för att de bedrivit ålfiske som uppfyller kravet till tillstånd. Enligt länsstyrelsen gynnar detta inte den licensierade småskaliga fiskarkåren som i dag måste utöva ett blandfiske efter flera målarter för sin överlevnad.³³⁸

Ett exempel på konsekvenser på företagsnivå kan hämtas från Kalmar län. En företagare där driver ett pensionat och förädlar sin ål så att 1 kg kan bli värt 3 500 kr, men han har bara fiskat 150 kg ål om året. Företagaren menar att ålfiskestoppet kan motverka nya idéer kring fisketurism och företagsutveckling. Företaget anordnar ålagillen för konferensgäster och har också planer på att låta betalande gäster följa med på ålfisken. Eftersom fisket är mycket småskaligt och ålfiskefångsten betydligt mindre än gränsen för att få fortsätta fiska ål efter den 1 maj hoppas han dock på att få dispens från Fiskeriverket eftersom förädlingsvärdet på varje kilo ål är så pass högt.³³⁹ En av de yrkesfiskare i Kalmar län som har ingått i uppföljningen framför följande:

Ålfisket har alltid varit en viktig del för länets fiskare. Det finns bara enskilda fiskevatten och bra ålfiskevatten växlar med sämre och på vissa öar utgör ålen huvudinkomsten, men är viktig för alla oavsett vilket fiske som bedrivs. Därför har det ålfiskeförbud som Sverige ensidigt beslutat

³³⁷ Fiskeriverket, 2007a, 2007g och intervju 2007-05-30.

³³⁸ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22.

³³⁹ Sveriges Fiskevattenägareförbund, 2007.

fått stora ekonomiska konsekvenser. Hur Fiskeriverket kan hävda att den som fiskar 400 kg per år är beroende av den inkomsten men inte den som fiskar 300 kg är näst intill obegripligt. Det borde rimligtvis ha varit så att den som innehar fiskelicens och bedrivit ålfiske borde ha fått göra det. Nu är det många som aldrig har fiskat ål eller bedriver det som hobby, trots fast arbete, som får fiska, men inte de som har det som näring.³⁴⁰

Ålfiskeförbudet har enligt tjänstemän vid Fiskeriverket mötts av upprörda reaktioner främst i sydöstra Sverige, bl.a. i Blekinge. En av ålfiskarna i Blekinge har till Fiskeriverket framfört att det är ett problem att tillstånden för ålfiske bara gäller fram till årsskiftet:

Det är svårt att planera för framtiden. Vet man inte vad som händer efter den 31 december vågar man inte uppmuntra sina barn till att börja fiska.³⁴¹

I uppföljningen har bl.a. Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) framfört att det med hänsyn till att ålbeståndet är akut hotat varken finns tid eller anledning att invänta ett beslut på EU-nivå. Ålfisket är inte lika viktigt för sportfisket som för yrkesfisket, även om det finns medlemmar som har haft svårt att förstå beslutet. Sportfiskarna menar samtidigt att handredskapsfiskets fångst av ål är överskattad, medan fiskedödighet på grund av icke yrkesfiske med mängdfångande redskap sannolikt är betydligt underskattad. När det gäller yrkesfisket framför förbundet följande:

EU-kommissionens och Fiskeriverkets analyser visar att orapporterade fångster generellt är ett stort problem och särskilt i det småskaliga yrkesfisket. Fiskedödigheten till följd av yrkesfiske på ålbeståndet är alltså sannolikt underskattad.³⁴²

4.4.6 Insatser mot säl- och skarvskador

Bakgrund

I svenska vatten förekommer gråsäl, vikare och knobbsäl. Gråsäl och vikare håller till i Östersjön och Bottenviken, medan knobbsäl främst finns på västkusten. Sälstammarna började öka under 1980-talet, då all jakt på säl var förbjuden. Från slutet av 1980-talet började skador på redskap att rapporteras, och 1987 betalade Naturvårdsverket ut den första ersättningen från viltskadeanslaget. Det är framför allt gråsäl och knobbsäl som under de senaste åren har skapat problem för yrkesfiskarna, men på senare tid har även skador orsakade av vikare rapporterats. Antalet sälar i Östersjön ökar enligt Naturvårdsverket med ca 7 % per år och beräknas nu uppgå till ungefär 24 000 individer. Fiskeriverket beräknar att de totala skadorna av sälar uppgår till cirka 55 miljoner kronor per år.

Gråsälen på ostkusten är större än knobbsälen på västkusten. Gråsälen äter 3–7 kg fisk per dag, och strömning är dess huvudsakliga föda. Ett av de kustfiskerier som drabbas mest av säl är därmed strömmingsfisket eftersom

³⁴⁰ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

³⁴¹ Fiskeriverket, 2007p.

³⁴² Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, 2007 samt intervju 2007-06-20.

sälarna åter upp stora delar av fångsten. Ett annat småskaligt kustnära fiske som har problem på grund av sälarna är ålfisket. På västkusten tömmer knobbsälen ålryssjorna. Ålfiskare förlorar fångst och tvingas laga sönderrivna ryssjor. Sedan 1970-talet då jakten upphörde har knobbsälpopulationen ökat kraftigt, trots att populationerna utsatts för två allvarliga epidemier sedan dess. Strömmingsfiskare som på ekolodet kan se ett stort stim med fisk blir helt utan fångst, då sälen patrullerar området och skrämmer bort fisken från nätet. Säl sprider även inälvsparasiter till fisk som fiskas i det kommersiella fisket. Parasiterna skapar problem för beredningsindustrin.

Även när det gäller skarv har de ökade populationerna kommit att bli ett allt större problem för kustfisket. Skarven har enligt Fiskeriverket uppvisat en explosionsartad ökning och spridning. Bitskador på fisk i fiskeredskap gör att delar av fångsten inte går att sälja. Skarven vittjar redskapen och orsakar därmed fångstförluster som i vissa fiskerier kan vara av betydande storlek. Det finns enligt Fiskeriverket resultat som indikerar att skarven kan ha en signifikant påverkan på beståndsutvecklingen för vissa arter i skarvtäta områden.³⁴³

Insatser

Fiskeriverket har pekat på att de ökande säl- och skarvpopulationerna är ett betydande hot mot det småskaliga kust- och insjöfisket. Enligt verket är den främsta metoden för att förebygga detta att utveckla alternativa fiskemetoder som är bättre skyddade mot angrepp. Fiskeriverket har i samarbete med fiskare under fem års tid i projektform arbetat med att ta fram sälsäkra redskap som gör att fiskarna får behålla sin fångst. Från Fiskeriverket framförs att det finns hopp om en lösning även om problemet verkar svårlöst.

Utvecklingen av sälsäkra redskap har enligt Fiskeriverket skett i samarbete med yrkesfiskarna. Ett storskaligt försök gjordes då man bytte ut samtliga ryssjor till sälsäkra i ett område. Materialet är kraftigare och uppges vara näst intill omöjligt för sälen att slita sönder, och maskstorleken är mindre. Enligt Fiskeriverket slog försöket väl ut och det var betydligt mindre skador på de sälsäkra ryssjorna men fångsten var lika stor. Fem fiskare deltog i försöken under en femårsperiod. De har fått föra journal över fångstplatser, fångstmängd och skador. Projektgruppen har både på egen hand och tillsammans med fiskare gjort observationer av sälarna för att se hur de beter sig i olika situationer (se även avsnitt 4.4.7 och exemplet i bilaga 3).³⁴⁴

Yrkesfiskare som använder sälsäkra redskap kan ansöka hos Naturvårdsverket om tillstånd för jakt från båt. Jakten tillåts inom 100 meter från fasta fiskeredskap. En säl som fålls måste tas i land, dvs. samma villkor som för all säljakt. Säl får jagas från Norrbotten i norr till delar av Kalmar län i söder. Naturvårdsverket har utökat områdena för jakt så att i princip hela kuststräckan omfattas inklusive älvmynnningar. Gråsäl har börjat ta avelsfisk ur nät i älvmynnningar. Ingen jakt tillåts i områden där sälforskarna räknar säl, och

³⁴³ Fiskeriverket, 2007g, 2007h och 2007i.

³⁴⁴ Fiskeriverket, 2007a och 2007h samt Königson.

inte heller i sälskyddsområden, nationalparker och naturreservat. Jakt får pågå under perioden den 16 april–31 december, eller kortare om kvoten för länet är fylld. Vad gäller jakten år 2007 får högst hälften av sälarna fällas före den 1 juni 2007. Totalt får 200 gråsäl fällas under 2007. Det är lika många som år 2006 när man räknar in de individuella tillstånd till jakt som gavs i några län utöver kvoten. För år 2007 fördelas kvoterna på följande sätt: Norrbottens län 40 gråsäl, Västerbotten 20, Västernorrland 20, Gävleborg 40, Uppsala 20, Stockholm 25, Södermanland 10, Östergötland 15 och Kalmar län 10 gråsäl.

Licensierade yrkesfiskare kan erhålla ersättning för skador på fisk och fiskeredskap orsakade av säl. Bidrag kan även sökas till förebyggande åtgärder för att minska skador på fisk och fiskeredskap. Ansökan om ersättning ska vara länsstyrelsen till handa senast i mars för skador som uppkommit under föregående år. Ansökan om bidrag till förebyggande åtgärder ska vara inkommen till länsstyrelsen senast tre månader innan åtgärden ska påbörjas.³⁴⁵ Naturvårdsverket har fördelat 22 miljoner kronor till länsstyrelserna som de får betala ut som bidrag för att förebygga och ersätta skador av gråsäl och knubbsäl.³⁴⁶

Norrbottens län	4 801 000 kr
Västerbottens län	1 788 000 kr
Västernorrlands län	2 496 000 kr
Gävleborgs län	3 597 000 kr
Uppsala län	1 716 000 kr
Stockholms län	618 000 kr
Södermanlands län	440 000 kr
Östergötlands län	289 000 kr
Gotlands län	408 000 kr
Kalmar län	1 673 000 kr
Blekinge län	917 000 kr
Skåne län	916 000 kr
Hallands län	731 000 kr
Västra Götalands län	1 428 000 kr.

Resultat och konsekvenser

I uppföljning har ett flertal aktörer pekat på att ett återkommande problem för yrkesfiskarna är de skador som orsakas av säl och skarv. Fiskeriverket gör bedömningen att säl och skarv utgör det enskilt största problemet för det småskaliga kustnära fisket, och trots omfattande försök med sälsäkra redskap består problembilden. I många områden längs Östersjökusten har fisket upphört på grund av alltför stora ekonomiska förluster på grund av sälskador. I

³⁴⁵ Länsstyrelsen i Kalmar län, webbplatsen www.h.lst.se.

³⁴⁶ Naturvårdsverkets webbplats www.naturvardsverket.se.

stort sett alla typer av fiskeredskap som används i kustfisket är drabbade av sälskador.

Fiskeriverket har mätt resultaten av redskapsutvecklingen och kommit fram till att värdet av sälskador i fisket med fasta redskap har minskat med drygt 30 % under perioden 1997–2004 till 9,5 miljoner kronor på grund av att en mer sälsäker fålla har ersatt tidigare fållor. Från verket antas att de totala förlusterna orsakade av säl i det svenska yrkesfisket år 2004 översteg 50 miljoner kronor.

Länsstyrelsen i Västra Götaland har framfört att det på västkusten främst är ålfisket som drabbas genom att sälar förstör ålryssjorna. En av de fiskare som deltagit i Fiskeriverkets projekt kring sälsäkra redskap menar enligt verket att försöken med sälsäkra redskap till viss del har förbättrat hans situation, men att han fortfarande hittar avbitna ålar i ryssjorna. Yrkesfiskarna har fått lämna hälften av sina fångstplatser. De sälsäkra redskapen står emot bättre, men klarar inte allt. Yrkesfiskarna får bidrag av länsstyrelsen för sälsäkra redskap och viss ersättning för förlorad fångst. Fiskaren anser enligt Fiskeriverket att det måste till en avskjutning av säl för att rädda kustfisket. Även om det blivit bättre med de sälsäkra redskapen så går de inte att utveckla mer.³⁴⁷

Länsstyrelserna längs Norrlandskusten menar att sälen under alla tider har varit ett problem för kustfisket genom de skador den åstadkommit på redskapen, den fisk den tar och den fisk som förloras när redskapen rivits sönder. Från länsstyrelserna har framförts att senare års utvecklingsarbete med att ta fram den s.k. push up-fällan har inneburit att sälskadorna har minskat avsevärt, även om effekterna är svåra att bedöma. Push up-fällan har anammats av de flesta fiskare i området, och enligt länsstyrelserna fanns år 2005 mer än 100 sådana fållor längs Norrlandskusten. Bidrag till dessa investeringar utgår från viltskadeanslaget. Bland laxfiskarna fanns enligt länsstyrelserna dock en tveksamhet som hänger samman med osäkerhet om framtida laxrestriktioner, kostnader för inköp samt osäkerhet om möjligheten att sälja lax i framtiden med hänsyn till dioxinförekomsten. Länsstyrelserna har även framfört att de utbetalade ersättningarna från viltskadeanslaget för sälskador har varit en förutsättning för kustfiskets ekonomiska överlevnad under senare år. Länsstyrelserna har också konstaterat att det inte finns några motsvarande lösningar för fisket med rörliga redskap.

När det gäller sälen uppger Länsstyrelsen i Kalmar län att den är ett mycket stort problem inom alla typer av kustfisket i länet. Situationen förvärras år från år och i dag uppges skadorna vara så stora att flottan vissa tider inte kan fiska. Från länsstyrelsen uppges att de framtagna sälsäkra fiskeredskapen inte passar för länets fiske utan är utformade för lax- och sikfisket i norra Sverige. Att skydda torskfisket från sälangrepp har hittills varit resultatlöst. De förebyggande åtgärder som länsstyrelsen har genomfört inom bottengarnsfisket uppges dock ha haft god effekt. Flera ålfiskare har i dag bytt ut sina åltinor till

³⁴⁷ Länsstyrelsen i Västra Götaland, e-brev 2007-07-02. Fiskeriverket, 2007h, 2007i.

det starkare Dynemagnet, vilket uppges ha minskat skadorna. Kalmar län betalade i år ut ca 1,5 miljoner kronor till fiskare för sälskador 2006.³⁴⁸

I uppföljningen har även frågan om jakt på sälar tagits upp. En av de intervjuade yrkesfiskarna i Västerbotten har framfört önskemål om en återgång till säljakt vintertid. Denna bör bedrivas av seriösa jägare från Jägareförbundet. Jakten kan ske som älgjakten, med för arten vettigt uttag. Dessutom kan man vintertid bättre ta hand om resursen säl.³⁴⁹ Preliminära siffror från en studie av Fiskeriverket visar att det är ett fåtal gråsäl som specialiserat sig på att ta fisk i redskap och nät, men de orsakar stor skada. Det är svårt att fälla de sälarna om redskapen ligger långt från land. Hittills har jakt bara tillåtits från land, is eller jaktorn som är fast anjordade i botten. Från Naturvårdsverket framförs att yrkesfiskarna måste få bättre möjligheter att ta bort just de gråsäl som orsakar problem, varför jakt från båt tillåts om den sker under kontrollerade former.

Fiskeriverkets generaldirektör menar att sälen är ett stort problem för det småskaliga fisket i Östersjön. Fiskeriverket vill öka jakten på säl, men menar att Helsingforskonventionen är ett problem. Naturvårdsverket har tillåtit jakt från båt, vilket innebär att man kan jaga runt redskapen. Tjänstemän vid verket menar att det finns en klar motsats mellan kustfiske och en ökad sälpopulation och att kustfisket helt klart störs av sälen.

När det gäller skarvar så följer Fiskeriverket utvecklingen. Verket har dock inte hittat någon riktig metod för denna fråga. Länsstyrelserna och Naturvårdsverket har hand om jakt på skarv. Länsstyrelsen i Kalmar län har framfört att länets skarvpopulation är mycket stor. Fisket har drabbats i viss mån, men länsstyrelsens skyddsjaksbeslut uppges vara så utformat att det gynnar fisket. Länsstyrelsen i Västra Götalands län uppger att den kraftiga ökningen av skarv i insjövattnen är ett mycket stort problem för insjöfisket. Skarvens intag av fisk har beräknats vara större än yrkesfiskets fångster. Dessutom skadar skarv fisk i fasta redskap så att fisken inte kan säljas. Skarven skrämmer även bort fisk från de fasta redskapen genom sin närvaro vid redskapen. Enligt länsstyrelsen har beviljad skyddsjakt ingen eller mycket ringa effekt då det är mycket svårt för en enskild fiskare att komma inom skjuthåll.³⁵⁰

Länsstyrelserna på södra ostkusten har i en rapport från 2005 lyft fram problemen kring skarven och bl.a. föreslagit att yrkesfiskare ska få ersättning för skarvskador på samma sätt som för skador orsakade av säl. Från Fiskevattenägarna har riktats kritik mot statens insatser när det gäller att bekämpa skarvens utbredning:

Även viltförvaltningen har till stora delar varit landsbygdsfientlig. Att till exempel låta beståndet av skarv växa okontrollerat genom en passiv och undfallande politik kommer att sätta spår i fiskbestånden under decennier framöver. Skarven tar i dag förmodligen lika mycket fisk som det samla-

³⁴⁸ Länsstyrelsen i Uppsala län m.fl., 2005 och Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-22.

³⁴⁹ Yrkesfiskare, e-brev 2007-05-03.

³⁵⁰ Fiskeriverket, intervju 2007-05-03, Länsstyrelsen i Kalmar län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

de yrkes- och fritidsfisket tillsammans. Är någon förvånad om det är ont om fisk?³⁵¹

4.4.7 Forskning och utveckling

Fisk- och fiskeforskning

Det finns för närvarande drygt 200 forskare och doktorander som bedriver fisk- och fiskeforskning vid 14 universitet, högskolor och myndigheter i Sverige. Det största ämnesområdet är ekologi. Det satsas totalt ca 50 miljoner kronor per år på fisk- och fiskeforskning. De två nationella huvudfinansierarna är Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Fiskeriverket. Formas satsar ca 20 miljoner kronor per år på forskning i öppna utlysningar, vilket går till såväl grundläggande som tillämpad forskning. Fiskeriverket satsar ca 20 miljoner kronor per år på behovsmotiverad tillämpad forskning. Dessa medel används inom Fiskeriverket och går inte att söka i öppna utlysningar. Dessutom finns även viss finansiering från EU genom bl.a. sjunde ramprogrammet. I bilaga 3 görs en kortfattad genomgång av läget inom fisk- och fiskeforskningen.

Fiskeriverkets forskning

Fiskeriverkets forskningsinsatser är inriktade mot att förbättra kunskapen om fiskbestånd, fisketeknik och fiskets miljöeffekter. Verket samlar in data om fiskbestånd och miljö, beräknar fiskresursernas storlek och hur de påverkas av fisket. Verket utvecklar även nya, selektiva och mer miljövänliga fiskeredskap (se nedan). Andra verksamheter är inriktade mot restaurering av fiskens naturliga livsmiljö. Främst handlar det om att återställa vandringsvägar. Ett exempel är att lägga tillbaka sten som städades undan när vattendragen användes för flottning (se även avsnitt 6.3.1).

Fiskeriverket tar fram åtgärdsprogram för fiskstammar och fiskarter som är hotade. Visst avelsarbete och utveckling av odlingsteknik bedrivs också. Forskningsresultaten förmedlas främst genom vetenskaplig rådgivning för Nordsjön, Skagerrak, Kattegatt, Östersjön, de stora sjöarna samt via generella råd för fiskevården i svenska vatten. Detta sker dels genom internationellt arbete inom ramen för EU:s datainsamlingsförordning och Internationella havsforskningsrådet (ICES) samt Helsingforskommissionen (Helcom), dels nationellt genom en årlig resurs- och miljööversikt samt genom andra rapporter till underlag för förvaltning (se bilaga 5). Rådgivningen syftar också till att ge underlag för åtgärder så att de nationella miljökvalitetsmålen nås.

Redskapsutveckling

En av de viktigaste trenderna i dagens fiskeförvaltning är att fisket bedrivs med selektiva redskap. Fiskeriverket och dess havsfiskelaboratorium har sedan 1990-talet arbetat med forskning och utveckling kring fiskeredskap.

³⁵¹ Sveriges Fiskevattenägareförbund, 2006.

Under det senaste decenniet har utvecklingen alltmer fokuserat på art- och storleksselektiverande redskap. Syftet med sådana redskap är att reducera skador på bestånd, arter och ekosystem, som uppstår av att för små fiskar eller andra arter än målarten fångas. I detta ingår även att klarlägga bl.a. de fysiska effekterna på miljön, t.ex. bottentrålningens effekter på bottenstruktur och bottenfauna. Verket har bl.a. uttalat följande:

Genom att utveckla redskap som i största möjliga mån fångar det som avses (art eller storlek) och skonar känsliga bestånd kan fiskets effekter på miljön minimeras. Utveckling av art- och storleksselektiva redskap ska därför prioriteras.³⁵²

En satsning på passiva fiskemetoder, exempelvis sälsäkra redskap, är speciellt betydelsefullt för det energisnåla och småskaliga fisket. Som exempel på selektiva redskap nämns att trål med rist får användas i kustnära områden. Enligt Fiskeriverket görs utprovningen av nya redskap i samarbete med näringen. Verket följer även den internationella redskapsutvecklingen.³⁵³ Från Fiskeriverket har framförts att en utveckling av selektiva redskap skapar förutsättningar för ett hållbart nyttjande av resursen. Dessutom kan en förbättrad beståndsvård ge större fångster och lägre kostnader på grund av tätare bestånd. En del i arbetet med redskapsutveckling gäller arbetet med sälsäkra fällor (se avsnitt 4.4.6 ovan samt exemplen i bilaga 3).

Havsmiljöforskning

I juli 2006 beslutade den dåvarande regeringen att tillsätta en utredning för att bl.a. se över hur den marina forskningen i Sverige är organiserad (Havsmiljöutredningen). I direktiven beskrivs bl.a. att ett alltför omfattande fiske har lett till att rovfisk som torsk har minskat mycket kraftigt och förlorat sin funktion som reglerande faktor i ekosystemen. Härigenom har bytesfiskar som skarp-sill ökat kraftigt, vilket fått stora återverkningar i ekosystemets övriga delar. Förändrade tillväxtförhållanden hos berörda fiskarter påverkar också anrikningen av gifter. Utredningen ska redovisas senast den 15 december 2007.³⁵⁴

Resultat och konsekvenser

Det har i uppföljningen framkommit att det finns behov av fortsatt redskapsutveckling inom trålfisket och fisket med fasta redskap. Från fisket på västkusten har framkommit att det är önskvärt att branschen själv driver utvecklingen i samarbete med kommersiella redskapsutvecklare enligt den modell som gäller för andra näringsgrenar.³⁵⁵ Som exempel nämner både yrkesfiskare och kommunföreträdare i Västra Götaland att det finns innovatörer som arbetar med att utveckla fiskeredskap, bl.a. selekterande trålare, för den utländska marknaden, men som inte används i Sverige. Från Öckerö kommun

³⁵² Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

³⁵³ Fiskeriverkets webbplats, 2007j och intervju 2007-05-30.

³⁵⁴ Dir. 2006:87.

³⁵⁵ Carlberg, 2007.

menar man att det är svårt att komma till tals med Fiskeriverket när det gäller att t.ex. utveckla fiskeredskap och att hitta nya lösningar. Från kommunen och yrkesfiskare i kommunen framförs att det är märkligt att Fiskeriverket både testar och godkänner nya redskap – det borde i stället göras tillsammans med fiskenäringen.

I en utvärdering av Fiskeriverket har bl.a. pekats på att verket genomför mycket bra forskning men att det saknas en genomtänkt struktur, vilket gör att redovisningen av verksamheten blir svårtillgänglig. Det ifrågasätts även om den mer grundläggande forskningen hör hemma på en myndighet. Det konstateras att ett ökat internationellt samarbete skulle stärka möjligheterna att bättre ta till vara kunskaper och erfarenheter för utveckling av nya redskap och metoder för yrkesfisket.³⁵⁶

4.4.8 Regleringen av svenskt insjöfiske

Det svenska insjöfisket begränsas inte av kvoter, utan regleras med olika typer av nationella föreskrifter. På allmänt vatten regleras insjöflottans storlek genom tillträdesregler. Kravet på yrkesfiskelicens har beskrivits i ett tidigare avsnitt. På enskilt vatten är det ägaren som gör motsvarande bedömningar.

Fiskeriverket har möjlighet att utfärda fiskeförbud mot särskilt hotade arter och stammar, som då också är tillämpliga på enskilt vatten. Av beståndsvårdsskäl tillämpas också fredningstider och fredningsområden. Dessutom har minimimått införts på de känsligaste arterna, bl.a. öring och lax. Härutöver finns det möjlighet för länsstyrelserna att ge tillstånd till fiske med olika redskap. Det krävs också tillstånd från länsstyrelserna för att sätta ut ett fast redskap med en båghöjd som överstiger 1,5 meter.

Från länsstyrelsen i Västra Götalands län uppges att det yrkesmässiga fisket i Vänern och Vättern regleras genom krav på yrkesfiskelicens och dispenser från fastställda begränsningar för fiske med bl.a. nät och fasta redskap. Länsstyrelsen handlägger samtliga ansökningar om redskapsdispenser. Från länsstyrelsen uppges att vid prövning av redskapsdispenser tas alltid hänsyn till beståndssituationen så att fisket kan bedrivas långsiktigt och hållbart. Redskapsdispenserna för yrkesmässigt fiske i Vänern och Vättern beviljas för högst tre år, därefter sker omprövning för ytterligare en period och så vidare.

För Vänern kan nämnas att fisket efter siklöja under lekperioden reglerats i tid och ökad maskstorlek. Länsstyrelserna i Västra Götalands län och Värmlands län har i samråd med Vänerns Fiskareförbund och Sveriges Fiskares Riksförbund – Insjöfiskarna beslutat att begränsa nätlängden på siklöjenät och flytande laxgarn för den enskilde yrkesfiskaren. För de viktigaste uppväxtområdena för gös under fastställt minimimått har maskorna i näten ökat för att fånga gös över ett ökat minimimått.

I Vättern har för att minska fångsten av röding under minimimåttet på uppväxtområden införts tre totalfredade områden samt ökade maskor i näten på djup över trettio meter. Minimimåttet på röding och öring har dessutom

³⁵⁶ Andersson m.fl., 2007.

ökats. Från länsstyrelsen uppges att de regler och föreskrifter som finns för fiskets bedrivande i Väner och Vättern har accepterats av alla kategorier fiskande genom ett omfattande förankringsarbete från förslag till slutlig regelskrivning.³⁵⁷

4.5 Utbildning och kompetensutveckling

Utbildning av yrkesfiskare

Europeiska kommissionen har i en rapport från 2006 tagit upp ett antal problem kring utbildningen av yrkesfiskare i Europa. Rapporten pekar på att antalet elever som påbörjar någon form av utbildning inom fiskeområdet minskar. Kommissionen konstaterar att utbildningskraven på yrkesfiskarna varierar beroende på fiskefartygens storlek och den enskildes arbetsuppgifter ombord. Enligt kommissionens bedömning är antalet personer med behov av specialistutbildning tämligen begränsat. Däremot medför den tekniska utvecklingen inom fisket ett ökat behov av utbildning och kompetensutveckling inom IT-området. Enligt kommissionen har utbildningsanordnare på olika håll i Europa anpassat sig till dessa nya krav, bl.a. genom att kursplaner har ändrats och kortkurser har tagits fram. Kommissionen pekar också på att en integrering av utbildningar i mer allmänna utbildningar med maritim inriktning ökar möjligheten för den studerande att få ett arbete.³⁵⁸

För Sveriges del har Fiskeriverket pekat på att läget vad gäller utbildning och kompetens skiljer sig åt inom olika delar av fiskenäringen. Gemensamt är dock att sysselsättningen minskar och att utbildningsinsatser behövs för att höja och bredda kompetensen. Som exempel nämns att yrkesfiskare som vill bredda sin verksamhet genom förädling behöver kunskap om de nya regelverken för livsmedelsförädling. Ett annat exempel är behov av kompetensutveckling för att klara av ökade inslag av IT-användning. Andra aktörer har i uppföljningen pekat på att det moderna yrkesfisket ställer krav på ökad kompetens inom bl.a. fartygsutrustning, fångsthantering, företagsekonomi och ekosystemens uppbyggnad.

Fiskeriverket har också framfört att den traditionella kunskapsöverföringen har förändrats. Den ekonomiska nedgången och den bristande nyrekryteringen har lett till svårigheter för kunskapsöverföring och inskolning av nya fiskare. I ett underlag som tagits fram till Fiskeriverket konstateras att fiskaryrket i stor utsträckning vilar på informell utbildningsgrund. Flertalet fiskare har inte gått i skola för att lära sig sitt yrke, utan har lärt sig yrket från generation till generation. Denna form för kunskapsöverföring har visat sig historiskt hållbar då fiskaryrket har varit knutet till lokalt samlade fiskelägen. I underlaget görs bedömningen att mycket tyder på att denna form för generationsväxling kommer att dominera även i framtiden. Det framförs därför vara viktigt att det finns vidareutbildning och kompetenshöjande åtgärder för fiskare som redan

³⁵⁷ Fiskeriverket, 2007i och Länsstyrelsen i Västra Götaland, e-brev 2007-09-05.

³⁵⁸ Europeiska kommissionen, 2006b.

befinner sig i yrket. Från husbehovsfisket och Skifo har i uppföljningen framförts att yrkesfiske inte är ett yrke som man som regel utbildar sig till enbart genom studier. Den avgörande faktorn när det gäller yrkesvalet för en blivande yrkesfiskare är, enligt Skifo, att man på ett naturligt sätt ges tillfälle att komma in i näringen.³⁵⁹

Länsstyrelserna på södra ostkusten har i en rapport från 2005 framfört att avsaknaden av yrkesinriktad utbildning för fiskare är en bidragande anledning till fiskaryrkets låga status. Samtidigt konstaterar de bl.a. att den erfarenhet och kunskap som äldre fiskare har försvinner i allt snabbare takt. Länsstyrelserna pekar på behovet av en särskild utbildning inom det småskaliga kustnära Östersjöfisket. Länsstyrelsen i Västra Götaland har i uppföljningen dock framfört att de sammantaget bedömer att kunskapen om fiske och fisketeknik hos flertalet verksamma yrkesfiskare är hög i dag. Konferenser, seminarier och studieresor för verksamma inom fisket uppges ha bidragit till ökad medvetenhet och kompetens i flera avseenden.

Utbildnings- och fortbildningskrav

Vissa formella krav på utbildning och behörigheter ställs på den som arbetar som yrkesfiskare. Således måste alla yrkesfiskare ha genomgått en obligatorisk säkerhetsutbildning, som ska förnyas vart femte år. Säkerhetsutbildningen kan genomföras vid bl.a. Sjösäkerhetsskolan på Öckerö, vid Landsort Maritime i Nynäshamn och vid Sjöfartshögskolan i Kalmar.

Behörigheter av olika slag krävs för befälhavare och maskinister på fiskefartyg, varierande med storlek på fartyg och fartområde. Förhållandevis nya krav på detta område är att befälhavare på fiskefartyg i storleken ned till 6 meters längd ska inneha skepparexamen, en utbildning som omfattar 100 timmar samt att befälhavare på fiskefartyg längre än 12 meter ska ha genomgått särskild tilläggsutbildning om 32 timmar. Skepparkurser ordnas oftast lokalt eller regionalt. Den särskilda tilläggsutbildningen anordnas av bl.a. Fiskets Utbildningscentrum (FUC) på Öckerö.³⁶⁰ Vid Chalmers i Göteborg och Sjöfartshögskolan i Kalmar kan erhållas högre nautisk och maskinteknisk utbildning.

Fiskeriverket har diskuterat om det bör ställas utbildningskrav för att få yrkesfiskelicens (se även avsnitt 4.2). Tjänstemännen pekar på att det kan behövas utbildningsinsatser om yrkesfiskare ska ställa om till fisketurism. I en utvärdering av Fiskeriverket framförs att utbildningen av blivande och etablerade yrkesfiskare måste förbättras och kopplas till rätten att bedriva yrkesmässigt fiske.³⁶¹

³⁵⁹ Fiskeriverket, 2007i, Carlberg, 2007 och Skifo, e-brev 2007-08-29.

³⁶⁰ Vilka krav som ställs på olika behörigheter på däck och i maskin kan hämtas från Sjöfartsverkets hemsida www.sjofartsverket.se där aktuella författningar finns listade. Information finns också att hämta från Sjöfartens Utbildningsinstitut i Göteborg (www.sjofart.org).

³⁶¹ Webbplatserna www.yrkesfiskarna.se, www.chalmers.se och www.sb.hik.se samt Fiskeriverket, intervju 2007-05-30 och Andersson m.fl., 2007.

Exempel på utbildnings- och fortbildningsanordnare

Sedan ett par år tillbaka finns möjlighet till en gymnasieinriktad yrkesutbildning av yrkesfiskare. Det är en treårig gymnasieutbildning på Öckerö med möjlighet att studera vidare vid högskola. Utbildningen ger även grundläggande nautisk och maskinteknisk behörighet samt säkerhetsutbildning.³⁶² Yrkesfiskare från Västra Götaland har i uppföljningen konstaterat att besättningarna på fiskebåtarna har minskat. När det är så få personer på en båt måste alla ha hög kompetens inom alla områden. Därmed ökar kraven på utbildning. En intervjuad yrkesfiskare framhåller att gymnasieskolan på Öckerö är mycket viktig. Öckerö gymnasieskola, som byggdes 2003, har ca 200 elever på olika utbildningar med marina inslag. För närvarande finns fyra program vid skolan: den seglande gymnasieskolan, fiske- och sjöfartstekniskt program, marint verkstadstekniskt program samt marinbiologiskt program.

Den som vill arbeta till sjöss eller i ett yrke med anknytning till havet kan välja fiske- och sjöfartstekniskt program. Under utbildningstiden ingår praktik (arbetsplatsförlagt lärande) under 36 veckor. Detta innebär 10 veckor under det första året, 10 veckor det andra året och 16 veckor under det tredje året. Det arbetsplatsförlagda lärandet sker på fiskebåtar i Västerhavet och Östersjön. Eleverna får möjlighet att pröva olika sorters fiske på större och mindre båtar. Utbildningen har även en sjöfartsinriktning med arbetsplatsförlagt lärande på ett skolsegelfartyg. Eleverna läser kurser inom ämnena däckstjänst, fartygsteknik, navigationskunskap och sjöfartssäkerhet. Utbildningen bygger på ett helhetstänkande utifrån olika teman, där teori och praktik varvas. I utbildningen ingår också kurserna Basic Safety och säkerhetskurs för fiskare, vilka är certifierande. Eleverna erhåller diplom/bevis efter att kurserna avslutats. Från skolan framförs:

Arbetet som fiskare lär man sig mest om när man är ombord på fiskebåt. Så har det alltid varit, men i dag krävs även andra kunskaper när man är till sjöss. Man måste känna till både nationella och internationella överenskommelser när det gäller regler för fiske. Man bör kunna engelska och veta en del om miljö och ekologiska samband, liksom om säkerhet och överlevnad. Detta kommer du att få lära dig under din utbildningstid.³⁶³

Skolan erbjuder alla att läsa fartygsbefäl VII efter studentexamen, vilket ger behörighet att arbeta som kapten/styrman på mindre båtar i närsjöfarten. Utbildningen riktar sig till såväl fiskare som sjöbefäl. Fartygsbefäl VII anordnas i samarbete med Chalmers tekniska högskola. I utbildningen ingår bl.a. navigation, sjömanskap, fartygsstabilitet, sjörätt och radiokommunikation.

Från Öckerö kommun uppges att gymnasieskolan ses som en viktig satsning. Den ses som särskilt viktig för en näring i nedgång och har riksintag. I anslutning till skolan byggs boende och konferenslokaler. SFR har beslutat om att förlägga ett utbildningscenter till Öckerö. FUC, som inte är kommunalt, ger fortbildning till fiskare, t.ex. radiocertifikat, vilket är ett nytt krav

³⁶² Webbplatsen www.skargardens.com.

³⁶³ Webbplatsen <http://www.ockero.se/gymnasium/>.

från Sjöfartsverket. Vissa lärare tjänstgör på både FUC och den kommunala gymnasieskolan.

SFR anordnar varje år ett antal seminarier och informationsträffar för medlemmar. Detta sker centralt eller regionalt/lokalt i samarbete med regionala SFR-organisationer. Ett studiepaket med läroplan har tagits fram. Syftet är att erbjuda fiskenäringen en grundkurs i fiskeekologi, med möjligheter att bedriva lokal intensivutbildning i fiskelägena. Liknande utbildningspaket har tagits fram i samarbete mellan räkfisket i Koster-Väderöområdet och Tjärnö marinbiologiska laboratorium. Förbundet har de senaste åren erhållit ett anslag från Utbildningsdepartementet för denna typ av verksamhet. En del av anslaget har även använts för att delfinansiera regionala pilotkurser med nautisk och maskinteknisk utbildning m.m.³⁶⁴

Länsstyrelsen i Västra Götaland har i uppföljningen framhållit de frivilliga kurser som anordnats av Tjärnö marinbiologiska laboratorium för fiskare. Kurserna uppges ha varit uppskattade av deltagarna. Den inriktning som kurserna har, med forskare som lärare, skulle enligt länsstyrelsen kunna utgöra exempel på vad en introduktion i fiskaryrket kräver. Vidare planeras det också för kurser på Tjärnö för andra personer som arbetar inom fiskeförvaltningen. Där är det tänkt att yrkesverksamma fiskare ska vara kursledare. Inriktningen blir då bl.a. fiske och fisketeknik.

Det kan dessutom nämnas att fortbildning kan ingå i EU-projekt med knytning till fiskenäringen. Från exempelvis länsstyrelsen i Kalmar län uppges att många sådana projekt har initierats. Ett flertal studieresor har genomförts, vilket bl.a. har lett till flera nya små företag inom vidareförädling av fiskprodukter. Från länsstyrelsen i Västra Götalands län framförs att genom EU-stödets kollektiva åtgärder till insjöfisket har ett stort antal yrkesverksamma fiskare deltagit i konferenser, seminarier, studieresor, redskapsutveckling, kurser i livsmedelshantering, säkerhet och fisketeknik. Länsstyrelsen menar att det har bidragit till ökad medvetenhet och kompetens.³⁶⁵

Från Fiskeriverket har uppgetts att det tidigare fanns fiskarutbildningar i bl.a. Simrishamn och på Gotland, men att intresset för dessa har varit litet. Kommunerna har försökt att anordna, men inte lyckats. Tjänstemännen framhåller att teoretisk utbildning går att få, men att det är svårt att få praktikplatser:

Den praktiska fiskekompetensen kan inte skaffas på skolbänken utan fås endast ombord på fartygen. Det har blivit svårt för ungdomar som inte har någon släktrrelation i fisket att få praktik ombord på ett fartyg. Den naturliga kunskapsöverföring som tidigare skedde har i det närmaste kommit att upphöra.

³⁶⁴ Webbplatsen www.yrkesfiskarna.se.

³⁶⁵ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20 samt Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

4.6 Förvaltningen av statliga fiskeinsatser

4.6.1 Yrkesfiskarnas delaktighet i beslutsfattandet

Yrkesfiskarnas engagemang i förvaltningen

I uppföljningen har flera aktörer pekat på betydelsen av att yrkesfiskarna engageras i förvaltningen av fisket. Ett exempel är länsstyrelserna på sydkusten som i en rapport från 2005 menar att yrkesfiskarnas engagemang måste tas till vara bättre, både i beståndsförvaltningen och i redskapsutvecklingen. I dag medverkar företagen i alltför liten omfattning, och enligt länsstyrelsernas erfarenhet finns det ett mycket stort värde i att nyttja yrkesfiskarnas kunskaper i t.ex. utformningen av nya föreskrifter och vid bedömningen av konsekvenserna av gällande föreskrifter. Ett sätt att uppnå detta är genom de regionala rådgivande nämnderna (Regional Advisory Councils, RAC).

Även de yrkesfiskare som har ingått i uppföljningen har pekat på vikten av att fiskarna är delaktiga i beslutsfattandet. Det har vidare pekats på att genom inrättandet av regionala rådgivande nämnder har grunden lagts för ökad delaktighet i förvaltningen.

I uppföljningen har det pekats på exempel på s.k. fiskarledd förvaltning. Ett sådant exempel är ett försök som startade år 2000 med självförvaltning av siklöjefisket i Bottenviken. Bakgrunden var att fångsterna minskade kraftigt i början av 1990-talet. Fiskarorganisationer och Fiskeriverket enades om fiskerestriktioner, som begränsning av antal fisketillstånd, minskad fisketid och inskränkningar i fiskeområden. Fiskeriverket har framfört att sedan projektets start har beståndet av siklöja återhämtat sig, och åren 2004–2005 var fångsterna rekordstora. Fiskeriverket bedömer att den positiva utvecklingen är ett resultat av flera år med god rekrytering i kombination med lyckade förvaltningsåtgärder. Det finns ett formellt kunskapsutbyte och ansvarsfördelning, bl.a. genom yrkesfiskarnas egenprovtagning och användning av Fiskeriverkets beståndsuppskattningar. Yrkesfiskarna har möjlighet att påverka mer långsiktigt genom att stänga och öppna fiskeområden och reglera fisketiden.³⁶⁶

Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att det förs en dialog med Fiskeriverket i bl.a. frågor som handlar om hur näringen påverkas av olika typer av fiskepolitiska insatser. Det kan exempelvis gälla den tekniska redskapsutvecklingen, vilket är en insats som direkt påverkar den enskilde yrkesfiskaren. Verket för i sin tur en dialog med SFR eller andra organisationer. Generellt för Fiskeriverket regelbundna dialoger med yrkesfiskarna när olika typer av frågor är aktuella. Tjänstemännen menar att synpunkter från yrkesfiskarna väger tungt. Jordbruksdepartementet har även kontakter med näringen i samband med ministerrådsmöten.³⁶⁷ I den nyligen tillsatta utredningen av fiskelagstiftningen ingår bl.a. att utreda det lokala inflytandet i fiskeförvaltningen. Utredaren ska undersöka möjligheterna att skapa skilda former av

³⁶⁶ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31, Carlberg, 2007 samt Fiskeriverkets webbplats.

³⁶⁷ Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

samförvaltning och öppna för samarbetsformer för fiskeförvaltning, fredningsområden, fiskeövervakning och fiskekontroll.

Samförvaltning

Samförvaltning utgår från att en gemensam resurs endast kan förvaltas gemensamt. Från Fiskeriverket uppges att verket arbetar med att utveckla lokal/regional samförvaltning, bl.a. inom samförvaltningsinitiativet. Initiativet är ett program för att stödja och följa upp lokala samförvaltningsgrupper där intressenter och representanter från myndigheter och forskning samarbetar om förvaltningen av fisken och fisket. Verksamheten är ett led i en svensk och internationell sökprocess efter nya lösningar för förvaltning av naturresurser i allmänhet och för gemensamma resurser som fiske i synnerhet. Detta uppges ske i nära samarbete med brukare. Syftet är att forma en framtida hållbar förvaltning genom att komplettera dagens förvaltningsform med inflytande från den lokala nivån.

Ett brett deltagande söks ofta inom samförvaltning. Enligt Fiskeriverket är följande intressenter relevanta ur ett svenskt fiskeperspektiv: yrkesfisket, sportfisket och husbehovsfisket; vattenägare samt vattenbrukare. Även andra intressegrupper deltar, som t.ex. universitet, naturskyddsorganisationer och fiskberedningsindustrin. Fiskeriverket arbetar med samförvaltning på flera olika nivåer. På lokal/regional nivå har nya former för samförvaltning prövats inom bl.a. samförvaltningsinitiativet som ett pilotprojekt utifrån ett regeringsuppdrag 2004–2006. I juni 2004 fick Fiskeriverket i uppdrag att leda och samordna pilotprojekt med syfte att utveckla en lokal/regional samförvaltning av fiskeresursen och fisket. Syftet var att utveckla samarbetsformer och beslutprocesser, vilka kan komma att lägga grunden för ett framtida arbete med samförvaltning i Sverige. Uppdraget rapporterades till regeringen i slutet av december 2006. Enligt uppgift kommer arbetet tillsammans med initiativen att fortsätta.

Ett exempel kan hämtas från Västra Götaland, där Norra Bohuslänns samförvaltningsinitiativ finns. Arbetet har sitt ursprung i en överenskommelse mellan yrkesfiskarna, länsstyrelsen och Fiskeriverket om fisket i området. Fokus har lagts på yrkesfisket i Tanum och Strömstads kommuner ut till fyra nautiska mil från land. Området har en djupränna och en omfattande artrikedom som också motiverat bildandet av en marin nationalpark. Tanken är att det ska vara en brukad park och att initiativet ska vara med och forma villkoren för ett hållbart fiske i parken. Samförvaltning ses som en möjlighet att nå ett hållbart fiske, landsbygdsutveckling och bevarande av kustfiskekulturen. Initiativet vill bl.a. ändra på att fisket har en mindre positiv framtoning.

Ett annat exempel kan hämtas från Kalmar län, där Kustlandets samförvaltningsinitiativ finns. Kustlandet omfattar skärgården inom Kalmar och Östergötlands län. Det finns sedan tidigare i Kustlandet delade åsikter i fiskefrågan. Allt oftare utnyttjas rätten till fritidsfiske i kommersiellt syfte. Fiskevattenägare har varit kritiska till att de inte får ange villkoren för denna utveckling och få ersättning för fisket på eget vatten. Avsikten med samförvalt-

ningsinitiativet är att åstadkomma en gemensam samling kring kustens fiske och att bryta gamla blockeringar som uppkommit i samband med reformen av det fria handredskapsfisket (se även avsnitt 6.3.3).

Ett tredje exempel kan hämtas från Västerbottens län. Ume- och Vindelälvens samförvaltningsinitiativ är ett av två initiativ som rör sötvatten och som ingår i ett större avrinningsområde. Här vandrar fisken upp via Umeälven och Vindelälven. Nedströms råder oklara fiskerättsförhållanden med en blandning av fritt fiske, enskilt fiske, kommunalt vatten och kortare avsnitt med tillträde för allmänheten. I älvmynningen finns ett minskande yrkesfiske inriktat på såväl odlad som vild lax. På sin väg uppströms för att leka måste lax och havsöring passera en kraftstation och ett intensivt handredskapsfiske. Initiativet vill samförvalta öring och lax ”från fjäll till kust” genom att förbereda en ordnad fiskeförvaltning i Umeälvens nedre del, mynning och i kustområdet. Målet är att mer lax och öring ska vandra upp i Vindelälven. Syftet med samförvaltningsinitiativet är att utveckla metoder för samarbete mellan aktörer upp- och nedströms. I november 2006 bildades ett samarbetsråd vars medlemmar består av olika brukarekategorier såsom yrkesfiske, husbehovsfiske och sportfiske. Gemensamt är dock att de förvaltar någon form av fiskerätt. Det finns en stor mängd intressenter som berörs – antalet fiskerättsägare längs vattensträckan är 3 500. Längs Vindelälven är dessa företrädesvis organiserade i fiskevårdsområden med Vindelälvens Fiskeråd som paraplyorganisation, medan fiskerättsägare längs med Umeälvens nedre del till största delen är organiserade i byalag.³⁶⁸

4.6.2 Myndigheter och yrkesfiske

Yrkesfiskets förhållande till centrala myndigheter

En av de frågor som har ingått i uppföljningen har varit att undersöka förhållandet mellan yrkesfisket och myndigheter. Det har i uppföljningen framkommit flera exempel på problem i relationen mellan yrkesfiskare och myndigheter. Samtidigt har det också framkommit flera exempel på ett väl fungerande samarbete.

Från fiskenäringen har det framförts att Fiskeriverket saknar förståelse för näringen och hur den fungerar. SFR menar att det är för lite näringstänkande inom verket. Från yrkesfisket upplevs att verket har stagnerat och att det är för stort i förhållande till uppgifterna. Däremot finns en större förståelse och ett större intresse för fiskenäringen på länsstyrelserna. En orsak är att dessa regionala myndigheter har yrkesfiskarna närmare sig.³⁶⁹ En av de yrkesfiskare som har ingått i uppföljningen beskriver förhållandet till myndigheterna på följande sätt:

Jag upplever att myndighetens ambition är att ha ett gott förhållande till näringen, men det blir ofta fel, delvis för att man inte vet hur näringen fungerar och då blir ofta tolkningen av regelverket därefter. – – – Jag tror

³⁶⁸ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

³⁶⁹ Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

att Fiskeriverket har spelat ut sin roll för svenskt yrkesfiske. Det verkar mest vara intresserat av att vara paragrafryttare.³⁷⁰

I ett underlag som tagits fram till Fiskeriverket karakteriseras relationen mellan fiskare och myndigheter som ”på det hela taget frostig och misstänksam”. Samtidigt påpekas där att relationen mellan fiskenäringen och ansvariga myndigheter ”är avgörande för branschens förmåga att häva sig upp ur den kris som man just nu befinner sig i”.

Från Öckerö kommun upplevs att Fiskeriverket har för mycket att säga till om och att det är svårt att förstå vad Fiskeriverket menar. Kommunföreträdarna menar vidare att det finns en viss tröghet på Fiskeriverket och att verket måste betrakta yrkesfiskarna som företagare, inte som en kvarleva från svunna tider som inte behövs.

Länsstyrelserna på sydkusten har i en rapport från 2005 uttryckt kritik mot att det inte genomförs konkreta åtgärder för att styra utvecklingen av fisket i riktning mot de mål för fiskepolitiken som har uttryckts både på EU-nivå och nationell nivå. Enligt länsstyrelserna är det inte avsaknad av politiskt stöd för fisket på sydkusten eller otydligheter i riktlinjerna som är orsaken till fiskenäringens tillbakagång i regionen. Länsstyrelserna menar att Fiskeriverket inte har vidtagit några åtgärder med egentlig betydelse för att vända utvecklingen på Östersjökusten. Inte heller har några andra myndigheter på något påtagligt vis agerat för att motverka den stora utslagning som skett på Östersjökusten. Länsstyrelserna konstaterar att även om Fiskeriverket har huvudansvaret så delas ansvaret av flera myndigheter, bl.a. länsstyrelserna. Enligt länsstyrelserna har fiskenäringens grundläggande uppbyggnad på stora delar av Östersjökusten nu decimerats till en nivå där en återhämtning inte längre är möjlig.³⁷¹

På företagsnivå har kritiska synpunkter på olika myndigheter framförts. En yrkesfiskare i Västerbotten menar att Fiskeriverket vill vara reglerande och bestämmande. Detta framförs som en anledning till att det finns så många tjänstemän vid Fiskeriverket. Fiskaren menar vidare att personer från yrkesfisket bör vara rådgivare i departement och verk, speciellt med tanke på medlemskapet i EU där Sverige halkar efter i frågor om yrkesfisket.³⁷² Fiskare i Västra Götaland har framfört att yrkesfiskarna inte har några höga tankar om Fiskeriverket och undrar om alla anställda behövs. Man menar t.ex. att Fiskeriverket förhåller införandet av havdagar, bl.a. eftersom det finns en rädsla inom verket för att man då skulle se hur mycket fisk som faktiskt finns i havet. Yrkesfiskarna ser med blotta ögat att det finns fisk i havet, men Fiskeriverket tror inte på fiskarna. Den omfattande regleringen skapar frustration hos fiskarna. Bland yrkesfiskarna ser man Fiskeriverket som en motståndare. Yrkesfiskarna ställer sig vidare mycket frågande till Fiskeriverkets uppgifter om svartfångst. Det handlar bara om uppskattningar från Fiskeriverkets sida. Yrkesfiskarna har inget emot att bli kontrollerade, men de vill inte bli kontrol-

³⁷⁰ Yrkesfiskare, brev 2007-08-28.

³⁷¹ Länsstyrelsen i Skåne län m.fl., 2005.

³⁷² Yrkesfiskare, e-brev 2007-05-03.

lerade flera gånger per dag. Det är svårt med tidsmarginaler för att skicka in rapporter.

Yrkesfiskare i Kalmar län har riktat kritik mot bl.a. införandet av det fria handredskapsfisket och de konsekvenser som det har fått för rådigheten över fiskresursen i skärgården (se vidare avsnitt 6.3.3). En fiskare menar att Fiskeriverket ägnar mer intresse åt fritidsfiske än yrkesfiske, trots att yrkesfisket i länet har en så lång tradition. Fiskaren menar vidare att de forskare som lägger fram förslag på förbud och åtgärder saknar praktiska erfarenheter, vilket är ett stort problem.³⁷³

I uppföljningen har även yrkesfiskets förhållande till andra centrala myndigheter uppmärksammats. När det gäller t.ex. Kustbevakningen, som sköter kontrollen till havs, har det enligt fiskare i Västra Götaland blivit bättre sedan Kustbevakningen började tala om vilken typ av kontroll som de gör. Det kan vara dels fiskekontroll där fiskeredskapen och fångsterna kontrolleras, dels manskapskontroll med kontroll av om papper, certifikat, läkarintyg, fiskelicenser, besättningsstorlek etc. är i ordning. En annan central myndighet är Livsmedelsverket som har regler för t.ex. lastrummen på fiskebåtarna. Det kan enligt yrkesfiskarna i Västra Götaland vara svårt för t.ex. träbåtar att uppfylla regelkraven.³⁷⁴

Yrkesfiskets förhållande till forskningen

Flera aktörer har i uppföljningen pekat på att ett problem inom fisket är att samspelet mellan fiskare, forskare och myndigheter på olika nivåer är bristfälligt. Av ett underlag som tagits fram till Fiskeriverket framgår följande:

I flera viktiga ärenden har man valt att inskränka fiskets insyn i beslutsprocessen. I stället för att ta vara på erfarenheter av praktiskt fiske från näringen har uppgifterna därifrån betraktats med misstro. Frågan om förbättrad kommunikation har inte drivits med prioritet av myndigheten och har inte tagits på tillräckligt stort allvar. Om man – – – tror att förvaltningens legitimitet är beroende av näringens tilltro till regelverk och beslut så måste betydligt större ansträngningar göras för att förbättra den vetenskapliga bedömningens anseende bland yrkesfiskarna.³⁷⁵

Länsstyrelserna på västkusten har konstaterat att det inom fiskenäringen finns en misstänksamhet gentemot de beståndsanalyser som tas fram av forskningen som underlag för myndighetsbeslut. Från SFR har framförts att rådgivningen bygger på data från yrkesfiskare, men tidsmässigt stämmer inte råden med verkligheten. Forskare borde vara ombord på fiskefartygen; då skulle man enligt SFR:s ordförande få en mer enig syn mellan forskare och yrkesfiskare. I ett underlag till Fiskeriverket har framförts att de biologiska bedömningarna kan förbättras genom att de vetenskapliga analyserna utökas med former för systematisk inhämtning av iakttagelser och erfarenheter från fiske-sektorn.

³⁷³ Yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

³⁷⁴ Yrkesfiskare, intervju 2007-05-31.

³⁷⁵ Carlberg, 2007.

I uppföljningen har pekats på att insatser görs för att öka förståelsen mellan forskare, myndigheter och yrkesfiskare. Ett sådant exempel kan hämtas från Västra Götaland, där fiskare i norra Bohuslän har arrangerat en utbildning för bl.a. forskare och tjänstemän.³⁷⁶

Ett annat exempel är att Fiskeriverket under hösten 2007 har bjudit in fiskare för att gemensamt räkna torskrekryteringen på ett alternativt sätt. Tanken är att undersöka platser där fisket anser att småtorsken finns. Bland annat vill Fiskeriverket få förslag om var yrkesfiskare tycker provtagningarna ska genomföras, vilka båtar och redskap en sådan undersökning skulle använda och vilken tid på året som skulle vara lämplig. En bakgrund till initiativet är att det mellan yrkesfiskarna och forskarna finns delade meningar om hur man ska få kunskap om bestånden i havet. Den normala beståndsuppskattningen baseras på biologiska undersökningar gjorda av tyska, danska och svenska forskningsfartyg två gånger per år. Enligt fiskeorganisationerna är andelen småtorsk i Östersjön mycket större än den som forskarna har skattat från fiskprovtagningar. För att närma sig varandra i den diskussionen kan enligt Fiskeriverket ett första steg vara att gemensamt lösa frågan som rör fiskrekryteringen. Fiskeriverket vill, tillsammans med fiskemyndigheterna i Tyskland och Danmark, försöka göra en alternativ rekryteringsuppskattning som i högre grad tar till sig fiskarnas syn på situationen. För att kunna genomföra detta är det viktigt att forskarna får exakt information från yrkesfiskarna om var småtorsken finns. Fiskare bjuds därför nu in att lämna information till Fiskeriverket om de yngsta ålderklasserna. När denna information och kunskap har samlats in, kommer enligt Fiskeriverket forskarna tillsammans med yrkesfiskarna att utarbeta en plan för undersökning av unga torskar i västra och östra Östersjön.³⁷⁷

Länsstyrelserna och yrkesfisket

Från länsstyrelsen i Västerbottens län har framförts att länsstyrelsen har en viktig sammanhållande roll i alla verksamheter som har med fiske att göra. Näringslivsavdelningen handhar EU:s strukturstöd till fisket och kontakterna med Fiskeriverket när det gäller dessa stöd. Naturresursfunktionen/fiske arbetar med att utveckla vattenbruk och yrkesfiske. Tillsammans med bl.a. näringslivsavdelningen arbetar funktionen för utveckling av turistfisket. Länsstyrelsen arbetar också med de biologiska frågorna runt fisket samt tillståndsgivning i en rad olika sammanhang.³⁷⁸

Länsstyrelsen i Västra Götalands län betonar vikten av att staten har kännedom om lokala förhållanden när de utformar regler samt utför tillsyn och inspektioner. Detta är viktigt för medborgarnas syn, tilltro och acceptans för staten när det gäller fiskefrågor. Länsstyrelsen är den statliga myndighet som enskilda medborgare och lokala företag ofta vänder sig till för att få hjälp,

³⁷⁶ Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005, Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-03-22, Carlberg, 2007, Fiskeriverket, 2007r.

³⁷⁷ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

³⁷⁸ Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20.

stöd och rådgivning när det gäller exempelvis regionala fiske-, fiskevårds- och fiskenäringensfrågor. Länsstyrelsetjänstemannen är ofta, på grund av det fysiska avståndet, den enda representanten för staten som vanliga medborgare, fiskeföreningar och de lokala småföretagen personligen träffar för att diskutera regionala fiske-, fiskevårds- och fiskenäringensfrågor. Utan kunskap om de lokala och regionala förhållandena är det exempelvis mycket svårt att utföra den myndighetsutövning som avser prövning av tillstånd och dispenser enligt fiskelagstiftningen. Det kräver i sin tur att tjänstemannen inom sakområdet fiske har hög kunskap om fiskelagstiftning, fiskebiologi, fisketeknologi, resursförvaltning och ekonomi.

Från länsstyrelsen i Västra Götaland uppges vidare att de har goda kontakter med organisationer och företrädare för det yrkesmässiga insjöfisket, fritidsfisket, sportfisket och fiskevattenägarna samt allmänheten. Tjänstemän vid länsstyrelsen upplever att de olika intressenterna har en mycket intensiv kontakt med länsstyrelsen för råd, anvisningar och upplysningar i en mängd olika frågeställningar som berör fisket. Tjänstemännen menar att för samtliga verksamheter inom insjöfisket, vattenbruket och fisketurismen har alla de myndigheter som länsstyrelsen kommer i kontakt med samma positiva syn på verksamheternas utveckling som länsstyrelsen. Som exempel nämns att alla kommuner där det yrkesmässiga fisket är etablerat är mycket positiva till verksamheten. Förutom att lokalt, regionalt och nationellt leverera färsk och förädlad fisk har det yrkesmässiga insjöfisket en positiv inverkan på all turism i närområdet genom tillgång till fisk.³⁷⁹

Yrkesfiskare i Västerbotten har framfört att länsstyrelsen i många fall är bra, och fiskare i Västra Götaland menar att kontakterna med länsstyrelsen är enbart positiva. Tjänstemännen där upplevs vara behjälpliga. I Västra Götaland pekas även på att Fiskekommunerna är ett bra organ, där även länsstyrelsen är med.³⁸⁰

Exempel från Danmark

I uppföljningen har ingått att översiktligt studera den danska modellen för att förankra forskningens råd om uttag av fisk hos fiskerieringen i Danmark. Enligt uppgift från Fiskeriverket är modellen uppbyggd på följande sätt.

Danmarks fiskeriförening (DF) och Danmarks fiskeriundersökningar (DFU) har ett samarbetsavtal som omfattar planläggning och koordinering av DFU:s insamling av biologiska data ombord på danska fiskefartyg samt kontroll av kvaliteten på insamlade data.

Det finns en styrgrupp och två arbetsgrupper. Styrgruppens uppgifter är följande.

- att godkänna insamlingsplanerna och att säkra att insamlingsplanerna är representativa för fiskerna
- att värdera kvaliteten på insamlade data

³⁷⁹ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

³⁸⁰ Yrkesfiskare, e-brev 2007-05-03 och intervju 2007-05-31.

- att diskutera hur insamlade data används.

Styrgruppen består av ordföranden för DF och chefen för DFU samt representanter från de två arbetsgrupperna där representanter finns från såväl fisket som myndigheten. En arbetsgrupp ansvarar för Nordsjön och Skagerrak och den andra för Kattegatt och Östersjön. Arbetsgruppernas uppgifter är

- att utarbeta detaljerad plan för DFU:s datainsamling på fiskefartygen samt även annan datainsamling
- att koordinera datainsamlingen, välja ut och etablera kontakt med fartyg
- att säkra löpande information från fiskare, bl.a. genom att utarbeta informationsmaterial
- att gå igenom data och värdera om det är representativt för de skilda fiskena
- att sammanställa två halvårsrapporter.

Utöver mötesaktiviteten ska DFU säkra att det sker en löpande orientering till DF om aktiviteter inom samarbetsavtalet.³⁸¹

4.6.3 Inrapporteringar till Fiskeriverket

Fiskeriverket har från och med den 1 januari 2007 övertagit ansvaret för landnings- och kvalitetskontrollen från Kustbevakningen. Kustbevakningen utför dock den fysiska kontrollen av fisket till sjöss, vilket t.ex. innebär att de kontrollerar att fiskefartygen använder godkända redskap och att inte fredad fisk finns i fångsten. Fiskeriverket har dessutom fått ett övergripande ansvar för uppföljning av sådan fisketillsyn som bedrivs av länsstyrelser och fisketillsynsmän.³⁸²

Sedan år 1998 har krav successivt införts på att större fartyg ska övervakas med hjälp av satellitföljare.³⁸³ Alla svenska fiskefartyg som är längre än 15 meter har därför en sändare ombord som automatiskt sänder en rapport varje timme till Fiskeriverket. Rapporten innehåller uppgift om var fartyget befinner sig, tidpunkt för rapporten samt vilken kurs och fart fartyget har. Uppgifterna används av Fiskeriverket för att kontrollera att fartygen har varit i de områden som fiskaren anger i fiskeloggboken. Även Kustbevakningen använder uppgifterna för att kontrollera att fartygen inte befinner sig i förbjudna områden.

För att Fiskeriverket ska kunna kontrollera hur mycket fisk som har tagits upp har ett rapporteringssystem byggts upp. Befälhavaren ombord på fiskefartyget rapporterar i en loggbok var fiske har bedrivits, vilket redskap som har använts samt vad som har fångats. I den s.k. landningsdeklarationen anges noggranna uppgifter om vikt per art samt i vilken form fisken landats, t.ex. om den är rensad. Dokumentet sänds till Fiskeriverket inom 48 timmar från ankomst till hamn. I de fall den landade fisken ska transporteras bort från

³⁸¹ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10.

³⁸² Prop. 2006/07:1 utg.omr. 23.

³⁸³ Satellitbaserat fartygsövervakningssystem – VMS (Vessel Monitoring System).

landningsplatsen krävs ett särskilt transportdokument. Transportören ska vid kontroll kunna visa upp dokument som styrker lastens ursprung och innehåll. Den som köper fisk i partier direkt från fiskaren måste vara auktoriserad av Fiskeriverket. I Sverige säljs fisk direkt till beredningsfabriker, grossister och detaljister samt via fiskauktioner. I de fall där fiskaren väljer att landa sin fångst i utländska hamnar finns ofta en svensk agent involverad som sköter transaktionerna. Med rätten att köpa fisk direkt från fiskaren kommer en skyldighet att till Fiskeriverket rapportera vad som har köpts. Detta sker på en avräkningsnota där det finns uppgifter om försåld fisk men också uppgifter om fartygsidentitet och landningsdatum. Dokumenten som sänds till Fiskeriverket registreras i en databas. Uppgifterna korskontrolleras så att fångsterna i loggboken, landningsdeklarationen och avräkningsnotan stämmer med varandra. Även uppgifter från fartygsövervakningen och Kustbevakningens observationer och inspektioner används i jämförelsen.³⁸⁴

I denna uppföljning har *inte* ingått att närmare behandla fiskekontrollens resultat och konsekvenser för företagen.

4.6.4 Aktörernas syn på regelverket inom fiskeområdet

Allmänt om regelverket

Regelverket för fisket består av såväl nationell lagstiftning som EU:s förordningar, vilka är direkt tillämpliga i EU:s medlemsstater. Den nationella lagstiftningen har sin utgångspunkt i fiskelagen (1993:787).

Regeringen beslutade i oktober 2007 om utredningsdirektiv för en förändrad fiskelagstiftning. En särskild utredare ska lämna förslag till en förändrad fiskelagstiftning. Förslagen ska syfta till att ge förutsättningar för ett hållbart nyttjande av fiskeresurserna som gynnar näringsverksamheten och fritidsfisket samt den biologiska mångfalden. Den huvudsakliga framtida regleringen av fisket ska utformas som en fiskevårdsplan. I uppdraget ingår också att beakta behovet av regelförenklingar och en effektivisering av lagföringen vid brott mot fiskelagstiftningen. Utredaren ska utarbeta fullständiga förslag till de författningsändringar som övervägandena föranleder.³⁸⁵

Regelverket och fiskeföretagen

Det har i olika sammanhang pekats på vikten av klara och tydliga regler. I uppföljningen har flera aktörer framfört vikten av tydliga och långsiktiga regler även inom fiskeområdet. Det har bl.a. pekats på att regelverket har låg trovärdighet bland yrkesfiskarna och att förvaltningen präglas av kortsiktighet. Från Länsstyrelsen i Västerbottens län har framförts att nya regler som införs med kort varsel orsakar problem och osäkerhet. Från SFR har framförts att regelverkets utformning är ett hinder och att det har direkt inverkan på företagets lönsamhet. Enligt SFR borde lagstiftningen utgå från fiskeföreta-

³⁸⁴ Fiskeriverkets webbplats www.fiskeriverket.se.

³⁸⁵ Dir. 2007:125.

gen och ambitionen att balansera fiskresursen.³⁸⁶ Tjänstemän inom Fiskeriverket har i en intern promemoria beskrivit vikten av långsiktiga regler på följande sätt:

För alla företag är det viktigt att veta spelreglerna för att kunna planera sin verksamhet och sina investeringar. Det är kanske ännu viktigare för småföretag som ofta ligger på mindre marginaler än större företag, vilket gör att de drabbas hårdare av snabba kast i regelverk. De flesta fiskeföretagen är småföretag och de är verksamma i en bransch där spelreglerna kan ändras från dag till annan. Denna brist på möjlighet att planera sitt fiskande hindrar investeringsviljan. Sverige har en av Europas äldsta fiskeflottor, vilket är ett tydligt tecken på att investeringarna i fisket är svaga.³⁸⁷

I den undersökning som genomförts av Fiskeriverket framkommer att de tillfrågade yrkesfiskarna gång på gång för fram att det saknas framförhållning i dagens regelverk. Det uppges vara svårt för yrkesfiskarna att planera sitt fiske eftersom det inte går att förutse vad som händer om ett eller två år. Detta gör att många tvekar när det gäller att göra investeringar. Förutom fiskeregler omfattas yrkesfiskarna även av många andra regler, t.ex. livsmedelsföreskrifter. I undersökningen framkommer även positiva omdömen om regelverket. Ett flertal fiskare uppger att det är bra att regelverket finns då det visar att fisket är lagligt och gör att det t.ex. går att spåra fisken.

I ett underlag som tagits fram till Fiskeriverket pekas på att det fiskepolitiska regelverket är relativt detaljerat och därmed begränsar den enskilda fiskarens handlingsutrymme påtagligt. För det enskilda företaget leder olika regler till kostnadsdrivande anpassningar och förändringar. Det framförs att konsekvensanalyserna är av översiktlig karaktär och att de inte utgår från konkreta kostnadsbedömningar. Västra Götalandsregionen har pekat på att yrkesfiskare t.ex. ska ringa innan de går ut på sjön och när de kommer tillbaka och att de ska skicka in loggböcker m.m. Rapporteringen tar mycket tid och leder till en pressad arbetsmiljö. Den intervjuade tjänstemannen konstaterar att fiskets administrativa börda är större än inom jordbruk och skogsbruk och menar att de administrativa pålagorna kan leda till att fiskare slutar och byter jobb. En fiskare i Kalmar län konstaterar att om man inte känner till bakgrunden runt om fisket så är det svårt att förstå alla regler.³⁸⁸

Öckerö kommun har framfört att fisket är en genomreglerad näring, där spelreglerna ändras från dag till dag. Det kommer flera beslut i veckan från Fiskeriverket och företagen får leva med extremt kort framförhållning. Kommunföreträdarna menar att det dessutom är omöjligt att förstå reglerna. Det krävs en förenkling av reglerna och antalet regler måste minska. Exempelvis havdagar skulle göra det enklare för fiskeföretagen. Alla regler som tas fram skapar bara nya möjligheter att kringgå dem.

³⁸⁶ Carlberg, 2007, Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20 och Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17.

³⁸⁷ Fiskeriverket, 2007g.

³⁸⁸ Carlberg, 2007, Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30 och yrkesfiskare, e-brev 2007-08-27.

Länsstyrelsen i Västra Götaland uppger att det från yrkesfiskehåll ofta påpekas att regelsystemen är omfattande och ibland svårtolkade. Det är enligt länsstyrelsen viktigt att lagtexter är utformade på ett sätt som gör dem begripliga för olika aktörer. Länsstyrelsen uppger vidare att regelverken enligt uppgift ibland tolkas olika av aktörerna och nämner följande:

Ett exempel är anmälningsplikt vid fiske. Kustbevakningen ska underrättas via telefon när fiskaren lämnar hamnen för att bedriva fiske. Likaså ska meddelas beräknad tidpunkt när fartyget kommer iland. Om den beräknade tidpunkten för ilandgång inte stämmer ska nytt meddelande ringas in. Enligt uppgift är det ibland svårt att komma fram per telefon. Om fångsten blir större än tänkt ska meddelande härom lämnas. Svårigheter som har påtalats är att det då är oklart om vart och till vem samtalet ska ställas.³⁸⁹

Länsstyrelsen uppger vidare att regelförenklingar har diskuterats under året på samrådsmöte på Jordbruksdepartementet med företrädare för yrkesfisket, vattenbrukare och turistfiskeentreprenörer. Samtidigt betonas att det statliga regelverket är ett led i fiskevården i syfte att bevara och utveckla fiskbestånden så att ett långsiktigt och hållbart fiske med goda fångster och god ekonomi för fiskaren kan uppnås. Detta uppges ha accepterats av det yrkesmässiga insjöfisket.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har framfört att fiskeregleringar är ett hinder för fiskeföretagens fortsatta utveckling. Även länsstyrelsen i Kalmar län pekar på regelverket som ett problem:

För yrkesfiskets del kan nog konstateras att regelverket i dag är så stort och komplicerat att många anser det svårt att både tolka och följa. Ofta är reglerna utformade för det stora tonnaget vilket gör att det småskaliga kustfisket får dras med onödig byråkrati då alla dras över samma kam. Ett enklare system för det småskaliga kustfisket bör eftersträvas.³⁹⁰

Nuteks undersökning av företagens administrativa börda

Verket för näringslivsutveckling (Nutek) arbetar med att mäta hur mycket det kostar företagen att följa de administrativa krav som finns i lagstiftningen. Resultaten från mätningarna ger detaljerad information om hur kostnaderna fördelar sig inom ett specifikt lagområde, var de största kostnaderna finns och hur stora kostnaderna är i förhållande till varandra.

Nutek presenterade våren 2006 en sammanställning av företagens administrativa kostnader för att upprätta, lagra eller överföra information eller uppgifter som föranletts av krav i lagar, förordningar, myndighetsföreskrifter eller anvisningar i allmänna råd på jordbruks-, skogs- och fiskeområdet. Samtliga dessa områden är enligt Nutek mycket reglerade, och de företag som intervjuades inom ramen för Nuteks undersökning uppgav att de ibland saknar en viss flexibilitet när det gäller den praktiska tillämpningen av de olika regelverken. Som exempel nämner Nutek att många företag är oroliga inför

³⁸⁹ Länsstyrelsen i Västra Götaland, e-brev 2007-07-02.

³⁹⁰ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

ett tillsynsbesök eftersom de inte känner sig trygga med att de har förstått och infört de senaste rutinerna på rätt sätt. En av de orsaker som Nutek lyfter fram är att ändringar i regelverket sker löpande och att det därför är svårt att vara uppdaterad. Även om den totala administrativa kostnaden per företag inte är så hög känns det tungt för många företag inom jord, skog och fiske eftersom företagen till stor del är egna företag med begränsad arbetskraft.³⁹¹

Den totala administrativa kostnaden per år för företag med krav inom fiskeområdet har av Nutek beräknats till drygt 23 miljoner kronor. Denna kostnad fördelas på följande sätt:

- 83 % avser direkt implementerade EU-krav (s.k. A-krav)
- 14 % avser nationellt anpassade EU-baserade krav (s.k. B-krav)
- 3 % avser nationellt beslutade regler (s.k. C-krav).

Den totala kostnaden kan till stor del härledas till följande tio krav, av vilka sju stycken rör yrkesfiskare, varav merparten är dokumentations- och märkningskrav. Två av kraven rör i första hand förstahandsmottagare av fisk (upprättande och inrapportering av avräkningsnota respektive deklaration om övertagande). Två av kraven avser ansökan om stöd inom ramen för Fonden för fiskets utveckling (se tabell 14 nedan).

Tabell 14: De tio mest kostsamma informationskraven inom fiskeområdet för svenskt näringsliv per år

<i>Informationskrav</i>	<i>Total kostnad (kr)</i>
Dokumentation av uppgifter i fiskeloggbook	10 636 589
Rapportering av avräkningsnota vid fiskförsäljning	4 842 650
Dokumentation i kustfiskejournal	1 837 296
Märkning av fiskeredskap	1 671 846
Rapportering av deklaration om övertagande	1 333 483
Dokumentation i fångstjournal	604 368
Rekvisition – ansökan om stöd	305 238
Ansökan om stöd – modernisering av fiskeflottan	304 336
Dokumentation i landningsdeklaration	282 739
Ansökan om stöd – kollektiva åtgärder inom kust- och insjöfiske	231 476
<i>Summa</i>	<i>22 050 021</i>

Källa: Nutek, 2006b.

Enligt Nuteks undersökning upplever yrkesfiskare att informationskrav som är kopplade till journalföring är tidskrävande. Det mest kostsamma kravet är skyldigheten att föra loggbok vid fiske till havs. Dokumentationskraven är

³⁹¹ Nutek, 2006b och webbplatsen www.nutek.se.

framträdande eftersom de rör den löpande verksamheten och därför utförs ofta. En anledning till att företagen uppfattar journalföringen som kostsam är enligt Nutek att företagen själva inte upplever sig ha någon nytta av den information som de måste spara.

I undersökningen framhåller yrkesfiskarna ofta att tillsyns- och kontrollinsatserna upplevs som överdimensionerade. Kontrollen ger enligt Nutek i vissa fall upphov till irritation eftersom yrkesfiskarna anser att samma saker kontrolleras i flera olika led, dvs. via loggboksblad, landningsdeklarationer och avräkningsnotor som lämnas till Fiskeriverket. De yrkesfiskare som berörs av kravet på förhandsanmälan vid särskilda landningar anser också att kravet på att anmäla landningen till Kustbevakningen minst fyra timmar i förväg är svårmotiverat, framför allt i de fall fisket sker nära kusten:

I vissa fall kanske fiskaren bedriver fiske en timme från land och denne är då tvungen att invänta fyratimmarsperiodens utgång innan landning kan ske eller hoppas på att Kustbevakningen ger tillstånd för landningen innan dess, vilket enligt intervjuer med berörda fiskare sker ungefär varannan gång.³⁹²

Fiskeriverket har i en kommentar framfört att regeln för förhandsanmälan inte längre är aktuell. Regeln har enligt verket anpassats för det kustnära fisket och anger numera att förhandsanmälan ska ske senast två timmar före ankomst till hamn. Krav på fyra timmars förhandsanmälan gäller endast vissa större landningar samt enligt viss EG-reglering.³⁹³

När det gäller strukturstödet har enligt Nutek få synpunkter om själva ansökningsförfarandet lämnats. Det som i själva ansökningsförfarandet i allmänhet upplevs som mest tidskrävande är upprättandet av budgetar och olika ekonomiska kalkyler och prognoser avseende verksamheten. I rekvisitionsförfarandet vållar krav på särredovisning av EU-stöd m.m. enligt Nuteks rapport visst arbete för den sökande. Informationen kring vilka stödmöjligheter som finns upplevs i vissa fall vara bristfällig, vilket uppges bidra till att framför allt mindre företag och enskilda näringsidkare drar sig för att ansöka om ekonomiskt stöd. På ett allmänt plan bidrar den i många fall osäkra framtiden, både beträffande yrkesfiske och vattenbruk, till att benägenheten att ansöka om stöd är relativt låg. Enligt Nuteks rapport vågar många näringsidkare inte satsa tid och pengar eftersom planeringshorisonterna är korta.

Arbetet med regelförenkling

Regeringen har framfört att den lagstiftning som omgärdar främst yrkesfisket till övervägande del utgörs av tvingande EU-regler, vilket endast i mindre utsträckning kan förändras på nationell nivå. Regeringen har som målsättning att de administrativa kostnaderna för bl.a. fiskenäringen ska minska t.o.m. år 2010.

³⁹² Nutek, 2006b.

³⁹³ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10.

Det pågår sedan flera år ett arbete med regelförenkling som har intensifierats under senare tid. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att flera olika förslag till regelförenklingar har inkommit från näringen. Från tjänstemännen uppges vidare att reglerna kring bl.a. fiskekontrollen är omfattande. Tjänstemännen menar att regelverket kring bl.a. loggböcker och blanketter har varit mycket ambitiöst. Från svensk sida finns dock en ambition att reglerna ska vara så enkla som möjligt. Från departementet pekas på att ett sätt att uppnå en förenklad inrapportering är arbetet med att införa att yrkesfiskarnas inrapportering ska kunna ske elektroniskt via t.ex. mobiltelefon.³⁹⁴

Den 4 oktober 2007 beslutade regeringen att tillsätta en utredning för att se över fiskelagstiftningen. I samband med detta uttalade jordbruksministern att det är viktigt att lagstiftningen utformas så att den blir enklare att förstå för den enskilde och att det går snabbare att utreda brott mot lagstiftningen.³⁹⁵ Av direktiven till utredningen framgår bl.a. följande:

Det är angeläget att nya regelverk utformas enkelt men ändå uppnår sitt syfte lika effektivt. Om regelverket utformas på ett enklare och mer ändamålsenligt sätt kan företagen ägna mer tid och resurser till att driva och utveckla sin verksamhet och därigenom bidra till ökad tillväxt och samsättning. Detsamma kan i viss mening också gälla för utformningen av den nya fiskevårdslagstiftningen.³⁹⁶

Från tjänstemän vid Fiskeriverket har i uppföljningen framförts att det är svårt att hålla ordning på alla regler inom fiskeområdet. EU försöker att utgå från den ekologiska rådgivningen när nya regler beslutas. Trots de goda avsikterna blir det ändå inte bra och de effekter på bestånden som man avsåg uppnås inte. Därför måste EU hela tiden ta fram nya regler, samtidigt som de gamla reglerna behålls. Den gemensamma fiskepolitiken drivs av en god vilja att behålla fiskbestånden och för att fiskeföretagen ska bli lönsamma behövs goda fiskbestånd. Fiskeriverket arbetar med regelförenkling på följande tre sätt:

1. Verket går in mer aktivt i de detaljerade EU-reglerna. Verket bereder ärenden inför rådsarbetsgrupper och har kontakter med kommissionen. Ambitionen är att förtydliga EU-reglerna så att alla yrkesfiskare kan förstå dem och att ta bort onödiga regler.
2. Verket har en intern regelförenklingsgrupp som går igenom verkets egna regler. Man arbetar bl.a. med en rapport om fiskekontrollen som SFR har tagit fram.
3. Det finns en rådgivande grupp för kontroll, där Fiskeriverket, Kustbevakningen och SFR ingår. Gruppen träffas ca fyra gånger per år för att diskutera regler m.m. Tidigare har kritik framförts mot att Fiskeriverket och Kustbevakningen har haft olika tolkningar av regelverket.³⁹⁷

³⁹⁴ Prop. 2006/07:1 utg.omr. 23 samt Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

³⁹⁵ Jordbruksdepartementet, 2007a.

³⁹⁶ Dir. 2007:125.

³⁹⁷ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

4.7 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning

Målet för de fiskepolitiska insatserna

Fisken är en resurs som rör sig fritt över nationsgränser. Därför finns det en gemensam politik och ett gemensamt regelverk inom EU för hur denna resurs ska förvaltas på ett ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbart sätt. I detta ingår att fiskeresursen ska skyddas och bevaras, att fiskeförvaltningen ska grundas på ekosystemansatsen samt att fiskenäringen ska vara ekonomiskt lönsam och konkurrenskraftig och ta hänsyn till konsumenternas intressen.

Riksdagen har slagit fast att det behövs en långsiktigt hållbar fiskepolitik för att fisket ska kunna fortleva. Fiske är en del av politikområdet Livsmedelspolitik. Riksdagen har beslutat att målet för livsmedelspolitiken är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar livsmedelsproduktion som speglar konsumenternas efterfrågan.

Miljö- och jordbruksutskottets uppföljning

I denna uppföljning har miljö- och jordbruksutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp följt upp vilka resultat och konsekvenser som olika statliga insatser får för företag som är verksamma inom yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism. I uppföljningen har både insatser inom ramen för den gemensamma fiskepolitiken och insatser inom den nationella fiskepolitiken studerats. I denna uppföljning har inte ingått att analysera de fiskepolitiska insatsernas resultat och konsekvenser för bl.a. fisken och havsmiljön. Gruppen har i stället för avsikt att låta genomföra en översikt av den forskning som pågår inom området. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen kan dock redan i denna uppföljning konstatera att miljöns tillstånd har en direkt inverkan på fiskenäringens utveckling, samtidigt som fiskenäringen genom sin verksamhet påverkar miljön. Flera av fiskbestånden befinner sig utanför biologiskt säkra gränser och det behövs åtgärder inom olika områden för att skydda fisken i våra hav, sjöar och vattendrag. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen vill peka på att det – vid sidan av fisket – finns ett flertal olika orsaker till dagens problem för fisken och miljön i våra hav, sjöar och vattendrag. Övergödning, olika typer av gifter, klimatförändringar och vattenkraftsproduktionen i älvarna är några exempel på faktorer som leder till problem för fisken och som därmed på både kort och lång sikt kan ha återverkningar på fiskenäringen. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att ha en helhetssyn på fortsatta insatser för fiskens roll i ekosystemet.

Den gemensamma fiskepolitiken

Miljö- och jordbruksutskottet har tidigare betonat att Sverige ska vara en aktiv och pådrivande kraft i EU och att den gemensamma fiskepolitiken är central för att säkra fisken och fiskenäringens långsiktiga hållbarhet (bet. 2006/07:MJU14). Uppföljnings- och utvärderingsgruppen kan konstatera att

flera av de problem som har framkommit i denna uppföljning vad gäller fisket är av sådan art att de måste hanteras och lösas på EU-nivå. Gruppen vill peka på att det är viktigt att Sverige, inom ramen för ekosystemansatsen, även fortsättningsvis lyfter fram de problem som den gemensamma politiken och dess regelverk medför för företagen inom yrkesfisket och då särskilt för det småskaliga fisket.

Tillståndet och utvecklingen för yrkesfisket

I uppföljningen konstateras att yrkesfisket står inför en rad olika problem. Många fiskbestånd befinner sig utanför biologiskt säkra gränser och havsmiljön är ständigt utsatt för olika hot, bl.a. i form av övergödning och giftutsläpp. Stora delar av det svenska yrkesfisket har problem med lönsamheten. Trots att både antalet fiskefartyg och yrkesfiskare har minskat betydligt under de senaste årtiondena står det klart att ytterligare minskningar behöver göras. Samtidigt har den regionala obalansen ökat i och med att fiskeflottan har blivit alltmer koncentrerad till västkusten. Yrkesfiskarnas genomsnittsålder har ökat, den ojämlika könsstrukturen kvarstår och det är svårt att rekrytera unga till yrket. Fartygens storlek har ökat och besättningarna har blivit mindre. I uppföljningen uppmärksammas vidare att det småskaliga fisket står inför ett antal olika problem.

Samtidigt kan gruppen konstatera att fiske är en näring med lång tradition som har haft stor betydelse för livsmedelsförsörjningen, landsbygden och kulturarvet. Miljö- och jordbruksutskottet har vid olika tillfällen pekat på att fisket än i dag har stor betydelse för många kustområden och lokala samhällen. Detta bekräftas i denna uppföljning. Enligt gruppens bedömning har fisket fått en allt mindre roll på den nationella nivån, men i flera orter är yrkesfisket fortfarande viktigt för sysselsättningen och ekonomin samt inte minst för den lokala identiteten.

Yrkesfisket har även betydelse för utvecklingen inom andra närliggande näringar, inte minst turismen. Miljö- och jordbruksutskottet har tidigare pekat på att varje fiskare till sjöss ger sysselsättning till cirka fem personer i land. Utifrån vad som framkommit i uppföljningen kan gruppen konstatera att det minskande antalet fiskeföretag leder till problem för t.ex. fiskehamnarna, vilket i sin tur försvårar för de kvarvarande yrkesfiskarna. Enligt gruppens bedömning finns det problem kring distributionen av fisk i stora delar av landet. Gruppen vill även lyfta fram att problemen vad gäller konsumenternas tillgång till färsk fisk är en fråga som bör uppmärksammas i det fortsatta fiskepolitiska arbetet. Enligt gruppens bedömning är det dessutom viktigt att lyfta fram yrkesfiskets betydelse för och behov av andra näringar.

Bilden av yrkesfiskarna och fiskenäringen

I uppföljningen konstateras att yrkesfiskarna upplever att det förmedlas en negativ bild av dem i bl.a. medierna. Detta är ett problem som drabbar både yrkesfiskarna själva och deras anhöriga. I uppföljningen har det pekats på

olika åtgärder för att återge fisket dess status, bl.a. genom ett mer miljövänligt fiske och utbildningar.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att det ges en allsidig information om den svenska fiskenäringen i förhållande till de problem kring utfiskning, illegalt fiske och andra frågor som diskuteras i bl.a. medierna. Enligt gruppens bedömning är det i detta sammanhang även av vikt att lyfta fram att fisk är ett nyttigt livsmedel. Gruppen vill betona att fiskenäringens och vattenbrukets produkter – fisken – är ett betydelsefullt livsmedel, inte minst utifrån folkhälsoaspekter.

Fiskeflottans omstrukturering är inte klar

Miljö- och jordbruksutskottet har uttalat att det fortfarande förekommer överkapacitet i fiskeflottan och överutnyttjande av fiskbestånden. Utskottet har vidare konstaterat att en modernare teknik ofta innebär en rationalisering som möjliggör ett effektivare fiske. En minskning av flottans kapacitet behöver därför inte nödvändigtvis innebära en minskad fiskeansträngning.

I uppföljningen har uppmärksamats att reglerna för inträde i och utträde ur flottan kan få negativa konsekvenser. Gruppen noterar att de tak som har satts på kapaciteten i fisket har gett upphov till att rättigheter att äga fartygskapacitet och att använda fartygen för fiske köps och säljs. Denna tonnagehandel har enligt gruppens bedömning medfört en ökad regional obalans och försvårat nyrekrytering till näringen. Gruppen ifrågasätter om den uppkomna tonnagehandeln verkligen är i samklang med andemeningen i det regelverk som finns kring kapacitetstaken. Hur tonnagehandeln fortsättningsvis påverkar fiskenäringen och framför allt det småskaliga fisket bör nog följas.

I uppföljningen har framkommit att det hittills inte finns någon analys av resultatet av de insatser som har gjorts för att reglera fiskeflottans kapacitet. Däremot finns indikationer på att rationaliseringen av fiskeflottan delvis har slagit mot det småskaliga fisket. I uppföljningen har framkommit att det råder en samsyn om att kapaciteten är för stor i den svenska pelagiska flottan, men att det finns olika syn på den övriga fiskeflottan.

Gruppen vill framhålla att målet för omstruktureringen av fiskeflottan har varit otydligt. Enligt gruppens bedömning har de fiskepolitiska insatserna ännu inte varit tillräckliga för att skapa en långsiktig anpassning av fiskekapaciteten i förhållande till fiskemöjligheterna. Gruppen kan i detta sammanhang konstatera att uppbyggnaden av fiskeflottans kapacitet när det gäller torskfisket i Östersjön uppmuntrades från statens sida under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet i samband med den s.k. torskboomen. Från det enskilda fiskeföretagets perspektiv leder överkapacitet i flottan till låg lönsamhet. Gruppen konstaterar att det även från fiskenäringen har framförts att det utifrån nuvarande kvoter i framtiden inte finns utrymme för nuvarande antal yrkesfiskare. Gruppen vill understryka vikten av att fiskeflottan får en sådan struktur att fiskresursen i våra vatten säkras samtidigt som yrkesfisket ges rimliga förutsättningar att verka inom ramen för en hållbar utveckling.

Gruppen menar att det är viktigt att engagera yrkesfiskarna och andra intressenter i det fortsatta arbetet med att omstrukturera den svenska fiskeflottan.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att även fortsättningsvis uppmärksamma problemen för det småskaliga fisket i arbetet med att omstrukturera flottan. Gruppen har redan tidigare i en uppföljning av regeringens resultatredovisning för fiskeområdet pekat på vikten av att noga följa den fortsatta utvecklingen för det lokala och regionala småskaliga fisket. Gruppen efterlyste bl.a. en redovisning och analys av hur sammansättningen av fiskeflottan förändras över tiden och framhåller vikten av att belysa effekterna för kustfisket (bet. 2006/07:MJU2). Gruppen vill även i denna uppföljning peka på vikten av att en sådan redovisning och analys genomförs.

Gruppen vill i detta sammanhang peka på att det småskaliga fisket utgör en stor andel av både antalet fiskefartyg och antalet fiskare i Europa. Däremot är fångsterna ofta små och säljs därför i hemmahamnen, varför det småskaliga fisket spelar en viktig roll för olika kustsamhällen. Av uppföljningen framgår att det finns en positiv inställning till det småskaliga fisket från en lång rad aktörer, men att flera av de insatser som har gjorts under senare år har inneburit problem för i första hand småskaliga fiskare. En omstrukturering av flottan i riktning mot ett mer småskaligt fiske skulle kunna få flera typer av positiva effekter. Ett småskaligt fiske med miljöanpassade fiskemetoder och redskap skulle t.ex. kunna ge positiva sysselsättningseffekter på landsbygden och bevara viktiga kulturmiljöer. Gruppen vill även peka på att det finns utvecklingsmöjligheter för det småskaliga fisket när det gäller att höja värdet på fisken genom att erbjuda produkter av hög kvalitet. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att värna det småskaliga fisket i den fortsatta omstruktureringen.

Osäkra resultat av strukturstöden

Miljö- och jordbruksutskottet har framfört att en viktig utgångspunkt för det fortsatta strukturarbetet är att lokalt planerade och genomförda åtgärder bidrar till uthållig sysselsättning, hållbart nyttjande av naturresurser och ekonomiskt bärkraftig verksamhet.

I uppföljningen har framkommit att strukturstöden under perioden 2000–2006 har använts dels som investeringsstöd, dels som projektstöd. Gruppen konstaterar att de berörda myndigheterna i allmänhet är positiva till strukturstöden. Det har framförts att stöden har varit till stor hjälp i samband med investeringar och att de har bidragit till en mer positiv utveckling för fiskenäringen och landsbygden. Gruppen har i uppföljningen uppmärksammat att stöden har använts i förhållandevis liten omfattning, bl.a. på grund av det osäkra läget inom yrkesfisket och därmed låg investeringsvilja samt sänkta stödsatser och krav på egenfinansiering. Gruppen konstaterar att det har framförts att strukturstöden har haft en begränsad effekt på fiskenäringens struktur och att stöden inte i tillräcklig omfattning har fokuserat på problemen med överkapacitet. Dessutom har det framförts att stöden har förstärkt den regio-

nala obalansen inom yrkesfisket eftersom nyttjandegraden har varit högre på västkusten.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att inför den nya programperioden närmare analysera de problem som företagen har mött under den föregående perioden. Detta är viktigt för att öka effektiviteten i användningen av de medel som staten avsätter till dessa ändamål.

Oklart om syftet med skrotningsbidraget är uppfyllt

Strukturpolitiken inom fiskeområdet har till syfte att styra och underlätta omstruktureringen av fiskeflottan. Omstruktureringen ska innebära insatser och åtgärder med varaktig verkan. En del av strukturstödet är de s.k. skrotningsbidragen. Uppföljningen visar att sedan år 2000 har 58 fartyg skrotats med strukturstöd, varav 22 % var sådana som är mindre än 12 meter och som fiskar med passiva redskap (segment 1), 21 % var räkfartyg (segment 2), 16 % silltrålare (segment 3), 31 % torsktrålare (segment 4) och 10 % var fartyg som är större än 12 meter och som fiskar med passiva redskap (segment 5). Fartyg från västkusten svarade för knappt hälften av antalet och knappt 70 % av det skrotade tonnaget och maskinkraften.

Gruppen kan konstatera att det inom fiskeområdet finns olika uppfattningar om skrotningsbidraget, både vad gäller konstruktion, effekter på fiskeflottans struktur och konsekvenser för de enskilda företagen. När det gäller t.ex. bidragsnivån så innebär ett lågt bidrag att yrkesfiskare med stora lån inte har råd att skrota, medan ett högt bidrag kan leda till att alltför många båtar skrotas eller att fiskaren köper en ny båt. En fråga som flera har uppehållit sig vid är om det är ”fel” båtar som skrotas. Å ena sidan har det framförts att det har varit positivt att gamla fiskefartyg har skrotats, men å andra sidan har det framförts att det finns indikationer på att fisket med dessa fartyg inte har varit så intensivt de närmaste åren före skrotningen. Enligt gruppens bedömning kan detta indikera att det är de fartyg som har åstadkommit det minsta uttaget ur fiskeresursen som har skrotats, varför det kan sägas vara oklart om syftet med skrotningsbidragen har uppfyllts. För de enskilda yrkesfiskarna kan bidraget innebära en möjlighet att i slutet på yrkesverksamheten få ersättning för fartyg som inte går att sälja på öppna marknaden. Gruppen vill framhålla att skrotningsbidragen borde kunna göras mer träffsäkra och inriktas på de delar av fiskeflottan som har överkapacitet. Det är viktigt att skrotningsbidragen inte går ut över det småskaliga fisket.

Problem kring strukturstödens administration

Miljö- och jordbruksutskottet har tidigare uttalat att det är viktigt att strukturstödsarbetet ges administrativa lösningar som är kostnadseffektiva och som säkerställer att offentliga medel hanteras på ett säkert sätt.

Gruppen kan konstatera att uppföljningen visar att det har funnits flera problem kring strukturstödens administration under den just avslutade programperioden. Det är enligt gruppens bedömning särskilt allvarligt att företag

kanske avstår från att söka strukturstöd på grund av en komplicerad ansökningsprocess. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att dessa problem beaktas i arbetet under den nya programperioden så att förenklade administrativa rutiner och ett förenklat ansökningsförfarande kan uppnås.

I uppföljningen har det även pekats på att fiskefonden inte är lika välkänd som strukturfonderna. Mot bakgrund av vad som har framkommit i uppföljningen menar gruppen att särskilda åtgärder bör vidtas för att öka kännedomen om strukturstöden inom fisket i berörda kommuner och regioner.

Yrkesfiskelicenser

I uppföljningen har framkommit att det finns en positiv syn på licenssystemet från de redan licensierade yrkesfiskarna, medan det från småskaliga fiskare som inte når upp till kraven för licens uttrycks ett missnöje med systemet.

Enligt uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning utgör kraven på yrkesfiskelicenser inte något problem i sig för de befintliga fiskeföretagen, med undantag för ett antal mindre problem kring administrationen av licenserna.

Gruppen vill dock peka på att yrkesfiskelicenser inte får bli ett hinder för en fortsatt utveckling av fisketurismen. I uppföljningen har det pekats på att kraven på yrkesfiskelicens kan vara ett hinder för den som vill kombinera fisket med t.ex. turismverksamhet och/eller vidareförädling av fiskprodukter. Enligt gruppens bedömning är detta en fråga som behöver lösas, inte minst för att kunna utveckla fisketurismen som näring och för att öka möjligheterna att kombinera yrkesfiske med förädling. Enligt gruppens bedömning är det viktigt om de problem som har uppmärksammats i denna uppföljning kan få en lösning i det fortsatta fiskepolitiska arbetet.

Gruppen kan vidare konstatera att det vid prövning av yrkesfiskelicenser ska tas hänsyn till jämställdhetsaspekter. Trots detta är den stora majoriteten av yrkesfiskarna män och det finns inga tecken på att andelen kvinnor inom yrkesfisket kommer att öka i framtiden. Även detta är en fråga som enligt gruppens bedömning bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet.

Diversifiering

Uppföljningen visar att det från myndigheter och andra aktörer talas positivt om att yrkesfiskare måste diversifiera sin verksamhet med turism eller vidareförädling för att kunna fortsätta med fisket. Samtidigt verkar det finnas en tveksamhet mot detta från yrkesfiskarna själva.

När det gäller yrkesfiskare och vidareförädling av fiskprodukter kan påminnas om att gruppen i en tidigare uppföljning av förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion har uppmärksammat att småskalig, lokal och hantverksmässig livsmedelsförädling har förutsättningar att vidareutvecklas. Gruppen har bl.a. framfört att det är viktigt att uppmärksamma de små produktcenterna och deras särskilda förutsättningar i det fortsatta utvecklingsarbetet kring bl.a. regelverk, tillsyn och tillståndsgivning. Enligt gruppens bedömning

är det därför nödvändigt att uppmärksamma dessa frågor även inom fiskeområdet.

Kvoternas och fiskestoppens konsekvenser för det småskaliga fisket

Riksdagen har vid olika tillfällen framhållit vikten av att slå vakt om det kustnära och småskaliga fisket, inte minst med tanke på dess betydelse för en levande kust och skärgård. Det har vidare bl.a. uppmärksamats att det småskaliga fisket ofta använder mer hållbara fiskemetoder. Miljö- och jordbruksutskottet har bl.a. mot den bakgrunden betonat behovet av att fördelningen av den svenska kvoten och tillträdet till fiskresursen bör användas mer aktivt som styrmedel för att stärka det kustnära och småskaliga fisket.

Huvuddelen av de svenska kvoterna är inte fördelade på fartygsnivå. I stället har alla yrkesfiskare möjlighet att fiska på dessa kvoter. I den kapplöpning som kan uppstå om att befinna sig först på fiskeplatsen för att maximera sin fångst är det troligt att de småskaliga yrkesfiskarna blir förlorare. Gruppen kan även konstatera att systemet med kollektiva kvoter inte ger några incitament för enskilda yrkesfiskare att anpassa fisket till perioder då konsumenternas efterfrågan är stor och priserna därmed är höga.

Det har i uppföljningen framkommit olika uppfattningar i frågan om det småskaliga, kustnära fisket drabbas särskilt av kvoter och andra resurspolitiska insatser eller inte. Det kan dock konstateras att regleringarna med anledning av de svaga torskbestånden i Östersjön har försämrat förutsättningarna för det småskaliga kustfisket längs ostkusten. Även det minskade ålbeståndet påverkar det småskaliga fisket negativt.

Gruppen konstaterar att det finns en förståelse inom näringen för att det på något sätt måste bedömas hur stora mängder fisk som kan tas upp. Samtidigt har ökad fiskekapacitet i kombination med sjunkande kvoter lett till problem med kvotsystemet. Gruppen vill betona att en viktig del av kvotsystemet är att den vetenskapliga rådgivningen ska vara utgångspunkt för besluten om totalt tillåten fångstmängd och kvoter. Den vetenskapliga rådgivningen visar att många fiskbestånd befinner sig utanför biologiskt säkra gränser. Detta gäller särskilt torskbestånden i Östersjön och Nordsjön. Miljö- och jordbruksutskottet har vid olika tillfällen uttalat att ökad trovärdighet och tillförlitlighet för den vetenskapliga rådgivningen är centralt för att förvaltningsbeslut ska överensstämma med ett hållbart nyttjande av fiskbestånden. Utskottet har vidare uttalat att mot denna bakgrund kan andra förvaltningsinstrument än kvoter vara viktiga, t.ex. försök med fiskedagar och ökade möjligheter att integrera miljöskyddande åtgärder i fiskepolitiken. För att säkerställa beståndens förnyelse är det nödvändigt att förhindra överfiske och illegalt fiske. Gruppen vill understryka att grunden för det svenska yrkesfisket är fiskresursen. Det är därför även i näringens intresse att fisket bedrivs i samklang med en hållbar utveckling.

En konsekvens av kvotsystemet är s.k. fiskestopp. I uppföljningen har kritik riktats mot hanteringen av fiskestoppen, bl.a. att de införs med dålig framförhållning och att de leder till en ryckighet i yrkesfiskarnas försörjning och

arbetsbörda samt skapar problem på marknaden. Det har särskilt framförts kritik mot sommarstoppens konsekvenser för det småskaliga kustnära fisket. Enligt gruppens bedömning finns det en medvetenhet från svensk sida om denna fråga. Gruppen vill ändå lyfta fram detta som en fråga som är viktig att beakta i det fortsatta fiskepolitiska arbetet.

Gruppen vill i detta sammanhang även erinra om att den i en tidigare uppföljning av regeringens resultatredovisning för fiskeområdet har framfört att regeringen i en resultatskrivelse till riksdagen bör redovisa de fiskepolitiska insatsernas inverkan på fiskbestånden (bet. 2006/07:MJU2). Som redan nämnts har gruppen även för avsikt att låta genomföra en översikt av den forskning som pågår inom området.

Fortsatt arbete för att minimera utkast av fisk

Miljö- och jordbruksutskottet har uttalat att omfattningen av den fisk som kastas ut nu är så stor att åtgärder måste vidtas. Utkasten måste på alla sätt minimeras.

I uppföljningen framkommer att utkast av fisk delvis är en konsekvens av kvotsystemet. Det kan konstateras att de flesta aktörerna, inklusive yrkesfiskarna själva, menar att utkast är ett stort problem. Utkast leder till en så hög fiskedödighet att det i många fall kan sägas vara ett direkt hot mot fiskbestånden. Gruppen kan vidare konstatera att det pågår ett arbete med frågan inom kommissionen, där målet är att fiskare bara ska fånga sådan fisk som de sedan säljer. I uppföljningen har från olika håll förts fram förslag på åtgärder för att begränsa utkastet av fisk, bl.a. införandet av havdagar. Enligt gruppens bedömning är det av stor vikt att denna fråga ges stor tyngd i det fortsatta arbetet kring fiskefrågor.

Insatser för laxen och ålen får konsekvenser för yrkesfiskarna

I uppföljningen har uppmärksamats att fiskenäringen har framfört kritiska synpunkter mot bl.a. drivgarnsförbudet i laxfisket. Det ses som ett exempel på hur näringsens förtroende för myndigheter och politiker urholkas. När det gäller laxfisket i Östersjön har även kraftverksindustrins utsättning av lax och konkurrensen från fritidsfiske och fisketurism uppmärksamats.

I uppföljningen har vidare uppmärksamats att läget för ålen är mycket allvarligt. Det är därför oundvikligt att olika insatser för att rädda ålen får konsekvenser för yrkesfisket. Gruppen kan konstatera att det pågår ett arbete på olika håll med att rädda ålen. En del i detta arbete handlar också om att minska åldödligheten i bl.a. kraftverksturbiner. Av uppföljningen framgår att de begränsningar av ålfisket som nyligen har införts får negativa konsekvenser för det småskaliga fisket. Ålen har ett högt ekonomiskt värde för fisket och då särskilt det småskaliga kust- och insjöfisket. Restriktionerna kommer att innebära krav på omställning av ålfiskare till andra fisken eller verksamheter.

De insatser som görs för laxen och ålen är exempel på statliga åtgärder som får direkta konsekvenser för de berörda yrkesfiskarna. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att omställningen av sådana fisken genomförs på ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart sätt. Detta bör ske i nära samverkan med yrkesfiskarna. Det är enligt gruppens bedömning även viktigt att i de analyser som föregår sådana insatser ta ett helhetsgrepp på ekosystemet och bedöma fiskenäringens roll i förhållande till andra faktorer som påverkar fiskens situation i våra vatten. Gruppen vill vidare framhålla att det är ett stort problem att ålar dör i kraftverksturbinerna. Det är enligt gruppens bedömning viktigt att vattendomarna omprövas eller andra åtgärder vidtas och att problemen löses.

Insatser mot säl och skarv

Antalet sälar ökar, liksom kostnaderna för de skador som de orsakar för fiskenäringen. När det gäller de insatser som görs för att begränsa sälars och skarvars skador har i uppföljningen framkommit att utvecklingsarbetet kring sälsäkra redskap till viss del har förbättrat det småskaliga kust- och insjöfiskets situation. Bland annat har den s.k. pushup-fällan inneburit att sälskadorna har minskat. Fortfarande bedöms dock säl och skarv vara ett stort problem för det svenska yrkesfisket. I uppföljningen har flera aktörer pekat på att det finns behov av fortsatt redskapsutveckling inom trålfisket och fisket med fasta redskap. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att utvecklingsarbetet fortsätter.

Gruppen kan vidare konstatera att Naturvårdsverket för år 2007 tillåter skydds jakt på gråsäl och enstaka knobbsälar. Genom skyddsjakten får yrkesfiskarna ökade möjligheter att skydda sina redskap och nät mot gråsälar. En studie från Fiskeriverket visar att det är ett fåtal gråsälar som specialiserat sig på att ta fisk i redskap och nät och att dessa sälar orsakar stor skada. Gruppen konstaterar att ingen jakt tillåts i de områden där forskarna räknar säl, och inte heller i sälskyddsområden.

Förvaltningen av statliga fiskeinsatser

Miljö- och jordbruksutskottet har tidigare uttalat att förtroendet mellan framför allt yrkesfiskare, myndigheter, politiker och forskare bör förbättras. Utskottet har bl.a. pekat på att yrkesfiskarna har stora kunskaper om fiskbestånd, hav och miljö.

I uppföljningen har framkommit flera exempel på problem i relationen mellan yrkesfiskare och myndigheter. Kritik har framför allt förts fram mot den centrala myndighetsnivån, medan näringen upplever en större förståelse och ett större intresse på regional nivå. Från näringen finns vidare en miss-tänksamhet mot forskningen och de beståndsanalyser som tas fram som underlag för myndighetsbeslut.

Enligt gruppens bedömning är det mot bakgrund av vad som har framkommit i uppföljningen viktigt att fortsatta ansträngningar görs för att förbättra

ra förhållandet mellan fiskare, forskare och myndigheter. Ett sätt att uppnå detta kan vara att i ökad utsträckning engagera yrkesfiskarna i både beståndsförvaltningen och redskapsutvecklingen. Det finns flera möjliga forum för detta, bl.a. de regionala rådgivande nämnderna och olika samförvaltningsinitiativ. Gruppen vill även betona vikten av ett fortsatt närmande mellan forskare och fiskare. Gruppen konstaterar att det finns intresse för detta hos båda parter och att insatser redan har satts i gång. Gruppen vill även hänvisa till den modell som tillämpas i Danmark när det gäller samarbete mellan fiskerier och forskningen i att bl.a. planera och koordinera fiskeundersökningarnas insamling av biologiska data ombord på danska fiskefartyg.

Behov av långsiktighet

Den statliga fiskeförvaltningen och de fiskepolitiska insatserna har olika resultat och konsekvenser för företagen. Dessa kan innebära både problem och möjligheter för fiskerier. I uppföljningen framkommer flera exempel på att fisket är en näring där förutsättningarna för det enskilda företaget kan ändras från dag till dag. Från företagets synvinkel präglas förvaltningen av kortsiktighet. Bland yrkesfiskarna finns ett utbrett missnöje med myndigheternas insatser och regelverkets utformning. I uppföljningen pekas på exempel som visar att det är svårt för yrkesfiskarna att planera sin verksamhet eftersom det inte går att förutse vilka olika samhällsinsatser som kan komma att genomföras samt när. Regelverkets utformning ses som ett hinder för näringens utveckling.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt med tydliga och långsiktiga regler som förstås och accepteras inom fiskeområdet. Det är viktigt att regelverket återfår trovärdighet bland yrkesfiskare, forskare, miljöorganisationer och andra berörda. Regelförenklaringsarbetet bör drivas vidare inom fiskeområdet, men även inom andra områden som mer eller mindre direkt berör fisket, bl.a. livsmedelsregelverken. En fråga som kan vara värd att överväga är om samma regelverk ska gälla för alla yrkesfiskare i de fall som reglerna i dag sammanfaller, oavsett fiskets omfattning, inriktning och intensitet. En ytterligare anpassning av regelverket till det småskaliga fisket bör göras.

Minskad administrativ börda

I uppföljningen framkommer flera exempel på att fisket är en näring som är föremål för en stor mängd detaljerade regler. Regelverket inom fiskeområdet är omfattande och innebär direkta och indirekta kostnader för företagen. Miljö- och jordbruksutskottet har uttalat att den administrativa bördan för fisket bör minska.

I uppföljningen har från flera håll framförts att rapporteringen tar mycket tid och att den borde kunna lösas på ett enklare sätt än i dag. Det är till övervägande del EU-krav som leder till administrativa kostnader för företagen.

Gruppen konstaterar att det sedan flera år pågår ett arbete med att förenkla regelverket både på nationell nivå och på EU-nivå. Enligt gruppens bedöm-

ning är det viktigt att dessa frågor drivs vidare. Gruppen menar att regler som det finns förståelse för och där yrkesfiskarna förstår syftet torde vara enklare att följa, även om de medför visst administrativt merarbete för företagen. Som särskilt betungande upplevs krav på rapportering som företagen själva inte upplever sig ha någon nytta av.

Fiskekontrollen har *inte* ingått i denna uppföljning. Gruppen kan dock konstatera att yrkesfiskarna upplever att tillsyns- och kontrollinsatserna ofta är överdimensionerade. Gruppen har i uppföljningen uppmärksammat att kritik har riktats mot den nuvarande fiskekontrollen. Samtidigt har gruppen inhämtat att fiskekontrollens metoder har utvecklats. Som exempel kan nämnas att kontrollen numera innehåller betydande inslag av riskanalyser, vilket enligt gruppen är en positiv utveckling. I sammanhanget vill gruppen peka på att det är viktigt att samarbeta med andra länders kontrollorgan och att det kan finnas behov av att se över regelverken så att detta samarbete underlättas. Gruppen vill även erinra om att gruppen i en tidigare uppföljning har framfört att regeringen om några år bör återkomma till riksdagen med en uppföljning av vilka resultat som har uppnåtts genom den resursförstärkning av fiskekontrollen som riksdagen beslutade om hösten 2007 (bet. 2006/07:MJU2).

Utbildning och kompetensutveckling

Utbudet av utbildning och kompetensutveckling inom fiskeområdet är begränsat. Samtidigt förändras den traditionella kunskapsöverföringen inom yrket. Gruppen kan konstatera att i uppföljningen har flera aktörer pekat på att det finns behov av kompetensutveckling inom bl.a. fartygsutrustning, IT, livsmedelsregelverk, företagsekonomi och ekosystemens uppbyggnad. Mot bakgrund av de stora utmaningar som yrkesfisket har ställts inför torde, enligt gruppens bedömning, behoven av kompetensutveckling vara fortsatt stora.

Fortsatt uppföljning och utvärdering

Miljö- och jordbruksutskottet har i tidigare uppföljningar (bet. 2006/07:MJU2) framfört önskemål om redovisningar från regeringen till riksdagen av olika insatsers resultat inom fiskeområdet, bl.a. de fiskepolitiska insatsernas inverkan på fiskbestånden, i vilken grad som statens insatser leder till en produktion som bättre speglar konsumenternas efterfrågan och en analys av fiskeflottans förändring över tiden.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att i det fortsatta arbetet med uppföljning och utvärdering inom verksamhetsområdet fiske uppmärksamma de olika frågor som gruppen har lyft fram i denna uppföljning kring både yrkesfiskets, vattenbrukets och fisketurismens betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

5 Vattenbruk

I detta avsnitt redovisas inledningsvis uppgifter om vattenbrukets omfattning och betydelse. Det konstateras att många aktörer menar att vattenbruket har potential att expandera, men att utvecklingen under senare år har avstannat trots att företagets ekonomi uppges vara god. I avsnittet redovisas flera exempel på de problem som upplevs från företagen i samband med tillståndsgivning och tillsyn/kontroll. Det redovisas även att det har varit svårt att dra några slutsatser om strukturstödets måluppfyllelse och att det är en splittrad myndighetsbild. Från vattenbruken finns en negativ inställning gentemot myndigheterna. Avsnittet avslutas med uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning.

5.1 Vattenbrukets omfattning och betydelse

5.1.1 Olika former av vattenbruk

Vattenbruk är benämningen på odling av fisk och skaldjur under kontrollerade former. Olika former av fiskodling har förekommit i Sverige under flera hundra år, t.ex. dammodlingar av karp och ruda. Under 1900-talets utbyggnad av vattenkraften har odling och utsättning av lax- och havsöringsungar tillkommit i syfte att kompensera för bortfallet av naturliga reproduktionsområden. Samtidigt har odling och utsättning i syfte att förstärka andra naturliga eller introducerade bestånd ökat i omfattning.³⁹⁸

Odlingen av fisk omfattar såväl produktion av fisk för livsmedelskonsumtion (matfisk) som fiskevårdande odling med syfte att förstärka de naturliga bestånden för utsättning i vattendrag (sättfisk). På samma sätt omfattar odlingen av kräftor både produktion av kräftor för konsumtion (matkräftor) och produktion av kräftor för utsättning i vattendrag (sättkräftor). Odlingen av musslor sker för konsumtion. Odlingsformen kan antingen vara extensiv, vilket innebär att den odlade arten lever av naturlig föda, eller intensiv, vilket innebär att den odlade arten utfodras. Den vanligaste formen för produktion av matfisk är s.k. flytande odlingar, vilket innebär odling i kassar. Denna odlingsform används i både insjöar och kustvatten. Andra anläggningsformer som används är odling i dammar och i bassänger. Dammodlingar kan vara naturdammar eller gjutna betongdammar inomhus eller utomhus, och de används vanligen för uppfödning av sättfisk till utsättningsstorlek. De vanligaste odlingsmetoderna för blåmusslor är bottenodling, pålodling samt repodling med olika varianter.

³⁹⁸ SCB & Fiskeriverket, 2006.

5.1.2 Vattenbrukets omfattning

Vattenbruk i Europa

Vattenbruket i EU:s medlemsländer producerar årligen ca 1,3 miljoner ton fiskprodukter till ett värde av ca 3 miljarder euro. Detta utgör ungefär en tredjedel av det totala värdet av EU:s fiskproduktion och en femtedel av den totala volymen. Det europeiska vattenbruket omfattar allt från småskaliga företag till multinationella industriföretag.

Inom det europeiska vattenbruket är Frankrike, Italien, Storbritannien, Spanien och Grekland de största länderna. Dessa länder svarade år 2003 för 80 % av EU:s vattenbruksproduktion. Enligt kommissionen ökade den totala produktionen inom det europeiska vattenbruket från 1,1 miljoner ton fisk år 1994 till 1,4 miljoner ton fisk år 1998. Därefter har produktionen varit mer eller mindre konstant. Den ökning som ägde rum på 1990-talet skedde i havet. Kommissionen menar att ökningen av vattenbruksproduktionen i Europa har varit relativt långsam i jämförelse med den globala tillväxten. På global nivå har vattenbruksproduktionen fördubblats.

Inom hela EU sysselsattes år 2003 ca 65 000 personer i vattenbruket. Sysselsättningen inom näringen har varit relativt stabil på gemenskapsnivå, även om vissa förändringar har ägt rum på nationell nivå.³⁹⁹

Vattenbruk i Sverige

Enligt den officiella statistiken fanns det år 2006 i Sverige 302 odlingar med produktion och 233 odlingar som antingen var vilande eller under uppbyggnad (se tabell 15). När det gäller tabellens redovisning av odlingar med produktion bör observeras att samma odling kan ingå i flera av kategorierna, t.ex. när både mat- och sättfisk produceras på en viss odling. I tabellen ingår inte vattenkraftsföretagens odlingar av lax- och havsöringsungar för utsättning i kompensationsyfte. Som framgår av tabellen har antalet matfiskodlingar minskat med ca 35 % under perioden, medan antalet musselodlingar har ökat. Av de 302 odlingarna fanns 42 i Västra Götaland, 22 i Kalmar län och 14 i Västerbotten. Flest matfiskodlingar fanns i Jämtlands län (16 odlingar) och flest sättfiskodlingar i Jämtlands och Dalarnas län (10 odlingar vardera). Flest odlingar av matkräftor fanns i Skåne (15 odlingar). Musselodlingar fanns enbart i Västra Götaland (16 odlingar).

I uppföljningen har från flera håll framkommit att det är svårt att få en bild av vattenbrukens omfattning i Sverige. Från t.ex. Vattenbrukarnas riksförbund uppges att det finns 200–300 odlare i Sverige, men att det inte finns några exakta uppgifter om detta.⁴⁰⁰ Från Fiskhälsan uppges att år 2006 deltog 142 fiskodlingsföretag i de två fiskhälsoprogrammen. Av dessa var 14 i Västerbottens, 13 i Västra Götalands och 3 i Kalmar län.⁴⁰¹ Enligt Fiskeriverket

³⁹⁹ Europeiska kommissionen, 2006b och webbplatsen.

⁴⁰⁰ Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervju 2007-04-17.

⁴⁰¹ Fiskhälsans webbplats www.fiskhalsan.se.

startade ett ökande antal odlingar av matfisk och av blåmusslor under 1980-talet. Under de senaste åren uppges intresset för att odla kräftor ha ökat.⁴⁰²

Tabell 15: Antal odlingar inom vattenbruket 2001–2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Odlingar med produktion	375	374	360	361	340	302
–Matfiskodling	146	131	122	120	116	95
–Sättfiskodling	99	98	115	113	113	86
–Matkräftor	98	108	110	105	93	70
–Sättkräftor	12	14	15	9	8	10
–Musslor	12	15	15	17	17	16
–Ostron	2	1	0	1	0	1
Odlingar under uppbyggnad eller vilande odlingar	220	192	202	191	184	233
Totalt	595	566	562	552	524	535

Källa: SCB & Fiskeriverket, 2006 och 2007.

År 2006 producerades 5 734 ton matfisk i slaktad vikt. Fisken bestod till 90 % av regnbåge. Vidare producerades 1 791 ton musslor samt 5 ton kräftor. Produktionen av sättfisk skattades till 1 075 ton. Även här var regnbåge den dominerande arten. Ungefär 35 % av regnbågsproduktionen och hela mussel-skörden kom från kustbaserade odlingar vid havet. Det framräknade totalvärdet av matfisk-, kräftdjurs- och blötdjursproduktionen uppgick år 2006 till 205 miljoner kronor och det framräknade värdet för sättfiskproduktionen uppgick till 76 miljoner kronor.

Tabell 16: Produktionens saluvärde år 2000–2006, miljoner kronor, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Matfisk, kräftdjur och blötdjur	139,7	162,5	143,5	150,7	143,7	155,7	205,3
Sättfisk och sättkräftor	54,7	65,2	69,3	75,9	76,2	82,8	76,0

Källa: SCB & Fiskeriverket, 2006 och 2007.

Enligt Fiskeriverket svarar odlad fisk för en ökande del av den totala fiskproduktionen i Europa, men i Sverige är omfattningen fortfarande blygsam. Enligt verket präglas utvecklingen på matfisksidan i Sverige av avsättningsproblem. I Sverige odlas huvudsakligen regnbåge som enligt Fiskeriverket

⁴⁰² SCB & Fiskeriverket, 2006.

står för 90 % av matfiskproduktionen. I norra Sverige är odling av röding en lönsam nisch som enligt Fiskeriverket har en viktig regional betydelse.

Enligt Vattenbrukarnas riksförbund är vattenbruken ofta små och medelstora företag med en relativt kapitalintensiv verksamhet. Ofta är företagen av familjekaraktär och har enligt riksförbundet stor betydelse för försörjningen på mindre orter. Sysselsättningen i Sverige uppskattas av riksförbundet till omkring 1 000 årsarbetskrafter. Medelstora företag och småföretag med hög förädlingsgrad (som t.ex. röker och gravar själva) har enligt förbundet visat sig vara de mest lönsamma. Enligt Fiskeriverket har det skett en ägarkoncentration inom vattenbruket. Ett tiotal företag står enligt verket för huvuddelen av den matfiskproduktion som exporteras till färskmarknaden i Finland. Av statistik från Fiskeriverket och SCB framgår att ca 440 personer var sysselsatta inom vattenbruket år 2006 (se tabell 17 nedan).

Tabell 17: Skattning av sysselsättning inom vattenbruket 2005–2006

	<i>Antal personer</i>		<i>Arbetsinsats</i>	
	<i>År 2005</i>	<i>År 2006</i>	<i>År 2005</i>	<i>År 2006</i>
Matfiskodling				
– män	236	206	176 000	182 000
– kvinnor	52	40	26 000	28 000
Sättfiskodling				
– män	188	170	197 000	189 000
– kvinnor	25	23	24 000	21 000
<i>Summa</i>	<i>501</i>	<i>439</i>	<i>423 000</i>	<i>420 000</i>

Källa: SCB & Fiskeriverket, 2006 och 2007.

5.1.3 Vattenbrukets betydelse

Vattenbruket i Sverige

En av de frågor som har tagits upp i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är vilken betydelse som vattenbruket bedöms ha för landsbygden och för olika regioner. Från Fiskeriverket pekas på att vattenbruket är en utpräglad glesbygdsnäring som bidrar till sysselsättningen på landsbygden. Det finns enligt verket fiskodlingar i mer än 100 kommuner. Fiskeriverket pekar på att de små familjeföretagen utgör en viktig grund för arbetstillfällen på landsbygden, både för fast anställd personal och säsonganställda. Verket pekar även på att vattenbruken inte sällan kombineras med beredning, försäljning i lokala gårdsbutiker eller restaurangverksamhet. Enligt Fiskeriverket bedöms det ökande intresset för småskalig livsmedelsförädling och lokalt förankrade produkter erbjuda en tillväxtmarknad för vattenbruksprodukter. Samtidigt

konstaterar bl.a. Fiskeriverkets generaldirektör att vattenbruket har liten volym och låg omsättning i förhållande till bl.a. yrkesfisket.⁴⁰³

Även från Fiskhälsan konstateras att vattenbruksanläggningarna är placerade på landsbygden, ofta på platser där det finns få arbetstillfällen och där även en mindre vattenbruksanläggning med få arbetsplatser är av stort värde.

Utvecklingen för det svenska vattenbruket

Under 1980-talet fanns många små och medelstora matfiskodlingar spridda över i stort sett hela landet. På grund av varierande kvalitet på de färdiga produkterna och avsaknad av gemensamma marknads- och försäljningsåtgärder uppges lönsamheten ha blivit dålig och många tvingades gå i konkurs. Under de senaste fem till tio åren har branschen genomgått en strukturförändring där antalet små produktionsenheter har minskat drastiskt och där de stora producenterna kontinuerligt har blivit större. Enligt Fiskhälsan förväntas denna trend att fortsätta. Mycket av det nyföretagande som sker i branschen initieras och finansieras av i huvudsak finländska och norska företag, bl.a. genom att befintliga odlingstillstånd köps upp. Det handlar främst om odling av regnbåge och röding. Lönsamheten uppges vara god.

När det gäller företag som producerar utsättningsfisk har dessa oftast lång tradition och bedöms av Fiskhälsan vara stabila företag med en väl etablerad kundkrets och god ekonomi. Dessa vattenbruk bedöms av Fiskhälsan vara i behov av både renoveringar och rationaliseringar. Det sker nästan inga nyetableringar inom denna del av branschen och det uppges vara svårt att få tillstånd generationsväxlingar, bl.a. eftersom arbetet upplevs som tungt, slitsamt och med oregelbundna arbetstider. Enligt Fiskhälsan kommer det successivt att uppstå ett underskott av fisk för sportfiske och fiskevård.⁴⁰⁴

Vattenbruket i Västerbotten

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har från länsstyrelsen i Västerbotten framförts att vattenbruket har utvecklats mycket positivt i länet när det gäller större odlingar som satsat stort och kommersiellt. I länet finns några solida företag, bl.a. ett som har Sveriges största rödingodling och även är ett av landets största vattenbruk. Ett annat företag är en stor aktör med finländska ägare. Enligt länsstyrelsen har mindre odlingar kanske inte utvecklats i samma takt, bl.a. eftersom de verkar inom en liten lokal marknad. Lönsamheten inom vattenbruket i Västerbotten bedöms vara tillfredsställande trots att prisnivån på regnbåge fortsatt att sjunka. Flera större etableringar av fiskodlingsanläggningar i länets inland har genomförts under senare år och ytterligare utökningar är enligt uppgift från länsstyrelsen att vänta framför allt när det gäller odling av röding. Regnbåge och röding utgör de viktigaste arterna för konsumtionsfiskodlingen. I länet bedrivs även omfattande fiskodling med inriktning mot fiskevård.

⁴⁰³ Fiskeriverket, 2007a, 2007b, 2007i samt intervju 2007-05-30.

⁴⁰⁴ Fiskhälsan, brev 2007-09-10.

Från tjänstemän vid länsstyrelsen har vidare framförts att framtiden för de västerbottniska vattenbruksföretagen ser ljus ut. Däremot bedömer tjänstemännen att det kan bli en viss konflikt mellan företagsekonomiskt riktiga satsningar och miljökrav. För Västerbottens del etableras odlingarna i älvarnas vattenmagasin, medan Västerbottens grunda och oskyddade kust lämpar sig sämre för vattenbruk.⁴⁰⁵

Vattenbruket i Västra Götaland

För vattenbruket i Västra Götaland har det fram till för några år sedan varit en ganska låg utvecklingstakt. Från länsstyrelsen har i uppföljningen uppgetts att intresset för vattenbruk dock ökar igen. Det konstateras att vattenbruket i länet är landets största, sammantaget för fiskodlingar samt mussel- och ostronodlingar. I länet är det främst mussel- och ostronodlingar som utgör det stora intresset, och det har varit och förväntas bli en ytterligare ökad odling av dessa. Efterfrågan på musslor och ostron från vissa europeiska länder uppges vara stor. Den genomsnittliga musselproduktionen i Västra Götaland uppgår till ca 1 500 ton, vilket kan jämföras med att det finns godkända tillstånd för en sammanlagd årsproduktion av 7 500 ton. Inom länets sötvattensområden finns ett antal fisk- och kräftodlingar. Det är främst regnbåge, öring och flodkräfta som odlas. Fisken används både för direkt konsumtion och som sättfisk vid utplanteringar.

Enligt länsstyrelsen bedrivs i länet för närvarande produktion av odlad fisk (regnbåge) för konsumtion i sex anläggningar. Den tillståndsgivna produktionen i dessa odlingar uppgår till 1 380 ton. Länets matfiskodlingar är lokaliserade till Dalsland och vid Vänern. Sättfisk för utplantering i naturvatten odlas för närvarande i fem anläggningar. Den tillståndsgivna produktionen i dessa odlingar uppgår till 250 ton. Produktion av lokala öringstammar bedrivs i liten skala för olika sportfiskeprojekt. Odling av torsk påbörjades för några år sedan, men enligt länsstyrelsen lades verksamheten ned redan efter ett halvår. Länsstyrelsen menar dock att torsk är en fiskart som framöver kan bli aktuell att odla. Även gös och abborre kan vara aktuella för odling. Tillstånd för odling av blåmussla har beviljats 14 företag i länet med en beräknad årlig produktion av 20 000 ton, vilket ska jämföras med rapporterad årlig produktion av 2 000 ton. Några av de större företagen har ännu inte påbörjat någon odlingsverksamhet eller har inte byggt ut verksamheten i full skala.

Ökad efterfrågan av blåmussla på den europeiska marknaden har medfört att ett flertal nya företag har inkommit till länsstyrelsen med ansökan om att få starta odling av blåmussla. Den totala produktionen i de tillkommande odlingarna beräknas till 15 000 ton. Odling av ostron är en ny verksamhet i det svenska vattenbruket. Några mindre försöksodlingar har enligt länsstyrelsen startats under de senaste åren. På Sydkoster planeras ett större kläckeri för framtagande av ostron yngel för vidareodling. Byggnationen kommer enligt uppgift att startas under 2007. Kläckeriet planeras för en produktion av 20

⁴⁰⁵ Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20.

miljoner ostronyngel. Fortsatt odling av ostron till konsumtionsstorlek kommer att baseras på s.k. långlineodlingar med hängande kassar. Kommande produktionsmängd av ostron för konsumtion är enligt länsstyrelsen ännu mycket osäker. Pilgrimsmussla är ytterligare en art som enligt uppgift kan bli aktuell för odlingsverksamhet längs Bohuskusten.

Fiskodlingsverksamheten i länet har under en lång period legat på samma nivå när det gäller produktion och antalet odlingsanläggningar. Enligt länsstyrelsen finns dock förutsättningar till ökad fiskodlingsverksamhet inom vissa delar av länet, i första hand de stora sjöarna Vänern och Vättern. Avsättningsmöjligheterna för svensk odlad fisk bedöms i dagsläget vara mycket osäkra. Enligt länsstyrelsen är konkurrensen från övriga nordiska länder stor. Ett annat problem är giftalgerna som påverkar försäljningen vissa perioder. Även förekomsten av parasiter i musslor och ostron kan enligt länsstyrelsen bli ett problem framöver.⁴⁰⁶

Vattenbruket i Kalmar län

Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att vattenbruket i dagsläget är litet i länet. Endast några få av de förr så vanliga regnbågsodlingarna i havet finns kvar i dag. Detta beror enligt uppgift på svårigheten att få lönsamhet i verksamheten. Det vattenbruk som dominerar i länet är inlandsodlingar av kräftor, men endast ett fåtal har någon större verksamhet.⁴⁰⁷

5.2 Vattenbrukets problem och möjligheter

5.2.1 Vattenbrukets möjligheter

Vattenbrukets potential att expandera

På europeisk nivå ses vattenbruk som en viktig industri som gör det möjligt att motverka de minskande fiskbestånden. Kommissionen menar att vattenbruket kan skapa arbetstillfällen i regioner med hög arbetslöshet och skapa en motvikt till säsongsbetonade arbetstillfällen inom turism och yrkesfiske. Vattenbruket är även en viktig leveranskälla av fiskprodukter till konsumenterna.⁴⁰⁸

I ett globalt perspektiv ökar efterfrågan på fiskprodukter. Marknaden för vattenbruksprodukter bedöms av Fiskeriverket vara god. FAO har i en rapport om fiskets nuläge och framtid bedömt att efterfrågan på fiskprodukter kommer att öka. Den ökande efterfrågan på fisk och skaldjur kommer enligt FAO i allt väsentligt att tillgodoses genom en ökad odling, dvs. vattenbruk. Fiskeriverket bedömer även att de sviktande naturbestånden av fisk kan öka intresset för odlad fisk.

⁴⁰⁶ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2002 samt e-brev 2007-07-02, 2007-09-05.

⁴⁰⁷ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

⁴⁰⁸ Kommissionens webbplats.

Forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har i uppföljningen konstaterat att fiskodling i våra grannländer har visat sig ha en stor potential att skapa arbetstillfällen, dels inom själva produktionen, dels inom förädlings- och serviceindustri. Som exempel nämns ön Lovund utanför Mo i Rana, Norge. Detta var 1970 ett litet döende fiskarsamhälle och uppges i dag vara ett levande och ekonomiskt välmående samhälle med 400 invånare, där nästan samtliga arbetsföra lever direkt eller indirekt av fiskodling. Kopplingen mellan glesbygd och centralort är stark inom näringen, då man t.ex. i Norge räknar med att varje stort odlingsföretag i glesbygd ger upphov till ett mindre företag inom grossistledet i centralorten. Forskarna menar att vi i Sverige har mycket goda förutsättningar för vattenbruk i Norrlands inland, i några av de större sjöarna samt längs vissa kuststräckor; alla kännetecknas av att vara utflyttningsbygder med låg sysselsättning.

Även i Finland är vattenbruket av betydelse. I en underlagsrapport till Fiskeriverket redovisas att särskilt i vissa kommuner på Åland är vattenbruket av stor betydelse. I t.ex. Föglö kommun uppges att ca 40 % av kommunens intäkter kommer från vattenbruk. I Finland har den inhemska odlade regnbågsloxen en status och är efterfrågad, medan den svenska marknaden till stor del har tagits över av norsk lax. Den del av den finländska odlingsverksamheten som mest påminner om den svenska är den åländska. Där har myndigheterna en policy att minska på odlingsverksamheten. Därför minskas tillstånden med 10–30 % vid varje ny prövning. Syftet med att minska tillstånden är att få bukt med närsaltsutsläppet. Fiskodlingar uppges stå för det största utsläppet av närsalter på Åland. Det är också till Åland som de stora odlingarna är lokaliserade.

Från Vattenbrukarnas riksförbund har i uppföljningen framförts att det trots alla problem som finns inom näringen paradoxalt nog är så att fiskodlingsföretagen tjänar pengar. Odlingarna uppges i allmänhet ha god ekonomi och siffrorna pekar uppåt. Riksförbundets ordförande bedömer att vattenbrukens produktion skulle kunna tiodubblas under de kommande tio åren och att vattenbruken skulle kunna sysselsätta 2 000 personer i glesbygd om tio år. De intervjuade vattenbruksföretagen menar att det finns en stor potential inom fiskodlingen och att efterfrågan är god. Även från Fiskhälsan har framförts att de vattenbruksföretag som finns går bra. Lönsamheten i branschen får enligt Fiskhälsan anses vara god och det finns utrymme för tillväxt. Särskilt de stora matfiskodlingarna uppges ha god ekonomi.⁴⁰⁹

Matfiskproduktionen i Sverige domineras enligt Fiskeriverket av finländska företag. Tjänstemän vid verket uppger att det finns ett antal vattenbruk som går bra och som har en lokal marknad. När det gäller sättfiskodlingar har enligt Fiskeriverket en stabil efterfrågan av fisk till utplantering i naturvatten resulterat i en stabil ekonomisk situation för de flesta företag som specialiserat sig på detta. Många vattenbruksföretag har enligt verket gått över till att i

⁴⁰⁹ Fiskeriverket, 2007i, Eriksson m.fl., e-brev 2007-05-07, Lindblad, 2007, Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervju 2007-04-17, vattenbruksföretag intervju 2007-03-27 samt Fiskhälsan AB, telefonintervju 2007-08-28 och brev 2007-09-10.

princip bara odla fisk för utsättning. Dessa företag säljer sättfisk till fiskevårdsområden och uppges ha fått bättre lönsamhet på sin verksamhet. En orsak är att marknaden inte är lika öppen som för matfisk, eftersom det inte går att importera sättfisk hur som helst. Det finns vidare ett flertal kompensationsanläggningar som kraftföretagen har för att uppfylla vattendomar, där mycket smolt produceras.

På kommunal nivå har från t.ex. Lycksele kommun framförts att de ser vattenbruket som en potentiell framtidsindustri. Från Öckerö kommun uppges att det finns intresse för att starta vattenbruk och att man från kommunens sida är positiv till vattenbruk. Företrädare för Västra Götalandsregionen har i intervju framfört bl.a. att det finns musselodlingar där som fungerar bra och att torskodling i samband med musselodling skulle vara bra.

Miljöaspekter

Vattenbrukets negativa miljöpåverkan har enligt Fiskeriverket minskat betydligt de senaste decennierna och måste fortsätta att minska så att en miljömässigt sund industri kan garanteras. Verket menar vidare att vattenbruket har positiva miljöeffekter genom återuppbyggnad av hotade bestånd. Mussel- och ostronodlingar kan dessutom ha positiv inverkan på övergödda vatten. Även kräftodling kan enligt Fiskeriverket bidra till att förbättra miljön.

I uppföljningen har flera aktörer uppmärksammat positiva miljöeffekter av odling i regleringsdammar. Bland annat Vattenbrukarnas riksförbund menar att det passar bra med fiskodlingar i reglerade vatten som lider av näringsbrist. Även Fiskeriverket har framhållit att vissa sjömagasin är näringsfattiga och att ett näringstillskott från vattenbruksanläggningar kan vara fördelaktigt. Särskilt rödingodling bedöms ha goda förutsättningar att växa.⁴¹⁰ Från både Lycksele kommun och de vattenbrukare som har intervjuats i uppföljningen har framförts att det är idealiskt att odla fisk i krafverksmagasinen i kommunen.

Från ett av de företag som har ingått i uppföljningen menar man att det finns bra vatten för vattenbruk i norra Sverige. Den intervjuade företagaren menar att reglerade älvar är utmärkta miljöer för vattenbruk eftersom regleringen gör att fosfor tvättas ut. Annars är fosfor ett problem för vattenbruket. Det intervjuade företaget har inte haft några problem med utsläpp. Företaget filmar varje år älvbotten för att följa beläggningar. Företagaren understryker att de miljöproblem som finns i Östersjön inte går att skylla på vattenbruket.⁴¹¹

Fiskeriverket menar att Sverige har god tillgång på sötvattensområden som är lämpliga för fiskodling. Inom havsodling gör Fiskeriverket bedömningen att Sverige har svårt att konkurrera med länder som har bättre geografiska förutsättningar. Vattenbruk i form av mussel- och ostronodlingar bedöms dock ha positiva effekter på övergödda vatten och samtidigt goda förutsätt-

⁴¹⁰ Fiskeriverket, 2007i.

⁴¹¹ Vattenbruksföretag, intervjuer 2007-03-27.

ningar att växa. Fiskeriverket har pekat på att musselodlingar ses som ett möjligt utvecklingsområde, inte minst för att musslorna kan förbättra vattenkvaliteten. Vattenbrukarnas riksförbund har i uppföljningen framfört att odlingar av musslor skulle kunna öka. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har betonat att mussel- och ostronodling har en positiv inverkan på miljön genom upptag (filtrering) av stora mängder växtplankton. Musslor och ostron fungerar då som kvävefallor och motverkar därigenom övergödning i havet. Lysekils kommun har i samarbete med ett musselodlingsföretag startat ett försök att odla musslor för kväveupptag i stället för att bygga ut det kommunala reningsverket.⁴¹²

Vid Kristinebergs marina forskningsstation drivs ett pilotprojekt om musslor som kretsloppsmotor. Projektet har hittat positiva miljöeffekter och sett att musselmjöl kan ersätta fiskmjöl i ekologiskt djurfoder. Musslorna använder övergödningen av havet som resurs eftersom de livnär sig genom att filtrera vatten. Från Fiskeriverket har vidare framförts att på sikt kan även abborre odlas, eventuellt även gös, fast den är svårare att odla.⁴¹³

Forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet har i uppföljningen framhållit att en ny faktor som ännu inte fått genomslagskraft är att odlad fisk är en del i ett uthålligt kretsloppssamhälle. Forskarna menar att produktion av fiskkött utan jämförelse är den produktionsform som har minst påverkan på klimatet. För det första bildas ingen metan vid kallvattenfisks matsmältning. Detta kan jämföras med att produktionen av kött och mjölk enligt forskarna ger upphov till en likvärdig klimatpåverkan som den svenska transportnäringen, framför allt genom klimatgaser. Kallvattenfisk har en mycket begränsad bakterieflora i tarmen, därav det låga utsläppet. För det andra menar forskarna att fisken är det mest energieffektiva husdjuret. All den energi som andra djur använder för att hålla värmen, att hålla position (stå och gå) mot gravitationen och slutligen att producera avkomma, kan fisken i stället använda till tillväxt (en hona ger flera tusen i avkomma).

Forskarna pekar vidare på att fisk som ett led i kretsloppet ”avfall till mat” har en ytterligare dimension då fisken växer utmärkt på protein och fett från mikroorganismer. Mikroorganismer är enligt forskarna en viktig del i framtidens uthålliga samhälle, då de står för biologisk nedbrytning, tillverkning av etanol och biogas från växtmaterial m.m. Mikroorganismer har också fördelen att de kan växa i kontrollerade bioreaktorer med naturens utan jämförelse högsta hastighet och effektivitet. Dock krävs för att kunna äta dem speciella enzym som de flesta högre djur saknar eller har låg halt av. Enligt forskarna gäller detta inte fisk som i motsats till exempelvis människan utmärkt kan tillgodogöra sig protein och fett från mikroorganismer, varefter människan kan äta fisken.

Forskarna menar att synen på fiskodling som en stor miljöbov bygger på gammal kunskap som bör bytas ut. Som exempel nämner forskarna att åtgången av foderfisk per kg odlad fisk har sjunkit från 4 kg till 0,65 kg, dvs.

⁴¹² Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05.

⁴¹³ Fiskeriverket, 2007i, webbplatsen samt intervju 2007-05-30.

odlad fisk ger ett nettobidrag till fiskprotein genom att det i dag ingår alternativa proteinkällor, framför allt växtprotein, i ett laxfoder. För fett är siffran fortfarande 2 kg, men man arbetar intensivt för att finna alternativ även här (se även bilaga 3).

Ett annat exempel som forskarna för fram är att vildlaxen skulle störas i sin vandring mot lekplatserna då de ställer sig i "lä" av fiskkassarna och äter foder i stället. Forskarna menar att detta är ett missförstånd som antagligen kommer av att runt kassar bildas små ekosystem där liten vildfisk och botten-djur äter s.k. feaces och eventuellt spillfoder. Denna småfisk är attraktiv för stor rovfisk, så runt saltvattenodlingar är t.ex. torsk- och sejfiske ypperligt. Forskarna menar att detta bara är positivt från miljösynpunkt och att risk för överföring av sjukdomar är liten då de är helt olika arter av fisk.⁴¹⁴

Även från Fiskhälsan och Vattenbrukarnas riksförbund framförs att det är en myt att fiskodlingar skulle vara miljöbovar. De menar att dagens effektiva foder i kombination med exakta utfodringssystem resulterar i minimala utsläpp av kväve och fosfor. Fiskevattenägarna menar att utvecklingen har gått framåt miljömässigt. Fiskevattenägarna vill stötta medlemmar som vill arbeta med småskaligt vattenbruk. Förbundet välkomnar en ökad satsning på vattenbruk och menar att det finns områden som miljömässigt skulle gynnas av vattenbruk genom närsaltstillförsel.

I bilaga 3 redovisas några exempel på forskning rörande miljöaspekter på vattenbruket.

Konkurrensfördelar

Sverige har enligt forskare vid SLU utmärkta naturgivna förutsättningar för att skapa en vattenbruksnäring som kompletterar den som finns i våra grannländer. Forskarna bedömer det som realistiskt att svenskt vattenbruk i dag skulle kunna konkurrera med andra vattenbruk i Norden med samma produkter. Enligt forskarna har Sverige en unik kompetens inom rödingodling i sötvatten. Sverige har fortfarande även en konkurrenskraftig näring för blåmussla, sötvattenskräfta och möjligen också ostron. Dessutom har Sverige möjligheter att skapa en bärkraftig småskalig odling för torsk, abborre/gös, plattfisk och sik. I dag är regnbågsodling den dominerande formen. Forskarna bedömer att denna även i fortsättningen har en framtid, speciellt om den kopplas till vidareförädling, sportfiske, en lokal marknad eller en nischprodukt som ekologiskt odlad fisk. Forskarna vid SLU bedömer att den totala produktionen inom fiskodling kan stiga till i storleksordningen 100 000–150 000 ton, inom ramen för dagens miljöutrymme. Om fisken integreras i ett framtida kretsloppssamhälle bedömer forskarna att potentialen är mångdubbelt så stor. Forskarna menar att det finns en potential när det gäller vattenbruken, men om man vill utnyttja den kompetens inom forskning och utveckling som en gång byggdes upp i Sverige under 1980- och 1990-talen brådskar

⁴¹⁴ Eriksson m.fl., e-brev 2007-05-07.

åtgärderna för att man ska kunna trygga återväxten och därmed stå rustad att möta kraven från en växande näring.

I uppföljningen har flera aktörer pekat på att fiskhälsoläget i Sverige är gott. Enligt Fiskeriverket har Sverige för närvarande ett mycket gott fiskhälsoläge, vilket innebär en låg risk för sjukdomsutbrott hos såväl vild som odlad fisk. Fiskhälsan AB uppger att generellt sett har Sverige ett mycket gott fiskhälsoläge, kanske ett av de bästa inom EU, vad gäller de allvarliga smittsamma sjukdomarna. Detta goda hälsoläge uppges ha uppnåtts genom att Sverige sedan länge haft en mycket restriktiv införselpolitik vad gäller fisk samt gemensamma kontroll- och bekämpningsprogram för allvarliga fisk-sjukdomar från statens och fiskodlingsnäringens sida.

Diversifiering

Från flera aktörer har i uppföljningen pekats på möjligheten att utveckla vattenbruksverksamheten genom att satsa på vidareförädling. Bland annat Fiskeriverkets generaldirektör har framfört att nischprodukter kan utvecklas vidare. Han har vidare lyft fram vikten av att vattenbruksföretagen ser till hela kedjan och inte glömmer att mycket ligger efter slakten. I det sammanhanget är det viktigt att lyfta fram logistikfrågor. Från Fiskeriverket har framförts att norska intressenter som har logistiken möjligen kan komma in på marknaden. Bland annat har norska företag kunskap om hur man når en marknad med en så känslig produkt som fisk. Från verket uppges vidare att ett flertal matfiskodlingar har gått över till att kombinera odling med beredning och egen försäljning. Några bedriver även t.ex. restaurangverksamhet. Tack vare denna diversifiering uppges dessa företag ha haft en positiv utveckling.

Forskare vid SLU har i uppföljningen pekat på att det småskaliga fiske som bedrivs längs den svenska kusten och i de större sjöarna skulle kunna kompletteras med småskalig fiskodling och därmed ge bättre ekonomiska förutsättningar att bedriva lönsam verksamhet i glesbygd.

I uppföljningen har även uppmärksammats att vattenbruket har ett nära samband med fisketurismen. Flera menar att det finns en stor potential inom den fiskodling som i stor utsträckning levererar odlad fisk till turistiska aktiviteter, som s.k. put-and-take-fiske och isfiske, samt restauration av vilda fiskbestånd. Bland annat Fiskeriverket har lyft fram att vattenbrukets produkter utgör en viktig grund i fisketurismnäringen i form av utsättningar av fisk. Sättfiskproduktion för både fiskevård och fritidsfiske kan enligt verket förväntas öka under perioden 2007–2013 i takt med en förväntad expansion av fiske- och upplevelseturism. Ökad turism kan även generera större avsettningsmöjligheter för regionalt och lokalt förädlade produkter.⁴¹⁵ Även Vattenbrukarnas riksförbund har pekat på att sättfisken är viktig för fisketurismen och sportfisket och att det finns ungdomar som är intresserade av att utveckla denna verksamhet. Sportfiskarna menar att mellan 60 och 80 % av antalet vattenbruk är beroende av sättfiskodling. Sportfiskarna har flera put-and-take-

⁴¹⁵ Fiskeriverket, 2007b.

sjöar, t.ex. fyra i Stockholm och fem i Göteborg. Fisken till dessa sjöar köps från vattenbruk. Sportfiskarna uppger sig ha en nära och bra samverkan med fiskodlarna. Sportfiskarna har även en egen fiskodling, som för närvarande ligger i träda.

Från Fiskevattenägarna uppges att det finns intresse bland lantbrukarna för vattenbruk. Som exempel nämns att LRF har ca 200 medlemmar som vill utveckla sig inom vattenbruk och att en sektion för vattenbruk ska startas inom LRF. Fiskevattenägarna har även framfört att på västkusten, där nästan allt friske är fritt, kan det vara svårt för lantbruksfastigheter att få någon särskild utkomst från sina fiskevatten, men att odla musslor är knutet till fiskerätten. Fiskevattenägarna menar att det finns flera beröringspunkter mellan musselodling och jordbruk och nämner som exempel en lantbrukare och fiskevattenägare på västkusten som anlägger sin egen musselodling. Företagaren hoppas att inom fem år ska odlingen producera 750 ton musslor om året. Då blir musslorna den klart största inkomstkällan för lantbruket. Med den ökade produktionen av musslor krävs också en aktiv förädling och marknadsföring av produkterna. Företagaren anser att en ny förädlingsfabrik måste byggas om näringen ska ha en chans att utvecklas.⁴¹⁶

Fiskhälsan uppger att det bland företag som producerar fisk för utsättning och fiskevård finns en tydlig tendens att alltmer närma sig fiske- och upplevelseturism. Företagen kombinerar sin odling med uthyrningssjöar (put-and-take-fiske), uthyrning av fiske, jakt, övernattning, catering m.m. Enligt Fiskhälsan har denna satsning på en kombination av fiskodling, service och turism visat sig vara lyckosam. Lönsamheten har ökat samtidigt som arbetstillfällena har skapats. Enligt Fiskhälsans bedömning har detta en stor utvecklingspotential.

5.2.2 Problem inom vattenbruket

Allmänt om läget för vattenbruket

Europeiska kommissionen har i en rapport från 2006 konstaterat att det europeiska vattenbruket står inför en rad olika problem. En av utmaningarna är sjunkande priser till följd av globaliseringen och ökad konkurrens. Situationen förvärras genom svängningar i efterfrågan. Marknaden för vattenbruksprodukter har mättats för vissa arter, vilket har lett till lägre priser och därmed minskade vinster för vattenbruksproducenterna. Vattenbruk i sötvatten står inför en svår ekonomisk situation. Denna sektor är enligt kommissionen inte tillräckligt attraktiv för en ny generation av entreprenörer.⁴¹⁷

I uppföljningen har ett flertal aktörer pekat på att det råder olika former av problem inom vattenbruket. Fiskeriverkets generaldirektör menar att läget för vattenbruket i Sverige är dystert. Utvecklingen har inte varit god, trots att lönsamhet och priser har ökat. Den odling som har volym är regnbågsodling,

⁴¹⁶ Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04 och pressmeddelande 2006-05-31.

⁴¹⁷ Europeiska kommissionen, 2006b och kommissionens webbplats.

men en stor del av dessa odlingar ägs av finländska intressenter. En del sättfiskodlingar uppges gå bra, och detta är en verksamhet som kan utvecklas vidare. Från Vattenbrukarnas riksförbund har en rad olika problem påpekats, bl.a. att åldersstrukturen inom näringen är ett problem. Det finns för närvarande inga unga odlare, alla är över 45 år. Det har vidare framkommit att branschens företrädare, Vattenbrukarnas riksförbund, har stora ekonomiska problem och att verksamheten kommer att läggas ned. Dessutom har matfiskodlarnas producentorganisation gått i konkurs. Fiskevattenägarna menar att vattenbruket är eftersatt i Sverige och att det präglas av många konflikter och dåligt rykte. Från Fiskhälsan framförs att det för närvarande inte sker några nysatsningar inom det svenska vattenbruket. Det sker ingen generationsväxling i företagen.⁴¹⁸

Det ekonomiska läget

Det har i uppföljningen varit svårt att ta fram en enhetlig bild av svenskt vattenbruk och dess ekonomiska läge. Utvecklingen för det svenska vattenbruket har varit skiftande. Neringen hade en starkt expansiv fas fram till mitten av 1980-talet, då produktionsökningen var parallell med Norges. Därefter har utvecklingen varit mindre positiv. Forskare vid SLU i Umeå och Uppsala menar att utvecklingen sedan dess har karakteriserats av ”stagnation och detaljerad myndighetsutövning”. Lönsamheten uppges periodvis ha varit dålig. Enligt forskarna har det främst berott på obalanser i marknaden i kombination med låg uthållighet hos investerare. I dagsläget bedömer forskarna att återväxten är dålig. Det sker i dag en expansion vad gäller nyetableringar inom vattenbruket, men den består i huvudsak av större utländska företag. I sig visar detta enligt forskarna på näringens stora potential.

Från Fiskhälsan har pekats på att det är ”svårt att få något grepp om branschen”. Branschen saknar en tydlig struktur och det är svårt att bedöma hur god lönsamheten är, vilka investeringar som genomförs etc.

Lönsamheten inom dagens vattenbruk beskrivs av forskare vid SLU som oftast god. Trots detta upplever företagen att det kan vara svårt att få lånefinansiering till vattenbruk eftersom vattenbruket har dåligt rykte. Ett av de intervjuade företagen uppger att kapitalförsörjningen har försämrats genom de ändrade reglerna för bankernas säkerheter. Det är dessutom mycket svårt att försäkra fiskodlingar, vilket innebär höga risker för företagen. Även från tjänstemän vid Jordbruksdepartementet framförs att vattenbrukets stora problem är bristande tillgång till riskkapital. De menar att vattenbruk är en känslig bransch som har svårt att få lån. Detta kan jämföras med den stora statliga satsning som gjordes i Norge på 1960-talet, då statliga pengar fick i gång norskt vattenbruk.⁴¹⁹ I ett underlag till Fiskeriverket konstateras följande:

⁴¹⁸ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30, Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervjuer 2007-04-17 och 2007-08-27, Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04 och Fiskhälsan AB, telefonintervju 2007-08-28.

⁴¹⁹ Vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27 och Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

Det är bara inom enstaka delar av näringen som det råder en acceptabel lönsamhet. Sättfiskodlingen för utsättning är den enda del som haft en hygglig lönsamhet i många år. För övriga delar varierar det starkt mellan åren.⁴²⁰

Tjänstemän vid Fiskeriverket menar att kostnaderna i de svenska matfiskodlingarna har varit så höga att de inte har kunnat konkurrera med de mycket stora norska vattenbruken. Lönsamhetsproblem kan därmed sägas vara en orsak till att de svenska matfiskodlingarna inte går så bra. Även de musselodlingar som startade på 1980-talet har problem med lönsamheten. Dessa hade tidigare även problem med gifter, men uppges nu vara på väg tillbaka. Produktionskostnaderna är höga i Sverige, men det är svårt för odlarna att få ut högre priser för svenskodlade musslor jämfört med importerade. Den svenska beredningsindustrin köper sina musslor från andra länder.

Från Fiskeriverket har pekats på stigande foderpriser som ett potentiellt hot mot vattenbruksnäringen. Ett annat hot är höga kostnader för slakt, transport, lagring och försäljning. En svaghet i svenskt vattenbruk är enligt verket bristen på avelsprogram. Verkets generaldirektör konstaterar att det finns hinder i regelverken, men en stor del av hindren ligger på marknaden: ”Det gäller att kunna sälja produkten.”⁴²¹

Miljöaspekter på vattenbruket

Europeiska kommissionen menar att efterfrågan på vattenbruksprodukter innebär nya faror för ekosystemet. Arter som importeras från andra delar av världen kan påverka de inhemska fiskbestånden negativt och t.ex. leda till genetiska förändringar. Ett annat problem som lyfts fram av kommissionen är den begränsade tillgången till utrymmen för fiskodlingar vid Europas kuster och komplexa miljöregleringar. Större medvetenhet hos allmänheten om behovet av att skydda naturresurser och att öka livsmedelssäkerheten har lett till skärpta regler. Nya vattenbruksprojekt liksom viss daglig verksamhet kräver tillstånd från olika myndigheter. Tekniska problem och risk för sjukdomar ökar dessutom företagets sårbarhet.⁴²²

Från Fiskhälsan har i uppföljningen framförts att miljömedvetandet inom branschen tidigare var mycket lågt och att detta dåliga rykte finns kvar. I uppföljningen har det från yrkesfiskare i Kalmar län framförts kritik mot det vattenbruk som startade på 1980-talet i länet. Odlingarna placerades i grunda vikar med låg vattenomsättning och övergödning som följd. Dessutom menar man att vattnen tillfördes fisksjukdomar och odlad fisk som hamnat i vilt tillstånd blandades med de naturliga laxarterna i havet.⁴²³ För svensk del har Fiskeriverket på sin webbplats sammanfattat följande problemområden vad gäller vattenbrukets miljöaspekter:

⁴²⁰ Lindblad, 2007.

⁴²¹ Fiskeriverket, 2007i och intervju 2007-05-30.

⁴²² Europeiska kommissionen, 2006b och kommissionens webbplats.

⁴²³ Fiskhälsan AB, telefonintervju 2007-08-28 och yrkesfiskare, brev 2007-09-07.

- De flesta odlade fiskarterna i Sverige och i Europa är rovfiskar som lever på animalisk föda. Industrifiske för tillverkning av fiskfoder kan enligt Fiskeriverket leda till decimering eller utfiskning av vissa bestånd och på så sätt rubba balansen i ekosystemet. För att göra fiskodling mera hållbar satsar forskningen på att utveckla nya fodertyper och öka användningen av vegetabiliska råvaror.
- Näringsutsläpp kan leda till övergödning och orsaka uppkomst av syrefria botten. Odlingens placering är avgörande för miljöpåverkans storlek. Miljöpåverkan kan minskas genom en förändring av fodrets sammansättning, recirkulationssystem, uppsamling och återanvändning av avfallet samt genom lämplig placering av odlingsanläggningen.
- Höga odlingsstätheter ökar risken för spridning av infektioner. Användning av andra läkemedel i odlingen är en potentiell miljörisk, eftersom överskott lätt hamnar i naturen. En ytterligare risk med antibiotikaanvändning är utveckling av resistent bakterier.
- Rymning av fiskar från odlingen är dels ett miljöproblem, dels ett ekonomiskt problem. Ekologiska och genetiska konsekvenser av rymningar beror på många olika faktorer såsom tidpunkt för rymning, miljö, fiskarnas ålder och storlek. För långsiktiga effekter har fiskarnas överlevnad stor betydelse. Rymning av odlade fiskar utgör en potentiell risk för naturliga fiskbestånd och för den biologiska mångfalden. Det finns inga uppskattningar på antalet rymningar från svenska fiskodlingar.

Konkurrensen från andra länder

I uppföljningen har flera aktörer pekat på att vattenbruket är utsatt för hård konkurrens från andra länder, särskilt Norge. En tjänsteman på länsstyrelsen i Västerbottens län menar att det är svårt att förklara varför Sverige inte har lyckats så bra med vattenbruket, men en förklaring är att vattenbruket lider av konkurrensen från Norge. Flera aktörer har pekat på att det där finns mycket bättre förutsättningar genom djupa fjordar med god genomströmning, isfria vintrar, Golfströmmen m.m. En tjänsteman vid länsstyrelsen i Kalmar län uttrycker sin syn på vattenbrukets möjligheter på följande sätt:

Vattenbruket har i dagsläget ingen möjlighet till expansion. Vem kan t.ex. konkurrera med odlad lax från Norge och Chile?⁴²⁴

I uppföljningen har bl.a. tjänstemän vid Fiskeriverket uppmärksammat att vattenbruket har gått bra inte bara i Norge utan även i Finland. Finland hade tidigare höga skyddstullar, vilket innebar att de inte hade samma import av norsk lax som Sverige hade. De finländska konsumenterna blev enligt tjänstemännen vana vid inhemsk regnbåge. Efter Finlands EU-medlemskap har matfiskproduktionen halverats. Finländska odlare har köpt upp svenska fiskodlingar. Från Fiskeriverket konstateras att konsumenterna i Finland har varit mer trogna gentemot de finländska vattenbruket; medan svenska konsumenter köper lax från Norge, köper finländska konsumenter regnbåge från finländska företag som ofta har odlat fisken i Sverige.⁴²⁵

⁴²⁴ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

⁴²⁵ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

Slakteri

Vattenbruksföretagen har i stor utsträckning gått över till att slakta året runt för att kontinuerligt kunna förse marknaden med färsk fisk. I uppföljningen har pekats på att tillgången till slakteri kan vara ett problem för det svenska vattenbruket. De svenska matfiskodlingarna har ofta för liten produktion för att kunna lägga ett slakteri direkt i anslutning till odlingen. I Sverige avblodas fisken på odlingen och skickas därefter i isvatten i kar rymmande ca 500 liter till slakteri. Transportsträckor på upp till 100 mil kan förekomma. Rödningen slaktas dock i regel av odlingsföretaget i eget slakteri.⁴²⁶

Marknaden

Det har i uppföljningen uppmärksammats att lax har blivit en av de viktigaste fiskarna när det gäller konsumtionen i Sverige. I en underlagsrapport till Fiskeriverket konstateras att det nästan uteslutande handlar om odlad norsk lax eller danska portionsforeller. Svenskodlad fisk är sällsynt för försäljning på svensk färskmarknad. I rapporten frågas varför svenska odlare inte konkurrerar på denna marknad. I rapporten pekas på att all färskmarknadsförsäljning går via grossister och att fisken ska levereras färsk varje dag, i de storlekar som grossisten beställer. Vidare konstateras i rapporten:

Svenska myndigheter har valt att inte tillåta ett inhemskt vattenbruk i en omfattning som kan svara upp mot fiskbehovet inom landet. Svensk odlingsverksamhet har för liten volym och för få aktörer för att klara av de självklara krav som en grossist ställer på sin leverantör. Näringen och odlarna kämpar för att utvecklas som företag och näring men den svenska förvaltningen och den svenska politiken medger inte en expansion.⁴²⁷

5.3 Resultat och konsekvenser av olika insatser

5.3.1 Tillstånd till odling av fisk och skaldjur

Regler och insatser

Av regelverket för vattenbruk framgår att det krävs tillstånd av länsstyrelsen för att få anlägga och driva en fiskodling. Detta gäller oavsett fiskodlingens produktionsstorlek. Som fiskodling räknas även odling av vissa kräftdjur, blåmussla och ostron.⁴²⁸ Länsstyrelsen prövar ansökan om tillstånd för odling, utplantering och flyttning av fisk.⁴²⁹ Genom tillståndsprövningen ska länsstyrelsen förhindra spridning av olämpliga arter eller stammar av fisk och av smittsamma sjukdomar. Vid prövningen av ansökan kontrollerar länsstyrelsen även att fiskodlingen inte är störande för natur och miljö och att odlingen inte utgör ett hinder för sjöfart eller annat utnyttjande av vatten. Länsstyrelsen är mycket restriktiv när det gäller tillstånd till fiskodlingar i vatten-

⁴²⁶ Lindblad, 2007 och vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27.

⁴²⁷ Lindblad, 2007.

⁴²⁸ Förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.

⁴²⁹ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2001:3.

områden som är reproduktions- eller uppväxtområden för värdefulla fiskarter som t.ex. lax. Ett fiskodlingstillstånd från länsstyrelsen innehåller bl.a. uppgifter om vilka fiskarter som får odlas, eventuellt villkor om att varje insättning av fisk i odlingen ska prövas av länsstyrelsen och eventuellt villkor vad gäller anslutning till en organiserad fiskhälsokontroll. För att få en samlad bild över utfärdade tillstånd ska länsstyrelsen föra ett register över tillstånd för fiskodlingar och vid varje kalenderårsskifte tillhandahålla Fiskeriverket aktuella registeruppgifter.

All fiskodlingsverksamhet, utom övervintring av mindre än ett ton fisk, utgör miljöfarlig verksamhet.⁴³⁰ Detta innebär att verksamheten även är tillstånds- eller anmälningspliktig enligt miljöbalken. För fiskodling av mer än 20 ton fisk per år eller ändring av en sådan verksamhet ska ansökan prövas av länsstyrelsen. För fiskodlingar med en årlig produktion över 500 kg men högst 20 ton gäller en anmälningsplikt till miljö- och hälsoskyddsmyndigheten i den kommun där odlingen ligger.⁴³¹ Anmälningsplikten gäller också för övervintring av mer än ett ton fisk och för ändring av odlingsverksamheten. Enligt miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) fogas till ansökan om tillstånd för fiskodlingar med en planerad produktion större än 20 ton per år. Även fiskodlingar med mindre produktion än dessa, samt kräftodlingar, omfattas av miljöbalken och kan bli föremål för inspektioner och krav från tillsynsmyndigheten.

Odlingstillståndet innefattar normalt även tillstånd att flytta fisk mellan två hälsokontrollerade fiskodlingar. Om så inte är fallet ska tillstånd sökas hos länsstyrelsen av den mottagande odlingen. Vid flyttning av fisk från odlingen för utplantering ska den som sätter ut fisken ansöka om tillstånd från länsstyrelsen. Den som i kommersiellt syfte transporterar levande fisk ska vara registrerad hos Jordbruksverket. Registreringen gäller i två år. Personal som utför transporten ska ha nödvändig utbildning, och de transportmedel som används ska uppfylla vissa villkor.⁴³²

Enligt Fiskhälsan krävs också en s.k. förprovning av djurstallar vid uppfödning av djur för produktion av livsmedel.⁴³³ Denna förprovning ska också göras av länsstyrelsen, men sker enligt Fiskhälsan ytterst sällan när det gäller fiskodlingsverksamhet. Fisk som föds upp för annat än livsmedel är inte underställd sådan förprovning.⁴³⁴

Resultat och konsekvenser

Fiskhälsan konstaterar att ansökningsprocessen, vilken i huvudsak sker hos länsstyrelsen, av fiskodlarna upplevs som mycket krånglig och dyr. Företagen måste ofta anlita externa konsulter för att kunna prestera de underlag som

⁴³⁰ Förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

⁴³¹ En ändring i förordningen från den 1 januari 2008 medför att tillstånd krävs först vid en årlig förbrukning av 40 ton foder.

⁴³² Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2001:3.

⁴³³ Djurskyddsförordningen (1988:539).

⁴³⁴ Djurskyddsmyndighetens föreskrifter 2006:8.

olika regelverk och handläggare kräver. Detta gäller särskilt kraven enligt miljölagstiftningen. Handläggningstiden blir ofta utdragen genom överklagningens möjligheterna vad gäller kraven enligt miljölagstiftningen. Det kan ofta handla om flera år, och i många fall blir de beviljade odlingsstillstånden dessutom beskurna i fråga om odlingsvolym så att den tilltänkta verksamheten blir ointressant. Från Fiskhälsan har följande framförts:

I sådana regioner som bedöms som lämpliga för vattenbruk är det viktigt att odlingsstillstånden blir av sådan omfattning och natur att det går att utveckla lönsamma företag, och när det gäller odling för livsmedel bör regionens totala odlingsvolym ställas i förhållande till möjligheterna för att få ett tillräckligt underlag för att utveckla t.ex. slakt- och förädlingsverksamhet i regionen.⁴³⁵

Bland fiskodlingsföretagen finns enligt Fiskhälsan en väl utbredd uppfattning att kraven för att få starta och driva en vattenbruksverksamhet varierar kraftigt beroende på län, kommun och handläggare. Fiskhälsan har i uppföljningen framfört att det saknas uppdaterade styrdokument för tillståndsgivningen, främst då för miljölagstiftningen. Det dokument som för närvarande fungerar som en typ av styrdokument är 15 år gammalt och måste enligt Fiskhälsan skyndsamt uppdateras, bl.a. på grund av den teknik- och foderutveckling som har skett inom näringen.⁴³⁶

Fiskhälsan menar att det vid tillståndsgivningen finns ett stort behov av samlat ansvar inom länsstyrelserna vad gäller smittskydd, djurhälsa, djurskydd, livsmedel och miljöskydd. Enligt Fiskhälsan sker handläggningen av tillståndsärenden i vissa fall på ett icke samlat sätt i länen, dvs. olika enheter handhar ärendena och det är inte alltid som samråd sker på ett sätt som näringen skulle önska. Det är enligt uppgift inte ovanligt att tillståndet enligt miljöbalken och fiskeförordningen båda innehåller krav i djurskydds- och djurhälsofrågor, men det är mer sällan djurskyddsaspekten prövas.⁴³⁷ Det finns också exempel på att tillstånd för små fiskodlingar (under 20 ton) felaktigt har getts enligt fiskeförordningen av den kommun som hanterar anmälan enligt miljölagstiftningen. En satsning på uppdaterade och samlade styrdokument från i första hand Naturvårdsverket, Fiskeriverket, Jordbruksverket och Livsmedelsverket är mycket angelägen. Fiskhälsan sammanfattar:

Det råder nog ingen tvekan om att ansökan om fiskodlingstillstånd, i sin nuvarande utformning, är en besvärlig, tidskrävande och ofta kostsam handläggningsprocess. För riktigt stora fiskodlingsföretag med såväl ekonomiska som personella resurser är detta måhända inget avgörande hinder för att våga satsa på en fiskodlingsverksamhet. För medelstora och små företag medför byråkratin, tidsperspektivet, kostnaderna och osäkerheten kring de beviljade tillståndens omfattning och begränsningar ett stort orosmoment och är därmed hämmande för en fortsatt utveckling.⁴³⁸

⁴³⁵ Fiskhälsan, brev 2007-09-10.

⁴³⁶ Naturvårdsverkets allmänna råd 1993:10.

⁴³⁷ Regeringen gav i mars 2007 Jordbruksverket i uppdrag att se över systemet för förprovning.

⁴³⁸ Fiskhälsan AB, brev 2007-09-10.

Från Fiskhälsan framförs att även nu verksamma fiskodlingsföretag som vill utöka sin verksamhet eller som av andra skäl vill ompröva sina fiskodlings-tillstånd tvekar på grund av den besvärliga handläggningsprocessen.

Fiskeriverket konstaterar i uppföljningen att kommunerna, länsstyrelserna och Naturvårdsverket har en hög ambitionsnivå på miljöområdet. Från verket uppmärksammas i uppföljningen att det därmed har varit svårt att få tillstånd till odlingar enligt miljöbalken. Tjänstemän vid Fiskeriverket konstaterar att den höga ambitionsnivån inom miljöområdet delvis har drabbat vattenbruket, men kan enligt de intervjuade tjänstemännen inte ses som hela förklaringen till de problem som vattenbruket står inför.

I ett underlagsmaterial till Fiskeriverket konstateras att det har blivit allt svårare att få miljötillstånd för odling på Åland. För Sveriges del är det svårt att ge en generell beskrivning av situationen, men enligt rapporten kan man möjligtvis skönja en positivare attityd till vattenbruket i norra Sverige och att det går lättare där att få tillstånd än i övriga Sverige och på Åland.⁴³⁹

Forskare vid SLU har pekat på att nuvarande tillståndsprocess är ett hinder för vattenbrukets fortsatta utveckling. Det behövs en tillståndsprocess som är transparent, kraftigt förenklad, förutsägbar och oberoende av var i landet man söker. Forskarna har pekat på att vattenbruket måste ges ett tydligt och specifikt utrymme inom nationell, regional och lokal vattenplanering på samma sätt som skogsbruket, jordbruket och fisket. Utrymmet måste enligt forskarna definieras utifrån biologiska och miljömässiga krav för odlingen:

Bara för att vattenbruk är vår modernaste näring kan den inte förväntas att i alla sammanhang rangeras lägre i samhällsnytta än övriga naturresursintressen och näringar.⁴⁴⁰

Detta innebär konkret att utrymme enligt forskarna måste tas från redan befintliga intressen. Från bl.a. Fiskeriverkets generaldirektör har framförts att det borde vara mer planmässigt var vattenbruken bör placeras. Vattenbruken måste dela på utrymme med t.ex. avlopp och annat. Från tjänstemän vid Jordbruksdepartementet framförs att storleken på odlingarna är ett problem. Det miljömässiga utrymmet för odlingar är inte så stort som det kan verka. I vattenregleringsmagasin i norra Sverige finns dock utrymme för fler fiskodlingar. Från Lycksele kommun konstateras att ett antal fiskodlingar i kommunen har lagts ned. Från kommunen framförs att ”det sägs så mycket fint om fiskodlare, men det är svårt att hitta platser där de tillåts ha sin odling.”

Ett av de intervjuade vattenbruksföretagen lyfter särskilt fram att det inte är några yngre personer som i dag börjar med vattenbruk. En förklaring till detta är enligt företaget att det är svårt för nya att komma in på marknaden. Byråkratin och en felaktig inställning från myndigheterna upplevs vara orsaken till den ringa omfattningen på vattenbruket i Sverige. De nya tillstånd som söks uppges gälla redan befintliga vattenbruk som vill utöka eller förändra verksamheten. Företagaren menar vidare att den försiktighet som råder

⁴³⁹ Lindblad, 2007.

⁴⁴⁰ Eriksson m.fl., e-brev 2007-05-04.

inom tillståndsgivningen riskerar att kväva nya idéer och gör att inga nya vattenbruk tillkommer. Ett konkret problem som företaget pekat på i uppföljningen är att grannar och sommarstugeägare i närheten av en planerad odling kan överklaga tillståndsgivningen. Ett exempel är ett företag i södra Norrland som fick tillstånd, men där Miljööverdomstolen sade nej sedan privatpersoner hade överklagat.⁴⁴¹

Tillståndsgivning är en lång och dyrbar process

Nutek har gjort en sammanställning av företagens administrativa kostnader för att upprätta, lagra eller överföra information eller uppgifter som föranletts av krav i lagar, förordningar, myndighetsföreskrifter eller anvisningar i allmänna råd på jordbruks-, skogs- och fiskeområdet. Av undersökningen framgår bl.a. att tillståndsprövningen för fiskodlingsföretag enligt miljöbalken ofta är en lång process och att extra hjälp behöver anlitas för upprättandet av miljökonsekvensbeskrivningar m.m. samt att kraven på miljörapportens innehåll upplevs som dåligt anpassade för vattenbruksverksamhet.⁴⁴²

Denna bild bekräftas även i denna uppföljning. Ett av de vattenbruksföretag som har ingått i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning menar att tillståndsgivningen tidigare upplevdes som en relativt enkel och snabb process, men att den nu har blivit mer komplicerad. Tillståndet reglerar detaljer i produktionen i stället för att reglera t.ex. hur mycket kväve/fosfor som högst får släppas ut per år. Den intervjuade företagaren menar att det vore bättre att mäta det som är viktigast, inte reglera t.ex. hur många ton fisk som får produceras. Företagaren ifrågasatte även hur all information som tas fram används och om den verkligen behövs. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet uppger att det finns en ambition att genomföra en förändring så att myndigheterna vid tillståndsgivningen ska utgå från närsaltutsläpp i stället för mängden foder när tillstånd ges.⁴⁴³

Vattenbrukarnas riksförbund har framfört att ingen fiskodlare vågar söka tillstånd eftersom det tar för lång tid och är alltför dyrt. Förbundets ordförande har i uppföljningen pekat på att myndigheterna är oense och att den ena kan säga ja, medan en miljöenhet sedan säger nej. Det finns enligt uppgift flera exempel på kommuner som säger nej till nya vattenbruk. Från Fiskhälsan har framförts att miljökonsekvensbeskrivningarna är tuffa för företagen. Eftersom de hela tiden överklagas tar det mycket lång tid att få ett tillstånd (cirka tre år) och kostnaden blir mycket hög för företaget (ca 1 miljon kronor). Västra Götalandsregionen har framfört att det inte är bra att inget görs för vattenbruket. Det är enligt en tjänsteman vid regionen svårt att förstå varför alla är så negativa. Han menar att rädslan för övergödning helt och hållet är en politisk fråga.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27.

⁴⁴² Nutek, 2006b.

⁴⁴³ Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

⁴⁴⁴ Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervju 2007-04-17, Fiskhälsan, telefonintervju 2007-08-28 och Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30.

Även bl.a. Sportfiskarna har påpekat att det är ett problem för vattenbruken att det tar så lång tid att få besked från myndigheter om odlingstillstånd. Från förbundet har i intervju framförts att det borde gå mycket snabbare, särskilt för de små fiskodlingarna. Sportfiskarna har vidare pekat på att när det gäller matfiskodlingar kan det ibland uppstå små konflikter med fritidsfisket. Det kan gälla t.ex. odlingens läge, risken för smitta och risken för övergödning. Det finns dock inga konflikter med vattenbruken när det gäller själva utövan- det av fritidsfiske. Ett exempel är en diskussion gällande Sävån i Västra Götaland. En vattenbrukare vill där odla matfisk, medan Sportfiskarna ser riskerna för laxen i Sävån.

5.3.2 Tillsyn och kontroll

Djurskyddskontroll

Av djurskyddslagen framgår att djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Djuren ska ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn. Fodret och vattnet ska vara av god kvalitet och anpassat efter det djurslag som utfordras. Vidare ska djurens förvaringsutrymme ge djuren tillräckligt med utrymme och skydd, samt hållas rena. Djurskyddslagen (1988:534) och djurskyddsförordningen (1988:539) avser vård och behandling bl.a. av djur som hålls i fångenskap, t.ex. fiskar i en fiskodling. Även betesfisk som fångats in och hålls vid liv för förvaring eller för försäljning omfattas av djurskyddslagstiftningen. Vilda djur omfattas inte av djurskyddslagen, varför vild fisk som fiskas upp för att avlivas omedelbart faller utanför djurskyddslagens tillämpningsområde.

Den offentliga kontrollen av efterlevnaden av djurskyddslagstiftningen utövas av Jordbruksverket, länsstyrelserna, andra statliga myndigheter och kommunerna i enlighet med vad regeringen bestämmer.⁴⁴⁵

- Kommunernas djurskyddsinspektörer utför djurskyddsinspektioner på fältet. Som regel finns dessa på kommunens miljö- och hälsoskyddsförvaltning.
- På länsstyrelserna arbetar en eller flera länsveterinärer med frågor som rör djur och djurskydd. Länsveterinären samordnar kommunernas djurskyddsinspektörer, fattar beslut om djuromhändertaganden eller djurförbud och gör i vissa fall egna inspektioner på fältet. Det är också länsstyrelsen som prövar kommunala beslut som överklagats.

En kommuns offentliga kontroll ska fullgöras av den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Nämnden ska ha tillgång till djurskyddsutbildad personal i den omfattning som behövs för att nämnden ska kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt.

⁴⁴⁵ Begreppen tillsyn och tillsynsmyndighet ersattes den 1 juli 2006 med begreppen offentlig kontroll och kontrollmyndighet för att stämma överens med EG-förordningarnas definition av kontrollbegreppet och terminologi.

Den tidigare Djurskyddsmyndigheten har utfärdat allmänna råd för miljö- och hälsoskyddsmyndigheterna och länsstyrelsernas tillämpning av djurskyddslagens bestämmelser om tillsyn m.m. Målet med djurskyddstillsynen är att förbättra djurskyddet. För att uppnå detta mål bör nämnden utöva regelbunden, riktad och projektinriktad tillsyn samt tillsyn efter anmälan över efterlevnaden av djurskyddslagen och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, i förebyggande syfte bedriva den information som verksamheten föranleder samt vidta åtgärder vid överträdelser av bestämmelserna.

Tillsyn förutsätter en fortlöpande verksamhet i vilken antalet inspektioner och omfattningen av varje inspektion bör anpassas efter verksamhetens art och behov av tillsyn. Tillsynen bör ske regelbundet och i första hand bedrivas genom inspektioner. Myndigheten bör då särskilt kontrollera lagefterlevnad, förebyggande arbete samt förutsättningarna för ett gott djurskydd. Fiskodlingar bör bli föremål för tillsyn minst vart tredje år.

Enligt djurskyddslagen får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Jordbruksverket meddela föreskrifter om skyldighet att betala avgift för offentlig kontroll.

Den tidigare Djurskyddsmyndigheten har meddelat föreskrifter om odling av fisk, vilka införlivar Europarådets konvention från den 5 december 2005 med rekommendationer om djurskydd för odlad fisk i svensk rätt. I föreskrifterna regleras bl.a. förutsättningar för fiskodlingsverksamhet, skötsel och hantering, odlingens utformning och placering, driftsäkerhet, personal, skötsel, utfodring, hantering, åtgärder vid sjuklighet, driftstörningar m.m. samt tillsyn och journalföring. I föreskrifterna anges exempelvis att vid den dagliga tillsynen ska särskild vikt läggas vid fiskens hälsa inklusive aptit, eventuella skador, färgförändringar eller annat onormalt utseende, fiskar som betar sig onormalt, eventuell dödlighet, vattentemperaturen, vattengenomströmningen och funktionen på den automatiska utfodringen och annan teknisk utrustning som påverkar fiskens hälsa. Av föreskrifterna framgår vidare bl.a. att en journal ska föras över antalet fiskar i odlingen fördelat på art, ålder och vikt, besättningstätheten per odlingsenhet, dödligheten per odlingsenhet och dygn, insättningar och utleveranser av rom, mjölke och fisk till och från odlingen, fodersort och foderåtgång, hanteringstillfällen, t.ex. transporter och sortering, iakttagelser av sjuklighet, skador eller onormala beteenden, behandlingar i syfte att förebygga, bota eller lindra sjukdom, hälsokontrollinspektioner och resultat från laboratorieundersökningar, resultat från kontroller av vattenkvalitet, -temperatur och -flöde, resultat från kontroller av eventuell utrustning för automatisk utfodring och annan teknisk utrustning, resultat från kontroller av larmfunktionen samt eventuella driftstörningar.

Dåvarande Djurskyddsmyndigheten har vidare utfärdat föreskrifter och allmänna råd angående transport av bl.a. fisk. Av bestämmelserna framgår bl.a. att fiskar ska transporteras, antingen i dubbla plastsäckar som fyllts med en tredjedel vatten och två tredjedelar ren syrgas alternativt väl syresatt luft, eller i vattentankar med syresättning av vattnet. Vattnets temperatur och syresättning ska vara anpassad till de arter som transporteras. Vattenbyte ska genom-

föras vid längre transporter för att hindra förhöjda ammoniakhalter. Vid transport av laxartade fiskar ska sammandragning och håvning till transporttankar utföras så skonsamt och snabbt som möjligt. Förflyttning mellan olika temperaturer får inte ske utan att långsam tillvänjning har skett osv.

Djurskyddsmyndigheten har även utfärdat föreskrifter med bestämmelser om viss märkning av fisk.

I sammanhanget kan även nämnas att regeringen i september 2007 beslutade att ge Statens jordbruksverk i uppdrag att utreda hur djurskyddet kan bli bättre och mer effektivt. Jordbruksverket ska utreda om djurskyddet kan fokusera mer på hur djuren mår och mindre på detaljregler.

Fiskhälsokontroll

Det finns i svensk fiskodling två parallella fiskhälsoprogram. Det obligatoriska fiskhälsoövervakningsprogrammet regleras av Statens jordbruksverks föreskrift om obligatorisk hälsoövervakning av odlad fisk.⁴⁴⁶ Sjukdomar och smittskydd regleras i särskild lagstiftning.⁴⁴⁷ På uppdrag av Statens jordbruksverk utför Fiskhälsan FH AB samtliga besiktningar och provtagningar i det obligatoriska fiskhälsoövervakningsprogrammet.

Dessutom finns ett frivilligt fiskhälsokontrollprogram. Det frivilliga programmet regleras av Jordbruksverks föreskrift om organiserad hälsokontroll av husdjur.⁴⁴⁸ Fiskhälsan FH AB har fr.o.m. 1990 ansvaret för huvudmannskapet för den organiserade fiskhälsokontrollen för odlad fisk. Det frivilliga fiskhälsokontrollprogrammets huvuduppgift är att genom förebyggande arbete förhindra uppkomst och motverka spridning av allvarliga smittsamma fisksjukdomar till fiskodlingar och till vild fisk. Odlaren skriver kontrakt med Fiskhälsan AB, som besöker odlingen varje år för att kontrollera att fisken är frisk. Företaget hjälper också till med att bekämpa fisksjukdomar vid behov. Verksamheten sker under tillsyn av Jordbruksverket. Anslutna odlare får råd och hjälp samtidigt som de får rätt att sälja fisk och kräftor med uppgift om att de kommer från en hälsokontrollerad odling. Denna organiserade fiskhälsokontroll har funnits sedan 1960-talet.

För närvarande är ca 140 fiskodlingsföretag (ca 200 fiskodlingslägen) anslutna till det frivilliga fiskhälsokontrollprogrammet. I den obligatoriska fiskhälsoövervakningen deltar, efter beslut av Statens jordbruksverk och Fiskeriverket, ca 110 fiskodlingsföretag (ca 160 fiskodlingslägen).⁴⁴⁹

Miljötillsyn

Den som bedriver en fiskodling med en produktion om mer än 20 ton fisk per år ska varje år lämna en miljörapport till tillsynsmyndigheten.⁴⁵⁰ Vidare är

⁴⁴⁶ Jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 1994:94 och webbplats www.fiskeriverket.se.

⁴⁴⁷ Bland annat epizootilagen 1999:657 och epizootiförordningen 1999:659.

⁴⁴⁸ Jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 1993:42.

⁴⁴⁹ Fiskhälsans webbsida <http://www.fiskhalsan.se/fiskodling.asp>.

⁴⁵⁰ Miljöbalken 26 kap. 20 § och förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken.

den som bedriver fiskodling som är tillstånds- eller anmälningsskyldig enligt miljöbalken skyldig att ha en egenkontroll.⁴⁵¹

Fiskodlingar är oftast tillstånds- eller anmälningsskyldiga.⁴⁵² Tillståndsansökan görs till länsstyrelsen och anmälan till kommunens miljönämnd. Länsstyrelsen har tillsynsansvaret över de s.k. B-anläggningar som är prövningspliktiga, t.ex. fiskodlingar med en årsproduktion om mer än 20 ton fisk.⁴⁵³ För anmälningsskyldiga verksamheter såsom mindre fiskodlingar (C-anläggningar) utövas tillsynen av kommunen.

Hygienkontroll

Det finns dessutom olika regler om hygien och offentlig kontroll av livsmedel som kan omfatta fiskodlingar.⁴⁵⁴ I Sverige är Livsmedelsverket den myndighet som ansvarar för kontroll av att reglerna efterlevs. Livsmedelsverket har för fiskanläggningar bl.a. utarbetat en skrift till stöd för egenkontroll.⁴⁵⁵

Resultat och konsekvenser

I uppföljningen har framkommit att från vattenbruksföretagens utgångspunkt är tillsyn och inspektioner förknippade med olika typer av problem. Enligt ett av de vattenbruksföretag som har ingått i uppföljningen innebär tillsynen att mycket ska redovisas till myndigheterna. Företagaren menar att det känns som om all tid går åt till att fylla i blanketter i stället för att producera fisk. Miljörapporter ska skrivas, men myndigheterna verkar inte läsa dem. Företagaren menar vidare att kommunens miljö- och djurskyddsinspektörer inte kan något om fisk och fiske, eftersom det utgör en så liten näring i kommunen. Företagaren menar därför att tillsynen inte borde skötas av kommunen, utan samordnas över större områden. Ett annat av de intervjuade vattenbruksföretagen uppger dock att tillsynen fungerar bra. Vattenbrukarnas riksförbund har framfört att kontrollen inte fungerar eftersom inspektörerna upplevs ha så dålig kompetens. Förbundet menar att från myndigheterna viftas den kritiken bara bort.

Myndigheternas olika krav på kontroll/tillsyn av fiskodlingarna har i de flesta fall delegerats ut till länsstyrelserna och kommunerna. Eftersom fiskodlingar finns i 19 län och ett hundratal kommuner är tillsynen utspridd på många olika handläggare på lokal och regional nivå. Detta innebär att varje handläggare får få tillsynsärenden per år. Fiskhälsan har framfört att detta innebär att någon kompetens inom fiskodlingsområdet oftast inte byggs upp

⁴⁵¹ Kravet på egenkontroll följer av 26 kap. 20 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll.

⁴⁵² Enligt 9 kap. 6 § miljöbalken (1998:808) och förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

⁴⁵³ Förordningen (1998:900) om tillsyn enligt miljöbalken.

⁴⁵⁴ Exempel på denna reglering är förordning (EG) 852/2004 Livsmedelshygien och förordning (EG) 853/2004 Särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung.

⁴⁵⁵ Livsmedelsverket, 2006.

hos de olika tillsynsmyndigheterna. Dessutom uppges personalomsättningen i vissa fall vara hög.

Fiskodlingsföretagen har därför känslan av att de vid varje kontrolltillfälle måste lära upp en ny handläggare, vilket tar tid och dessutom kostar pengar genom den debitering per timme som används. Enligt Fiskhälsan leder den bristande fiskodlingskompetensen inte sällan till konflikter och motsättningar eftersom parterna lätt missförstår varandra. Detta uppges gälla både kontroll enligt miljölagstiftningen och enligt foder-, livsmedels-, djurhälso- och djurskyddslagstiftningen.⁴⁵⁶ Fiskhälsan menar att branschen måste ta fram gemensamma egenkontrollprogram, vilket branschen av ekonomiska skäl har haft svårt att göra. Fiskhälsan pekar vidare på behov av kontinuerlig fortbildning av kontrollmyndigheterna.

Fiskhälsan har i uppföljningen uppgett att tillsynen ser olika ut i de olika kommunerna. Detta är ett problem för företagen, som upplever att olika kommuner ger olika besked. Fiskhälsan har vidare framfört att det finns behov av ett samlat ansvar för tillsynen på olika nivåer och för olika områden. Det behövs speciella utbildningsinsatser och ekonomiskt stöd för att utveckla egenkontrollprogram som komplement till den offentliga kontrollen.

Fiskhälsan har uppmärksammat att vattenbruk inom EU främst avser uppfödning av fisk m.m. för livsmedel, medan det svenska vattenbruket även har en viktig del som avser odling för utplantering. Enligt Fiskhälsan har det i vissa avseenden varit svårt att anpassa EU:s förordningar och direktiv om kontroll vad gäller foder, livsmedel, djurhälsa och djurskydd till detta faktum, inte minst hos de lokala tillsynsmyndigheterna. När det gäller tillsyn och kontroll enligt miljölagstiftningen sker denna främst av kommunerna och är inte lika styrd av EU-dokument.

En vattenbruksföretagare som har ingått i uppföljningen menar att tillsynsavgifterna är alltför höga. Dels betalar företaget avgifter till kommunens miljö- och djurskyddstillsyn som är kopplade till produktionens omfattning i ton, dels betalar företaget tillsynsavgifter till länsstyrelsen, fast de enligt uppgift från företaget aldrig kommer på tillsynsbesök. Även ordföranden i Vattenbrukarnas riksförbund har i uppföljningen lyft fram de höga tillsynsavgifterna. Han menar att vattenbruket måste betala 20 gånger högre miljöavgifter (miljötillsyn) än vad som gäller för t.ex. nötkreatur. Tjänstemän vid Jordbruksdepartementet konstaterar att vattenbruket är föremål för regler inte bara inom fiskeområdet, utan även inom livsmedelshygien och miljöområdet. Detta innebär att företagen blir föremål för flera olika typer av inspektioner, för vilka företagen måste betala. Departementstjänstemännen uttrycker förståelse för att detta kan vara mycket betungande för de små vattenbruksföretagen.⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ I mars 2007 gav regeringen Jordbruksverket i uppdrag att komma med förslag till program för likvärdiga och riskbaserade djurskyddskontroller.

⁴⁵⁷ Vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27, Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervju 2007-04-17 och Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

Kritiken mot tillsynen bekräftas i en undersökning från Verket för näringslivsutveckling (Nutek). Enligt Nutek upplevs länsstyrelsens uttag av tillsynsavgifter i vissa fall som svårmotiverade eftersom den avgift som tas ut baseras på den produktionsvolym som odlingstillståndet omfattar, inte den faktiska produktionen. Vidare upplevs tillsynsavgiften inte alltid ge ”valuta för pengarna” eftersom länsstyrelsens tillsynsbesök i många fall är mycket få eller inte alls förekommande. Dessutom upplevs i en del fall att länsstyrelsens kompetens på området är något begränsad. Enligt Nuteks rapport värdesätter däremot odlingsföretagen Fiskhälsan AB:s arbete och kompetens på området. Även de vattenbruksföretag som har ingått i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är positiva till Fiskhälsan.⁴⁵⁸

Från Lycksele kommun är man medveten om att vattenbruket får höga tillsynsavgifter, men det uppges att avgifterna utgår från Kommunförbundets riktlinjer. En fiskodling i kommunen har överklagat avgiften. Miljöenheten i Lycksele kommun upplever sig ha goda relationer till företagen i kommunen och menar att företagen i kommunen tar god miljöhänsyn.

När det gäller livsmedelstillsyn och frågor som rör livsmedelshygien uppges ett av de intervjuade företagen att de har valt att inte förädla fisken. Företaget har även slutat att sälja fisk lokalt. Orsaken till detta uppges vara att reglerna kring lokalproducerade livsmedel upplevs som mycket krångliga. Företaget menar att det är svårt för små anläggningar att ha råd med t.ex. livsmedelskontrollen. Företagaren anser att det är konstigt att samma regler gäller för såväl stora livsmedelsindustrier som små lokala producenter. Från miljöenheten vid Lycksele kommun framförs dock att regelverket är bra. Det är samma krav på avfallshantering av slaktavfall från fiskodlingar som från slakterier. Den lokala fiskodlingen har fått dispens från Jordbruksverket vilket innebär att slaktavfallet kan grävas ned.⁴⁵⁹

I sammanhanget kan nämnas att miljö- och jordbruksutskottet behandlade frågor rörande förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion i en uppföljning år 2005. I april 2007 anordnade utskottet en utfrågning i ämnet.⁴⁶⁰

5.3.3 Strukturstöd

Insatser

Under perioden 2001–2006 investerades sammanlagt 57,8 miljoner kronor inom vattenbrukssektorn med stöd från Fonden för fiskets utveckling (FFU). Av dessa medel kom 14,2 miljoner kronor i strukturstöd från FFU, 3,2 miljoner kronor från annan offentlig finansiering och 40,4 miljoner kronor från privat finansiering.⁴⁶¹ Den största andelen av de totala investeringarna hamnade i Västra Götalands län, medan den största andelen av EU-medlen gick till vattenbruk i Västerbottens och Jämtlands län. Dessa tre län står för cirka

⁴⁵⁸ Vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27 och Nutek, 2006b.

⁴⁵⁹ Lycksele kommun och vattenbruksföretag, intervjuer 2007-03-27.

⁴⁶⁰ Rapport 2005/06:RFR3, bet. 2005/06:MJU8 samt rapport 2006/07:RFR5.

⁴⁶¹ Stödsatsen för investeringar är 35 % FFU + 5 % nationell offentlig medfinansiering inom mål 1 och 15 % FFU + 5 % nationell offentlig medfinansiering i övriga Sverige.

två tredjedelar av alla investeringar. Av en rapport från Fiskeriverket framgår att det har beviljats nästan dubbelt så mycket medel i stöd som sedan har rekviderats och betalats ut.

Stöd lämnades till 52 stödmottagare i 41 kommuner i 14 län. Stöd har enbart lämnats till företag som har haft produktion av vattenbruksprodukter för livsmedelsanvändning, inte företag som enbart har haft sättfiskproduktion eller kompensationsodlingar. Under 2006 ändrades tillämpningen så att även sättfiskodlingar medges stöd. Under år 2006 hade strukturstödet till vattenbruket fokus på innovativa projekt. Flera av pilotprojekten fokuserar på odling av blåmussla.⁴⁶²

I ett underlag till Fiskeriverket konstateras att det har varit ett antal år inom vattenbruket med dålig lönsamhet, i synnerhet inom matfiskodlingen. Generellt sett har intresset för och möjligheten till att investera varit mycket begränsade. De satsningar som gjorts har ofta skett i norra Sverige och av kapitalstarka finländska ägare. De senaste årens investeringar har varit inom nedanstående områden:

- Matfiskodling: Förbättrad odlingsutrustning och centralutfodringssystem samt EU-godkända slakt- och beredningslokaler.
- Sättfiskodling: Endast den del av sättfiskodlingen som säljer till vidareodling i matfiskanläggningar har varit stödberättigad. Investeringarna har omfattat förbättrade anläggningar och ökad recirkulation av vatten.
- Musselodling: Ny odlingsutrustning samt fartyg för skörd.
- Förutom till investeringar har strukturstödet använts till bl.a. avelsprogram för röding. Ett utbildningsprojekt för intressenter inom musselnäringen har också fått stöd.⁴⁶³

Resultat och konsekvenser

Strukturstödet till vattenbruket har till mycket stor del gått till företag lokaliserade till landsbygd. Enligt Fiskeriverkets årsredovisning för 2006 kan flera av projekten komma att bidra till en hållbar utveckling av vattenbruket. I uppföljningen har från Fiskeriverkets generaldirektör framförts att det har satsats mycket EU-medel på vattenbruket, men att det har varit svårt att få vattenbruket kommersiellt.

Fiskeriverket har redovisat att stöden under perioden 2001–2006 i stor utsträckning har gått till många små investeringar. Hälften av antalet investeringar har varit 200 000 kr eller mindre. Den vanligaste investeringen gällde utrustning, men även nyetablering, lokaler och båtar har enligt Fiskeriverket stått för stora andelar av utbetalade medel. De flesta investeringar har främst skett för att förbättra produktionen eller för att öka produktionskapaciteten. Enligt Fiskeriverket har det varit svårt att dra några slutsatser om måluppfyllelsen eftersom underlaget är ofullständigt. Verket betonar att det inför den nya programperioden är viktigt att målen formuleras så att de går att följa upp

⁴⁶² Fiskeriverket, 2007k och 2007a.

⁴⁶³ Lindblad, 2007.

på ett bra sätt och att det finns en metod för uppföljning av måluppfyllelsen. I en promemoria från verket konstateras följande om stödets effekter:

Det finns frågeställningar kring EU-stödet till vattenbruket som bör utredas vidare. En av dem är vilken effekt EU-stödet har haft, dels strukturskapande, dels för lönsamheten i näringen. En annan är vilket genomslag EU-stödet har haft bland vattenbruksföretagen och om det påverkat investeringsviljan. En preliminär slutsats är att de flesta vattenbruksföretag inte har sökt stöd och vad det kan bero på bör studeras närmare. — — Det kan ifrågasättas vilken utdelning små investeringar faktiskt ger i form av strukturskapande åtgärder för vattenbruket. De många små investeringarna kan sammantaget ha en positiv effekt för vattenbruket som helhet, men det ter sig osannolikt att det skulle ha så stor effekt på det enskilda företaget.⁴⁶⁴

Länsstyrelsen i Västerbottens län har framfört att strukturstöden är till stor hjälp när fiskeföretagen ska genomföra investeringar. De intervjuade tjänstemännen uppger att EU:s strukturfond för fisket är av stor betydelse när det gäller investeringsstöd till näringen, förbättring av vattendrag, fiskavelsprojekt och andra utvecklingsprojekt. De företag som dock uppges hamna i kläm, beroende på EU:s regler och statsstödsreglerna, är de odlingar som tar fram fisk från lokala stammar för utsättning i sin närregion. De har oftast små resurser och uppges få stora finansieringsproblem när det gäller utbyggnadsinvesteringar. Länsstyrelsen i Västra Götaland uppger att stöd till vattenbruk har beviljats för fisk-, mussel- och ostronanläggningar, arbetsbåtar, skördebåtar och beredningsverksamhet. Strukturstöden till vattenbruket har för flera företag varit en förutsättning för de investeringar som gjorts.

Ett av de vattenbruksföretag som har ingått i uppföljningen uppger att EU:s investeringsstöd har varit mycket positiva för företaget. Företaget menar att stöden har en bra uppbyggnad. I de fall som företagen går med vinst går det mesta av bidragen till skatt. Strukturstöden har dock även vissa problem. Det intervjuade företaget har pekat på att det är ett problem att stöden betalas ut först efter ett till två år. Detta innebär att företaget får ta en risk. Dessutom har i uppföljningen uppgetts att många företagare menar att det är en krånglig och lång process kring stödet. Som exempel nämns att flera kontroller görs. Först görs en besiktning från länsstyrelsen och sedan från Fiskeriverket då investeringen är klar. Efter det görs en kontroll från kommissionen. Det intervjuade företaget menar att myndigheterna i stället borde kunna använda granskare som finns lokalt i kommunen.⁴⁶⁵

I ett underlagsmaterial till Fiskeriverket konstateras att hos många företagare finns det ett motstånd mot att söka stöd.

Genom att man måste ligga ute med pengar innan stödet kan utbetalas frestar det ofta på likviditeten på ett olösligt sätt. Vidare upplever många att de investeringar man planerar ska granskas, bedömas och kommenteras av människor som saknar en praktisk kompetens. Det är inte säkert att odlaren klarar av att argumentera för sina tankar när man möter nitiska

⁴⁶⁴ Fiskeriverket, 2007k.

⁴⁶⁵ Länsstyrelsen i Västerbottens län, e-brev 2007-04-20 och Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-09-05 samt vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27.

tjänstemän som hela tiden har en ifrågasättande attityd. Många av de företag som har varit utsatta för närmare granskning av genomförda ansökningar kan berätta om hur man möts av en attityd att kontrollantens grundinställning är att företagaren har fuskat eller har för avsikt att fuska och att enda syftet med granskningen är att till varje pris visa upp något som är fel. Detta gör att många drar sig för att söka stöd.⁴⁶⁶

I underlagsmaterialet pekas även på att stödsatsernas storlek är ett problem som har försämrat resultaten av strukturstöden. Med en stödsats på 20 % är det enligt rapporten tveksamt om stödet har nämnvärd betydelse för att påverka utvecklingen. De privata företagen måste själva stå för 80 % (60 % i norra Sverige) i egeninsats, medan offentliga intressenter får minst 50 % stöd från EU. I rapporten konstateras att detta resulterar i att många av projekten är kopplade till offentlig verksamhet och kan bli ett sätt för offentliga organ att få mer medel till verksamheten, då man genom EU-stödet kan fördubbla den svenska insatsen. Samtidigt konstateras följande:

Vilka effekter hade uppstått om vi inte haft ett stöd? Vattenbruket är en i Sverige starkt reglerad och kontrollerad näring. Om näringen getts möjlighet att verka fritt inom vissa, av myndigheterna uppsatta, yttre ramar och stödet samtidigt tagits bort så hade det sannolikt underlättat för företagen. Om stödet tas bort utan att näringen ges möjlighet att agera av egen kraft kommer vattenbruket att komma i en sämre situation än för näringarna i konkurrentländerna. Ett borttaget stöd hade gjort att färre företag klarat av att satsa på en expansion.⁴⁶⁷

Fiskhälsan har framfört att kunskapen om vilka stöd och bidrag som kan utnyttjas för vattenbruksverksamhet är mycket varierande i branschen. Enligt Fiskhälsans bedömning är kunskapen som mest bristfällig hos de små företagen. Där saknas också till viss del intresse för sådan hjälp. Från Fiskhälsan uppges att många är skeptiska till stöd och bidrag av flera olika skäl. Enligt Fiskhälsan har fiskodlingsföretagen angett bl.a. följande skäl:

- Det är för krångligt och byråkratiskt att ansöka om bidrag. Företagen måste i så fall få hjälp med detta.
- Det är för krångligt och byråkratiskt att del- och slutrapportera ett använt bidrag. Det är enklare med vanliga lån där det inte behövs någon rapportering.
- Bidragsdelen är för liten och bidraget gäller bara nyinvesteringar. Slutsumman blir densamma om man i stället tar vanliga lån och investerar i begagnad utrustning, som just nu finns till stor del på marknaden.
- Inga stödmedel betalas ut förrän investeringen är slutförd. Detta innebär att företaget ändå måste skaffa pengar på annat sätt.⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ Lindblad, 2007.

⁴⁶⁷ Ibid.

⁴⁶⁸ Fiskhälsan, brev 2007-09-10.

5.3.4 Myndigheterna och vattenbruket

Ett flertal myndigheter har ansvar för vattenbruksfrågor

Ett flertal statliga och kommunala myndigheter är involverade i frågor kring vattenbruken. Ett av de företag som har ingått i uppföljningen menar att det råder en ”plottrig” myndighetsorganisation, där de olika myndigheterna angriper vattenbruken från olika håll. Företaget menar att det vore bättre med ett verk. Från Fiskhälsan har framförts att det behövs samlade styrdokument från de centrala myndigheterna och en bättre samordning mellan centrala, regionala och kommunala myndigheter. Från vattenbruksföretagen upplever man ibland en dålig koordinering mellan de centrala verkens föreskrifter och allmänna råd och implementeringen av dessa på regional och kommunal nivå. Som exempel kan nämnas att företagen upplever att olika länsstyrelser och handläggare har olika policy när det gäller odling av fisk för utplantering i vattensystem som berör flera län:

Detta gäller t.ex. olika insjööringstammar, där den stam som tidigare använts helt plötsligt inte får användas för utsättningsändamål. Eftersom odling av fisk är en långsiktig produktionsprocess, där det vanligtvis kan ta upp till tre år från rom till utsättningsfärdig fisk, är det inte acceptabelt med diffusa och osäkra regler om vad som får sättas ut i olika vatten. Odlingföretagen måste få klara, tillförlitliga och långsiktiga besked om vad som gäller, så att man inte efter tre års produktion står med en färdig fisk som inte får användas. När det gäller röding är ofta förhållandet det omvända, dvs. här tycks inte stamtillhörighet ha någon betydelse alls för att få sätta ut röding i ett visst vatten och här accepteras t.o.m. utsättning av en rödingstam som är framtagen för intensivuppfödning till matfisk.⁴⁶⁹

Även forskare vid SLU har i uppföljningen påpekat att vattenbrukets frågor i dag är splittrade mellan många myndigheter som Jordbruksverket, Naturvårdsverket, Livsmedelsverket, Fiskeriverket, länsstyrelserna, kommunerna, miljödomstolar, Statens veterinärmedicinska anstalt m.fl. Forskarna menar att detta är svårt för redan etablerade odlare, men i princip omöjligt att klara av för nyföretagare.

Forskarna har i uppföljningen vidare pekat på att EU nyligen har överfört vattenbruket (aquaculture) från området fiske till området agrara näringar (agriculture). De menar att ett naturligt förslag därför vore att i paritet med detta överföra vattenbrukets samlade frågor till Jordbruksverket som ansvarig myndighet. Detta skulle, med tanke på Jordbruksverkets övriga verksamhet och kompetens, enligt forskarna ge väsentligt bättre koppling mellan näring, myndighet och forskning.

Fiskeriverket har bildat en rådgivande grupp för samråd i aktuella vattenbruksfrågor. Enligt verket spelar gruppen en viktig roll som mötesplats för näringen, berörda myndigheter och universitet samt företrädare för sportfiske och fiskevattenägare, inte minst mot bakgrund av att ansvaret för de regelverk som är av betydelse för vattenbruket är spritt på ett antal olika myndigheter.

⁴⁶⁹ Ibid.

Under 2006 diskuterades bl.a. regelverk och olika vattenbruksprojekt på gruppens möten.⁴⁷⁰

Forskarna vid SLU har i uppföljningen framfört att resultaten och konsekvenserna för vattenbruksföretagen av olika insatser och regler från statliga myndigheter kan sammanfattas med att de har varit en starkt bidragande orsak till näringens långsamma utveckling. Avsaknaden av expertis hos Naturvårdsverket och Fiskeriverket uppges enligt forskarna ha lett till en rad felaktiga och dåliga etableringar, vilket i sin tur bl.a. har lett till konkurser för företag och negativa miljöeffekter eller konflikter med annan verksamhet. Forskarna pekar på två olika exempel som de menar kan representera en mångfald av konsekvenser av ett flertal myndigheters insatser:

- *Exempel 1:* Under senare delen av 1900-talet ålades odlingar i Sverige ett provtagningsprogram för närsalter. Detta infördes trots att näringen enligt forskarna stod för endast ca 0,3 % av de totala närsaltsutsläppen från det svenska jordbruket. Forskarna har i uppföljningen framfört att dessa program kostade både personella och ekonomiska resurser, men värst var att de upplevdes som omotiverade och meningslösa då de nästan aldrig utvärderades.
- *Exempel 2:* Ett mer aktuellt exempel är kostnaden för en miljökonsekvensbeskrivningsprocess där ansökan för en medelstor fiskodling kan kosta upp emot flera miljoner och sträcka sig över flera års tid. Detta är enligt forskarna i sig ett starkt hinder för nyföretagande, eftersom bara redan stora och etablerade företag har resurser att inleda processen.⁴⁷¹

Myndigheternas inställning till vattenbruket

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har flera aktörer pekat på att inställningen till vattenbruket varierar mellan olika myndigheter på olika nivåer. I uppföljningen har vidare framkommit att vattenbruket själva har en negativ inställning till myndigheterna. Från Vattenbrukarnas riksförbund har framförts att branschen har tappat respekten för myndigheter och politiker och att det upplevs finnas ett stort avstånd mellan näringen och politiken. Från riksförbundet framförs vidare att odlingsföretagen känner sig ”söndermalda av myndigheternas kvarnar”. Ett stort antal myndigheter upplevs sätta käppar i hjulen och näringen känner sig nonchalerad av Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Fiskeriverket. Från näringen upplevs att det finns en negativ inställning från bl.a. miljövärdande myndigheter. Därtill menar man att olika länsstyrelser har tillämpat regelverket på olika sätt. En del har varit positiva, medan andra har varit rädda för att nya verksamheter med negativa effekter på miljön ska etableras i länen.⁴⁷²

Fiskhälsan har framfört att svenska myndigheter i vissa fall har tolkat vissa EU-förordningar väl snävt. Som exempel nämns ett EU-direktiv om animaliska biprodukter som enligt Fiskhälsan är svårt att applicera på material från

⁴⁷⁰ Fiskeriverket, 2007a.

⁴⁷¹ Eriksson m.fl., e-brev 2007-05-04.

⁴⁷² Vattenbrukarnas riksförbund, telefonintervju 2007-04-17 samt information och intervjuer vid fisketurismkonferens 2007-03-26.

odlad fisk.⁴⁷³ Den transportstruktur som finns för t.ex. kadaver från andra djurslag finns inte etablerad för fiskodlingar. Fiskhälsan har i uppföljningen framfört att direktivet ger vissa möjligheter för medlemsstaterna att ge vissa undantag, och i ett fall har Finland medgett större undantag än Sverige. Från Fiskhälsan uppges att samtal förs med Jordbruksverket i denna fråga.

Forskare vid SLU menar att inställningen bland myndigheterna till vattenbruket är mycket varierande. Till detta kommer att det till stor del finns en variation i kunskap om näringen och dess förutsättningar och miljöpåverkan. Naturvårdsverket uppges sedan 10–15 år tillbaka inte ha någon expertis inom området, varför stödet till den tillståndsgivande regionala länsstyrelsen enligt forskarna är mycket svagt. På länsstyrelsenivå är, enligt forskarnas uppfattning, inställningen till vattenbruk mycket negativ i de flesta län, utom i norra Sverige. Fiskeriverket, som har sektorsansvaret för vattenbruk, saknar enligt forskarna expertis och prioriterar inte frågan i sin verksamhet. Enligt forskarnas bedömning har viljan hos myndigheter att detaljreglera den dagliga verksamheten i många fall varit hämmande för näringens utveckling. Viljan har inte alltid parats med ett kunskapsunderlag.

När det gäller musselodlingar konstateras i ett underlag till Fiskeriverket att det är nödvändigt att myndigheternas inställning till näringen tydliggörs. Musselodling bedrivs i dag bara inom Västra Götalands län. Det som där kan skapa problem är att näringsfrågorna hanteras av regionen, medan miljö och tillstånd sköts av länsstyrelsen. I rapporten uppges att Fiskeriverkets intresse för musselnäringen och framför allt verkets roll har upplevts som otydliga och oklara av näringen. Det finns dock en förhoppning om att Fiskeriverket har fått upp ögonen för musselnäringens möjligheter och kommer att följa upp det i sin egen verksamhet.

Från Fiskhälsan har framförts att det finns en uppfattning inom näringen att t.ex. finländska myndigheter gör andra tolkningar av det gemensamma regelverket än vad svenska myndigheter gör. Finland upplevs ha fått igenom fler undantag gentemot EU.

Fiskeriverkets arbete med vattenbruksfrågor

Från Fiskeriverket framförs att verkets insatser kring vattenbruk är begränsade. Fiskeriverket fördelar ekonomiska ramar av strukturstödet till länsstyrelserna, men enligt tjänstemän vid verket går dock mycket litet strukturmedel till vattenbruket. Fiskeriverket utfärdar vidare föreskrifter om vattenbruk i syfte att undvika att sjukdomar sprids och att främmande arter och stammar sprids.

Vattenbrukarnas riksförbund har i uppföljningen uttryckt ett stort missnöje med att det inte finns några exakta uppgifter om vattenbrukets omfattning. Det har framförts att Fiskeriverket inte har någon överblick, trots att verket ska hålla ett odlingsregister. Tjänstemän vid Fiskeriverket uppger att en orsak till detta är att verket har problem med att få in underlagsuppgifter. Länssty-

⁴⁷³ EU-direktiv 1774/2002.

relserna uppges inte redovisa de uppgifter som behövs. Enligt regelverket ska länsstyrelserna föra ett register över tillstånd för fiskodlingar på sätt som Fiskeriverket beslutar. Länsstyrelserna ska vid varje kalenderårsskifte tillhandahålla Fiskeriverket aktuella registeruppgifter.⁴⁷⁴ Det finns i dagsläget inte någon förteckning över de företag som har odlingstillstånd. Fiskeriverket och SCB redovisar dock statistik om vattenbruket som bygger på dels en enkät som skickas ut, dels skattningar. Ett arbete med ett nytt nationellt register har pågått sedan några år tillbaka men är ännu inte färdigställt. Fiskhälsan har framfört önskemål om ett uppdaterat register och förbättrad produktionsstatistik. Enligt Fiskhälsan har denna fråga diskuterats under lång tid med Fiskeriverket och SCB.

Även ett av de företag som har ingått i uppföljningen har uttalat en viss besvikelse gentemot Fiskeriverket. Företaget menar att det inte händer så mycket och att verket inte har någon kompetens inom vattenbruk längre. Verket uppges inte prioritera vattenbruk och inte ta ansvar för vattenbruket, vilket företaget menar även framgår av verkets formella organisation.

Behov av nationell plan för vattenbrukets utveckling

Det har i olika sammanhang uppmärksamats att vattenbruket i Sverige inte utvecklas i samma takt som i flera andra länder. Från forskare vid SLU har flera olika möjliga förklaringar till detta framförts. Förutom vad som sagts om myndigheternas roll i att stödja näringens utveckling har forskarna pekat på att Sverige saknar en väl utformad och kraftfull och funktionell nationell plan för utveckling av vattenbruksnäringen, inklusive myndigheters roll, mätbara mål och en tidsplan. Vidare saknar Sverige en naturlig brygga mellan fiske- och vattenbruk. Enligt forskarna har detta i t.ex. Norge varit en av grundstenarna i näringens framväxt och etablering. Forskarna menar vidare att Sverige saknar en målinriktad och kraftfull satsning på forskning, utveckling och utbildning inom vattenbruksområdet. Sverige har, i motsats till de flesta andra länder inom EU, en mycket restriktiv inställning till nyttjandet av vatten för produktion av nyttigheter. Forskarna bedömer att denna restriktiva och negativa inställning finns på alla nivåer i samhället.

Fisksjukdomar

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) uppger att fisk är ett av de svåraste djurslagen ur smittskyddssynpunkt. Skälet till detta är enligt SVA bl.a. följande:

- Fisk lever i vatten som rinner från källa till kust. En bakterie, ett virus eller en parasit kan därför mycket lätt spridas över stora ytor.
- Odlad fisk lever nära den vilda. Sjukdomar kan därför lätt överföras. Båda grupperna måste beaktas när man bedömer smittskydd.

⁴⁷⁴ Fiskeriverkets föreskrifter FIFS 2001:3.

- Möjligheterna till terapi och att begränsa spridningen av sjukdom bland vild fisk är minimal.
- Vissa av sjukdomarna är överförbara till avkomman via rom eller mjölke. Ett sjukt föräldradjur kan därför ge upphov till tusentals sjuka avkommor.
- Beroende på att fisk lever under vattenytan och att fisk inte visar sjukdom lika tydligt som en hund eller katt upptäcks sjukdomar i sent skede, vilket gör att sjukdomar kan ha hunnit sprida sig över stora områden.⁴⁷⁵

En infektiös sjukdom på fisk kan medföra stora ekonomiska förluster för en enskild odlare. Enligt SVA kan effekterna av en sjukdom i ett vattenområde bli oåterkalleliga med utslagning av hela arter som yttersta konsekvens.

Enligt Fiskeriverket har Sverige för närvarande ett mycket gott fiskhälsoläge, vilket innebär en låg risk för sjukdomsutbrott för såväl vild som odlad fisk. Under 2005 konstaterades åtta fall av anmälningspliktiga smittsamma sjukdomar och under 2006 konstaterades sex fall.

I uppföljningen har ett av vattenbruksföretagen uppmärksammat att sjuk fisk måste skickas till SVA i Uppsala för analys innan företaget kan få medicinfoder. Detta kan enligt företaget leda till höga kostnader för företaget. Som exempel anger företaget följande: Om en sjukdom uppstår på torsdagen, får företaget analyssvaret på fredagen och först på måndagen kan medicineringen sättas in. Enligt företaget är detta inte en rimlig hantering. Företaget är medvetet om att orsaken är att SVA inte vill att medicinfoder ska användas slentrianmässigt.⁴⁷⁶

Vattendorar

En fråga som har lyfts fram från både företag och myndigheter i Västerbottens län är vattenregleringen och dess effekter på vattenbruken. Som redan har beskrivits lyfter de flesta aktörerna i uppföljningen fram det positiva med att odla fisk i reglerade vatten.

Från ett av de intervjuade företagen har framförts att vattendorarna är ensidigt utformade. När de togs fram räknade inte samhället med vattenbrukens behov. Tillstånden borde därför ses över. Det aktuella företaget har haft problem med vattenregleringen eftersom regleringsföretagen i början av vintrarna inte har låtit isen lägga sig på älven där odlingen är belägen. Isproblemen har lett till hög dödlighet bland fisken och därmed stora kostnader för företaget. Konflikten mellan företaget och vattenregleringsföretagen har varit uppe i domstol. Företaget menar att kraftverken måste släppa på mindre vatten när isen ska till att lägga sig i början av vintern. Företaget menar vidare att ett problem är att mätpunkterna är felaktigt placerade. Enligt företaget har avregleringen av elmarknaden dessutom lett till ökad press på älven med mycket stora variationer som följd och därmed försämrad miljö för fisken.

⁴⁷⁵ Webbplatsen www.sva.se.

⁴⁷⁶ Fiskeriverket, 2007a och vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27.

Även företrädare för Lycksele kommun har lyft fram problemen kring vattendomarna. Kommunen menar att vattendomarna måste ses över och att man måste ta mer hänsyn till vattenbruket. Från kommunen framförs vidare att det behövs mer samråd och samverkan mellan vattenbruken och kraftverken. Om inte problemen löses är det svårt att få nya entreprenörer som vill satsa på vattenbruk. Enbart i Lycksele kommun uppges det finnas ungefär 15 stora kraftverksmagasin som skulle vara lämpade för vattenbruk.

5.3.5 Utbildning och kompetensutveckling

Utbildningskrav

I några föreskrifter finns explicita krav på utbildning av fiskodlare. Vidare finns det explicita utbildningskrav i föreskriftstext t.ex. vid märkning av odlad fisk och vid delegerad läkemedelshantering.⁴⁷⁷ Vissa av dessa utbildningar har arrangerats av Fiskhälsan i samarbete med andra parter.

Utbildningsanordnare

Det finns ett antal utbildningar på gymnasienivå inom vattenbruksområdet. Flera av de gymnasiala utbildningar med inriktning mot fiskodling och vattenbruk som tillkom under perioden 1980–2000 har ändrat inriktning och erbjuder i dag utbildningar inom fisketurism, vatten och fiskevård, vattenekologi, ekoturism, kustnära fiske, vilt- och naturvård etc. Vattenbruk och fiskodling finns alltså kvar i utbildningsprogrammen, men utgör för närvarande en mindre del av det totala utbudet.⁴⁷⁸

Ett exempel är naturbruksgymnasiet i Osby. Eleverna ges möjlighet att under sin gymnasieutbildning utveckla sina kunskaper och färdigheter om fisk och fiske samtidigt som de lär sig fiskevård och fiskodling. Naturbruksgymnasiet har egen fiskodling, där man som en del i utbildningen kläcker, odlar och sätter ut fisk i dammar och vattendrag. Skolan har ett tiotal dammar för odling av fisk och kräftor. Vattenbruks- och sportfiskekurserna omfattar 900 poäng och är både nationella och lokala. De lokala kurserna är framtagna på och för Naturbruksgymnasiet i Osby. Ett annat exempel är Kalix Naturbruksgymnasium som bl.a. erbjuder utbildningar inom profilen vatten. Där ingår bl.a. vattenbruk, fiskevård, fiskodling, livsmedelshygien, företagsekonomi, livsmedelsteknik, turism och sjömanskap. För att få insikt i och kunskap om hur man startar eget företag inom t.ex. fiskodling ingår i kursen småföretagande, där eleverna får starta, utveckla och driva ett företag med marknadsidé, marknadsundersökningar och marknadsföring. Fiskodlingsutbildningen beskrivs av skolan i följande sex steg:

1. Vi köper ögonpunktad rom från en sättfiskodling.
2. Vi lär oss behandla rommen för att uppnå maximal överlevnad.
3. När ynglen kläckts och gulsäcksstadiet är förbi startar inmatningen.

⁴⁷⁷ Djurskyddsmyndighetens föreskrifter 2006:8.

⁴⁷⁸ Fiskhälsan AB, brev 2007-09-10.

4. Ynglen går sedan några månader i tråg innan de transporteras till vår matfiskodling.
5. Matfiskodlingen är belägen 2 mil från skolan. Där växer fisken till önskad slaktvikt.
6. Sedan vidareförädlar vi fisken till dess att den äts i skolans matsal.⁴⁷⁹

På den eftergymnasiala nivån finns i dag bara en introduktionskurs vid SLU. Vid SLU i Umeå erbjuds olika kurser i fiskbiologi, fiskevård och fiskodling för den som har grundläggande behörighet för högskolestudier. Forskare vid SLU bedömer däremot potentialen vara mycket god genom ett etablerat nordiskt samarbete mellan SLU och dess olika systeruniversitet (samlade i nätverket NOVA). Här finns redan mobilitetsstöd för studenter och en gemensam undervisnings- och kursplattform med mer än 80 kurser från BSc- till MSc-nivå. Forskarutbildning på området bedrivs vid SLU, institutionen för vilt, fisk och miljö, samt vid institutionen för livsmedelsvetenskap. Viss fortbildning uppges bedrivas av SLU, Fiskeriverket och Fiskhälsan AB.⁴⁸⁰

Utbildningsläget inom näringen

I miljö- och jordbruksutskottets uppföljning har från olika håll framförts att Sverige i dag har få fungerande yrkesutbildningar inom vattenbruk, även om ambitionerna har funnits hos ett antal naturbruksgymnasier. Fiskeriverket har pekat på att det tekniska kunnandet är högt inom vattenbruksnäringen, men fortsatt utbildning och kompetensutveckling är av stor vikt för framtida utveckling och konkurrenskraft.

Fiskhälsan har i uppföljningen framfört att det med tanke på återväxten inom branschen är viktigt med möjligheter till utbildning och fortbildning. Från Fiskhälsan har konstaterats att vattenbruksutbildningarna tillkom under en period när vattenbruket förväntades få en kraftig utveckling. Det svenska vattenbrukets stagnation i kombination med strukturförändringar har dock gjort att antalet arbetstillfällen i branschen har stagnerat eller minskat. I det läget har det varit svårt att få elever att våga satsa på en utbildning inom enbart vattenbruk.

Fiskhälsan betonar att medelåldern inom branschen är hög och att det finns behov av nyrekrytering. Fiskhälsan uppger vidare att företagen har påtalat svårigheter att hitta arbetskraft med rätt kompetens. Därför krävs det olika stimulansåtgärder för att få intresserade elever att våga och kunna välja olika vattenbruksutbildningar. Fiskhälsan har även pekat på att det finns behov av att utveckla och stimulera utbildningar på högre nivå för att täcka vattenbrukets behov av driftansvariga, platschefer etc. Den fiskevårdslinje vid Göteborgs universitet som tidigare utbildade fiskekonsulenter var en sådan utbildning som delvis användes för att rekrytera personal till driftsledning, produktionsansvar etc. Fiskhälsan har även framfört att det bör utredas vilka efter-

⁴⁷⁹ Webbplatserna www.skolor.osby.se/naturbruk och www.kalix.naturbruksgymn.se.

⁴⁸⁰ Eriksson m.fl., e-brev 2007-05-04.

gymnasiala utbildningar som finns att tillgå eller kan arrangeras i form av bl.a. KY-utbildningar.

I uppföljningen har även de intervjuade vattenbruksföretagen uppgett att det är svårt att rekrytera personal med rätt kompetens. Från företagen har å ena sidan pekats på att det är ett problem att det inte finns så många utbildningar för vattenbrukare. Å andra sidan har det pekats på att de elever som har gått vattenbruksutbildningar på gymnasiet har svårt att få jobb. Företagen menar att för att skolorna ska få sökande måste det finnas utvecklingsmöjligheter inom branschen, vilket det fanns för 10–15 år sedan men inte i dag. Den ene företagaren uppger att av den egna personalen har bara två formell utbildning, medan resten har lärts upp inom företaget. Ett annat vattenbruksföretag uppger att de två anställda vid fiskodlingen inte har någon formell vattenbruksutbildning utan att de båda har gått i lära inom företaget.⁴⁸¹

Vattenbrukarnas riksförbund har framfört att det inte pågår någon forskning längre. Förbundet menar att inga permanenta pengar avsätts till forskning om vattenbruk, utan det enda som pågår är olika projekt. Förbundet pekar på att vattenbruksforskningen vid SLU i Umeå har slagits ihop med bl.a. skogsforskningen, och avelsprogram finansieras med bara ett halvår i taget. Länsstyrelsen i Västerbottens län uppger att SLU och de forskare som arbetar med vattenbruksfrågor är en viktig aktör, där flera projekt bedrivs och där även odlingsföretagen är med.

Enligt Länsstyrelsen i Västra Götalands län har det för vattenbruksintresserade tidigare funnits en gymnasial utbildning vid naturbruksgymnasiet Dingle med inriktning på vattenbruk. Utbildningen är sedan två år tillbaka nedlagd. Länsstyrelsen har i uppföljningen pekat på att djurskyddsföreskrifter om odling av fisk medför ökade krav på utbildning för den som arbetar inom vattenbruket. I dag saknas enligt länsstyrelsen denna utbildningsmöjlighet.⁴⁸²

5.4 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning

Tillståndet och utvecklingen för vattenbruket

Det är svårt att få en tydlig bild av det svenska vattenbruket. Det finns inga entydiga uppgifter om vilken omfattning som vattenbruket har. Det finns uppskattningsvis ca 300 odlingar i Sverige där 400–500 personer är sysselsatta. I förhållande till yrkesfisket har vattenbruket liten volym och låg omsättning.

Trots att ett antal olika möjligheter inom vattenbruket har framkommit i uppföljningen överväger de mer probleminriktade beskrivningarna av tillståndet och utvecklingen för vattenbruket. Det pekas på ett flertal olika problem inom näringen, och flera menar att vattenbruket har dåligt rykte och är

⁴⁸¹ Fiskeriverket, 2007i, Fiskhälsan, brev 2007-09-10 och vattenbruksföretag, intervju 2007-03-27.

⁴⁸² Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02.

eftersatt i Sverige. Det sker för närvarande inga nysatsningar och ingen generationsväxling i företagen. Det finns problem med kapitalförsörjningen, och i uppföljningen har framkommit att branschföreträdaren har stora ekonomiska problem, samtidigt som det paradoxalt nog finns indikationer på att flera fiskodlingsföretag har god ekonomi. Regelverket kring vattenbruket upplevs vara strängt, särskilt vad gäller miljöaspekterna.

I uppföljningen konstateras att svenskodlad fisk är sällsynt för försäljning på svensk färskmarknad. Samtidigt som fiskhälsoläget i Sverige är gott är konkurrensen från framför allt de norska vattenbruken stor. Uppföljnings- och utvärderingsgruppen vill i detta sammanhang erinra om att gruppen i en tidigare uppföljning av förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion framförde att tillgången till småskaligt producerad mat i de vanliga livsmedelsbutikerna är en avgörande faktor för den fortsatta utvecklingen av konsumenternas efterfrågan. Enligt gruppens bedömning är detta en fråga som är viktig även inom vattenbruksområdet. Det är viktigt att den fortsatta utvecklingen inom detta område följs.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen kan konstatera att vattenbruket är ett område där det kan sägas vara långt mellan ord och handling. Under senare år har det från olika håll framförts att vattenbruket har en potential att expandera och skapa fler arbetstillfällen på landsbygden, men i praktiken har inte mycket hänt. Från både branschen, olika myndigheter och andra aktörer har uppmärksammas att vattenbruk kan ha positiva miljöeffekter, bl.a. fiskodlingar i näringsfattiga reglerade vattendrag samt mussel- och ostronodlingar i övergödda vatten. Samtidigt innebär nedgången i de vilda fiskpopulationerna att det borde finnas en potential i matfiskodlingar. Det finns även flera exempel från andra länder på hur vattenbruksnäringen kan expandera.

Miljö- och jordbruksutskottet har konstaterat att det svenska vattenbruket är förhållandevis litet och att utvecklingen har avstannat. Samtidigt menar utskottet att vattenbruksföretagens betydelse för en levande landsbygd bör uppmärksammas och att vattenbruk kan bli ett viktigt inslag i framtida svensk landsbygdsutveckling.

Enligt gruppens bedömning visar uppföljningen att det finns en rad problem inom vattenbruksnäringen. Det kan konstateras att den bild som förmedlas från bl.a. branschens företrädare är mycket dystert. Det är viktigt att dessa problem lyfts fram och åtgärdas i det fortsatta arbetet. Gruppen menar att det finns behov av en genomgripande analys av vattenbruket och av dess kapacitet för tillväxt. Det är viktigt att aktörerna inom området får tydliga signaler om att de problem och hinder som har uppmärksammas i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning kan undanröjas. Enligt gruppens bedömning finns en stor potential i vattenbruket här i Sverige. Detta bör vara en utgångspunkt för det fortsatta arbetet med vattenbruksfrågor.

Dyr och komplicerad tillståndsgivning och tillsyn

I uppföljningen har det pekats på att det är svårt att få tillstånd för fiskodlingar. Från näringen har framförts att den försiktighet som råder inom tillstånds-

givningen riskerar att kväva nya idéer och gör att inga nya vattenbruk startas. I uppföljningen har vidare framkommit att tillsynen är förknippad med olika typer av problem. Från näringen upplevs att mycket ska redovisas för myndigheterna, samtidigt som företagen inte tror att de olika myndigheterna verkligen använder all information som samlas in.

Gruppen konstaterar att den höga ambitionsnivån i Sverige inom bl.a. miljöområdet har medfört att tillståndsprövningen för fiskodlingsföretagen har blivit en lång, dyrbar och komplicerad process, särskilt vad gäller att upprätta miljökonsekvensbeskrivningar. Samtidigt är det en förutsättning för branschens fortsatta utveckling att upprätthålla höga miljökrav. Enligt gruppens bedömning är det dock viktigt att lyssna till de synpunkter som har framförts från näringen i syfte att finna en sådan hantering av tillstånds- och tillsynsfrågor att bästa möjliga resultat uppnås. Gruppen menar att tillståndsgivningen och tillsynen/kontrollen bör kunna förenklas. Det är därvid viktigt att anpassa kraven på t.ex. miljörapporteringens innehåll till den verklighet som vattenbruksföretagen lever i.

När det gäller tillsynen konstaterar gruppen att det från företagen har framförts att kommunens inspektörer ofta inte har kompetens inom vattenbruksområdet samtidigt som avgifterna upplevs vara mycket höga. Det har vidare pekats på att tillsynen ser olika ut i olika kommuner och län. Enligt gruppens bedömning bör de problem kring tillsynen som har framkommit beaktas i det fortsatta fiskepolitiska arbetet. Gruppen menar att tillsynen bör kunna göras mer likformig över landet utan att man släpper på miljökraven. Det kan t.ex. undersökas om hanteringen av tillsynen kan centraliseras till en myndighet. Det är enligt gruppens bedömning viktigt att näringen upplever att tillstånds- och tillsynsfrågor behandlas på ett likartat sätt i hela Sverige.

Oklara resultat av strukturstöden till vattenbruket

I uppföljningen har framkommit att intresset för och möjligheten till att investera med stöd från Fiskefonden har varit begränsat. Gruppen noterar att det beviljades nästan dubbelt så mycket strukturmedel som sedan faktiskt användes. Gruppen konstaterar vidare att företagen upplever att administrationen kring strukturstödet är krånglig.

Enligt gruppens bedömning är det svårt att dra några slutsatser om strukturstödets måluppfyllelse. Gruppen kan konstatera att det har framförts positiva synpunkter på stöden från bl.a. regionala myndigheter, samtidigt som uppföljningen visar på ett antal olika problem, bl.a. att utbetalningar av bidrag sker i ett sent skede. Enligt gruppens bedömning är det paradoxalt att myndigheterna är mer nöjda med strukturstöden än vad de berörda fiskeföretagen är. Gruppen utgår från att dessa och andra erfarenheter kommer att tas till vara i arbetet med den nya strukturfondsperioden.

Förvaltningen av statliga insatser

I uppföljningen har framkommit att flera statliga och kommunala myndigheter är involverade i frågor kring vattenbruken och att den splittrade myndighetsbilden kan försvåra vattenbrukens kontakter med myndigheter. Gruppen konstaterar vidare att myndigheternas inställning till vattenbruket är mycket varierande. Inom näringen finns en stor misstro mot myndigheterna, bl.a. att Fiskeriverket inte har prioriterat vattenbruket.

I syfte att öka effektiviteten i den statliga förvaltningen och förbättra möjligheterna för vattenbrukets utveckling är det enligt gruppens bedömning viktigt att tydliggöra de olika myndigheternas ansvarsområden och samordna myndigheternas insatser. Detta är inte minst viktigt mot bakgrund av de problem som för närvarande råder inom vattenbruksnäringen och den negativa inställning till politiker och myndigheter som finns inom näringen. Särskilt inom tillståndsgivning och tillsyn finns behov av en bättre samordning mellan myndigheter på olika nivåer. Liksom för yrkesfisket finns behov av ett närmande mellan näring, forskare och myndigheter. Det är viktigt att vattenbruksfrågor tydligare prioriteras av myndigheterna.

Utbildning och kompetensutveckling

I uppföljningen har från olika håll lyfts fram att Sverige i dag har få fungerande yrkesutbildningar inom vattenbruk. Trots detta bedöms det tekniska kunnandet vara högt inom näringen. Från företagen har framförts att det är svårt att rekrytera personal med rätt kompetens.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen menar att det finns en potential för vattenbruket i Sverige, inte minst mot bakgrund av den negativa utvecklingen för vildfångad fisk och de framsteg som har gjorts i utvecklingen av vattenbrukstekniken. Det är därför av stor vikt att det finns utbildningar och möjlighet till kompetensutveckling inom området. Utbildningar är även viktiga för att få en återväxt i en bransch där det i dag inte sker någon nyrekrytering.

Gruppen vill även peka på att det kan finnas behov av en läns- och kommunövergripande kompetensutveckling för berörda tjänstemän inom tillstånds- och tillsynsmyndigheterna.

Fortsatt uppföljning och utvärdering

Gruppen menar att det är viktigt att fortsättningsvis uppmärksamma de olika frågor som har lyfts fram i denna uppföljning kring vattenbrukets betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

6 Fisketurism

I detta avsnitt redovisas inledningsvis att fisketurismen har en lång historia i Sverige men att den ändå betraktas som en ny näring. Det konstateras att Sverige har goda förutsättningar för fisketurism och att flera aktörer har en positiv syn på utvecklingsmöjligheterna. Samtidigt redovisas ett antal olika problem och hinder för den fortsatta utvecklingen, bl.a. tillgången på fisk och turistföretagens begränsade rådighet över fiskresursen. Det tas även upp att ökad fisketurism kan leda till konkurrens om fiskresursen med yrkesfisket. Det redovisas att näringen har framfört önskemål om att fiskelagstiftningen ska ändras så att fisketurismen erkänns som resursbrukare och ges rättigheter till resursen. I avsnittet behandlas vidare bildandet av fiskevårdsområden och införandet av det fria handredskapsfisket. Det redovisas några exempel på hur strukturstöd har använts inom området och hur olika myndigheter ser på fisketurismen. Avsnittet avslutas med uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning.

6.1 Fisketurismens omfattning och betydelse

Fritidsfiske

Fiske är en populär fritidsaktivitet i Sverige och bl.a. Fiskeriverket pekar på att intresset för fritidsfiske är stort. Enligt verkets och SCB:s undersökningar uppgår nära en miljon personer (16–64 år) att de har fiskat under år 2006. Det var fler män än kvinnor som fiskade, 19 % av alla män och 11 % av alla kvinnor. Antalet fiskedagar i Sverige skattas i undersökningen till knappt 14 miljoner under 2006. Drygt hälften av dessa dagar var förlagda till sommaren. Störst andel fiskande bland befolkningen finns i Norrlands inland följt av norra Götalands och Svealands inland samt längs Norrlandskusten. De vanligaste motiven till varför man fiskar är avkoppling från vardagen, naturupplevelser och möjligheten att själv fånga fisk. Fritidsfisket kan delas upp i två kategorier:

1. *Handredskapsfiske*, dvs. fiske med spö, lina och krok (i dagligt tal kallat sportfiske).
2. *Fritidsfiske med mängdfångande redskap*, dvs. fiske med olika nät eller garn, ryssjor, bottengarn och burar (i dagligt tal kallat husbehovsfiske).

Den totala fångstmängden uppskattas till knappt 19 000 ton under 2006. Därutöver återutsattes ca 5 000 ton. Cirka 60 % fångades med handredskap och 40 % med mängdfångande redskap.⁴⁸³

⁴⁸³ Fiskeriverket och SCB, 2007.

Allmänt om turism

Turismen bedöms ofta som en av de snabbast växande näringarna i världen. Enligt Verket för näringslivsutveckling (Nutek) ökade det internationella resandet i världen med 5,5 % under 2005. I Europa var ökningen drygt 4 %. Sverige som destination visar en likartad utveckling under 2005. Antalet utländska gästnätter på svenska hotell, stugbyar, vandrarhem och campingplatser ökade med 3,8 %. Under de senaste 15 åren har den utländska turismen till Sverige ökat med drygt 80 %. Mellan åren 1995 och 2004 ökade turistkonsumtionen i Sverige med nästan 57 % i löpande priser. Exporten, värdet av utländska besökares konsumtion i Sverige, ökade under samma period med drygt 70 % i löpande priser. Även förädlingsvärdet och antalet sysselsatta inom turistnäringen ökade under perioden 1995 till 2004.

Under 2004 spenderade turister drygt 172 miljarder kronor i Sverige. De svenska resenärerna stod för nästan tre fjärdedelar av konsumtionen, varav fritidsresenärerna spenderade merparten, drygt 67 %. De utländska besökarnas konsumtion, 48,5 miljarder kronor, utgjorde 28 % av den totala konsumtionen. Turismen har mindre betydelse för svensk ekonomi än i många andra länder. Turistnäringens andel av bruttonationalprodukten (BNP) har mellan åren 1995 och 2004 pendlat mellan 2,5 och 2,8 %. Turistnäringens andel ligger därmed på en konstant nivå i förhållande till den totala ekonomin.

Turistnäringen består av många små företag och enstaka större företag. Den geografiska spridningen är stor och det finns turistföretag i nästan hela Sverige, med en koncentration till vissa platser. Från riksdag och regering har lyfts fram att turistnäringen därmed har goda möjligheter att skapa sysselsättning i hela landet, vilket inte minst är viktigt i områden med få andra alternativ. Antalet sysselsatta (årsverken) i turistnäringen har enligt Nutek ökat med nästan 24 % eller drygt 24 000 heltidsarbeten sedan 1995. Av totalt 126 827 helårsverken inom turistnäringen 2004 var flest sysselsatta med turism inom hotell- och restaurangbranschen (drygt 41 % av alla inom turistnäringen). Näst största bransch var varuhandeln (drygt 22 %). Antalet arbetade timmar inom turistnäringen är ungefär lika stort som inom jordbruk, skog och fiske.⁴⁸⁴

Fisketurism

Fisketurism omfattar människors fritidsaktiviteter när de reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning för fritid, affärer eller andra syften. Med fisketuristiska företag avses sådana som levererar varor och/eller tjänster till fisketurister. Företagen bedriver sin verksamhet med utgångspunkt i fisketuristernas behov av service och tjänster och besöks av fisketurister i sådan omfattning att det har avgörande betydelse för företagets fortlevnad. Till sammans utgör dessa företag fisketurismnäringen.⁴⁸⁵ Fisketurismen och det

⁴⁸⁴ Prop. 2004/05:56, bet. 2004/05:NU13 samt Nutek, 2006a.

⁴⁸⁵ Skr. 2005/06:171 och prop. 2004/05:56.

fisketuristiska företagandet bedrivs både i allmänna och privata fiskevatten, både längs kusten och i inlandsvatten.

Naturvårdsverket och Fiskeriverket konstaterade i en utredning år 2005 att fisketurismen har en lång historia, framför allt i norra Sverige. Verken konstaterade att inte minst fisket i fjällen har utgjort ett resmål i över hundra år. Redan under 1800-talet förekom organiserad fisketurism i bl.a. Jämtland. Det var främst engelska fisketurister som kom. Exploateringen av vattenkraften medförde emellertid att förutsättningarna för denna form av fisketurism efter hand ödelades eftersom flertalet av de unika storöringsbestånden slogs ut.

Antal företag och omsättning

Fiskeriverket har tillsammans med Livsmedelsekonomiska institutet och SCB genomfört en enkätundersökning om fritidsfiskerelaterade företag 2006. Fiskeriverket undersöker en bredare grupp av företag än enbart de fisketuristiska företagen. Fritidsfiskerelaterade företag definieras som företag som levererar varor eller tjänster till fritidsfiskare i direkt anslutning till deras fritidsfiske. Detta innebär att även företag som helt eller delvis vänder sig till lokala besökare ingår i definitionen. Verksamheten ska inbringa inkomster. Utöver företag ingår ekonomiska föreningar, offentliga bolag, ideella verksamheter m.m. som har inkomster från fritidsfiskerelaterad verksamhet. Båtuthyrning och redskapsförsäljning/uthyrning ingår endast om verksamheten sker på plats i direkt anslutning till fisketuren. Fiskeriverket valde ut 5 000 företag att skicka en enkät till, varav 1 300 svarade att de bedriver en fritidsfiskerelaterad verksamhet. Studien var inte heltäckande och ska enligt Fiskeriverket inte ses som en redovisning av samtliga fritidsfiskerelaterade företag. Sammanlagt uppgick den fritidsfiskerelaterade omsättningen i dessa företag till ca 1,4 miljarder kronor år 2006. Enligt studien genererade den fritidsfiskerelaterade verksamheten ca 700 årsarbetskrafter, varav majoriteten i glesbygd. Antalet heltids-, deltids- och säsongssysselsatta i företagen och föreningarna var totalt ca 6 500 personer.

Enligt undersökningen hade företagen en mycket positiv syn på framtiden. Drygt hälften av företagen och föreningarna trodde att deras omsättning kommer att öka de kommande tre åren, medan knappt var tionde trodde att den kommer att minska.⁴⁸⁶ Enkätstudien kommer att ligga till grund för de regeringsuppdrag som Fiskeriverket ska rapportera till regeringen den 1 december 2007, som bl.a. inkluderar att utreda fisketurismens utvecklingspotential och hur näringen kan främjas.

I Fiskeriverkets och Naturvårdsverkets utredning från 2005 anges att det fanns drygt 300 företag där den fisketuristiska produkten var av central betydelse för företaget. Sammanlagt uppgick den fisketuristiska omsättningen i dessa företag till ca 200 miljoner kronor år 2002 och ca 370 årsarbetskrafter genererades. De ekonomiska förutsättningarna för dessa företags utveckling bedömdes som goda och att de kunde förbättras. Utredningen menade att det

⁴⁸⁶ Fiskeriverket, Livsmedelsekonomiska institutet & SCB, 2007.

framväxande fisketurismföretagandet är en ny näringsgren och föreslog att dessa företag jämföras med andra fiskberoende näringar och intressenter vad gäller tillgång till fiskresurser. Verken menade att det finns många goda fiskevatten i Sverige och att man genom ett differentierat nyttjande av vattnen kan skapa goda förutsättningar för både fisketurism och fritidsfiske. Ekosystemens bärkraft måste vara styrande för utvecklingen.⁴⁸⁷

Av utredningen framgår att besökaren ofta organiserar sin resa själv och att fisketuristiskt företagande i egentlig mening fram till nu har varit litet. Denna form av eget resande har dock utgjort ryggraden för den hittillsvarande fisketurismnäringen i norra Sveriges inland och fjälltrakter. Under det senaste decenniet har organiserade satsningar på utländska fisketurister genomförts genom resor med betydligt högre servicenivå än vad som hittills har gällt för den inhemska fisketurismen. Utvecklingen har gått mot en ökad efterfrågan av ett högkvalitativt fiske på naturliga bestånd i en ursprunglig, opåverkad miljö. Det har i sin tur medfört ökade krav på förvaltningen av fiskresurserna, bl.a. genom regler för fiske och ett ökat fiskevårdsarbete. Det ställs även strängare krav på att fiskeresan i sin helhet ska vara bra.

Fiskeriverket har i en rapport från 2007 uppskattat att fritidsfiskarna lägger ca 2,3 miljarder kronor på sitt fiske i totala direkta kostnader, varav 800 miljoner kronor läggs på utrustning och kläder, 800 miljoner kronor på båtar, 450 miljoner kronor på resor samt 300 miljoner kronor på mat och logi. Avgifterna för fisket uppgår till nästan 300 miljoner kronor. Från tjänstemän vid verket uppges att det är svårt att dra gränsen för vad som är fisketurism. Ofta är det en kombination med annan verksamhet. Tjänstemännen menar att det inte finns så många rena fisketurismföretag. Sådana finns främst i norra Sverige.⁴⁸⁸

Fisketurismens betydelse och utveckling i Sverige

I uppföljningen har Sveriges Fisketurismföretagare (Seff) framfört att fisketurismen skapar sysselsättning där den bäst behövs, nämligen på landsbygden, i kustområdena och i fjällområdena. I dessa områden hade förr de areella näringarna stor betydelse för befolkningens försörjning, men i dag är sysselsättningen svag i dessa områden. Seff menar att fisketurismen är och kommer att vara viktig för sysselsättningen på landsbygden, i fjällområdena och i kustregionerna. Förutom att skapa sysselsättning så har fisketurismnäringen enligt Seff också många och för landsbygden viktiga spin-off-effekter. Som exempel nämns att den bidrar till att upprätthålla och förbättra kommunikationer och övrig service till gagn för glesbygdbefolkningen.

Från branschen framförs att fisketurismen är en stadigt ökande näring. De flesta som slår sig in i denna bransch har enligt Seff inget förflutet i de gamla areella näringarna, utan det är framför allt personer som är antingen sportfiskare eller företagare med ett intresse för natur och miljö. Det finns ett mindre

⁴⁸⁷ Naturvårdsverket och Fiskeriverket, 2005a.

⁴⁸⁸ Fiskeriverket, 2007j och intervju 2007-05-30.

antal kust- och glesbygdspor som kompletterar fisketurism med annan verksamhet.

Seff menar att efterfrågan på kvalificerade fisketuristiska tjänster ökar mer än utbudet av sådana tjänster, i vart fall i vissa regioner. Detta innebär att näringsens lönsamhet de senaste åren har varit stigande. Enligt Seff ökar både nyföretagandet och antalet arbetstillfällen i redan etablerade företag. Det bör dock tilläggas att dessa arbetstillfällen ofta är säsongrelaterade, men utgör enligt Seff ändå en positiv extra inkomstkälla för folk i gles- och kustområdena.

Åldersstrukturen vid nyetablering är enligt Seff varierande, men de flesta nyetableringar uppges ske genom att yngre personer kommer in i näringen. Enligt Seff finns ett fåtal äldre yrkesfiskare som har etablerat fisketurismföretag och det beror framför allt på fiskbrist för yrkesfisket.⁴⁸⁹

Fisketurismen i Västerbotten

I uppföljningen har flera aktörer betonat att fisketurismen fortfarande är en relativt ny företeelse. Ett av de län som har ingått i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är Västerbottens län, där fisketurismen är relativt ny. Från både länsstyrelsen, Hushållningssällskapet, olika företagare och projektet Lapland Fishing uppges att det har varit en kraftfull utveckling av fisketurismen i Västerbottens län under de senaste tio åren. Under perioden 2000–2006 har både antalet företag och antalet årsarbetstillfällen ökat. Lönsamheten inom fisketurismen uppges dock vara fortsatt dålig.

År 2001 gjordes en kartläggning av fisketurismen i Västerbotten. Det var enligt uppgift den första undersökningen som gjordes i Sverige, varför bl.a. en definition av fisketurismföretag fick tas fram. I kartläggningen framkom att de flesta företag arbetar med olika typer av turism. Som fisketurismföretag definierades de företag som ansåg sig vara beroende av fisketurister – ofta svarade fisketuristerna för 20–30 % eller mer av omsättningen i dessa företag.⁴⁹⁰

År 2007 publicerades en ny rapport om fisketurismens utveckling i Västerbotten.⁴⁹¹ Av rapporten framgår att antalet fisketurismföretag ökat från 47 företag år 2000 till 95 företag år 2006. Ökningen av antalet företag består delvis av att turistföretag har bytt inriktning mot fisketurism. Det finns över 40 jaktturismföretag i länet – delvis är det samma företag som fisketurismföretagen. Näringsens ekonomiska omsättning ökade under perioden från uppskattningsvis ca 55 miljoner kronor år 2000 till 125 miljoner kronor år 2006. Den genomsnittliga omsättningen uppgick år 2006 till ca 1,3 miljoner kronor per företag. Flest företag finns i fjällkommunerna, bl.a. Vilhelmina och Dorotea, medan utvecklingen vid kusten inte har varit lika god. Från länsstyrelsen menar man att det borde vara större omfattning på fisketurismen vid kusten.

⁴⁸⁹ Sveriges Fisketurismföretagare, e-brev 2007-09-11.

⁴⁹⁰ Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, intervju 2007-03-26 och 2007-04-23 och Länsstyrelsen i Västerbottens län, information 2007-03-26.

⁴⁹¹ Lindelöw Berntsen, 2007.

Det konstateras att fisketurismen är säsongbetonad och att den totalt ger ca 200 årsarbetskrafter i länet, vilket motsvarar ca 400 personers sysselsättning. Fördelningen av årsarbeten mellan män och kvinnor i näringen uppges vara relativt jämn. Andelen kvinnor uppgick år 2006 till 45 %. Av rapporten framgår att merparten (72 %) av de intervjuade företagarna såg positivt på framtiden för sina företag. De hade generellt sett idéer för produktutveckling och såg fler möjligheter än hinder. De ville t.ex. satsa på marknadsföring och nya kundgrupper samt bilda nätverk med andra turismföretagare i syfte att förlänga säsongen och få fler ben att stå på för att öka lönsamheten.

Länsstyrelsen i Västerbottens län delar in fisketurismföretagen i länet i fem grupper. En första grupp är anläggningsföretag som säljer logi, mat, fiskecamp, världshus etc. Detta är den största gruppen. En andra grupp är s.k. aktivitetsföretag som säljer upplevelser och paketresor. Detta är en grupp som ökar. En tredje grupp är anläggnings- och aktivitetsföretag och en fjärde grupp är guideföretag. Guideföretagen är en grupp som ökar, men omsättningen är liten. En femte grupp är övriga företag som t.ex. säljer transporter och fiskeredskap etc.⁴⁹²

En av de frågor som har tagits upp i miljö- och jordbruksutskottets uppföljning är vilken betydelse som fisketurismen bedöms ha för landsbygden och för olika regioner. Som framgått ovan har fisketurismen i Västerbotten ökat i omfattning och i uppföljningen har flera aktörer uppgett att näringen har fått en relativt stor betydelse när det gäller landsbygdens utveckling. Bland annat representanter för Hushållningssällskapet menar att fisketurismen är särskilt viktig i Västerbottens inland och i fjällregionen. Av näringens totalt 204 årsarbeten år 2006 svarade inlandet och fjällregionen för 90 % av dessa. Det är enligt Hushållningssällskapet svårt att säga varför fisketurismen inte är lika utvecklad i kustregionen, men en tänkbar orsak är att det där finns andra sysselsättnings- och studiemöjligheter. Vid kusten bor det mer folk och det finns mindre vatten tillgängliga. Det uppges inte finnas någon omfattande fisketurism i Bottenhavet och Bottenviken, bl.a. eftersom yrkesfisket tar hand om laxen och havsöringen.⁴⁹³

Lycksele kommun har i uppföljningen framfört att turismen är viktig för kommunen och att de senaste 15–20 åren har fiske och jakt blivit intressant för turismen. Fisketurism och vattenbruk sysselsätter uppskattningsvis ca 40 personer i Lycksele kommun. Från kommunens näringslivsenhet framförs att det finns stora möjligheter att utveckla fisketurismen kommersiellt i Lycksele och andra delar av Lappland, både i inlandet och i fjällen. Från tjänstemän i Umeå kommun har framförts att fiske kan bli en viktig aktivitet med betydelse för kommunens besöksnäring. Från kommunen är man medveten om att t.ex. abborre och gädda lockar utländska besökare. Med rätt paketering och marknadsföring skulle det kunna bli en viktig näring även för kustkommunerna.

⁴⁹² Länsstyrelsen i Västerbottens län, information 2007-03-26.

⁴⁹³ Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, intervju 2007-03-26 och 2007-04-23 samt intervjuer och information vid fisketurismkonferens 2007-03-26.

Från ansvariga för turismfrågor i Västerbotten har framförts att fisketurismen inte är så viktig för Västerbotten totalt sett. Fisketurismen svarar för kanske 5 % av den totala omsättningen. Fisketurismen är viktigast i fjällen; Ammarnäs och Vilhelmina. En ordförande i ett fiskevårdsområde i Västerbotten menar att det inte finns någon framtid för fisketurismen. Han menar att de hittillsvarande framgångarna bygger på EU-bidrag. När bidragen försvinner dör fisketurismen ut.⁴⁹⁴

Fisketurism i Västra Götaland

Från länsstyrelsen i Västra Götalands län uppges att fisketurismen i länets insjövattnen har en lång historia. För 50 år sedan startade Hushållningssällskapet i Skaraborg försök med försäljning av fiskekort för fiske efter regnbåge i mindre sjöar på Hökensås. Detta slog så väl ut att Hökensås sportfiske utvecklats till ett av landets mest kända kortfiskeområden med besökande från Sverige, Danmark och Tyskland. Hökensås stugby uppges vara en av landets mest nyttjade stugbyar som en följd av fiskets förlängda säsong.

Stiftelsen Laxfond Vänern bildades i mitten av 1980-talet för att utveckla sportfisketurismen med inriktning på fiske efter lax och öring. Stiftelsens inriktning har varit att stödja en ökad utplantering av lax och öring av Vänerstammarna för att öka sportfiskets fångstmöjligheter. Trollingsfisket i Vänern har enligt länsstyrelsen under de senaste åren ökat kraftigt. Många utövare av trollingfisket kommer från de nordiska länderna samt från Tyskland. Beläggningen på de stugbyar som ligger strategiskt för fiskets utövande uppges vara mycket hög under vår och höst när fisket är som bäst. I Vänern finns några lokala fisketurismföretag som anordnar fiskepaket för besökande. Även för Vättern görs årliga utplanteringar av lax för att kompensera yrkesfisket och fritidsfisket. Trollingsfisket har haft samma utveckling i Vättern som i Vänern. I Vättern finns också några lokala fisketurismföretag som anordnar fiskepaket för besökande. Etablerade fisketurismföretag från andra delar av landet uppges ofta förlägga sin verksamhet till Vänern och Vättern när fisket är som bäst i dessa sjöar.

Enligt länsstyrelsen pågår flera projekt för att utveckla fisketurismen i länets insjövattnen, bl.a. Kynnefjällsprojektet, där elva fiskevårdsområden samverkar om fiskevårdsodlingar av lokala öringstammar för utplantering i sjöar och vattendrag i ett 20 kvadratmil stort område kring Kynnefjäll i Bohuslän. Några försök har gjorts för att bygga upp fisketurismföretag i olika delar av länet. Samarbete har då etablerats med aktiva fiskevårdsområdesföreningar, vilka har varit mycket positiva till att utveckla sportfisket och fisketurismen. Projekten har dock enligt länsstyrelsen avstannat då boende saknats i närheten av aktuella fiskevattnen. Kostnaderna för att bygga upp stugor för boende har av de tilltänkta företagen bedömts vara för stora.

⁴⁹⁴ Lycksele kommun, intervju 2007-03-27 och Umeå kommun, telefonintervjuer 2007-08-30 samt intervjuer och information vid fisketurismkonferens 2007-03-26.

Från länsstyrelsen Västra Götalands län uppges att fisketurismen i många avseenden är av liten omfattning i länet, men utvecklingspotentialen bedöms dock vara stor. Länsstyrelsen bedömer att det finns stora möjligheter att med länets tillgång på fiskrika och unika vattenområden utveckla ett givande turistfiske. Som grund för tillgång till fiskevatten finns 350 bildade fiskevårdsområden, kustvattenområden och de stora sjöarna Vänern och Vättern.

Av särskilt intresse uppges för närvarande vara s.k. hummersafarin, där företagaren tar med sig gäster ut i båten inom kustområdet. Att vara med om att vittja hummertinor upplevs av många som mycket spännande. Hur många fisketurismföretag som finns i länet känner länsstyrelsen i dagsläget inte till fullt ut. Förväntningarna kring utvecklingen av fisketurismen bedöms från länsstyrelsens sida vara stora. Fiskeriverket har ett uppdrag att tillsammans med bl.a. länsstyrelserna analysera företagandet kring fritidsfisket. Som grund för detta uppdrag har Fiskeriverket tillsammans med Livsmedelsekonomiska institutet och SCB genomfört en enkätundersökning bland ca 5 000 företag och föreningar i Sverige för att ta reda på hur det fritidsfiskerelaterade företagandet i Sverige och i länen ser ut, vad de tror om framtiden och vilka hinder och möjligheter de ser. Länsstyrelsen i Västra Götalands län deltar även i ett projekt i länet som heter ”Yrkesfisket möter besöksnäringen”. Projektet handlar om utvecklingen av turistfisket och ändringar i regelverken med anledning av detta. Västra Götalandsregionen har framfört att i dag är fisketurismen en liten näring i Västra Götaland, men att den finns. Det finns en stor potential att fisket ska kunna bli en del av västkusten som besöksmål. Öckerö kommun har framfört att det finns viss fisketurism, men att den ännu inte har slagit igenom. Kommunen ser dock fisketurism som en kommande näring och konstaterar att det finns mycket att göra inom området.⁴⁹⁵

Fisketurism i Kalmar län

Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att fisketurismen får en allt större betydelse för landsbygden. I länet finns ett 25-tal anläggningar som bedriver kommersiell verksamhet. Från länsstyrelsen uppges att det här finns en mycket stor potential för ett ökat företagande, då intresset för fisketurism i länet uppges vara mycket stort, inte minst från utländska turister.

Även Västerviks kommun uppger att fisketurismen får allt större betydelse. I Västervik finns dock bara små företag och fisketurismen är komplement till annan verksamhet.⁴⁹⁶

Hushållningssällskapet har framfört att fisketurismen har en stadigt växande betydelse som landsbygdsnäring. Den växande fisketurismen uppges vara till gagn för vattenbruket, då efterfrågan på utsättningsfisk ökar. Enligt Hushållningssällskapet har utvecklingen för de företag som sällskapet har jobbat med under de senaste tio åren varit mycket gynnsam. Besöksfrekvens, om-

⁴⁹⁵ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02 och 2007-09-05, Västra Götalandsregionen, intervju 2007-05-30 samt Öckerö kommun, intervju 2007-05-31.

⁴⁹⁶ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20 och Västerviks kommun, e-brev 2007-09-06.

sättning och lönsamhet uppges ha förbättrats och gett underlag till fler arbetstillfällen. Fisketurismen uppges vara en näring som lockar ungdomar och intresset för nyföretagande är stort i regionen. För närvarande är ca 40 nya företag intresserade av att få hjälp med att utveckla fisketurismen.

6.2 Problem och möjligheter

6.2.1 Möjligheter

Goda förutsättningar för svensk fisketurism

Från flera aktörer har i uppföljningen framförts att Sveriges förutsättningar för fisketurism tillhör de bättre i Europa. Det finns en orörd natur med rena och förhållandevis fiskrika vatten och goda möjligheter till fångst av självreproducerande fisk. Naturvårdsverket och Fiskeriverket menar att det kan finnas goda möjligheter för en framtida expansion. Verken har i en utredning från 2005 konstaterat följande:

Fisketurismen är en framväxande näringsgren som har en betydande potential att bidra till ökad sysselsättning och bättre ekonomi i många av våra glesbygder. Att en person boende i glesbygd eller på landsbygd får ett säsongarbete kan vara den avgörande faktorn för att just denna person ska kunna bo kvar.

I uppföljningen har ett flertal av aktörerna framfört att fisketurismen har en stor potential att utvecklas vidare. Bland annat Fiskeriverket har i olika sammanhang pekat på att det finns en potential för fisketurismen i Sverige. Våren 2007 uttalade verket följande:

Turismen i Sverige och då framför allt naturturism har förutsättningar att utvecklas till en både expansiv och lönsam industri med effekter på sysselsättning och ekonomi. Den internationella efterfrågan förändras i en riktning som kan ge norra Skandinavien konkurrensfördelar. Naturresurser för turistisk produktion finns i stor omfattning. En begynnande infrastruktur finns i form av fysiska anläggningar. – – – Basen i svensk turistindustri är småskalighet med natur, miljö, kvalitet, information och säkerhet som ledord.⁴⁹⁷

Verket pekar på att det bl.a. finns god tillgång på fiskevatten, en relativt orörd och vildmarksbetonad natur och förhållandevis goda kommunikationsmöjligheter.⁴⁹⁸

I uppföljningen har aktörer inom fisketurismen i Västerbottens län framfört att det finns stora möjligheter för fortsatt utveckling av fisketurismen. Det finns en stor utvecklingspotential, framför allt eftersom en stor del av resursen är outnyttjad. Från Hushållningssällskapet uppges att det är en mycket liten andel av vattnen i Västerbotten som i dag upplåts för fiske på affärsmässiga grunder. Man menar vidare att det finns en stor efterfrågan på fiske och fiske-

⁴⁹⁷ Fiskeriverket, 2007i.

⁴⁹⁸ Fiskeriverket, 2007j.

upplevelser av hög kvalitet. Vattnen i Västerbottens län och i en stor del av Sverige har en potential att erbjuda fiskeupplevelser av efterfrågad kvalitet.

Fiskevattenägarna har i uppföljningen betonat att turismen har stor utvecklingspotential och att fisket lockar turister från när och fjärran. Förbundet menar dock att en positiv utveckling av fisketurismen kräver aktiva insatser inom olika områden såväl från politiskt håll som från myndigheter och organisationer, men det viktigaste av allt är att det finns en fiskeresurs som går att utveckla fisketuristiskt. Förbundet pekar på att fisketurism kräver välskötta fiskevatten och att villkoren för att bygga upp och utveckla fisketurismen varierar kraftigt mellan olika delar av landet.⁴⁹⁹ Hushållningssällskapet i Kalmar lyfter fram att fisketurismen främjar fiskevården i den mån att entreprenörerna är måna om att ransonera och vårda fiskeresursen:

En god vård, ransonering och hushållning av den biologiska resursen fisk är viktig för turistfiskeföretagarna, vilket i sin tur har medfört ett nytt resurstänkande i flera av regionens fiskevårdsområden.⁵⁰⁰

Även Sportfiskarna menar att fisketurismen har en mycket stor tillväxtpotential. De konstaterar att många av vildlaxälvarna rinner genom Europas glesast befolkade områden. En god förvaltning av Östersjöaxen kan skapa stora mervärden för samhället genom fisketurism i områden i norra Sverige med en annars svag arbetsmarknad. Enligt förbundet kan hundratals långsiktigt uthålliga arbetstillfällen skapas. Förbundet hänvisar till den forskning kring lax som gjordes vid Umeå universitet i mitten av 1990-talet, där det konstaterades att om laxen skulle tillåtas att vandra tillbaka från havet så skulle 200 arbetstillfällen skapas inom fisketurismen.⁵⁰¹ Sveriges Fisketurismföretagares ordförande beskriver förbundets syn på fisketurismens framtid på följande sätt:

Seff bedömer att turistnäringen i Sverige fortsätter att öka. Med en ny attityd till fisketurismen på nationellt plan finns inga hinder för att inte fisketurismen ska bli en stadig utvecklingsbas av företagande i gles- och kustbygder.⁵⁰²

Utveckling av fisketurismnäringen

Fiskeriverkets generaldirektör har i uppföljningen betonat att fisketurismen har en framtid, men samtidigt konstaterat att det också måste finnas företagare som kan skapa lönsamma företag. Fisketurism är en landsbygdsutvecklingsfråga och innebär även en möjlighet för yrkesfiskare. Ett exempel från Västra Götaland är de fyra båtar som finns på Smögen och som tar med turister på hummersafari på hösten. Dessa arbetar ihop med hotellet och säljer sina produkter som paket. Han menar att det är viktigt att inse att fisketurism inte är något som drivs vid sidan av. Det är en professionell verksamhet där kunder

⁴⁹⁹ Sveriges Fiskevattenägareförbund, pressmeddelande 2006-01-26.

⁵⁰⁰ Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge, e-brev 2007-08-23 och 2007-09-10.

⁵⁰¹ Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, intervju 2007-06-20 samt skrivelse 2007-05-22.

⁵⁰² Sveriges Fisketurismföretagare, e-brev 2007-09-11.

har höga krav på kvalitet. Sammanfattningsvis menar han att fisketurismen har en potential som ännu inte har exploaterats.

Även tjänstemän vid Jordbruksdepartementet konstaterar att en satsning på fisketurism kan få i gång verksamheter och nya sysselsättningstillfällen i glesbygden, inte minst för yrkesfiskare. Fisketurismen kan också bedrivas i kombination med lantbruk. Från tjänstemän vid Fiskeriverket uppges att fisketurismen i havet till stor del bygger på yrkesfisket. Tjänstemännen konstaterar att det på Östersjökusten finns mer skepsis mot fritidsfiske än på västkusten. Det finns dock fisketuristiska företag och Fiskevattenägarna har engagerat sig för att få intäkter från fisketurism.

Sveriges Fiskevattenägareförbund har i uppföljningen framfört att fisketurism är en växande bransch och att fisketurismföretagen lyckas bra när de har bra produkter att sälja. Intresset för fisketurism uppges växa bland förbundets medlemmar. Det uppges att även många medlemmar i Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) är intresserade av turism. Från Fiskevattenägarna uppges vidare att de vill vara en ledande aktör i utvecklingen av näringen. Det handlar bl.a. om att förädla och öka värdet på fiskevattnen, vilket enligt förbundet gynnar fisket, fiskevattenägarna och landsbygden. Utvecklingen av fiskevattnen ger också nya företag och fler arbetstillfällen.⁵⁰³

Från flera av de län och kommuner som har ingått i uppföljningen har en positiv syn på fisketurismens utvecklingsmöjligheter framförts. Som exempel kan nämnas Lycksele kommun som menar att det finns utrymme för mer fisketurism och att den inte behöver konkurrera med kommuninnevanarnas fritidsfiske; i kommunen finns många alternativ för rekreativ fiske för lokalbefolkningen. Kommunen stöder Hushållningssällskapets arbete med att utveckla de gröna näringarna, där fisketurismen ingår.

Även i t.ex. sydöstra Sverige uppges fisketurismen öka. Från länsstyrelsen i Kalmar län framförs följande:

Fisketurismen ökar och har potential till mycket större satsningar. Detta är en kommande näring för t.ex. fastboende yrkesfiskare i skärgårdsområdet.⁵⁰⁴

Även från flera av de företag som har ingått i uppföljningen har en positiv syn framförts. En fisketurismföretagare i Västerbottens fjällvärld uppger att man i dag når alla sina kunder via Internet och att verksamheten ofta är fullbokad. Företagaren sysselsätter sig själv och sin hustru i en glesbygd där alternativ sysselsättning saknas. Han pekar samtidigt på att det tar lång tid att arbeta upp ett företag och nå kunder. Ett annat exempel från Västerbotten är en entreprenör som säljer gäddfiske till utländska fisketurister. Företaget som är beläget vid kusten tillhandahåller guide, logi, fiskekort och båt. Företaget har en egen stuga till uthyrning och hyr även in sig hos andra uthyrare. Företaget ger sysselsättning till ägaren tre månader per år. Ägaren har en vanlig anställning vid sidan av företagandet. Företagaren menar att det finns obegränsade ut-

⁵⁰³ Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04 och pressmeddelande 2006-01-26.

⁵⁰⁴ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20.

vecklingsmöjligheter, men att det samtidigt är viktigt att fisket inte ökar för mycket. Kunderna vill inte ha för många stugor och för många turister. Gästerna vill ha en familjär atmosfär. Företaget sysslar med insjöfiske, men gäddfiske i havet skulle kunna byggas ut mer. Företaget har egna privata vatten och därmed full rådighet över produkten.⁵⁰⁵

Samarbete mellan fisketurismföretag och fiskevårdsområden

I Västerbotten finns exempel på hur ett lokalt fisketurismföretag har samarbetat med ortens fiskevårdsområde. Företaget, som startade 1999, består av ett fiskecentrum och ett hotell. Företaget anordnar mat, logi, attraktioner och transporter. Företaget är inte fiskerättsägare, utan beroende av fiskevårdsområdet. Företaget förmedlar information och säljer fiskevårdsområdets fiskekort, varför dialogen med fiskevårdsområdet är mycket viktig. Företaget betonar att det även är viktigt med direktkontakt med fiskerättsägarna. Företaget och fiskerättsägarna har en ömsesidig nytta av fiskeregleringarna. Fisketurismen har blivit en stor näring i fjällbyn och det finns därför en acceptans för de regler som finns kring sportfisket. Företagandet leder till hållbarhet genom näringslivsutveckling och samarbete. Tillresande fisketurister uppges tillföra byn och det omkringliggande området ca 9 miljoner kronor årligen för boende, mat etc., vilket exempelvis gör att byns livsmedelsaffär kan ha öppet. Företaget har ca 700 utländska fiskedygn. År 2004 byggdes ett värdshus med 78 bäddar och restaurang. Företaget har 7–8 anställda under säsong. Turismföretagaren menar:

En entreprenör inom fisketurismen måste ha egen kompetens, kunna föra dialog med andra, kunna träffa avtal och överenskommelser, marknadsföring och ha tålmod och vara serviceinriktad. Med rätt skötsel erbjuder Västerbotten ett fiske i världsklass.⁵⁰⁶

Det lokala fiskevårdsområdet består av 50 fastighetsägare. Det var tidigare en samfällighet. Området producerar information och fiskekort, kanaliserar gäster, har guide och tillsyn av området, ägnar sig åt fiskevård, sköter infrastrukturen och arbetar för hållbarhet genom rådighet och lokal förankring. Fiskevårdsområdet hyr ut fisket till besökare genom att sälja fiskekort. Området arbetar med fiskevård genom t.ex. minkjakt. Vården uppges utgå från lokalkännedom och forskning. Områdets omsättning har genom olika insatser och samarbete med fisketurismföretaget ökat till 215 000 kr år 2004. Området har bl.a. ökat minimimåtten på harr och öring och infört fångstbegränsningar. Olika typer av fiskekort kan köpas numera, och kortpriserna har höjts successivt. Pengar har satsats på att förbättra stigar, vindskydd, toaletter och sophantering. Catch & release-fiske har införts och 88 % av fisken uppges bli släppt tillbaka levande i vattnet. Området har numera även en skötselansvarig som arbetar heltid på sommaren (4 månader) och också fungerar som fiskeguide. Området säljer tjänster till det lokala fisketurismföretaget.

⁵⁰⁵ Företag inom fisketurism, intervjuer och information 2007-03-26.

⁵⁰⁶ Ibid.

6.2.2 Problem

Den fisketuristiska produkten

I uppföljningen har de olika aktörerna redovisat olika problem och hinder för den fortsatta utvecklingen av fisketurismen. Ett sådant exempel är tillgången på fisk. Fisketillgången är enligt Fiskeriverket i många fall inte tillräckligt god och övriga delar av den fisketuristiska produkten, särskilt service, brister ofta i kvalitet. En svårighet för fisketurismföretagaren är möjligheten att kunna säkra resurstillgången framåt i tiden. Detta problem har enligt Fiskeriverket påverkat investeringsviljan negativt.⁵⁰⁷

Naturvårdsverket och Fiskeriverket har i en rapport från 2005 framfört att ett hinder för en ökad expansion av fisketurismen kan vara svaga fiskbestånd. Möjligheterna att utveckla och bedriva ett fisketurismföretag är i vissa fall begränsade till följd av kraven på redskapsbegränsningar. En stor del av kunderna i flera fisketurismföretag kommer från utlandet. För utländska turister uppges den servicenivå som erbjuds ofta inte vara tillräcklig.

Från Lycksele kommun har i uppföljningen framförts att det finns problem med hygienregler när det gäller t.ex. tillagning och servering av mat till fisketurister i närheten av fiskestället, t.ex. krav på rinnande varmt och kallt vatten. Detta går inte att uppnå ute i naturen. I en rapport från Fiskeriverket konstateras följande:

Den låga utvecklingsnivån hittills i branschen, företagens småskalighet, avsaknad av rådighet över fiskresursen, i kombination med låg kunskap om branschens villkor och marknadens utseende och funktion, gör att fisketuristiskt företagande har svårt att attrahera riskvilligt kapital.⁵⁰⁸

Konkurrens om fiskresursen mellan fisketurism och yrkesfiske

Naturvårdsverket och Fiskeriverket har i en rapport från 2005 framfört att ett hinder för en ökad expansion av fisketurismen kan vara konflikter mellan olika kategorier fiskande. Tjänstemän vid Fiskeriverket har i uppföljningen pekat på att avvägningen mellan fisketurismen i norra Sveriges laxälvar och det småskaliga kustfisket efter lax i Bottenviken är ett dilemma. Ska laxen fångas i havet av yrkesfisket eller i älvarna av fisketurister? Fiskevårdsinsatser uppges ha gett goda effekter på flera av laxälvarna i norra Sverige och bestånden har generellt sett ökat under senare år. Fiskeriverket anser att det finns utrymme för kustfiske, men verket kan inte fördela resurser mellan yrkesfiske och fisketurism.⁵⁰⁹

Bland andra Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) har framfört att ett problem för fisketurismnäringen är konkurrensen med yrkesfisket om lax och öring. Fisketurister släpper i allmänhet tillbaka den fångade fisken i vattnet, och vid en korrekt hantering av fisken överlever i princip all fisk som släpps tillbaka. Sportfiskarna menar att det största hindret

⁵⁰⁷ Fiskeriverket, 2007i och 2007j.

⁵⁰⁸ Fiskeriverket, 2007j.

⁵⁰⁹ Fiskeriverket, intervju 2007-05-30.

för fisketurismens fortsatta utveckling är att inte ett tillräckligt antal laxar och havsöringar ges möjlighet att återvändra till sina hemälvar. I stället fångas de i det kustnära yrkesfisket med nät och fasta fällor eller i yrkesfisket ute på öppna havet:

Det är väl känt att lax- och öringfisket är av ytterst ringa ekonomiskt värde för yrkesfisket, medan arterna har ett extremt högt värde för sportfisket och fisketurismen i älvarna.⁵¹⁰

Som exempel nämner Sportfiskarna beräkningar av det samhällsekonomiska värdet av laxfisket i t.ex. Mörrumsån (50 miljoner kronor) i förhållande till saluvärdet för den av yrkesfisket fångade laxen i Östersjön (7,8 miljoner kronor). Ett annat exempel är en fiskecamp i Västerbotten som försökte öppna laxfiske i ett biflöde, men fick slå igen efter ett år eftersom kunderna inte fick någon lax. I uppföljningen har även bl.a. Lycksele kommun framfört att fisketurismen är viktigare än yrkesfisket. Det ger mycket bättre utdelning att utnyttja fisket till fisketurism än till yrkesfiske. Sportfiskarna har framfört att resultaten av de fiskevårdande insatserna som görs i älvdalarna motverkas av yrkesfisket vid kusten och till havs.

Seff har i uppföljningen framfört att det inte finns någon konflikt med de få återstående konsumtionsfiskande yrkesfiskarna i kustbygderna. Däremot uppger Seff att det finns en intressekonfliktsättning med ”industrifiskets lobbyister”. När det gäller vattenbruket konstaterar Seff att det avsätter en stor del av sin produktion till sportfiske och fisketurism. Enligt Seff kan det möjligen finnas någon lokal konflikt knuten till insjöars och ostkustens vattenägande. Det viktigaste av allt är enligt Seffs bedömning att få till stånd en resursfördelning mellan de tre olika parterna fisketurism, vattenbruk och yrkesfiske. Ett långsiktigt ekologiskt hållbart nyttjande av fiskeresursen är det som enligt Seff måste präglade alla dessa intressenters verksamhet.

Rådighet över produkten

Naturvårdsverket och Fiskeriverket har i en rapport från 2005 framfört att ett hinder för en ökad expansion av fisketurismen kan vara entreprenörernas begränsade möjligheter att råda över resursen fisk. Även i denna uppföljning har från flera håll pekats på att det är ett problem att fisketurismföretagen inte råder över sin produkt.

Fisket nyttjas i de flesta fall av olika kategorier fiskande samtidigt. Huvudorsaken till detta är att de förvaltningsformer som står till buds för fiske, fiskevårdsområden och samfällighetsförvaltning, är så beskaffade att de främst gagnar gemensamt nyttjande. Det har enligt Fiskeriverket i praktiken visat sig mycket svårt för enskilda entreprenörer att få tillgång till fiske med erforderlig rådighet genom upplåtelse eller arrende. Samtidigt är de allmänna vattnen generellt för hårt fiskade, vilket är negativt för näringsens behov av goda fiskbestånd för att kunna marknadsföra ett attraktivt fiske.⁵¹¹

⁵¹⁰ Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, skrivelser 2007-03-28 och 2007-05-22.

⁵¹¹ Fiskeriverket, 2007i och Fiskeriverket, 2007j.

Från flera av de intervjuade företagen och aktörerna har framförts att möjligheten för fisketurismföretagen att få tillgång till fiskevatten är en avgörande fråga. Som exempel kan nämnas en fisketurismföretagare i Västerbottensfjällen som betonar att det är viktigt att ha tillgång till egna vatten så att man vet att man är ensam där. Rådigheten över produkten är en förutsättning för företagets överlevnad och fortsatta utveckling. Fisketurismföretagare i Kalmar län pekar på transporter, tillstånd till strandnära bebyggelse och det fria handredskapsfisket som hinder för fortsatt utveckling.⁵¹²

Lycksele kommun menar att det behövs något mer än fiskevårdsområden som säljer fiskekort och har ett bra fiskbestånd för att kunna utveckla fisketurismen. Fisketurismföretagen måste ha full rådighet över resursen och inte vara beroende av fiskevårdsområden. Enligt regelverket har den som kommer först till en fiskeplats företräde om inte flera kan fiska samtidigt. Det går dock inte att t.ex. sälja en exklusiv och dyr fiskeupplevelse till en grupp turister samtidigt som det finns risk för att en annan turistgrupp eller lokalbefolkning är i området. Från kommunen betonas att det inte går att blanda högkvalitativ turism med rekreativfiske. Turismföretagen måste enligt kommunen också kunna sätta sin prägel på de områden som man arbetar med. Lokalbefolkningens fiske ska inte begränsas så mycket, men fisketurismföretagen måste ges bättre förutsättningar. Från kommunens näringslivsenhet har framförts att rådigheten för de företag som säljer fiskeupplevelser skulle kunna förbättras genom att införa licenser/koncessioner. Områden borde avsättas för kommersiell verksamhet som olika företag får lämna in anbud på och upphandlingar borde ske med jämna mellanrum för att kvaliteten på miljön och fiskevården ska vara på hög nivå. På så sätt skulle de seriösa fisketurismföretagen ges bättre förutsättningar.

En yrkesfiskare i Västra Götaland för fram att det är ett problem för fisketurismföretag som inte äger sina fiskevatten att det är svårt att bygga upp företaget om de inte får exklusivitet. Fiskaren konstaterar att vid kusten tillåts fiske på enskilda vatten, vilket myndigheterna inte kan ändra på om inte lagstiftningen ändras. Från SFR har det i intervju pekats på att det är ägandeförhållandena längs älvarna som är det stora problemet för fisketurismen.

Från Sportfiskarna har i uppföljningen framförts att frågan om rådighet är komplex. Det skulle kunna uppstå en konflikt mellan fisketurismen och sportfisket om allmänheten skulle komma att stängas ute i vissa områden. I dag finns dock inga problem, men det finns enstaka undantag. Ett exempel finns i Jämtland där det har bildats en aktionsgrupp mot en fisketurismföretagare. Fiskevattenägarna menar att det tidigare har funnits en konflikt med allemansrätten. Det har också setts som fult att tjäna pengar på fiske. EU-medel och politiska beslut där fisketurismen har pekats ut som viktig har dock bidragit till att vända på inställningen.

I sjöar, tjärnar och åar i t.ex. Västerbottens inland och fjällvärld är fiskbestånden stationära, dvs. de vandrar inte. Där är det enligt Sportfiskarna viktigt

⁵¹² Företag inom fisketurism, information 2007-03-26 och Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge, e-brev 2007-08-23.

att fisketurismföretagen har rådighet över resursen i så måtto att det finns fasta regler och en god förvaltning. Det kan t.ex. vara ett fiskevårdsområde som har insett att fisketurismen är viktig och som därför gynnar fisketurismföretaget genom att t.ex. inte tillåta oetiska fiskemetoder som skrämmer bort turister/kunder. Det är däremot inte viktigt att företaget helt själv kan bestämma över ett område. I Jämtland uppges länsstyrelsen ha arbetat konsekvent med detta – där får ingen ensam tillgång till fiskevattnen. Länsstyrelsen hjälper till i marknadsföringen av fisketurismen, men alla tvingas samsas om resursen. Det är enligt Sportfiskarna viktigt med en god förvaltningsmodell där det tas hänsyn till fisketurismföretagens verklighet.

I älvar med vandrande fiskebestånd (t.ex. lax och havsöring) är det enligt Sportfiskarna viktigt med förvaltningsregler. Här måste minimimått hävdas, fiskbestånden värnas etc. Det måste finnas chanser att fånga grov fisk för att locka turister. Eftersom bestånden vandrar så behövs det samverka längs långa sträckor utefter älven och ända ut i havet. I älvarna fungerar det därför inte med rådighet, eftersom fisken inte håller sig till en liten del av älven.⁵¹³

Marknaden

Ett annat hinder som har uppmärksammats i uppföljningen gäller svårigheten för fisketurismföretagen att nå rätt marknad. Förutsättningarna för företagande inom turism är delvis annorlunda än för små företag i andra näringar. Turistföretaget har per definition ofta sina kunder på långt avstånd och ställs därigenom inför andra typer av svårigheter än små företag i andra näringar när det t.ex. gäller kunskap om kunders behov, säljssystem, transportlogistik och marknadsföring. För den utländska marknaden är det av stor betydelse att ha rätt kanaler för att nå ut med sina produkter.

I intervjuer med aktörer i Västerbottens län har framkommit att fisketurismföretagen har små möjligheter att marknadsföra sig och sina produkter. En erfarenhet från Västerbotten är att det bl.a. därför finns ett behov av att arbeta i nätverk. Från projektet Lapland Fishing har framförts att det dessutom behövs statliga resurser, gärna med ett nationellt perspektiv i stället för ett regionalt som är fallet i dag. Staten bör anslå medel till marknadsföring av fisketurismprodukter från Sverige på en internationell marknad.

Fiskevattenägarna menar att staten har ett ansvar för att arbeta med Sverigebilden. Som exempel nämns Det naturliga fisket, vilket är en ekonomisk förening som arbetar med bl.a. marknadsföring av fisketurismföretag.⁵¹⁴ Frågan om gemensam marknadsföring av Sverige som turistmål har nyligen behandlats i en utredning.⁵¹⁵

⁵¹³ Sportfiskarna, intervju 2007-06-20.

⁵¹⁴ Fiskeriverket, 2007j, Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, intervju 2007-03-26 och 2007-04-23 samt Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04.

⁵¹⁵ SOU 2007:32.

Tillgänglighet

I uppföljningen har flera aktörer pekat på att fisketurismen har möjlighet att utvecklas särskilt i de glest befolkade och vildmarksbetonade delarna av norra Sverige. Samtidigt som detta är en möjlighet utgör det också ett problem.

Ett problem för den fortsatta utvecklingen av fisketurismen i norra Sverige uppges vara de bristfälliga kommunikationerna till inlandet och till fjällregionen. Från projektet Lapland Fishing har pekats på att Rikstrafiken och Vägverket har viktiga uppgifter och att det för fisketurismens del är viktigt att hålla i gång flygplatserna i norra Sveriges inland.

Yrkesfiskets inställning till fisketurism

I uppföljningen har från flera håll pekats på att en möjlighet för yrkesfisket är att diversifiera verksamheten genom att bl.a. börja med fisketurism. Samtidigt har det också framförts viss skepsis mot en sådan utveckling. Det har också uppmärksamats att fisketurismen ännu inte ses som ett etablerat alternativ till sysselsättning. En avgörande fråga för den fortsatta utvecklingen är kulturen och inställningen.

Från bl.a. Öckerö kommun och yrkesfiskare i Västra Götaland har framförts att det finns en mental tröskel hos yrkesfiskaren att själv sluta fiska och i stället "åka runt" med turister på havet. Yrkesfiskare i Västra Götaland har framfört att fisketurismen upplevs som en nedklassning av fiskaren. Det har även framförts farhågor om att det inte är bra om det blir för många sommarboende i de gamla fiskelägena – "det blir så mörkt på vintern". Öckerö kommun uppges att fisketurismen inte har slagit rot ännu i kommunen, mycket på grund av att yrkesfiskarna klarar sig ändå. Det har t.ex. pågått ett EU-projekt, Lusten till kusten, med sådan inriktning.⁵¹⁶ Representanter för Öckerö kommun konstaterar att i landsbygdskommuner framhålls besöksnäringen ofta som ett medel att förbättra förutsättningarna för permanentboende, men att utveckla besöksnäringen kan vara svårt, särskilt när de potentiella aktörerna är otydliga, oorganiserade och därmed otillgängliga för riktade insatser. Avsikten med Lusten till kusten är att vaska fram nya potentiella aktörer vid sidan av den etablerade besöksnäringen i Tjörns, Kungälv och Öckerö kommuner.

Yrkesfiskare i Västerbotten menar i stället att fisketurismen har en stor potential och inte innebär något direkt hinder för yrkesfisket. En småskalig yrkesfiskare i länet betonar att det finns en viss skillnad mellan utländska och inhemska fisketurister; inhemska sportfiskare är inte lika benägna att betala för sig. Från olika aktörer i Västerbotten har framförts att det inte finns någon vana vid att tjäna pengar på fiskeupplåtelse till turister. Medvetandet bland

⁵¹⁶ Projektet har ingått i Carpe Mare, vilket är en del av EU:s gemenskapsinitiativ Leader plus som pågick fram till och med 2006.

befolkningen i Västerbotten om fisketurismen uppges dock vara högre i dag än tidigare.⁵¹⁷

Yrkesfiskelicens, kvoter m.m.

För att bedriva fisketurism till havs i fisken där det finns begränsningar behöver turistföretagaren ha en yrkesfiskelicens. Detta gäller t.ex. fiske med hummertina. Om fisket däremot går ut på att fiska exempelvis torsk med handredskap behövs inte någon licens. Fiskeriverket har i uppföljningen betonat att yrkesfiskelicens endast ges för eget bedrivet fiske och att det inte finns någon licens för turismfiske.

I uppföljningen har bl.a. från Västra Götaland uppmärksamats att det är ett problem att yrkesfiskelicens ges för att fiska men inte för att ta med turister på fisketurer. Licensen är inte utformad för detta. Fiskeriverket har i uppföljningen tagit upp frågan om turistlicens för att få tillträde till resursen. Frågan om licens i samband med fisketurism kommer att ingå i fiskelagsutredningen. Det är enligt tjänstemän vid Fiskeriverket en komplicerad fråga.

Yrkesfiskare i Västra Götaland har framfört att det finns problem med fisketurismen vad gäller kvoterna. I länet finns t.ex. ett fisketurismföretag som vill få tillgång till kvoterna. Från Skifo har i uppföljningen framförts att en viktig förutsättning för en utvecklad fisketurism är differentierade yrkesfiskelicenser. Konsekvenserna för fisketurismen av det nya kravet på tillstånd för ålfiske behandlas i avsnitt 4.4.5.

Det kan i sammanhanget konstateras att regeringen i oktober 2007 beslutade om utredningsdirektiv för en förändrad fiskelagstiftning. I direktiven ingår att utredaren ska utreda hur möjligheten att införa licens för t.ex. fisketurismen ska utformas.⁵¹⁸

Otydlighet kring begreppet fisketurism

I uppföljningen har några aktörer pekat på att det finns oklarheter i hur begreppet fisketurism ska definieras. Det är en flytande gräns när ett företag kan kallas fisketuristiskt.

Från Lycksele kommun har vidare framförts att det utifrån tillgänglig statistik inte går att ta fram en helhetsbild av turistnäringen och särskilt inte fisketurismen. Statens syn på turismen upplevs vara oklar, liksom definitionen av turism.

⁵¹⁷ Yrkesfiskare, e-brev 2007-05-03, Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, intervju 2007-03-26 och 2007-04-23.

⁵¹⁸ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10 och intervju 2007-05-30, yrkesfiskare, intervju 2007-05-31, Skifo, e-brev 2007-08-29 samt dir. 2007:125.

6.3 Insatser, resultat och konsekvenser

6.3.1 Fiskevård

Fiskevårdande insatser

Fiskevård är ett begrepp som används på flera olika sätt. Med fiskevård avses vanligen åtgärder som syftar till att öka och bibehålla en jämn avkastning av fisk- och skaldjursbestånd. Detta kan uppnås genom olika miljöbevarande och/eller reglerande åtgärder i både hav och sjöar. Det kan handla om att reglera fisket och fiskeredskapen, öka näringstillgången genom gödsling, påverka biotopens utseende genom fördämning i åar och älvar, förändra bottenstrukturen, gynna eller missgynna viss vegetation etc. Det kan också handla om att kalka sjöar och omgivande marker för att minska effekterna av försurningen.⁵¹⁹ Fiskevård kan vidare bl.a. innebära att man i särskilda kläckrier föder upp yngel som sedan sätts ut i olika vatten, s.k. förstärkningsutläggningar, för att gynna tillväxten av en viss population.

Fiskeriverket är ansvarig myndighet för fiskevården. Verket arbetar bl.a. med insatser för bevarande av hotade arter och stammar, biotopåtgärder, bildande av fiskevårdsområden och fisketillsyn. Det kan även handla om t.ex. restaurering av fiskens naturliga livsmiljö. På regional nivå har länsstyrelserna uppgifter inom fiskevården. Från t.ex. länsstyrelsen i Kalmar län uppges att en mängd fiskevårdande åtgärder och t.ex. kalkningsverksamhet står på programmet.

Fiskevattenägarna menar att fiskevård kan bedrivas både i insjöar och vid kusten. Förbundet hävdar att i delar av de stora sjöarna sker inte längre någon fiskevårdande förvaltning. Förvaltningen i de stora sjöarna borde vara gemensam oavsett om det är allmänt eller enskilt vatten. Det skulle göra förvaltningen billigare och ge den lokal förankring. Entreprenörer som satsar på fisketurism har ett naturligt intresse i att fiskeresursen utvecklas. Ute på öppna havet kan det inte ske någon fiskevård – där är det kvoter etc. som styr.⁵²⁰

Fiskevårdsmedel

Riksdagen har beslutat att för år 2007 avsätta knappt 27 miljoner kronor i anslag för fiskevård. Anslaget disponeras av Fiskeriverket och används bl.a. för bildande av fiskevårdsområden, fisketillsyn, främjande av den biologiska mångfalden och biotopvård, insatser för bevarandet av hotade arter samt utsättning av fisk.⁵²¹

Statsbidrag får i mån av tillgång på medel lämnas till åtgärder som främjar fiskevården, främst i vatten där allmänheten har rätt att fiska.⁵²² Bidrag får lämnas till kostnader för bildande eller ombildande av fiskevårdsområden, fisketillsyn, utsättning av fisk, insatser för att bevara hotade fiskarter och

⁵¹⁹ Nationalencyklopedin (www.ne.se).

⁵²⁰ Länsstyrelsen i Kalmar län, e-brev 2007-08-20 och Sveriges Fiskevattenägareförbund, intervju 2007-06-04.

⁵²¹ Prop. 2006/07:1, utg. omr. 23.

⁵²² Förordningen (SFS 1998:1343) om stöd till fiskevården.

fiskstammar, biotopvård och annat främjande av den biologiska mångfalden. Bidrag lämnas med högst hälften av den godkända kostnaden för åtgärden. Om det finns särskilda skäl får bidrag lämnas med ett belopp som motsvarar högst hela den godkända kostnaden. Frågor om bidrag prövas av Fiskeriverket eller, efter bemyndigande av verket, av länsstyrelsen.

En särskild utredare har haft i uppdrag av regeringen att utreda fiskevårdens framtida finansiering. Utredaren har sett på möjligheterna att genom en förhandlad branschöverenskommelse ta ut en avgift vid försäljning av fiskeredskap. Uppdraget redovisades för regeringen den 7 oktober 2005 och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. I utredningen konstateras att fiskevården medverkar till att skapa ett långsiktigt hållbart fiske och biologisk mångfald och är enligt utredningen i stort behov av resurser.⁵²³

Fiskevården finansieras i dag bl.a. via Fiskeriverkets anslag. Knappt hälften av anslaget går till länsstyrelserna för bl.a. byggande av fiskevägar, biotopvård och skydd av hotade fiskarter och fiskbestånd. Insatserna syftar till att förbättra tillståndet för hotade eller sårbara arter som ål, röding, lax och mal. Från Jordbruksdepartementet uppges att en satsning kommer att ske på fisketillsyn. I många fiskevårdsprojekt används fiskevårdsmedel som medfinansiering i större EU-projekt. Under 2005 inrättades en samrådsgrupp för fiskevårdsmedlen. Fiskevårdsåtgärderna har enligt Fiskeriverket i huvudsak inriktats på biotopvårdande insatser, främst gällande havsöring och lax.⁵²⁴

I uppföljningen har flera exempel redovisats på hur fiskevårdsmedlen används. Fiskevattenägarna har uppgett att fiskevårdsmedlen används till utsättning, skyltar, broschyrer, vindskydd, bryggor och båtar, biotopvård, framtagande av fiskekartor m.m. Både Fiskevattenägarna och Sportfiskarna har i uppföljningen pekat på de fiskevårdande insatser som görs av älvföreningar, fiskevårdsområden, sportfiskeklubbar och kommuner. I älvdalarna handlar det om att t.ex. undanröja vandringshinder samt att restaurera förstörda lek- och uppväxtområden i syfte att restaurera lax- och havsöringsbestånden och därigenom bl.a. skapa mervärden för bygden genom fisketurismen. Sportfiskarna uppskattar att fiskevårdsprojekten uppgår till ca 200 miljoner kronor.

Fiskevattenägarna framhåller återställningen av flottleder i norra Sverige som en viktig fiskevårdande insats. Ett exempel från Västerbotten är Vindelälven där 40 fiskevårdsområden har gått samman och flottledsrestaurerat 160 mil biflöden till Vindelälven. Projektet har fått både EU-medel och stöd från samhället. Fiskevårdsområdena har haft egna fiskekortsmedel som egen insats. Projektet har haft en gemensamt anställd vid Lycksele kommun. I södra Sverige har fiskevårdsinsatserna inriktats på lekplatser, förstärkningsutsättning m.m.

Fiskevattenägarna har framfört att de 300 miljoner kronor som fritidsfiskare spenderar på att köpa fiskekort är de medel som utgör den verkligt betydelsefulla finansieringen av fiskevården i Sverige. Fiskevårdsområden genererar mycket mer pengar för fiskevård än vad staten bidrar med. Att staten satsar så

⁵²³ SOU 2005:76.

⁵²⁴ Jordbruksdepartementets webbplats (www.regeringen.se) och Fiskeriverket, 2007a.

litet pengar på fiskevård upplevs av Fiskevattenägarna som ett stort underkännande.

Fisketillsyn

Tillsynen och kontrollen av fiskeföreskrifterna har som syfte att skydda fiskbestånden och se till att fisket sker på lika villkor för samtliga fiskande. Länsstyrelserna ansvarar bl.a. för att förordna fisketillsynsmän vars främsta uppgift är att kontrollera det kustnära fisket samt fisket i inlandsvatten.

I exempelvis Västra Götalands län bedriver länsstyrelsen fisketillsyn i havet genom tretton förordnade tillsynsmän samt genom länsstyrelsens egen tillsynsman. Arbetet uppges ske i nära samarbete med kustbevakning och sjöpolis. Fisketillsynen kan sägas bestå av två delar:

- Främjande tillsyn, dvs. förebyggande insatser genom information
- Operativ tillsyn, dvs. främst tillsyn av redskapsmärkning, fiske inom fredningsområden, minimimått och flyktöppningar i fångstredskap.

Länsstyrelsen i Västra Götaland bedriver även tillsyn i Väner och Vättern. Målet med tillsynen där är att möjliggöra att fiske med olika inriktningar kan utövas i ordnade former samt skydda hotade arter och stammar. Fisketillsynen i Väner utförs i dag av kustbevakningen i samarbete med ett båtlag från berörda länsstyrelser samt ett antal frivilliga tillsynsmän i Västra Götalands del av Väner. Tillsynen i Vättern bedrivs av två fisketillsyningsmän förordnade av Länsstyrelsen i Jönköpings län. Under 2007 har en ny tillsynsorganisation satts i Västra Götalands del av Väner. Denna består av en kombination av frivillig och anställd personal. Genom denna lösning hoppas man kunna få ut det mesta från respektive verksamhet. De frivilliga tillsynsmännen har alla lokal anknytning till respektive område. Att förankra tillsynen lokalt har enligt länsstyrelsen bedömts vara av största vikt för att få en helhetsbild av hur fisket bedrivs och identifiering av eventuella problem. Genom att ha lokala tillsynsmän som en lokal informationskanal bedöms också möjligheten öka att skapa en förståelse för reglerna hos allmänheten. Ökad kunskap hos allmänheten om gällande regler och bakgrunden för dessa bedöms också öka chansen för att reglerna respekteras.

Länsstyrelsen ansvarar för utbildning och förordnande av fisketillsynsmän. I exempelvis Västra Götalands län finns ca 850 fisketillsynsmän. En fisketillsynsman har enligt fiskelagen bl.a. befogenhet att undersöka fisk, fiskeredskap och fiskefartyg som används vid fisket. Undersökning får ske även om det inte föreligger misstanke om lagöverträdelse. En fisketillsynsman får även ges förordnande att ta egendom i beslag t.ex. fångst eller redskap. För att bli förordnad som fisketillsynsman krävs att man efter länsstyrelsens godkännande genomgår en utbildning. Ansökan om förordnande av fisketillsynsman görs hos länsstyrelsen. Vid prövning av en ansökan ska länsstyrelsen överväga behovet av fisketillsyn av det berörda området/områdena, samt göra en registerkontroll hos polismyndigheten av eventuella belastningar. Om tjänst-

göringsområdet ska omfatta fler än ett län ska samråd ske med övriga berörda länsstyrelser.

Fiskeriverket bedömer att fisketillsynen är en viktig fiskevårdande åtgärd. År 2006 fördelade länsstyrelserna 2,6 miljoner kronor till fisketillsynsinsatser, främst längs kusten och i de stora sjöarna.⁵²⁵

6.3.2 Regelverk

Fisketurismen och regelverket

Sveriges Fisketurismföretagare har pekat på att det är ett problem att fisketurismen inte ingår i fiskelagstiftningen. Seff hänvisar till bl.a. Nuteks årliga redovisningar som visar att turistnäringen i Sverige ökar snabbt. Enligt Seff har också fisketurismen ökat, men förbundet ser nu att även problemen börjar komma, dels på grund av brist på vuxen fisk i kusthavet, dels på grund av nuvarande fiskelagstiftning och behörighetskrav. Seff konstaterar:

Om politikerna vill att fisketurismen ska fortsätta öka i paritet med annan turism så krävs snabba förändringar av dessa otidsenliga regelverk.⁵²⁶

Reglering av det yrkesmässiga laxfisket

I uppföljningen har ett flertal aktörer pekat på att reglerna för fiske av lax och havsöring har negativa konsekvenser för fisketurismen.

Laxfisket har enligt projektet Lapland Fishing den största potentialen när det gäller fisketurismen i Västerbottens län. I intervjuer har framförts att reglerna för fisket dock fortfarande inte tar hänsyn till de behov som fisketurismnäringen har, bl.a. eftersom fisketurismen är en ny näring med begränsad omfattning. Detta leder till en otrygghet och att det inte blir några investeringar från fisketurismföretagens sida. Det upplevs som att yrkesfisket har haft ett stort inflytande på de beslut som fattats. Flera aktörer menar att fisketurismen inte ses som en näring, utan som en fritidssyssla. I uppföljningen har flera framfört att utvecklingen dock går åt rätt håll, men att det ännu inte är bra.

Även Sportfiskarna har framfört att de fiskepolitiska insatserna endast har utgått från det traditionella yrkesfiskets intressen och att den nya fiskenäringen, fisketurism, inte har beaktats. Detta har enligt Sportfiskarna varit förödande för laxfiskets utveckling i älvarna, vilket har hållit fisketurismen tillbaka. Från Sportfiskarna har framförts att laxen har problem på grund av drivgarnsfiske och mynningsfiske. Havsöringen har problem på grund av nätfiske, svartfiske och minikraftverk som spärrar vägar till lekplatser. Problemen kring detta löser man inte genom att inrätta lokala samverkansområden.

När det gäller lax och havsöring pekas det i intervjuer på att Fiskeriverkets intentioner vad avser uppföljning av bestånden bör fullföljas. Bland annat har framförts att ett bra kunskapsunderlag skapar grund för långsiktiga regler för

⁵²⁵ Länsstyrelsens webbplats www.o.lst.se och Fiskeriverket, 2007a.

⁵²⁶ Sveriges Fisketurismföretagare, e-brev 2007-09-11.

förvaltning av bestånden. En tjänsteman vid Hushållningssällskapet i Västerbotten menar att staten bör skapa långsiktiga regler för yrkesfisket som beaktar fisketurismnäringens behov.

Havsfisket på lax i Östersjön upplevs vara ett stort problem. Flera har framfört att i stället för fiske i havet borde laxen fiskas i laxälvarna. Genom havsfisket kommer laxarna inte in i älvarna. Från SFR har dock framförts att det är en myt att fisketurismen skulle ge mer avkastning än yrkesfisket. Om det skulle ha varit sant så menar SFR att det skulle ha visat sig. Olika syn på nyttjandet av laxen är en gammal strid mellan yrkesfiskare och fritidsfiskare. Från Jordbruksdepartementet uppges att man är väl medveten om denna konflikt. Ett sätt att få ihop olika intressenter i en dialog är samförvaltningsinitiativen, där bl.a. sportfiskare och yrkesfiskare ska ingå. Fiskeriverket har även fått i uppdrag att ta fram fritidsfiskestatistik för att ge ett bättre underlag.⁵²⁷

Regleringen av hummerfiske m.m.

Sveriges Fisketurismföretagare har framfört att det finns olika hinder för fisketurismens fortsatta utveckling. Ett exempel är regelverket för den på västkusten så viktiga hummersafariverksamheten för fisketurismföretagen. Seff menar att regelverket är tillkommet utan beaktande av fisketurismen som näring. Enligt Seff kan ingen fisketurismföretagare eller boendenäringen utveckla verksamheten med tillgång till 14 hummertinor, vilket är likställt med vad en fritidsfiskare får använda. En fisketurismföretagare har andra behov för att kunna driva en framgångsrik näringsverksamhet. Skaldjursfisket är enligt Seff en viktig del för många företagare i den fisketuristiska näringen.

Från Seff har även pekats på att fiskeförvaltningen borde omstruktureras så att fiskedödligheten på grund av yrkesfisket efter demersala arter i Östersjön och Nordsjön förändrades till det omvända.

Utsättning av lax

Vattenregleringen har fått konsekvenser för fiskbeståndet. Längs de norrländska älvarna har det t.ex. byggts laxtrappor och kompensationsodlingar för att upprätthålla beståndet av bl.a. lax. Fiskpopulationerna i fjällområdet har påverkats av utbyggnaden av vattenkraften som inte enbart skapat vandringshinder utan också lett till att grunda stränder torrläggs vintertid (se även avsnitt 4.4.3).⁵²⁸

När det gäller möjligheten för lax att vandra upp i älvarna utgör kraftverken och vattenregleringen ett stort problem. I uppföljningen har flera aktörer haft synpunkter på kompensationsutsättningarna. En representant för ett fiskevårdsområde i Västerbotten menar att utsättningen av lax inte har gett något resultat. Laxen går ut i havet och kommer inte tillbaka, eventuellt på grund av yrkesfisket.

⁵²⁷ Intervjuer och information vid fisketurismkonferens 2007-03-26, Sveriges Fiskares Riksförbund, intervju 2007-04-17 och Jordbruksdepartementet, intervju 2007-08-29.

⁵²⁸ Se bl.a. SOU 2005:116.

Lycksele kommun menar att det för Lyckseles del är problematiskt att kommunikationen med havet är så dålig på grund av utbyggnaden av vattenkraften. Det är enligt kommunen mycket viktigt att återskapa laxbestånden i älvarna. I uppföljningen har framförts att vattendomarna inte har haft avsedd effekt på laxbestånden. Ett problem i sammanhanget är att vattendomarna inte är klara. Detta måste regleras för att fisketurismen ska kunna utvecklas. Från kommunen är man mycket kritisk till hur olika statliga myndigheter ser på fisket i Sverige.

Livsmedelslagstiftning

Flera av aktörerna har i uppföljningen pekat på att livsmedelslagstiftningen kan utgöra ett hinder för fisketurismföretagens etablering och expansion. Bland andra Hushållningssällskapet i sydöstra Sverige har i uppföljningen framfört att för många fisketurismföretag är någon form av servering eller gårdsrestaurang ett viktigt komplement till verksamheten. Hushållningssällskapet menar att lagstiftningskomplexet måste anpassas så att tillståndsgivningen för småskalig verksamhet på landsbygden förenklas.⁵²⁹

Regelverk för båtar som används inom fisketurism

Det finns inget särskilt regelverk för fiskebåtar som används inom fisketurism. Enligt uppgift från Sjöfartsverket gäller samma regler för båtar inom fisketurism som för andra handelsfartyg. När det gäller bemanningsreglerna ombord finns inga särbestämmelser för båtar inom fisketurism som det gör för yrkesmässigt fiske. Båtar som bedriver fisketurism måste uppfylla bemanningsreglernas krav på utbildning och behörigheter för fartygsbefäl på handelsfartyg, vilka är strängare än bemanningsreglernas krav på utbildning och behörigheter för fartygsbefäl på fiskefartyg.⁵³⁰ Fartyg som tar mer än tolv passagerare räknas som passagerarfartyg och då gäller ytterligare krav, enligt Sjöfartsverket.⁵³¹

6.3.3 Ägande och förvaltning av fiskevatten

Allmänt och enskilt vatten

Genom fastighetsbildning har, med vissa undantag, Sveriges yta – land och vatten – delats in i olika enheter, och därmed har området för varje fastighet bestämts. Vattenområde i havet är allmänt (allmänt vatten) där det inte ingår i fastigheter (enskilt vatten).⁵³² Som huvudregel hänförs till fastigheter allt vatten i havet inom 300 meter från fastlandet eller från ö av minst 100 meters längd. Allmänt vatten finns också i Vätern, Vättern, Hjälmarens och Storsjön i Jämtland. I jordabalken finns de centrala reglerna inom fastighetsrätten.

⁵²⁹ Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge, e-brev 2007-09-10.

⁵³⁰ Sjöfartsverkets föreskrifter (SJÖFS 2007:12), bilaga 1 och bilaga 7.

⁵³¹ Fiskeriverket, e-brev 2007-10-10.

⁵³² Enligt lagen (1950:595) om gräns mot allmänt vattenområde.

Allmän och enskild fiskerätt

Rätten till fiske regleras i fiskelagen. Fisket i enskilda vatten tillhör fastighetsägaren (enskild fiskerätt), men varje svensk medborgare har rätt att fiska i sådana vatten i den omfattning och på det sätt som anges i en bilaga till fiskelagen. Bestämmelserna innebär att fiske med handredskap med vissa begränsningar är fritt på enskilt vatten längs hela den svenska kusten och i de stora sjöarna. I allmänt vatten får varje svensk medborgare fiska (allmän fiskerätt).

- *Enskild fiskerätt*: I alla sjöar, vattendrag och längs kusten finns enskild fiskerätt. Fiskerätten i Sverige är knuten till fastigheter. Fiskerätten kan vara samfälld eller delad.
 - *Samfälld fiskerätt*: När jord- och skogsbruksmarken skiftades behölls fisket ofta samfällt och oskiftat. Om det är samfälld fiskerätt måste alla vara eniga om att t.ex. upplåta fiskerätt för kommersiellt bruk.
 - *Delad fiskerätt* innebär att fisket inom ett visst område tillhör en enda fastighet.
- *Allmän fiskerätt*: I de fem stora sjöarna och längs kusterna finns allmän fiskerätt utanför fastighetsgränserna. Den regleras av lagen om gräns mot allmänt vattenområde.

Den som inte äger fiskerätt och vill fiska måste skaffa sig rätt att fiska genom t.ex. ett fiskekort eller arrendekontrakt.

I avsnitt 6.2.2 konstaterades att fisketurismföretagens begränsade möjligheter att råda över resursen fisk är ett stort problem och hinder för fisketurismens fortsatta utveckling. Även i denna uppföljning har från flera håll pekats på att det är ett problem att fisketurismföretagen inte råder över sin produkt. Seff har i uppföljningen framfört att det behövs en omedelbar förändring av fiskelagstiftningen så att fisketurismen erkänns som resursbrukare och därmed tillerkänns rättigheter till resursen. Detta är enligt Seffs mening den viktigaste åtgärd som staten kan vidta och som kommer att stimulera ett nyföretagande inom fisketurismen.

Fiskevårdsområden

År 1981 stiftades lagen om fiskevårdsområden i syfte att samordna fiskets bedrivande och fiskevården samt främja fiskerättsinnehavarnas gemensamma intressen. Många fiskevatten är samfällt ägda. Genom lagen skulle förvaltningen av fiskevatten med komplicerade ägarbilder underlättas. I fiskevårdsområdesföreningen ingår samtliga ägare av fiskerätt inom området. Föreningen ska främja ägarnas intressen och har befogenhet att bedriva fiskevård och upplåta fiske inom området.

Ett fiskevårdsområde innebär att fiske som tillhör eller utgör två eller flera fastigheter förs samman. Ansökan om bildande av ett fiskevårdsområde får göras hos länsstyrelsen av fiskerättsinnehavare och av kommuner. Vid beslut om bildande fastställer länsstyrelsen också vissa grundläggande delar av stadgarna för fiskevårdsområdesföreningen. Föreningen kan besluta om upplåtelse av fiske inom fiskevårdsområdet. Detta sker vanligen genom försälj-

ning av fiskekort till allmänheten. Föreningen får också besluta om regler för fisket inom fiskevårdsområdet. Sådana regler kan bl.a. avse minimimått på den fisk som får fångas, vilka redskap som får användas och olika typer av fiskeförbud. Den som bryter mot reglerna kan av allmän domstol dömas till straffpåföljd.

Fiskeriverket har uppmärksammat att många fiskevårdsområden innefattar en stor mängd markägare och att de ekonomiska incitamenten för att satsa på en fisketuristisk entreprenör därför ofta kan vara begränsade, då intäkten för den enskilde fiskevattenägaren i regel är liten.⁵³³

1981 års lag om fiskevårdsområden har enligt Fiskevattenägarna gjort det möjligt att samförvalta ägosplittrade vatten. Cirka 2 000 fiskevårdsområden har bildats och så gott som samtliga uppges sälja fiskekort till allmänheten. Lagen har enligt förbundet varit en ”framgångssaga”. Representanter för förbundet har i intervju framfört att lagen har klarat både fiskevården och samtidigt gett allmänheten utökade fiskemöjligheter. Från förbundet framförs vidare att det är inom dessa områden som fisketurismen har utvecklats, antingen genom att någon delägare har blivit entreprenör eller genom att föreningen träffat avtal med någon lokal turistentreprenör. Enligt Fiskevattenägarna har den nära kontakten och de långsiktiga villkoren blivit en förutsättning för både utveckling av fisketurismnäringen och fiskevården. Fiskevårdsområdena kan reglera och ransonera fisket så att det blir långsiktigt uthålligt. Lagen bör dock ses över och till viss del moderniseras, bl.a. eftersom fisketurismentreprenörers intresse att kunna styra fisket inte fanns med när lagen togs fram.

Fiskevattenägarna har i uppföljningen framfört att man ser fiskevatten som en resurs på samma sätt som skog och odlingsmark. I takt med att självushållet har minskat i betydelse har skogen och odlingsmarken kunnat kommersialiseras av jord- och skogsägare, men fiskevattnet har inte kommersialiserats i samma utsträckning. Förbundets mål är att få upp det ekonomiska värdet av fiskevattnen. För att uppnå detta måste enligt förbundet tre förutsättningar uppfyllas: 1) Man måste disponera fiskevattnet. 2) Det måste vara en uthållig förvaltning så att fisken räcker. 3) Fiskevattnet måste komma in i en affärsrörelse.

Fiskevattenägarna menar att sedan det för drygt tio år sedan slogs fast att fisketurismen är en ”riktig näring” har mycket hänt på företagsnivå inom fisketurismen. Många nya entreprenörer har startat fisketuristisk verksamhet, ofta i samverkan med något progressivt fiskevårdsområde, och inte sällan med utgångspunkt i ett lantbruksföretag. Fiskevattenägarna pekar på att olika nätverk, som t.ex. Det Naturliga Fisket, har stöttat utveckling och samverkan mellan företagen. Flera av företagen uppges i dag ha en etablerad verksamhet med god omsättning. Grunden för utvecklingen är enligt förbundet en lokal, ändamålsenlig och framåtsyftande förvaltning av Sveriges enskilda fiskevatten. Lagar och goda villkor för detta är enligt Fiskevattenägarna en viktig

⁵³³ Nationalencyklopedin (www.ne.se) och Fiskeriverket, 2007j.

förutsättning för att fisketurismen ska kunna fortsätta att öka i betydelse. Sveriges Fiskevattenägareförbund har som mål att omsättningen från försäljning av fiskekort i landets fiskevårdsområden ska fördubblas mellan år 2006 och 2010. Det ska ske genom ökad försäljning och höjda priser. Fiskevattenägarna anser att fiskerättsägare måste lära sig ta betalt av flera skäl, dels för att lantbruken och landsbygdsföretagen ska kunna överleva, dels för att det krävs pengar för att vårda och utveckla resursen, men också för att det i framtiden ska finnas en landsbygd och ett kulturlandskap.

Sportfiskarna betonar att fiskevårdsområden har två syften: dels att förvalta fiskbestånden, dels att göra fiskevattnen tillgängliga för allmänheten genom att sälja fiskekort.

En representant för ett fiskevårdsområde i Västerbotten betonar att fiskevårdsområden är till för att ge allmänheten fiskemöjligheter. Området får in pengar som dels används för att grusa vägar och sätta ut yngel, dels sparas eftersom det alltid blir pengar över som man inte vet vad man ska göra med. En representant för turismen i Västerbotten menar att fiskevårdsområdena borde ta högre priser för fiskekort och göra mer affär av fisketuristerna. Från olika aktörer i Västerbotten framförs även att det behövs medel för att kunna bilda fiskevårdsområden.⁵³⁴

Regeringen beslutade den 4 oktober 2007 att tillsätta en utredning för att se över fiskelagstiftningen. I uppdraget ingår bl.a. att se över lagen om fiskevårdsområden. Utredaren bör bl.a. undersöka om det går att förenkla reglerna för bildande och förvaltning av fiskevårdsområden samt vidare överväga behovet av och möjligheterna till fördelning mellan medlemmarna av ett eventuellt ekonomiskt överskott från fiskevårdsområden.

Fria handredskapsfisket

Riksdagen beslutade 1985 att tillåta fritt handredskapsfiske vid södra ostkusten, längs Gotland och Blekinges kuster samt i de stora sjöarna. Reformen infördes då det ansågs vara angeläget att människor skulle få möjligheter till avkoppling och aktiviteter på sin fritid, ett behov som hade blivit allt större i takt med en ökad fritid och arbetsinsatser som kräver mindre av fysisk ansträngning. Vid övriga kuster hade staten sedan tidigare löst in det enskilda fisket.

Regeringen tillsatte i december 2000 en särskild utredare med uppgift att utreda konsekvenserna av det fria handredskapsfisket. Utredaren hade bl.a. till uppgift att analysera och ta ställning till olika möjligheter att finansiera fiskevårdande åtgärder. Utredningen kom bl.a. fram till förslag om införande av en fiskevårdsavgift samt förslag till hur fiskevårdsområden bör utformas och förvaltas. Det konstaterades att några mer uttalade effekter som entydigt kunde härledas till det fria fisket inte fanns på fiskbestånden. Däremot notera-

⁵³⁴ Sveriges Fiskevattenägareförbund, 2006, 2007 och intervju 2007-06-04, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, intervju 2007-06-20 samt intervjuer och information vid fisketurismkonferens 2007-03-26.

de utredningen att systemet gav upphov till konflikter mellan vattenägare och fiskeintressenter. Utredningen överlämnade sitt betänkande i november 2001.⁵³⁵

Frågan om det fria handredskapsfiskets konsekvenser för fisketurismen har tagits upp av olika aktörer i denna uppföljning. I underlag från Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge pekas på att fisketurismen började spridas just innan det fria handredskapsfisket infördes men att reformen medförde att ”locket lades på”. Hushållningssällskapet har i uppföljningen framfört att bestämmelserna om fritt handredskapsfiske utmed ostkusten är det största problemet för fisketurismutvecklingen:

Frifiskebestämmelserna sätter effektivt stopp för en harmonisk och lokalt förankrad utveckling av fisketurismföretagandet i skärgården. Avsaknaden av möjligheten till lokal förvaltning och lokala fiskeregler ger fritt spelrum för oseriös verksamhet, vilket skapar konflikter och missushållning av fiskeresursen. Lösningen är egentligen mycket enkel och det är att låta fiskerättsägarna utmed kusten bilda fiskevårdsområden på samma sätt som i våra inlandsvatten. Detta skulle skapa den plattform för lokal fiskevård och förankring av småskalig fisketurism i skärgården som saknas i dag. Våra skärgårdsvatten har i grunden en fantastisk potential för fisketurism.⁵³⁶

Länsstyrelsen i Kalmar län har framfört att längs kusten, där det enligt länsstyrelsens bedömning finns en mycket stor potential, har det fria handredskapsfisket medfört ”att fastigheterna i skärgården inte kan spela med samma kort”. Länsstyrelsen pekar på att fastighetsägarna inte kan få intäkter från fiskekortsförsäljning och i många fall uppges ägarna ha resignerat då det på flera ställen bedrivs ett fritt sportfiske där syftet är att ta stora fångster för försäljning. Från länsstyrelsen framförs att fångstbegränsning inom det fria fisket bör ingå i en kommande översyn av fiskelagen. Länsstyrelsen i Kalmar län har bedömt att regelverket för det fisketuristiska företaget i sötvattensområdena gör att det kan öka i snabb takt.

Enligt både Fiskevattenägarna och Sportfiskarna har beslutet om det fria handredskapsfisket satt djupa spår och lett till stor ilska hos skärgårdsbefolkningen. I bl.a. Kalmar län har ägarna av fiskevattnen sett detta som en konfiskation från statens sida. Ersättning utgick till fiskerättsägarna, men bara i förhållande till förlusten av tidigare inkomster från t.ex. försålda fiskekort, vilket var en skillnad jämfört med hur det gick till när staten löste ut fiskevattenägarna på västkusten.⁵³⁷ Detta har lett till en del konflikter. Från Fiskevattenägarna uttrycks det på följande sätt:

Skärgårdens fiskevattenägare uppfattade det fria fisket som stöld av enskild egendom och som ett kränkande intrång.

Fiskevattenägarna har i uppföljningen framfört att 1985 års lag fick störst konsekvenser i sydöstra Sverige längs kusten från Skåne till Uppland. För-

⁵³⁵ SOU 2001:82.

⁵³⁶ Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge, e-brev 2007-09-10.

⁵³⁷ På västkusten köpte staten ut fisket redan på 1950-talet. Alla fiskevattenägare fick en schablonersättning.

bundet menar att ingen utveckling har ägt rum inom dessa områden sedan lagen infördes och att ingen fiskevård har genomförts. Det har enligt Fiskevattenägarna varit svårt att få i gång fisketurism i detta område, bl.a. eftersom fiskevattnen inte ger ägarna några inkomster. När beslutet fattades sågs fisket från statens sida enbart som en rekreationsskälla, inte som grunden för en näring. Det var tillgänglighetsbehovet som styrde det statliga beslutet. Fiskevattenägarna menar att staten inte har levt upp till sitt fiskevårdsansvar och att lagen bör harmoniseras och gå in i fiskevårdslagen. Lagstiftningen ses som ett hinder för fortsatt utveckling av fiskevattnens förvaltning och utgår inte från att fiskevattenägarna är företagare.

Vid intervju med företrädare för Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund har däremot framförts att det fria handredskapsfisket på ostkusten har haft positiva resultat och konsekvenser för dels fisketurismföretagen, dels för fritidsfiskarna. För fritidsfiskare på ostkusten var det tidigare svårt att veta vilka vatten som var privata, var man kunde köpa fiskekort etc. Friluftsintraset var stort och det uppstod ett tryck på att tillgängliggöra fritidsfisket i skärgården. Sportfiskarna menar att det fria handredskapsfisket även har lett till en stark tillväxt av fisketurismföretagen på ostkusten. I t.ex. Stockholms län finns det i dag 23 fisketurismföretag. Företagen uppges ha lagt upp sina utflykter så att de täcker stora områden och olika fisken i olika delar av skärgården, vilket enligt Sportfiskarna har möjliggjorts genom det fria handredskapsfisket. Det skulle vara omöjligt om ett antal olika fiskekort skulle lösas – då skulle dessa turismföretag dö ut.

Fiske i vatten ovan odlingsgränsen

Vattnen i de svenska fjällen är både statligt och privat ägda. Staten förvaltar i huvudsak de vatten som är belägna inne bland fjällen medan de privata återfinns i anslutning till de bebyggda fjälldalarna. De sistnämnda ingår ofta i fiskevårdsområden som också upplåter fiske. Ungefär hälften av de statliga vattnen upplåts för sportfiske. Dessutom upplåts vatten för husbehovsfiske åt ortsbor. De renskötande samerna har i sin tur rätt att fiska i samtliga vatten i fjällområdet ovan odlingsgränsen, men bedriver i huvudsak sitt fiske i särskilda sjöar, s.k. undantagsvatten.⁵³⁸

När det gäller fisket ovanför odlingsgränsen har det funnits ett antal olika former för upplåtelse. Sedan länge finns det ett system med exklusiv rätt för samebyar att fiska i undantagsvattnen. I och med att en förändring av upplåtelseformerna gjordes 1993 minskade andelen undantagsvatten i Västerbotten. Andra former av upplåtelse som inkluderat möjlighet till nätfiske har varit skattefiske samt långtidsupplåtelse till fiskevårdsföreningar, fiskecamper och enskilda. I och med förändringen 1993 har en ökad restriktion införts på många av dessa vatten, t.ex. nätfiskeförbud eller reglerat antal nät och minimimått på fångad fisk. Antalet tillstånd i Västerbotten som kan klassas som husbehovsfiske har minskat till ca 650, en minskning med drygt 30 % på sju

⁵³⁸ Länsstyrelsens webbplats www.ac.lst.se.

år. Länsstyrelsen beslutar om omfattningen av och villkoren för fiskeupplåtelser.

Det har alltid förekommit en allmän upplåtelse i form av kortfiske i särskilda vattendrag på statens mark ovanför odlingsgränsen. Den förändring som skedde 1993 har inneburit att antalet fiskedygn med handredskap har ökat i Västerbotten. Antalet ligger nu på ca 40 000 fiskedygn per år. Det totala värdet av kortförsäljningen på statens vatten i det västerbottniska fjällområdet uppges ligga på ca 1,4 miljoner kronor, men siffrorna varierar mellan åren.

Fiskevatten ovanför odlingsgränsen är attraktiva på grund av riklig förekomst av röding och öring. Enligt Jakt- och fiskerättsutredningen finns ca 5 700 sjöar och tjärnar i de västerbottniska fjällerna. Av dessa bedöms 1 000 som attraktiva för fiske. En tredjedel av dessa är inte upplåtna, eftersom de bedöms som särskilt känsliga med hänsyn till rennäringsen eller naturvärden. 120 fiskevatten undantas för sameby medlemmars fiske. Andelen är beräknad utifrån en bedömning av sameby medlemmarnas behov. Sameby medlemmarna bedriver nätfiske i dessa sjöar. I de övriga fiskevattnen upplåter länsstyrelsen fiskerätt. Detta sker på följande sätt:

- Genom upplåtelse till ortsbor om fiske för husbehov. Det fiske ortsborna i huvudsak ägnar sig åt är nätfiske. År 2003 lämnades tillstånd till 750 ortsbor att fiska för husbehov.
- Genom försäljning av fiskekort till allmänheten. År 2003 var det fråga om ca 44 000 sportfiskedygn.
- Genom upplåtelse av fiskevatten till turistföretag.

I uppföljningen har flera aktörer i Västerbottens län pekat på problem vad gäller statens vatten ovan odlingsgränsen. Från Lapland Fishing och Hushållningssällskapet har framförts att det under lång tid har varit oklart hur dessa vatten kan nyttjas. Det är t.ex. oklart vilket inflytande som samebyarna ska ha och vilka möjligheter som andra företag ska ha. Det uppges därmed vara svårt för företag inom fisketurismen att få förvalta vatten. I intervjuer med företagare och andra har framförts att det inte finns någon långsiktighet i hur vattnen förvaltas, vilket leder till otrygghet och att inga investeringar görs. Man menar att staten har varit rädd för att besluta för vem som fisket ska vara tillgängligt. Företagen menar att det är viktigt att staten en gång för alla bestämmer sig och gör det möjligt för företagen att använda vattnet för fisketurismen. Staten bör möjliggöra för företag att förvalta fiskevattnen på affärs-mässiga grunder. Detta skulle bidra till en långsiktig utveckling – osäkerhet och många diskussioner tar onödig energi från företagandet. En av de intervjuade tjänstemännen i Västerbotten menar att en statlig insats skulle kunna vara att bygga några få men mycket bra anläggningar i fjällerna som tillsammans med tillhörande jaktmarker och fiskevatten kunde utarrenderas till jakt- och fisketurismföretag.

Både från lokala fisketurismföretag och bl.a. Hushållningssällskapet framförs att ett problem är tillgången på fiske i statliga vatten. Fisketurismföretagen har ingen rådighet över resursen. Ett företag vet aldrig hur många fiskare

som finns på olika platser, vilket gör det svårt att sälja fisket. Det finns en förståelse för att länsstyrelsen i sin förvaltning av vattnen också måste se till det allmänna fisket, men det är viktigt för alla med ordning och reda. Företagen menar att det gäller att hitta former för att samverka mellan fisketurism och rekreativfiske. Vidare har framförts att det i dag är svårt för företag att kunna erbjuda fisk i vatten som förvaltas på ett affärsmässigt sätt eftersom resursägarna inte ser sina fiskevatten som en möjlighet till ekonomisk avkastning. Staten upplevs enligt flera aktörer i Västerbotten vara ”en klumpig förvaltare”.

Från Seff konstateras att fjällområdet är en fjärdedel av Sveriges totala yta och har en enorm potential för utveckling av fisketurism. Förbundet framför vidare:

Tyvärr hämmas en sådan utveckling av urgamla lagar och regler som i stället för att skapa utrymme för utveckling bidrar till utarmning av resursen fisk. Se över alla lagar och regler som hindrar en fisketuristisk utveckling i dessa områden. En ändring av detta urgamla regelverk skulle göra det möjligt att skapa hundratals riktiga jobb i fjällområdena.⁵³⁹

Bygglov och strandskydd

I uppföljningen har framförts att det är svårt att få bygglov för turistanläggningar på de platser som är mest attraktiva ur fisketuristens perspektiv, dvs. nära sjöar och vattendrag. Strandskyddet hindrar att anläggningar byggs nära vattnet. Samtidigt betonas från en av de intervjuade i Västerbotten att strandskyddet av naturliga skäl också är viktigt för näringen och möjligheten att attrahera fisketurister. Även en av de intervjuade aktörerna i sydöstra Sverige lyfter fram strandskyddsbestämmelserna som ett hinder för etablering och expansion. Hushållningssällskapet menar att strandskyddsbestämmelserna måste luckras upp för att möjliggöra en skonsam byggnation av uthyrningsstugor och serviceinrättningar i attraktiva strandnära lägen.⁵⁴⁰

6.3.4 Strukturstöd

Exempel från Västerbotten: Lapland Fishing

Under 1980- och 90-talen pågick flera fiskeprojekt i Västerbotten. Sammanlagt 60 miljoner kronor satsades i dessa projekt. År 2001 startades ett nytt projekt, Lapland Fishing, genom att alla som varit med i de tidigare projekten samlades vid ett stormöte i Vindeln. En vision togs fram och mål sattes upp. En förstudie gjordes i samarbete med aktörer i Norrbottens län. År 2001 började projektet med visionen att fisketurismnäringen skulle bli etablerad i Västerbottens län. Som mål ställdes upp bl.a. att projektet skulle resultera i 6 nya företag, 20 nya arbetstillfällen, att branschen skulle få lönsamhet och

⁵³⁹ Sveriges Fisketurismföretagare, e-brev 2007-09-11.

⁵⁴⁰ Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, intervju 2007-03-26 och 2007-04-23 och Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge, e-brev 2007-09-10.

kunna göra investeringar samt att distributionen och återförsäljarledet skulle fungera.

Projektet har pågått under perioden 2001–2007 och haft en budget på 28 miljoner kronor, vilket till hälften har finansierats genom EU-medel. Hushållningssällskapet har varit projektägare. Följande aktiviteter har ingått:

- Resursåtgärder (7 miljoner kronor), bl.a. utsättning av lax, vård av fiskevatten, produktutveckling och insatser för ökad rådighet, att upplåta vattnen på kundanpassade villkor.
- Marknadsföring (15 miljoner kronor), bl.a. att uppjobba goda kanaler till slutkund, inklusive internationella kunder.
- Entreprenörskap (6 miljoner kronor), bl.a. att anordna företagsutbildningar och att ta fram kvalitetskriterier m.m.

Från projektledningen uppges att det har varit svårt att mäta vad som är de direkta resultaten av projektet, men man gör bedömningen att den utveckling som har skett i Västerbotten till stor del kan härledas till projektet:

- 50 fler företag, vilket motsvarar ungefär en fördubbling av antalet fisketurismföretag i länet. I dag finns 95 fisketurismföretag.
- Fisketurismen har gett mer än ca 100 nya årsarbeten.
- Lönsamheten inom branschen är enligt företagen ”si och så”. Många företagare uppger t.ex. att de har svårt att ta ut en skälig lön.
- Återförsäljarledet har varit skakigt, men det finns. Det bolag som har använts (Topten) ombildas nu till Great Swedish Nature med nio Hushållningssällskap över hela landet som ägare. Bolaget arbetar med företags- och produktutveckling inom bl.a. småskalig turism. Genom bolaget samordnas resurserna kring marknadsföring och försäljning.
- Organisationen Västerbottens Jakt- och Fiskegille har bildats med ca 20 medlemmar för att fortsättningsvis föra fisketurismföretagens talan. Ett antal av företagen i Västerbotten kombinerar jakt- och fisketurism. Det är viktigt att det finns en organisation för att arbeta vidare när projektet upphör hösten 2007. Inte minst är det viktigt med långsiktighet i marknadsarbetet.

Från projektet menar man att fisketurismnäringen nu är etablerad i Västerbotten, men att den potential som finns i länet ännu inte utnyttjas fullt ut. Mindre än 1 % av tillgången förvaltas av fisketurismföretagen. Efterfrågan på fiskeupplevelser bedöms vara god och från projektet upplevs att det finns en fortsatt stor utvecklingspotential.

Från projektet framförs att det inte längre räcker att bara presentera att det finns gott om fiskevatten i Sverige och sedan lämna telefonnummer till fiskevårdsområdet där turisten kan köpa fiskekort. Utländska turister har inte nappat på det – det behövs en struktur. Tidigare fanns ingen organiserad återförsäljning med inriktning på den internationella marknaden. Eftersom små turistanläggningar inte kan påverka en europeisk marknad har ett återförsäljarnätverk byggts upp, vilket har kontakt med resebyråer och agenturer i andra länder. Från de utländska agenterna framförs också önskemål om att man ville arbeta gentemot *ett* bolag i Sverige. Inom projektet har man arbetat

aktivt genom agenter och t.ex. bjudit hit journalister. I dag har man kontakt med tio aktiva agenter. Totalt 20–30 anläggningar i Sverige är med i detta, varav tre till fyra i Västerbotten. Det uppges från projektet att det endast är företag av högsta kvalitet som har gått ut på den internationella marknaden. Från projektet betonas att det är viktigt att turistföretagen är lojala mot agenterna. Systemet bygger på att agenterna får provision. Priset gentemot kunden bör vara detsamma oavsett om resan har köpts genom agent eller direkt. Internetbaserad bokning utvecklas för närvarande.

De erfarenheter som har gjorts är bl.a. att de utländska gästerna vill bo i stugor med hög standard, inte på hotell. Det finns också en stor potential för gäddfiske. En fördel med detta fiske är att det inte möter något lokalt motstånd. Det är främst turistföretag i fjälldalarna med strömmande vatten och flugfiske som har lyckats. Framgångsreceptet har enligt projektet varit att ha en kvalitetsprodukt kombinerat med god mediebevakning och en duktig entreprenör.

En av de agenter på kontinenten som säljer fisketurism i Västerbotten säljer sedan 1997 ca 800–1 000 resor per år till Sverige, varav högst 100 per år går till norra Sverige. De långa avstånden verkar avskräckande. Från agenten uppges att kunderna har särskilda önskemål och att det är viktigt att uppfylla kraven. Besökarna förväntar sig vildmark och vill inte ha besöksmål där det är för många turister. De flesta vill ha stugor i lugna områden. Från början hade kunderna orealistiska förväntningar på fisket i Västerbotten. Volymen på det resande som agenten anordnar har minskat något, bl.a. på grund av konkurrens från andra länder och för att många turister själva ordnar sina fiskeresor till norra Sverige. Agenten inriktar sig därför alltmer på exklusiva fiskeresor som inte kan bokas på plats. Agenten arbetar enbart med lojala leverantörer, dvs. sådana som inte säljer billigare resor direkt till kunderna. Agenten arbetar mycket med journalister och visningsresor. Numera måste man dessutom betala annonser för att få in artiklar i tidningar.

Agenten menar att fördelarna med norra Sverige är ren natur, säkerhet, ”vildmark för den som inte är van vid vildmark”, låga priser och bostäder med stil. Det är hög kvalitet och service hos företagen – kunderna känner sig välkomna och vill återvända. Agenten uppger sig ha ett långvarigt samarbete med de lokala företagen. Det finns dock även nackdelar med norra Sverige. Där finns alltför många turister, anläggningarna blir större och värdarna på fiskecamperna hinner inte ta hand om sina gäster på samma sätt som förr. Det är förhållandevis små fiskeområden i ett så stort land, och fångsterna i laxfisket är små. Fisketrycket är högt i vissa områden och säsongen är kort. För agenten betyder få kunder att det blir höga kostnader och små inkomster för resor till norra Sverige.

Vid intervjuer med aktörer inom fisketurismen i Västerbottens län har pekats på svårigheten att få stöd till utveckling av näringen. Det har framförts att jämfört med yrkesfiske ges inga bidrag till investeringar i fisketurismnäringen. Fiskefonden ger inte medel till turistföretag och de övriga strukturfonderna ger inte bidrag till investeringar. En av de intervjuade tjänstemännen me-

nar att staten bör möjliggöra bidrag till investeringar i anläggningar och utrustning motsvarande det som finns för t.ex. yrkesfisket.

Från Lycksele kommun har vidare framförts att staten ger förhållandevis litet stöd till turismindustrins utveckling. Från kommunen upplever man att staten har en negativ syn på export av turism.

Exempel från bl.a. Kalmar län: Det naturliga fisket

Det naturliga fisket var ett treårigt projekt inom mål 5b Sydöstra Sverige vilket pågick under perioden 1997–1999 i 20 kommuner i Kalmar, Kronobergs, Jönköpings och Östergötlands län. Länsstyrelserna i de fyra länen stod gemensamt som projektägare. Dessutom finansierades projektet av berörda landsting, kommuner och Regionförbundet i Kalmar län tillsammans med EU:s strukturfonder och deltagande företag. Hushållningssällskapet svarade på uppdrag av länsstyrelserna för administrationen av projektet.

Totalt deltog sammanlagt ca 40 småskaliga landsbygds- och skärgårdsföretag samt större konferens- och semesteranläggningar i projektet. Vissa av företagen var renodlade fiskecamper, medan fisketurismen för andra utgjorde en större eller mindre del av verksamheten. Flera av företagen erbjöd förutom sportfiske även olika upplevelser kring kräftfiske och traditionellt fiske. Projektverksamheten bedrevs inom produktutveckling, utbildning och marknadsföring.

Från projektet har framförts att entreprenörsutbildningar i fisketurism och det praktiska individuella produktutvecklingsarbetet har resulterat i att företagen har utvecklat en konkurrenskraftig fisketuristisk verksamhet av hög kvalitet. Fisketurismens omsättning och antalet gästnätter kopplade till turistfisket uppges ha ökat stadigt inom företagsgruppen. Ökningen åren 1998–1999 var vad gäller fisketurismens omsättning 31 %, antalet gästnätter kopplade till turistfisket 21 % och servicetjänster kopplade till fisket ca 50 %. Under projektperioden skapades åtta årsarbeten inom berörd företagsgrupp och hos underleverantörer i närområdet. Hos merparten uppges dessutom utvecklingen ha medfört att sysselsätningstillfällena har kunnat bibehållas inom företaget och i byden.

Under projektperioden utvecklades ett nätverk mellan de deltagande företagen där man på olika sätt samarbetade och stödde varandra. Projektet övergick successivt i varumärket Det Naturliga Fisket, och som en direkt effekt av projektet bildades i slutet av 1999 Det Naturliga Fisket Ekonomisk Förening.⁵⁴¹

Från bl.a. Hushållningssällskapet har framförts att den utvecklingsmodell som togs fram inom ramen för Det Naturliga Fisket var framgångsrik och ledde till ett genombrott för fisketurismföretagandet i regionen. På kort tid växte enligt Hushållningssällskapet fisketurismen fram som huvudnäring hos flera av de familjeägda jord- och skogsbruksföretag som gick igenom utvecklingsprogrammet.

⁵⁴¹ Se bl.a. webbplatsen www.detnaturligafisket.com.

Ett av de företag som var med i projektet finns på en skärgårdsö i Västerviks kommun. Företagarna deltog i projektets utvecklingsprogram och fick ett nätverk med andra intresserade. År 1999 gick företaget med i Det Naturliga Fisket och i början av 2000-talet lämnade man in en ansökan om bygglov för tre gäststugor med dispens från strandskyddet. Efter två års handläggning beviljades dispens 2003 och hela anläggningen stod klar år 2006. Investeringen finansierades med landsbygdsstöd från regionförbundet i Kalmar, investeringsstöd från länsstyrelsen och banklån. Företaget erbjuder sportfiskegäster en småskalig anläggning med hög personlig service, i huvudsak inriktad på gäddfiske. Första säsongen var beläggningen 1 400 gästnätter. Gästerna får endast ta upp den fisk som man äter på plats, och ingen fisk får tas med hem vid hemresan.

Dessutom har hushållningssällskapen, Det Naturliga Fisket och Fiskevattenägarförbundet tillsammans med landsbygdens organisationer under de senaste tio åren bedrivit ett aktivt informationsarbete för att få fler landsbygdsföretag att upptäcka möjligheterna i fisketurismen. Parallellt arbetar man med att utarbeta lokala förvaltnings- och utvecklingsplaner för fiskevårdsområden, vilka enligt Hushållningssällskapet utgör en nödvändig plattform för ett rationellt fiskevårdsarbete, utveckling av fisketurism och övrigt nyttjande av fiskevattenresursen.

Landsbygdsprogrammet

Strukturstöden inom fiskeområdet har varit inriktade mot yrkesfisket och vattenbruket, men inom ramen för det svenska landsbygdsprogrammet har flera turistfiskeföretag erhållit stöd för bl.a. ombyggnad och renovering av byggnader på gården till boende och konferens, investeringar i båtar, bryggor etc.

Hushållningssällskapet uppger att mycket av den fisketurismutveckling som genomförts i södra Sverige har passat in i och kunnat iscensättas med stöd av Jordbruksverkets miljö- och landsbygdsprogram. Enligt Hushållningssällskapet har detta stöd varit mycket värdefullt.

Hushållningssällskapet har samtidigt pekat på att ett praktiskt problem är att handläggningen av projektstödet och tolkningen av stödreglerna har skiftat mycket mellan olika län, vilket har upplevts som ett problem. Hushållningssällskapet menar att utvecklingen av fisketurismen till sin karaktär är regional och sker över länsgränserna. Från Hushållningssällskapet efterlyses en enhetlig regeltolkning, och man har framfört att det vore önskvärt om Jordbruksverket i framtiden i större utsträckning kunde ta ansvar för och underlätta även regionala projekt och inte enbart handlägga nationella projekt.

I uppföljningen har vidare olika aktörer framfört att det är viktigt att fisketurismnäringen lyfts upp på samma nivå som yrkesfisket och vattenbruket då det gäller statligt stöd till fiskenäringen.

6.3.5 Utbildning och fortbildning för företagare inom fisketurism

Gymnasieutbildningar

I uppföljningen har det från aktörer i de tre län som har ingått i uppföljningen framförts att det inte finns några bra etablerade utbildningar för företagande inom fisketurismen i dessa län. Det har konstaterats att det på gymnasieskolenivå finns en del utbildningar som kan vara relevanta, t.ex. naturbruksgymnasier, men i t.ex. Västerbotten finns inga utbildningar med direkt inriktning på ungdomar som vill bli egna företagare inom fisketurismen. Någon direktinriktad utbildning för företagare inom fisketurismen finns inte heller i Västra Götaland. Länsstyrelsen pekar dock på att Sportfiskeakademien i Forshaga har en treårig gymnasieutbildning med inriktning mot fiskeguide och fiskevård samt en tvåårig eftergymnasial utbildning inom samma område.⁵⁴²

Inom gymnasieskolan i landet som helhet finns en handfull skolor som erbjuder utbildning mot det fisketuristiska området. Två exempel på detta är Forshagaakademien och Älvdalens Naturbruksgymnasium. Sportfiskeakademien i Forshaga är ett specialutformat program som bygger på naturbruksprogrammet med inriktning mot sportfisketurism samt vatten- och fiskevård i olika former. Programmet syftar till att ge grundläggande kunskaper inom turism med huvudvikt mot sportfiske samt vatten- och fiskevård. Dessutom ska programmet ge goda kunskaper om entreprenörskap och företagandets villkor. Programmet syftar även till att ge en grund för fortsatt lärande i arbetslivet samt för vidare studier. Från programmet uppges vidare:

Efter avslutad utbildning finns det förutsättningar att arbeta med sportfiske och vattenvård i många former. Förekommande arbetsgivare är fiskecamper, sportfisketurismanläggningar eller liknande företag. Dessa anläggningar behöver kompetent arbetsvillig personal som har de kunskaper och erfarenheter utbildningen ger. Exempel på arbete kan vara fiskeguidning. Kommuner och länsstyrelser är tänkbara arbetsgivare för dem som vill jobba med fiskevård. En del studerande hamnar inom detaljhandel och några väljer att starta sin egen verksamhet. Vi har tidigare studerande som i dag driver egna företag inom sportfiskebranschen.⁵⁴³

Kvalificerade yrkesutbildningar m.m.

En kvalificerad yrkesutbildning (KY) är en specialdesignad utbildning som utformas i samarbete med arbetslivet för att leda till jobb. Inom fisketurism erbjuder Forshagaakademien en KY-utbildning med inriktning mot sportfiskenäringsen. Denna utbildning uppges vara unik och möta stort intresse i omvärlden.⁵⁴⁴

I Västerbotten har Campus i Skellefteå från KY-myndigheten fått medel för en tvåårig utbildning i entreprenörskap inom jakt och fiske. Utbildningen vänder sig till den som vill arbeta professionellt som egen företagare eller som anställd inom fiske- och jaktturism med start höstterminen 2007. Enligt

⁵⁴² Länsstyrelsen i Västra Götalands län, e-brev 2007-07-02 och 2007-09-05.

⁵⁴³ Webbplatsen www.forshagaakademien.se.

⁵⁴⁴ Sveriges Fisketurismföretagare, e-brev 2007-09-11.

uppgift har utbildningen inte lyckats locka några studenter, varför den inte kommer att genomföras. Från Länsstyrelsen i Västerbotten uppges att inom fisketurism har kurser anordnats av Hushållningssällskapet inom projektet Lapland fishing.

Det finns även andra exempel på utbildningar inom området. Sveriges Fisketurismföretagare har i uppföljningen uppgett att de har upphandlat en vidareutbildning på Chalmers sjöbefälsutbildning för fisketurismföretagare med medlemskap i Seff.

Fortsatta behov av utbildning och kompetensutveckling

Att gå en utbildning kan ses som en investering, där företagaren ställs inför valet att investera i utbildning eller att investera i det egna företaget. I intervjuer med aktörer i Västerbottens län har framkommit att för blivande företagare behövs i första hand en praktiskt inriktad utbildning eller handledning i hur man skapar, marknadsför, säljer och slutligen levererar lönsamma fisketurismprodukter. En sådan utbildning skulle innebära att man samtidigt investerar i det egna företaget och i utbildning. Från en av projektledarna i Lapland Fishing har bl.a. framförts att staten bör anslå medel till utbildning riktad till dels fiskerättsägare angående hur fiskerätt kan ge en ekonomisk avkastning, dels presumtiva fisketurismföretagare angående hur man skapar, säljer, marknadsför och levererar en lönsam fisketurismprodukt.

I sydöstra Sverige arrangerar Hushållningssällskapet och Det Naturliga Fisket kontinuerligt fortbildningsdagar och nätverksträffar för medlemsföretagen, vilka helt och hållet bekostas av näringen. Det finns dock inga resurser inom branschen att på egen hand bekosta ett grundläggande utvecklingsprogram för nya landsbygdsföretag som vill in i näringen. För sådana insatser krävs EU-stöd.

6.3.6 Myndigheters arbete med fisketurism

Fiskeriverket och länsstyrelserna

Fiskeriverket har utarbetat en strategi för verkets arbete med fisketurism. I strategin pekas sex prioriterade områden ut genom vilka verket kan utveckla sitt arbete med fritidsfiske och fisketurism. Fiskeriverket inledde under 2006 ett arbete som syftar till att på ett allsidigt sätt belysa fisketurismen och det fisketuristiska företagandets möjligheter att nyttja fiskeresursen. Ett av syftena med företagandet är att bidra till den ekonomiska utvecklingen av landsbygden.

I uppföljningen har det pekats på att fisketurism är en relativt ny företeelse för Fiskeriverket som man inte har arbetat särskilt mycket med. I intervju med tjänstemän vid verket menar man att det inte finns så stora kunskaper om fisketurism inom verket eftersom verket tidigare inte har arbetat så aktivt med detta område. För några år sedan togs en rapport om fisketurismen fram tillsammans med Naturvårdsverket. I rapporten lämnades ett flertal förslag och rekommendationer, bl.a. om vikten av undersökningar av fisketurismens

ekonomiska betydelse och att Fiskeriverket via förvaltningsåtgärder verkar för att fiskbeståndens status på allmänt vatten blir av sådan kvalitet att de utvecklas mot fisketurismens behov. Förslag lämnades om främjande av fortsatt uppbyggnad av en branschorganisation för fisketurism och främjande av kompetenshöjande åtgärder inom den småskaliga turistnäringen. Befintliga stödformer för fisketurismnäringen borde ses över och Fiskeriverket föreslogs anpassa systemet för yrkesfiskelicens så att yrkesfiskare kan bedriva turistisk verksamhet i anknytning till yrkesfisket. Efter den rapporten hände inget, men på regeringens uppdrag utreder Fiskeriverket nu fisketurismen och kartlägger vilka problem som fritidsfisket tar upp. SCB har skickat ut en enkät till ett stort antal företagare. Uppdraget ska redovisas till regeringen den 1 december 2007.

I en utvärdering av Fiskeriverket framförs att närings- och sysselsättningsfrågor med koppling till fritidsfiske hittills inte har fått så mycket uppmärksamhet från Fiskeriverket trots det stora värdet för utvecklingen av landsbygden. I utvärderingen framförs att dessa frågor i framtiden måste få en tyngre plats inom verkets organisation och verksamhetsstruktur. Från Seff har framförts att det främsta hindret för fisketurismens utveckling är att fisketurismnäringen inte beaktas inom fiskelagstiftningen. Seff menar att detta innebär stora svårigheter överallt.⁵⁴⁵

Vidare kan nämnas att länsstyrelserna har i uppdrag att översiktligt redovisa aktuell omfattning och utveckling av fisketurismen i de olika länen, redovisa hinder för utvecklingen samt föreslå åtgärder som kan skapa förutsättningar för en positiv utveckling av fisketurismen. Redovisningarna ska lämnas till regeringen senast den 1 november 2007.⁵⁴⁶

Sjöfartsverket och Nutek

Från Seff har i uppföljningen framförts att en revidering av Sjöfartsverkets regelverk kring utbildning och behörigheter är nödvändigt för att anpassas till fisketurismens behov. Seff menar att de krav som ställs på sjöbefälsutbildning är helt anpassade till handelssjöfartens behov och inte för den framväxande båtcharterverksamheten inom fisketurismen.

Nutek är ansvarig myndighet för främjande av turistnäringen och ska bl.a. på olika sätt utveckla näringspolitiska insatser för främjande av företagande och entreprenörskap inom turistnäringen. För att främja turismens utveckling satsar staten årliga medel. För år 2007 har 111 miljoner kronor avsatts för turistfrämjande. Dessutom görs satsningar på turism bl.a. inom ramen för strukturfondsprogrammen och de regionala tillväxtprogrammen. Seff har i uppföljningen framfört att de stöd som finns till utveckling av turistföretagande är alltför styrda till storskalighet. Som exempel nämner Seff de begränsningar som Nutek tillämpar. Förbundet menar att landsbygdsutveckling gene-

⁵⁴⁵ Fiskeriverket, 2007a och intervjuer 2007-05-30, Andersson m.fl., 2007 samt Sveriges Fisketurismföretagare, e-brev 2007-09-11.

⁵⁴⁶ Regeringsbeslut 2006-12-21.

rellt bygger på småskalighet och nätverksbyggen och det är något som också stöden på området borde prioritera.

Myndigheters inställning till fisketurism

I uppföljningen har ingått att undersöka hur olika aktörer uppfattar myndigheternas syn på fisketurismen. Från Sveriges Fisketurismföretagare uppges att inställningen från myndigheterna är mycket ambivalent. Exempelvis Sjöfartsverket och Fiskeriverket har genom lagstiftning svårt att hantera fisketurism som en näring inom nuvarande regelverk. Däremot uppges exempelvis Nutek och regionernas turistorgan vara mycket positiva till näringen. Dessa uppges vara medvetna om fisketurismens betydelse, bl.a. som säsongsförlängande näring på turistorter i kust- och glesbygdsområden.

I ett av de undersökta länen, Västerbottens län, har det från projektledningen för Lapland Fishing framförts att myndigheterna generellt sett har en ”låg nivå” på sin syn på fisketurismföretagen, delvis på grund av att fisketurismen är en ny och fortfarande liten näring. Företagen ses ofta som hobbyföretag. Samtidigt betonas att det finns en stor variation mellan enskilda tjänstemän. Myndigheternas inställning blir därmed personberoende. Från projektet ser man ingen skillnad mellan olika myndigheter eller myndighetsnivåer. Länsstyrelsen har t.ex. haft en bra inställning till fisketurismen och förvaltningen av statens vatten ovan odlingsgränsen. Länsstyrelsen uppges bl.a. ha medverkat till samarbete mellan företag och samebyar kring begränsade upplåtelser av fiske för turistiska ändamål. Enstaka tjänstemän på länsstyrelsen har varit aktiva, bl.a. när det gäller fisketurismens betydelse för den regionala tillväxten.

Fiskevattenägarna har framfört att det finns problem med myndighetsstrukturen inom fiskeområdet. Som exempel nämns att det tidigare fanns fiskeråd vid länsstyrelserna i varje län, men att det nu ser olika ut i olika län. Representanter för Fiskevattenägarna menar att det inte är en bra och genomtänkt myndighetsorganisation. Fiske betraktas inte som något prioriterat område, till skillnad från i grannländerna och i övriga Europa. Fisket ses som en liten näring som knappt behövs och fiskefrågor faller ofta mellan stolarna.

Från Sportfiskarna konstateras att staten ser fiske som i första hand yrkesfiske och till viss del vattenbruk. Fisketurism uppmärksammas däremot inte som en del av fiskenäringen. I intervju har från förbundet framförts att det är märkligt att enbart konsumtionsfiske med mängdfångande redskap ses som fiske, trots att fisketurism och fritidsfiske omsätter betydande belopp. Fiskepolitiken upplevs helt ha varit utformad utifrån yrkesfiskets behov. Sportfiskarna menar att Fiskeriverket har prioriterat ”stort framför smått, salt framför sött samt väst framför öst”. Fiskeriverket borde i stället sätta fisken och inte yrkesfisket i centrum. Svagare fiskbestånd och stärkt miljöpolitik har gjort att fiskefrågorna har flyttats fram, och verket har enligt Sportfiskarna blivit mycket bättre på senare år. Från förbundet pekar man på att det inte finns någon handläggare för sportfiske på Fiskeriverket. Verkets laboratorieverksamhet upplevs dock vara bra och till gagn för allt fiske.

Fiskevattenägarna har i uppföljningen tagit upp kommunernas roll inom fiskeområdet. De konstaterar att kommuner har dubbla roller. De har dels egna fiskevatten, dels intresse av att skapa rekreationsområden för sina medborgare. Dessutom ser kommunerna potentialen i att fisketurismen kan utveckla glesbygden. Från Fiskevattenägarna har framförts att vissa kommuner kan ha svårt att hålla isär dessa olika roller.

När det gäller de miljövårdande myndigheterna har i uppföljningen framförts från Västerbotten att miljöskyddet är viktigt för att vidareutveckla fisketurismen. I Sverige håller myndighetsutövandet generellt sett en hög nivå inom miljöskyddsområdet, vilket i stora drag bedöms vara positivt. En nackdel är dock att fisketurismföretagen inte tillfrågas i samband med miljöprövningar.⁵⁴⁷

6.4 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömning

Tillståndet och utvecklingen för fisketurismen

Miljö- och jordbruksutskottet har framfört att fisketurism är att betrakta som en viktig landsbygdsnäring med en stor internationell marknad. Även en rad andra aktörer har pekat på fisketurismens möjligheter att utvecklas.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen kan konstatera att det även i denna uppföljning har framkommit att Sverige har mycket goda förutsättningar för fiske- och upplevelseturism. Det finns redan flera exempel på företagande inom fisketurism, inte minst i de tre län som har ingått i uppföljningen. Näringen bedöms ha en potential att bidra till ökad sysselsättning och bättre ekonomi på landsbygden. Enligt gruppens bedömning är det i sammanhanget viktigt att det görs tydligt att fisketurismen faktiskt är en näring och en försörjningsmöjlighet för bl.a. entreprenörer, fiskeguider och ägare av fiskevattnen i hela Sverige. Samtidigt vill gruppen betona att förutsättningarna för fisketurism skiljer sig åt mellan olika delar av landet. Det är även viktigt att tydliggöra att fisketurismen kan innebära nya utvecklingsmöjligheter för yrkesfiskare och vattenbrukare.

Gruppen kan vidare konstatera att det finns olika problem och hinder för den fortsatta utvecklingen av näringen. Ett första sådant grundläggande problem är den delvis osäkra tillgången på fisk. Det har även pekats på att service- och kvalitetsnivån på den fisketuristiska produkten i övrigt kan vara ett problem, t.ex. hur boende, mat och annan service ordnas. Det är vidare viktigt att kunna nå marknaden. Från näringen har även framförts att det faktum att fisketurismen inte uppmärksammas i fiskelagstiftningen är ett problem.

Gruppen vill vidare peka på vikten av att det finns entreprenörer som vill och kan satsa på denna typ av turism. Detta är frågor som bör uppmärksammas inte bara inom fiskepolitiken, utan även inom bl.a. näringspolitiken.

⁵⁴⁷ Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB, intervju 2007-03-26 och 2007-04-23.

Konkurrens om fiskresursen mellan fisketurism och yrkesfiske

I uppföljningen har uppmärksammats att ökad fisketurism kan leda till konflikter mellan olika kategorier fiskande. Ett dilemma är t.ex. avvägningen mellan fisketurismen i norra Sveriges älvar och det småskaliga yrkesfisket efter lax i Bottenviken. Miljö- och jordbruksutskottet har konstaterat att det ekonomiska värdet av den fisk som fångas inom fisketurismen vida kan överstiga värdet då samma fisk fångas av yrkesfisket och säljs på matfiskmarknaden. Utskottet har framfört att det sannolikt finns möjligheter att tillvarata ett högre ekonomiskt värde av flera fiskarter än lax genom ökad betalningsvilja inom sportfiske och fisketurism.

Gruppen kan konstatera att det råder ett visst konkurrensförhållande mellan det yrkesmässiga laxfisket i Östersjön och fritidsfisket i älvarna. Från fritidsfiskare har det framförts att havsfisket på lax är ett problem och att de statliga insatserna endast utgår från det traditionella yrkesfiskets intressen, medan det från yrkesfisket uppges att det finns lax så att det räcker åt alla. Det har vidare framförts att vattenkraftverk och vattenregleringar har lett till problem för fisketurismen.

Gruppen är medveten om att detta är en konflikt som har funnits under lång tid. Det genomförs olika insatser för att förbättra tillgången på lax, bl.a. genom drivgarnsförbudet och kompensationsutsättningar av lax. Det är enligt gruppens bedömning viktigt att både den gamla näringen, yrkesfisket, och den nya näringen, fisketurismen, kommer till tals i denna fråga. Ett sätt att uppnå detta kan vara att i ännu högre utsträckning engagera både yrkesfiskare och fisketurismföretagare i fiskeförvaltningen, bl.a. i olika samförvaltningsinitiativ.

Gruppen vill även betona att vattenkraftsproduktionen medför stora problem för laxen. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att vattendomarna omprövas eller andra åtgärder vidtas och att problemen med fisk som fastnar i kraftverksturbinerna löses.

Ägande och förvaltning av fiskevatten

I uppföljningen har det pekats på att turismföretagens begränsade rådighet över fiskresursen är en viktig fråga för den fortsatta utvecklingen av näringen. Neringen har framfört önskemål om att fisketurismen ska erkännas som resursbrukare med rättigheter till resursen.

I samband med detta har det förts fram för- och nackdelar med införandet av fiskevårdsområden och det fria handredskapsfisket och deras konsekvenser för fisketurismföretagen och näringens utveckling. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att fortsatt följa dessa frågor. Det bör t.ex. närmare övervägas hur fisketurismen som näring ska uppmärksammas och vilka följder det får för fiskelagstiftningen.

Gruppen vill även framhålla att det är av stor betydelse för inte minst fisketurismneringen att frågan om fiskevården och dess finansiering får en lösning.

Fisketurismen och myndigheterna

I uppföljningen har framkommit att flera myndigheter är involverade i frågor som rör fisketurism. För Fiskeriverket är fisketurism en relativt ny företeelse som man ännu inte har arbetat särskilt mycket med. På regional och lokal nivå finns i allmänhet en välvillig inställning till fisketurism som en ny näring. Både Fiskeriverket och länsstyrelserna arbetar för närvarande med olika regeringsuppdrag rörande fisketurismen. Sjöfartsverket och Nutek är två andra myndigheter som har betydelse i sammanhanget. I uppföljningen pekas även på ett antal konkreta hinder i form av t.ex. regelverk rörande behörigheter, fisketurism i fjällen, hummersafarin m.m.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att det tydliggörs vilken myndighet som har huvudansvaret för frågor rörande fisketurism och att de problem som har framkommit i denna uppföljning uppmärksammas. Det är även viktigt att de erfarenheter som har gjorts på lokal och regional nivå tas till vara i det fortsatta arbetet med att utveckla denna näring.

Entreprenörer inom fisketurismen längs kusten har hittills ofta varit yrkesfiskare. Enligt gruppens bedömning borde det dock vara möjligt även för andra entreprenörer att starta ett fisketuristiskt företag, utan att ha yrkesfiske-licens. Exempelvis skulle en turistfiske-licens kunna inrättas. Enligt gruppens bedömning bör vidare åtgärder vidtas för att ytterligare förenkla regelverk som finns inom området.

Fortsatt uppföljning och utvärdering

Gruppen menar att det är viktigt att fortsättningsvis uppmärksamma de olika frågor som har lyfts fram i denna uppföljning kring fisketurismens betydelse för möjligheten att uppnå det av riksdagen beslutade målet för livsmedelspolitiken. Resultatet bör följas upp i bl.a. regeringens årliga resultatredovisningar till riksdagen i budgetpropositionen.

Referenser

- Andersson, H., Gustafsson, A., Johannesson, K., Nyström, S., Näslund, I., Reiter, L., & Svenberg, H. (2007): *Uvärdering av Fiskeriverkets verksamhet*. PM 2007-05-04.
- Bet. 1997/98:JoU23 *Riktlinjer för Sveriges arbete med jordbruks- och livsmedelspolitiken inom Europeiska unionen*.
- Bet. 1998/99:MJU6 *Miljöpolitiken*.
- Bet. 2003/04:MJU13 *Kust- och insjöfiske samt vattenbruk*.
- Bet. 2004/05:MJU2 *Utgiftsområde 23 Jord- och skogsbruk, fiske med anslutande näringar*.
- Bet. 2004/05:NU13 *Den svenska turistnäringen*.
- Bet. 2005/06:KU21 *Riksdagen i en ny tid*.
- Bet. 2005/06:MJU2 *Utgiftsområde 23 Jord- och skogsbruk, fiske med anslutande näringar*.
- Bet. 2005/06:MJU4 *En nationell strategi för havsmiljön*.
- Bet. 2005/06:MJU8 *Småskalig livsmedelsförädling m.m.*
- Bet. 2005/06:MJU27 *Vissa fiskeripolitiska frågor*.
- Bet. 2005/06:NU1 *Utgiftsområde 24 Näringsliv*.
- Bet. 2006/07:MJU2 *Utgiftsområde 23 Jord- och skogsbruk, fiske med anslutande näringar*.
- Bet. 2006/07:MJU14 *Fiskeripolitik*.
- Carlberg, A. (2007): *Nationell strategisk plan för fiskesektorn – regionala aspekter*. Underlagsrapport till Fiskeriverket.
- Casini, M., Cardinale, M. & Hjelm J. (2006): *Inter-annual variation in herring, Clupea harengus, and sprat, Sprattus sprattus, condition in the central Baltic Sea: what gives the tune?* Oikos 112 (3): 638–650.
- Dir. 2006:87 *Kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av havsmiljön*.
- Dir. 2006:91 *Översyn och revidering av fiskerilagstiftningen*.
- Dir. 2007:125 *En ny fiskelagstiftning*.
- Ds 2000:42 *Svenskt vattenbruk – en framtidsnäring*.
- Europaparlamentets fiskeutskott (2005): *Report on the proposal for a Council regulation on the European Fisheries Fund, 24 juni 2005*.
- Europeiska kommissionen (2003): *Den nya gemensamma fiskeripolitiken*.
- Europeiska kommissionen (2004): *Fakta och siffror om GFP – Grundläggande information om den gemensamma fiskeripolitiken*.
- Europeiska kommissionen (2005): *Fishery statistics. Data 1990–2004*.

- Europeiska kommissionen (2006): *Kommissionens meddelande till rådet och Europaparlamentet om förbättring av fiskerinäringens ekonomiska läge*. KOM (2006) 103.
- Europeiska kommissionen (2006b): *Employment in the fisheries sector: current situation*. FISH/2004/4.
- Europeiska kommissionen (2006c): *Fakta och siffror om GFP – Grundläggande information om den gemensamma fiskeripolitiken*. 2006 års utgåva.
- Fiskeriverket (2001): *Småskaligt kustfiske och insjöfiske – en analys*.
- Fiskeriverket (2002): *Uppdrag angående biologiska effekter och ekonomiska konsekvenser av ett svenskt unilateralt torskfiskestopp, redovisning av preliminära resultat*. Fiskeriverkets skrivelse till Jordbruksdepartementet den 1 november 2002.
- Fiskeriverket (2004): *Fiskarkårens struktur samt fiskeflottans storlek och sammansättning 2003 – Statistik över antal yrkesfiskare och fiskefartyg i den svenska fiskeflottan den 31 december 2003*.
- Fiskeriverket (2005a): *Fakta om svenskt fiske*.
- Fiskeriverket (2005b): *Sött & Salt*. Nyheter från Fiskeriverket. 2004-07-07, uppdaterad 2005-01-31.
- Fiskeriverket (2005c): *Resultatbedömning och de viktigaste effekterna av verksamheter inom den gemensamma fiskeripolitiken 2005*. Promemoria 121-3095-05.
- Fiskeriverket (2005d) *Förvaltningsformer – en översikt*. Rapport Finfo 2005:7.
- Fiskeriverket (2005e): *Stöd till skrotning av fiskefartyg inom ramen för nuvarande strukturprogram*. PM 2005-08-10.
- Fiskeriverket (2005f): *Fuelling fishing fleet inefficiency – The development of a Swedish pelagic segment in the context of EU structural support schemes 1995–2002*. Rapport 2005-06-30).
- Fiskeriverket (2005g): *Reglering av det pelagiska fisket*. PM 2005-09-29.
- Fiskeriverket och Statistiska centralbyrån (2005): *Fiske 2005 – En undersökning om svenskarnas fritidsfiske*.
- Fiskeriverket (2006a): *Årsredovisning 2005*.
- Fiskeriverket (2006b): *Fakta om svenskt fiske*.
- Fiskeriverket (2007a): *Årsredovisning 2006*.
- Fiskeriverket (2007b): *Resultatbedömning och slutsatser inom EU:s gemensamma fiskeripolitik under år 2006*. PM 2007-03-13 (dnr 10-3270-06).
- Fiskeriverket (2007c): *Effekter av fredningsområden på fisk och kräftdjur i svenska vatten*. Finfo 2007:2.
- Fiskeriverket (2007d): *Underlagsmaterial 2007-06-04*.
- Fiskeriverket (2007e): *Det yrkesmässiga fisket i sötvatten 2006*. Statistiska meddelanden JO 56 SM 0701.

- Fiskeriverket (2007f): *Saltsjöfiskets fångster under december 2006 och hela år 2006*. Statistiska meddelanden JO 50 SM 0701.
- Fiskeriverket (2007g): *Analys av utvecklingen i fisket*. Intern PM 2007-03-23.
- Fiskeriverket (2007h): *Sälen och fiskaren strider om fångsten*. Sött & Salt 2007-04-13.
- Fiskeriverket (2007i): *Operativt program för fiskerinäringen i Sverige 2007–2013*. 2007-05-30.
- Fiskeriverket (2007j): *Fiskbestånd och miljö i hav och sötvatten*. Resurs- och miljööversikt 2007.
- Fiskeriverket (2007k): *Studie av strukturstöd till vattenbruket under Fonden för fiskets utveckling (FFU) 2000–2006*. Promemoria 2007-08-30.
- Fiskeriverket (2007l): *Information om TAC- och kvotförordningen för 2007*.
- Fiskeriverket (2007m): *Östersjöfiskare får unik tilldelning – sillfisket träder in i ett nytt system*. Sött & salt, 2007-02-21.
- Fiskeriverket (2007n): *Ändrad reglering av det pelagiska fisket*. PM 2007-05-30.
- Fiskeriverket (2007o): *Fiskare ska få ta emot andras sillkvoter – förslag om sillfiske*. Sött & Salt, 2007-06-18.
- Fiskeriverket (2007p): *Betydligt färre ålfiskare i år. Utsättningar gör att bröderna Robertsson fiskar vidare*. Sött & Salt, 2007-05-16.
- Fiskeriverket (2007q): *Saltsjöfiskets fångster under 2006 – Definitiva uppgifter*. Statistiska meddelanden JO 55 SM 0701.
- Fiskeriverket (2007r): *Politiker och forskare på skolbänken med yrkesfiskare som lärare*. Sött & Salt, 2007-08-28.
- Fiskeriverket (2007s): *Bättre märkning spårar fångsten av svensk fisk*. Sött & Salt, 2007-03-21.
- Fiskeriverket (2007t): *De sydliga fiskepartnerskapsavtalen och PGU-politiken*. Arbets-PM 2007-05-14.
- Fiskhälsan FH AB & Vattenbrukarnas riksförbund (2006): *Frisk fisk – För fiskevård och fritidsfiske*.
- Fjälling, A. (2006): *The conflict between grey seals and the Baltic coastal fisheries – new methods for the assessment and reduction of catch losses and gear damage*. Linköpings universitet.
- Fjälling, A., Wahlberg, M. & Westerberg, H. (2006): *Acoustic harassment devices reduce seal interaction in the Baltic salmon-trap, net fishery*. *Ices Journal of Marine Science* 63 (9): 1751-1758.
- Formas (2004): *Forskningsstrategi 2004 – Strategi för fisk- och fiskeforskning*.
- Framställning till riksdagen 2005/06:RS3 *Riksdagen i en ny tid – Huvudbetänkande av 2002 års riksdagskommitté*.
- Jordbruksdepartementet (2007a): *Ny fiskelagstiftning*. Pressmeddelande 2007-10-04.

- Jordbruksdepartementet (2007b): *Nytt program för fiskenäringen*. Pressmeddelande 2007-10-04.
- Königson, S.: *Seal behaviour around fishing gear and its impact on Swedish fisheries* (licentiatavhandling).
- Königson, S., Lundström, K., Hemmingsson, M., Lunneryd S-G. & Westerberg, H. (2006): *Feeding Preferences of Harbour Seals (Phoca vitulina) Specialised in Raiding Fishing Gear*. *Aquatic Mammals* 2006 32 (2): 152–156.
- Lindblad, B. (2007): *Underlag att ingå i arbetet med en nationell strategisk plan för fiskerisektorn – Vattenbruk*.
- Lindelöw Berntson, I. (2007): *Fisketurismnäringen i Västerbottens län, år 2000–2006 – En uppföljning av studien "Fisketurismnäringen i Västerbottens län 2000–2003*. Hushållningssällskapet i Västerbottens län.
- Livsmedelsekonomiska institutet (2004): *Fiske i framtiden – hur förvalta en gemensam naturresurs?* Rapport 2004:5.
- Livsmedelsekonomiska institutet (2006): *Fiskeriförvaltning med individuella kvoter*.
- Livsmedelsekonomiska institutet (2007): *Årsrapport för 2006*.
- Livsmedelsverket (2006). *Hjälpreda till Fiskanläggningar – bakgrund och bedömningsgrunder till checklista för "datorbaserad kontroll" av fiskanläggningar*.
- Livsmedelsverket (2007): *Fiskkonsumtion – risk och nytta*.
- Lunneryd, S.G., Fjalling A., Westerberg, H. (2003): *A large-mesh salmon trap: a way of mitigating seal impact on a coastal fishery*. *Ices Journal of Marine Science* 60 (6): 1194-1199
- Länsstyrelsen i Jönköpings län, Stockholms län, Södermanlands län, Västmanlands län, Uppsala län, Västra Götalands län, Värmlands län, Örebro län och Östergötlands län (2005): *Fiskets framtid i de stora sjöarna – utveckling eller avveckling?*
- Länsstyrelsen i Skåne län och Blekinge län (2005): *Fiskets framtid på sydkusten – utveckling eller avveckling?*
- Länsstyrelsen i Uppsala län, Gävleborgs län, Västernorrlands län, Västerbottens län och Norrbottens län (2005): *Utvecklingen av fiskerinäringen längs Norrlandskusten 1990–2004 och förslag till åtgärder*.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län (2006): *Regionalt tillväxtprogram 2004–2007*.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland (2002): *Biologisk mångfald och fiske i Västra Götaland. En underlagsrapport till miljö kvalitetsmålet "Hav i balans samt levande kust och skärgård"*. Karl Norling och Mattias Sköld.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län (2005): *Redovisning av gemensamt uppdrag angående utvecklingen av fiskerinäringen i ett regionalt perspektiv för västkusten 1990–2004*. PM 2005-07-14.

- Länsstyrelsen i Östergötland, Södermanlands län, Gotlands län, Kalmar län och Stockholms län (2005): *Fiskets framtid på södra ostkusten – utveckling eller avveckling?*
- Lövin, I. (2007): *Tyst hav – Jakten på den sista matfisken.*
- Miljövårdsberedningen (2006): *Strategi för ett hållbart fiske.* Promemoria 2006:1.
- Naturvårdsverket och Fiskeriverket (2005): *Förutsättningar för fisketurismens utveckling i Sverige – Rapport från ett regeringsuppdrag.*
- Naturvårdsverket (2005): *Förändringar under ytan – Sveriges havsmiljö granskad på djupet.* Claes Bernes.
- Naturvårdsverket m.fl. (2006): *Aktionsplan för havsmiljön.* Rapport 5563.
- Nutek (2006a): *Fakta om svensk turism.*
- Nutek (2006b): *Näringslivets administrativa kostnader på jordbruks-, skogsbruks- och fiskeområdet.* R 2006:02.
- Näringsdepartementet (2007): Promemoria 2007-06-29.
- Osterblom, H., Casini, M., Olsson, O. & Bignert, A. (2006): *Fish, seabirds and trophic cascades in the Baltic Sea.* Marine Ecology Progress Series 323: 233–238 2006.
- Pickova, J., Brannas, E. & Andersson, T. (2007): *Importance of fatty acids in broodstock diets with emphasis on Arctic char (Salvelinus alpinus) eggs.* Aquaculture international 15: (3–4): 305–311.
- Prop. 1997/98:142 *Riktlinjer för Sveriges arbete med jordbruks- och livsmedelspolitiken inom Europeiska unionen.*
- Prop. 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige.*
- Prop. 2003/04:51 *Kust- och insjöfiske samt vattenbruk.*
- Prop. 2004/05:1 *Budgetpropositionen för 2005.*
- Prop. 2004/05:56 *En politik för en långsiktigt konkurrenskraftig svensk turistnäring.*
- Prop. 2004/05:80 *Forskning för ett bättre liv.*
- Prop. 2004/05:150 *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag.*
- Prop. 2005/06:1 *Budgetpropositionen för 2006.*
- Prop. 2006/07:1 *Budgetpropositionen för 2007.*
- Prop. 2007/08:1 *Budgetpropositionen för 2008.*
- Rapporter från riksdagen 2005/06:RFR3 *Förutsättningar för småskalig livsmedelsproduktion – En uppföljning.* Miljö- och jordbruksutskottet.
- Rapporter från riksdagen 2006/07:RFR5 *Miljö- och jordbruksutskottets offentliga utfrågning om förutsättningarna för att bedriva småskalig livsmedelsproduktion.* Miljö- och jordbruksutskottet.
- Regeringsbeslut 2006-12-21. *Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende Fiskeriverket.*

- Regeringsbeslut 2006-12-21 *Regleringsbrev för budgetåret 2007 avseende länsstyrelserna*. Dnr Fi 2006/474 m.fl.
- Regeringskansliet (2007): *Förordning om fiskekvoter i Östersjön*. Faktapromemoria 2007/08:FPM9. Jordbruksdepartementet 2007-10-16.
- Riksdagens protokoll 2005/06:51.
- Skr. 2004/05:173 *En nationell strategi för havsmiljön*.
- Skr. 2005/06:171 *Vissa fiskeripolitiska frågor*.
- SOU 2000:67 *Levande skärgård – Miljövårdsberedningens betänkande om de regionala miljö- och hushållningsprogrammen för vissa av Sveriges skärgårdar*.
- SOU 2001:82 *Utvärdering av det fria handredskapsfisket*.
- SOU 2003:72 *Havet – tid för en ny strategi*. Havsmiljökommissionens betänkande.
- SOU 2005:27 *Den svenska fiskerikontrollen – en utvärdering*.
- SOU 2005:76 *Fiskevårdens finansiering*.
- SOU 2005:116 *Jakt och fiske i samverkan*.
- SOU 2007:20 *Administrativa sanktioner på yrkesfiskets område*.
- SOU 2007:32 *Tillväxt genom turistnäringen*.
- Statistiska centralbyrån och Fiskeriverket (2006): *Vattenbruk 2005. Statistiskt meddelande JO 60 SM 0601*.
- Statistiska centralbyrån och Fiskeriverket (2007): *Vattenbruk 2006. Statistiskt meddelande JO 60 SM 0701*.
- Sveriges Fiskares Riksförbund: *Fisk för framtiden – fakta och värden i svenskt fiske*.
- Sveriges Fiskares Riksförbund (2007a): *Fiskeriverket bekräftar orapporterat svenskt fiske*. Pressmeddelande 2007-03-15.
- Sveriges Fiskares Riksförbund (2007b): *Förslag om att stoppa torskfisket i Östersjön*. Pressmeddelande 2007-08-30.
- Sveriges Fiskevattenägareförbund (2006): *Fiskevård, 2006-09-12*.
- Sveriges Fiskevattenägareförbund (2007): *Våra Fiskevatten nr 1-2007*.
- Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (2007) *Angående Fiskeriverkets beslut om ändrade fiskeregler för att skydda ålbeståndet*. 2007-03-28.
- Toivonen, A.-L., Roth, E., Navrud, S., Gudbergsson, G., Appelblad, H., Bengtsson, B. & Tuunainen, P. (2004): *The economic value of recreational fisheries in Nordic countries*. Fisheries Management and Ecology 11: 1–14.
- Wagnström, Johan (2007): *Nationell strategisk plan för fiskesektorn – regionala aspekter*. Underlagsrapport till Fiskeriverket.
- Världsnaturfonden (2007): *Baltic Sea Scorecard*.

Intervjuer och skriftliga underlag m.m.

Borgholms kommun: e-brev 2007-10-31.

Eriksson, L.-O., Brännäs, E., Kiessling, A., Alanära, A., Pickova, J., och Nilsson, J., Sveriges lantbruksuniversitet Umeå och Uppsala: e-brev 2007-05-07.

Fiskeriverket: e-brev 2007-01-23 och 2007-02-26, intervjuer 2007-05-30, e-brev 2007-06-08, 2007-06-26, 2007-10-10 och 2007-10-15.

Fiskhälsan FH AB: telefonintervju 2007-08-28 och brev 2007-09-10.

Företag inom yrkesfiske, vattenbruk och fisketurism i Kalmar, Västerbottens och Västra Götalands län: intervjuer 2007-03-26 och 2007-03-27, information 2007-03-26, e-brev 2007-05-03, e-brev 2007-05-07, intervju 2007-05-31, brev 2007-08-28, brev 2007-09-07.

Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg-Blekinge: e-brev 2007-08-23 och 2007-09-10.

Hushållningssällskapet Rådgivning Nord AB: information 2007-03-26, e-brev 2007-04-18 och telefonintervju 2007-04-23.

Jordbruksdepartementet: PM 2007-05-09, information 2007-05-10 samt intervju med tjänstemän 2007-08-29.

Lapland Fishing: Jakt- och fisketurismnäringen i Västerbottens län i dag och i morgon, konferens 26–27 mars 2007 i Lycksele.

Lidköpings kommun: e-brev 2007-09-17.

Lycksele kommun: intervjuer 2007-03-27.

Länsstyrelsen i Kalmar län: e-brev 2007-08-20, e-brev 2007-08-22.

Länsstyrelsen i Västerbottens län: telefonintervju 2007-03-06, information 2007-03-26, e-brev 2007-04-20 och brev 2007-04-23.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län: e-brev 2007-07-02 och 2007-09-05.

Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR): intervju 2007-03-22 och 2007-04-17.

Sveriges Fisketurismföretagare (Seff): e-brev 2007-09-11.

Sveriges Fiskevattenägareförbund: intervju 2007-06-04.

Sveriges Kust- och Insjöfiskares Organisation (Skifo): e-brev 2007-08-29.

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund: intervju 2007-06-20.

Sveriges Yrkesfiskares Ekonomiska Förening (Syef): e-brev 2007-08-26.

Umeå kommun: telefonintervjuer 2007-08-30.

Vattenbrukarnas riksförbund: telefonintervjuer 2007-04-17 och 2007-08-27.

Västerviks kommun: e-brev 2007-09-06.

Västra Götalandsregionen: intervju 2007-05-30.

Öckerö kommun: intervju 2007-05-31.

BILAGA 1

Vissa statistikuppgifter

Tabell A: TAC och svenska kvoter i Norska havet, Nordsjön, Skagerrak, Kattegatt och Östersjön år 2006 och 2007 (ton)

<i>Område</i>	<i>Art</i>	<i>TAC 2006</i>	<i>TAC 2007</i>	<i>Svensk kvot 2006</i>	<i>Svensk kvot 2007</i>
Norska Havet	Sill	890 000	1 280 000	7 872	10 580
Int. vatten	Blåvitling	2 000 000	1 700 000	12 000	10 539
Nordsjön EG-zon	Sill	454 751	341 063	4 627	3 470
Nordsjön EG-zon	Sill ej kons.	42 500		199	149
Nordsjön norsk zon	Sill	454 751	341 063	963	846
Nordsjön EG-zon	Makrill	442 000	500 000	3 324	3 724
Nordsjön norsk zon	Makrill	442 000	500 000	275	242
Nordsjön EG-zon	Torsk	23 205	19 957	26	23
Nordsjön norsk zon	Torsk	23 205	19 957	382	382
Nordsjön EG-zon	Kolja	51 850	54 640	229	241
Nordsjön norsk zon	Kolja	51 850	54 640	707	707
Nordsjön EG-zon	Vitling	23 800	23 800	3	4
Nordsjön norsk zon	Bleka/vitl.			190	190
Nordsjön EG-zon	Långa	3 966	3 173	17	14
Nordsjön EG-zon	Gråsej	123 250	123 250	702	702
Nordsjön norsk zon	Gråsej	123 250	123 250	880	880
Nordsjön EG-zon	Skarpsill	282 700	175 000	1 330	1 330
Nordsjön EG-zon	Taggmakrill	42 727	36 318	750	750
Nordsjön EG-zon	Marulk	10 314	11 345	9	10
Nordsjön EG-zon	Piggvar	4 323	4 323	5	5
Nordsjön EG-zon	Sandskr.	17 100	17 100	6	6
Nordsjön EG-zon	Berg/rödtu.	6 175	6 175	10	10
Nordsjön EG-zon	Räka	4 980	3 984	149	119
Nordsjön norsk zon	Räka	16 000	16 000	158	164
Nordsjön EG-zon	Pigghaj	1 051	841	1	1
Nordsjön norsk zon	Foderfisk			800	800
Nordsjön norsk zon	Övriga arter			trad	trad
Skager./Kattegatt	Sill	81 600	69 360	35 620	30 239
Skager./Kattegatt	Sill ej kons.	20 528	15 396	2 825	2 119
Skager./Kattegatt	Skarpsill	52 000	52 000	13 184	13 184
Skagerrak	Torsk	3 315	2 851	464	399
Kattegatt	Torsk	850	731	315	271
Skager./Kattegatt	Kolja	3 189	3 360	292	320
Skager./Kattegatt	Vitling	1 500	1 500	88	142
Skager./Kattegatt	Kummel	1 323	1 588	104	125
Skagerrak	Rödspotta	7 680	8 500	320	355

<i>Område</i>	<i>Art</i>	<i>TAC</i> <i>2006</i>	<i>TAC</i> <i>2007</i>	<i>Svensk</i> <i>kvot 2006</i>	<i>Svensk</i> <i>kvot 2007</i>
Kattegatt	Rödspotta	1 920	2 125	192	213
Skagerrak/Kattegatt	Råka	11 200	11 620	2 094	2 172
Skagerrak/Kattegatt	Havskräfta	5 170	5 170	1 359	1 359
Skagerrak/Kattegatt	Åkta tunga	900	900	28	28
Skagerrak/Kattegatt	Pigghaj		2 828		oallok.
Östersjön	Torsk Ö	49 220	38 522	10 552	8 965
Östersjön	Torsk V	28 400	24 140	4 417	3 754
Östersjön	Sill	128 000	132 718	38 744	44 389
Östersjön	Sill	47 500	49 500	8 451	8 806
Östersjön	Sill MU3	91 600	91 600	16 501	16 501
Östersjön	Sill Rigab.	40 000	37 500	0	0
Östersjön	Skarpsill	420 826	454 492	80 250	86 670
Östersjön	Lax (antal)	460 000	428 697	126 399	120 080
Östersjön	Rödspotta	3 766	3 766	203	203

Källa: Fiskeriverket, 2007. Kvoterna avser kvantiteter före avdrag för överfiske och i vissa fall tillägg/avdrag för bilaterala överenskommelser. Kvoten för makrill i Nord-sjöns EG-zon avser även Skagerrak/Kattegatt och Östersjön.

Tabell B: Årliga fångster av fisk i EU och några andra länder (landad levande vikt i 1 000 ton)

<i>Land</i>	<i>1993</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>Andel (%) EU 2004</i>
EU-25	7 266	6 780	6 914	6 346	5 918	:	–
EU-15	6 438	6 150	6 208	5 739	5 369	:	–
Belgien	36	30	30	29	27	26	0,4
Tjeckien	3	5	5	5	5	5	0,1
Danmark	1 492	1 534	1 511	1 442	1 031	1 090	18,3
Tyskland	253	205	211	224	261	262	4,4
Estland	147	113	105	102	79	86	1,4
Grekland	159	99	94	96	93	75	1,3
Spanien	1 089	1 070	1 109	893	897	:	15,1
Frankrike	641	703	673	704	709	667	11,2
Irland	278	276	356	282	266	307	5,2
Italien	398	302	310	270	296	279	4,7
Cypern	10	67	81	2	2	2	0,0
Lettland	142	136	128	114	115	125	2,1
Litauen	117	79	151	150	157	156	2,6
Luxemburg	0	0	0	0	0	:	:
Ungern	8	7	7	7	7	:	:
Malta	1	1	1	1	1	1	0,0
Nederländerna	462	496	518	464	526	520	8,8
Österrike	0	0	0	0	0	:	:
Polen	395	218	225	223	180	172	2,9
Portugal	293	191	193	202	213	207	3,5
Slovenien	2	2	2	2	1	1	0,0
Slovakien	1	1	2	2	2	3	0,1
Finland	135	156	150	146	122	136	2,3
Sverige	342	339	312	295	287	270	4,5
Storbritannien	860	748	740	690	641	654	11,0
Bulgarien	14	7	7	15	12	8	–
Rumänien	14	7	8	7	10	:	–
Turkiet	549	503	528	567	508	:	–
Island	1 727	2 000	2 001	2 145	2 002	1 749	–
Liechtenstein	0	0	0	0	0	:	–
Norge	2 415	2 700	2 687	2 740	2 550	2 522	–
Schweiz	2	2	2	2	2	:	–
USA	5 601	4 807	5 020	5 007	3 865	:	–
Japan	7 418	5 107	4 835	4 493	4 709	:	–
Kanada	1 155	1 039	1 093	1 099	1 076	:	–

Källa: Eurostat. Uppgifter för år 2004 saknas för vissa länder. Andel för Spanien i tabellen ovan avser år 2003.

Tabell C: Årlig vattenbruksproduktion i EU, Island och Norge (levande vikt i 1 000 ton)

<i>Land</i>	<i>1995</i>	<i>2000</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
EU-25	1 159	1 388	1 375	..
EU-15	1 100	1 312	1 301	..
Belgien	1	2	1	..
Tjeckien	19	19	20	19
Danmark	45	44	32	42
Tyskland	64	66	74	..
Estland	0	0	0	0
Grekland	33	95	101	97
Spanien	224	312	313	363
Frankrike	281	267	246	244
Irland	27	51	63	58
Italien	215	217	192	..
Cypern	0	2	2	4
Lettland	1	0	1	1
Litauen	2	2	2	3
Luxemburg	0	0	0	0
Ungern	9	13	12	13
Malta	1	2	1	1
Nederländerna	84	75	67	..
Österrike	3	3	2	..
Polen	25	36	35	..
Portugal	5	8	8	..
Slovenien	1	1	1	2
Slovakien	2	1	1	1
Finland	17	15	13	13
Sverige	8	5	6	6
Storbritannien	94	152	182	170
Island	3	3	6	..
Norge	278	492	582	638

Källa: Eurostat. Uppgifter för år 2004 saknas för vissa länder.

Tabell D: Utvecklingen av fiskeflottan inom EU vad gäller antal fartyg, tonnage och maskinkraft åren 1997–2005

År	Antal fartyg	Tonnage (BT)	Genomsnittligt tonnage (BT)	Maskinkraft (kW)	Genomsnittlig maskinkraft (kW)
1997	102 332	2 026 825	20	7 994 304	78
1998	100 257	2 004 634	20	7 842 782	78
1999	97 803	2 016 383	21	7 720 396	79
2000	95 333	2 024 847	21	7 629 872	80
2001	92 222	2 015 475	22	7 505 539	81
2002	89 907	1 966 923	22	7 293 557	81
2003	87 655	1 906 514	22	7 093 491	81
2004	92 178	2 100 098	23	7 483 730	81
2005	88 489	2 016 412	23	7 235 006	82

Källa: Kommissionens webbplats (europa.eu.int/comm/fisheries/fleetstatistics).

Tabell E: Fiskeflottorna i EU:s medlemsländer år 2005

Land	Antal fartyg	Andel-fartyg (%)	Tonnage (BT)	Andel tonnage (%)	Maskinkraft (kW)	Andel maskinkraft (%)
Belgien	121	0,1	22 686	1,1	65 643	0,9
Cypern	883	1,0	5 874	0,3	42 641	0,6
Danmark	3 269	3,7	92 038	4,6	327 359	4,5
Tyskland	2 114	2,4	62 075	3,1	156 973	2,2
Estland	1 040	1,2	23 817	1,2	60 821	0,8
Finland	3 228	3,6	16 961	0,8	171 764	2,4
Frankrike	7 840	8,8	214 804	10,7	1 072 324	14,8
Storbritannien	6 751	7,6	216 859	10,8	873 696	12,1
Grekland	18 271	20,5	92 892	4,6	536 826	7,4
Irland	1 504	1,7	87 657	4,3	217 107	3,0
Italien	14 451	16,2	212 074	10,5	1 226 408	16,9
Litauen	272	0,3	63 521	3,1	70 949	1,0
Lettland	928	1,0	38 580	1,9	66 210	0,9
Malta	1 421	1,6	18 990	0,9	102 701	1,4
Nederländerna	834	0,9	173 057	8,6	404 305	5,6
Polen	945	1,1	29 673	1,5	103 182	1,4
Portugal	9 945	11,1	108 525	5,4	384 614	5,3
Slovenien	169	0,2	1 053	0,1	10 970	0,2
Sverige	1 651	1,8	44 815	2,2	222 606	3,1
Spanien	13 658	15,3	490 940	24,3	1 127 164	15,6
<i>Summa</i>	<i>89 295</i>	<i>100,0%</i>	<i>2 016 891</i>	<i>100,0%</i>	<i>7 244 263</i>	<i>100,0%</i>

Källa: Kommissionens webbplats (europa.eu.int/comm/fisheries/fleetstatistics).

Tabell F: Utvecklingen av fiskeflottan i EU:s medlemsländer samt Island och Norge åren 2000–2004 (totalt tonnage, bruttoton)

<i>Land</i>	<i>1993</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
EU-15	:	2 022 901	2 014 751	1 966 055	1 907 446	1 883 697
Belgien	24 142	23 054	24 091	24 276	23 794	23 289
Danmark	110 827	107 471	104 888	103 206	97 825	96 360
Tyskland	78 010	71 168	71 075	66 792	64 049	66 307
Estland	:	:	:	:	:	24 951
Grekland	113 295	107 407	108 596	102 094	98 840	95 806
Spanien	666 930	521 838	525 847	519 539	487 137	491 246
Frankrike	187 759	224 077	230 789	229 913	228 131	214 293
Irland	57 547	68 282	72 330	82 771	85 444	86 833
Italien	267 117	232 467	221 744	215 712	216 838	215 747
Cypern	:	:	:	:	:	12 015
Lettland	:	:	:	:	:	42 067
Litauen	:	:	:	:	:	75 381
Malta	:	:	:	:	:	20 004
Nederl.	173 311	212 466	204 000	198 923	198 892	195 307
Polen	:	:	:	:	:	45 486
Portugal	148 708	117 313	117 932	116 054	112 807	112 870
Slovenien	:	:	:	:	:	865
Finland	:	20 819	19 967	19 887	19 597	18 230
Sverige	:	51 394	49 085	45 738	44 785	44 370
Storbr.	277 403	265 145	264 407	241 150	229 307	223 039
Island	:	180 203	191 487	191 629	183 773	191 267
Norge	:	392 281	407 010	394 482	395 327	394 846

Källa: Eurostat.

Tabell G: Utvecklingen av fiskeflottan i EU:s medlemsländer samt Island och Norge åren 1993–2004 (total maskinkraft i kW)

<i>Land</i>	<i>1993</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
EU-15	:	7631821	7507291	7294895	7097160	6946111
Belgien	69 359	63 502	66 494	67 787	66 869	66 670
Danmark	425 595	393 373	385 059	366 876	346 107	337 565
Tyskland	175 860	167 744	167 622	161 112	158 541	162 125
Estland	:	:	:	:	:	62 733
Grekland	687 390	623 043	626 279	597 991	574 531	555 690
Spanien	1 759 903	1 332 708	1 301 073	1 260 178	1 177 218	1 150 504
Frankr.	1 034 079	1 108 229	1 102 993	1 115 424	1 109 273	1 064 802
Irland	210 985	211 894	215 567	229 093	223 890	213 056
Italien	1 523 277	1 394 483	1 322 315	1 279 648	1 271 704	1 245 412
Cypern	:	:	:	:	:	52 258
Lettland	:	:	:	:	:	72 529
Litauen	:	:	:	:	:	77 882
Malta	:	:	:	:	:	121 301
Nederl.	541 140	522 305	492 800	461 662	458 854	463 315
Polen	:	:	:	:	:	146 705
Portugal	436 244	397 326	402 340	397 668	388 941	390 751
Sloven.	:	:	:	:	:	8 736
Finland	:	197 703	191 563	190 202	188 156	179 467
Sverige	:	244 610	236 203	224 730	221 135	216 972
Storbr.	1 251 237	974 901	996 983	942 524	911 941	899 782
Island	:	528 711	555 030	548 769	538 442	545 190
Norge	:	2 443 145	2 522 728	2 503 580	1 355 745	1 328 945

Källa: Eurostat.

Tabell H: Utvecklingen av fiskeflottan i EU:s medlemsländer samt Island och Norge åren 1995–2004 (antal fiskefartyg)

<i>Land</i>	<i>1995</i>	<i>2000</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
EU-25	.	.	.	92 422
EU-15	103 868	95 501	87 881	85 709
Belgien	154	127	125	123
Tjeckien
Danmark	5 180	4 139	3 572	3 417
Tyskland	2 392	2 315	2 211	2 163
Estland	.	.	.	1 042
Grekland	20 718	19 962	19 058	18 730
Spanien	18 385	16 678	14 398	14 052
Frankrike	6 598	8 181	8 090	7 883
Irland	2 044	1 615	1 510	1 428
Italien	19 359	17 369	15 498	14 935
Cypern	.	.	.	897
Lettland	.	.	.	942
Litauen	.	.	.	304
Luxemburg
Ungern
Malta	.	.	.	2 133
Nederländerna	1 023	1 101	867	862
Österrike
Polen	.	.	.	1 247
Portugal	11 746	10 692	10 212	10 089
Slovenien	.	.	.	148
Slovakien
Finland	4 106	3 663	3 501	3 394
Sverige	2 508	2 016	1 727	1 598
Storbritannien	9 655	7 643	7 112	7 035
Island	.	1 997	1 876	1 828
Norge	.	13 014	9 933	8 183

Källa: Europeiska kommissionen, 2005. Från och med år 1997 redovisas för Frankrike även fiskefartyg i de delar av Frankrike som ligger utanför Europa.

Tabell I: Total export och import av fiskeprodukter år 2004

<i>Land</i>	<i>Exportvolym (ton)</i>	<i>Exportvärde (miljon euro)</i>	<i>Importvolym (ton)</i>	<i>Importvärde (miljon euro)</i>
EU-25	6 262 869	14 191	9 640 792	23 791
EU-15	5 818 816	13 461	9 000 378	22 918
Belgien	168 468	719	315 385	1 243
Tjeckien	15 352	45	68 192	94
Danmark	1 178 373	2 776	1 322 191	1 851
Tyskland	568 606	1 050	1 017 875	2 246
Estland	102 774	95	38 976	47
Grekland	96 704	331	174 950	392
Spanien	864 513	2 070	1 569 960	4 216
Frankrike	516 038	1 242	1 106 745	3 402
Irland	255 520	385	55 470	111
Italien	128 918	428	930 833	3 146
Cypern	2 567	22	22 835	42
Lettland	95 454	76	30 382	30
Litauen	74 505	104	84 611	98
Luxemburg	2 094	19	9 357	67
Ungern	8 323	6	35 758	42
Malta	1 470	14	27 014	26
Nederländerna	1 038 053	1 979	727 079	1 483
Österrike	12 316	36	73 700	242
Polen	140 136	356	290 471	417
Portugal	116 470	344	348 023	1 017
Slovenien	3 042	7	15 887	41
Slovakien	431	4	26 288	35
Finland	18 903	11	102 408	166
Sverige	358 698	744	336 314	1 053
Storbritannien	495 144	1 327	910 090	2 284
Island	845 359	1 433	217 805	94
Norge	1 981 214	3 359	621 847	549

Källa: Europeiska kommissionen, 2005. Uppgifterna för EU som helhet inkluderar även intern handel mellan EU-länderna.

Tabell J: Antal yrkesfiskare i Sverige år 2003 fördelat efter län och innehav av yrkesfiskelicens

<i>Län</i>	<i>Fiskare</i>	<i>Licensierade</i>	<i>Olicensierade</i>	<i>Summa</i>
Stockholms	saltvattensfiskare	45	21	66
	sötvattensfiskare	5	1	6
Uppsala	saltvattensfiskare	27	3	30
	sötvattensfiskare	6	0	6
Södermanlands	saltvattensfiskare	18	4	22
	sötvattensfiskare	26	1	27
Östergötlands	saltvattensfiskare	22	16	38
	sötvattensfiskare	9	2	11
Jönköpings	sötvattensfiskare	8	0	8
Kronobergs	saltvattensfiskare	1	0	1
	sötvattensfiskare	5	3	8
Kalmar	saltvattensfiskare	168	28	196
Gotlands	saltvattensfiskare	64	9	73
Blekinge	saltvattensfiskare	207	48	255
Skåne	saltvattensfiskare	229	32	261
	sötvattensfiskare	7	4	11
Hallands	saltvattensfiskare	155	68	223
	sötvattensfiskare	1	0	1
V. Götalands	saltvattensfiskare	753	420	1 173
	sötvattensfiskare	62	2	64
Värmlands	saltvattensfiskare	0	2	2
	sötvattensfiskare	24		24
Örebro	saltvattensfiskare	0	1	1
	sötvattensfiskare	19	0	19
Västmanlands	saltvattensfiskare	0	1	1
	sötvattensfiskare	24	2	26
Dalarnas	saltvattensfiskare	1	0	1
Gävleborgs	saltvattensfiskare	58	3	61
Västernorrlands	saltvattensfiskare	31	9	40
Jämtlands	saltvattensfiskare	1	0	1
Västerbottens	saltvattensfiskare	22	3	25
Norrbottens	saltvattensfiskare	61	5	66
	sötvattensfiskare	6	0	6
Utlandet		1	11	12
<i>Summa fiskare</i>		<i>2 066</i>	<i>699</i>	<i>2 765</i>

Källa: Fiskeriverket, 2004.

Tabell K: Beviljade FFU-medel 2001–2006 (tkr) för de tre undersökta länen samt för riket totalt

<i>Åtgärdsområde</i>	<i>Kalmar län</i>	<i>Västerbotens län</i>	<i>Västra Götalands län</i>	<i>Totalt hela riket</i>
Anpassning av fiskeansträngningen	3 587	0	25 031	53 333
Nybyggnation	57	346	2 810	6 841
Modernisering av flottan	224	142	14 736	21 877
Skydd av akvatiska resurser	2 431	4 085	12 554	37 321
Vattenbruk	15	3 912	4 754	18 368
Utrustning i fiskerihamnar	146	845	23 848	46 035
Förädling och saluförande	2 555	1 193	52 496	93 052
Insjöfiske	0	0	320	825
Småskaligt kustfiske	153	39	514	3 825
Socioekonomiska åtgärder	0	0	121	411
Avsättningsfrämjande åtgärder	0	74	3 016	9 727
Branschgemensamma åtgärder	1 389	144	17 882	48 961
Stillaliggandeersättning flottan	0	445	208	25 408
Pilotprojekt	322	1 938	39 435	78 239
Tekniskt stöd	0	5	14 418	15 266
<i>Summa</i>	<i>10 879</i>	<i>13 168</i>	<i>212 143</i>	<i>459 489</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007a.

Tabell L: Strukturstöd från Fonden för fiskets utveckling (FFU) till projekt och investeringar inom målområdena (per 2007-06-07)

<i>Insats och målområde</i>	<i>Ram FFU</i>	<i>Beviljat (% av ram)</i>	<i>Utbetalt (% av ram)</i>	<i>Sökt, ej beviljat</i>	<i>Antal</i>
ANPASSNING AV FISKEANSTRÄNGNING					
Skrotning					
Övriga	63 733 473	88	77	876 700	129
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	53 307	99	99	0	3
NN inland	107 919	0	0	0	0
NN kust	64 422	0	0	0	0
Permanent överföring					
Övriga	1 293 543	99	99	0	3
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	0	0	0	0	0
NN inland	0	0	0	0	0
NN kust	0	0	0	0	0
FÖRNYELSE OCH MODERNISERING					
Nybyggnation av fiskefartyg					
Övriga	8 127 459	58	43	0	44
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	371 088	96	96	0	2
NN inland	73 822	100	100	0	4
NN kust	1 664 742	100	100	0	13
Modernisering av fiskefartyg					
Övriga	36 030 141	58	55	3 327 238	577
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	178 380	96	96	0	14
NN inland	439 353	100	100	0	15
NN kust	698 332	100	100	0	43
Indragning av fiskefartyg					
Övriga	0	0	0	0	0
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	0	0	0	0	0
NN inland	0	0	0	0	0
NN kust	0	0	0	0	0
SKYDD OCH UTVECKLING					
Akvatiska resurser					
Övriga	34 681 402	88	52	4 223 584	57
SS inland	958 742	100	91	0	3
SS kust	0	0	0	0	1
NN inland	9 993 762	100	83	0	5

<i>Insats och målområde</i>	<i>Ram FFU</i>	<i>Beviljat (% av ram)</i>	<i>Utbetalt (% av ram)</i>	<i>Sökt, ej beviljat</i>	<i>Antal</i>
NN kust	4 069 500	100	99	0	2
Vattenbruk					
Övriga	9 965 654	70	47	6 220 542	108
SS inland	4 916 411	100	75	470 997	17
SS kust	2 010 522	80	80	0	14
NN inland	4 831 459	92	84	908 772	37
NN kust	559 872	100	80	0	6
Utrustning i fiskehamnar					
Övriga	47 846 966	91	80	3 027 625	166
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	926 431	96	25	0	14
NN inland	359 231	86	86	0	5
NN kust	2 976 259	97	93	0	22
Förädling och saluförande					
Övriga	110 626 517	80	61	10 557 555	348
SS inland	386 937	80	71	0	7
SS kust	3 745 405	97	78	0	24
NN inland	3 539 385	83	74	0	31
NN kust	3 812 165	77	76	849 415	27
Insjöfiske					
Övriga	930 510	81	76	339 990	62
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	0	0	0	0	0
NN inland	203 647	25	25	153 300	3
NN kust	0	0	0	0	0
ANDRA ÅTGÄRDER					
Småskaligt kust- och insjöfiske					
Övriga	4 399 251	86	64	418 500	102
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	349 988	53	53	0	1
NN inland	301 869	100	100	0	2
NN kust	87 752	44	44	48 750	5
Socioekonomiska åtgärder					
Övriga	999 999	41	41	0	18
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	0	0	0	0	0
NN inland	0	0	0	0	0
NN kust	0	0	0	0	0
Avsättningsfrämjande åtgärder					
Övriga	11 631 465	79	53	869 067	71
SS inland	0	0	0	0	0

<i>Insats och målområde</i>	<i>Ram FFU</i>	<i>Beviljat (% av ram)</i>	<i>Utbetalt (% av ram)</i>	<i>Sökt, ej beviljat</i>	<i>Antal</i>
SS kust	0	0	0	0	0
NN inland	78 406	100	100	0	1
NN kust	385 360	100	100	0	2
Branschgemensamma åtgärder					
Övriga	49 189 514	91	56	8 145 381	243
SS inland	5 738 409	99	25	0	12
SS kust	45 081	43	43	0	3
NN inland	1 901 334	83	24	472 500	9
NN kust	806 141	71	64	140 000	13
Tillfälligt upphörande					
Övriga	22 520 731	100	72	0	5
SS inland	0	0	0	0	0
SS kust	732 036	97	97	0	3
NN inland	1 731 733	100	100	0	4
NN kust	444 919	100	100	0	3
Nyskapande åtgärder och pilotprojekt					
Övriga	97 952 666	80	37	13 689 268	99
SS inland	8 095 827	97	39	3 720 000	9
SS kust	3 762 827	75	63	1 713 000	5
NN inland	2 567 231	98	98	48 000	7
NN kust	597 254	100	100	0	5
TEKNISKT STÖD					
Övriga	20 675 214	84	63	0	113
SS inland	1 166 616	33	33	0	12
SS kust	299 655	47	47	0	3
NN inland	512 217	14	13	0	10
NN kust	397 026	8	7	0	10
SUMMA	597 547 279	83	60	60 220 184	2 576

Källa: Fiskeriverket, e-brev 2007-06-08. *NN* = mål 1-området norra Norrland (Västerbottens och Norrbottens län). *SS* = mål 1-området Södra skogslänsregionen (Jämtlands och Västernorrlands län samt delar av Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län). *Övriga* = Sverige utanför mål 1-områdena.

Tabell M: Fiskefartyg som har skrotats med strukturstöd under perioden 1 januari 2000–4 juni 2007

<i>Län</i>	<i>Segment</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Summa BT</i>	<i>Summa kW</i>
<i>Västkusten</i>				
Västra Götaland	2	11	1 306	4 792
Västra Götaland	3	3	460	1 830
Västra Götaland	4	8	817	2 640
Västra Götaland	5	1	25	154
Halland	4	5	613	1 900
<i>Delsumma</i>		<i>28</i>	<i>3 222</i>	<i>11 316</i>
<i>Sydkusten</i>				
Skåne	1	7	38	221
Blekinge	1	2	12	104
Blekinge	4	3	297	1 260
Blekinge	5	3	69	525
<i>Delsumma</i>		<i>15</i>	<i>416</i>	<i>2 110</i>
<i>Södra ostkusten</i>				
Kalmar	3	2	124	376
Kalmar	5	1	24	87
Gotland	1	1	12	85
Gotland	3	1	95	456
Gotland	5	1	30	155
Södermanland	3	1	46	154
Stockholm	1	1	6	59
Stockholm	2	1	121	485
Stockholm	4	1	302	698
<i>Delsumma</i>		<i>10</i>	<i>761</i>	<i>2 554</i>
<i>Norra ostkusten</i>				
Uppsala	3	1	74	294
Gävleborg	1	1	5	17
Gävleborg	3	1	94	279
Västernorrland	1	1	5	35
Norrbottn	4	1	71	272
<i>Delsumma</i>		<i>5</i>	<i>249</i>	<i>897</i>
<i>Summa Sverige</i>		<i>58</i>	<i>4 646</i>	<i>16 878</i>

Källa: Fiskeriverket. Segmentsindelningen förklaras i tabell N.

Tabell N: Fiskefartyg som har skrotats med strukturstöd under perioden 1 januari 2000–4 juni 2007

Län	Fartygsnr	Tonnage BT	Maskinkraft kW	Längd (meter)
<i>Segment 1 = Fartyg vars längd understiger 12 meter och som fiskar enbart med passiva redskap</i>				
Skåne	65	1	13	7
Skåne	67	2	15	7,15
Skåne	10	4	16	7,55
Blekinge	87	5	16	8
Skåne	545	4	10	8
Skåne	94	5	22	8,2
Västernorrlands	24	5	35	9
Blekinge	185	7	88	9,2
Skåne	5	9	60	9,7
Gävleborgs	16	5	17	9,95
Gotlands	78	12	85	10,35
Stockholms	149	6	59	10,5
Skåne	88	13	85	10,77
<i>Delsumma</i>		77	520	
<i>Segment 2 = Fartyg vars fångst av räka räknat i ton per kalenderår uppgår till minst 20 % av fartygets totala fångst</i>				
Västra Götalands	259	31	199	14
Västra Götalands	201	72	296	21,28
Västra Götalands	307	115	268	21,46
Västra Götalands	1497	70	294	22,1
Stockholms	248	121	485	23,02
Västra Götalands	20	118	485	24,2
Västra Götalands	267	120	403	24,69
Västra Götalands	310	123	441	25,55
Västra Götalands	699	130	480	25,75
Västra Götalands	325	143	455	26,06
Västra Götalands	575	223	736	31,33
Västra Götalands	249	161	735	31,75
<i>Delsumma</i>		1 427	5 277	
<i>Segment 3 = Fartyg som fiskar med trål eller vad och vars fångst av pelagiska arter (t.ex. sill och skarpsill) räknat i ton per kalenderår uppgår till minst 90 % av fartygets totala fångst</i>				
Södermanlands	1	46	154	15,19
Kalmar	70	43	144	16,22
Kalmar	133	81	232	16,95
Gävleborgs	73	94	279	19,83
Uppsala	131	74	294	22,18
Gotlands	33	95	456	23,9
Västra Götalands	264	107	610	24,87

Län	Fartygsnr	Tonnage BT	Maskinkraft kW	Längd (meter)
Västra Götalands	111	113	485	25,73
Västra Götalands	16	240	735	33,6
<i>Delsumma</i>		894	3 389	
<i>Segment 4 = Fartyg som bedriver fiske med trål, vad eller snurrevad efter demersala arter (t.ex. torsk och havskräfta)</i>				
Blekinge	254	16	100	13,84
Västra Götalands	922	30	143	14,41
Västra Götalands	210	44	199	16,59
Hallands	29	66	270	16,64
Hallands	41	44	147	16,85
Västra Götalands	708	63	280	17,17
Västra Götalands	16	48	176	17,5
Västra Götalands	204	71	221	19,68
Norrbottnens	118	71	272	20,08
Västra Götalands	291	58	279	20,12
Hallands	81	71	270	21,21
Hallands	185	115	588	23,98
Blekinge	89	119	410	25,47
Blekinge	442	162	750	26,86
Stockholms	160	302	698	30,46
Västra Götalands	387	232	710	31,76
Västra Götalands	149	271	632	32,45
Hallands	387	317	625	32,6
<i>Delsumma</i>		2 100	6 770	
<i>Segment 5 = Fartyg som är 12 meter eller mer och fiskar enbart med passiva redskap</i>				
Blekinge	52	21	115	12,75
Västra Götalands	733	25	154	13,2
Blekinge	197	22	300	13,25
Blekinge	108	26	110	14
Kalmar	32	24	87	14,24
Gotlands	40	30	155	14,8
<i>Delsumma</i>		149	921	
Totalt		4 646	16 878	

Källa: Fiskeriverket.

BILAGA 2

Fiskeflottan i några av EU:s medlemsländer

Inledning

Kommissionen publicerar statistik om EU:s fiskeflotta. I denna ingår information om EU-flottans fiskefartyg när det gäller geografisk fördelning, sammansättning, viktiga åldersfaktorer, tonnage och maskinkraft. Uppgifterna hämtas direkt från EU:s register över fiskefartyg som uppdateras en gång i kvartalet av EU-medlemsstaterna själva (enligt kommissionens förordning nr 26/2004). Detta informationssystem omfattar alla fiskefartyg som definieras som fartyg utrustade för yrkesmässigt fiske (enligt artikel 3 i rådets förordning nr 2371/2002).⁵⁴⁸

Sammanfattningsvis redovisar kommissionen följande sammansättning av fiskeflottan efter fiskeredskap:

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	68 155	380 283	2 597 320
Släpredskap	19 271	1 585 157	4 508 193
<i>Totalt</i>	<i>87 426</i>	<i>1 965 440</i>	<i>7 105 513</i>

EU-flottans utveckling i antal fartyg, tonnage och maskinkraft under perioden 1998–2005 framgår av följande tabell:

<i>År</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Genomsnittligt tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>	<i>Genomsnittlig maskinkraft (kW)</i>
1998	100 257	2 004 634	20	7 842 782	78
1999	97 803	2 016 383	21	7 720 396	79
2000	95 333	2 024 847	21	7 629 872	80
2001	92 222	2 015 475	22	7 505 539	81
2002	89 907	1 966 923	22	7 293 557	81
2003	87 655	1 906 514	22	7 093 491	81
2004	92 178	2 100 098	23	7 483 730	81
2005	88 489	2 016 412	23	7 235 006	82

⁵⁴⁸ Webbplats <http://ec.europa.eu/fisheries/fleetstatistics/index.cfm?lng=sv>.

Belgien

Den belgiska flottan är enligt kommissionen liten och homogen. Bomtrålning efter plattfisk är det viktigaste segmentet med ca 60 fartyg som är längre än 24 meter. Kapacitetsmässigt utgör detta segment 77 % av den belgiska flottans totala maskinkraft (kW). Nordsjön och de västra vattnen är de viktigaste fiskeområdena för dessa stora bomtrålare. Bomtrålare som är kortare än 24 meter (s.k. Eurocutters) fiskar efter arter som tunga, rödspätta och räkor. Nordsjön är deras viktigaste fiskeområde. Ett tredje segment är kustfartygen som fiskar efter (grå) räkor och plattfisk i kustzonen. Nästan 15 % av fångsterna landas i utländska (oftast nederländska) hamnar.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	3	163	1 155
Släpredskap	106	20 082	59 940
<i>Totalt</i>	<i>109</i>	<i>20 245</i>	<i>61 095</i>

Danmark

I den danska fiskeflottan ingår ca 3 500 fartyg. Majoriteten av fartygen (71 %) är kortare än 10 meter, men de svarar för 18 % av den totala maskinstyrkan och 6 % av tonnaget. Av dessa mindre fartyg bedriver 92 % fiske med bottengarn. Ungefär 180 danska fartyg är längre än 24 meter. De svarar för 65 % av det totala bruttotonnaget och 38 % av den totala maskinstyrkan. I den här gruppen är trålare och kombinationsfartyg helt dominerande. Majoriteten av dessa större fartyg har sin hemmahamn i de norra och västra delarna av Jylland (Skagen, Hirtshals, Hanstholm, Thyborøn och Esbjerg). De arter som huvudsakligen fångas med dessa fartyg är pelagiska arter och fisk som används till fiskmjöl och fiskolja.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	2 547	19 740	113 789
Släpredskap	621	67 450	197 655
<i>Totalt</i>	<i>3 168</i>	<i>87 190</i>	<i>311 444</i>

Estland

Den estniska fiskeflottan är indelad i tre större segment: högsjöfartygen, Östersjöfartygen och kustfiskefartygen. Högsjöfartygen är i snitt 16 år gamla och inriktar sig främst på arter som större kungsfisk, makrill, taggmakrill, liten hälleflundra, flundra, långstjärt och räkor som fångas i norra Atlanten. För Östersjöfartygen är målarterna sill, torsk, skarpsill och lax. Trålar är vanliga fiskeredskap i Östersjö- och högsjöflottan. Den estniska småskaliga fiskeflottan består framför allt av öppna båtar som bedriver fiske i kustvattnen

med garn, fällor och not. De fångar i första hand torsk, skarpsill, Östersjösill, lax och ett antal andra arter.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	706	1 350	10 649
Släpredskap	289	19 476	42 690
<i>Totalt</i>	<i>995</i>	<i>20 826</i>	<i>53 339</i>

Finland

Omkring 3 400 fartyg är registrerade i den finländska flottan, som är indelad i trålare, fartyg med bottengarn och små kustfartyg (de senare utgör 94 % av flottan). Trålarna dominerar fisket i förhållande till volym och värde och deras fångster består av Östersjösill och skarpsill. Det traditionella fisket med bottengarn håller gradvis på att försvinna. Det småskaliga fisket utgör en mycket viktig del av det finska fisket i socioekonomiska termer, trots att det står för en liten del av landningarna. Inom detta fiske fångas olika arter (utanför kvoterna) längs den finländska kustlinjen.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	3 102	8 556	136 129
Släpredskap	106	8 000	33 931
<i>Totalt</i>	<i>3 208</i>	<i>16 556</i>	<i>170 060</i>

Frankrike

Med drygt 8 000 registrerade fartyg utgör den franska andelen av den europeiska flottan 9 % av tonnaget och 11 % av maskinstyrkan. Dessa siffror innefattar även flottor registrerade i Frankrikes utomeuropeiska departement, där andra regler gäller i förhållande till den ordning för in- och utträde som EU:s övriga flotta lyder under. Fartygsstorleken varierar från småskaliga kustfartyg till pelagiska fartyg och notfartyg för högsjöfiske som är 50 meter eller längre. Snittåldern på franska fartyg är 20 år, vilket är klart under EU-snittet på 25 år.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	5 275	36 551	468 020
Släpredskap	2 417	173 434	590 620
<i>Totalt</i>	<i>7 692</i>	<i>209 985</i>	<i>1 058 640</i>

Grekland

Kännetecknande för den grekiska fiskeflottan är att den helt domineras av småskaliga kustfartyg. Av 18 900 enheter är fler än 17 300 kortare än 12 meter. Mer än 21 % av gemenskapsflottans fartyg är registrerade i Grekland, men de svarar endast för 5 % av tonnaget och 8 % av maskinstyrkan. Dessa särdrag förklarar också den grekiska flottans huvudsakliga verksamhet, nämligen fiske av kustbestånd runt och mellan de många öarna liksom ett antal andra bestånd i Medelhavet. Endast en liten grupp grekiska fiskefartyg är aktiva i internationella vatten (ca 35 fartyg som motsvarar ca 12 000 bruttoton och 23 000 kW). Snittåldern på fartyg i den grekiska flottan är 24,5 år, men skillnaderna är stora mellan olika storlekskategorier.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	17 032	39 501	343 579
Släpredskap	1 081	53 224	189 558
<i>Totalt</i>	<i>18 113</i>	<i>92 725</i>	<i>533 137</i>

Italien

Den italienska flottan består av omkring 15 500 fartyg. I antal fartyg är den italienska flottan näst störst i förhållande till andra EU-flottor och den fjärde största när det gäller tonnage. Med undantag för 28 oceanfartyg är den italienska flottan verksam i Medelhavet och fler än 15 000 av fartygen bedriver fiske i kustvattnen runt den italienska halvön.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	7 587	20 261	249 856
Släpredskap	6 642	191 443	967 030
<i>Totalt</i>	<i>14 229</i>	<i>211 704</i>	<i>1 216 886</i>

Lettland

Den lettiska fiskeflottan omfattar omkring 950 fartyg och kan delas in i tre större segment: högsjöfartyg, Östersjöfartyg och kustfiskefartyg. Genomsnittsåldern i den lettiska fiskeflottan är ungefär 20 år. Högsjöflottan bedriver främst fiske i Mauretaniens och Senegals ekonomiska zon i norra och östra centrala Atlanten. Trålar är de viktigaste fiskeredskapen på dessa fartyg. Målarter för flottan är större kungsfisk, räkor, liten hälleflundra, rund sardinell, makrill och andra pelagiska arter. Östersjöflottan fiskar endast i Östersjön efter skarpsill, torsk och sill. De viktigaste fiskeredskapen på dessa fartyg är trålar. Det småskaliga kustfisket är mycket viktigt i de lettiska kustregionerna (Rigabukten och Östersjökusten). Här fångas förhållandevis små

mängder torsk, skarpsill, lax, Östersjösill och andra arter, framför allt med fasta redskap.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	773	4 451	13 664
Släpredskap	125	32 870	47 688
<i>Totalt</i>	<i>898</i>	<i>37 321</i>	<i>61 352</i>

Litauen

Genomsnittsåldern i denna flotta är 23 år. Den består av kustfartyg, Östersjöfartyg och högsjöfartyg. Högsjöflottan bedriver fiske med trålar i nordatlantiska fiskeområden. De främsta arter som fångas är räkor, större kungsfisk och kummel. Östersjöfartygen utgör det näst största segmentet i den litauiska flottan och är utrustade med trålar eller garn. De viktigaste arter som fiskas är torsk, Östersjösill och skarpsill. Kustfiskebåtarna använder främst garn, långrev och fällor. Vanliga arter är bl.a. skarpsill och lax.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	213	1 183	6 501
Släpredskap	52	59 912	59 763
<i>Totalt</i>	<i>265</i>	<i>61 095</i>	<i>66 264</i>

Nederländerna

Den nederländska flottan (ca 950 fartyg) kan delas in i små kustfartyg, kuttrar och (frys)trålare. De små kustfartygen inriktar sig främst på räkor och i mindre utsträckning plattfisk. De stora kuttrarna inriktar sig på arter som tunga, rödspätta, annan plattfisk och torsk. Alla dessa arter fångas främst i Nordsjön och landas färsk. Den vanligaste fiskemetoden är bomtrålning. De 18 pelagiska frystrålarna (endast 2 % av det totala antalet fartyg, men 25 % av den totala maskinstyrkan) fiskar efter arter som sill, makrill och blåvitling i EU:s vatten och i västafrikanska vatten. Alla dessa fångster landas frysta.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	263	1 596	16 867
Släpredskap	577	157 423	368 828
<i>Totalt</i>	<i>840</i>	<i>159 019</i>	<i>385 695</i>

Polen

Polen har omkring 1 280 fartyg. Fartygens genomsnittsålder är 26 år. Den polska fiskeflottan kan delas in i tre huvudsegment: kustflottan, kutterflottan

och högsjöflottan. De små fiskefartygen bedriver fiske i territorialvattnen och i strandsjöarna vid Wisła och Szczecin. De vanligaste fiskeredskapen är fäl-lor, garn och förankrade långrevar. Inom kustfisket fångas arter som torsk, sill och plattfisk. Kutterflottan i Östersjön är vanligtvis utrustad med en rad olika redskap, bl.a. garn, drivgarn, krok och trål. Kutterflottan är verksam i Öster-sjön och i mindre utsträckning i nordöstra Atlanten, och fiskar framför allt torsk, skarpsill, sill och lax. Den polska högsjöflottan är framför allt verksam i norra Atlanten och är utrustad med trålar. Målarterna är räkor, större kungs-fisk, antarktisk krill och blåvitling.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	715	6 629	39 580
Släpredskap	171	25 036	60 075
<i>Totalt</i>	<i>886</i>	<i>31 665</i>	<i>99 655</i>

Portugal

Den portugisiska flottan består av ca 10 500 fartyg. När det gäller antal fartyg ligger den portugisiska flottan på fjärde plats i förhållande till andra EU-flottor. När det gäller totalt tonnage ligger Portugals flotta på femte plats med ca 120 000 bruttoton. Ungefär 2 100 fartyg är registrerade i de yttersta områdena Azorerna och Madeira. Cirka 7 500 av de återstående fartygen från fastlandet är andra fartyg än trålare och kortare än 12 meter.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	8 351	48 133	249 387
Släpredskap	542	58 742	131 211
<i>Totalt</i>	<i>8 893</i>	<i>106 875</i>	<i>380 598</i>

Spanien

Den spanska flottan är den största EU-flottan när det gäller tonnage. I totalt tonnage är flottan mer än dubbelt så stor som den näst största flottan. I antal fartyg ligger den spanska flottan först på tredje plats med ca 14 500 fartyg. Omkring 10 500 spanska fartyg är andra fartyg än trålare och kortare än 12 meter. Cirka 500 fartyg fiskar endast i internationella vatten och tredjelandsvatten.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	11 013	123 157	378 064
Släpredskap	2 406	360 209	722 421
<i>Totalt</i>	<i>13 419</i>	<i>483 366</i>	<i>1 100 485</i>

Storbritannien

Den brittiska fiskeflottan består av ca 7 270 fartyg. Majoriteten av dessa fartyg är ganska små (75 % är kortare än 10 meter) och bedriver framför allt fiske längs kusten med passiva redskap.

Alla fartyg förflyttar sig mycket runt de brittiska kusterna. Omkring en tredjedel är bottentrålare och trålare för havskraftfiske som oftast utgår från Englands och Skottlands östra kust och fiskar i Nordsjön och områdena väster om Skottland. Ytterligare 25 % är bomtrålare som utgår från Englands och Skottlands östra kust och framför allt är verksamma i Nordsjön, alternativt utgår från Englands sydkust och huvudsakligen fiskar i ICES-område VII. Ytterligare 10 % bedriver också fiske i område VII, framför allt med långrev, och har sin bas i Wales och sydvästra England. Av de återstående är 10 % pelagiska fartyg som i huvudsak utgår från Skottland, medan andra antingen är skaldjursbåtar med bas i södra England eller fartyg som bedriver fjärrfiske.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	4 342	34 092	279 874
Släpredskap	2 465	179 595	585 562
<i>Totalt</i>	<i>6 807</i>	<i>213 687</i>	<i>865 436</i>

Tyskland

Den tyska flottan består av ca 2 200 fartyg, vilket utgör 2,5 % av antalet fartyg i gemenskapens flotta (3,5 % av tonnaget och 2,3 % av maskinstyrkan). Många av dessa fartyg (fler än 1 600) är små kustfartyg (kortare än 12 meter). De flesta andra fartygen är trålare som fiskar efter bottenlevande och pelagiska arter samt plattfisk i Nordsjön och Östersjön. Endast 25 fartyg som är längre än 12 meter använder passiva redskap. Sedan 1996 har den tyska flottan stadigt minskat, både till antal fartyg (-7 %) och kapacitet (-4,5 %). Snittåldern på tyska fartyg är 25 år, men skillnaderna är stora mellan olika storlekskategorier.

<i>Typindelning av redskap</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Tonnage (BT)</i>	<i>Maskinkraft (kW)</i>
Fasta redskap	1 645	5 286	36 987
Släpredskap	410	57 557	122 238
<i>Totalt</i>	<i>2 055</i>	<i>62 843</i>	<i>159 225</i>

BILAGA 3

Forskning om fisk och fiske

Fisk- och fiskeforskning

Sammanfattning

I dag finns det drygt 200 forskare och doktorander som bedriver fisk- och fiskeforskning vid 14 universitet, högskolor och myndigheter. Det största ämnesområdet är ekologi. Det satsas totalt ca 50 miljoner kronor per år på fisk- och fiskeforskning. De två nationella huvudfinansierarna är Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) och Fiskeriverket. Formas satsar ca 20 miljoner kronor per år på forskning i öppna utlysningar, vilket går till såväl grundläggande som tillämpad forskning. Fiskeriverket satsar ca 20 miljoner kronor per år på behovsmotiverad tillämpad forskning. Dessa medel används inom Fiskeriverket och går inte att söka i öppna utlysningar. Dessutom finns även viss finansiering från EU, bl.a. sjunde ramprogrammet.

En strategi för fisk- och fiskeforskning har tagits fram av Formas där det föreslås att vissa forskningsområden särskilt prioriteras: grundläggande fiskbiologi, fiskets påverkan på ekosystem, övrig mänsklig påverkan på fisksamhällen, vattenbruk och hållbar förvaltning. I jämförelse med äldre strategier läggs större vikt på behovet av forskning som leder till hållbar utveckling och man betonar att ämnesövergripande forskning stimuleras.

Regeringen och fiskeforskning

Regeringen har pekat på att fiskeforskningen är nödvändig för att se till att förvaltningen av fiskbestånden är långsiktigt hållbar och baserad på vetenskapliga bedömningar. Enligt regeringen är åtskilliga bestånd för närvarande överutnyttjade och fisk- och fiskeforskningen är därför nödvändig för bedömning av beståndens omfattning och möjlighet till reproduktion. En effektivisering av de statliga insatserna av fiskeforskningen är enligt regeringen nödvändig och bör särskilt beakta tillförlitligheten och trovärdigheten av den ekosystemorienterade vetenskapliga rådgivningen. Forskning är en central faktor för att nå komparativa fördelar på vattenbruksområdet.⁵⁴⁹ Vidare har regeringen bl.a. gjort bedömningen att forskning om bestånd av betydelse för kust- och insjöfisket samt fritidsfisket bör stärkas och att en långsiktig strategi för forskning och utveckling inom fiskeområdet bör utarbetas.⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ Prop. 2004/05:80.

⁵⁵⁰ Prop. 2003/04:51.

Formas strategi för fisk- och fiskeforskning

Formas fick i regleringsbrevet för 2004 i uppdrag att i samverkan med andra forskningsfinansiärer och med berörda myndigheter utarbeta en forskningsstrategi för fisk- och fiskeforskning. Formas genomförde uppdraget i samråd med Fiskeriverket, Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Miljöstrategiska stiftelsen (Mistra), Naturvårdsverket, Statens veterinärmedicinska anstalt och Vetenskapsrådet.⁵⁵¹ I strategin föreslås att följande forskningsområden prioriteras:

- Fiskbiologi: Det finns ett stort behov av grundläggande teoribildning, kunskap om fiskars biologi samt fiskars roll i de akvatiska ekosystemen. Det är dessutom viktigt att studera hur processer i ekosystemet påverkar enskilda arter och öka kunskapen om sjukdomar och sjukdomsspridning hos vilda populationer.
- Fiskets påverkan på ekosystem: I framtiden bör man fokusera på forskning om fisk och effekter av fiske på övriga delar av marina och limniska ekosystem. Det är också viktigt att studera genetiska effekter av fiske där man t.ex. kan tänka sig att ett starkt fisketryck på stuvuxna individer kan ha effekter på beståndets genetiska uppsättning.
- Övrig mänsklig påverkan på fisksamhällen: En rad effekter av mänskliga aktiviteter kan påverka fisksamhällen, varför man bör satsa på forskning även inom dessa områden. Som exempel kan nämnas övergödning, miljögifter, klimatförändringar, reglering av vattendrag, främmande arters effekt på fisksamhällen samt effekter av utsättning av fisk.
- Vattenbruk: Efterfrågan på odlad fisk ökar i takt med utfiskning och problem med miljögifter i fisk. Det gör att forskning inom vattenbruk bör prioriteras. Forskning behövs om t.ex. det nya vattenbrukets påverkan på vild fisk, nya fodertyper, alternativa arter att odla, och hur man kan bedriva odling av fisk på ett etiskt sätt.
- Hållbar förvaltning: Bestämmanderätten över fiskbestånden ligger hos andra sakägare än dem som nyttjar fiskresurserna. Det innebär att olika åsikter och intressen ofta ställs mot varandra. Forskning rörande förvaltningsmodeller som både ekonomiskt och ekologiskt hållbart inkorporerar alla nyttjare och intressenter bör prioriteras. Särskilt bör man satsa på ämnesövergripande forskning om alternativa förvaltningsmodeller, hur internationella beslut påverkar den lokala förvaltningen av fiskresurserna, forskning om metoder att uppskatta fiskebestånd, bevarande av miljöer och bestånd, nya metoder för beståndsuppskattningar, selektiva redskap, effekter av fisketurism, etiska aspekter och kvalitetsaspekter på fiske.

⁵⁵¹ Formas webbplats www.formas.se.

Fiskeriverkets forskning

Forskningen på Fiskeriverket är inriktad mot att förbättra kunskapen om fiskbestånd, fisketeknik och fiskets miljöeffekter. Verket samlar in data om fiskbestånd och miljö, beräknar fiskresursernas storlek och hur de påverkas av fisket. Inom ramen för forskningen finns också utveckling av nya, selektiva och mer miljövänliga fiskeredskap. Andra verksamheter är inriktade mot restaurering av fiskens naturliga livsmiljö. Framst handlar det om att återställa vandringsvägar. Ett exempel är att lägga tillbaka sten som städades undan när vattendragen användes för flötning. Verket tar även fram åtgärdsprogram för fiskstammar och fiskarter som är hotade. Visst avelsarbete och utveckling av odlingsteknik bedrivs också. Fiskebiologi är vetenskapliga undersökningar av fiskar och skaldjur utsatta för exploatering/fångst. Undersökningarna omfattar biologi och ekologi, beståndsundersökningar och prognoser med hjälp av populationsdynamiska modeller samt inverkan av omvärldsfaktorer, såväl naturliga som mänskliga, på fiskar och skaldjur. Forskningen som bedrivs vid Fiskeriverket är multidisciplinär och mer tillämpad än grundläggande.

För att nå ett uthålligt fiske måste kunskapsläget om olika bestånd enligt Fiskeriverket förbättras. Med kunskap om bestånden är utgångsläget bättre för att uppskatta hur fångsten kan och bör ske långsiktigt. Det svenska fisket fångar många arter, av varierande betydelse i olika regioner men utifrån de regionala förekomsterna och förutsättningarna. För det småskaliga kustfisket kan ett mer diversifierat fiske efter flera arter bidra till en positiv utveckling såväl av fisket och rekryteringen till detta, som för regionen. För det rörliga fisket som fokuserar på ett fåtal arter i svenska vatten är det enligt Fiskeriverket nödvändigt med välgrundade underlag, inte minst i skenet av den föreliggande överkapaciteten. Ökad forskning, som har regional betydelse, är bl.a. ekonomisk forskning kring det småskaliga och kustnära fisket, forskning och utveckling av produkter från i dag nyttjade arter liksom om arter som i dag inte nyttjas. Forskning kring fångstmetodik, selektivitet liksom kring processer för beredning, lagring och försäljning är andra områden som behöver ökade insatser. En fiskeforskningsreferensgrupp med deltagande av nyttjarintressen och regionala företrädare bör enligt Fiskeriverket bildas för att tydligare definiera behoven och påverka forskningsinriktning och finansiering.

Svenska forskningsmiljöer

Enligt den kartläggning av fisk- och fiskeforskning i Sverige som redovisas i strategin finns det drygt 200 forskare och doktorander som bedriver fisk- och fiskeforskning. Dessa är verksamma vid 14 universitet, högskolor, myndigheter och museer. De största ämnesområdena är ekologi, fysiologi samt fiske- och fiskevårdsforskning. De forskningsinstitutioner/myndigheter som har flest forskare och doktorander som bedriver fisk- och fiskeforskning är Fiskeriverket (ca 50 personer), Göteborgs universitet (ca 40 personer), Uppsala universitet (ca 35 personer), Lunds universitet, Stockholms universitet och Sveriges lantbruksuniversitet (ca 25 personer vardera). Vid övriga universitet,

högskolor, myndigheter och museer bedrivs forskningen av färre än 10 personer. Rekryteringen av forskare bedöms i strategin som förhållandevis god då cirka en tredjedel av dem som bedriver forskning är doktorander. Det stora antal personer som arbetar med fiskeforskning tyder på att det kan finnas förutsättningar för starka forskningsmiljöer på flera orter inom landet.

Forskningsfinansiering

I Sverige satsas totalt ca 50 miljoner kronor per år på fisk- och fiskeforskning av nationella finansiärer. Fiskeriverket och Formas är de myndigheter som har störst budget, ungefär 20 miljoner kronor vardera. Formas finansiering gäller både grundläggande och tillämpad forskning medan Fiskeriverket satsar relativt mycket medel på behovsmotiverad tillämpad forskning rörande fisk och fiske. Fiskeriverkets medel går inte att söka fritt utan används till behovsstyrd forskning vars resultat sedan används av olika myndigheter och andra sakägare i deras förvaltningsarbete. Övriga nationella finansiärer inom området är Mistra, Naturvårdsverket, Vetenskapsrådet, Elforsk AB och Energimyndigheten. I Formas forskningsstrategi föreslås att staten bör avsätta ytterligare 20 miljoner kronor per år till grundläggande och behovsmotiverad forskning inom de prioriterade områden som leder till hållbar utveckling. Det föreslås även att 2 miljoner kronor per år bör avsättas för att stimulera kommunikationen mellan forskare och avnämare och att ansvaret för detta bör ligga gemensamt på Formas, Naturvårdsverket och Fiskeriverket. Sverige satsar, i förhållande till sina grannländer, relativt mindre medel på fisk- och fiskeforskning.

Utöver den nationella forskningsfinansieringen kommer även viss finansiering från EU, dels genom ramprogrammet för forskning, dels genom Fonden för fiskets utveckling (FFU), särskilt insatsområdet IV Nyskapande åtgärder och pilotprojekt. Forskningsanslag från ramprogrammet riktas i första hand mot grundforskning medan medel från FFU används till tillämpad forskning, i flera fall i samverkan med näringen. För att nyttja dessa krävs nationell eller privat medfinansiering.

Nordiskt och europeiskt forskningssamarbete

Nordiska arbetsgruppen för fiskeforskning (NAF) har till uppgift att vara rådgivande organ till Nordiska ministerrådet (NMR) och ska medverka till att öka och förbättra samarbetet inom den nordiska fiskeforskningen. Till uppgifterna för NAF hör följande:

- Delta i initiering av nordiska forskningsprojekt.
- Bedöma och prioritera ansökningar om projektstöd från NMR.
- Vara projektstyrande och/eller kontrollerande organ för nordiskt finansierade fiskeforskningsprojekt.
- Vara kontaktorgan mellan fiskeforskningsinstitutioner och forskningsförvaltning i de nordiska länderna.

- Informera om nordiskt fiskeforsknings-samarbete och bidra till att forskningsresultaten sprids och kommer till användning i Norden.

Ett av målen för EU:s ramprogram är att öka samordningen av det europeiska forskningsområdet (European Research Area, ERA). EU vill öka samarbetet mellan nationella och regionala forskningsfinansiärer och bidrar med medel till detta genom satsningen ERA-Net. Det långsiktiga målet är att skapa nationella forskningsfonder för internationell ansökning som ska gynna både forskningens kvalitet och leda till kraftsamlingar. För närvarande finns ett femtiotal ERA-Nets. Ett av dessa är Marifish som rör forskning kring fisk och fiskeförvaltning och syftar till att skapa ett nätverk mellan finansiärer av fisk- och fiskeforskning i Europa. Målet är en ökad samordning av forskningsområdet på europeisk och regional nivå samt en gemensam utlysning som kommer att ligga i projektets slutfas. Marifish pågår 2006–2011.

Inom ramen för ett annat ERA-Net, Bonus, görs nu en extra satsning i Östersjön. I samarbete med tio forskningsfinansiärer från nio Östersjöländer (Danmark, Estland, Finland, Tyskland, Lettland, Litauen, Polen, Ryssland och Sverige) utlyses forskningsmedel om ca 23,3 miljoner euro, som är summan av medel från varje forskningsfinansiär plus extra stöd från Europeiska kommissionen. Syftet med Bonus är att stödja olika teman som berör Östersjöns miljö där ett av områdena riktar sig till utvecklingen av hållbart fiske.

Inom ramen för reformen av den gemensamma fiskepolitiken har kommissionen lämnat flera förslag för bevarandet av resurser och förvaltning av fisket. En del i detta är en handlingsplan för förbättrade vetenskapliga rön om fiskeförvaltning. Utöver fortsatt stöd till fiskeforskning inom ramprogrammen anser kommissionen att åtgärder måste vidtas i syfte att förbättra kvaliteten på och tidsanpassningen för vetenskapliga rön till fiskeförvaltare och för att tillhandahålla erforderligt ekonomiskt stöd. Tillförlitliga och konsekventa vetenskapliga rön är av yttersta vikt för en effektiv fiskeförvaltning. Åtgärderna innefattar följande:

- Förbättrad insamling av uppgifter som inkluderar miljöpåverkan.
- Förbättrat stöd på nationell nivå och gemenskapsnivå för vetenskapligt arbete i rådgivande organ och genomförande av lämpliga förfaranden för validering och vetenskaplig granskning.
- Förstärkning av gemenskapens strukturer för vetenskapliga rön, i synnerhet av Vetenskapliga kommittén för fiske och vattenbruk.
- Närmare samordning mellan kommissionen och nationella laboratorier för fiskeforskning om prioriteringar och tilldelning av resurser i detta område.
- Upprättande på lång sikt av ett europeiskt center för utvärdering och förvaltning av fiske, för att sammanföra den vetenskapliga expertisen på gemenskapsnivå.

Exempel på forskningsprojekt

Sammanfattning

I det följande redovisas ett antal exempel på forskningsprojekt som berör fiskenäringen och som är av tillämplad behovsstyrd karaktär. Syftet är att lyfta fram exempel på forskning som har en tydlig koppling till näringen.

Exempel 1: Sälen och Fisket – ”Striden om fångsten”

Bakgrund

Det småskaliga fisket längs Sveriges kust har de senaste årtiondena genomgått en negativ utveckling där skadegörelse av säl är en medverkande faktor. Sälen orsakar skador på både fiskefångst och redskap och skadorna är av sådan omfattning att de medför betydande ekonomiska förluster för fiskenäringen både på ost- och västkusten, men konflikten mellan säl och fiskare är ömsesidig. På ostkusten har det uppskattats att ca 500 sälar varje år drunknar i fiskeredskap. Samtidigt gör fisket förluster motsvarande 1/5 av fångstvärdet.

Projektet ”Sälar och Fiske” är ett samarbete mellan Fiskeriverket, Naturvårdsverket, länsstyrelser och Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR) för att utveckla metoder som kan minska konflikten mellan sälar och fiske. Målet med projektet är ett livskraftigt kustfiske parallellt med ett starkt sälbestånd.

Gråsäl

Gråsäl finns i Sverige längs ostkusten. Den livnär sig i huvudsak av strömming och den äter ofta upp stora delar av yrkesfiskarnas fångster och är därmed ett stort problem för fiskenäringen. Gråsälsstammen i Östersjön ökade mellan 1990 och 2004 med 7,5 % och Naturvårdsverket har uppskattat att det 2006 fanns 20 700 gråsälar i Östersjön. Skydds jakt bedrivs i dag utifrån riktlinjer framtagna av Naturvårdsverket.

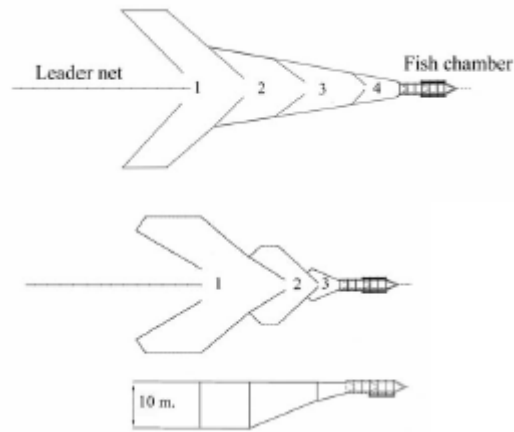
En forskare vid Fiskeriverket har studerat nya metoder för att minska konflikten mellan säl och fiskare på östkusten. Syftet med projektet var att hitta nya modeller för att uppskatta förluster av fiskefångst men också att utveckla fiskeredskap och sälkrämmor som reducerar förlusterna av fångst.⁵⁵²

Sälsäkra laxfällor

En ny typ av laxfälla med dubbelväggigt nät testades och jämfördes med en traditionell fälla. I en del av redskapet valde man en maskstorlek som tillåter jagade fiskar att fly genom nätet medan sälen hindrades att följa efter. Resultaten med den nya fällan visade att det var möjligt att reducera sälskador och fiskeförluster betydligt genom att i det här fallet modifiera utformning av redskapet.⁵⁵³

⁵⁵² Fjälling, 2006.

⁵⁵³ Lunneryd et al., 2003.

Den övre bilden visar en standardfälla och de två undre är modifierade fällor som gör att sälen inte kan nå den fångade fisken.

Sälskrämmor

I en annan del av projektet utvecklades en sälskrämma med ljud som skrämer bort sälarna från nätet. Testerna av sälskrämmor som arbetar med starka ljud under vattnet visade god effekt under den treåriga försöksperioden. Däremot behövs en del teknisk utveckling av sälskrämmorna för att de ska vara ett hållbart alternativ för fiskerieringen.⁵⁵⁴

Knubbsäl och ålfiske

Knubbsäl som har sin huvudsakliga utbredning på västkusten har ansatt ålfisket hårt. Sälen äter normalt sett inte ål utan föredrar torsk och plattfisk. Vissa individer har dock specialiserat sig på ål och har därmed förorsakat problem för näringen. Kostnaderna kan delas upp i direkta förluster av ålfångst och skador på ålryssjor men också indirekta kostnader genom t.ex. förlust av fisk som skräms iväg av säl, arbetstid som går förlorad för att reparera nät och ökade bränslekostnader i samband med längre fisketurer för att undgå sälrika områden.

En forskare vid Fiskeriverket har i ett projekt vid Göteborgs universitet arbetat med att hitta metoder som ska minska konflikten mellan fiskare och säl i Sverige. I forskningsprojekt har bl.a. ålfisket på västkusten studerats. Det är en ekonomiskt viktig näring för det småskaliga fisket.⁵⁵⁵

⁵⁵⁴ Fjälling et al., 2006.

⁵⁵⁵ Königson.

Ålspecialiserade individer

Forskare var under en tid osäkra på om det var ålen eller bifångst av torsk som drog sälerna till ryssjorna. I forskningsstudien kunde det fastställas att det primärt var ål som drog säl till ryssjorna.⁵⁵⁶ Trots detta visade det sig att ål inte var ett vanligt inslag i sälernas diet. Vid närmare studier kunde man då fastställa att vissa sälar specialiserar sig på att attackera ryssjorna och att de sälar selektivt väljer ål som föda. Det kunde också visas att en och samma säl återkom vid flera tillfällen till ryssjan för att söka föda. Resultaten har haft stor betydelse i utvecklingen mot sälsäkra ryssjor.

Generella slutsatser

Generellt kan sägas att bättre kunskap om sälens och fiskens naturliga beteende har varit en avgörande del för att hitta lösningar på konflikten mellan säl och fiskare. Dessutom har yrkesfiskarnas roll varit viktig och värdefull för insamling av data, observationer och synpunkter.

Exempel 2: Östersjöns ekosystem – effekter av fiske*Bakgrund*

Östersjöns ekosystem är relativt enkelt i jämförelse med andra hav, men liksom i andra ekosystem så har s.k. kaskadeffekter i ekosystemet påvisats, vilket innebär att en arts förekomst påverkar andra arter direkt och indirekt i näringsväven. Östersjön har skiftat från att vara ett ekosystem dominerat av fiskätande torsk till ett system dominerat av djurplanktonätande skarpsill. När torskbestånden har minskat har det haft stora effekter på ekosystemet.

Torsk – skarpsill – sillgrissla

När torskbestånden har minskat har skarpsillen, som är torskens huvudföda, ökat i antal. Sillgrisslorna i sin tur som lever av skarpsill har fått ungar som minskat i vikt, fast man kanske kunde ha förväntat sig det motsatta. Det här är ett exempel på fiskets oanade konsekvenser på Östersjöns ekosystem. En forskare vid systemekologiska institutionen, Stockholms universitet, har studerat komplexa samband i Östersjöns ekosystem och hur effekterna av fiskbestånd kan påverka andra konsumenter i näringsväven.

Forskare har i tidigare studier visat att det ökande beståndet av skarpsill under 1990-talet ledde till en ökad konkurrens om dess föda, djurplankton. Mer skarpsill innebär mindre föda till varje skarpsill, som magrar, vilket i sin tur resulterar i magrare sillgrissleungar. Denna studie visar att en utfiskning av skarpsillen under senare år har lett till fetare skarpsill, och därmed fetare sillgrissleungar.⁵⁵⁷

⁵⁵⁶ Königson et al., 2006.

⁵⁵⁷ Österblom et al., 2006.

Forskarnas data visar på tydliga samband mellan mängden, men framförallt kvaliteten, på skarpsillen och sillgrisslornas ungvikter (under perioden 1974–2004) och att fisket på skarpsill har haft tydliga effekter på fåglarna. Studien visar med stor tydlighet att fisk inte enbart kan betraktas som en resurs för fisket och för konsumtion. Arter som torsk och skarpsill fyller mycket viktiga funktioner i Östersjöns känsliga ekosystem.

Effekter på planktonsamhällen

Ökningen av skarpsill i Östersjön har i sin tur medfört att mängden djurplankton minskat och artsammansättningen förändrats visar en avhandling från Göteborgs universitet.⁵⁵⁸ Resultaten tyder också på att mängden växtplankton ökat och att den årliga variationen minskat under samma period.

Kopplingen mellan toppen och botten av näringskedjan är tydligast de senaste åren, med en liten mängd torsk och en skarpsill som har nått en viss nivå där den kan kontrollera djurplanktonsamhället. Det tyder på att det kan finnas olika typer av ekologiska mönster och en viss tröghet inom ekosystemet i Östersjön. Trögheten i systemet kan innebära att ett minskat fisketryck på torsk inte resulterar i att torsken automatiskt återhämtar sig. Ekosystemet i Östersjön begränsas nämligen som det ser ut nu av skarpsill, som konkurrerar ut de djurplanktonätande torskungarna.

Casinis resultat står delvis i kontrast till den allmänna uppfattningen att Östersjöns ekosystem i stor utsträckning styrs av omgivningsfaktorer som salthalt och näringstillförsel. I en framtida skötsel av Östersjöns fiskekosystem bör förvaltare i större utsträckning ta hänsyn till effekter i hela ekosystemet.

Exempel 3: Hållbar fiskeförvaltning

Bakgrund

Fiskepolitikens viktigaste mål är att långsiktigt bevara fiskebeståndet eftersom det utgör en viktig biologisk och samhällslig resurs. För detta ändamål krävs en väl fungerande fiskeförvaltning. En sådan består t.ex. av regleringar för yrkesfisket i form av kvoter, fiskestopp, skyddade områden och begränsade fiskeperioder.

Trots att situationen är allvarlig verkar de aktörer som är involverade i förvaltningen – yrkesfiskare, politiker, forskare, tjänstemän i administration och inom övervakning och miljörörelsen – vara oense på många centrala punkter. De är oeniga huruvida vissa arter verkligen är hotade, och om vilka åtgärder som är lämpliga att vidta. Vidare förekommer överträdelser, t.ex. felaktig fångstrapportering och illegalt fiske.

Förvaltningen lider alltså inte bara av ett utbrett missnöje, utan förefaller dessutom vara ineffektiv. När problemet med allmänningars långsiktiga bevarande studeras utgår man ofta från att ekonomiska faktorer styr brukares (t.ex.

⁵⁵⁸ Casini, 2006.

fiskare) beslut och agerande. När fiskare bryter mot regelverket anses detta i huvudsak bero på att det ger ekonomisk vinning. Men det finns också perspektiv som fokuserar mer på politiska och sociala faktorer som huruvida brukare uppfattar förvaltningen som legitim och i vilken utsträckning de känner förtroende för involverade ansvariga aktörer.

Hållbar fiskeförvaltning

En forskare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, har startat ett projekt som behandlar hållbar fiskeförvaltning.⁵⁵⁹ Syftet med projektet är att fokusera på politiska och sociala faktorer som huruvida brukare uppfattar förvaltningen som legitim och i vilken utsträckning de känner förtroende för involverade ansvariga aktörer.

I projektet genomförs två undersökningar. Den första syftar till att förklara tillkortakommanden inom svensk fiskepolitik. Den andra syftar till att utvärdera potentialen i de reformer som genomförs inom ramen för EU:s gemensamma fiskepolitik. Undersökningarna sker i form av enkäter till de involverade aktörerna, intervjuer med i första hand yrkesfiskare samt deltagande observationer vid regionala samrådsmöten i EU:s regi.

Exempel 4: Vattenbruk

Bakgrund

Vattenbruksindustrin får allt större betydelse i takt med att naturliga populationer av fisk minskat drastiskt. Fiskens höga kvaliteter som livsmedel förstärker också behovet. Nyttan med fettsyror som omega-3 som framför allt finns i fet fisk, som laxfiskar, har belysts i pressen under senare år. Men med havets krympande resurser på foderfisk finns ett behov av att utprova nya foderblandningar, t.ex. mikroalger, svampar, bakterier och växtoljor.

Fiskfoder

Om odlade fiskar ges ett foder där fiskolja har ersatts med rapsolja, har den visat sig växa lika bra. En forskare vid institutionen för vattenbruk, SLU, har gett regnbåge en valsituation mellan foder med olika andel rapsolja. Fisken visade sig då visserligen föredra foder med fiskolja framför foder med rapsolja, men inte fullt ut. För fiskens välbefinnande verkar det gå bra med foder som innehåller mycket rapsolja.⁵⁶⁰

En forskare vid institutionen för livsmedelsvetenskap, SLU, har undersökt födans sammansättning för rödingens fettsyresammansättning. Röding har till skillnad från andra laxfiskar i studien ett limniskt ursprung och därmed också andra födokrav. Forskningsprojektet visade att föda som baseras på marina produkter inte uppfyller behovet för rödingen när det gäller fettsyresammansättningen. Den odlade rödingens fiskägg hade en annan fettsyresammansätt-

⁵⁵⁹ Carlsson Jagers.

⁵⁶⁰ Brännäs.

ning än vild röding. Odlad röding hade också sämre reproduktionsframgång i jämförelse med den vilda. En tillsättning av vissa fettsyror i födan till röding skulle kunna reglera dessa skillnader.⁵⁶¹

Exempel 5: Fisketurism

Bakgrund

I Sverige är det framför allt i övre Norrland som merparten av Östersjölaxens reproduktionsområden återfinns. Laxen är en särskilt intressant naturresurs eftersom den under sin livscykel förflyttar sig mellan älv och hav. Det är en av orsakerna till den konflikt som finns kring laxen i Östersjön, med internationella, geografiska, ekonomiska och ekologiska dimensioner. Laxproduktionen och återvandringen av lekande lax är starkt begränsad på grund av reproduktionsstörning M 74 och det yrkesfiske som bedrivs på laxens tillväxtområde i södra Östersjön. I historiskt perspektiv har därtill konstruktioner i älvmiljön, vattenkraftverk och åtgärder för flottningen spolierat många av laxens reproduktionslokaler.

Sportfiske

Syftet med projekt är att studera sportfiske som ett alternativt sätt att utnyttja en naturresurs. Huvudsakligen analyseras förutsättningarna för laxsportfiske i de kvarvarande vildlaxförande älvorna i övre Norrland. En viktig del handlar om sportfiskarnas signalement i ett lokalt, nationellt och nordiskt perspektiv.

Laxsportfisket är en specialiserad form av sportfiske. Antalet laxfiskespecialister i Sverige kan skattas till 20 000 personer. Men antalet personer som skulle fiska lax om möjligheterna för detta förbättrades uppgår snarare till hundratusentals enbart inom landet. Byske älv är en av de mer omtalade laxälvorna i landet. I denna älv märks ett tilltagande intresse från långväga fiskare. En konfliktlinje mellan huvudsakligen hemmafiskare och fisketurister är dock uppenbar, där den förra gruppen förespråkar ett öppet och tillgängligt fiske till rimliga priser och där den senare gruppen är mer positiv till begränsningar av fisket och skapandet av mer exklusiva fiskeplatser. Utifrån ett nordiskt perspektiv framgår att svenska sportfiskare i större utsträckning än sportfiskarna i grannländerna förespråkar en låg prisnivå på fisket.⁵⁶²

⁵⁶¹ Pickova et al., 2007.

⁵⁶² Toivonen et al., 2004.

BILAGA 4

Beskrivning av fisket i de tre studerade regionerna

1 Kalmar län

1.1 Allmänt om länet och kommunerna

Länet

Kalmar län har ca 234 000 invånare. Länet, som omfattar östra Småland och Öland, är indelat i tolv kommuner. Befolkningstätheten i länet är 21 invånare per km², och invånarna är relativt jämnt fördelade över länet. År 2000 bodde 77 % av befolkningen i länets 95 tätorter. Störst av dessa var Kalmar, Västervik, Oskarshamn och Nybro.

Borgholm och Västervik är de kommuner i länet som har flest yrkesfiskare (41 respektive 38 yrkesfiskelicenser).

Borgholms kommun

Borgholms kommun omfattar norra Öland. Kommunens yta är 680 km². Kommunen har knappt 11 000 invånare. Befolkningen minskade från 1950-talet, men i och med Ölandsbrons tillkomst (1972) bröts den negativa trenden. Efter 1995 har invånarantalet åter minskat. Jordbruk med boskapsskötsel samt fiske och stenindustri var länge Borgholms viktigaste näringar. Under senare år har såväl fisket som stenindustrin minskat avsevärt i betydelse, medan jordbruket fortfarande är omfattande och sysselsätter 13 % av de förvärvsarbete (motsvarande siffra för hela landet är 2 %). I övrigt är näringslivet i stor utsträckning inriktat på turism samt handels-, hotell- och restaurangverksamhet.⁵⁶³

Västerviks kommun

Västerviks kommun har 36 400 invånare. Kommunens yta är 1 882 km². Kommunen omfattar Tjustbygden och skärgård i Östersjön. Kommunen har haft en svag befolkningsminskning sedan 1960-talet. Ungefär 80 % av befolkningen bor i tätorter och 56 % i centralorten. Kommunens näringsliv domineras av tillverkningsindustri, offentlig service och turismnäring. Kommunens skärgård och centralorten med sina gästhamnar och Nordens största campinganläggning är basen för en betydande turismnäring, främst under sommarhalvåret.

⁵⁶³ Uppgifter om kommunerna och länen samt länens näringsliv har hämtats huvudsakligen från webbplatsen www.ne.se.

1.2 Näringslivet i Kalmar län

Länets näringsliv karakteriseras av att basnäringarna jordbruk och skogsbruk samt tillverkningsindustri sysselsätter en knapp tredjedel (31 %) av länets yrkesverksamma (motsvarande andel för riket som helhet är 21 %). Samtidigt är näringsgrenarna privata och offentliga tjänster samt handel och samfärdsel underrepresenterade. Arbetstillfällena inom länets industri har minskat markant under de senaste årtiondena.

Utvecklingen i länet bestäms av vad som händer inom näringslivet, i kommunen och inom det statliga området. För att påverka utvecklingen, och öka tillväxten, ska varje län utarbeta ett regionalt utvecklingsprogram (RUP) och ett regionalt tillväxtprogram (RTP). I Kalmar län har Regionförbundet i Kalmar län som kommunalt samverkansorgan ansvaret för detta. Länsstyrelsen deltar i arbetet, och har i uppdrag att samordna de statliga myndigheternas insatser.

1.3 Fisket i Kalmar län

Yrkesfiske

Länet ligger inom södra delen av ostkusten. Länet har en lång kust, vilket medför att yrkesfisket i länet är relativt betydande. Yrkesfisket i länet är småskaligt och huvudsakligen inriktat på ål, torsk, lax, skarpsill och strömming. Runt Ölands kuster dominerar garnfiske efter torsk. Yrkesfiske kan delas upp i två delar: Skärgårdsfiskare och s.k. utsjöfiskare. Skärgårdsfisket bedrivs huvudsakligen i länets fastlandskommuner, medan fisket på Öland kan betecknas som ett utomskärsfiske. I länets skärgårdsområden utgör ålfisket grundförutsättning för yrkesmässigt fiske, även om fisket efter kustbundna arter som sik, gädda och abborre utgör ett betydande ekonomiskt tillskott.

År 1990 hade länet ca 350 yrkesfiskare fördelade på ca 300 fartyg. År 2003 fanns i länet 168 licensierade saltvattensfiskare och 28 olicensierade saltvattensfiskare, dvs. sammanlagt 196 yrkesfiskare. Av tabellen nedan framgår antal personliga yrkesfiskelicenser i länet under perioden 1994–2006. Skärgårdsområdet i Kalmar län har ca 6 500 fiskerättsbärande fastigheter, vilka kan bedriva fiske med stöd av enskild rätt.

Tabell O: Antal personliga fiskelicenser i Kalmar län

Kommun	1994	1995	2000	2004	2005	2006
Torsås	7 (1)	8 (1)	5	5	5	5
Kalmar	11 (1)	13 (1)	7 (1)	6	7	8
Mönsterås	13	19 (3)	10	11	12	11
Oskarshamn	19	21	15	10	11	10
Västervik	57 (1)	62 (1)	47	34	40	38
Borgholm	69	73 (2)	61	44 (1)	44	41
Mörbylånga	41 (1)	48 (3)	44	29	27	25
Hultsfred	1	1	0	0	0	0
Emmaboda	1	1	0	0	0	0
Vimmerby	0	1	0	0	0	0
Högsby	0	0	0	1	1	1
<i>Summa</i>	<i>218 (4)</i>	<i>247 (11)</i>	<i>189 (1)</i>	<i>140 (1)</i>	<i>147</i>	<i>139</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d. Inom parentes anges dels antal avvecklingslicenser (åren 1994–1995), dels antal ungdomslicenser (åren 2000–2006). Ökningen mellan 1994 och 1995 beror på en förändring i fiskelagen.

Nyrekryteringen till fisket är låg och medelåldern hög. Nästan var femte yrkesfiskare i länet är 65 år eller äldre. Åldersfördelningen för yrkesfiskarna åren 2000 och 2006 framgår av tabellen nedan.

Tabell P: Procentuell fördelning av yrkesfiskare i Kalmar län på åldersgrupper, åren 2000 och 2006

Åldersgrupp	19–49 år	50–64 år	65– år
Andel år 2000	48 %	41 %	11 %
Andel år 2006	41 %	39 %	19 %

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Knappt 90 % av länets fiskebåtar är sådana som är under 12 meter och fiskar med passiva redskap. Länets fiskeflotta landar mycket fisk i Västervik, men även i Ölandshamn som Byxelkrok, Böda, Kårehamn, Bläsinge, Gräsgård och Grönhögen. Av tabellen nedan framgår fiskeflottans storlek i länet. I tabellen har följande uppdelning på segment använts:

- *Segment 1* är båtar under 12 meter som fiskar med passiva redskap som nät, burar och ryssjor.
- *Segment 2* är räktrålare.
- *Segment 3* är pelagiska trålningsfartyg som fiskar sill, skarpsill och makrill.
- *Segment 4* är demersala trålare som fiskar bottenfisk som torsk.
- *Segment 5* är båtar över 12 meter som fiskar torsk med passiva redskap som nät, burar och ryssjor.
- *Segment 6* är båtar över 12 meter som fiskar lax med passiva redskap som nät, burar och ryssjor.

Tabell Q: Fiskeflottan i Kalmar län år 2004

<i>Kommun</i>	<i>Seg. 1</i>	<i>Seg. 2</i>	<i>Seg. 3</i>	<i>Seg. 4</i>	<i>Seg. 5</i>	<i>Seg. 6</i>
Torsås	4	0	0	0	0	0
Kalmar	6	0	0	0	0	0
Mönsterås	7	0	0	2	0	0
Oskarshamn	8	0	0	0	0	0
Västervik	38	0	1	2	2	0
Borgholm	44	0	2	1	5	0
Mörbylånga	18	0	0	0	1	0
Hultsfred	0	0	0	0	0	0
Emmaboda	0	0	0	0	0	0
Vimmerby	0	0	0	0	0	0
Högsby	0	0	0	0	0	0
<i>Summa</i>	<i>125</i>	<i>0</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>0</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Fiskmottagare är den fysiska eller juridiska person som köper fisken av yrkesfiskaren. Av tabellen nedan framgår antalet fiskmottagare i länet år 2006.

Tabell R: Fiskmottagare i Kalmar län år 2006

<i>Kommun</i>	<i>Antal</i>
Torsås	1
Kalmar	4
Mönsterås	1
Oskarshamn	2
Västervik	8
Borgholm	10
Mörbylånga	5
<i>Summa</i>	<i>31</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Vattenbruk

Vattenbrukets omfattning i Kalmar län är liten. Det vattenbruk som dominerar är inlandsodlingar av kräftor men endast ett fåtal har någon större verksamhet.

Fisketurism

Inom länet finns enligt länsstyrelsen ett 25-tal anläggningar som bedriver kommersiell fisketuristisk verksamhet.

2 Västerbottens län

2.1 Allmänt om länet och kommunerna

Länet

Västerbottens län har ca 257 000 invånare. Länet är indelat i 15 kommuner. Befolkningen är koncentrerad till de fem kommunerna i kustområdena, där knappt 80 % av länets invånare bor. I inlandets tio kommuner är främst de stora älvdalarna bebodda, särskilt Umeälvens. År 2000 bodde nära 76 % av invånarna i 71 tätorter, av vilka de största var Umeå, Skellefteå och Lycksele. Större delen av de senaste årtiondenas befolkningsmässiga tillväxt har skett i Umeå, som också har varit en av landets snabbast växande kommuner. Under samma period har de övriga kustkommunerna haft relativt ringa tillväxt, medan inlandskommunerna fått vidkännas successiva förluster, som till ungefär lika delar beror på nettoutflyttning och på födelseunderskott.

Yrkesfiskare finns i framför allt Skellefteå och Umeå. Vattenbruk finns i Lycksele, medan fisketurismföretag framför allt finns i fjällkommunerna.

Lycksele kommun

Lycksele kommun är belägen vid Umeälven och har ca 12 600 invånare. Kommunens yta är 5 560 km². Invånarantalet minskade kraftigt under första hälften av 1980-talet, men 1987–1993 ökade befolkningen åter. Efter 1993 har invånarantalet minskat igen, främst till följd av utflyttning. Ungefär 80 % av befolkningen bor i tätorter och 67 % i centralorten. Lycksele har långa traditioner inom gruv- och skogsnäringarna. Näringslivet karakteriseras av småindustrier, främst för träförädling och verkstadsmekanisk produktion.

Från Lycksele kommun uppger näringslivsenheten att målet är att kommunen ska vara en attraktiv plats för företag. Det finns tre nyckelnäringar i kommunen: Gruvor, mineraler; Skog och bioenergi samt Turism och besöksnäring. Totalt finns ca 6 000 arbetstillfällen i Lycksele. Hälften av dessa är inom de tre näringarna ovan och hälften är inom offentlig service. Turismen är viktig för Lycksele. I kommunen finns bl.a. ett stort konferenshotell, en djurpark och stora campingplatser. De senaste 15–20 åren har fiske och jakt blivit intressant för turismen. Turismen är en prioriterad näring med ca 225 anställda och 228 miljoner kronor i omsättning. I kommunen finns två fiskodlingar (matfisk och sättfisk) och en omfattande fisketurism. Fisketurism och vattenbruk sysselsätter enligt kommunens näringslivsenhet uppskattningsvis ca 40 personer i Lycksele.

Umeå kommun

Umeå kommun har ca 111 200 invånare. Den till ytan 2 331 km² stora kommunen är belägen vid Bottniska viken. Kommunen har haft en konstant befolkningsökning sedan början av 1960-talet, bl.a. på grund av universitetets och näringslivets snabba tillväxt. Ungefär 90 % av befolkningen bor i tätorter

och 66 % i centralorten. Näringslivet har under de senaste 30 åren dominerats av administration, service och utbildning.

I Umeå finns ett begränsat småskaligt kustfiske. År 2006 fanns nio yrkesfiskare i Umeå. En av dessa har ingått i uppföljningen.

2.2 Västerbottens näringsliv

Offentliga och privata tjänster, inklusive varuhandel och samfärdsl, är Västerbottens från sysselsättningsynpunkt viktigaste näringsgrenar med tillsammans nära 74 % av länets totala sysselsättning, medan industrin, inklusive gruv- och byggnadsindustrin, svarar för drygt 24 % och jord- och skogsbruket för 2 %. Andelarna varierar dock kraftigt mellan de olika kommunerna. I t.ex. Umeå dominerar tjänstenäringsarna (ca 79 % av kommunens sysselsättning), medan tillverkningsindustrin har stor betydelse för sysselsättningen i Skellefteåområdet och jord- och skogsbruket i Robertsfors, Bjurholm och Sorsele.

Antal arbetsställen efter näringsgren uppgick år 2006 till totalt 33 257 i Västerbottens län, varav 44 % inom areella näringar, 11 % inom industrinäringar och 45 % inom tjänstenäringsarna. Av dessa arbetsställen var 1 793 i Lycksele (897 inom areella näringar, 178 inom industrin och 718 inom tjänstenäringsarna) och 11 355 i Umeå (3 323 inom areella näringar, 1 193 inom industrin och 6 839 inom tjänstenäringsarna).

Fisket har liten omfattning i Västerbottens län, men har enligt det regionala tillväxtprogrammet 2004–2007 goda utvecklingsmöjligheter, särskilt inom vattenbruk. De areella näringarna skogsbruk, jordbruk, renskötsel, yrkesfiske samt vattenbruk uppges ha stor betydelse för sysselsättningen på landsbygden, men också för att upprätthålla det kultur- och naturlandskap som präglar länet. Det kustbaserade yrkesfisket har en svag lönsamhet medan vattenbruket har mycket goda förutsättningar att utvecklas och då främst i inlandet.⁵⁶⁴

2.3 Fisket i Västerbotten

Yrkesfiske

Fisket vid Norrlandskusten har karakteriserats av småskalighet och kustbundenhet. Antalet verksamma fiskare vid Norrlandskusten har historiskt sett varit mycket stort. Som exempel kan nämnas att det på 1940-talet fanns ca 4 000 yrkesfiskare. Fisket bedrevs ofta som komplement till bl.a. jordbruk. Ännu på 1960-talet bedrevs det mesta fisket med skötar, ryssjor och nät. Under 1970-talet förändrades lax- och sikfisket genom att fasta redskap i form av fällor började användas, vilket effektiviserade fisket. Som en följd av kraftigt inflöde av torsk yngel etablerades ett omfattande torskfiske i Bottenhavet under 1980-talet, där både lokala fiskare och fiskare från andra kuststräckor deltog. Under 1980-talet började också laxfisket på Norrlandskusten

⁵⁶⁴ Länsstyrelsen i Västerbottens län, 2006.

att regleras samtidigt som laxpriserna började falla. Under 1990-talet blev sällskador ett av de stora problemen för fisket.⁵⁶⁵

I Västerbottens län finns ett litet antal yrkesfiskare. Av tabellen nedan framgår antal personliga yrkesfiskelicenser i länet under åren 1994–2006.

Tabell S: Antal personliga fiskelicenser i Västerbottens län

Kommun	1994	1995	2000	2004	2005	2006
Nordmaling	1	1	1	0	0	0
Umeå	11 (3)	14 (5)	9	7	10	9
Robertsfors	1	1	1	1	1	1
Skellefteå	14	21 (6)	16	14	14	13
Bjurholm	0	1 (1)	0	0	0	0
<i>Summa</i>	<i>27</i>	<i>38 (12)</i>	<i>27</i>	<i>22</i>	<i>25</i>	<i>23</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d. Inom parentes anges dels antal avvecklingslicenser (åren 1994–1995), dels antal ungdomslicenser (åren 2000–2006). Ökningen mellan 1994 och 1995 beror på en förändring i fiskelagen.

Åldersfördelningen för yrkesfiskarna i länet framgår av tabellen nedan.

Tabell T: Procentuell fördelning av yrkesfiskare i Västerbottens län på åldersgrupper, åren 2000 och 2006

Åldersgrupp	19–49 år	50–64 år	65– år
Andel år 2000	19%	41 %	41 %
Andel år 2006	9 %	48 %	43 %

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Fiskeflottan i Västerbotten består enbart av båtar under 12 meter som fiskar med passiva redskap som nät, burar och ryssjor (segment 1).

Tabell U: Fiskeflottan i Västerbottens län år 2004

Kommun	Seg. 1	Seg. 2	Seg. 3	Seg. 4	Seg. 5	Seg. 6
Nordmaling	0	0	0	0	0	0
Umeå	17	0	0	0	0	0
Robertsfors	4	0	0	0	0	0
Skellefteå	19	0	0	0	0	0
Bjurholm	0	0	0	0	0	0
<i>Summa</i>	<i>40</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Fiskmottagare är den fysiska eller juridiska person som köper fisken av yrkesfiskaren. Av tabellen nedan framgår antalet fiskmottagare år 2006 i länet.

⁵⁶⁵ Länsstyrelsen i Uppsala län m.fl., 1985.

Tabell V: Fiskmottagare i Västerbottens län år 2006

<i>Kommun</i>	<i>Antal</i>
Robertsfors	1
Skellefteå	2
<i>Summa</i>	<i>3</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Fiskenäringen i Västerbotten har stora svårigheter, vilket innebär att lönsamheten är mycket svag. Strukturförändringarna i Sverige och övriga Europa har slagit hårt och rationaliseringarna i Västerbotten har inte hållit jämna steg med fisket inom andra havsområden. Skador på fiskeredskap och fiske har ökat kraftigt under de senaste tio åren och belastningen kommer inte att avta förrän sälstammen minskar. Det finns i dag metoder som på ett tillfredsställande sätt minskar skador vid fiske med fasta redskap. Bidrag utgår av s.k. viltskademedel, men i många fall erfordras kompletterade investeringar i utrustning m.m. Dessutom kan bidraget av viltskademedel komma att minska eller utmönstras. Det är viktigt att yrkesfiskarna kan fortsätta att investera och utveckla redskapen. Sälskadorna har också medfört att yrkesfiskarna har tvingats övergå till andra metoder och arter. Abborre är en sådan art, som i huvudsak fiskas med mjårdar. Det finns ett klart behov av att investera i effektivare redskap för den typen av fiske. Infrastrukturen kring fisket måste också förbättras liksom förutsättningarna för etablering av småskalig beredning. För att stimulera till begränsad nyrekrytering bör man tillsammans med fiskarna utarbeta ett program för någon form av lärlingsverksamhet.

I det regionala tillväxtprogrammet 2004–2007 framförs att livsmedelssektorn har en stor potential för tillväxt i länet. Den småskaliga fiskenäring som finns i länet har enligt programmet inte på något sätt utgjort något hot mot fiskebestånden. Däremot kan näringen drabbas av ett för hårt uttag inom andra havsområden samt av skador från säl. Infrastrukturen kring fisket måste förbättras liksom förutsättningarna för etablering av småskalig beredning och nyrekrytering av arbetskraft.

Vattenbruk

Vattenbruk har bedrivits länge i Västerbotten och det är stor spännvidd på odlingsverksamheten. Det finns 78 odlingar i länet, varav tre är av större omfattning. Vattenbruket uppges expandera i inlandet. Inom länet finns även Lantbruksuniversitetet, SLU Umeå, som bedriver tillämpad vattenbruksforskning.

Enligt det regionala tillväxtprogrammet 2004–2007 har vattenbruket mycket goda förutsättningar att utvecklas i länet, och då främst i inlandet. Vattenbruket har två huvudsakliga inriktningar för produktionen: konsumtionsfisk samt sättfisk för fiskevård och sportfiske. Det finns ett stort marknadsutrymme för ökad fiskproduktion och därmed utrymme för såväl nyetableringar som utökning av befintliga anläggningar. Investeringsbehov finns

även när det gäller förbättring av t.ex. arbetsmiljö och slaktkapacitet. Att finna lämpliga platser för nya odlingar och att inhämta olika tillstånd för verksamheten kräver ett relativt omfattande arbete. Det är därför viktigt för utvecklingen av vattenbruket i länet att göra en översiktlig inventering av lämpliga platser för nya odlingar och en bedömning av förutsättningarna för att erhålla tillstånd på respektive plats. Vattenbruket i Västerbotten är i sin helhet lokaliserat till inlandets arbetsmarknadsområden. Lönsamheten får betraktas som god och en betydande expansion kan förutses. Med undantag för tre större anläggningar är det flertalet små anläggningar som förser en närmarknad med utsättningsfisk.

I Lycksele kommun finns två fiskodlingar. Den ena fiskodlingen startades år 1986 och är nu ett av landets största fiskodlingsföretag med totalt tio anställda på olika orter i Västerbotten och Norrbotten. Företaget består av fyra separata odlingar med huvudkontoret och en kassodling i Umeälven vid Umgransele, någon mil väster om Lycksele i Västerbottens län. Kassodlingar finns i vattenmagasin i Umeälven respektive Ångermanälven. Det finns också en landbaserad odling i Vilhelmina, vilken fungerar som en sättfiskanläggning. Företaget producerar ungefär 250 ton röding per år, 120 ton regnbåge samt en mindre mängd spleik som är en korsning mellan amerikansk bäckröding och kanadaröding. Företaget producerar det mesta av sin egen sättfisk i Vilhelmina för att odla upp rödingen till matfisk vid kassodlingarna. En mindre mängd säljs som sättfisk till olika fiskevårdsföreningar, främst avsedd för pimpelfiske. Företaget transporterar, slaktar och rensar matfisken, men förädlar den inte vidare. Slakten sker året runt då fisken väger 400–800 gram.⁵⁶⁶

Den andra fiskodlingen togs i drift 1965. Den ligger i centrala Lycksele bakom ett kraftverk och förses med vatten från Umeälven genom självtryck från den uppströms liggande kraftverksdammen. Fiskodlingen som ägs av Hushållningssällskapet har två anställda. Vattenflödet genom fiskodlingen är 6 000 l/min. Fiskodlingen är landbaserad med samtliga 68 stycken fisktråg belägna inomhus i uppvärmda lokaler, trågen är i varierande storlek. Olika fiskarter och fiskstammar finns till försäljning i storlekarna nykläckt yngel till treåriga fiskar. Alla transporter sker med egen lastbil. Transporttankarna desinficeras efter varje transport och samtransport ordnas om möjlighet finns. Fiskodlingen är ansluten till det frivilliga fiskhälsokontrollprogrammet.⁵⁶⁷

Fisketurism

Fisketurismen i Västerbotten omfattar kust- och kustnära fiske, sjö- och strömfiske i skogslandet samt fjäll- och fjällnära fiske. Fisketurismnäringen i länet är ung – de flesta företagen startade under andra halvan av 1990-talet.

I det regionala tillväxtprogrammet 2004–2007 framförs att det finns goda naturliga förutsättningar för sportfiske av hög internationell klass och därige-

⁵⁶⁶ Webbplats <http://charnnet.org/charnnet/template/page%2CViewPage.vm?id=3585> och intervju 2007-03-27.

⁵⁶⁷ Webbplats <http://charnnet.org/charnnet/template/page%2CViewPage.vm?id=4285>.

nom möjligheter att utveckla fisketurismen i Västerbotten. En styrka uppges vara tillgången på fiskevatten och miljö av yppersta kvalitet, bra kommunikationer, säkerhet och stabilitet. Det saknas dock i många fall serviceanläggningar av internationellt gångbar standard i samband med laxfisket. Sammanfattningsvis kan konstateras att fiskeresurserna generellt sett är fullt gångbara medan servicen är den svaga punkten. Med hänsyn till den stora utvecklingspotential som finns i fisketurismen krävs att befintliga resurser hos Fiskeriverket och Fiskefonden som annars inte helt kommer att utnyttjas görs tillgängliga för denna potentiella tillväxtbransch.

I det regionala tillväxtprogrammet framförs vidare att tjänstesektorns tillväxt har varit en av de tydligaste strukturförändringarna på senare tid i svenskt näringsliv. Möjligheter finns att öka andelen sysselsatta inom tjänstenäringen genom att fler tjänsteföretag utvecklas från bl.a. basnäringarna. Besöksnäringen i Västerbotten anses ha en mycket god utvecklingspotential. I tillväxtprogrammet framförs att den satsning som destinationerna och företagen har gjort för att få fram en länsövergripande strategi skapar möjligheter att ytterligare stärka näringens tillväxtförutsättningar.

De flesta företagen återfinns i glest befolkade områden, där de sannolikt redan spelar, eller kan komma att spela, en viktig roll för den lokala ekonomin. Fisket är ofta säsongberoende och detta, i kombination med att många företag befinner sig i ett tidigt utvecklingsskede, gör att fisketurismverksamheterna vanligtvis kombineras med andra verksamheter under andra delar av året. Framtida insatser för att främja utvecklingen av fisketurism behöver framför allt inriktas på att underlätta det fisketuristiska entreprenörskapet, säkra tillgången till fiskeresurser och att öka attraktionskraften via förbättrade serviceanläggningar.

3 Västra Götaland

3.1 Allmänt om länet och kommunerna

Länet

Västra Götalands län har 1 538 284 invånare. Länet bildades 1998 genom en sammanslagning av Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län och Skaraborgs län, med undantag av kommunerna Habo och Mullsjö som tillföll Jönköpings län. Länet är indelat i 49 kommuner. Omkring hälften av invånarna bor i Göteborgsregionen. År 2000 bodde 82 % av länets invånare i områdets 310 tätorter. Störst av dessa var Göteborg, inklusive Mölndal, samt Borås, Trollhättan, Skövde, Uddevalla, Lidköping, Alingsås och Vänersborg. Till följd av minskade födelsetal och minskad inflyttning har länets befolkningstillväxt stagnerat.

Öckerö är en kommun som präglas av saltvattenfiske. Lidköping är den viktigaste kommunen för länets sötvattenfiske.

Öckerö kommun

Öckerö kommun omfattar bl.a. Öckerö, Hönö och Björkö och är en av Sveriges två ökommuner utan fast landförbindelse. Ytan uppgår till 26 km². Kommunen har 12 229 invånare (2007) och har haft en stabil befolkningsökning sedan början av 1960-talet. Vid sidan av offentlig verksamhet, som sysselsätter en tredjedel av kommunens förvärvsarbete, dominerar småföretagen näringslivet. Handel, tillverkningsindustri, fiske och byggnadsverksamhet är de sysselsättningsmässigt största branscherna. Fisket genererar även många arbetstillfällen genom sidoverksamheter, t.ex. varv och mekaniska verkstäder. Ungefär hälften av Öckerös förvärvsarbete arbetar utanför kommunen. Kommersiella hamnar finns främst på Öckerö och Hönö.

Öckerö kommun uppger arbeta aktivt för att stärka och utveckla kompetensen inom fisket, industrin och utbildning inom marin verksamhet. Öckerö är Sveriges näst största fiskarkommun. Öckerö ligger nära Göteborg som har Sveriges största hamn. Den omfattande hamnverksamheten ger arbete, direkt och indirekt, åt tusentals personer. Göteborgs Hamn AB har drygt 1 200 anställda och rederierna ytterligare några tusen. Göteborg är den svenska kommun som har flest yrkesfiskare.

Lidköpings kommun

Lidköpings kommun ligger vid Vänerns södra strand i Västra Götalands län. Kommunen har 37 526 invånare (2007). Kommunen har gamla traditioner som handelsort med bl.a. porslinsfabrik och hamn. Närheten till Väner och vattnet betyder mycket för kommunen. Sjöfarten har alltid varit livlig och betydelsefull. Den 22 mil långa Vänerkusten erbjuder även stora möjligheter till fritidsliv. Här finns också Vänerns största fiskeflotta vid Spikens fiskeläge.⁵⁶⁸

Kommunen har ett skiftande näringsliv med många små och medelstora företag, och nyföretagarandan uppges vara stor. Lidköping ligger i en bygd där människan av hävd har levat av fiske, jord och skog. Jord- och skogsbruket, tillsammans med fisket, är i dag en del av kommunens näringsliv och en förutsättning för en levande landsbygd. Längs Kållandskusten har fisket varit en betydelsefull näring. På senare år har servicenärings, och då särskilt besöksnäringen, blivit allt viktigare näringsgrenar. Även sjöfarten är en viktig näringsgren. Vänerhamn AB kan ta emot fartyg med tonnage upp till 3 500 ton. Hamnen är än i dag en av de stora Vänerhamnarna. Ca 4 % är sysselsatta inom jordbruk, skogsbruk och fiske. Endast ett fåtal fiskare har i dag fiske som hel- eller deltidssysselsättning. Även om antalet yrkesutövare inte är stort så utgör fisket i sig och näringarna kopplade till fisket, främst förädling och turism, en viktig potential för kommunen.⁵⁶⁹

⁵⁶⁸ Webbplatserna www.ne.se och www.lidkoping.se.

⁵⁶⁹ Lidköpings kommun, Översiktsplan 2002. Planen blev antagen av kommunfullmäktige 2003-09-22 (www.lidkoping.se).

3.2 Västra Götalands näringsliv

Västra Götaland har ett omfattande och mångsidigt näringsliv. Av de ca 702 000 förvärvsarbetande har de flesta (närmare 70 %) sin inkomst från tjänstenäringsringar, främst offentliga tjänster, handel, transporter och kommunikation samt bank- och försäkringsväsen. Trots detta är Västra Götaland landets viktigaste industrilän sett ur sysselsättningssynvinkel (28 % av sysselsättningen) och tillsammans med Skåne län dess viktigaste jordbrukslän (2 % av sysselsättningen). Sysselsättningen har en stark koncentration till Göteborgsregionen samt i mindre grad till Trollhättan–Vänersborg, Sjuhäradsbygden (med Borås i centrum) och Skövdeområdet.

3.3 Fiske i Västra Götaland

Yrkesfiske

Västra Götaland är Sveriges viktigaste län vad avser fiske. Näringen, som bidrar med omkring hälften till de totala fångsterna i landet, bedrivs huvudsakligen i Bohuslän, men insjöfisket i Vänern är också betydande.

Länet har det mest omfattande yrkesfisket i Sverige vad avser både saltvatten (västkusten, 753 licenser) och sötvatten (Vänern och Vättern, 62 licenser). Länet har 168 båtar som är större än 12 meter och 431 båtar som är mindre än 12 meter. Av tabell W framgår antal personliga yrkesfiskelicenser i länet.

Tabell W: Antal personliga fiskelicenser i Västra Götalands län

<i>Kommun</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>2000</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>
Strömstad	75 (2)	85 (6)	67	55 (1)	57 (6)	55
Tanum	128 (4)	163 (17)	119	99	99	102
Sotenäs	107 (6)	137 (28)	95	64	61 (1)	61 (2)
Lysekil	41 (5)	53 (13)	38	35 (3)	32	30
Orust	32 (1)	38 (2)	28	22 (1)	22	21
Tjörn	84 (4)	129 (34)	88 (7)	71 (5)	69 (5)	69 (4)
Munkedal	4 (1)	7 (4)	3	1	1	0
Uddevalla	15 (4)	18 (5)	12 (1)	10	10	12
Stenungsund	1	2	2	1	1	1
Kungälv	14 (2)	22 (7)	9	10	9	10
Öckerö	186 (4)	243 (22)	178	152 (6)	157 (6)	162 (3)
Göteborg	226 (2)	272 (14)	204 (6)	210 (3)	201 (2)	196 (3)
Mölnadal	2	3	2	2	2	2
Lerum	1	1	1	1	0	0
Partille	0	0	1	0	0	0
Alingsås	1	1	1	1	1	1
Borås	1	1	0	0	0	0
Tranemo	1	1	0	0	0	0
Bengtsfors	1	1	0	0	0	0
Mellerud	6	6	6	3	4	4
Åmål	1	1	0	0	0	0
Skövde	1	1	0	0	0	0
Tidaholm	1	1	0	0	0	0
Götene	2	3	4	3	1	2
Töreboda	2	2	2	1	2	2
Vänersborg	8 (1)	9 (1)	7	5	5	5
Mariestad	6	7	7	7	7	6
Trollhättan	2	3 (1)	1	2	2	1
Gullspång	8	9	8	5	7	7
Lidköping	35 (3)	35 (3)	28	23	23	22
Karlsborg	4	4	2	0	2	2
Hjo	8	8	6	4	5	5
<i>Summa</i>	<i>1 004</i>	<i>1 266</i>	<i>920</i>	<i>787</i>	<i>780</i>	<i>778</i>
	<i>(39)</i>	<i>(157)</i>	<i>(16)</i>	<i>(19)</i>	<i>(15)</i>	<i>(12)</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d. Inom parentes anges dels antal avvecklingslicenser (åren 1994–1995), dels antal ungdomslicenser (åren 2000–2006). Ökningen mellan 1994 och 1995 beror på en förändring i fiskelagen.

Åldersfördelningen för yrkesfiskarna i länet framgår av tabellen nedan.

Tabell X: Procentuell fördelning av yrkesfiskare i Västra Götalands län på åldersgrupper, åren 2000 och 2006

<i>Åldersgrupp</i>	<i>19–49 år</i>	<i>50–64 år</i>	<i>65– år</i>
Andel år 2000	55 %	32 %	13 %
Andel år 2006	52 %	32 %	15 %

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Fiskeflottans omfattning i Västra Götalands kustkommuner framgår av tabellen nedan. Fiskeriverket har inget register över insjöfiskefartygen, varför dessa fartyg inte ingår i segmenten eller i antalet fartyg inom olika kommuner.

Tabell Y: Fiskeflottan i Västra Götalands län år 2004

<i>Kommun</i>	<i>Seg. 1</i>	<i>Seg. 2</i>	<i>Seg. 3</i>	<i>Seg. 4</i>	<i>Seg. 5</i>	<i>Seg. 6</i>
Strömstad	38	16	0	1	0	0
Tanum	88	22	2	9	0	0
Sotenäs	20	11	0	12	0	0
Lysekil	28	3	0	1	0	0
Orust	23	1	0	1	0	0
Tjörn	62	4	2	4	1	0
Munkedal	2	0	0	0	0	0
Uddevalla	3	0	0	0	0	0
Stenungsund	1	0	0	0	0	0
Kungälv	9	0	0	0	1	0
Öckerö	45	8	19	38	1	0
Göteborg	56	3	24	25	0	0
<i>Summa</i>	<i>375</i>	<i>68</i>	<i>47</i>	<i>91</i>	<i>3</i>	<i>0</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

Fiskmottagare är den fysiska eller juridiska person som köper fisken av yrkesfiskaren. Av tabellen nedan framgår antalet fiskmottagare år 2006 i länet.

Tabell Z: Fiskmottagare i Västra Götalands län år 2006

<i>Kommun</i>	<i>Antal</i>
Strömstad	3
Tanum	8
Sotenäs	8
Lysekil	5
Orust	3
Tjörn	4
Uddevalla	2
Öckerö	10
Göteborg	39
Alingsås	1
Lidköping	1
<i>Summa</i>	<i>84</i>

Källa: Fiskeriverket, 2007d.

I Öckerö kommun är fisket en basnäring. Fiske bedrivs på flera av öarna, bl.a. Hönö och Öckerö. Tidigare var öborna helt beroende av fisket. På 1980-talet utgjorde yrkesfisket 12 % av sysselsättningen i kommunen. År 1989 fanns 334 yrkesfiskare i Öckerö, varav nästan 40 % var 30 år eller yngre.⁵⁷⁰ År 2003 fanns det 277 yrkesfiskare i kommunen. I kommunen finns i dag 246 fiskare och 65 renodlade fiskefartyg. På varje fiskare går det 3–4 andra sysselsättningstillfällen, vilket göra att man räknar med att ca 1 000 arbetstillfällen genereras av fisket. Antalet fiskare fortsätter att minska, men produktionen är lika stor som tidigare. Sysselsättningsminskningen inom Öckerös fiskenäring har klarats av genom närheten till Göteborg.

Hönö har tre hamnar (Klåva, Röd och Heden) och har det största antalet yrkesfiskare inom kommunen. På nordvästra Fotö finns en nyanlagd fiskehamn. En annan ö i kommunen är Knippla som genom sillfisket blev ett framstående fiskesamhälle. I dag finns där bara en fiskebåt med fyra mans besättning. Rörö är en annan ö som har varit viktig för fisket. Där finns en levande fiskenäring, liksom turism och fritidsbåtar. På Rörö är det fiskarna som äger hamnen. Det finns ingen förädlingsindustri inom kommunen. Vid Björnhuvudet finns ett mottagningsställe där fisken lastas om för kyltransport till Göteborgs fiskhamn.

Yrkesfiskare från Öckerö och andra västkustkommuner har i alla tider fått vara flexibla och anpassa sig till förändringarna i omvärlden. Fisketillgång och ändrade internationella förhållanden har gjort att de ofta fått byta fångstområden. Största andelen av fångsten har varit sill. Från både kommunen och kommunens yrkesfiskare uppges att fisket prioriteras politiskt i kommunens arbete. Det finns bl.a. ett kommunalt industriområde för fiskenäringen. Det finns dock ingen kommunal hamn.

⁵⁷⁰ Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Länsstyrelsen i Hallands län, 2005.

I Lidköpings kommun finns 22 yrkesfiskare. Av översiktsplanen framgår att mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfisket eller för vattenbruk så långt möjligt ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringarnas bedrivande (miljöbalkens hushållningsbestämmelser). Fisket ses som en viktig del av kommunens näringsliv och ett underlag för utveckling av turism. Det konstateras att både yrkesfisket och fritidsfisket har intresse av att det finns tillräckligt med fisk i Vänern. Tillgången på fisk är beroende av vattenkvaliteten och tillgången till reproduktionsområden. Vissa fiskarter, som t.ex. gullspångslax, har inte längre några naturliga lekplatser och stamnen kan hållas vid liv enbart genom inplantering. På senare tid har man konstaterat att laxen gjort försök att leka bl.a. uppströms Lidan, men med dåligt resultat. De erforderliga bottenarna, som skulle göra detta möjligt, finns inte längre. Ett återskapande av lekplatser står högt på önskelistan.

De alltmer igenväxande grunda vikarna hotar fiskens reproduktion. Dessa reproduktionsplatser utgör tillsammans med bl.a. skärgården viktiga förutsättningar för fisket. Vissa områden hotas av låga syrehalter till följd av bl.a. dålig vattenomsättning. Ett sätt att hålla god vattenkvalitet och att spara, skydda och återställa reproduktionsområden är att minska vassutbredningen. Till skydd för gösen är Vänerns viktigaste lek- och uppväxtområden för gös fredade områden där fiske efter gös är förbjudet och andra restriktioner avseende fiske gäller under viss tid. Yrkesfisket som näring försvåras om lek-, uppväxt- och fångstområden skadas. Utöver anspråk på goda lek-, uppväxt- och fångstområden har yrkesfisket också anspråk på navigerbara leder, hamnar, landningsplatser, lagringsmöjlighet och vägar.

Lidköpings kommun har i sin översiktsplan angett att förutsättningarna för fiskens reproduktion ska förbättras. I detta ingår bl.a. att ha en positiv inställning till hamn- och beredningsanläggningar i lämpliga lägen, att planera friluftslivets fasta anläggningar och aktiviteter på ett sådant sätt att de inte begränsar yrkesfiskets möjligheter att utnyttja fiskevatten, att överväga nyetablering av bostäder, industrier eller annan verksamhet nära Vänern med hänsyn till den känsliga strandnära vattenmiljön, att höja marknads- och turistvärdet av fritidsfisket, att skapa reproduktionsområden för öring och lax, att hålla Lidans stränder och botten inom centralorten i ett vårdat skick till fördel för allmänhet, sportfiskare och fisk, att ta hänsyn till yrkesfisket och reproduktion av fisk inom ett antal områden, bl.a. skärgården.

Vattenbruk

I länets inlandsvatten finns ett antal fisk- och kräftodlingar, medan fiskodlingar i havet och vid kusten är ovanliga. Enligt länsstyrelsen har dock på senare år märkts ett ökat intresse för i första hand odling av musslor. Vattenbruken i länets inlandsvatten producerar främst regnbåge, flodkräfta och öring. Fisken används både som sättfisk och matfisk.

I Öckerö kommun finns det en laxodling på Björkö. Tidigare fanns även en fiskodling på Fjärrholmen. Det finns inte någon musselodling inom kommu-

nen. Mussel- och ostronodlingar finns mer i norra Bohuslän. I Öckerö saknas de naturliga förutsättningarna i och med att det inte finns några djupa fjordar.

I Lidköpings kommun är kräftodling och fiskodling två former av vattenbruk som förekommer i viss utsträckning. Det finns sex registrerade odlare, varav en fiskodlare. Förutom krav på vattenkvalitet har odlingarna enligt kommunen inga särskilda skyddskrav eller uttalade behov av expansion eller nyetablering.

Fisketurism

Fisketurism förekommer i länet, men framhålls varken av länsstyrelsen eller kommunerna.

Exempelvis Öckerö har en besöksnäring som omfattar ca 25 000–30 000 hotellövernattningar per år och ungefär lika många privat anordnade övernattningar. Från kommunen bedöms att besöksnäringen antagligen kommer att öka. Många små affärer och serviceinrättningar är beroende av besöksnäringen. På sommaren ökar invånarantalet med ca 30 %.⁵⁷¹

Fiskberedningsindustri

I Västra Götaland finns Sveriges största livsmedelsindustri med inriktning på beredning och produktion av fisk och fiskprodukter. Räknat i antal sysselsatta svarar Västra Götalands län för två tredjedelar av landets fiskberedningsindustri. Sotenäs är den kommun i landet som har flest sysselsatta inom fiskberedningen (33 % av landets alla sysselsatta). I länet finns både storskaliga industrier med hundratals anställda och små familjeföretag. Till de viktigaste och största produkterna hör sill- och ansjovisprodukterna.⁵⁷²

⁵⁷¹ Öckerö kommun, intervju 2007-05-31.

⁵⁷² Länsstyrelsens webbplats www.o.lst.se.

BILAGA 5

Fiskeriverkets bedömning av resursläget 2007

De ekonomiskt viktigaste fiskarterna såsom torsk, sill och havskräfta är be- lagda med fiskekvoter. Varje år gör Internationella havsforskningsrådet, ICES, en biologisk bedömning av tillståndet och utvecklingen av dessa arter i olika havsområden. För flera arter som inte är kvoterade saknas en sådan bedömning, men de är emellertid viktiga för det småskaliga yrkesfisket och fritidsfisket. Därför har Fiskeriverket i sin resurs- och miljööversikt 2007 presenterat ICES bedömningar och förvaltningsråd samt verkets bedömningar av tillstånd och utveckling för dessa arter. Bedömningarna baseras på analy- ser av data från Fiskeriverkets provfisken och på loggboksstatistik från yrkes- fisket. Den sammanfattade bedömningen av tillståndet hos fiskbestånden 2007 redovisas artvis i bokstavsordning i denna bilaga.⁵⁷³

Abborre: *Egentliga Östersjön och Bottniska viken:* Tillståndet hos ab- borrhbestånden varierar geografiskt och beror till stor del på starka eller svaga årsklasser. Efter några år med relativt sett svagare årsklasser i slutet av nittio- talet tycks årsklasserna de senaste åren vara bättre. Norr om Stockholms skärgård verkar undersökta bestånd vara stabila, vilket även gäller i egentliga Östersjön de senaste fem åren. Omfattande problem med rekrytering före- kommer dock i ytterskärgårdsområden längs egentliga Östersjöns kust. Bio- logiskt råd: Abborrbestånden torde tåla ett oförändrat fisketryck. *Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmar:* Abborrfångsterna minskar i såväl Vänern och Mälaren som Hjälmar. Detta beror dock inte på fisket, utan mera troligt på att gösbestånden ökar, tack vare flera goda årsklasser och då främst års- klasserna som kläcktes 1999 och 2001. Effekterna av gösens predation på abborre är välkänd i inlandsvatten. Biologiskt råd: För närvarande bör dock inte fisket öka.

Bergtunga: Det sker i dag inga undersökningar av beståndets status. Be- slut av EG för 2007: En "säkerhets-TAC" finns för bergtunga och rödtunga tillsammans i Nordsjön, och av den får Sverige ta 10 ton. Inga regleringar i Skagerrak eller Kattegatt.

Bleka/Lyrtorsk: Landningarna har minskat med 90 % sedan 1980 och in- ternationella provtagningar (IBTS) visar också på minskningar, ca 95 %. Biologiskt råd: Inga riktade undersökningar görs som kan ligga till grund för bedömning av status.

Blåvitling/Kolmule: *Nordöstra Atlanten:* Lekbeståndet medger full repro- duktionskapacitet, men fiskedödligheten är större än tröskeln för varaktigt nyttjande. Rekryteringen har varit god senaste decenniet, men var låg 2006. Biologiskt råd: TAC 2007 högst 980 000 ton.

⁵⁷³ Fiskeriverket, 2007j.

Fjärsing: Fångas som bifångst i trålfisket. Tidvis har danska fiskare ett riktat fiske efter fjärsing. Fångsterna har legat mellan 100 och 200 ton årligen men under enstaka år på åttiotalet uppgick de dock till 700–800 ton. Biologiskt råd: Inga undersökningar görs som kan ligga till grund för bedömning av status. Inga regleringar av fisket.

Flodkräfta och signalkräfta: *Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaran:* Flodkräftan har slagits ut av kräftpest i samtliga sjöar. Introduktion av signalkräfta har gett upphov till starka bestånd i Vättern och Hjälmaran samt svaga lokala bestånd i Vänern och Mälaren. Merparten av fisket bedrivs med stöd av enskild fiskerätt, men i ökande omfattning på allmänt vatten och då framför allt i Vättern. Biologiskt råd: Bestånden tycks starka och torde tåla ett något ökat fiske, såvida ingen annan dödlighet inträffar.

Gråsej: *Kattegatt, Skagerrak, Nordsjön och väster om Skottland:* Gråsejbestånden anses vara inom säkra biologiska gränser. Biologiskt råd: Följs förvaltningsplanen bör TAC 2007 vara mindre än 136 000 ton.

Gädda: *Egentliga Östersjön och Bottniska viken:* Yrkesfisket är mycket litet jämfört med fritidsfisket. Fångsterna i yrkesfisket har minskat i egentliga Östersjön. Avsaknaden av säkra fångstuppegifter från fritidsfisket gör en bedömning av gäddbeståndens tillstånd osäker. Tillståndet hos gäddbestånden varierar geografiskt. Biologiskt råd: På grund av problem med rekrytering bör fisket vid öppna kuststräckor och ytterskärgårdar i egentliga Östersjön inte öka. *Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaran:* Då ett riktat yrkesmässigt fiske efter arten inte förekommer talar allt för oförändrade bestånd. Starka gösbestånd har dock visat sig påverka gäddbestånden negativt. Biologiskt råd: Fisket kan sannolikt öka i alla sjöarna utan risk för bestånden.

Gös: *Egentliga Östersjön:* Data från yrkes- och provfiske tyder på att gösbestånden vid svenska ostkusten har minskat kraftigt. I Ålandshav är de yrkesmässiga fångsterna visserligen höga, men provfisken visar på att beståndet är utsatt för högt fisketryck (eller predationstryck) och att det stadigt minskar. Biologiskt råd: Fisketrycket bör minska. *Vänern, Mälaren och Hjälmaran:* Gösens beståndsstatus är mycket bra i Hjälmaran och ökande i Vänern och Mälaren. Biologiskt råd: Gösen är den ekonomiskt viktigaste arten i insjöfisket och minimimåttet bör höjas till 45 centimeter även i Mälaren för ett bättre resursutnyttjande. I Hjälmaran har några nya fiskare rekryterats under senare år och fisketrycket bör inte ökas ytterligare tills vidare.

Havskatt: Det sker inga riktade undersökningar av havskattbeståndets status. Landningarna har minskat i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt – från ca 2 500 ton till några hundratal ton under senare år. Biologiskt råd: Inga riktade undersökningar görs som kan ligga till grund för bedömning av status.

Havskräfta: *Kattegatt och Skagerrak:* Fångst per ansträngning tyder på ett varaktigt hållbart fiske och ett stabilt bestånd. Biologiskt råd: Fiskeansträngningen bör inte tillåtas att öka. Sorteringsgaller bör införas för att minska bifångst av bottenfisk.

Hummer: Storleken på de totala årliga svenska hummerlandningarna och fiskeansträngningen är osäker. Det svenska hummerbeståndet förvaltas för

närvarande genom ett antal regler såsom minimimått, förbud att fiska honor med rom, redskapsbegränsning, flyktöppningar i redskap och fredningstid. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Hälleflundra/Helgeflundra: Hälleflundran hotas framför allt av det hårda fisketrycket i kombination med den sena könsmognaden. Den fångas redan som tvååring i trålfisket. Enligt ICES fångades i Skagerrak och Kattegatt totalt 35 ton hälleflundra under 2005 varav Sverige stod för 6 ton. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Knot: Knot fångas huvudsakligen som bifångst vid trålfiske. Den rapporterade fångsten är blygsam, ca 30 ton, och mängden som kastas över bord torde vara betydligt större. Biologiskt råd: Inga undersökningar görs som kan ligga till grund för beståndsuppskattning. Det sker inga regleringar av fisket.

Kolja: *Nordsjön, Kattegatt och Skagerrak:* I Nordsjön inom säkra biologiska gränser, men i Skagerrak och Kattegatt ligger bestånden på en mycket låg nivå. Biologiskt råd: Följs förvaltningsplanen skulle det medföra landningar för konsumtion 2007 på 55 400 ton och leda till att 32 500 ton kastas över bord.

Krabbtaska: Det sker i dag inga undersökningar om krabbbeståndets status, men loggboksdata och intervjuer med fiskare tyder på att krabbbeståndet ligger på en relativt hög nivå. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Kummel: *Nordligt bestånd:* Beståndet är nu inom säkra biologiska gränser. Biologiskt råd: Återuppbyggnadsplanen medger en TAC på 50 000 ton 2007.

Lax: *Östersjön:* Beståndsstatusen ser bra ut inför framtiden i de större och starkaste vattendragen, såvida inte dödligheten i M 74 ökar. I de mindre vattendragen är produktionen av laxungar fortfarande relativt låg. Efter relativt god uppvandring av könsmogna laxar under 2000–2002, har det minskat radikalt de senaste åren i alla vattendrag där registrering sker. Biologiskt råd: Beskattningen av vildlaxbestånden får inte öka. *Skagerrak och Kattegatt:* Laxbeståndens status på västkusten kan anses vara någorlunda tillfredsställande, men den minskande återvandringen av könsmogna laxar är oroande. Biologiskt råd: Beskattningen får inte öka. *Vänern:* Statusen hos Vänerns laxstammar är mycket dålig, men åtgärder har utförts för att bevara och stärka dessa stammar. Biologiskt råd: Fångstförbudet för de fettfenebärande naturproducerade laxarna samt väl tilltagna fredningsområden måste bibehållas. Det oselektiva flytnätsfisket får inte öka.

Långa: Populationsminskningen enligt svenska landningar de senaste 20–30 åren gör att långan kvalificeras för placering som ”sårbar” på Artdatabankens rödlista. Uppfattningen är att beståndet troligen har minskat på grund av hög fiskedödlighet. Provfiskematerialet är svagt och begränsade slutsatser kan dras med detta som utgångspunkt. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Makrill: *Nordostatlanten:* Lekbeståndets storlek är osäkert på grund av mycket orapporterade fångster. Fiskedödligheten är högre än tröskelvärde för

hållbart uttag. Biologiskt råd: ICES råd är att fiskedödligheten bör sänkas i enlighet med förvaltningsplanen, motsvarande en TAC i intervallet 390 000–520 000 ton. TAC bör omfatta alla områden i vilka makrill fiskas. Gällande regler för skydd av nordsjökomponenten bör bibehållas.

Marulk: *Kattegatt, Skagerrak, Nordsjön och området väster om Skottland:* ICES anser att tillgängliga data är otillräckliga för att bedöma beståndets status. Biologiskt råd: ICES rekommenderar att fiskeansträngningen inte ökas över nuvarande nivå.

Nordhavsräka: *Skagerrak och Norska rännan:* Beståndsstatusen är inte känd i förhållande till säkra biologiska gränser. Tillgänglig information tyder på ett stabilt bestånd och en minskande fiskedödlighet. Biologiskt råd: ICES råd är att landningarna 2007 inte bör överstiga 13 500 ton.

Pigghaj: Resursuppskattning saknas. Fångsterna har minskat sedan sjuttio-talet med 90 % i Nordsjön och 80 % i Skagerrak och Kattegatt.

Piggvar: Uppgången i fångst per ansträngning i yrkesfisket visar att beståndet återhämtat sig från det höga uttaget av fisk under slutet av nittio-talet. Minskningen av stora individer tyder dock på fortsatt högt fisketryck från yrkes- och/eller fritidsfisket. Viktigt att notera är att fisket i stor utsträckning baseras på ett fåtal dominerande årsklasser och att det därför är känsligt för variationer i rekryteringen. Rekryteringen har under senare år varit mycket god. Biologiskt råd: Under rådande goda rekrytering kan fisket fortsätta i nuvarande omfattning.

Röding: *Vättern:* Rödingbeståndets status är synnerligen svagt, liksom förnyringen i beståndet. Biologiskt råd: Beskattningen måste minska, vilket de nya fiskereglerna bidrar till.

Rödspätta: *Nordsjön:* Ökad risk för reducerad fortplantningskapacitet. Fiskedödligheten ligger på eller nära en varaktigt hållbar nivå. Biologiskt råd: ICES rekommenderar att fiskedödligheten sänks så att lekbiomassan kan öka till 230 000 ton år 2008. Det innebär landningar under 2007 på högst 32 000 ton, vilket förväntas orsaka att ytterligare 30 000 ton kastas överbord. *Kattegatt och Skagerrak:* Osäker status. God rekrytering sedan 1999. Biologiskt råd: Fiskedödligheten bör inte tillåtas öka. Fångsten 2007 bör inte överstiga 9 600 ton.

Rödtunga: Resursuppskattning saknas. Fångsterna har fördubblats sedan mitten av nittio-talet. Fiskeriverket planerar att utöka undersökningarna av beståndet. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Sandskädda: Översiktstrålningar med forskningsfartyg indikerar en positiv utveckling av beståndet/bestånden under de senaste årtiondena. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Sik: *Egentliga Östersjön och Bottniska viken:* Tillståndet för sik är svårbedömt eftersom det saknas tillförlitliga tidsserier framför allt från Bottniska viken där huvuddelen av fisket sker. Kontinuerligt minskande fångster inom yrkesfisket i kombination med minskande bestånd i provfisken antyder att bestånden har minskat i delar av Bottenhavet. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data. *Vänern och Vättern:* Beståndssituationen för siken i

Vänern är relativt tillfredsställande. I Vättern tycks den dåliga beståndssituationen vara på väg att förbättras, men individtillväxten är dålig. Biologiskt råd: I Vättern bör fisket minska, något som de förändrade fiskereglerna bidrar till. I Vänern bör inte fisket öka.

Siklöja: *Bottenviken:* Beståndet har återhämtat sig från det tidigare hårda fisket främst på grund av ovanligt stora årsklasser 2001–2003, men har därefter åter minskat kraftigt. Låg rekrytering under 2004–2006 förväntas leda till att beståndet minskar ytterligare. Det låga antalet äldre individer, liksom den variabla rekryteringen, gör beståndet sårbart för exploatering. Biologiskt råd: Fiskeansträngningen bör minska och anpassas till beståndets fortsatt minskade produktionsförmåga. *Vänern, Vättern och Mälaren:* I Mälaren gick beståndet ned mycket påtagligt i slutet av åttiotalet och i Vänern i slutet av nittiotalet. I Mälaren visar beståndet en svag uppgång, men från en mycket låg nivå. I Vänern har förnyringen förbättrats något. I Vättern har dödlighet till följd av svält förekommit 1978, 1993 samt 2004. Biologiskt råd: Fisket får inte öka förrän bestånden återhämtat sig.

Sill/Strömming: *Centrala Östersjön:* Beståndet beskattas nu på ett varaktigt hållbart sätt. Beståndsstorlek osäker, tycks ha stabiliserats på en låg nivå. Biologiskt råd: Fiskedödligheten bör bibehållas under tröskelnivån för att ge en ökning av lekbeståndet, motsvarande en TAC på mindre än 164 000 ton. *Rigabukten:* Beståndet anses vara inom säkra biologiska gränser. Biologiskt råd: En fiskedödlighet under tröskelnivån (Fpa) motsvarar en TAC på mindre än 33 900 ton 2007. *Bottenhavet:* ICES bedömer att beståndet är inom säkra biologiska gränser. Fiskedödligheten har minskat sedan 2000 och varit under tröskelnivån sedan 2001. Rekryteringen har varit god det senaste decenniet. Biologiskt råd: En fiskedödlighet under tröskelnivån motsvarar en TAC på 83 400 ton. ICES förordar att det sker en fiskeoberoende undersökning av beståndet i Bottniska viken. *Bottenviken:* Tillräcklig information att säkert bedöma beståndets status saknas. Årsklassen från 2002 tycks vara mycket stor. Biologiskt råd: ICES råd är att fångsterna inte bör tillåtas stiga över genomsnittet för 2002–2005, 4 700 ton. *Vårlekande sill – sydvästra Östersjön, Kattegatt och Skagerrak:* Statusen är osäker med svagt ökande lekbestånd och svagt minskande fiskedödlighet. Årsklassen 2003 tycks vara stor. Biologiskt råd: en bibehållen fiskedödlighet motsvarar en TAC på mindre än 99 000 ton. *Höstlekande sill – Nordsjön, Kattegatt och Skagerrak:* Beståndet är inom säkra biologiska gränser. God rekrytering under 1998 och 2000 har markant ökat lekbeståndet. Årsklasserna 2002–2004 är små, vilket kommer att leda till minskande lekbestånd. Biologiskt råd: För att återuppbygga lekbeståndet till 1,3 miljoner ton bör TAC för 2007 inte överstiga 275 000 ton. *Norsk vårlekande sill – Norska havet och Barents hav:* Beståndet är inom säkra biologiska gränser. Biologiskt råd: Den internationella förvaltningsplanen bör följas. Den medger en TAC under 2007 på mindre än 1 280 000 ton.

Sjurygg: Det sker i dag inga undersökningar av sjuryggsbeståndets status, men loggboksdata visar att uttagen tycks öka. Detta beror förmodligen på

sviktande bestånd av bl.a. torsk; då är sjurygg en alternativ art för fisket. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Skarpsill: *Östersjön:* Beståndet är inom säkra biologiska gränser. Lekbeståndet har minskat sedan 1997 men är över långtidsmedelvärdet. Fiskedödligheten har fördubblats under senare år och är nära tröskelvärdet. Sedan 1994 har ett antal stora årsklasser bidragit till beståndsutvecklingen. Biologiskt råd: TAC för 2007 bör inte överstiga 477 000 ton. *Kattegatt och Skagerrak:* Beståndens status är okänd. Skarpsillen i detta område är kortlivad med stora årliga variationer i beståndsstorlek. ICES har inte kunnat göra beståndsuppskattning. Biologiskt råd: Eftersom skarpsill huvudsakligen fiskas tillsammans med ungsill anser ICES att exploateringen av skarpsill bör begränsas av de begränsningar som beslutas för ungsill.

Skoläst: En studie tyder på en kraftig populationsminskning. Det finns ingen förvaltning för arten, och fångster i internationella provtrålningar (IBTS) är mycket sporadiska. Skoläst fångas som bifångst i det omfattande räckfisket i Skagerrak, och beståndet antas därför minska med mer än 30 % under de kommande tre generationerna. Skolästen är överexploaterad i Nordatlanten och klassas som "sårbar" på Artdatabankens rödlista. Biologiskt råd: Kan inte lämnas utifrån tillgängliga data.

Skrubbskädda: *Egentliga Östersjön, Skagerrak och Kattegatt:* Bestånden i Skagerrak och Kattegatt tycks vara stabila. För södra Östersjön är data bristfälliga och i norra Östersjön är bilden komplex då vissa platser uppvisar ökning medan andra uppvisar minskningar. Den relativt höga medelåldern talar dock för att fiskedödligheten i norra Östersjön inte är omfattande. Biologiskt råd: Fisket kan fortsätta i nuvarande omfattning.

Slätvar: En så kallad "säkerhets-TAC" finns i Nordsjön, 4 323 ton för slätvar och piggar. Sverige får fiska 5 ton. Inga fångstregleringar för Skagerrak, Kattegatt eller Östersjön.

Tobis: *Nordsjön:* Beståndet har reducerad reproduktionskapacitet. Rekryteringen var liten 2002–2004. Biologiskt: inget fiske bör förekomma 2007 förrän ny information kan visa att lekbeståndet kan återuppbyggas till sin tröskelnivå 2008.

Torsk: *Östersjön, västra beståndet:* ICES bedömer att lekbiomassan är på en nivå som innebär full fortplantningskapacitet. Fiskedödligheten är högre än IBSFC:s referensnivå. Biologiskt råd: en fångst 2007 på mindre än 20 500 ton beräknas medföra att lekbeståndet inte understiger tröskelvärdet 2008. *Östersjön, östra beståndet:* ICES bedömer beståndet vara utom säkra biologiska gränser. Nivåerna kan inte skattas med stor säkerhet men all tillgänglig information tyder på att lekbeståndet är mycket lågt och fiskedödligheten hög. Rekryteringen har varit låg sedan slutet av åttiotalet. Biologiskt råd: inget fiske under 2007. *Nordsjön och Skagerrak:* Bestånden är utom säkra biologiska gränser. Biologiskt råd: ICES rekommenderar att ingen torsk fångas i Nordsjön eller Skagerrak till dess lekbeståndet nått över 70 000 ton. De negativa effekterna på torskbeståndet av bifångster av torsk i andra fisken efter bottenfisk bör ges prioritet när dessa fisken regleras. *Kattegatt:* ICES bedö-

mer beståndet vara utom säkra biologiska gränser. Rekryteringen har under fyra av de senaste sex åren varit den lägsta som uppmätts. Biologiskt råd: Inget fiske bör ske under 2007. *Nordostarktis*: Torsken fiskas på en nivå som är högre än vad förvaltningsplanen medger, men lekbeståndet är större än tröskelvärdet. Rekryteringen av årsklasserna 2001 och 2003 har skattats som liten, 2002 och 2004 som medelstor. Biologiskt råd: TAC för 2007 bör inte överstiga 309 000 ton.

Tunga: *Kattegatt och Skagerrak*: ICES bedömer att lekbeståndet är större än tröskelvärdet. Bedömningen är osäker beroende på omfattande utkast och icke-rapporterade landningar. Biologiskt råd: ICES råd är att TAC 2007 inte bör vara högre än för senare år, dvs. 740 ton.

Vitling: *Nordsjön*: Beståndens status är osäker. Biologiskt råd: Fångsten bör inte öka över senare års medelnivå, 15 100 ton.

Vitlinglyra: Beståndet är så litet att det har reducerad reproduktionskapacitet. Rekryteringen har varit under genomsnittet 2000–2004, och årsklasserna 2003 och 2004 var extremt små. Biologiskt råd: Fortsatt fiskestopp. Fisket som stängdes 2005 bör fortsatt vara stängt tills sådan information föreligger, som säkerställer att lekbeståndet nått sin tröskelnivå under 2008.

Ål: Rekryteringen av ål är fortsatt liten, och preliminära siffror för glasålsinvandringen 2006 tyder inte på någon återhämtning. Den varma sommaren 2006 har inneburit en snabb tillväxt av gulål, som tillsammans med ökad aktivitet vid hög vattentemperatur gett relativt goda fångster både av gul- och blankål. Framtidsutsikterna är dock fortsatt dåliga, och åtgärder krävs för att undvika att arten utrotas. Biologiskt råd: Fisketrycket bör minskas och utsättningar av importerad glasål ske som en bevarandeåtgärd.

Öring: *Kattegatt och Skagerrak*: Västkustens bestånd har god eller mycket god stauts. Biologiskt råd: Då många öringbestånd trots allt är sårbara på grund av att bestånden i många vattendrag är små, bör inte beskattningen öka. *Östersjön*: Beståndsstatusen är synnerligen svag för bestånden i Bottenviken, men bättre i Bottenhavet och relativt god i Östersjön. Biologiskt råd: Förvaltningsåtgärder har vidtagits för att stärka bestånden i Bottenviken. Beskattningen bör inte öka i någon del av Östersjön. *Vänern och Vättern*: Beståndsstatusen är mycket svag hos alla öringbestånd i Vänern, medan situationen är betydligt bättre i Vättern. Biologiskt råd: Beskattningen av naturproducerad/vild öring får inte öka i Vänern, medan beskattningen från yrkesfisket minskat påtagligt under senare år.

BILAGA 6

Ekonomiska läget i fiskeflottan

Det ekonomiska läget i den svenska fiskeflottans olika segment

Fiskeriverket har gjort ekonomiska beräkningar av den svenska fiskeflottan, uppdelad i mindre grupper, s.k. segment. Fiskeriverket har bl.a. beräknat det genomsnittliga förädlingsvärdet per fartyg. Detta belopp ska täcka dels kapitalkostnaderna, dels besättningens löner (manslott).

Segmentet *pelagiska trålare och ringnotsfartyg, 24 meter eller längre*, utgjorde år 2004 nästan hälften av det totala bruttotonnaget i den svenska fiskeflottan. Fartygen tillhör de största i den svenska fiskeflottan. Mellan åren 2003 och 2004 skedde inga större förändringar inom segmentet. De flesta fartygen har sina hemmahamnar i Göteborgsområdet och bedriver fiske efter pelagiska fiskarter främst i Östersjön, Nordsjön och Nordatlanten, men tidvis även i Kattegatt och Skagerrak. Den totala fångsten som uppgick till 220 000 ton under 2004 användes till mer än 70 % för framställning av fiskmjöl och olja. Fångstvolymen motsvarade 80 % av det totala svenska fisket under samma år men värdemässigt omkring 40 %. Främst används pelagiska trålnedskap, men vissa fartyg bedriver även ringnotsfiske. År 2004 var förädlingsvärdet per fartyg ca 1,5 miljoner kronor, vilket är en nedgång från 2003 års nivå som låg på 3 miljoner kronor. Denna summa ska täcka kostnaderna för det nedlagda kapitalet på 26 miljoner kronor och lönekostnaderna för en medelbesättning på 6 personer (se tabell nedan).

Segmentet *pelagiska trålare, mindre än 24 meter*, är mycket heterogent och bestod år 2004 dels av 33 fartyg som trålar siklöja i Bottenviken, dels av fartyg som trålar efter andra pelagiska arter utmed hela kusten. Mellan åren 2003 och 2004 minskade antalet fartyg med 18 %, och medelfartyget blev något större, vilket indikerar att det är de små fartygen som lämnat segmentet. Samtidigt skedde en kraftig uppgång av förädlingsvärdet per fartyg. Ökningen beror enligt Fiskeriverket på utvecklingen inom siklöjefisket samt bättre kvalitet på det statistiska underlaget.

Fartyg i segmentet *räktrålare* har sina hemmahamnar i Bohuslän. Fartygen tillhör de äldsta i den svenska fiskeflottan. Mellan åren 2003 och 2004 blev enligt Fiskeriverket genomsnittsfartyget större samtidigt som förädlingsvärdet per fartyg minskade med nära 30 %.

Fartyg i segmentet *torsktrålare, mindre än 24 meter*, är inriktade på trålning efter vitfisk eller plattfisk. Fartygen har sina hemmahamnar i anslutning till fiskeområdena i Östersjön, Kattegatt och Skagerrak. Viktigaste fiskslag är torsk som svarade för tre fjärdedelar av den landade volymen, men två tredjedelar av landningsvärdet. Andra ekonomiskt viktiga fiskslag är rödspotta och rödtunga. Genomsnittsfartyget blev mellan åren 2003 och 2004 större, samtidigt som förädlingsvärdet per fartyg ökade med 40 %.

Segmentet *kräfttrålare* omfattar fartyg som huvudsakligen fiskar havskräfta med trål. Fisket bedrivs i Kattegatt och Skagerrak, och fartygen har sina hemmahamnar i anslutning till fiskområdet. Havskräfta svarade för ungefär en tredjedel av volymen, men två tredjedelar av värdet. Andra viktiga fiskslag är bl.a. torsk, pigghaj och rödspotta. Antalet fartyg har minskat något mellan 2003 och 2004, men förädlingsvärdet per fartyg har legat stilla.

Segmentet *garnfartyg, 12 meter eller längre*, är främst inriktat på torsk- eller laxfiske med garn i Östersjön. Torsk resresenterade tre fjärdedelar av både fångsten och landningsvärdet. Andra fiskslag var bl.a. lax, sill/strömming och pigghaj. Antalet fartyg har minskat mellan 2003 och 2004, men storleken är densamma som året före. Förädlingsvärdet per fartyg minskade samma period med drygt 20 %.

Segmentet *garnfartyg som fiskar torsk, mindre än 12 meter*, inkluderar fartyg som nästan uteslutande är inriktade på torskfiske med garn i Östersjön. Segmentet *ålfiske i Östersjön* omfattar små fartyg som har sin huvudsakliga inkomst från ålfisket i Östersjön. Det bör noteras att de ålfiskare som fiskar med stöd av enskild rätt och vare sig har fartygstillstånd eller yrkesfiskelicens inte är inkluderade. Ålfisket i Östersjön sker oftast med passiva redskap, och fångsterna är huvudsakligen den utvandrade blankålen. Även segmentet *ålfiske i Västerhavet* omfattar små fartyg. Dessa har sin huvudsakliga inkomst från ålfisket i Skagerrak och Kattegatt. Ålfisket i dessa hav sker oftast med passiva redskap (ryssja) och fångsterna är huvudsakligen den uppväxande gulålen.

Gruppen *övriga fartyg* består av ca 1 000 fartyg, varav de flesta är mindre än 12 meter, som främst används lokalt i ett kustfiske. I gruppen ingår också ungefär 800 fartyg vilka har en infiskning lägre än 80 000 kr. Fartygen inkluderar bl.a. burfiske efter kräfta och hummer på västkusten samt fiske efter sötvattensarter som abborre, gös och gädda. I vissa fall bedrivs olika fisken parallellt eller kombineras över året.

Tabell Å: Den svenska fiskeflottans uppdelning på segment år 2004

<i>Segment</i>	<i>Antal fartyg</i>	<i>Medel- ålder (år)</i>	<i>BT</i>	<i>kW</i>	<i>Föräd- lings- värde per fartyg (tkr)</i>	<i>Nedlagt kapital (mnkr)</i>	<i>Medelbe- sättning (antal pers.)</i>
<i>Pel. >24 m</i>	55	27	396	1 200	1 500	26,0	6,0
<i>Pel. <24 m</i>	55	26	35	240	885	2,2	1,7
<i>Räkrål</i>	53	42	89	335	500	2,5	2,9
<i>Torsk<24 m</i>	74	24	67	300	800	5,0	2,4
<i>Kräftrål</i>	67	29	36	220	240	1,9	1,7
<i>Garn >12 m</i>	37	34	27	160	290	1,1	2,3
<i>Garn <12 m</i>	168	28	8	80	190	1,4	1,4
<i>Ål öst</i>	47				200	0,2	1,5
<i>Ål väst</i>	42				130	0,4	1,3
<i>Övriga</i>	1 000						

Källa: Fiskeriverkets webbplats (www.fiskeriverket.se).

För insjöfisket har de senaste årens ekonomiska utveckling varit positiv. Under femårsperioden 2000–2004 ökade det infiskade värdet i förstahandsledet med 36 % till 49 miljoner kronor. Ökningen har dock endast skett i de fyra stora sjöarna, medan utvecklingen har varit negativ i de övriga insjöarna. Orsak till ökningen är främst ökande gösfångster.⁵⁷⁴

Förädlingsvärde per anställd

Fiskeriverket har även tagit fram förädlingsvärdet per anställd som en indikator på utvecklingen av ekonomisk bärkraft för företagen inom fiskenäringen. Av tabellen nedan framgår tillgängliga värden på utvecklingen under perioden 2002–2006. Enligt verket tyder indikatorn på att lönsamheten är svag, vilket enligt verket främst kan förklaras med en för hög kapacitet och för många fartyg inom flottan.

Fiskeriverket menar bl.a. att förädlingsvärdet för segmentet demersala trålare 12–24 meter är för lågt för att tillåta en rimlig lön och erforderliga investeringar. Detta gäller för alla fisken i gruppen med undantag för fiske efter siklöja. För gruppen demersala trålare 24–40 meter har utvecklingen varit stabil för räkfisket, men för torskfisket har utvecklingen varit negativ och Fiskeriverket bedömer att förädlingsvärdet är alldeles för lågt för att klara framtiden. För de båda pelagiska grupperna konstaterar Fiskeriverket en kraftig lönsamhetsförsämring under senare år och att förädlingsvärdet inte kommer att klara framtida investeringar. Även i segmenten garn/krok < 12

⁵⁷⁴ Fiskeriverket, 2007i.

meter och garnfartyg 12–24 meter har samtliga fisken för svag lönsamhet, enligt Fiskeriverket.

Fiskeriverket konstaterar att ökade bränslepriser har inneburit kraftigt ökade bränslekostnader för samtliga fartygsgrupper. De större trålarna påverkas kraftigast av detta, då de ofta fiskar inom stora områden på öppet hav. De mindre båtarna håller sig närmare kusterna och går sällan längre sträckor, vilket innebär att de är mindre drabbade av bränslepriset.

Tabell Ä: Förädlingsvärde per anställd/besättningsman inom fiskeflottan (tkr)

<i>Segment</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>Besättning (antal)</i>
<i>Demersala < 12 m</i>	85	73	93	174	59
<i>Demersala 12–24 m</i>	341	240	267	263	353
<i>Demersala 24–40 m</i>	583	502	405	263	108
<i>Pelagiska 24–40 m</i>	568	370	112	432	215
<i>Pelagiska > 40 m</i>	1 814	1 482	401	509	122
<i>Garn/krok <12 m</i>	344	297	119	114	515
<i>Garnfartyg 12–24 m</i>	143	186	127	190	57

Källa: Fiskeriverket, 2007a.

BILAGA 7

Definitioner och förkortningar

I följande bilaga förklaras en del av de begrepp och förkortningar som förekommer i uppföljningsrapporten. Definitioner är hämtade från bl.a. fiskelagen (1993:787), rådets förordning (EG) nr 2371/2002 av den 20 december 2002 och Fiskeriverkets rapport Fiskbestånd och miljö i hav och sötvatten – Resurs- och miljööversikt 2007.

Aktiva redskap: Fiskeredskap brukar indelas i två huvudkategorier, base-erade på deras sätt att fånga fisken. Aktiva är redskap som med människans hjälp förs genom vattnet och söker upp målarten (t.ex. trålar och vadar), och passiva är redskap där målarten ”söker upp” redskapet.

Begränsning av fiskeansträngning: Inskränkningar i antalet dagar man får fiska. Det kan vara specifikt för en båt eller för en nations hela fiskeflotta.

Bestånd: En eller flera populationer (grupper av individer) av en art fisk/skaldjur som kan avgränsas geografiskt och vars medlemmar antas ha större likhet sinsemellan (vad gäller t.ex. lekområden, vandringsmönster, tillväxt) än med individer i andra bestånd av arten.

Bifångst: Fångst av andra arter än målarten.

BT, bruttotonnage, bruttodräktighet: Den totala inneslutna volymen hos ett fartyg beräknat på ett internationellt vedertaget sätt. Används som mått på kapaciteten i flottan.

Catch & release-fiske: Fritidsfiske som innebär att den fångade fisken krokas av och släpps tillbaka i vattnet. Samma fisk kan med andra ord fångas flera gånger. Den enskilda fisken kan ta skada på olika sätt. Förutom av själva kroken kan den drabbas av syrebrist när den kommer upp i luften och fjällen kan lätt skadas när man handskas med den, vilket kan leda till dödliga infektioner. Fisken gör också av med mycket energi när den kämpar.

Demersal: Bottennära.

Discard: Se ”utkast”.

Dödlighet: Fiskedödlighet (fiskeridödlighet) anger den andel av ett bestånd som under året dör på grund av fiske. **Naturlig dödlighet** anger den andel av ett bestånd som under året dör på grund av andra orsaker än fiske. Av dessa naturliga orsaker dominerar predationsdödlighet, dvs. den andel av ett bestånd som under året blir föda åt andra fiskar (predation från andra fiskar, rovfiskar). Denna dödlighetsfaktor skattas i flerartsmodeller.

EFF: Europeiska fiskefonden.

Effort: Insats. Att reglera fisket genom effortbegränsningar kan innebära att t.ex. antalet ”fiskedagar” begränsas.

Ekonomisk zon: Sveriges ekonomiska zon omfattar det havsområde utanför territorialgränsen som regeringen föreskriver.

Fartygslott: Se ”manslott”.

Fast fiskeredskap: Med fast redskap menas fiskebyggnad och fiskeredskap med ledarm om redskapet är fastsatt vid botten eller stranden och avses stå kvar i mer än två dygn i följd.

FFU: Fonden för fiskets utveckling.

Fiske: Med fiske avses enligt fiskelagen verksamhet som syftar till att fånga eller döda fritt levande fisk. Vad som i lagen sägs om fisk gäller även vattenlevande blötdjur och vattenlevande kräftdjur.

Fiskeansträngning: Produkten av ett fiskefartygs kapacitet och aktivitet. För en grupp av fartyg är fiskeansträngningen summan av fiskeansträngningen för alla fartyg i gruppen.

Fiskedödlighet: Se ”dödlighet”.

Fiskefartyg: Varje fartyg som är utrustat för att yrkesmässigt utnyttja levande akvatiska resurser. Med gemenskapens fiskefartyg avses varje fiskefartyg som för en medlemsstats flagg och är registrerat i gemenskapen.

Fiskekapacitet: Ett fartygs dräktighet i bruttoton (BT) och dess maskinstyrka i kilowatt (kW).

Fiskemöjlighet: En kvantifierad laglig rätt att fiska. Gemenskapens fiskemöjligheter är de fiskemöjligheter som står gemenskapen till buds i gemenskapens vatten plus gemenskapens totala fiskemöjligheter utanför gemenskapens vatten, minus de totala fiskemöjligheter som tilldelats tredjeland.

Fiskevårdsområde: Fiske som tillhör eller utgör två eller flera fastigheter kan sammanföras till ett fiskevårdsområde där fiskerättsinnehavarna inom detta bildar en fiskevårdsområdesförening.

Fritidsfiske: Fiske bedrivet på fritid med handredskap eller med andra redskap som nät, ryssjor och mjärddar m.m. Här ingår också fiske efter kräftor och andra skaldjur.

Fångstmetoder: Två huvudtyper av **trålar** används. De pelagiska arterna sill, skarpsill och makrill fångas främst med flyttrål och snörpvad. Vid flyttrålning fiskar oftast två båtar tillsammans. Vid fiske efter arter som torsk, kräfta och räka används i huvudsak bottenrål. Vid bottenrålning bogseras trålen fram av ett fartyg över botten. Beroende på vilket fiskslag som ska fångas används olika stora maskor i trålen. Bomtrål är en liten, kraftig bottenrål som hålls utspänd av en tvärgående bom. **Snurrevad** liknar en trål, men bogseras inte efter fartyget. **Snörpvad** eller **ringnot** är till formen ett långt nät. De största snörpvadarna som används i Sverige kan vara 800 meter långa och 200 meter djupa. **Fasta redskap** är olika slag av bottengarn eller fällor som är fast förankrade i botten. Redskapen används främst i fiske efter lax, sik och ål. **Kilnot** är ett flytande förankrat bottengarn. **Nät** eller **garn** används på olika nivåer i vattnet samt längs botten beroende på vilket fiskslag som ska fångas. Bottensatta nät används för fiske efter torsk och plattfisk. Lax och makrill är arter som fångas med drivgarn. Garnen sätts ut med flöten i vattensytan och driver därefter med strömmen. Grimgarn används för att fånga bl.a. plattfisk. **Ryssja** är en nätstrut som hålls utspänd av ett antal bågar. Den vanligaste arten som fångas med ryssjor är ål. **Tina** eller **mjärde** är burar tillverkade av nät och spjälor. Fiske med tinor/mjärddar sker i insjövattnet efter kräfta

och längs västkusten efter hummer, havskräfta och krabba. **Krokredskap** används inte längre i någon större omfattning inom yrkesfisket. I viss utsträckning används fortfarande både bottensatta (torsk, ål och plattfisk) och yttstående långrevar (lax). Krokredskap kan också bogseras på olika nivåer i vattnet. Längs västkusten sker exempelvis ett dörjfske efter makrill under sommarmånaderna.

Försiktighetsmetoden: Försiktighetsmetoden i fiskeförvaltningen innebär att avsaknaden av tillförlitliga vetenskapliga rön inte får tas som intäkt för att skjuta upp eller avstå från att vidta förvaltningsåtgärder för att bevara målarter, därmed förbundna arter eller arter som är beroende av dessa samt deras livsmiljö.

Gemenskapens vatten: De vatten som omfattas av medlemsstaternas överhöghet eller jurisdiktion.

GFP: Den gemensamma fiskepolitiken för EU:s alla medlemsstater, vilken beslutas av EU:s ministerråd.

Handredskap: Med handredskap avses spö, pilk och liknande rörliga redskap som är utrustade med lina och högst tio krokar.

Havdagar: Skillnaden mellan ett ansträngningsreglerat system och ett kvotreglerat system är att dödligheten på fisk begränsas av antal havdagar (dagar till sjöss) i stället för genom kvoter och ransoner.

High grading: Fångst som sorteras bort på grund av att den saknar kommersiellt intresse, eller för att maximera totalfångstens värde.

Husbehovsfiske: Fiske huvudsakligen med mängdfångande redskap som garn/nät, tina/bur och liknande.

Hållbart nyttjande: Med detta avses utnyttjande av ett bestånd på ett sådant sätt att det framtida utnyttjandet av beståndet inte kommer att hotas och inte får en negativ inverkan på de marina ekosystemen.

ICES: Internationella havsforskningsrådet i Köpenhamn (International Council for the Exploration of the Sea).

Inträde i flottan: Registrering av ett fiskefartyg i en medlemsstats register över fiskefartyg.

ITQ: Individuell överförbar kvot (Individual Transferable Quota).

Kompensationsodling: Odling av främst lax och öring för att kompensera vattenkraftsutbyggnadens skador på dessa fiskbestånd. Produktionen bedrivs vid ett femtontal landbaserade fiskodlingar.

Kvot: Del av den totala tillåtna fångstmängden (TAC) som är knuten till exempelvis ett land eller en fartygsklass.

kW: Kilowatt är ett effektmått på motorer. Används som mått på kapaciteten i flottan.

Levande akvatiska resurser: Tillgängliga och åtkomliga levande marina akvatiska arter.

Manslott: Intäkterna på ett fiskefartyg fördelas ofta lika för de arbetande ombord, ägare såväl som icke-ägare, i s.k. manslotter, sedan intäkt som ska täcka kostnader för fartyget satts undan i en särskild fartygsslott.

Målart: Den art som fisket riktas mot.

Mängdfångande redskap: Nät, ryssja, mjärde, bur, garn, nät, långrev och liknande redskap.

Passiva redskap: Fiskeredskap brukar indelas i två huvudkategorier, baserade på deras sätt att fånga fisken. Passiva redskap är redskap där målarten "söker upp" redskapet. Bland passiva redskap finns den största mångfalden av olika redskapstyper, t.ex. garn, krok, burar och ryssjor.

PECH: Europaparlamentets utskott för fiskefrågor.

Pelagisk: Fisk och plankton som lever i det öppna havet, fritt från kustvattnen och botten-skikt.

Pelagiska arter: Huvudsakligen sill/strömming, skarpsill, makrill, siklöja och blåvitling.

Population: En grupp individer av samma art som fortplantar sig mer inom gruppen än med andra grupper.

Put and take-vatten: Vatten där kontinuerlig utsättning av odlad fisk sker.

RAC: Regionala rådgivande nämnder, vilka inrättades i samband med reformeringen av fiskepolitiken 2002. Nämnderna består av representanter från fiskenäringen och från andra intressenter som berörs av fiskepolitiken. Tre rådgivande nämnder är av betydelse för Sveriges del, nämligen nämnderna för Nordsjön, Östersjön och för det pelagiska fisket.

Rekrytering: Det årliga tillskottet av ungfisk till det fiskbara fiskbeståndet. Den ålder vid vilken en årsklass rekryteras till fisket varierar från bestånd till bestånd.

Rörligt redskap: Med rörligt redskap avses fiskeredskap som inte är fast redskap.

Slipping: Fångst som släpps utan att ha tagits ombord eftersom den saknar kommersiellt intresse.

Smolt: Utvandringsfärdiga laxungar.

Sportfiskare: Person som fiskar huvudsakligen med handredskap, t.ex. spö, lina fört från hand.

STECF: Kommissionens vetenskapliga, tekniska och ekonomiska kommitté för fiskenäringen (Scientific, Technical and Economic Committee on Fisheries) består av experter inom marinbiologi, fiskevetenskap, redskapsutveckling och fiskeekonomi.

Säkra biologiska gränser: Indikatorer för situationen för ett bestånd eller dess utnyttjande, inom vilka risken för att vissa gränsreferenspunkter överskrids är låg.

TAC: Total tillåten fångstmängd (Total Allowable Catch) från ett bestånd under ett år.

Turistfiske: Fiske som innebär att den som fiskar är borta från hemmet/fritidshuset minst en natt.

Utkast (discard): Den del av fångsten som sorteras bort på grund av att den understiger minimimåttet, är av en art för vilken kvoten är uppfiskad eller är utan kommersiellt intresse eller för att maximera totalfångstens värde.

Utträde ur flottan: Borttagande av fiskefartyg från en medlemsstats register över fiskefartyg.

VMS (Vessel Monitoring System): Satellitbaserat fartygsövervakningssystem.

Yrkesmässigt fiske: Fiske som bedrivs med stöd av yrkesfiskelicens eller av utländska fiskare med annat särskilt tillstånd att bedriva yrkesfiske i Sveriges sjöterritorium eller i Sveriges ekonomiska zon.

BILAGA 8

Länsstyrelsens uppgifter inom fiskeområdet

I denna bilaga redovisas en förteckning över uppgifter som handläggs av länsstyrelsen inom sakområdet fiske. Sammanställningen har tagits fram av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Under varje rubrik exemplifieras uppgifter som bedöms kräva särskild kompetens för deluppgifterna.⁵⁷⁵

EU-stöd

- Anpassning av fiskeansträngning.
- Nybyggnation av fiskefartyg.
- Modernisering av fiskefartyg.
- Skydd och utveckling av akvatiska resurser.
- Vattenbruket.
- Utrustning i fiskehamnar.
- Förädling och saluförande.
- Insjöfiske.
- Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket.
- Socioekonomiska åtgärder.
- Avsättningsfrämjande åtgärder.
- Åtgärder som genomförs av branschen.
- Tillfälligt upphörande av verksamhet samt annan ekonomisk ersättning.
- Nyskapande åtgärder och pilotprojekt.
- Tekniskt stöd.

Samtliga stödområden, mer eller mindre vattenrelaterade

- Skydd och utveckling av akvatiska resurser: Hummerrevet: muddringar, öppnande av vägbankar, Gullspångsälven: marinbiologisk kontroll.
- Nyskapande åtgärder och pilotprojekt: Greenfish, Havsfiskelaboratoriets undersökningar, t.ex. beståndsuppskattningar, selektiva redskap.
- Branschgemensamma: miljöutbildning för fiskbranschen, t.ex. miljögiftsproblematiken, miljömärkning.
- Utrustning i hamnar: byggande av miljöstationer.

Programperioden 2007–2013

- Ett viktigt inslag i den framtida EU-stödspolitiken kommer att vara att bättre integrera miljöaspekterna i fisket. Exempel på sådana inslag är stöd till selektiva fiskemetoder, bevarande av naturmiljöer, inrättande av marina skyddsområden och åtgärder mot kontraproduktiva effekter i fisket som orsakats av miljöförstöring och liknande.

⁵⁷⁵ Länsstyrelsen i Västra Götaland, e-brev 2007-07-02.

Andra arbetsuppgifter inom sakområdet

- Yrkesfiske: yrkesfiskelicenser, t.ex. ekonomi, båtar, fartyg, fisk- och skaldjursarter, beståndssituationer, fiskeområden, trålgränser, inflyttningsområden, redskapsdispenser.
- Vattenbruket: odlingsbara arter, såsom fisk, musslor, ostron, kräftor, foder, utfodringsteknik, odlingsätt, hygien, tätheter.
- Säl- och skarvfrågor: predation, bestånd, skadegörelse, ersättningar, skydds jakt.
- Redskap: trålar, snörpvad, snurrevad, ljusfiske, burar och tinor, fasta redskap, ryssjor, nät, revar, handredskap, fyrkantmaskor, diagonalmaskor, artsorterande rister, backefiske.
- Hummer: lek- och tillväxt, fredningsområde, tillåtna redskap, carapaxlängd.
- Öring och lax: lek- och tillväxt, tillåtna redskap, fredningsområden, minimimått, fisketider.
- Övriga fiskarter: redskap – maskstorlekar för olika arter, minimimått för olika arter.
- Fisk- och kräftsjukdomar: bakterie- och virusjukdomar på både fisk och skaldjur, kräftpest.
- Fiskevårdsområden: fiskerättsägare, förvaltning, fiskeupplåtelser, fiskevård, fisketider, minimimått, rådgivning.
- Fritidsfiske: handredskap, rörliga redskap, fiskeplatser, fisketider, antal fiskare, fångstvärden.
- Turistfiske: fiskeplatser, fisketider, fiskarter, fiskeentreprenörer.
- Fiskestatistik: loggböcker, fiskejournaler, lax- och öringstatistik.
- Utplanteringar: fiskförekomst i utplanteringsvattnet, lämpliga/olämpliga utplanteringsarter, tidpunkter, eventuell påverkan på andra organismer.
- Rotenon: fiskförekomst i behandlingsvattnet, regelverket.
- Elfisketillstånd: tillståndsgivare, inventerings- och uppföljningsundersökningar i rinnande vatten.
- Fiskebiologiska undersökningar: nätprovfisken, kräftprovfisken, elfisken, rapporter, utvärderingar, fiskets inverkan på fiskbestånden.
- Plansamråd ÖP–DP: t.ex. samråd om väg- och järnvägsdragningar över rinnande vatten, vägbankar i vatten, kulverteringar, omgrävningar, marinor.
- Övergripande fiskepolitiska frågor: gemensamma fiskepolitiken, nationella fiskepolitiken, yttranden om lagändringar inom fiske.
- Fiskelagstiftning allmänt: aktuella föreskrifter, redskap, premiärer, minimimått, redskapsfördelning yrkesfiske–fritidsfiske, utmärkning, förslag till föreskriftsändringar.
- Fiskerätt: enskild och samfälld rätt i sötvatten och havskusten.

Nyttillkommande arbetsuppgifter

- Lokal/regional fiskeförvaltning i såväl salt som sött vatten.
- Aktuella pilotområden i länet, norra Bohuslän, Vättern och eventuellt Vänern.
- Exempel på frågeställningar: förvaltningsområden, kuststräcka (kusten–trålgränsen–territorialgränsen); intressenter, beslutsnivå; vilka arter/fisken, trål–bur–garn; lokala stationära och/eller vandrande bestånd;

baskunskap om bestånden; beskattning efter hållbarhet; tillträde till resursen/området; antal nyttjare; regleringar, t.ex redskap, antal, fiskestopp; kontroll av fattade beslut; kvoter.

- I anslutning till dessa förvaltningsfrågor kommer också medverkan i uppdraget att ta fram fiskefria områden.

2004/05:RFR1	TRAFIKUTSKOTTET Transportforskning i en föränderlig värld
2004/05:RFR2	NÄRINGSUTSKOTTET Statens insatser för att stödja forskning och utveckling i små företag Rapport till riksdagens näringsutskott
2004/05:RFR3	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Nationella minoriteter och minoritetsspråk
2004/05:RFR4	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets offentliga seminarium om skattekonkurrensen den 15 mars 2005

2005/06:RFR1	JUSTITIEUTSKOTTET Brottskadeersättning och skadestånd på grund av brott. Undersökning av skillnader mellan beslutad brottskadeersättning och av domstol sakprövat skadestånd
2005/06:RFR2	JUSTITIEUTSKOTTET Särskild företrädare för barn Uppföljning om tillämpningen av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn
2005/06:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion – en uppföljning
2005/06:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Regeringsmakt och kontrollmakt. Offentligt seminarium tisdagen den 15 november 2005 anordnat av konstitutionsutskottet
2005/06:RFR5	KULTURUTSKOTTET Statsbidrag till teater och dans En uppföljning av pris- och löneomräkningens konsekvenser
2005/06:RFR6	UTRIKESUTSKOTTET Utrikesutskottets uppföljning av det multilaterala utvecklingsarbetet
2005/06:RFR7	TRAFIKUTSKOTTET Sjöfartsskydd En uppföljning av genomförandet av systemet för skydd mot grova våldsbrott gentemot sjöfarten
2005/06:RFR8	UTRIKESUTSKOTTET Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde
2005/06:RFR9	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om elmarknaden den 18 maj 2006

- 2006/07:RFR1 FINANSUTSKOTTET
En utvärdering av den svenska penningpolitiken
1995–2005
- 2006/07:RFR2 UTRIKESUTSKOTTET OCH
MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning den 12 december 2006 om en gas-
ledning i Östersjön – fakta om projektet – internationell
rätt – tillvägagångssätt vid tillståndsprövning
- 2006/07:RFR3 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets uppföljning av flyttning av fordon
- 2006/07:RFR4 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets offentliga utfrågning om trafiklösningar
för Stockholmsregionen
- 2006/07:RFR5 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att bedriva
småskalig livsmedelsproduktion
- 2006/07:RFR6 KULTURUTSKOTTET
Offentlig utfrågning på temat Var går gränsen för den
konstnärliga friheten?
- 2006/07:RFR7 UTRIKESUTSKOTTET
Sveriges deltagande i EU:s biståndspolitik
- 2006/07:RFR8 SKATTEUTSKOTTET
Uppföljning av kvittningsregeln för nystartade företag
-
- 2007/08:RFR1 SKATTEUTSKOTTET
Inventering av skatteforskare 2007
- 2007/08:RFR2 TRAFIKUTSKOTTET
Offentlig-privat samverkan kring infrastruktur – en
forskningsöversikt